

MAGYAR KÖNYV-SZEMLÉ.

KÖZREBOCSÁTJA

A M. NEMZETI MÚZEUM
KÖNYVTÁRA.

1877-ik évi folyam.

BUDAPEST.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ HIVATALA.

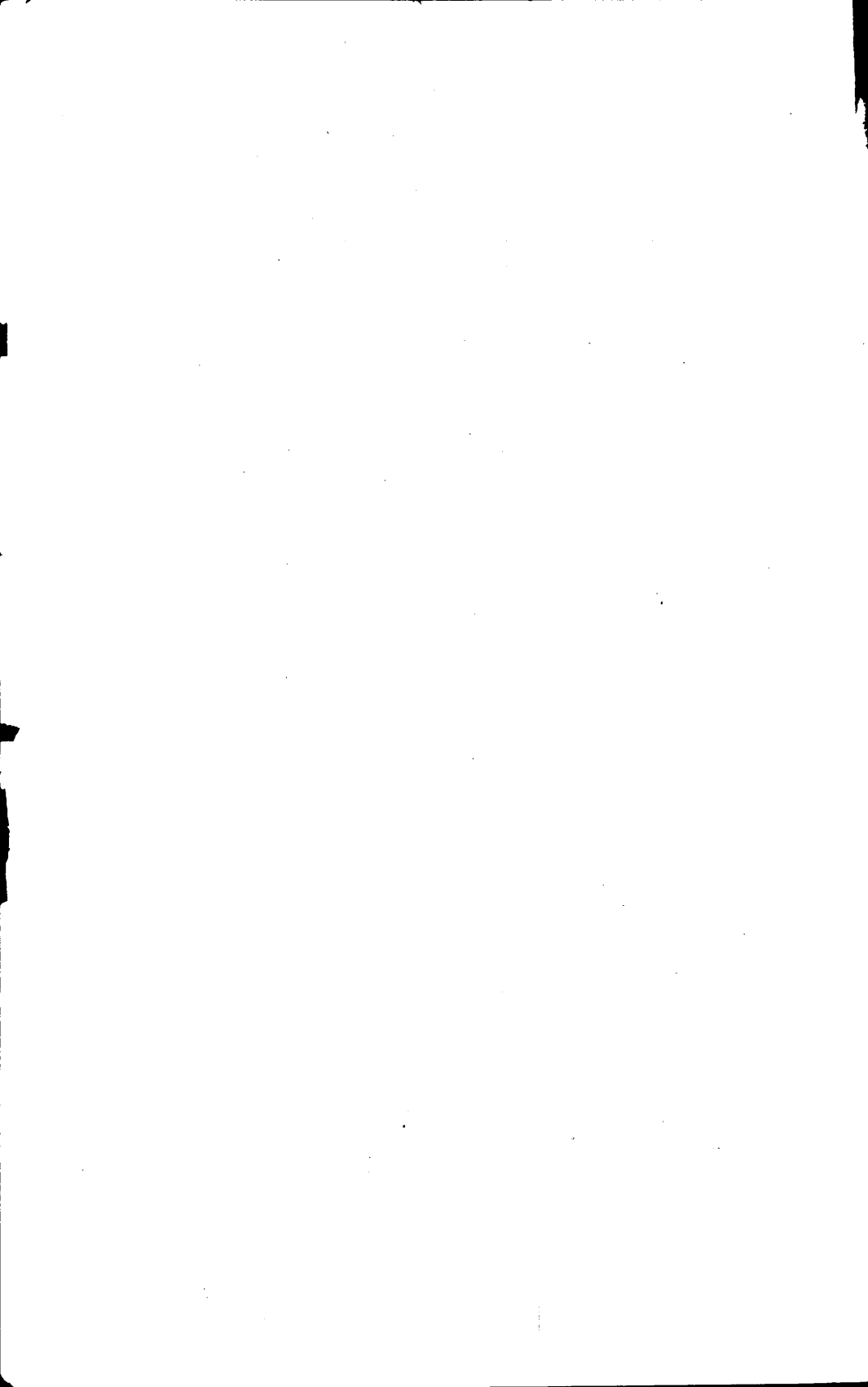
1877.

Budapest, Weizmann testvérek könyvnyomdája

TARTALOM.

	Lap
<i>Bubics Zsigm.</i> : A Nemz. Múzeum fa- és rézmetszetei	218—222
<i>Csontos János</i> : Adalék az 1848—49-ki hazai hírlapirodalom bibliographiájához	27—36
» » A N. Múzeum könyvtárának oklevél-gyűjteménye	37—41
» » A Konstantinápolyból érkezett Corvinák bibliographiai ismertetése	157—218
<i>Deák Farkas</i> : Báthory Istvánról szóló hősköltemény	73—77
<i>Fraknói Vilmos</i> : Schlauch Lőrincz szatmári püspöknek Török János által gyűjtött könyvtára	5—15 s 77—90
<i>Dr. Kohn Sámuel</i> : A M. N. Múzeum héber kézíratai	16—27 s 90—105
<i>Pulszky Ferencz</i> : A Corvina maradványai	145—152
<i>Rómer Flóris</i> : Adalékok a Corvina történetéhez	349—351
<i>Szabó Károly</i> : A magyar akadémiai könyvtár egy colligátuma	386—394
<i>Szilágyi Sándor</i> : A bécsi Theresianum könyvtárának XVI. századbeli unicumjai és az első magyar Horász-fordítás	1—4
<i>Id. Szinnyei József</i> : Hírlapirodalmunk 1877-ben	59—68
» » Hírlapirodalmunk 1848—49-ben	105—127 s 223—243
» » Egy »Magyar írók névtára«-nak terve	353—371
<i>Thallóczy Lajos</i> : Egy XVII. századbeli adat Corvin-codexekről	352
<i>Tipray Tivadar</i> : Adalékok a cigányokról szóló irodalomhoz	373—385
» » A magyar irodalom 1877-ben 42—54, 128—138, 244—254, 324—340 s	394—399
» » Hazai nem-magyar irodalom 54—57, 138—139, 255—257, 340—343 s	399—400
» » Hazánkat érdeklő külföldi munkák 57—59, 139—141, 343—346 s	400—401
A sztambuli szerailban európaiak által látott, nyugati nyelveken írt codexek	153—157
A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának magyar történeti és irodalomtörténeti kiállítása	261—320
Jelentés a Magy. Nemzeti Múzeum könyvtárának állapotáról	320—323
Vegyes közlemények	69—72, 141—144, 257—260, 346—348, 402—408

A BÉCSI THERESIÁNUM KÖNYVTÁRÁNAK
XVI. SZÁZADBELI MAGYAR UNICUM-JAI ÉS AZ ELSŐ
MAGYAR HORÁCZ-FORDÍTÁS.

Közli: **Szilágyi Sándor.**

A bécsi cs. kir. Theresianum növelének dús könyvtárát, annak ritka incunabuláit és princeps editióit rég ismeri a tudományos világ. Nagynevű könyvtárnoka Denis — a német könyvészet egyik megalapítója, a kinek mi is a Széchenyi-féle könyvtár jelesen szerkesztett és nyomtatásban kiadott catalogusát köszönhetjük — monumentális munkában ismertette meg: „Die Merkwürdigkeiten der k. k. garellischen öffentlichen Bibliothek am Theresiano.“ (Bécs, 1780. Negyedréthű 788 lap.)

Azonban, midőn a latin és német ritka és értékes nyomtatványokat példás pontossággal leírta, a magyar nyelvű ősnymtatványokat teljesen ignorálta. Azokat nem értette, és azoknak semmi értéket nem tulajdonított.

Hogy a Theresianum könyvtárában XVI. századbéli magyar unicumok — históriás énekek — léteznek, Toldy Ferencz előtt nem volt ismeretlen, ki az azokról nyert rövid és felületes értesítést „A magyar költészet története“ című munkájában felhasználta.

Azonban a könyveket maga nem látta. Midőn néhány hét előtt levéltári kutatások céljából Bécsben tartózkodtam, nem mulasztottam el azokat felkeresni és részletesebben tanulmányozni. Ime itt következnek czímeik:

1. Historia az sido Ahab kiralynak balvanyozasarol. (Hely és év nélkül. Az utolsó versszakban olvasható, hogy e históriás éneket Ztari Mihaly, t. i. Sztárai, 1549-ben írta. Ugy látszik, Hoffhalter Rudolf, debreczeni nyomdász 1582-ben nyomatta ki a jelen kiadást. Eddig csak egyetlen csonka példányról volt tudomásunk, mely Nagy István könyvtárával külföldre vándorolt). Ezzel összefüggésben, egy könyvben van kinyomtatva a következő szám:

2. Historia az pogan Antiochus kiralynak egyetlen kdedesérl. (Az utolsó versszakban olvasható, hogy e históriás éneket Frater Gáspár Szombatvárosban 1560-ban írta.)

R.

3. *Historia az Absolonról miképpen tamadot az s atia David kiraly ellen.* (Hely és év nélkül. Az utolsó versszakban megnevezi magát szerzője, Torkos János, ki azt 1561-ben írta. Ezen kiadás ekkoráig ismeretlen volt. Egy más szintén év nélküli kiadásnak egyetlen példánya a M. N. Múzeum könyvtárában.)

4. *Igen szép historia Sigmond Csaszarnak ideiben lött dolog, az nemes ket személyről Eurialusrol es Lucrecyarol.* (Hely és év nélkül. Egyetlen címlap nélküli csonka példányát bírta Toldy Ferencz.)

5. *Harom ieles f8 hadnagyoknak az Nagy Sandornac Anibalnac es az Romai Scipionac . . . vetelkedese.* (Hely és év nélkül. Az utolsó verszaktól kitűnik, hogy 1576-ban Kolozsvárt íratott. Az utolsó lapon Kolozsvár címere. Ezen munkának se más példányát, se más kiadását nem ismerjük.)

6. *Vita Joannis secundi electi Hungariae Regis, scitico sermone a Demetrio Chanadi eiusdem Principis secretario miserabiliter decantata.* (Hely és év nélkül. Más kiadások ismeretese.)

7. *Szép jeles historiás ének az felseges Mátyás királynak . . . dolgairól. Colosvarat Heltaj Gasparne Mähellyébe 1581.* (Több példány található könyvtárainkban.)

8. *Historia Alexandri Magni partim ex Justino partim ex fragmentis Q. Curcii diligenter collecta Debrecembe. R. Hoffhalter 1582.* (Eddig egyetlen példányát ismertük, mely Nagy István könyvtárával külföldre vándorolt.)

9. *Aeneis azaz az troiai Aeneas herczeg dolgai. Bartfa. David Gutgesel. 1582.* (Az utolsó versszakban olvasható a szerző Huszti Péter neve. Egyetlen ismert példány. Említette Toldy. M. költ. Tört. 126. l.)

10. *Historia elegantissima regis Tancredi filiae . . . Hungarico modulamine per G. E. T. concinnata. Colosvarat. 1582.* (Az utolsó versfejekben olvasható a szerző neve: „Georgius Enyedi Transilvanus.“ Egyetlen ismert példány.)

11. *Historia de obsidione decennali antiquissimae et excelsissimae vrbis Troianae atque ruina memorabili. Az Reghi es hires neues Troia varosnac tiz esztendeig valo megszállasról es rettenetes vészedelmeről. Nyomtattatott Colosuarat Heltai Gaspar mähellyeben. 1586 Esztendőben.* (Eddig egyetlen

len példányát ismertük, mely a pesti ref. collégium könyvtárában találtatik.)

12. Az nagy Szkenderbeknek kit Castriot Giorgi Herczegnek hittak Epirusnak Nagi Albanianak es Macedonianak Vranak csudalatos ieles vitezi dolgairól, ket Tsrsk Czazarrolki Görög ország veszte vtan, csak egiedöl allotta megh az Törökök ellene Europaban, Huniadi Janos ideieben. Negy resze vagyon az Sandor eneknek notaiara: Jollehet nagy sokat szoltunk etc. Ötödik reszenek az Notaia: Ennyhani czudak etc. Hatodik reszenek az Notaia: Sok czudak közzül etc. Debrecemben. Anno XXXXVII.“ (Ezen évszámot az M. DL évszámokat hozzágondolva 1597-re kell magyarázni. Ezen kiadásból más példányt nem ismerünk. Régibb 1592-iki kiadásából több példányt birnak könyvtáraink.)

Ezen munkának kiváló fontosságot kölesönöz az a körülmény, hogy az utolsó íven fennmaradt három üres lapra a kiadó Horatius egyik ódájának magyar fordítását nyomatta le. Ezt egész terjedelmében adjuk.

Az Horatius második verses könyvének tizennegyedik éneke, melyet irt az Posthumushoz az életnek rövid voltáról, mely magyarnyelvre fordíttatott Szikszón Tasnádi Péter által.

Ad notam: Diczérd az istent mostan oh én lölköm.

Látod mely rövid mulandó ez világ,
Elmulik higyjed mint szinte az virág,
Mert nincsen benne állandóság,
Folyása néki állhatatlanság.

Járása üdöne soha meg nem áll,
Mint víznek folyása soha meg nem száll,
Nem kémél senkit meg az halál,
Vénsíget nem érhetsz az ifjúságról.

Nincs helye higyjed nála kegyességnek,
Százszor ha áldoznál is istenednek,
Kik világban az földön élnek,
Nála azok semmit nem tetszenek.

Az bódog olyan nála mint az szegény,
Mert az királ is halandó mint szegény,
Felelő napot ott nem adnak,
Jóllehet azt mindenek kívánnak.

No azért mint fél ember nyavalyatul,
 Vagy reá következendő fogsagtul,
 Ne félyts gyenge színed az hótul,
 Avagy testedet az déli széltül.

Meg kell bizonynal kostolnod az halált,
 Mindenöket kiket ez elől talált.
 Megrontott és senkit nem táplált,
 Lelkek mert azoknak testöktől elvált.

Megvólol nyilván az testi élettől,
 Kazdagságotdul hazadtul marhadtul,
 Szükségedtül házas társodtul,
 Ezeknek rövid nyáságatul.

Más helyedben majd neked állapotdik,
 Ki miatt minden semmivé tetetik,
 Az mit te gyütöttél elköltik,
 Jó borodban bévön föld is iszik.

Lássad azért ne vallj kart étedben,
 Szolgájl istenednek nagy félelőmben,
 Fősvényöl ne élj itt nagy testben,
 Semmit nem vihetsz el veled az földben.

Tégy jól magadtul míg vagy ez világban,
 Cselekedjél jól mással is ez földön,
 Annak itt helye míg vagy földön,
 Ne kapj ez után lélek váltságón.

Finis.

Az első magyar Horász-fordító Tasnádi Péter volt. Igaz, hogy csak egyetlen óának az „Eheu Fugaces“-nek fordítása maradt fenn tőle s valami különösen sikerültnek ezt sem mondhatjuk, de kísérlete nemcsak azért nevezetes, mert a XVI-ik század derekára esik, hanem azért is, mert rimekben tette azt.

Még a régi „Budapesti Szemlében“ jött Szász Károlytól egy szép tanulmány Horászról, s ahhoz melléketül ő is próbát tett Horász egy pár óáját rimes versekben adni vissza. Ez neki kitűnően sikerült — bizonynyal még az ő műfordításai sorában is kiváló helyet foglalnak el. De Tasnádinak is megmarad az első kísérlet érdeme: s mint ilyen megérdemli, hogy megjelenésének közel háromszázadik évében bemutattassék a magyar közönségnek.¹⁾

¹⁾ Megemlítendő, hogy ezen fordítás, hasonlóan függelékül nyomtatva megjelent Ilosvay Péternek hely és év nélkül (Debreczenben a XVI. század végén) nyomtatott „Az nagy szent Pal apostolnak etiröl és halalarol való szép historija“ című munkája végén, melynek egyetlen példányát Szabó Károly a debreczeni ef. coll. könyvtárában találta. Szerkesztő.

SCHLAUCH LŐRINCZ SZATMÁRI PÜSPÖKNEK, TÖRÖK JÁNOS ÁLTAL GYŰJTÖTT KÖNYVTÁRA.

Ismerteti: **Fraknoi Vilmos.**

Hazánk régibb püspöki székhelyein és kolostoraiban, tanintéze-
teiben és a főuri palotákban számos oly könyvtárak találhatók,
melyeknek alapítását a XVI. és XVII. századig vezethetjük vissza.
Mindezeknek universalis jellemök van; létesítésöknél és szaporítá-
suknál a gyakorlati használhatóság szempontja volt mérvadó.

A nemzeti szellem felébredése a XVIII. század végén adta
meg az eszmét specialis magyar könyvtárak létesítésére, a melyek
t. i. hivatvák lehetőleg mindent, és csak is azt, megőrizni, a mi
Magyarországban és Magyarországról iratott.

Az első, ki ezt az eszmét felkarolta és valósította, gróf Szé-
chenyi Ferencz vala, ki közel 50,000 kötet nyomtatvány és kéz-
iratból álló könyvtárát hazafias áldozatkészséggel az országnak fel-
ajánlván, ezzel a Magyar Nemzeti Múzeumban létező Széchenyi-
országos-könyvtár alapját megvetette.

Példáját a jelen század első felében követték Jankovich
Miklós, Horvát István, és gróf Kemény József. Az elsőnek
mintegy 40,000 kötetből álló könyv- és kéziratgyűjteményét 125,000
forinton, a másodiknak közel 30,000 kötetből álló könyvtárát 60,000
forinton vásárolta meg az ország a Nemzeti Múzeum számára; a
harmadiknak mintegy 25,000 kötetből álló könyv- és kéziratgyűj-
teménye az erdélyi Múzeum birtokába jutott.

A jelen század második felében több nagy gyűjtő lépett nyo-
maikba. Hallgatva az előkről, (milyenek Simor János Magyarország
Primása, gróf Apponyi Sándor, sat.) csak két elhunyttról szölok.
Az egyik Nagy István hétszemélynök volt. Ennek halála után,
2043 munkából, 4000 röpiratból, 100 kötet kéziratból és 7000 drb.
eredeti oklevélből álló gyűjteményét 1869-ben a List és Francke
lipesei antiquárius-czég 10,000 talléron vásárolta meg. A könyvtár,

számos XVI. és XVII. századbeli magyar unicumjaival a külföldi könyvpiacra darabonként adatott el, a ritkaságok legnagyobb része a British Múzeum birtokába jutott. A kéziratgyűjteményt 1875-ben a Magyar Nemzeti Múzeum 7500 forintot vásárolta vissza.

A másik nevezetes gyűjtő Török János volt.

Mindnyájan ismertük őt. Megjelenésében és beszédjében, irányában és politikájában, egy szóval, minden ízében magyar volt. A magyar nemzeti szempont volt előtte mindig és mindenben irányadó. Nem feltűnő tehát, hogy ugyanazon szenvedélylyel, mely tollát az ősi magyar intézmények védelmében vezérelé, gyűjtötte össze mindazt, a mi azoknak multjára vonatkozott. Benne a bibliophil szenvedélyét megnesmesítette a hazaszeretet. Minden ritka, régi könyvben majdnem ereklyét látott.

De neki egy jelentékeny „Bibliotheca Hungarica“ összeállítása nehezebb feladat volt, mint elődeinek. Ő a gyűjtést a hatvanas évek elején kezdte ugyan meg, de nagyobb arányokban csak a jelen évtized első három esztendejében folytatta, a mikor az antiquáriusi könyvpiacra az árak általán, és különösen a ritka hungaricák ára mesésen felszökött. A List és Francke cég fellépése és a British Múzeum magyarországi acquisitói úgy szólván forradalmat idéztek elő e téren. Neki tetemes összegeket kellett fizetni olyanért, a minek néhány évtized előtt alig volt értéke.

Továbbá ő szerény anyagi körülmények között élt. Nem volt vagyona, és soha sem rendelkezett jelentékeny jövedelemmel. És így még kellett magától tagadni minden költséges szórakozást és üdülést, úgy szólván minden kényelmet. Élte alkonyán e könyvtár volt egyedüli vagyona, és annyi meghiusult remény után egyedüli öröme. És ez méltán. könyvtár köteteinek számát tekintve sokkal csekélyebb volt mint akár Széchenyié, akár Jankoviché és Horvát Istváné, de értékre és az összeállítás rendszerességére nézve azokat csaknem megközelíti.

Azonban, a mennyire örömet talált a könyvtár kiegészítésében, rendezésében és használatában, annyira súlyos teherként nehezedett lelkére az a gondolat: mi fog azzal halála után történni? Rettgett attól az eshetőségtől, hogy a mit ő hazája iránti meleg érdeklődésből létesített, külföldre kerül; a mit egy eszme szolgálatára egybegyűjtött, szét fog daraboltatni.

Nagy megnyugvására szolgált, midőn néhány hónappal 1874. február 9-én bekövetkezett halála előtt, a könyvtárt Dr. Schlauch

Lőrincz szatmári püspök 20,000 o. é. forinton megvásárolta, s főpapi pályájának küszöbén az áldozatkészség ezen kitűnő ténye által azt a hazának megmenté.

A Török János által gyűjtött könyvtár a szó szoros értelmében magyar könyvtár. Első sorban a magyar történelem és a magyar jog, azután a magyar irodalom többi ágai vannak leginkább képviselve. A nem-magyar történelemre vonatkozó munkákat is nagy számban bírja, de csak annyiban a mennyiben Magyarország történetére világot vetnek, és annak, ki Magyarország történetével foglalkozik, mellőzhetetlenek. Azon munkáknak, a melyek hazánkra egyáltalán nem vonatkoznak, száma alig megy néhány százra.

A könyvtár áll 8003 munkából 11,839 kötetben; ezekhez járul még 2303 röpirat. Ezek az egyes szakok között következőkép oszlanak meg:

	munka	kötet
Hazai történelem és segédtudományok	3304	4482
Hazai egyháztörténelem	1104	1308
Magyar jogtudomány	1008	1405
Régi magyar irodalom	126	126
Magyar nyelv és szépirodalom	820	1192
Tudományos folyóiratok és hirlapok	93	949
Magyarországra vonatkozó röpiratok	2303	2303
Nem-magyar történelem	450	877
Incunabula, Curisoa, Varia	1098	1500

A könyvtár ritkaságokban, unicumokban gazdag. Főleg a XV., XVI., XVII. századbéli apró nyomtatványok között találtnak ilyenek; mert ezeknek évszázadokon keresztül semmi értéket nem tulajdonítottak, és így a példányok legnagyobb része elenyészett.

I.

Szándékom e helyen ismertetni a könyvtár legbecsesebb darabjait. Első helyre a régi magyar irodalom emlékeit kell tennem. *)

A könyvtár a XVI. századból 40 darabot, a XVII. századból 85-öt bir.

*) Ezen ismertetéseknél Szabó Károly sajtó alatt levő bibliographiai munkájából kölcsönözöm a bibliographiai leírást.

1536.

Aesopi Phrygis fabulae, Gabriele Pannonio Pesthino interprete. Esopus fabulay, mellyeket mostan wyionnan magyar nyelvre forditot Pesthy Gabriel. Horatius in arte poetica. Nex verbum verbo curabis reddere fidus Interpres. Plinius libro 30. Capi. 12. Aesopus fabularum Philosophus. 8r. A—Z = 89 szott levél. Elől: cziml. és előszó (A 1—4) 4 szatlan levél. — Minden betűjegy 4—4 levélből, az utolsó, Z, kivételesen 5 levélből áll.

Colophon: Viennae Pannoniae in officina Joannis Singreny Mense Augusto Anno M. D. XXXVI. Nyomtatot Bechbe Janos Syngrenius myhelyebe, kysazzony hauaba. Ezer ewt zaaz harmyczhat Eztendewbe.

Ezen munkából csak 3 példány ismeretes: a bécsi csász. könyvtaré (leirva: Denis, Wiens Buchdruckergesch. 378. l.), a másik 1870-ben még Pónori Thewrewk József birtokában volt, (Toldy, magyar költők élete Pest. 1870. 7. l.) ettől szerezte meg Török János; a harmadik Rosenberg testvérek, budapesti könyvkereskedők birtokában van. — Volt egy példánya néhai Sándor Istvánnak is, ki könyvtárát a fölállítandó m. tud. Akadémiának hagyományozta. Ezen könyvtárban azonban, mely ideiglenesen a m. n. Múzeum könyvtárában tétetett le, ez a példány mindedig meg nem találtott. (Toldy, magy. prózairók a XVI. és XVII. századból. I. köt. VIII. l. — Ujra kiadva megjelent Toldy idézett gyűjteményében. 1—248. l.)

A Török János-féle példány mind a három között a legszebb. Széles, körül nem vágott margója van és egészen tiszta. E mellett egykorú magyar díszkötése van. A barna bőrrel borított táblákra dús izlésű szelnyomások vannak préselve. Az első tábla élén be van nyomva: „Fabulae: Esopi.“ Közepén a magyar czímer.

Ezen példánynak még egy nevezetessége van. Az utolsó levél mindkét lapjának aljára halvány nyomdai festéssel rá van nyomva: „M. Jodocus Nasz. Anno M.DLXIII.“ Vajjon ki volt Nasz Jodocus? Talán a könyv egykori tulajdonosa.

1536.

Nouum Testamentum seu quattuor evangeliorū volumina lingua Hungarica donata. Gabriele Pannonio Pesthino Interprete.

Wy Testamentum magyar nyelven. Cum gratia et priuilegis Romanae Regiae Maiestatis ad quinquennium. 1536. 8r. 243 lev. (számos fametszettel). — Elől: czimlap, Pesti Gábor latin előbeszéde, latin üdvözlő versek 8, végül: 8 szltan lev.

Colophon: Viennae Pannonie Joannes Singrenius, suis. ac Joannis Metzger bibliopole, expensis XVII die mensis July exeudebat. Anno M.D.XXXVI. Nyomtatta bechbe Janos Syngrenius, az ew Ees Metzger Janos kewltsegeuel zent Jakab hauanak tijzenheted napijan, ezer ewt zaaz harmyczhat eztendewbe. Cum gratia et priuilegis Romanae Regiae Maiestatis ad quinquennium.

Ezen munkából kilencz példány ismeretes: 2 M. N. Múz. Erd. Múz. M. Akad. (elől csonkán). — Bécsi es. ktár. — Szegedi franc. zárda. — Kolozsvári ref. coll. (elől 11 lev. hij.) és Schlauch L. püspöké. — Csonkán megvolt Nagy István külföldre került kvtárában is. (Lásd: List et Francke Catalogue des livr. de M. Etienne Nagy. Leipzig. 1870. 13 l.)

1551.

A Jesus Sirah könyve Magyar Nyeluen. Colosvarba. 1551. Sr. A—Pz. = 14^{1/2} iv = 114 szltan levél.

Colophon: Colosvarba nyomtatot. Helthai Gaspar, és György Hoffgreff által. 1551.

Mint Gyulai Istvánnak a czimlevél hátlapjára nyomtatott rövid előbeszédéből kitetszik, a fordítást Tolnáról küldték be némely megnevezetlen fordítók, s annak átvizsgálását és kijavítását Heltai Gáspár Gyulai Istvánra bizta s az ő változtatásaival nyomatta ki.

Teljes példányai a pesti egyetem, erd. Múzeum, a kassai püspökség és Nagy István könyvtárában; a M. N. Muz. Jankovics féle példányában a 3 utolsó, a debreczeni ref. coll. példányában a 2 utolsó levél hiányzik. Jankovics másik csonkább példányát, melynek három utolsó levelén kívül többi hiányzott levelei nyelvemléki hűségű kézirattal vannak pótolva, Horovitztól Lugossy József szerezte meg. Megvolt néhai Fáy Alajos könyvtárában is, Tibold-Darócson; hol azonban 24 darab más régi magyar nyomtatvánnyal együtt, melyek e könyvtár számozott lajstromába be voltak jegyezve, 1870-ben már hiányzott. Ez Szalay Zsigmond kezei közé, s ennek könyvtárával Török János birtokába jutott.

1552.

A Bölts Salomon királnac könyuei. 1. Prouerbia. Ecclesiastes. 3. Canticum-Canticorum. 4. Sapientiae. Magyar nyelven. Colosvarba. 1551. 8r. A—S. = 18 ív = 144 sztlan levél.

Colophon: (az utolsó ív 7-dik levelének előlapján, mely levél, valamint azon ív 8-dik levele is egészen üres.) Colosvarba nyomtatot Heltay Gaspar, es György Hoffgref által. 1552.

A címlap és colophon évszámai bizonyítják, hogy a nyomtatás már 1551-ben meg volt kezdve, de csak 1552-ben lett befejezve; miért is ezen könyvet az 1552. évre tartottam sorozandónak.

Ki volt e könyv fordítója, arról az előbeszédben semmi említés nincs.

Teljes példányai a kassai püspökség kvtbodyan; az erd. Múzeum példányának egy hiányzott levelét betűhű másolattal egészítette ki Szabó Károly; a pesti egyetem és Nagy István példányából csak a címlevél, a debreczeni ref. collegiuméból a 9 első levél a M. N. Múzeum Jankovics-féle példányából elől 10, közben B7. B8. összesen 11 lev. hij. Lugossy József Horovitztól szerzett Jankovics-féle példánya még ennél is csonkább. A néhai Fáy Alajos példánya szintén a szatmári püspök könyvtárában.

1554.

Tinodi Sébestien szörzese: Chronica. Első részebe Janos kiral halalatul fogua ez esztendeig Dunan innet Erdel orszaggal löt minden hadac veszödelmec, reuidedön szép notakual enökebe vadanac. Mas részébe külömb külömb idökbe es orszagokba löt dolgoc Istoriac vannac. Colosvarba 1554 esztend. A—q = 39 ív, = 156 sztlan levél. — Elöl: címl., ajánlás, mut. tábla 4 lev.

Colophon: Colosvarba nyomtatot György Hoffgreff Műhelyébe 1554. esztendöben.

Tinódi előbeszéde és I. Ferdinánd királyhoz intézett ajánló levele Kolozsvárt 1554. mart. 14-ikén kelt.

A szövegbe nyomtatott dallamokat megfejtette és újra kiadta Mátray Gábor, Történeti, bibliai és gúnyoros magyar énekek dallamai a XV. századból. Pest. 1859.

Teljes példányai a M. N. Múzeum, a m. Akadémia, a késmárki ev. lyceum kvtbodyan, Bécsben a cs. kvtbodyan.

ban és Schlauch Lőrincz kvtárában. A s. pataki ref. coll. példányában csak az utolsó levél hiányzik, az erd. Múz. példányában az első 8 és a legutolsó levél kézirattal van kiegészítve. Nagy István könyvtárával egy ép és egy csonka példány került külföldre.

1562.

Az Aran Tamas hamis es eretnek tevelgesinec es egyeb soc teuelgéseknecc mellyec mostā az elfordult feiō eberec közöt el árat-tanac, meg hamisitasi, a derec szent irasbol es a regi szent iras magyarāzo Doctoroknac irasokbol, a Debretzeni Tanitóc által, ki uolt szēt Andras napiā es Karaczō Hauanac 1. 11. 12, 13 es 14 napan, az egész Keresztyeni gyülekezet elöt, Christus Vrüc születese utan ennyi esztendőben. 1561. E könyuetskenec a uégén tabla is uagyon az teuelgesekről, kiket fel irtunc. Debretzōmbe nyötatot Ano M.D.LXII. 4r. 152. lap. — Elöl: czíml. ajánlás 4 sztlan levél; végén: mut. tábla 2 sztlan lap. Az egész könyv A—X = 21 iv = 84 levél; a végső lap üres. — A legutolsó számozott lapon 152 nyomdai hibából áll; helyesen 159-nek kellene állani.

Legelsőben ismertette e könyvet J** (Jankovics Miklós) Tudom. Gyűjt. 1829. VI. köt. 36 l. — Bővebben ismertette Szabó K. Századok 1867. 150. 151. l.)

Teljes példánya csak kettő ismeretes: M. N. Múz. (Jankovicstól), Gy.-Fejérvártt a Batthyány ktárban (Melius sz. Job. könyve után kötve). Csonka példányok: Schlauch püspöknél, Erd. Muzeumban, és kolozsvári unitár. coll.

1568.

Nomenclatura Sex Lingvarum, Latinae, Italicae, Gallicae, Bohemicae, Hungaricae, et Germanicae. Lingva autem Hungarica nouiter accessit, cum Latinarum dictionum quamplurimarum, quae prius deprauatae fuerant restitutione. Per Gabrielem Pannonium Pesthinum. Vocabular Sechsserlay Sprachen, Latein, Welsch, Frantzösisch, Behemisch, Hungerisch, und Teüdtisch. Fleissig corrigiert und gebessert. Cum gratia et priuilegio Caes. Maiest. Viennae Austriae ex officina Caspari Stainhoferi. M.DLXVIII. 8r. A—P 3 = 14³/₈ iv = 115 sztlan levél.

Colophon: (az utolsó levél P3 hátlapján): „Viennae Austriae Excudebat Caspar Stainhofer. M.D.LXVIII.“

Ajánlja latin versekben a nyomdász és kiadó Stainhofer Gáspár, Nádasdi Ferencz, Vas vármegyei főispánnak, néhai nádor, gr. Nádasdi Tamás egyetlen egy fiának.

Csak két példányát ismerjük: teljesen ép a M. N. Múzeumé; csonka (hiányzik a címlap, O₂—P₂, de a legutolsó levél a colophonnal megvan) a szathmári püsp. kv. tárában.

1569.

Az egész Vilagon való keresztyeneknek Vallasoc az egy igaz felöl, ki Atya, Fiu, es Sz. Lelek; melly fundaltatott a Prophetaknak és Apostoloknak fundamentomokon. Irta Tzegledi György es Caroli Peter. Niomtatott Debrecembe Komlos Andras által. An. Do. 1569. 4r. 210 lap.

Igy adja a címet gr. Kemény József, Sándor Istv. M. könyvesháza 4. lapjához irt jegyzetében, a néhai Fáy Alajos könyvtárában Emődön látott példány után. Szabó K. ezt a példányt a Fáy-könyvtárban, mely az újabb időben Tibold-Daróczra szállítottát, 1870-ben nem találta.

Egyetlen példány a szathmári püspöké. A címlap és ajánlás itt is hiányzik. Kezdődik a B. levéllel: „Elseo Praedicatio az eg igaz Istenről, melliet az Prophetak, és Apostolok hirdettenek. Az ötödik prédikáció a Z, levélen végződik. Azután jő Aa signaturával ellátott levélén „Az Praedicationak masodik része.“ A Dd levél második lapján van a munka vége: „Finis.“

1577.

Ester dolga. Dedicatio et Argumentum in Capitibus versuum. Eszes feiedelem aszszony nemzetit segítse. Feiedelmet Wratsokbol meg intse. Az nyomorultokhoz szeligitse. Estert köuesse Nagyságod töllem io neven vegye. Ad melodiam Historiat hallom igen mondattoc. Nyomtatot Colosvarat. Heltaj Gasparne műhelyebe. 1. 5. 77. esztendőbe. 4r. A—C = 3 ív = 12 lev. (Az utolsó levél üres.)

Végső verse:

Ez éneket a ki versekbe ira,
Kegyelmes Aszszonyanac aszt ayánla,
Ezer öt szaz hetven hetbe hogy irna,
Colosuárat szinte az Szent György napba.

A szerző neve ismeretlen.

Egyetlen teljes példánya Schlauch könyvtárában. Czímlap nélkül van meg a M. N. Múzeum és a M. Tud. Akadémia könyvtárában.

1577.

Historiás Enek Az Felseges Mattyas Királynac az nagyságos Hunyadi János fiának ieles viselt dolgairol, életiről, vitezsegiről, végre az ő ez Világból volo ki mulasáról. Nyomatot Colosvarat Heltai Gaspárne műhelyében. I. 5. 77. Esztendőben. 4r. A—N = 13 iv = 52 szltan lev. Végén: Következie az ötödik része, Mattyás Király halaláról.

Ez a historias ének 4 részből áll s csak 1485-ig, Bécs megvételeig terjed; folytatását Bogáthi Fazekas Miklós írta meg 1576-ban. Minden rész versfejeiben latinul van adva a tartalom. Az első rész versfejeiben így nevezi meg magát a szerző: „Ambrosivs literatvs de Gercian dicit cronicam.“ stb.

Három példány ismeretes: M. N. Mú z. — Erd. M ú z. — Schlauch Lőrincz, szathmári püspöknél.

1582.

Historia de vita morte, vniuersaque Fortunae alea Illustris: Principis ac D.D. Joannis Secundi Regis Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, etc.: Dei gratia electi: Per Demetrium Chanadium, in gratiam suae gentis studiose collecta. Debrecembe. Nyomtatott Rodolphus Hoffhalter által. 1582. Esztendőben. 4r. A—B₂. 1½ iv = 6 szltan levél.

A czímlevél háttalján Kállai János latin distichonai állanak: ad lectorem.

A versfejekben: „Chanadi Demeter enekle e nag sok el mvt dolgokrol gondolkodvan.“

Végző versei:

Az ki szerze ezeket nem regen versekben,

Neuet meg ielentete verseknek feieben,

Sok valtozasrol valo emlekezetiben,

Hogy ember megtekencze magat eleteben.

Nagy sok dolgok foroguan ackor emleiben,

Vilag allapattianak valtozo igieben,

Tordan leteben iria enni esztendőben

Az io ezer öt szazban es az hetuen hatban.

Hogy ezen kiadásban az iratás éve, mely valósággal 1571 volt, meg van változtatva, kétségtelen.

Egyetlen teljesen ép és szépen fentartott példánya a szatmári püspök kvtárában (Török János e példányt Nagy István kvtárából, List és Francketól vásárolta).

1592.

Cisio Magyar nyelven rent szerint napoknak megszlalalasarol igazan rendeltettet. Adattatott ez melle ez világ teremteseröl fogvan valo rövid Chronica. (Fametszet, Magyarország címere). Debrecenben, 1592. 8r. A—D = 20 levél.

Két csonka példánya ismeretes: Schlauch Lőrincz püspöké és a k é s m á r k i ev. lyceumé. De mig ebben csak 16 levél, amabban két levéllel több van fentartva. A D-betűvel jegyzett négy utolsó levél a naptárnak függelékét képezi, mely rövid kronikából áll, („Nemeli meg löt dolgoknak rsiudeden való kiiedzese) és a vásárokat hónapokként összeállítva tartalmazza. Sajnos, a krónikának második és a vásároknak első levele D₂ D₃ hiányzik. A vásárok felsorolása helytörténeti tekintetben nagy fontossággal bir. Közöljük e helyen a töredéket.

S. Lőrincz na- pian	Eperies	Vasarnap ez vtan	Bezterczen
	Gönczön		Sz. Mihaly haua
	Tolnán	S. Egyed na- pian	Bártfán Egren Vyhelbe Kis Wardaban
	Kecskemetten		
	Regenbe	Kis Aszszony	Simandon Thordan
	Czengerbe		
	Musnan	S. Kerezt	Szebembe Karolba Lelezt
Nagy B. Aszsz.	Cassan		
	Szakmart	Cosma es De- mien	Kesmarkon Hanos faluan
	Debrecen	S Mihaly	Szakmar Nemetibe Gal Szezcbe Vnguarat Szekelhidon Gyulan
	Turon		
	Nagy Mihalyba		
Istvan kiraly	Waranon		
	Banyan		
	Kukölls varat		
S Bertalan	Kerezturba		
	Gyengyesen		
	Szazsebesbe		
	Madan		

	Jula Feyervarat		Madan
	Zilahon		Ersebet
	Mind Szent haua		Turon
Ferentz napian	Waradon		Batorban
Dienes napian	Debrecemben		Zakmar
S. Gal	Läczen		Cassan
	Ennyeden		Lelezt
	Szanton	Katalin	Kereztur
	Nagy Mihalyba		Keczkemeten
S Lukacz	Mohiba		Al Vinczen
	Czengerhe (sic)	Sz Andras	Eperiest
11. 000. szu-	Bonzhidan		Egren
zek napia	Szakmart		Debreczenben
	Tokaiban		Karacson hauaba
	Varsant	Sz Miklos	Saio sz. Petert
	Egren		Simandon
Simon Judas	Szölst		Szanton
	Belenesben		Szakmárt
	Hadadban		Thordán
	Sz. Andras hauaba		Segesvarat
Mind Szent na-	Simandon	Lutza	Zilahon
pian	Karolyban		Desen
	Nemetiben	Thamas Apos-	Bartfan
	Brassoban	tol	
Imre	Kis Wardaban		Tokaiba
	Tekebe		Czengerbe
	Vyhelbe		Berthalomba
S. Marton	Szikzon	Karacson elst	Segesvarat
	Sekelvasarhelt	valo Hetfön	Kis Vardaban
	Nagy Banyan	Aproszentek	

Figyelemre méltó, hogy e sorozatban csak Erdély, a Tiszán
 inneni és túli országrészt vásárai fordulnak elő.

(Folytatása következik.)

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM HÉBER KÉZIRATAI.

Közli: **Dr. Kohn Sámuel, rabbi.**

A budapesti Magyar Nemzeti Múzeum számos kézírata közt több héber, részben igen régi kézirat is létezik, mely mind V adassi Jankowich Miklós gyűjteményeiből¹⁾ került ide. Ezen kéziratok száma ugyan aránylag csekély, mindössze csak tizenkettő; de van közte néhány oly érdekes és tartalomra és külső kiállításra nézve oly becses, hogy minden nyilvános könyvtárnak díszére válhatnék. De a tudományos világnak, még az idevágó szak-tudománynak is, róluk, úgy mint majdnem mindenről a mi magyar, vagy épen semmi, vagy csak igen hiányos tudomása van.

Egy, Löw Lipót-nak „Ben-Chananjá“ című német folyóiratában közlött, rövid czikkecskén kívül,²⁾ tudtommal nem jelent meg soha semmi, mi az olvasó közönséget a Múzeum héber kézírataira figyelmeztette volna, és ezen tökéletlen jelentés részben még hibás is. Írója t. i. Dr. Perles József tudós hazánkfia, jelenleg müncheni főrabbi, ezen kéziratokat, mint maga elbeszéli, csak futólagosan tekinthetvén meg, a múzeumi könyvtár régi czédula-katalogusának idevágó adatait behatóbb vizsgálat nélkül ismétli, mely adatok azonban, mint látni fogjuk, még a kéziratok czímét és tartalmát is hibásan határozzák meg. Innét jött, hogy az utóbbi években megjelent, héber kéziratokkal vagy a héber irodalommal foglalkozó, számos tudományos munkában vagy szaklapban Múzeumunk héber kézíratainak híre sincsen, jöllehet van közte több olyan is, melynek szorgalmas és sikeres felhasználása nélkül az illető szerzők alig dolgozhattak volna, ha Múzeumunknak ezen tudományos kincseiről tudomásuk lett volna.

---

¹⁾ L. róluk Fejér György értekezését a Tudományos gyűjtemény XI. kötetében (1817. évf.).

²⁾ L. B.-Chananja II. évf. 571. l

Ezen tényállás mellett, úgy hiszem, eléggé indokoltnak látszik azon vállalat, mely a Nemzeti Múzeum héber kézirateit mint a hazai úgy a külföldi tudományos körökkel tüzetesen akarja megismertetni. Ezen kettős czélnek megfelelőleg két különböző jelentést irtam. Az egyik: „Die hebräischen Handschriften des ungarischen Nationalmuseums zu Budapest“ czíme alatt, a Berliner és Hoffmann által Berlinben kiadott „Magazin für die Wissenschaft des Judenthums“ jelen évi második füzetében fog megjelenni, hol a kéziratok főképe a zsidó irodalomtörténet szempontjából, a tartalomnak kritikai megítélése mellett és a héber eredetinek több kivonatával, illetőleg mutatványával, együtt tárgyalatnak. A jelen, a némettől nagyban eltérő, magyar jelentés pedig a kéziratokat egyenként úgy tárgyalja, hogy mindenek előtt a szerzőt röviden ismerteti, aztán pedig magát a kéziratot leírja és belőle jellemző vagy egészen új adatokat magyar fordításban közöl. A kéziratok számozása és egymásutánja a múzeumi kézirat-lajstromnak számozását követi.

I.

A Mardekhai¹⁾ könyve.

(Sêpher-Mardekhai.)

Mardekhai ben Hillél a középkorban Németország leg-híresebb rabbijainak egyike, miért is néha „Ashkenazi“ avagy németnek is nevezetik. Neve a zsidó hittudományi irodalom legtekintélyesebb és legismertebb nevei közé tartozik; de az életéről és tudományos működéséről eddig közölt adatok vagy hiányosak, vagy merőben tévesek, részben roszakarattal szándékosan elferdítvék és fennemlített könyve számos kiadásokban hihetetlen rosz, vagy helyesebben eltorzított alakban jutott miránk.

Ezen hiányos és téves adatoknak helyreigazítását „Mardochai ben Hillel, sein Leben, seine Schriften und die von ihm citirten Autoritäten“ czímű értekezésemben kísérlettem meg, mely a Boroszlóban megjelenő Frankel-Graetz-féle zsidó-tudományos folyóirat jelen évfolyamában közöltetik és később külön kiadásban is fog megjelenni. Ezen értekezés, néhány külföldi kézirat felhasználása mellett, főképe a múzeumi kéziraatra hivatkozik, melyet bővebben ismertet és melynek több, eddig nyomtatásban meg nem jelent, érdekes részét a héber eredetiben közli.

¹⁾ Az egyenlő latin betűkkel jelöltetni szokott héber hangok typographikai nehézségek miatt diaeritice nem különböztethetők meg

Mardekhai ben Hillel a XIII-ik század első felében Ausztriában született. Családja számos nagyhirű zsidó tudóst számított. Ő az akkori legnagyobb zsidó tekintélyeknek, úgy mint: a rothenburgi Mëir ben Bárúkhnak és ennek testvérének, Abhrâhâm-nak, a corbeil-i Perez ben Elijáhnak, a kölni Ephrajim ben Nâthân-nak, a speieri Jakobh hal-Lêvi-nak és Dán rabbinak tanítványa volt. 1291-ben, úgy látszik, Goslárban élt. De miután az ott tartózkodó zsidó családok száma, egy a középkorban épen nem ritka törvény által, egyszer mindenkorra meg volt állapítva, onnét nem sokára családostul távoznia kellett. Végtere Nürnbergben telepedett le, hol számos tanítványa volt, kiknek segítségével sokoldalú irodalmi tevékenysége legnagyobb művének, fennemlített könyvének, rendezésével és összeállításával foglalkozott. Ezen munkájának főcélja az volt, hogy a vallásos szabványokra vonatkozó számtalan könyvben szétszórt, részben egymással ellenkező adatokat összeállítsa és megvilágítsa s így könnyen hozzáférhetővé és haszonvehetővé tegye. Vezérfonalul a híres fezzi rabbi Jiczbâk ben Jakobh (Al-Fâsi) „Halâkhoth“ című munkáját vette fel.

A Mardekhai könyve csakhamar nagy hirre vergődött, és főleg a német és osztrák zsidók vallásos gyakorlatára nézve döntő befolyással lett. Hetven évvel megjelenése után egy francia rabbi, a schlettstadi Shemuël kivonatot készített belőle, az ugynevezett kis vagy rövid Mardekhai-t, miért is az eredeti munkát később a nagy vagy hosszú Mardekhai-nak (M. hag-gâdol, M. ha-ârûkh) szokták nevezni.

De mielőtt még Mardekhai ezen munkáját befejezhette volna, szörnyű halál érte. Azon iszonyú zsidó-üldözés t. i., melyet egy Rindtfleisch nevű német lovag az időben támasztott, melynek folytán száz negyvennél több zsidó község tüzzel vassal kiirtatott¹⁾, Nürnberget is érte. Az ottani zsidó lakosság az 1298-iki augusztus hó elsején egytől egyik leggyilkoltatott, közte Mardekhai ben Hillel nejével és öt gyermekével együtt. Nagy művét hátramaradt adatai és jegyzetei szerint, tanítványai végezték be. Innét van, hogy ezen munkája nem csak semmiféle előszóval vagy bevezetéssel, de sajátképp még címmel sem bir, hanem egyszerűen Mardekhai könyvének, vagy csupán csak Mardekhai-nak nevezetik; és hogy ezen könyvre különféle, tartalomra és szerkezetre nézve

¹⁾ L. Graetz, Geschichte der Juden, VII. 269 l. folyt.

egymástól merőben eltérő, alakban jutott a nyilvánosság elé. Mardekhai halálától, könyvének első, Konstantinápolyban 1509-ben történt, kinyomatásaig a zsidó irodalomban két különböző Mardekhai-ról, t. i. a rajnai és az osztrák Mardekhairól van szó, de a köztük fennforgó különbséget egész a mai napig nem lehetett meghatározni. Az idevágó régibb idézeteket egyrészt a múzeumi kézirattal, másrészt pedig a szokásos kiadásokkal összehasonlítván, azon, a zsidó vallás-tudományos irodalomra nézve nagy-fontosságú, eredményre jutunk, hogy a nyomtatványban megjelent könyv a rajnai Mardekhai, még pedig egy igen hiányos, hihetetlen önkény-nyel majd rövidített, majd idegen, részben sokkal későbbi hozzáadásokkal megtöltött kiadás, míg a múzeumi kéziratban az eddig csak névszerint ismert, minden tekintetben eredetibb, sokkal bővebb osztrák Mardekhai fekszik előttünk. Ezen Mardekhai még azon fontos előnnyel is bír, hogy a forrásokat, melyekből a szerző merített, a legnagyobb pontossággal jelöli meg, minél fogva a zsidó irodalomtörténetre nézve számos új adatot tartalmaz, másrészt pedig az eddigi kiadások idevágó adatai, melyek sok félreértésre szolgáltak alkalmat, szerinte helyreigazíthatók és igazán haszonvehetőkké tehetők. ¹⁾

A Mardekhai könyvének kéziratai nem tartoznak épen a ritkaságok közé. A bécsi cs. kir. udvari könyvtár héber kéziratának katalógusa, az ott őriztetett Mardekhai-codex leírása alkalmával ²⁾ számos könyvtárt említ fel, hol ily kéziratok léteznek, köztük a római (vatikáni), turini és párizsi könyvtárt is; de a budapesti kéziratról nem emlékezik meg, noha ez, eltekintve fontos tartalmától, még régiségre, a másolat pontosságára és a külső kiállítás szépségére nézve, mind a többi efféle kéziratot, mely eddig ismertette van, jóval felülmulja. ³⁾

A Múzeumnak Mardekhai könyve 336 nagyívrét hártyleveléből (672 lapból) áll, melynek minden egyes lapja két hasáb-

¹⁾ A múzeumi kézirat alapján nyert, részben egészen új, részben pedig helyreigazított régi adatokat fennemlített értekezésem IX. fejj. állítottam össze.

²⁾ Lásd Krafft és Deutsch „Die handschriftl. hebr. Werke der k. k. Hofbibliothek zu Wien“ (Bécs, 1847.) 53 l. folyt.

³⁾ Hogy ez a bécsi kéziratra nézve áll, magam meggyőződtem, miután a m. tudom. akadémia szives közbenjárása folytán alkalmam nyílt, azt a múzeumi kézirattal összehasonlíthatni. Ugyanazt tapasztaltam az általam szintén átnézett müncheni kéziratnál.

ban van írva; mindenütt jól elolvasható és nem hiányzik belőle semmi. ¹⁾ Czímlapja eredetileg nem volt. A jelenlegi héber-német, részben aranybetűkkel kiállított címlap, mely egyéb közt rozsz né-metséggel azt is jegyzi meg, hogy a codex 114 évvel a könyv-nyomtatás feltalálása előtt iratott, egy bizonyos Nagy-magyarból való M ô s c h e h b e n N â t h â n h a k - k ô h e n n e k 1817-ben ké-szült műve. Az egész lapot csupa picziny héber betűkből álló arabékok veszik körül, melyekben az egész E s t h e r könyve olvas-ható. A szt. írásnak épen e könyve nyilván azért lett e célra ki-választva, mivel hősének neve: M a r d e k h a i, azonos a kézirat szerzőjének nevével.

Magát a kéziratot kezdettől végig egy írónak tolla írta, ²⁾ aki nevét nem közli, de az utolsó-előtti és utolsó lapon, nagyrészt arany-betűkkel írt, utóiratban azt jegyzi meg, hogy ezen kéziratot egy bizonyos J i s r â e l b e n A h r o n számára a világ teremtése 5133-ik évében, azaz 1373-ban, bevégezte. ³⁾ Ezen Jisráel ben Ahron, kit a leíró „nagytekintetű“-nek nevez, igen vagyonos ember lehetett, hogy ily fényesen kiállított, költséges keziratot készíthetett magának. A codex minden egyes értekezésének kezdő szava t. i. sokszinű, dúsan kiczifrázott keretben, feltűnő nagy, vastag arany mázzal bevont betűkkel van írva, miglen a hozzávaló hasábot egy mestersége-sen készült, színes füzér veszi körül, melynek arabékjai közé, le-

¹⁾ A bécsi kéziratból 10 levél egészen hiányzik, több más levél megsérült, a müncheniből, egyes leveleken kívül, két egész rész hiányzik.

²⁾ A bécsi kéziratban h á r o m különféle tollat lehet megkülönböztetni.

³⁾ E kézirat tehát 19 évvel régibb a bécsinél (l. K r a f f t és D e u t s c h az i. h. u. o.) és 11 évvel a frankfurti G o l d s c h m i e d - f é l e kéziratnál (lásd A u e r b a c h, „Berith Abhrâhâm“ 9 l.) Magát az utóiratot a múzeumi kézirat-jegyzéknek előttem ismeretlen szerzője rosszul magyarázza, a midőn azt mondja, hogy Jisráel ben Ahron a codex írója. Perles (l. B e n - C h a n u j a i. h.) ezen hibás adatot ismétli. A rimekben fogalmazott héber utóirat szószerinti magyar fordításban így hangzik: Dicsértessék az Isten, aki engem támogatott a kezdettől egész idáig. És dicsértessék, a ki elbocsátott (e munkától) és segítségem vala, és erőt ada nékem, hogy bevégezhettem és bezárhattam a Mardekhainak könyvét, áldá sa jámbornak és s z e n t n e k emlékére! Istenem, a ki engem megsegített, min-den bajban megmentett és erőt adott, hogy e könyvet helyesen bevégezhettem — dicsértessék ő, ki az elfáradtnak erőt ad. A nagytekintetű Jisráel ben Ahron s z á - m á r a írtam az 5133-ik (1273) évben. Az örökkévaló, dicsértessék ő! vegye egész Izráelt az ő nyájás oltalmába. Amen. Selâh!“ A leíró, zsidó szokás szerint Mardekhai-t, mint martírt s z e n t n e k nevezi.

velek, virágok, félholdak és csillagok mellett, különféle állatok és különözös alakok: állat-testek emberfővel stb., színes mázzal vannak festve, daczára annak, hogy maga a Mardekhai könyve ¹⁾ az efféle képek készítését tiltja. Az egyes fejezetek, néha a kikezdések is, szintén mesterségesen készült, hasonló módra kiczifrázott, színes kezdő-betűkkel vannak ékesítve. Az írás az úgynevezett „német Rashi ²⁾ -írás“-nak nagy szép betűit mutatja. Ha valamely betű vagy szó fölösleges, ezen betű, vagy ezen szó minden egyes betűje fölött kis függélyes vonalka áll, mely azt jelenti, hogy az illető betű vagy szó nem olvasandó; ha pedig szavak hibás sorrendben állanak, akkor pontokkal vannak megjelölve, melyeknek száma a szavaknak helyes egymásutánját meghatározza. Az oldalon néha a szöveget magyarázó tollrajzok állanak. Pontozójelként következetesen egy a vesszőhöz hasonló vonalka (,) vessző vagy pontosvessző helyett, két ily vonalka (,,) pedig pont helyett használtatik. Minden tulajdonnév és idegen szó, úgymint idézeteknél az illető forrás vagy tekintély elnevezése fölött egy hosszukás görbe vonal van huzva. Feltűnő a „jod“ és „váv“ betűnek következetes használata az **i**, **u** és **o** magánhangzóknak megjelölésére, mely sajátság arra utal, hogy a kézirat Németországban készült, mit még azon körülmény is bizonyít, hogy a számos francia szó és tulajdonnév a kéziratban, vagyis az osztrák Mardekhaiban, rendesen hibásan, a német pedig helyesen van írva, míg a kiadásokról, vagyis a rajnai Mardekhai-ról az ellenkező áll.

A codexnek írója kitűnően értett mesterségéhez; de a héber nyelvben nem igen jártas volt, mit az általa elkövetett számos hiba ³⁾ bizonyít, melyet azonban egy későbbi szakértő kéz, néha magában a szövegben, rendesen pedig oldaljegyzékekben, gondosan kijavított. Maga a kézirat egy 19 és fél levélre (39 lapra) irt tartalomjegyzékkel kezdődik, mely néha csak egyes jelszavakból áll és a Mardekhai könyvének két különböző kinyomatott tartalomjegyzékétől merőben tér el. ⁴⁾ Az index végén egy keskeny, színes sarkezímben olvasható: „Vége a Mardekhai 24 (talmudikai) értekezésre vonatkozó szakaszainak.“ Ezen értekezéseknek sorrendje a következő:

¹⁾ L. Ab. záráh, III. 83. fej. folyt.

²⁾ E szóról l. tovább a IV. alatti megjegyzést.

³⁾ A bécsi kézirat e tekintetben még sokkal hiányosabb.

⁴⁾ Fennemlített értekezésemben néhány, a bécsi kézirattal összehasonlított, mutatványt közöltem belőle.

1. Shabbâth, a szombatról (1—172 fej.) 2. Pesâchîm, a kovásztalan kenyér ünnepéről (172—278 fej.) 3. Erûbhîn, az erûbh-ról¹⁾ (278—320 fej.) 4. Bêsâh, az ünnepekről (320—342 fej.) 5. Rôsh ha-shânâh, az újévről (342—355 fej.) 6. Hilkhôth Jom-kippûrîm, vagy Jômâh, az engesztelő napról (355—359 fej.) 7. Sukkâh, a sátoros-ünnepről (359—372 fej.) 8. Megillâh, a „purim“- vagy sorsolási-ünnepről (372—383 fej.) 9. Taanîth, a böjtről, és ezzel összevonva 10. Môed kâtôn, a gyászszertartásokról (383—387 fej.) 11. Berâkhôth, a hálamondatokról (387—397 fej.) 12. Hilkhôth erecz-jiczrôel ve-challâh, a szent földre és az emlék-áldozatra vonatkozó szabványok (397—398 fej.) 13. Zebâchîm, az áldozatokról (388—399 fej.) 14. Bâbhâ-kamâ,²⁾ az első porta,³⁾ 15. Bâbhâ-meczîa, a középső porta, 16. Bâbhâ-bathrâ, az utolsó porta, 17. Sinhedrîn, az ítélőszékről, vagy büntövrényről, 18. Makkôth, a testi büntetésről, 19. Likkutê ham-Majmûnî, Maimonides codexéből való kiválogatott helyeknek gyűjteménye, 20. Hilkhôth nedârîm, a fogadásokra vonatkozó szabványok, 21. Shebhûôth, az esküről, 22. Abhôdâh-zarâh, a bálványimádásról, 23. Cholîn, az állatok levágásáról és a megengedett és tilos eledelről, 24. Jebhâmôth, a sógorházasságról, 25. Kethubôth, az eljegyzésről, 26. Kiddûshîn, a házasságkötésről, 27. Gittîn, a válólevélről és 28. Niddâh, a nőknek havi tisztulásáról. Ezen 28 értekezés látszólag ellenkezik az index fenn-említett zárszavával, mely csak 24 értekezést számít; azonban a 9-ik és 10-ik értekezés, közös felirat alatt összevonva, csak egynek tekintetik, a 12-ik, 13-ik és 19-ik pedig a szerzőnek ugyananyi önálló értekezését képezik, melyek a Mordekhai-könyvébe felvételtek ugyan, de sajátkép nem tartoznak hozzá,⁴⁾ mit már azon

¹⁾ Erûbh oly szertartási eljárás, mely által bizonyos tér olyanná tétetik, hogy benne szombat napján az egyik helyből a másikba valamit vinni szabad, mi nemkülönben tilos volna.

²⁾ Itt a fejezetek száma ismét egygyel kezdődik, de csak egész tizig megy, onnét egész a könyv végeig a kéziratban a fejezetek megjelölése hiányzik.

³⁾ A thalmud a magán-jogot 3 értekezésben tárgyalja, melyeknek neve: első, középső és utolsó porta.

⁴⁾ A bécsi katalogus szerzői, kik ezen körülményt nem ismerték fel és az egyes értekezéseket különben is hibásan elnevezték, hogy a 24 értekezést valahogy kikapják, a bécsi kéziratnak a múzeumi kézirattal megegyező, s ettől csak a sorrendre nézve eltérő tartalmát az i. h. helytelenül adják. Lásd értekezésemet az i. h. I. fej.

körülmény bizonyít, hogy a tartalomjegyzékben róluk szó sincsen, a kiadásokban pedig egészen hiányoznak.¹⁾ Az egyes értekezések közt kis rimés versecskék állanak, melyek rendszeren hálát mondanak az istennek, ki a szerzőt vagy leírót segítette, hogy az egyik értekezést befejezhette s a következőt megkezdheti.²⁾

A kézirat körülbelül 150 évvel elkészülése után egy majnai Frankfurtban lakó zsidó családnak tulajdona volt. Az első lapon t. i. e következő nehezen elolvasható jegyzet áll: „Az enyém ezen Mardechai, úgy mond Ephrajm, Jakóbh-nak fia, kinek emléke áldott legyen!“ E fölött pedig egy későbbi kéz azt jegyezte meg: „Az enyém ezen Mardechai, úgy mond az Ahron sarjából való (hak-kôhen) Jakóbh, Ephrajm-nak fia, kinek emléke áldott legyen!“ Hogy pedig az utóbbi az előbbinek, s még pedig elsőszülött, fia volt, abból kiviláglik, hogy az előbbi, a codex végén gyermekeinek születésök napjait feljegyezvén, első sorban azt írja, hogy fia Jakóbh „abh“ hó 3-án 6291, azaz 1531-ben született. Hogy pedig ezen család majnai Frankfurtban élt, egy a codex utolsó lapján álló érdekes oldaljegyzékből tűnik ki, mely szó szerinti magyar fordításban ekkép hangzik:

„Estefelé, têbeth hó 23-án 5334- (1574)-ben, megérkezett itt Frankfurban egy Franciaországból való király, kit Lengyelország királyának megválasztott. A rá következő szombatn, midőn a szt. irásnak „veeleh shemot“-szakaszát³⁾ olvasták, a király személyesen megjelent a mi utczánkban⁴⁾ nagyjainak egy részével, fődött kocsiban, zeneszóval, a zsinagóga udvara előtt. Ott leszállt a kocsiról és a király maga tanácsosainak egy részével a zsinagógába ment, hova épen a szónoklat alatt jött. A szónoklat után tanácsosai megkérték a községet — az Isten őrizze s áldja meg! — hogy hivassák a kántort, s a község így tett, és a király a zsinagógában maradt, míg a délutáni ima bevégeztetett. Az ima után a király kérte, hogy mutassák meg neki a szent (frigy-) szekrényt a benne

¹⁾ Ezen eddig ki nem nyomtatott értekezések közül a 12-et és 13-at értekezésemben, a héber mellékletek közt, III. szám alatt, a múzeumi kézirat alapján közöltem.

²⁾ Ezen versecskékből többször idézett értekezésem I. fejezetében néhány mutatóvánt közöltem.

³⁾ Azaz Móz. II. könyvének első szakaszát, melyet ennek első szavai szerint így szoktak nevezni.

⁴⁾ Azaz: a zsidó-utczában, ghetto-ban.

levő thôrâh-tekercekkel együtt. Tanácsosainak egyike viasz-gyertyát vett kezébe és a gyertyával a szent szekrény elé ment, és a király megnézte a thôrâh-tekerceket, hogy mikép feküsznek a szent szekrényben. Másnap délben utnak indult Lengyelország felé.¹⁾ Így mond az Ahron sarjából való Jakóbb, Ephraïmnak fia, kinek emléke áldott legyen!“

A kézirat még később is Frankfurtban volt, honnét az ott született pozsonyi főrabbinak, néhai Sôpher Môshe-nek, tisztelői által küldetett. Ezen körülményt a fennemlített címmlap írójának egy sógora azon hozzáttétellel közölte velem, hogy ezen író, Sôpher rabbi egyik tanítványa, a címmlapot egy magyar nemes ember — tán már Vadassi Jankovich Miklósnak — megbizásából írta, ki akkor már a kéziratnak birtokosa volt. A régi bőrkötés kissé rongált.

II.

Eljegyzési szerződés (Tenâim) és házassági szerződés (Kethubâh).

Az eljegyzési szerződés (Tenâim), mely az izraeliták közt itt-ott még mindig dívik, hajdanta polgárjogi erővel bírt, a mennyiben azon feltételeket meghatározta, melyek, az eljegyzés alkalmával, az érdekelt pártoktól a leendő házasságra nézve kölcsönösen lettek elismerve. A házassági szerződés (Kethubâh) pedig azon okmány, melyet minden zsidó férj, kivétel nélkül, tartozik nejének kiállítani melyet régi szokás szerint az esketés alkalmával még ma is szoktak felolvasni, hajdanta pedig a megtörtént rituális esketésnek egyedüli jogérvényes írott bizonyítékának tekintették. Mindkét okmány csak a mult századból való és papírlevelekre, az úgynevezett zsidó-német betűkkel van írva; az előbbi az úgynevezett zsidó-német, az utóbbi, az e czélból egyszer mindenkorra megállapított minta szerint, chaldaeus nyelven. Régészeti vagy egyéb tudományos becse egyiküknek sincsen.

III.

Egy kabbilisztikus írott óvszer (Amulet).

(Kemia.)

A Múzeum kézirat-címjegyzéke e számot „Amoloch, seu radicum hebraicarum dictionarium“-mal jelöli meg. Az

¹⁾ Ezen király alatt az 1574-ben Krakóban lengyel királynak megkoronázott valois-i Henrik értendő.

„Amoloch“ szó világosan hiba, e helyett: „Amulet“; de az illető jegyzék szerzőjét mi bírhatta arra, hogy e kéziratát „héber gyökök szótárának“ mondja, nehéz belátni. Az egész három ivrét-levélből áll; az egyik, a sajátképi amulet, a zsidó titoktan (Kabbaláh) rejtélyes módjára, egyes, különfélekép elhelyezett, héber versekkel, szavakkal és betűkkel teleirt lapot képez, minőt az uj-héber nyelvben „Kemia“-nak szoktak mondani. Szerzőjét, vagy korát, melyet a múzeumi jegyzék a XVII. századba tesz, nem árulja el semmi. A többi két levél rosz németséggel irt, kétségkívül csak később készült magyarázata annak, hogy ezen óvszer mikép és minő bajok és betegségek ellen használandó. Régészeti vagy tudományos becsesel ez sem bir.

IV.

Mózes öt könyve, a „haphtârâh“-k¹⁾ és az öt „megillâh“,¹⁾ „targûm“-mal¹⁾ és Rashi¹⁾ magyarázatával.

Ezen igen érdekes, nagybecsű kézirat a zsinagógában való használatra készült, miután a szt. írásnak épen csak azon részeit tartalmazza, melyeket a zsinagógában az isteni tisztelet alkalmával felolvasni szoktak. A jelenleg 451 középvirét hártylevélből, 902 lapból álló codexnek minden egyes lapja három hasámban van írva oly módon, hogy a középső, legszélesebb hasámban a héber szöveg áll, balra, sokkal kisebb betűkkel írva, s chaldaeus fordítás (targûm), jobbra pedig igen csinos Rashi-írással²⁾ a Rashi-féle magyarázat.

A kézirat tartalma e következő: I. Mózes öt könyve, és pedig az 1. könyv a kezdettől egész 170 lapig.³⁾ a 2. k. 150—233 l., a 3. k. 233—413 l., a 4. k. 413—510 l., az 5. k. 550—669 l. II. A szt. írásnak a zsidóknál „öt tekeres“-nek (megillâh) nevezett következő öt könyve: 1. Énekek éneke 669—684 l., 2. Ruth könyve 684—693 l., 3. Jeremiás siralmái 693—710 l., 4. Prédikátor könyve 710—741 l., 5. Esther könyve 741—755 l.—III. A „haphtârâh“-k, azaz

¹⁾ Ezen szónak jelentősége a következőkben fog megmagyarázattani.

²⁾ Így neveztetik a középkorban szokásba jött azon írás, mely a héber négyszög-írás és a sokkal későbbi héber folyóírás közt helyet foglal, és főleg a francia és német zsidóknál dívott.

³⁾ Itt az első levél, melyen Rashi magyarázata és tán még valamely czim is állott, valamint a 7. és 8. levél, 5. 6. — 6. 19, hiányzik; az utóbbi levelek helyét két üres levél pótolja.

a prófétáknak azon válogatott darabjai, melyek szombat- és ünnepnapon, a Mózes öt könyvéből való felolvasás után, szoktak felolvasatni.¹⁾

A héber szöveg, melyet a „massôrâh,“²⁾ már régóta véglegesen állapított meg, természetesen semmi újat vagy különöst nem mutathat fel. Kezdetül végig „nekuddâh“-kkal³⁾ és „neginâh“-kkal, de a tenta különbsége után ítélve, csak utólagosan láttatott el. Még későbbiek a szöveghez irt azon észrevételek, melyek arra vonatkoznak, mikép kell Mózes öt könyvének oly példányát írni, mely, az idevágó szabványok értelmében⁴⁾, az isteni tisztelet alkalmával nyilvános felolvasásra használható. A s ô p h e r⁵⁾, ki az e czélra haszonvehetlen codexet ez által minta-példányul alakította át, Móz. 5. könyvének végén magát „L o e z k városából való S h e l ô m ô h“-nak nevezi, a k r a k ó i izraelita község írójának és megbizottjának.“

A h a p h t â r â h-k a majnai Frankfurt sajtóságos ritusa szerint vannak rendezve; a két hasámban irt héber szöveg mellett a harmadik hasámban R a s h i commentárja áll. A t a r g u m itt hiányzik.

Sokkal fontosabb a szt. írásnak „t a r g û m“ név alatt ismeretes chaldaeus fordítása. Főleg Móz. öt könyvének ezen fordítása, melyet tévesen a zsidósághoz áttért görög A k y l a s-nak (Aquila), vagy, aramaeus kiejtés szerint: O n k e l ô s-nak szoktak tulajdonítani, kit a rege Hadrian császár egy rokonának mond,⁶⁾ a zsidóknál a legrégebb idők óta rendkívüli tekintélynek örvendett. Hajdanta a zsinagógákban a héber eredetivel együtt az isteni tisztelet alatt nyilvánosan szokták felolvasni; magán-olvasását pedig a zsidók még mai napon vallásos kötelességnek tekintik. Ezen, állítólagos szerzőjének nevérol, „targûm-Onkelôs“-nak nevezett fordítás, részben

¹⁾ Itt is egy levél, a 451, hiányzik.

²⁾ Azon tudomány, mely a zsidó hagyománynak alapján a szt. írás szövegének minden részletét legpontosabban meghatározza.

³⁾ „Nekuddâh“ oly, a betű alatt vagy fölött álló jegy, mely h a n g z ó t jelent, „neginâh“ pedig h a n g s u l y j e g y, mely később hangjeggyé vált, mely szerint a szt. írást az isteni tisztelet alkalmával bizonyos dallammal éneklék, vagy helyesebben recitálják.

⁴⁾ Lásd J ô s e p h K â r ô „Jôreh-dêâh“-ezimű szertartások könyvét, 270—284 fejezetben.

⁵⁾ Így neveztetnek a héber könyveknek másolóit.

⁶⁾ Lásd róla G r a e t z, Geschichte der Juden, IV. 124 l. folyt.

gen hibás alakban jutott miránk. A nyomtatványok, főleg a régiéek, ép úgy térnek el egymástól mint a ránkmaradt különféle kéziratok. ¹⁾ A zsidó exegetikai tudomány, egy minden jogos követelésnek megfelelő jó kiadásnak hiányában, az Onkelós fordításának minden eltérő olvasását gondosan gyűjtegeti és szorgalmasan felhasználja. ²⁾ Kéziratunk számos ily eltérő, nagyrészt igen szép, olvasást nyújt. ³⁾

(Vége következik.)

ADALÉK AZ 1848—49-ki HAZAI HIRLAPIRODALOM BIBLIOGRAPHIÁJÁHOZ.

Közli: Cs. J.

Sziunyey József úr, a hazai hirlapirodalom bibliographiájának egyik legszorgalmasabb művelője, a „Vasárnapi ujság“ 1865. évi folyamában: ⁴⁾ „Hirlapirodalomunk a 19-ik században“ cím alatt egy nagy gonddal készült cikksorozatot indított meg, melyben az 1848—49-ben napvilágot látott hirlapokat és folyóiratokat jeles bibliographiai apparatussal ismertette.

A Nemzeti Múzeum könyvtára, a munka sorrendjében az 1848—49-ben megjelent hirlapok és folyóiratok rendezését látván szükségesnek, a példányok összeállításánál azon szomorú tapasztalásra jött, hogy ez időből származó gyűjteménye fölötté hiányos és csonka.

Hogy tehát ezt még idejében kiegészíthesse s a hiányzó hirlapokról egy lehetőleg teljes jegyzéket összeállíthasson, Szinnyei úrnak föntemlített közleményét használta alapul s az abban felsorolt adatokat a saját teljes és csonka példányaival összehasonlítva, azokat részint helyreigazította, részint kiegészítette.

¹⁾ Lásd Luzzatto „Philoxenus, sive de Onkelosi chaldaica pentateuchi versione“ stb. „Ohêbh-ger“ cím alatt héber nyelven (Bécs, 1830.) megjelent könyvét, főleg a bevezetést, X. l. folyt.

²⁾ Lásd Luzzatto, i. h. 30—80 l., és Levy, Chald. Wörterbuch über die Targumim (Lipese, 1868.), II. köt., előszó.

³⁾ M. I. könyv. első 25 fejezetére nézve a Múzeum héber kézíratairól szóló fennemlített német jelentésben több mutatványt közöltem.

⁴⁾ A 43—53 számokban.

Ez összehasonlításnak eredménye azon jegyzék, melyet ezenel közreboocsátva oly kérelemmel fordulunk a hazai közönséghez, hogy azok, a kik a Múzeum hiányos készletét kiegészíteni képesek, ajánlataikat, az ár meghatározása mellett a Nemzeti Múzeum könyvtárához nyujtsák be.

Jegyzéke azon hírlapoknak és folyóiratoknak, melyeket a Nemzeti Múzeum könyvtára megvásárolni óhajt.

Magyar nyelvűek.

1. Ábrázolt folyóirat később Képes Ujság. 1848-i folyama. (Megjelent Kassán encyclopedicus tartalommal.)
2. Alföldi Hírlap 1848—49-ki folyama. (Megjelent Debreczenben.)
3. Arad 1848-ki folyamából a jul.-decz.-i félév.
4. Aradi Hirdető 1848-ki folyamából az első 12 szám és az 1849-ki folyam egészen.
5. Brassói Lap 1849-ki folyamából: 1, 2, 4, 11—19 számok.
6. Budapesti Hiradó 1848-ki folyamából jul. 1-től jul. 15-ig terjedő számok.
7. Charivari (Magyar) 1848-ki folyam sept. végéről a két utolsó szám.
8. Debreczeni Lapok 1849-ki folyamából az első 7 szám. (Febr. 27-től márt. 13-ig.)
9. Debreczen-Nagyvárad i Értesítő 1848—1849-i folyama egészen.
10. Egyházi Litteraturai Lap (a Religio és Nevelés melléklete) 1848-ki folyama.
11. Ellenőr (kolozsvári lap) 1848-ki folyamából a 111-ik szám után következő számok, ha megjelentek? Szinnyey szerint nov. 10-én 109-ik számmal, az oroszok betörése következtében hirtelen szünetet vett, de mert a múzeumi példányban a 110-ik és 111-ik szám még teljesen megvan s az utolsóban egy cikksorozat folytatódik, föltehető, hogy még tovább is járt. De ha nem is járt tovább, bibliographiai szempontból kívánatos, hogy a folyamnak utolsó száma constatáltassék.

12. Erdélyi Hiradó, később Kolozsvári Hiradó 1848-ki folyama. (Az elsőnél a 374, a másodiknál a 94. szám az utolsó)

13. Erdélyi Protestáns egyházi beszédek Tára 1848-ban megjelent II-ik és utolsó füzet. (Kolozsvár szerk. Szász Károly.)

14. Esti Lapok 1849-ki folyamából: 5, 36, 41, 78 debreczeni és 1, 3, 4, 7, 16, 24 és ezeket követő pesti számok jul. közepeig.

15. Figyelmező 1848-ki folyama s az 1849-ki folyamból jul. 2-től aug. 1-ig Pozsonyban kiadott számok.

16. Forradalom 1849-ki folyamából annyi szám a mennyi Magos Ernő szerkesztésében megjelent.

17. Forradalom 1849-ki Táncsics Mihály által röpiratokban Debreczenben és Pesten szerkesztett folyamából annyi szám, a mennyi megjelent.

18. Forradalom. (Politikai röpirat, szerk. Erdélyi Arthur.) 1849-ki folyamából annyi szám a mennyi megjelent. Az első szám megjelent Pesten, 1849. jul. 10-én „Márciusius Tizenötödike“ alakjában, Lukács László nyomdájában. Sz. úr nem említi.

19. Futár 1849-ki folyamából a 2, 3, és ezt követő számok, ha megjelentek? (Sz. úr szerint csak egyetlen egy szám jelent meg, mely a könyvtárnak megvan.)

20. Gazdasági Lapok 1849-ki folyama egészen.

21. Gyógyszerészi hírlap 1848-ki folyamából az okt-decz.-i számok. (Megjelent Nyitrán.)

22. Hazánk (győri lap) 1848-ki folyam II. félvéből az aug. 10-ét követő számok. (Meggzűnt aug. 14-én.)

23. Hetilap 1848-ki folyamából az I. negyedben megjelent számok.

24. Honi Irodalmi Hirdető 1848-ki folyama.

Hon és külföld, lásd a Mult és Jelenet.

25. Honvéd (kolozsvári lap) 1849-ki folyamából a 197-ik sz

26. Jelenkor 1848-ki folyama egészen (ut. sz. 76, jun. 29.)

a Társalkodó melléklappal együtt.

27. Jövő 1848-ki folyamából az első és utolsó 23 szám. (Decz. 1-től decz. 28-ig.)

28. Katholikus Iskolai Lapok 1849-ki folyama egészen. (Jan. 2-től jun. 26-ig.)

29. Kis követ (kolozsvári lap) 1848-ki folyamából, a jan. 2-től febr. 6-ig megjelent 1—6 szám.

Kolozsvári Hetilap, lásd a Mult és Jelent.

30. Komáromi Lapok 1849-ki folyamából minden egyes szám. (Jul. 11-től okt. 1-ig 1—68 sz.)

31. Köztársasági Lapok 1848-ki folyamából 13-ik számtól kezdve tovább. — Sz. úr nem említi mikor szűnt meg, de mert a többi lapok nem említik, következteti, hogy csakhamar betiltatott.

32. Különféle viszonyokra vonatkozó papi dolgozatok. (Szerk. Szenczi Fördös Lajos Kecskeméten) 1849-ki folyamán.

33. Magyar Akadémiai Értesítő 1848-ki folyamából az első 3 szám. (Több nem jelent meg.)

34. Magyar Gazda 1848-ki folyamán I. félév. 3, 30, 31, 36, 56, II. félév. 9, 11, 12, 18, 22 és ezt követő számok.

35. Magyar Őr (kath. lap.) 1849-ki folyamából annyi szám, a mennyi jan. 26-tól márcz. közepeig megjelent.

36. Márczius Tizenötödike 1849-ki folyamából: 1—5, 7, 8, 11—17, 19, 20, 22—25, 27, 37, 38, 41, 42, 44, 45, 46, 47, 52, 54, 72, 74, 77, 79, 80—82, 86, 87 és 88 debreczeni számok. — Sz. úr szerint a „Márczius“ 1849-ki folyamából Pesten csak két szám jelent meg; a Múzeum és az Akadémia birja a 3-ik számot is, mely Pesten jan. 4-én kelt.

Sz. úr szerint Debreczenben jan. 14-én indult meg újra és máj. 1-ig jelent meg 67 számban a debreczeni városi nyomdában. — Ezt akképen helyreigazítjuk, hogy nem január, hanem február 14-én indult meg újra Debreczenben és nem a városi, mely az idétt nagyon is igénybe volt véve, hanem a Kolozsvárról ideiglenesen Debreczenbe áttett nyomdában adatott ki, nem május 1-ig 67, hanem május 31-ig 92 számban. A tévedés onnan eredhetett, hogy 1849 april 24-étől kezdve, egyszerre két „Márczius“ létezett, egy pesti és egy debreczeni; a pestit Gaal József, a debreczenit Pálffy Albert szerkesztette. Ez tartott egész máj. 31-ig, a mikor a debreczeni „Márczius“ a pestibe beolvadt s a szerkesztést jun. 7-én ismét Pálffy Albert vette át. Az utolsó pesti szám a 67-ik jul. 6-án kelt, mivel 7-én a kormány által további megjelenése betiltatott.

37. Miskolczi Értesítő 1848—49-ki folyamán egészen. (Megjelent Miskolczon hetenként, később minden nap 4-edrétben félíven, Okruczky Aurel szerkesztése alatt, Tóth Lajos nyomdájában.) — Sz. úr nem említi.

38. Mult és Jelen, később Jelen 1848-ki folyama egészen, a Hon és Külföld és Kolozsvári Hetilap mellékletekkel együtt. (Utolsó szám a 37-ik, máj. 9-én jelent meg.)

39. Munkások Ujsága 1848-ki folyama egészen. (Április 2-től decz. 29-ig 1—26. számig.)

40. Nemzeti Ujság 1848-ki folyamából a jan.—áprilisi s a Nemzeti 1848-ki folyamából a 48. és 164-ik szám.

41. Nemzetőr 1849-ki folyamából az 1. és egyedüli szám.

42. Népbárátja 1848-ki folyamából: 5, 29 és 1849-ből 1—5, 8, 12, 13, 14, 16—24 számok.

43. Népelem 1848-ki folyamából az első 12 szám.

44. Nevelési Emléklapok 1848-ban megjelent V-ik füzeté. (Szerk. Dr. Tavassy Lajos, pesti ev. gymn. igazgató.)

45. Nővilág 1849-ki folyama. (Augustusban betiltatott.)

46. Orvosi Tár 1848-ki folyama egészen.

47. Öreg A, B, C, vén emberek számára (Vas Gerebentől) 1848 márcz.—áprilisban megjelent számok. (Összesen 4 szám jelent meg.)

48. Pénzügyi levelek 1848-ki folyamából jun.—sept.-ben megjelent 4 szám.

49. Pesti Divatlap 1849-ki folyamából annyi szám a mennyi megjelent. — Sz. úr nem említi, de Vahot Imre, a „Március” juniusi számaiban s más lapokban hirdetvén rá előfizetést kilátásba helyezi, hogy jul. 1-étől fogva meg fog jelenni.

50. Protestáns Egyházi és Iskolai Lap 1848-ki folyama.

51. Radikál Lap 1848-ki folyamából a 32-ik szám.

52. Religio 1849-ki új folyamából az első 9 szám.

53. Szegedi Hírlap 1849-ki folyamából: 3—15, 18—29, 32 és ezt követő számok. (Sz. úr szerint aug. 1-ig járt.)

54. Természetbarát és Ipar és Természetbarát (kolozsvári lap) 1848-ki folyama. (Utolsó szám a 33-ik.)

55. Tiszavidéki Ujság 1849-ki (szegedi lap) folyamából annyi szám, a mennyi megjelent.

56. Törvényhozási és Törvénykezési Lapok (szerk. Tóth Lőrincz) 1848-ki jul.—decz.-i folyama.

57. Való 1849-ki folyamából annyi szám, a mennyi junius hóban megjelent.

58. *Vasárnapi Ujság* (Brassai-féle) 1848-ki folyama egészen. (Megszűnt novemberben.)

Német nyelvűek.

59. *K. k. priv. Agramer politische Zeitung* 1848—1849-ki folyama a *Luna* mellékklappal együtt.

60. *Allgemeine Pest-Ofner Zeitung* 1849-ki folyamából annyi szám, a mennyi megjelent. (Megjelent júliusban.)

61. *Der 14. April* 1849-ki folyamából április—júliusban megjelent számok.

62. *Arader Kundschaftsblatt* 1848-ki folyamából az első 12 szám; 1849-ki folyamából a július—decemberi félv.

63. *Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlandskunde* (a *Siebenbürg. Wochenbl.* melléklete.) 1848—49-ki folyama egészen.

64. *Blätter vom Baume der Erkenntniss* 1848. nov. 11-én megjelent röpvékből, a 2-ik és ezt követő számok. — Az első szám végén kilátásba helyeztetik, hogy a 2-ik szám kedden fog megjelenni. — Megjelent Pesten: Lantossy József bizományában, Eisenfels Rudolf nyomdájában, 1 félv. ívrétkben. — Sz. úr nem említi.

65. *Briefe eines Magyaren an seinen Freund Michl an der Donau, dem Rhein, der Spree, der Elbe und der Ostsee.* 1848-ban Pozsonyban megjelent füzetekből az I—II-ik füzet.

66. *Constitution des Thierreiches im Jahre 1848* című röpvékből 2-ik számtól kezdve annyi szám, a mennyi megjelent. Az első szám végén olvasható, hogy a 2-ik szám legközelebb fog megjelenni. — Megjelent Pesten, Beimel Józsefnél, 4-edrétű félv. szöveg közötti metszetekkel. — Sz. úr nem említi.

67. *Eltern-Zeitung* 1848. aug.—decz. folyama.

68. *Der emanzipirte Satanas* (magyaróvári lap) 1848-i folyamából az első és utolsó 12 szám.

69. *Die (zweite dritte stb.) Epistel der Ungarn an die Wiener* 1848 novemberben megjelent röpvékből annyi szám, a mennyi megjelent. — Az első levél végén, mely novemb. 26-án Eisenfels Rudolf nyomdájában jelent meg Pesten, a második levél megjelenése is kilátásba helyeztetik. — Sz. úr nem említi.

70. *Freiheitsbote* (szegedi lap) 1849-ki folyamából anyyi szám, a mennyi juliusban megjelent.

71. *Fünfkirchner Zeitung* 1848-ki folyama egészen.

72. *Der grosse Pfaffenzwicker* 1848-ki röpívekből megjelent két szám. — (Megjelent Győrött.)

73. *Ein Jeder muss es wissen* 1848-ban megjelent röpívekből a 3-ik számtól kezdve tovább. — Az 1-ső és 2-ik szám, 4-edrétű félvén jelent meg Pesten, Lukács és társa nyomdájában. — Sz. úr nem említi.

74. *Das Junge Ungarn* 1848 ápril—juliusban megjelent folyama,

75. *Kaschau-Eperieser Kundschaftsblatt* 1848—49-i folyamai.

76. *Katholische Zeitung* (zágrábi lap) 1849-ki folyamából, a mennyi megjelent.

77. *Közlöny*¹⁾ des Teufels 1848-ki folyamából annyi füzet, a mennyi megjelent.

78. *Kronstädter Zeitung* 1849-ki folyamából a 15 19-ik szám.

79. *Lucifer* (varasdi lap) 1848-ban megjelent számai.

80. *Morgenröthe* 1848-ki jan.—juliusi folyama.

81. *Neue politische Ofner-Pester Zeitung. Gemeinnützige Blätter.* 1848 május—decemberi folyama.

82. *Oberungarische illustrierte Zeitung* (kassai. lap) 1848-ki folyama.

83. *Opposition* 1848-ki folyamából 1—4, 6—23, 25, 26, 28, 29—47, 49—50, 52, 54—62, 64, 66, 67—78, 80—89, 91—95, 97—99, 101, 104, 105—106, 108—112, 115—116, 119, 120—123, 125, 128, 133, 134, 137—141, 142 és 151 számok; és az 1849-ki folyam egészen. — Sz. úr szerint csak május-juliusban jelent meg.

84. *Der Patriot* (pesti lap) 1848-ki folyamából jun. 1-től aug. 31-ig (1—76.) terjedő számok.

85. *Der Patriot* (aradi politikai-belletristikai hetilap) 1848 jul.—decz. folyama egészen és 1849-ből anyyi, a mennyi megjelent.

¹⁾ A hasonzímű „Közlöny“ hivatalos lapról Sz. úr állítja, hogy aug. 5-én jelent meg utoljára Aradon 163-ik számmal; a Nemzeti Múzeum, Horváth Lajos úr szívésségéből nyert, teljes példányában, a 163-ik szám után még 2 aradi szám következik s az utolsó aug. 11-én kelt.

86. Pester Kundschaftsblatt und Auktionsblatt 1848-ki folyamából 23, 72, 78, 80, 81—83, 87, 92, 98 és ezt követő számok; az 1849-ki folyam egészen.

87. Pester Kourir 1849-ki folyamából 1-ső és 62-ik szám. (Sz. úr szerint apr. 20-án megszűnt.)

88. Pester Zeitung 1849-ki folyama egészen.

89. Pressburger deutsche Zeitung 1848-ki julius—augustusi folyamából az első 12 szám; hasonlóképp a Hungaria mellékletéből 1—12-ig terjedő számok.

90. Pressburger (städtische) Zeitung 1848-ki folyam. I-ső félév 7, II-ik félév 25, 145 és ezt követő számok december végeig; 1849-ki folyamából 186, 272, 294 számok. A Pannoniából 1848-ki folyam. I-ső félév 56, 60 és ezt követő számok június végeig; II. félév 1—17, 41, 50 és ezt követő számok; 1849-ki folyamból jan. 1—31-ig megjelent számok. (Ekkor megszűnt.)

91. Pressfrei Flugblätter (pécsi hetilap) 1848-ki folyamából áprilisban megjelent számok.

92. Satellit (a Siebenbürger Wochenblatt melléklapja). 1849-ki folyama.

93. Der Schmetterling (Der Spiegel melléklapja). 1848 julius—septemberi folyama.

94. Semliner Blätter 1849-ki folyamából annyi szám, a mennyi május—júniusban megjelent.

95. Der Serbe 1848-ki folyamából annyi, a mennyi megjelent. (Megjelent Karloviczon.)

96. Der Spiegel 1848-ki folyamából a 39 és az oktob.—decemberi kiadásból (mely Der wahre Ungar melléklete volt) 5, 7, 8, 20—22 számok.

97. Stundenblumen der Gegenwart (a Siebenbürger Wochenblatt melléklapja). 1848—49-ki folyama egészen.

98. Südslavische Zeitung (zágrábi lap) 1849-ki folyama.

99. Der Südungar (temesvári lap) 1848-ki folyamából annyi szám, a mennyi megjelent.

100. Telegraph 1848-ki folyamából a 3-ik szám.

101. Temesvárer Wochenblatt 1848-ki folyamából I-ső félév egészen, a II-ik félévből a 45-ik szám; 1849-ki folyam. I-ső félév 15 és II-ik félévből 1—26 számok. — Melléklapjaiból a

1. Beiblatt z. Temesvárer Wochenblatt. — 2. Anhang z. Temesvárer Wochenblatt 1848—49-ki folyamai és 3. Temesvárer Anzeiger-ből 1849 sept.—deczemb. folyama.

102. Transylvania (brassói lap) 1848-ki folyamából a 6-ik szám és 1849-ki folyama egészen.

103. Der Ungar 1848-ki folyamából 105, 162-ik szám.

104. Der Ungar Allgemeine Zeitung stb. 1848-ki oktob.—deczemb. folyamából 36, 74, 78 számok; az 1849-ki folyamából annyi a mennyi január, május és június hónapokban megjelent.

105. Ungarn und Deutschland. (Megjelent Bécsben Töltényi szerkesztése alatt) 1848-ki folyamából a jul.—decz. félv.

106. Der ungarische Israelit 1848-ki máj.—septemb. folyama.

107. Versammlung der Buda-Pester Fratschlerinnen 1848-ki folyamából a 3-ik, melynek czíme: Dritte grosse Versammlung stb., az 5-ik mely ismét „Fünfte grosse Versammlung“ és a többi számok. (Megjelent Pesten, Bauer Ph. szerkesztése alatt, Lukács és társa nyomdájában 4-rétű félv. a címlapon egy fametszettel.) — Sz. úr nem említi.

108. Versammlung der Spatzen und anderer Vögel in Budapest, abgelauscht von E. März 1848-ki folyamából annyi szám, a mennyi megjelent. — Sz. úr szerint csak 6 szám jelent meg. De mert a múzeumi egyik számon az előbbi „Versammlung“ mintájára az áll: „Dreissigste grosse Versammlung“ s egy másik számon: „48-te grosse Versammlung“ föltehető, hogy 6-nál több szám jelent meg belőle.

109. Volksfreund 1848-ki június—deczemberi folyama.

110. Die Volksstimme 1848-ki folyamából annyi szám a mennyi megjelent. — Megjelent Pesten, Steiniz és Schindler szerkesztése alatt, Eisenfels R. (később Kozma Vazul) nyomdájában. Juliusban havonként 2-szer, augustusban hétfőt kivéve, minden nap egy 4-edrétű félv. — Sz. úr nem említi.

111. Völkerbund 1848-ki folyamából annyi szám, a mennyi megjelent. — (Megjelent Bécsben, Orosz József szerkesztése alatt, hetenként háromszor ívrétben, „von Franz Edlen von Schmid“ nyomdájában. A múzeumi csonka példányok egyes számai a jun.—júliusi datumot viselik. — Sz. úr nem említi.

112. Der wahre Ungar 1848-ki folyamából a 21-ik és 75-ik szám.

113. Wegweiser (Der Ungar melléklapja) 1848-ki folya-
mából 4, 8, 14, 15, 16, 17, 37—44 számok.

Egyéb nyelvűek.

114. La Hongrie (magyar érdekek közlönye Párizsban,
Bogdán Lajos szerkesztése alatt) 1848—49-ki folyamai.

115. La Hongrie en 1848 (párizsi haviközlöny, szerk. Bol-
dényi Szabó Pál, 1848—49-ki folyamai.

116. Napredak (szerb karloviczi lap) 1848 decz.—1849
juniusi folyama.

117. Narodne Novine (zágrábi lap) 1848—49-ki folyamai,
a Danica melléklappal együtt.

118. Novy Serbsky Ljetopis 1848—49-ki folyamai.

119. Pozornik (a szerb vojvodina közlönye Zimonyban)
1849-ki folyamából annyi szám, a mennyi megjelent.

120. Prjatelj ludu 1848-ki folyama.

121. Serbske narodne novine és Serbsky narodni
list 1848-ki folyama.

122. Slovacke Novini 1848-ki, Pozsonyban megjelent
július—deczemberi folyama.

123. Slovenski Jug (zágrábi lap) 1848 okt.—49 septemb.
folyama.

124. Slovenski Pozornik (szakolczai lap) 1849-ki fo-
lyama a Zitva melléklappal együtt.

125. Slovenskije Narodnje Novini 1848-ki folyama
jun. 9-ig, Orol melléklappal együtt. — (A főlapból a 292-ik s a
melléklapból a 97-ik szám az utolsó.)

126. Szerb néplap 1848-ki folyama.

127. Trnavsky Posel 1848—49-ki folyama. (Megjelent
Nagyszombatban.)

128. Vjesznik (ujvidéki, később zimonyi szerb lap) 1848—
49-ki folyama.

129. Amiculu poporului 1848-ki folyama.

130. Gazetta Transylvaniei (brassói román lap) 1848
—49-ki folyama egészen; a Foiaia melléklapból 1848-ki folyam
10, 16, 18 és 27 számok s az 1849-ki folyam egészen.

Végre a felsoroltakon kívül mindazon hírlapok,
röpiratok és kisebb nyomtatványok, melyek 1848—
49-ben vidéken megjelentek.

A NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRÁNAK OKLEVÉLGYŰJTEMÉNYE.

Közli: Csontos János.

A feledhetetlen emlékű József nádor, a Nemzeti Múzeum könyvtárának szánt helyiségekben, egy termet fiókos zárt szekrényekkel bútoroztatott be, hogy ezekben a könyvtár oklevelei és levelei őriztessenek. E teremben van a könyvtár tulajdonát képező oklevélgyűjtemény elhelyezve. — A gyűjtemény a Nemzeti Múzeum könyvtárának kiegészítő részét képezi, annak tudományos és közművelődési feladatahoz képest a levéltári tudomány mai követelményei szerint kezeltek s oklevelek és levelekből áll. Ezeknek alapját a Széchenyi, Kovachich és Illésházy-féle kéziratgyűjteményekből kikerült oklevelek vetették meg, melyek időfolytán buzgó hazafiak áldozatkészsége s a Jankovich Miklós, Horváth István, Czéh János, Kis Ferencz, Nagy Gábor, Török János, Liskay József, Farkas Lajos, Vörös Antal és Nagy István-féle, valamint más kisebb kéziratgyűjtemények megvásárlása és nagybecsű ajándékok által gyarapítatva, jelenleg a könyvtár oklevélgyűjteményének törzsállományát képezik. Ehez járultak a mult esztendőben: a Kállay, báró Jeszenák és Hanvay családok levéltárai, melyek a Múzeumot 10-ezeret meghaladó oklevéllel és levéllel s a hazai történetbuvárokat nagybecsű tudományos közkinccsel gazdagították.

Ekként a Múzeum könyvtárában őrzett eredeti oklevelek és levelek számát immár megközelítőleg 50 ezerre tehetjük. Ez alkalommal a mohácsi vést megelőzőkről kívánunk szólnani, előrebocsátva itt némelyeket a gyűjtemény berendezéséről.

Mint említettük, a Nemzeti Múzeum oklevélgyűjteménye, a könyvtár tulajdonát képező oklevelek és levelekből s a családok le-téteményezett levéltáraiból áll. Mindkettő egymástól elkülönítve, de egy rendszer szerint kezeltek s három csoportra, úgy mint: α) eredeti oklevelekre, β) eredeti levelekre és γ) másolatokra osztályozta-

tik. Aszerint a mint e három csoport a munka sorrendjében levéltárilag feldolgozva, illetőleg regisztrálva van vagy nincs, az oklevélgyűjtemény: *a)* regisztráltakra és *b)* nem regisztráltakra oszlik. Mivel azonban a könyvtár specialis nemzeti hivatásánál fogva méltán megkívánható: hogy a hazai történetre vonatkozó okiratok a külföldet illető okiratoktól elkülöníttessenek, a könyvtár tulajdonában lévő készlet mindhárom csoportja, a letéteményektől eltérőleg, még a *A)* hazaiak és *B)* külföldiek osztályzatába esik.

Minden irat a mint a könyvtár tulajdonába ment át, egy nagyobb ívrétű diósgyőri ívbe tételük, külborítékára a kiadvány éve s a szerzés mikénti módja iratik s a három csoport valamelyikébe időrendben beosztatik. Az így időrendben a szerzőmódra való minden tekintet nélkül a maga csoportjában összesített készlet, mindaddig, míg regisztrálva nincs, a könyvtár oklevélgyűjteményének nem regisztrált részét teszi s a munka sorrendje szerint napról napra kevesbedik. Használatra ilyen állapotban is alkalmas, de bevezetve csak a könyvtár szerzeménykönyvében van.

Az oklevélgyűjtemény regisztrálása, helyesebben a regesták készítése a következő módon történik.

Mindenekelőtt az okirat valódisága az ősrástan, oklevél és pecséttan segítségével állapítatik meg, mire a középkori időszámítás megoldása s az okirat érdemleges regisztrálása következik.

A regesták rendszerint latinul, illetőleg az okirat nyelvén készíttetnek s egész terjedelmökben az okirat külborítékára, a homlokzaton kitett évszám alá iratnak. Szerkesztésöknél a főfigyelem abban összpontosul, hogy a regestrum az okiratnak mindenben hű kivonatát foglalja magában, különösen pedig, hogy a személy-, hely- és tulajdonnevek valamint az egyes előforduló magyar szók lehető szabatosággal leírva legyenek. Ezután az azonosság megállapítása szempontjából az okirat külső sajátosságai emeltetnek ki s indikáltatik, ha az valamely hazai okmánytárban már közelve van.¹⁾

Hogy azonban az oklevélgyűjtemény használata megkönnyíttessék s az egész regisztrált készlet általánosan áttekinthető legyen, minden regisztrált okirat kivonatáról egy negyedréthű czédulára megfelelő másolat vétetik, mely azután tekintet nélkül arra valjon a Múzeum vagy a letétemények három csoportjainak kivonatait kép-

¹⁾ Például közli: Fejér Cod. Dipl. VII. 1. 357., vagy vide: Mon. Dipl. VII. 152, vagy vide: Cod. Dipl. Patr. III. 31 s így tovább.

viseli-e, csupán chronologiai rendben tokokban commassáltatik s a könyvtár oklevélgyűjteményének általános czédula-catologusa gyanánt szolgál. E czédula catologus képezi egyúttal az oklevélgyűjtemény regestáit. — Ezenkívül az összgyűjtemény minden egyes csoportjáról külön repertoriumok, valamint külön személy-, hely és tárgymutatók lesznek hivatva részletes tájékozást nyújtani. De egyelőre a regisztrált készlet czédula-kivonatai is, miután signaturáik által egymástól különbözve a kikeresést épen nem nehezítik, meg fognak felelni a tudományos használat igényeinek.

S itt azon ponthoz jutottunk, hogy megemlékezzünk azokról, kik a könyvtár oklevélgyűjteményének nagy részét regisztrálták. Föl- emlíjtük első helyen Paúr Ivánt jeles hazai tudósunkat, ki az 50-es években nem egészen egy évig a könyvtárban munkálkodva, az oklevélgyűjtemény regisztrálását kezdeményezte s több ezer oklevélnek regestáit mintaszerű pontossággal készítette.

Utána egy évtizednél tovább a regisztrálásban szünet állott be, míg 1866-ban Supala Ferencz a könyvtárhoz segédőrré ki- neveztetvén, a megszakadt fonalat újra fölvette s miután az összes regisztrált okleveleknek időszámításait megfejtette, maga is a re- gesták készletéhez jelentékenyen járult. Fájdalom! a korai halál véget vetett e fiatal, egész szenvedélylyel szakmájának élő tudós tevékeny életének.¹⁾

Találkoztak azonban időnkint lelkes szakemberek, kik tisztán ügyszeretettől szolgálataikat az oklevélgyűjtemény regisztrálása körül, a könyvtárnak egész készséggel följánlották.

Igy a hatvanas években Vég helyi Dezső jelenleg Veszprém- város főjegyzője s a „Hazai okmánytár“ társszerkesztője, húzamo- sabb ideig a könyvtár okleveleinek regisztrálásával foglalkozott s ezek számát tekintélyes mennyiséggel gyarapította. Végre különös hálaára kötelezi le intézetünket Nagy Imre legfőbb ítélőszéki bíró a „Hazai okmánytár“ főszerkesztője, ki könyvtárunkban ekkoráig már több száz oklevelet regisztrált és ezen munkálatait jelenleg is folytatja.

Ezeknek általános vonásokban előrebocsátása után, az oklevélg- yűjteménynek a mohácsi vészig terjedő mennyisé- géről, a következő kimutatást adjuk:

¹⁾ Meghalt 1875-ben Livornóban, hol megrongált egészségének helyreállítá- sát kereste.

I.

A könyvtár tulajdonát képező eredeti oklevelek és levelek.

A) H a z a i a k.

a) *Regestráltak.*

Az Árpádházi királyok idejéből . . .	148 drb.
Az Anjouk és Zsigmond korából . . .	816 „
A Hunyadyak korából	200 „
A Jagellók korából	153 „
Összesen	1317 drb. oklevél és levél.

b) *Nem regisztráltak.*

Az Árpádházi királyok idejéből . . .	18 drb.
Az Anjouk és Zsigmond korából . . .	643 „
A Hunyadyak korából	294 „
A Jagellók korából	252 „
Összesen	1207 drb. oklevél és levél.

B) K ü l f ö l d i e k.

a) *Regestráltak.*

A mohácsi vészig	48 darab.
----------------------------	-----------

b) *Nem regisztráltak.*

A mohácsi vészig	712 darab.
----------------------------	------------

II.

A családok letéteményezett oklevelei és levelei.

A nagykallói és tarkasaszoói Kállay család levéltára:

Az Árpádházi királyok idejéből . . .	48 drb.
Az Anjouk és Zsigmond korából . . .	4618 „
A Hunyadyak korából	1020 „
A Jagellók korából	294 „
Összesen	5980 drb. oklevél és levél.

A királyfiai báró Jeszenák család levéltára:

Az Árpádházi királyok idejéből . . .	6 drb.
Az Anjouk és Zsigmond korából . . .	28 „
A Hunyadyak korából	12 „
A Jagellók korából	12 „
Összesen	58 drb. oklevél és levél.

A hanvai és gömör-szkárosi Hanvay család levéltára:

Az Árpádházi királyok idejéből	10 drb.
Az Anjouk és Zsigmond korából	147 „
A Hunyadyak korából	49 „
A Jagellók korából	38 „
Összesen	244 drb. oklevél és levél.

Van tehát a mohácsi vészig:

A múzeumi hazai regisztráltakból	1371 drb.
A múzeumi hazai nem regisztráltakból	1207 „
A múzeumi külföldi regisztráltakból	48 „
A múzeumi külföldi nem regisztráltakból	712 „
A Kállay-félékből	5980 „
A báró Jeszenák-félékből	58 „
A Hanvay-félékből	244 „
Összesen	9566 drb. oklevél és levél,

vagyis korszakok szerint összesítve:

Árpád kori	230 drb.
Anjou és Zsigmond kori	6252 „
Hunyady kori	1575 „
Jagelló kori	749 „
Együtt	8806 drb.
Ehez számítva a külföldi	760 „
Összesen	9565 drb. oklevél és levél.

A gyűjtemény legrégebb hazai pergamen oklevele 1218-ból, papir oklevele 1325-ből, czéhszabálya 1466-ból, magyar levele 1504-ből való. A külföldi oklevelek között a legrégebb papir oklevél 1273-ban van kiállítva. Aranypecsétes oklevél van három, és pedig II. Endrétől 1225., IV. Bélától 1251., s IV. Bélától 1258. évekből származó.

A magyar irodalom 1877-ben.

Összeállítja: **Tipray Tivadar**, segéd-őr.

(Ezen jegyzékbe mindazon nyomtatványok vétettek fel, melyek az 1877-iki évszámmal vannak jelezve. — Hol a nyomtatás helye nincs kitéve, Budapest értendő. — A nyomdász vagy a nyomdaintézet csak oly nyomtatványoknál van megnevezve, a melyeknek kiadója nem ismeretes. — Hogy ezen jegyzéket lehetőleg teljesen és pontosan lehessen összeállítani, felkéretnek a szerzők és kiadók, hogy kiadványaiknak egy példányát az ár megjelölése mellett, a Nemzeti Múzeum könyvtárához beküldeni sziveskedjenek.)

Legdiszesebb **ABC**. (Eggenberger. 4-r. 24 l. ára 2 frt.)

Ágai Adolf. Porzó tárczalevelei. Rajzok a társas-életből, a család köréből, uti-vázlatok stb. 2 köt. (Athenaeum. 8-r. XVI, 398 s II, 424 l. ára 4 frt.)

Magy. kir. államvasutak Leltárlajstroma. Inventar-Schema etc. 1877. (Athenaeum nyomdája. 8-r. 394 l.)

A cs. k. hadseregbeli **Altisztek** kézikönyve. I. oszt. 1–2 köt. Szolgálati szabályzat kivonata. A cs. k. hadsereg számára. Valamennyi fegyvernem altisztjei s legénysége számára. I. rész. 3. kiadás. II. rész. Harcztéri szolgálat. 4. kiadás. IV, 243 s II, 189 l. és 7 ábra. I. 3. Gyakorlati szabályzat kivonata. A cs. kir. gyalog csapatok részére. I. rész. 3. kiadás. II, 255 l. II. 4. Osztrák-magyar katona-könyv. Hazai emlékezetességek a cs. k. hadsereg altisztjei s legénysége számára 16 arcképpel. 2. jav. kiad. VI, 184 l. (Teschén, Prochaska Károly. 16-r. Egy-egy köt. ára 20 kr.)

Apáthy István. Kereskedelmi jog. II. köt. (Eggenberger. 8-r. XVI, 225–912 l. ára 7 frt.)

Bakody Tivadar. A hasonszenvi iskola természettudományi módszere. Megnyitó beszéde a németországi hasonszenv. közp. egyesületnek 1876. aug. 10-én Budapesten tartott közgyűlésen. (Lafite és Elsner. n. 8-r. 16 l. ára 20 kr.)

Bálint (Szentkatolnai) **Gábor**. Kazáni-tatár nyelvtanulmányok. II. füzet. Kazáni-tatár szótár. (Akadémia. n. 8-r. 178 l. ára 1 frt.)

Balogh I. és Perjessy Gy. A méter-mértékek ismertetése iskolai és közhasználatra. (Keeskemét. Szerzők. 8-r. 31 l.)

Barrière. Tűz a zárdában. Vigj. egy felvonásban. Ford. Feleki Miklós. (L. Külföldi színműtár. 4. Lampel. 8-r. 78 l. ára 50 kr.)

Bartalus István. Vázlatok a zene történelméből. I. kötet. (Egyetemi nyomda. 8-r. VIII, 391 l.)

Bátorfi Lajos. Adatok Zalamegye történetéhez. II. köt. 6. füzet. III. köt. 1. füzet. (Nagy-Kanizsa. Szerző. 8-r. 321–384 l. s az 1. s 2. köt. tartalma, 1–63 l.)

- Berezik Árpád.** A hareztérről. Eredeti bohózat dallal, tánccezelal 4 felvonásban. (A népszínház könyvtára. 7. füzet Pfeifer. 8-r. 75 l. ára 40 kr.)
- Bernáth József.** Adatok Magyarország ásványviz isméréhez. (Mathem. és természettudom. közlemények. XIII. kötet. 8. sz. Akadémia. n. 8-r. 245—269 lap. ára 20 kr.)
- Brutus János Mihály** m. kir. történetíró magyar historiája. 1490—1552. A m. k. egyetemi könyvtár eredeti kéziratából Toldy F. halála következtében folyt. s befejezőleg közli Nagy Iván. III. köt. 1537-től Egervár ostromáig, 1552-ig. (Magyar történelmi emlékek. II. osztály: Írók. 14. kötet. Akadémia. n. 8-r. VIII, 474 lap, ára 2 frt.)
- Brühl G.** Szulejka a hárem gyöngye, vagy: a sztambuli fekete leányrabló. Ford. Ásványi Ferencz. II. köt. (Mehner Vilmos. 8-r. 592 l.)
- Butler E. D.** Az olcsó ebéd. The cheap dinner: Translated from the German into Hungarian and English. — With an Allegory and a few Fables, by Fáy; Translated from the Hungarian into English and German. — The Race between the Hedgehog and the Hare. Translated from the Plattdüsck, by Butler. (London. Haughton and Co. 8-r. 124, 14 l.)
- Cox György.** A Mythologia kézikönyve. A harmadik angol kiadás után fordította s a finn Mythológiával bővítette Simonyi Zsigmond. (Franklin-társulat nyomdája. 8-r. 224 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Csészi Miklós.** A jellemképzés, mint a nevelés főcélja. Neveléstani értekezés. (Kecskemét. Tóth László nyomdája. 8-r. 45 l.)
- Csengery Antal.** Deák Ferencz emlékezete. Elmondott Deák Ferencznek, a m. t. akadémia által 1877. január 28-án tartott emlékünnepe. (Franklin-társ. n. 8-r. 110 l. ára 1 frt.)
- Czékus István.** Szent beszéd, a gömöri 51-ik honvédszászlóalj zászlójának felszentelése alkalmával. 1876. sept. 10-én Jolsva városában. (Rozsnyó. Kovács Mihály nyomdája. 8-r. 7 l. ára 10 kr.)
- Debreczeni János.** Szentek élete. V. rész. (Eger. Szt-István-társulat. 4-r. 196 l. ára 1 frt.)
- Dékány Ráfael.** Elemi Vegytan a kísérleti modorban, a gymnasiumok IV. osztálya, alreáliskolák és magántanulók számára, a legújabb kutforrások nyomán és a legutolsó tantervhez alkalmazva. A szövegbe nyomott 85 fametszettel. III. jav. s bőv. kiadás. (Lampel. 8-r. 228 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Domanovszky Endre.** A logica fogalma. (Értekez. a böies. tudományok köréből. II. köt. 4. sz. Akadémia. n. 8-r. 70 l. ára 50 kr.)
- Duncker Miksa.** Az ó-kor története. A 3. angol kiadás alapján, a m. t. akadémia megbízásából ford. Jónás János. II. kötet. (Franklin-társ. 8-r. IV, 660 l. ára 4 frt.)
- A tiszáninni evang. reformált **Egyházkerület névkönyve** 1877. évre. (Sárospatak. Ref. főiskola. 8-r. 57 l.)
- Magyar történelmi Emlékek.** Kiadja a m. t. akadémia történelmi bizottsága. II. osztály: Írók. (Monumenta Hungariae historica. II. Scriptores.) 14. 21. 28. 29. köt. (L. Brutus János, Szamosközy István.)
- Magyar történelmi Emlékek.** III. oszt. Magyar országgyűlési emlékek történeti bevezetésekkel. A m. tud. akadémia tört. bizottsága megbízásából szerk. Frak-

- nói Vilmos IV. köt. 1557—1563. (Monum. Hung. hist. III. Monum. comitalia regni Hungariae. Tom. IV. (Akadémia. n. 8-r. IV, 670 l. ára 3 frt.)
- Magyar történelmi **Emlékek**. III. oszt. Erdélyi országgyűlési emlékek. Történeti bevezetésekkel a m. tud. akadémia tört. bizottsága megbízásából szerk. Szilágyi Sándor. II. köt. 1556 sept.—1576 jan. (Monum. Hung. hist. III. Monumenta comitalia regni Transylvaniae. Tom. II. (Akadémia. n. 8-r. IV, 578, VI l. ára 3 frt.)
- Magyar történelmi **Emlékek**. IV. Diplomacia. (IV. Acta extera.) Magyar diplomaciai emlékek Mátyás király korából 1458—1490. A m. tud. akad. tört. bizotts. megbiz. szerk. Nagy Iván és b. Nyáry Albert. II. köt. (Akadémia. n. 8-r. IV, XXXI. 448 l. ára 2 frt.)
- Értekezések** a böles. tudományok köréből. II. kötet. 4. sz. (L. Domanovszky Endre.)
- Értekezések** a természettudományok köréből. VII. köt. 13—16. sz. (L. Szabó József, Krenner József Sándor. Fleischer Antal, Kont Gyula.)
- Értekezések** a történelmi tudományok köréből. VI. köt. 5. (L. Jakab Elek.)
- Ferencz József**. Unitarius isteni tisztelet okt. 22-én 1876. Budapesten, az ágostai hitv. főgymnasium nagy termében. (A budapesti unitarius fiók-egyházközség. 8-r. 22 l.)
- Finály Henrik**. Mi minden telhetik egy lelkes néptanítóból? (Külön lenyomat a „Család és Iskolá“-ból.) (Kolozsvár. Kolozsmegyei tanító-testület. 8-r. 14 l.)
- Fleischer Antal**. Vizsgálatok a kolozsvári m. k. tud. egyetem vegytani intézetéből. b) A eyansav vegyületek szöveti alkatáról. (Értekez. a természettudományok köréből. VII. köt. 15. sz. Akadémia. n. 8-r. 16 l. ára 10 kr.)
- Fleissig K.** Gyakorlati irálytan, különös tekintettel a levélíráásra és a közéletben előforduló polgári ügyiratokra. Elemi s felsőbb népiskolai használatra. (Sopron. Schwarz Károly. 8-r. IV, 103 l. ára 50 kr.)
- Ájtatos Fohászzkodások** és buzgó imádságok, melyeket a szüz sz. Orsolya társasága pozsonyi zárdájában létező nevendék kisasszonyok naponkint gyakorolni szoktak. (Pozsony. Angermayer nyomdája. 8-r. 43 l.)
- Fraknói Vilmos**. A magyar országgyűlések története. IV. kötet. (1557—1563.) (Akadémia. n. 8-r. 171 l. ára 1 frt.)
- Fraknói Vilmos**. Magyar országgyűlési emlékek. IV. köt. 1557—1563. (L. Magyar történelmi Emlékek. III. oszt.)
- Fredro I. Sándor**. A Mentor. Vigj. 4 felvonásban. Ford Csepregi Lajos. Az „aradi izraelita jótékony nőegylet“ s az „Aradon felállítandó árvaház“ alapjai javára 1877-ben rendezett műkedvelői előadások módosításaival színre alkalmazta Lukácsy Miklós. (Arad. Gyulai István nyomdája. 8-r. 56 l.)
- Gábor József**. Javaslat a kecskemét-vidéki gazdasági egyletnek a kecskeméti szőlőskertekben teendő eljárásokról. (Kecskemét. Tóth László nyomdája. 8-r. 37 lap.)
- Gáspár Imre**. Uj nemzedék. Költészeti gyűjtemény, jellemzésekkel. (Nagy-Várad. Hügel Ottó. 12-r. 387 l. ára 2 frt.)
- Gyermekhumor**. Rajzok és jellemző vonások a gyermekvilágból. Összegyűjté Forgó bácsi. (Athenaeum. 8-r. 164 l. ára 1 frt.)

- György Aladár.** Piros, mint a rózsza. Regény. Angolból ford. G. A. 2 köt. (Athenaeum. 8-r. 296, 301 l.)
- Győry Vilmos.** Beköszöntő beszéd. Tartotta 1876. decz. 10-én a budapesti ág. hitv. ev. magyar gyülekezet lelkészévé történt beigtatása alkalmával. (Kókai Lajos. k. 8-r. 17 l. ára 20 kr.)
- Hajdú László.** Egyetemes Földirat az elemi népiskolák III, IV. és V. osztálya számára. (Kecskemét. Tóth László nyomdája. 8-r. 83 l. ára 30 kr.)
- Hajgató Sándor.** Dalos mező. Költemények. (Nagy-Kanizsa. Wajdits József nyomdája. 8-r. 155 l.)
- Halász Nándor.** Magyar Nyelvtan alkalmas gyakorlatokkal és gazdag földattárral. 2. jav. kiadás. (Lampel. 8-r. IV. 191 l.)
- Hoffmann Ferencz.** Az árvák. Elbeszélés az ifjuság számára. Ford. Remellay Gusztáv. 4 aczélmetszéssel. (Ifjúsági könyvtár. 1. sz. Lampel. 8-r. 133 l. ára 50 kr.)
- Hoffmann Ferencz.** A kis regélő. 50 uj kis mese, jó kis fiuk és leányok számára. H. F. után közli Mesélő bácsi. 3. kiadás. (Franklin-társ. 8-r. 108 l. és 5 színes kép, ára 80 kr.)
- Hoffmann Ferencz.** A szokás természetté válik. Beszély. (Pfeifer. 8-r. 104 lap.)
- Hőgyes Endre.** Értesítő a „Kolozsvári Orvos-természettudományi társulatnak az 1876. évben tartott orvosi, természettudományi szaküléseiről és népszerű természettudományi estélyeiről.“ (Kolozsvárt. K. Papp Mikl. nyomdája, 4-r. 88 l.)
- Jakab Elek.** A Ghyeczek Erdély történetében, különös tekintettel a kormányzási intézményre. (Értekezések a történelmi tudományok köréből. VI. kötet. 5-ik szám. Akadémia. 8-r. 67 l. ára 40 kr.)
- Jegyzetek,** cs. kir. lovas altisztek számára. (Teschen, Prochaska Károly. 16-rét, 24 l. ára 20 kr.)
- Jegyzőkönyv és jelentés az 1876 évi aug. 25—29-én Aradon tartott III. magyar országos tüzoltó nagygyűlés folyamáról. Protokoll und Bericht. etc. (Arad. Ungerleider és Hatos nyomdája. 8-r. 94 l.)**
- Jelentés a budapesti m. kir. tudományegyetem állapotáról, működéséről és haladásáról az 186⁷/₈—187¹/₂. tanévek alatt. (A vallás- és közokt. m. kir. min. 4-r. 152 l.)**
- Jókai Mór.** A szép Mihál. Regény. 3 köt. (Athenaeum. k. 8-r. 174, II; 170, III. s 156 l. II. ára 3 frt.)
- Kállay Béni.** A szerbek története 1780—1815. I. köt. (Akadémia. 8-r. VIII. 639 l. ára 3 frt 60 kr.)
- Kassay Adolf.** Az új kereskedelmi törvény ministeri rendeletekkel és iratpéldákkal. (Rautmann Frigy. k. 8-r. 221 és II l. ára 1 frt.)
- Kassay Adolf.** Az új községi törvény a törvények magyarázatával, 500-nál több irománpéldákkal. II. kiadás. (Rautmann. 8-r: 555 l.)
- Kassay Adolf.** Az új váltótörvény. A törvény eredeti szövegével, magyarázattal és iratpéldákkal. Az új váltóeljárás. Az 1876-ik évi nov. 30-ki igazságügyministeri rendelet szerint ezen rendelet eredeti szövegével, magyarázattal és irománpéldákkal. (Rautmann Frigyes. 8-r. 162, IV. l.)
- Katona János.** Földrajz a népiskola III. és IV. osztálya számára a m. k. ministerium által kibocsátott tanterv szerint. (Szeged. Kókai L. 8-r. 24 l. ára 12 kr.)

- Katona János.** Az ujra szervezett megyék külön-külön földrajza. (Kókai Lajos. 8-r. 5 l. ára 5 kr.)
- Keckeméthy Aurélnak** a budapesti kereskedelmi és iparkamarához benyújtott jelentése a philadelphiai világtárlatról. (Budapesti kereskedelmi és iparkamara. 8-r. 35 lap.)
- Képviselőházi Irományok.** (Az 1875. évi augusztus 28-ra hirdetett országgyűlés nyomtatványai. 4-r. XI. kötet. 1—288. l.)
- Képviselőházi Jegyzőkönyv.** (Az 1875. évi aug. 28-ra hirdetett országgyűlés nyomtatványai. 4-r. II. kötet. 153—232. l.)
- Képviselőházi Napló.** (Az 1875. évi aug. 28-ra hirdetett országgyűlés nyomtatványai. 4-r. VIII. kötet. 273—424 l. tartalom, tárgymutató. IX. köt. 1—304. l.)
- Képes Kincs,** jó kis gyermekek számára. (Eggenberger. k. 4-r. 12 l. ára 50 kr.)
- Knauz Nándor.** Kortan hazai történelmünkhez alkalmazva. A m. tud. akadémia által jutalmazott pályamű. (Akadémia. 4-r. XV, 589 l. ára 4 frt.)
- Koch Antal,** A dunai trachyt I-esoport jobbparti részének (sz.-endre-visegrádesztergomi hegyesoport) földtani leírása a hegy- és vízrajzi viszonyok előrebocsátásával. Földtani térképpel, 6 könyomatu táblával és 37 fametsz. ábrával. A m. tud. akad. math. és természettudományi kiadványa. (Akadémia. n. 8-r. VIII, 298, IV l. ára 2 frt.)
- Kohlrausch F.** A gyakorlati természettan vezérfonala. Egy függeléssel a villamos és delejes absolut mértékrendszerről. Ford. Abt Antal és Wagner Alajos. (Laufer. 8-r. VIII. 238 lap. 25 fametsz. idommal és 32 gyakorlati táblával.)
- Kont Gyula.** A villanyosságok kiegyenlődése a szikrában és a szigetelők oldal-influentiája. (Értekezések a természettudományok köréből. VII. köt. 16 szám, n. 8-r. 11 l. s 1 tábla ára 10 kr.)
- Kovács Albert.** A Tisza-zugi arch. magántársulat 1876-ik évi ásatásainak leírása. (Könyomat. Hely és év nélkül. 2-r. 16 l. 7 könyom. táblával.)
- Kovács Lajos.** Bibliai Történetek, negyedik elemi osztály számára. II. kiadás. (Debreczen. Telegdi K. Lajos. 8-r. 79 l.)
- König Ewald Gusztáv.** A bűn útján. Regény. Ford. Gyúrom Antal. 2 kötet. (Nagy-Kanizsa, Fischel Fülöp. 8-r. 485 s 476 l. ára 4 frt.)
- Falusi Könyvtár. 22. szám. (L. Nyáry Ferencz.)
- Ifjusági Könyvtár. 1. szám. (L. Hoffmann Ferencz.)
- Kőrösi Antal.** Földrajzi előismeretek összekötve rövid „szülőföld“ ismével és általános földrajzzal elemi iskolák számára. II. bővített kiadás. A honterület meggyerendezés figyelembevételével. (Debreczen. Csáthy Károly. 8-r. 72 l. ára kötve 40 kr.)
- Mathematikai és természettudományi Közlemények vonatkozólag hazai viszonyokra. Szerk. Szabó József. XIII. kötet. 8. 9. sz. (L. Bernáth József, Scherfel Aurél.)
- Krenner József Sándor.** A felsőbányai trachyt wolframitja. I. táblával. (Értekezések a természettudományok köréből. VII. köt. 14. sz. Akadémia. n. 8-r. 10 lap, s 1 tábla, ára 10 kr.)
- Kubinyi Lajos.** Iparunk. Az iparosság hiányainak okai és fejlődésének kellékei hazánknban. (Aigner Lajos. 8-r. II. 145, IX l. ára 1 frt.)
- Laufer Vilmos** rege-gyűjteménye. 1—3 füzet. 1. Ezerszépke herezegző. Magy. Zäusehner Károly. 2. Kis Muek. Hauff Vilmos után. 3. Az álkirályfi története.

- Hauff Vilmos után. (Lauffer Vilmos, 8 l. s 5 szinkép; 10 l. s 5 szinkép; 10 l. s 5 szinkép. ára 50 kr.)
- Lengyel Katicza.** Legújabb szakácskönyv. Szerkesztette Tatár Péter. (Bartalits Imre nyomd. 8-r. 124. 12 l.)
- Lénykey Ferencz.** A bölesész. (Aigner Lajos. 12-r. 20 l. ára 20 kr.)
- Lewes Gy. H.** Göthe élete. A m. tud. akad. megbiz. ford. Szász Károly. 2. olesó kiad. 2 köt. (Akadémia. 8-r. XX, 388 s XII, 470 l. ára 4 frt.)
- Lőrinczi Ferencz.** A népszerű egészségtan rövid kézikönyve. A népiskolák számára, külföldi szerzők nyomán. (Aigner Lajos. k. 8-r. 44 l. ára 30 kr.)
- Markovits Iván.** Gyorsírszat Gabelsberger elvei szerint. A magyar nyelvre alkalmazta. Különös tekintettel a magántanulásra. I. rész: Levelezési írás. Példákkal bőv. 8-ik kiad. II. rész: Vitairás. 7-ik kiad. (Tettey Nándor s társa. 8-r. XVI, 14, A—D, 72 s 73—144, 43 l. ára 80 kr. és 50 kr.)
- Masch A.** Az időjárastan alapvonalai. Gyakorlati mezőgazdák és gazdasági tanintézetek tanulói számára. Az eredeti 2. kiad. után fordította Székely Mihály. (Egyetemi nyomda. 8-r. 146 l.)
- Mayer Miksa.** Vezérkönyv az alkotmánytan oktatásában. Elemi-, felső-, nép- és polg. iskolai tanítók, nemkülönben tanítóképzedei tanárok és növendékek használatára. (Zilahy Sámuel. 8-r. VII, 171 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Miért fogunk harcolni, ha ismét harezra kerül a dolog? Irta egy orsz. képviselő.** (Metzger Emil. 8-r. 21 l. ára 30 kr.)
- Molière** vigjátékai. Kiad. a Kisfaludy-társaság. VII. köt. A szeleburdi. A kelletlenek. Scapin csinyei. A siciliali. Ford. Paulay Ede, Kemény Károly és Puki József. (Athenaeum, k. 8-r. IV, 264 l. ára 1 frt 40 kr.)
- Molnár István.** Az okszerű borászat népszerű vezérfonala. 2. telj. átdolg. kiadás. (Tettey Ferd. s társa. 8-r. 77 l. ára 72 kr.)
- Molnár László.** A női kézimunka, mint egyik legfontosabb eszköze a nők összhangzó és hatásszerű képzésének. Tanítóú-képezdek és kézimunka-tanítónők számára. (Lauffer Vilmos. 8-r. 80 l. ára 40 kr.)
- Monumenta Hungariae historica.** (L. Magyar történelmi Emlékek.)
- Mutschenbacher Victor.** A magyar váltójog az 1876: 27. t. cz. szerint, oknyomozólag, történetileg és ezelőtti váltótörvényünkkel, valamint a külföld legelterjedtebb váltójogszabályaival összehasonlítólág. (Pécs. Simon Zsigm. VIII, 182 l. ára 1 frt 25 kr.)
- Müller Ernő.** Katholikus erkölestán. A 2. ered. kiadás után ford. a veszprémi növendékpapság Pázmányköre. — I. kötet. (Rudnyánszky nyomdaja. 8-r. XV, 558 l.)
- T. Nagy Imre.** Az irálytan alapvonalai. Felső nép- és polg. iskolák számára. (Aigner. 8-r. 144 l. ára 90 kr.)
- Nagy Iván és b. Nyáry Albert:** Magyar diplomaciai Emlékek Mátyás király korából. II. köt. (L. Magyar történelmi Emlékek. IV. osztály.)
- Németh Péter.** A váltóeljárás. A váltótörvény életbeléptetése és váltóügyekben követendő eljárás szabályozása tárgyában 1876. évi nov. hó 30-án kibocsátott igazságügymin. rendelet. (Athenaeum, n. 8-r. 116 l. ára 90 kr.)
- A Népszínház könyvtára.** 7. füzet. (L. Berezik Árpád.)

- Ifj. Neumann Sándor.** A keresk. törvény 174. §-a alapján indított kereset felfüggesztő hatálya. (Deutsch nyomdája. 8-r. 31 l.)
- Névkönyv** az erdélyi ev. ref. anyaszentegyház számára 1877. 20. évf. (Kolozsvár. Stein János nyomd. 8-r. 137 l. ára 45 kr.)
- Névtár** a Zircz-, Pilis-, Pásztói egyesült apátságokba keblezett Cisterci kiváltás-gos sz. rend személyzete- s történeteivel az 1877-ik évre. (Eger. Az érseki Lyceum könyvnyomd. 8-r. 66 l.)
- Novák Lajos.** Emlékirat a „Pesti első Bölesöde-egylet“ alapításának negyedszázados évfordulója és a Józsefvárosban épült új intézet házának 1877. évi január 11-én történt ünnepélyes beszentelése s megnyitása alkalmára. (Légrády testvérek nyomd. 8-r. 37 l.)
- Nyáry Ferencz.** A mező- és kertgazdaságra káros rovarok ismertetése és azok irtásmódja. Számos fametszetű ábrával. (Falusi könyvtár 22. száma. Franklin-társ. 8-r. 112 l. ára 50 kr.)
- Egyházi Örömnep,** melyet nm. Péchy Tamás urnak, egyházker. felügyelővé beiktatása alkalmával, Jolsván, 1876. augusztus 9-én, vallásosan megült a tiszai ág. hitv. ev. egyházkerületnek, képviselőiben évi gyűlésre egybegyűlt közönsége. (Miskolcz. Sártory István nyomdája. 8-r. 24 l. ára 30 kr.)
- Pénzügyministerium** (A m. kir.) szabályrendeletai és utasításai, az 1876. XV. t. cz. végrehajtása és a m. kir. adófelügyelői intézmény hiyatása és hatásköre iránt. II. füzet. (Ráth Mór. n. 8-r. 32 l. ára 20 kr.)
- Petőfi Sándor** összes költeményei. Hazai művészek rajzaival díszített második képe kiadás. (Athenaeum. 4-r. 789, 11 l. ára 16 frt.)
- Plato Critoja.** Iskolai és magán használatra, kiadta Szamosi János. (Nagel B. n. 8-r. 60 l. ára 40 kr.)
- Poe Edgar.** Utazás a Holdba. Pfaal Hans csodálatos kalandjai. Ford. Hang Ferencz (Tettey és társa. 8-r. 87 l.)
- Reich Pál.** A gyomor-betegek étrendje. R. P. után Lőrinczi Ferencz. (Aigner Lajos. n. 8-r. 14 l. ára 30 kr.)
- Igazságügyministeri **Rendelet** a váltó-törvény életbeléptetése és a váltó ügyekben követendő eljárás szabályozása tárgyában. (Pfeifer Ferdinánd 8-r. 68 l.)
- A magyar kir. Ministerium **Rendeleteinek** gyűjteménye. 1876. évi folyam. 3-7. füzet. (Ráth. 8-r. 97-176, 98, 47, 42, 31 l.)
- Magyarországi **Rendeletek** tára. X. foly. 1876. Hivat. kiadás. VII. VIII. füzet. (Zilahy Sámuel. n. 8-r. 497-783 l. ára 60 kr. Teljes példány egy kötetben 4 frt.)
- Scherfel Aurél V.** Lejbicz-kénfűrdő kénés vízének vegytani elemzése. (Mathematikai és természettudományi közlemények. XIII. köt. 9. sz. Akadémia. n. 8-r. 271-284 l. ára 10 kr.)
- Schillinger Ferencz.** Mentő eljárás tetszhalálnál és az életet rögtön fenyegető betegségnél. — Tóth Imre. Mentő eljárás vérzések és sérüléseknél. 2. kiad. (Selmecz. Joerges Ágost. 8-r. 15 l. ára 10 kr.)
- Sophokles.** Oedipus Kolonosban. Tragoedia. Ford. Csiky Gergely. (A nemzeti színház könyvtára 111. füz. Pfeifer. 8-r. 71 l. ára 40 kr.)
- Spielhagen Frigyes.** Üllő és kalapács. Regény. 3-ik kötet. Ford. H. Batta Szilárd. (Lampel. 8-r. 435 l.)

- Staub J.** képeskönyve. Képek a szemléleti oktatáshoz. Legszélszerűbb képeskönyv gyermekek számára. 12 pompás színnyomatú kettős táblával. (Grimm Gusztáv. 2-r. ára 3 frt 60 kr.)
- Szabó József.** Jelentés Görögországba tett geológiai utazásairól. (Értekezések a természettudományok köréből. VII. köt. 13. sz. Akadémia. n. 8-r. 19 lap. ára 10 kr.)
- Szamosi János.** Plato Critoja. Isk. és magánhasználatra. (Egyetemi nyomda. — 8-r. 59 l.)
- Szamosközy István** történeti maradványai 1566—1603. Az erdélyi fejedelmek birtokában volt eredeti példányról kiadta Szilágyi Sándor. 3 köt. (Magyar történelmi emlékek. 21., 28., 29. köt. Akadémia. n. 8-r. XXI, 249, XV, 383 s IV, 368 l. ára 1 frt., 1 frt 50 kr., s 1 frt 50 kr.)
- Szilágyi Sándor.** Erdélyi országgyűlési emlékek. II. kötet. 1556. sept. — 1576. jan. (L. Magyar történelmi Emlékek III. osztály.)
- Szilvágyi Gyula.** Vezérfonal előkészítéssel a confirmatióra. Felsőbb nép-, polgári és középtanodák használatára. Német szöveg után szabadon átdolgozta. (Nagy-Kanizsa, Fischei Fülöp. 8-r. 56 l. ára 25 kr.)
- A nemzeti Színház könyvtára. 111. füz. (L. Sophokles.)
- Külföldi Szinműtár. 4. (L. Barrière.)
- Sztoczek József.** Beszéd a kir. Józsefműegyetemen az 1876—7-ki tanév megnyitására 1876. sept. 14-én. (Athenaeum nyomd. 8-r. 30 l.)
- Sztupa György.** Emlékirat a magyar gazdasszonyok orsz. egylete 1876. évben felépült árvaházának felavatása alkalmára. (Rudnyánszky nyomdája. 8-r. 12 l.)
- Szemléleti Tanítás** képekben. 22. kiadás. 3 kötetben, 92 színnyomatú táblával. (Prága, Tempisky F. 2-r. ára 3 frt 40 kr.)
- A Békésvármegyei régészeti és művelődéstörténelmi Társulat évkönyve 1875—76. II. köt. Szerk. Zsilinszky Mihály. (B.-Gyula. Társulat. 8-r. 208 l.)
- A Magyar Történelmi Társulat 1876-ik évi aug. 21—28-iki vidéki kirándulása Gömörmegyébe. A választmány meghagyásából szerk. Szilágyi Sándor. (Társulat 8-r. 126 l. ára 1 frt.)
- Thewrewk (Ponori) Árpád.** Egy magyar, mint görög versirő. Külön nyomat a „Nyelvtudományi Közlemények“ XII. kötetéből. (Kókai Lajos. n. 8-r. 40 lap, ára 30 kr.)
- Tihamér.** A kalózkirály és gályarab Marinelli Marino, vagy a velencei Bertalanéj. Tört. regény. (Bécs, Bensinger Zsigmond. n. 8-r. I. kötet. 1—96 lap, ára 25 kr.)
- (Törvények.) 1876. évi országgyűlési törvényczikkek. II. füz. XXXVII—LI. (Pfeifer. 16-r. II, 589—719 l. ára 40 kr. Ugyanaz teljesen IX, 719 l. ára 2 frt 40 kr. vászonba kötve 3 frt 20 kr.)
1876. évi országgyűlési törvényczikkek. IV. füz. XXXVII—LI. (Ráth M. n. 8-r. VIII, 325—388 l. ára 40 kr. Ugyanaz teljesen 2 frt 50 kr., kötve 3 frt 40 kr.)
- Ugyanaz, zsebkadás. IV. füz. XXXVII—LI. (Ráth Mór. 16-r. VIII, 633—751 l. ára 40 kr., teljesen 2 frt 50 kr., bekötve 3 frt 40 kr.)
- Az 1876. évi törvények gyűjteménye. Hivatalos kiadás. IV. füzet. XXXVII—LI. (Zilahy Sám. n. 8-r. VI, 421—532 l. ára 60 kr., teljesen VI, 532 l. ára 2 frt 80 kr. bekötve 3 frt 60 kr.)

- Ugyanaz, zsebkiadás. IV. füz. (Zilahy Sámuel. 16-r. XI, 721—900 l. ára 60 kr., teljesen XI, 900 l. ára 3 frt, kötve 3 frt 80 kr.)
- Az 1876. évi országos **törvénytár.** (Corpus juris.) Kiadja a m. kir. belügyminis-
terium. (Zilahy Sámuel. n. 4-r. IV, 345 l. ára 4 frt.)
- Az 1876. XIV. **törvényezikk:** a közegészségügy rendezéséről. Hiv. kiad. 2. kiad.
(Zilahy Sámuel. 16-r. 93 l. ára 40 kr.)
1876. XXVII. **törvényezikk.** Népiskolai hatóságok. Hiv. kiad. 2. kiad. (Zilahy S.
n. 8-r. 16 l. ára 12 kr.)
- Pénzügyi törvények és szabályok.** V. füz. A közadók kezelése. Tartalma: 1876.
évi XV. t. cz. a közadók kezeléséről. A m. k. pénzügym. szabályrendeletei és
utasítása az 1876. XV. t. cz. végrehajtása és a m. k. adófelügyelői intézmény
hivatása és hatásköre iránt. 1. 2. füzet. (Ráth Mór. n. 8-r. 48, 48 és 32 lap,
ára 1 frt.)
- Uchard Mario.** Barbassu nagybátyám. Ford. Sasvári Ármin. (Athenaeum. k. 8-r.
285 l. ára 1 frt 30 kr.)
- Ullmann Sándor és Schiller Zsigmond.** A részvényes kereseti jogáról, különös
tekintettel a magyar kereskedelmi törvény 174. §-ára. (Aigner Lajos. k. 8-r.
42 l. ára 40 kr.)
- Az Arad-körösvölgyi **Vasut** menetrende. E menetrendnél a budapesti idő irányadó.
(Arad. Gyulai István nyomdája. 8-r. 23 l.)
- Az Arad-körösvölgyi **Vasutársaság** díjszabásai személyek és áruk szállítására.
Tarife etc. (Arad. Gyulai István ny. 8-r. 152 l.)
- Magyar Viszhang.** Magyar szólásmódok gyűjteménye, a mint a társas életben
szokásos, és melyek mindennap a magyar életben előfordulnak. Gyakorlati
segédkönyv a magyar nyelv könnyű megtanulására. Magyar-német szótárral.
2. jav. és bőv. kiadás. (Bécs. Hartleben A. 8-r. VIII, 192 l. ára 1 frt.)
- Wenzel Gusztáv.** Az alsó-magyarországi bányavárosok küzdelméi a nagy-lucesi
Dóczyakkal. 1494—1548. (Ertekezések a történeti tudományok köréből. VI. köt.
6. sz. Akadémia. n. 8-r. 96 l. ára 60 kr.)
- Zágonyi György.** Jó tanácsok s példák szülék-, tanítók- és tanügy barátoknak.
Az életből vett tapasztalatok után. (Aigner Lajos. k. 8-r. 60 lap, ára 30 kr.)
- Zsengeri Samu.** Vallástan az izr. nép- és polg. isk. tanulók számára. 2. jav. és
tetemesen bővít. kiadás. Hétköznapi, újholdi és szombati imák. (Burián. 8-r.
100, 44 l. ára 50 kr.)

Naptárak 1877-re.

- Magyar tud. akadémiai Almanach** csillagászati és közönséges naptárral 1877-re.
(M. T. Akadémia. 8-r. 342, 83 l.)
- Az „**Athenaeum**“ **kis képes naptára** az 1877-ik évre. VII. évf. Számos fametsz-
vénynyel. (Athenaeum r. társ. 8-r. 80, XVI, XVI l.)
- Az „**Athenaeum**“ **nagy képes naptára** az 1877-ik évre. XVIII. évfoly. Számos
fametszvénynyel. (Athenaeum r. társ. 8-r. 208, XXVI l.)
- Borászati naptár** 1877. évre. Szerk. Nyári Ferencz. IV. évfoly. (Franklin-társ.
8-r. 80 lap.)

- Bucsanszky Alajos keresztény képes naptára** 1877-ik közönséges évre. XXIX. évf. képekkel. (Bucsanszky A. 8-r. 14 l.)
- Bucsanszky Alajos kis képes naptára** 1877. közönséges évre. XXIX. évfolyam képekkel. (Bucsanszky A. 8-r. 30 l.)
- Buda-pesti Gazda-naptár** a magyar nép számára. 1877. közönséges évre. V. évf. (Bartalits Imre. 8-r. 31 l.)
- Csokonai naptár** 1877. közönséges évre. Mulattató és érdekes olvasmányokkal. (Debreczen. Telegdi K. L. 8-r. 59 l.)
- Deák Ferencz naptár** az 1877. évre. Irta Áldor Imre. I. évfoly. (Franklin-társ. 8-r. 80 lap.)
- Dongó Naptár** 1877. évre. Gondülő tréfás olvasmány a nép számára. (Debreczen Telegdi K. L. 8-r. 31 l.)
- Erdélyi képes naptár** 1877. közönséges évre. XVIII. évf. (Koloszvár. Stein Ján. 8-r. 80 lap.)
- Falusi gazda naptára** 1877. évre. A magyar gazdák, kertészek, lelkészek és tanítók számára. Szerk. Máday Izidor. XIII. évf. (Franklin-társ. 8-r. 88 lap.)
- Gazdasági könyvviteli naptár** az 1877. évre Szerk-tulajdon. Kodolányi Antal (Posner Károly Lajos. n. 4-r. XVI, VII, s 80 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Gazdasági Zseb-naptár** 1877-re. XVII. évf. Szerk. Kodolányi Antal. (Eggenberger. 12-r. 230 l.)
- Határidő-naptár** mindennemű hivatalnokok, ügyvédek, jegyzők, orvosok, gazdasítztek, utazók és üzerek számára 1877. (Franklin-társul. k. 8-r. XVI, s 366 üres l. ára kötve 1 frt 20 kr.)
- Házi Naptár** 1877. Hasznos tudnivalókkal és mulattató tartalommal. Szerk. Hindy Árpád. Tizenhárom képpel. IV. évf. (Légrády testv. 8-r. 103 l.)
- Honvéd és nemzetőr naptár** 1877. évre. (Debreczen. Telegdi K. L. 8-r. 59 l.)
- Honvéd naptár** az 1877. évre. (Együttal katonai naptár.) A magyar nép számára. Szerk. Áldor Imre. X. évf. (Franklin-társ. 4-r. 80, XVI l. ára 60 kr.)
- Hölgyek naptára.** 1877. V. évf. (Légrády testv. 16-r. 122 l. s 188 üres levél, vázonkötésben ára 1 frt 80 kr.)
- Hungaria.** Politikai évkönyv és naptár 1877-re. Kiadja Toldy István. Ráth Mór. 8-r. XIX, 190 l.)
- Igazmondó Kalendárium.** Krisztus Urunk születése után 1877. közönséges évre. (Debreczen. Telegdi K. Lajos. 8-r. 31 l.)
- Iparos naptár** az 1877. évre. Szerk. Gelléri Mór. Számos fametszettel. II. évf. Franklin-társ. 8-r. 80 l.)
- Irodai-, posta-, távirtda- és kereskedelmi falinaptár** az 1877. évre. (Debreczen. Városi könyvnyomda. Ivrét.)
- István bácsi naptára** vagyis családos házigazdáknak és gazdasszonyoknak stb. való képes kalendárium az 1877. közévre. Alapítá. Majer István, szerk. Kőhalmi Klimstein József. XXII. évf. (Franklin-társ. 8-r. 84 l.)
- Jegyzék-napló gazdák számára.** 1877. Szerk. Máday Izidor. V. évf. (Légrády-testv. 12-r. 210 l.)
- Jegyzék-napló mindenki számára.** 1877. V. évf. (Légrády-tesv. 12-r. 62 l.)
- Jegyzék-napló** ügyvédek, közjegyzők, bírák és bírósági végrehajtók számára. 1877. Szerk. Siegmund Vilmos. XIII. évf. (Légrády testv. 12-r. 167 l.)

- Jogász-naptár** 1877-dik évre. Szerk. Szántó József. I. évfolyam. (Tettey Nándor. 12-r. 294 l.)
- Joghallgatók zsebnaptára** az összes jog- és államtudományi karok hallgatói részére az 1876/7. tanévre. Szerk. Leitner Ferencz. IV. évfoly. (Eggenberger. 12-r. 80 l.)
- Képes honvéd-naptár** 1877. évre. IX. évfoly. (Bucsánszky Alajos. 8-r. 54 l.)
- Kossuth-naptár** 1877. évre. Szerk. Honfi Tihamér. VII. évfoly. (Franklin-társ. 4-r. 64, XVI l. ára 40 kr.)
- Közhasznu és közczélu nagy-enyedi naptár** az 1877-dik évre. Szerk. s kiadja Löcsey Sp. Lajos. XVII. évf. (Nagy-Enyed. Wokál János. 8-r. 64 l.)
- Közhasznu zsebnaptár.** 1877. évre. IV. évf. (Légrády testv. 12-r. 16 l.)
- Közönséges évi naptár** 1877. évre. XI. évf. (Debreczen. Ifj. Csáthy Károly.)
- Községi jegyzők naptára** 1877. évre. Szerk. Kassay Adolf. VII. évfoly. (Rantmann Frigy. 16-r. XVI, 96 l. s 96 üres levél. vkötésben ára 1 frt.)
- Kri, Kri! naptár.** Az ideges évszázad 77-ik esztendejére sirva, kaczagva írta Gil Blas. (Metzger Emil. 8-r. IV, 113 l. ára 80 kr.)
- Legújabb alföldi naptár** Krisztus urunk szül. után 1877. köz. évre. (Debreczen, Telegdi K. Lajos. 8-r. 31 l.)
- Lidércz-naptár** az 1877. évre. Kalandok, bűnesetek, tündérregék, esodás tünetnyek stb. gyűjteménye. XVI. évf. (Franklin-társ. 8-r. 88 l.)
- Magyar ember naptára** Krisztus urunk születése után 1877. köz. évre. (Bartalits Imre. 8-r. 32 l.)
- Magyar ember naptára** 1877. közönséges évre. (Debreczen. Telegdi K. Lajos. 8-r. 59 l.)
- Magyar- és erdélyországi családi képes naptár** 1877. közönséges évre, mely naptár tartalmára nézve oly elkerülhetetlen házi kincs, mondhatjuk megbesülhetlen könyvtár, hogy minden családban stb. olvasmányok kézi könyveül szolgálhat. XX. évf. (Bucsánszky Alajos. 8-r. 206 l.)
- Magyar- és erdélyországi ó- és uj naptár** 1877. közöns. évre. (Debreczen. Telegdi K. Lajos. 8-r. 75 l.)
- A magyar nép naptára** 1877. évre. Képes kalendárium, sokféle hasznos és mulattató olvasmányokkal ellátva. Szerk. Tatár Péter. (Franklin-társ. 8-r. 40 l.)
- Magyar nők házi naptára** 1877. évre. Szerk. Beniczky Irma. IX. évf. (Franklin-társ. 8-r. 88 l.)
- A magyar postamester naptára** 1877-re. Szerk. Joanovich György. (Wilckens F. C. s fia. 8-r. 127 l.)
- Magyar- s erdélyországi uj- és ó kalendárium** Kr. ur. sz. után 1877. közöns. esztendőre. (Komárom. Siegler Károly. 8-r. 64 l.)
- Magyar szabadsághősök képes emlék-naptára** az 1877. közöns. évre. II. Rákóczy Ferencz viszontagságos élete, szenvedései és dicsó halála. (Bucsánszky Alajos. 8-r. 22 l.)
- Megbővítettett közhasznu nemzeti kalendárium** 1877-ki közöns. évre. LXIII. évf. (Bucsánszky Alajos. 8-r. 152 l.)
- Nagy képes naptár** az 1877. közöns. évre. (Bartalits Imre. 8-r. 136 l.)
- Nagy képes naptár** az 1877. közöns. évre. XXX. évf., képekkel. (Bucsánszky Alajos. 8-r. 134 l.)

- Nagy képes-naptár** az 1877. közönséges évre. I. évf. (Győr. Gross Gusztáv. 8-r. 72, XIII l.)
- Nemzeti nagy képes naptár** 1877. évre. Szépirodalmi és ismeretterjesztő tartalommal. Számos képpel. Szerk. Áldor Imre. IX. évfoly. (Franklin-társulat. 8-r. 144 l.)
- A „nép zászlója“ naptára** 1877. évre. A magyar nép számára. Szerk. Áldor Imre. IX. évf. (Franklin-t. 8-r. 64 l.)
- Ne vessünk, mulattató naptár** a gyönyörűséges 1877-ki esztendőre. Megesinálta vala egy asztromókus. (Franklin-társ. 8-r. 80 l.)
- Ó és új hazafi-naptár** 1877. évre. (Bartalits Imre. 8-r. 128 l.)
- Ó és új kis képes-naptár** az 1877. közönséges évre. (Bartalits Imre. 8-r. 64 l.)
- Orvosi zsebnaptár** az 1877. évre. VIII. évf. Szerk. Hochhalt Károly. (Légrády testv. 12-r. 111 l.)
- Orvosok zseb-naptára** az 1877. évre. V. évf. Szerk. id. Purjesz Zsigmond. (Eggenberger. 12-r. 142 l.)
- Paprika Janesi naptár** az 1877. közönséges évre. V. évf. Számos fametszvény-nyel. (Bartalits Imre. 8-r. 32 l.)
- Pénztárcza-naptár** 1877. évre. (Légrády tesv. 31 l. ára 20 kr.)
- Protestans árvaházi képes naptár** 1877. közöns. évre. Szerk. Farkas József. (Hornvánszky Victor. 8-r. 79 l.)
- Protestans új képes naptár** 1877. évre. Szerk. Dúzs Sándor. (Franklin-társul. 8-r. 80 l.)
- Püf neki! Mokány Bercei válogatott gorombaságai.** Jankó János számos rajzával. Naptári részzsel. (Athenaeum. 8-r. 172 l.)
- Református naptár** 1877-ik közönséges évre. (Debreczen. Telegdi K. Lajos. 8-r. 31 l.)
- Szegedi képes naptár** az 1877-ki közönséges évre. III. évf. (Szeged. Burger Zs. özv. 4-r. 72 l. ára 30 kr.)
- Székely naptár** az 1877. 365 napból álló közöns. évre. Szerk. s kiadja Lőcsy Sp. Sándor. XXXV. évf. (Maros-Vásárhely. Ny. Imreh Sándor. 8-r. 48 l.)
- Szent-István-társulat naptára** 1877. évre. XVI. évfoly. Kiadja a Szent-István-társulat. (Athenaeum. r. társ. 8-r. 80, XVI l.)
- Tanítók zsebnaptára** az 1877. évre. Szerk. György Aladár. II-ik évf. (Légrády testv. 12-r. 158 l.)
- Tárcza-naptár.** 1877. X. évf. (Bécs Fromme Károly. 32 lap s 1 fénykép, ára 20 kr., kötve 40 kr.)
- Tárcza-naptár** 1877. évre. XI. évf. (Debreczen. Ifj. Csáthy Károly. 12-r. 6 l.)
- Telegdi Lajos alföldi képes naptára** 1877. közöns. évre. XVIII. évf., képekkel. (Debreczen. Telegdi K. Lajos. 8-r. 59 l.)
- Telegdi Lajos kis képes naptára** 1877. közönséges évre. XIX. évf., képekkel. (Debreczen. Telegdi K. Lajos. 8-r. 31 l.)
- Új nemzeti népnaptár.** 1877. Képekkel, mulattató és közhasznu tartalommal. Szerk. Kőváry Béla. I. évf. (Nagy-Kanizsa. Fischel Fülöp. 8-r. XXXII, 53—148 l. ára 25 kr., nagy kiadás XXXII s 156 l. ára 36 kr.)
- Ügyvédek, közjegyzők és bírák zseb-naptára** az 1877. évre. V. évf. Szerk. Kovács Ferencz. (Eggenberger. 12-r. 112 l.)

- Ügyvédek naptára** 1877. évre. Szerk Kassay Adolf. XIII. évf. (Rautmann Fr. 16-r. XVI, 192 l. s 96 üres levél vköt. 1 frt.)
- Wajdits József kis képes magyar népnaptára.** 1877. évre. VI. évf. (N.-Kainizsa. Wajdits József. 4-r. XVI, 284 l. ára 20 kr.)
- Wajdits József nagy képes magyar népnaptára** 1877. évre. VI. évf. (N.-Kainizsa. Wajdits József. 4-r. XVI, 80 s XVI l. ára 40 kr., kötve 50 kr.)

Hazai nem-magyar irodalom.

- Archiv des Vereines für siebenbürgische Landeskunde.** XIII. Bd. 1. 2. Heft. (Nagyszében, Michaelis Ferencz. 8-r. 1—377 l. ára 70 kr.)
- Bauszner Guido.** Der neue Ausgleich wie er sein soll. (Grill. 8-r. 56 l.)
- Ungarisches Echo.** Eine Sammlung ungarischer Redensarten, welche im geselligen Leben vorkommen. Mit einem ungarisch-deutschen Wörterbuche. 2. Aufl. (Bécs. Hartleben. 8-r. 191 l.)
- Einführungs-Verordnung** zu dem ungarischen Wechselgesetze (G.-A. XXVII. vom Jahre 1876.) und das Wechsel-Verfahren. (Pozsony. Ráth. 8-rét. 45 lap.)
- Erinnerung** an das am 3. Dec. 1876 gefeierte hundertjährige Jubelfest der evangelischen deutschen Kirche in Pressburg. (Pozsony. Wigand nyomdája. 8-r. 31 l.)
- Kassay Adolf.** Das am 1. Jänner 1877 in Wirksamkeit tretende neue ung. Wechselgesetz. Originalgesetzes-Text, Erläuterungen und Wechselformularien. (Rautmann. 8-r. 79 l. ára 60 kr.)
- Kleiner Katechismus** in Wort und Bild. I. und II. Lehrstufe, von J. B. N. (Franklin-Verein. 8-r. 48 l.)
- Kloesz, V.** Schulgrammatik der ung. Sprache. 1. Heft. (Nagy-Szeben, Michaelis Ferencz. 8-r. 50 l. ára 40 kr.)
- Niemeyer I. G. H.** Neuester und vollständiger Universal-Taschen-Gratulant. Eine ausgewählte Sammlung der besten Wünsche in Versen und Prosa, zu Geburts-, Namenstag-, Neujahrs-, Weihnachts- und anderen Festen. Revidirt und herausg. v. C. J. Scheiner. VI. Auflage. (Pozsony. Wigand nyomdája. 8-r. 318 l.)
- Plan** von Hermannstadt in 5 Bl. in Imperial sammt Gassen- u. Häuserverzeichnis. (Nagyszében. Michaelis Ferencz, ára 2 frt.)
- Regen Gustav.** Feldblumen. I. Sträusschen. (Wodianer nyomdája. 8-r. 48 l.)
- Roder's Briefe** f. d. gründl. Studium der ungar. Sprache. 6. 7. Brief. (Grimm Gusztáv. 8-r. 93—120 l. ára 20 kr.)
- Rosegger P. K.** Streit und Sieg. Novellen. 1—2. Bd. (Pozsony, Heckenast. 8-r. 191, 195 l.)
- Scheiner Carl Jos.** Der kleine Gratulant. Zu Geburtstags-, Namens- und Neujahrs-Festen. Namentlich für ganz kleine Kinder. 6. verm. Aufl. (Pozsony. Wigand nyomdája. 8-r. 64 l.)
- Schwarz Julius.** Die Demokratie. I. Bd. 1. Hälfte. (Pesti részvény-nyomda-társ. n. 8-r. LXIX, 112 l.)

- Silberstein Adolf.** Die Bibel der Natur. Offenbarungen der modernen Vernunft. (Pester Journal. 8-r. 264 l. ára 10 kr.)
- Stein Felix.** Der Kurort Polhora. (Th.-Szt.-Márton. Részvényomda. 8-r. 19 l.)
Die verschiedenen **Verrechnungssysteme** der Eisenbahnen. (Pozsony. 8-rét 31 lap.)
- Vorschrift**, betreffend die Steuermanipulation. 1. Theil. (Laufer Vilmos, ára 30 kr.)
- Wechselgesetz**, ungarisches. 2. mit der Einführungs-Verordnung und dem Wechsel-Verfahren verm. Aufl. (Ráth Mór. 8-r. 39 s 45 l. ára 90 kr.)
- Directorium** divini officii in usum Fratrum Minorum s Francisci strictioris observantiae provinciae ss. Salvatoris in Hungaria editum pro anno 1877. („Hunyady Mátyás“-nyomda. 8-r. 95 l.)
- Mappa** geographica dioecesis Szathmáriensis sumtibus Laurentii Schlauch episcopi Szathmáriensis anno 1876. excusa.
- Ordo** divinorum ad usum Fratrum Minorum s. Francisci Capucinorum provinciae austriaco-hungaricae pro anno 1877. (Posonii. Typis Caroli Angermayer, 8-r. 115 lap.)
- Ordo** officii divini iuxta ritum Breviarii ac Missalis Cisterciensis, abbatiarum unitarum b. Mariae virginis de Zirez, Pilis et Pásztó collectus pro anno 1877. (Agriae. Typis Lycei archiepiscopalis. 8-r. 174 l.)
- Ordo** peragendi officii divini in usum dioecesis Neosoliensis pro anno 1877. editus. (Neosolii. Typis Philippi Machold. 8-r. 107 l.)
- Schematismus** Cleri archidioecesis Agriensis ad annum 1877. (Agriae. Typis. Lycei archiepiscopalis. 204, 26 l.)
- Schematismus** provinciae ss. Salvatoris in Hungaria, ordinis Minorum s. Francisci, strictioris observantiae pro anno 1877. („Hunyadi Mátyás“ ny. 8-r. 67 l.)
- Schematismus** Cleri dioecesis Magno-Varadinensis pro anno 1877. (Magno-Varadini. Hügel Ottó ny. 8-r. 118, 31 l.)
- Druhá Čítanka.** Názorné vyučovanie pre srednie triedy počiatocných ev. a. v. škol. (Ban Bystrici. Zvolenský seniorát. 8-r. 253 l.)
- Gregorovič Ferdinand.** Rozjímame o tajomstvách swätého Ruženca. (Turč. Sw. Martine. Szerző. 8-r. 48 l.)
- Hyroš Stefan Nikolaj.** Zámok Lykava a Jeho Páni, potáhom na državie, Lyptova okolie. (Turč. Sv. Martine. Részvényomda. 8-r. 551 l.)
- Letopis**, Slovensky pro historiú, topografiu, archeologiu a ethnografiu. Ročník I Leš. 4. (Szakoleza, Skarniel Jos. 8-r. 348 l.)
- Spoločné Modlitby** a piesne, ku poklone najsw. Swiatosti Oltárnej, spolku úcty neposskwr. počatia bl. P. Marie a braterstva na kríži umierajúceho Krista Ježíssa. (Turč. Sw. Martine Részvényny. 8-r. 32 l.)
- Pepkin Dušan Sava.** Poesie. Svázok 1—2. (Turč. Sw. Martin. Könyvkiadórtársul. 8-r. 254, 270 l.)
- Slabikár** a prvni čítanka pro skoly evanjelickí a. v. 3. kiadás. (B. Bystrici. Zólyomi esperesség. 8-r. 96 l.)
- Marik Vjenceslav Zaboja.** Zemljopis Trojedne kraljevine. Cetrvto izdanje. (Zagrebu. Hartman. 8-r. 108 l. egy tékép.)

- Sbornik** ugarsko-hrvatskih s kupnih zakonak. Godina 1876. Broj. 16. (Egyetemi nyomda. 4-r. 121—143 l.)
- Bellissimus** G. C. Teme pentru învățământul limbei rumâne in clasele inferioare al scoalei populare. (Sibiiu. Tipografiá archidieceșană. 8-r. 40 l.)
- Planu** de invetiamentu, pentru scolele populari de confesiunea gr.-cat. din Archidieceșa de Alb'a-Julia și Fagarisiu. (Nagy-Szeben. 8-r. 26, 4 l.)
- Protocolulu** Congresului extraordinariu nationalu bisericescu alu metropoliei romanilor greco-orientali din Ungari'a și Transilvani'a convocatu la Sibiiu pe 1⁵, 27, octobree 1874. pentru alegerea, de metropoliu. — (Sibiiu. Metropoliei. 8-r. 127 lap.)
- Protocolulu** Congresului ordinariu nationalu-bisericescu alu metropoliei romanilor greco — orientali din Ungari'a și Transilvania, convocatu la Sibiiu pe 1⁵, 27, octobree 1874. Fasc. I. 1874. Siedenti'a I—III. (Sibiiu. 8-r. Filtsch nyomdája. 48 l.)
- Protocolulu** sinodului archidieceșei greco-orientali romane din Transilvani'a, tienutu lu la anulu 1876. (Sibiiu. Tipografi'a archidieceșana. 8-r. 172 l.)
- Vulcanu** Josifu. Goronulu lui Horia. (Kocsi Sándor nyomdája. 8-r. 15 l.)
- Vulcanu** Josifu. Ranele natiunii. Romanu. (Kocsi Sándor nyomdája. 8-r. 208, 200, 213 l. ára 3 frt.)
- Déchy** Maurice. Catalogue des ouvrages graphiques et cartographiques exposés a l'occasion du IX-ième Congrès international de Statistique. (Athenaeum nyomdája. 4-r. VII, 52 l.)
- Allgemeiner Arbeiter-Kalender** für das Jahr. 1877. (Arbeiter-Wochen-Chronik. 8-r. 80 l.)
- Almanaco** Fiumano per l'anno comune 1877. (Karletzky Fer., ivrét.)
- Alter und neuer Bilderkalender** für das Jahr 1877. XI. Jahrg. (Bartaliș Imre. 8-r. 119 l.)
- Amiculu** populului. Calindariu pe anulu comunu 1877. Compusu de Visarionu Romanu. Anulu XVII. (Nagy-Szeben. 8-r. 128 l.)
- Gr.-Beeskereker** Hauskalender für den Bürger, Gewerbs- und Landmann auf das Jahr 1877. XXVII. Jahrg. (N.-Beeskerek. Pleitz Ferencz Pál. 4-r. 32 l.)
- Bučánskeho**, Aloiza Malý obrázkový Kalendár na obyčejný rok 1877. Dwaciatysstvártý ročník s obrázkami. (Bucșánszky Alajos. 8-r. 32, 8 l.)
- Illustriertes** Evangelischer Haus-Kalender für das Jahr 1877. (Hornýánszky Victor. 8-r. 72 l.)
- Illustriertes** Werschetzter Hauskalender für den Bürger, Gewerbs- und Landmann, auf das Gemein-Jahr 1877. XIII. Jahrg. (Werschetz. Kirchner J. E. özvegye. 4-r. 56 l.)
- Kalendar** za pisarnice za 1877. (Pancsoya. Jovanovics testvérek. 1 nagy levél, ára 40 kr.)
- Kalendariu** pe anul comun dela Christos 1877. (Nagy-Szeben, érseki nyomda. 8-adr. 96 lap.)
- Katolički** Kolendar s a slikami za običnu godinu 1877. Tečaj XVIII. (Bucșánszky Alajos. 8-r. 35 l.)
- Krest'anský** Obrázkový Kalendar na obyčejný rok 1877. (Bucșánszky Alajos 8-r. 32 l.)

- Malý Kossuthovský Kalendár** na obyčajny rok 1877. Siedmy ročník. (Bucsánszky Alajos. 8-r. 32 l.)
- Orao.** Veliki ilustrovani Kalendar za godina 1877. koja ima 365. dana. Ureduje i izdajo: Stevan v. Popovits. Godina III. (Hornýánszky Viktor. 4-r. 126 l.)
- Pančevac.** Kalendar za narod za 1877. God. VI. (Pancsova. Jovanovics testv. 8-r. 80 l. ára 30 kr.)
- Pressburger Wegweiser** auf das Gemeinjahr 1877. XXVI. Jahrg. (Pozsony. Angermayer Károly. 8-r. 160 l.)
- Slovenský Kalendár,** na olyčejný rok pro národ Krista P. 1877. Vydává D. G. Lichard. (Szakoleza, Lichard Dan. G.)
- Slowenský obrázkový Kalendár** pre katolíkov, ewanjelikow a starowereow na obyčajný rok 1877. (Turč. Sw. Martine. 8-r. 77 l.)
- Srpsko-narodni Veliko-Becskereki Kalendar** za prostu godinu 1877. XX. godina. (N.-Becskerek. Plajtz Pál. 8-r. 63 l.)
- Temesvárer gemeinnützig, erheiternder, behrender Volks- und Hauskalender** für Südungarn auf das Gemeinjahr 1877. L. Jahrgang. (Temesvár. Förk K. Gusztáv. 4-r. 88 l.)

Hazánkat érdeklő külföldi munkák.

- Bakody Theodor.** Zur Verständigung noch einmal: „Noumenorum non datur scientia.“ — Offener Brief an Dr. Clotar Müller in Leipzig in Bezug der Kritik des Dr. v. Villers in Weimar über die Eröffnungsrede vom 10. August 1876. (Separatabdruck aus der „Internationalen homöopath. Presse.“ Leipzig. Schwabe Willmar. 8-r. 15 l.)
- Baur.** La Monarchie Austro-Ungarica. Wandkarte in 9 Q.-Fol.-Bl. Farbendruck. (Bécs. Hölzel, ára 5 frt 60 kr., vászonboritékban 9 frt.)
- Beer Arnold.** Maria von Ungarn. Tragödie in 5 Acten. (Leipzig. 1877. Brockhaus. 8-r. 160 l.)
- Brachelli Hugo Franz.** Die Staaten Europa's. Vergleichende Statistik. III. Ausg. VI. (Schluss) Heft. (Brünn. Buschak & Irrgang. 8. 563—672 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Bratassevič Eduard.** Oesterr.-ungar. Rechenmeister. (Bécs. Hartleben A. 8-r. VIII, 184 l. ára 1 frt, boritékban 1 frt 25 kr.)
- Catalogus provinciae austriaco-hungaricae Societatis Jesu** ineunte anno 1877. (Viennae. Sumptibus Ordinis. 8-r. 80 l.)
- Dienst-Reglement** für das k. k. Heer. 3. Theil. Pionnier-Reglement. (Bécs. Cs. k. udvari s államnyomda. 8-r. 61 l. ára 20 kr.)
- Directorium** pro divino officio persolvendo ad usum Fratrum Minorum strictioris observantiae in provincia s. Crusis Croatico-Carniolicæ pro anno 1877. (Labaci. Sumpt. provinciae seraph. S. Crucis. 8-r. 82 l.)
- Dislocation** und Eintheilung des k. k. Heeres, S. M. Kriegsmarine, der k. k. Landwehr und der k. ung. Landwehr. XXI. Aufl. (Wien. Militär-Veteranen-Zeitung. 8-r. 105 l.)

- Friedenfels Eugen** Joseph Bedeus von Scharberg. Beiträge zur Zeitgeschichte Siebenbürgens in 19. Jahrh. II Th. 1848–1858. Mit dem Bildniss u. Facsimile Bedeus. (Bécs. Braumüller Vilmos. 8-r. X, 499 l. ára 6 frt.)
- Hannak, Emanuele** Compendio di Storia, Geografia e Statistica della Monarchia Austro-Ungarica per le classi inferiori e superiori delle scuole medie Trad. ital. sulla quarta ediz. tedesca. (Bécs. Hölder Alfred. 8-r. 180 lap, ára 90 kr.)
- Helfert Jos. Alex.** Frhr. Revision des ungarischen Ausgleichs. Ein zweiter Theil. (Bécs. Manz. 8-r. 48 l.)
- Hof- und Staats-Handbuch** der österreichisch-ungarischen Monarchie für 1877. (Wien. K. k. Hof- und Staatsdruckerei. 8-r. XXII. 1037 l.)
- Jahrbuch,** berg- u. hüttenmännisches. d. k. k. Berg-Akademien zu Leoben u. Pribram u. d. k. ungar. Bergakademie zu Schemnitz. Red. v. Julius Ritter v. Hauer. XXV. Bd. 1. Heft, mit 2 lith. Tafeln. (Bécs. Hölder Alfréd. 8-r. ára évnegyedenkint 5 frt 60 kr.)
- Jókai.** Komedianti Zivota. XVIII. (Knihovna, Laciná, národní. Císlo 159. Serie II. C. 59, Prága Otto J. 8-r. II, 273–320 l. Ára 10 kr.)
- Jung Julius** Roemer und Romanen in den Donauländern. Historisch-ethnographische Studien. (Innsbruck. Wagner'sche Buchhandlung. 8-r. XLIV., 315 l.)
- Knihovna, Laciná, národní.** Císlo 159. Serie. II. C. 59. (L. Jókai.)
- Krones Franz.** Handbuch der Geschichte Oesterreichs von der ältesten bis zur neuesten Zeit, mit besonderer Rücksicht auf Länder-, Völkerkunde und Culturgeschichte. 9–10 Liefg. (Berlin Grieben 8-r. 100–192–193–288 l. Ára egy füzetnek 90 kr.)
- Majkov A.** Istorija srpskoga narodna. S ruskoga preveo T. Danicsits Drugo izdanje. (Belgrád. Részvény-nyomda. 8-r. 347 l.)
- Meyer's** Adressenbuch von Wien und der österr.-ungar. Monarchie 1877. Im Ganzen über 400,000 Adressen, darunter ca. 49.000 protokolirte Firmen. Mehr als 10.000 Orte. (Bécs, Meyer és társa. 8-r. XXXIV és 1075 l. Ára kötve 9 frt.)
- Millitsevits M. Ts.** Knezsevína Srvíja. (Belgrád. U drzsavnoj stampariji. 8-r. XXIV. 1253. l. 2 térkép.)
- Navigazione austro-ungarica all'Estero nel 1875.** (Trieste. Camera di Commercio e d'Industria. 4-r. 123 l.)
- Perles Moritz.** Adressbuch für den Buch-, Kunst-, Musikalienhandel und verwandte Geschäftszweige der österreich-ungarischen Monarchie mit einem Anhang: Oesterr.-ungar. Zeitungs-Adressbuch. 1876. XI. Jahrg. (Wien. Perles 148. l. Ráth Mór arczképevel.)
- Pigorini.** Terremare Ungheresi. (Estratto dal Bullettino di Paleontologia Italiana N. 15 e 16. 8-r. 11 l.)
- Ruthner Anton.** Das Kaiserthum Oesterreich und Königreich Ungarn in maleischen Originalansichten seiner reizendsten Landschaften und grossartigsten Naturschönheiten, seiner bedeutendsten Städte und ausgezeichnetsten Bauwerke in Stahlstichen. Liefg. 60–61. (Wien. Perles. 4-r. 321–336 l., 3 acélmetszet, 337–352 l., 3 acélmetszet. Diszkiadás. Egy-egy füzetnek ára 1 frt 70 kr.)

- Spruner K.** Handatlas für die Geschichte des Mittelalters und der neueren Zeit. III. Auflage. Neu bearbeitet von Theodor Menke. 90 colorirte Karten in Kupferstich. In 23 Liefgen. (Gotha. Perthes. 2-r. 22 Liefgen zu 4 Blättern á M. 80 Pf., 1 Lfg zu 2 Blättern á 2 M.)
- Stauffer Anton.** Eisenbahn Kalender, österr.-ungar. für 1877. (Bécs, Perles Moritz. 8-r. 180 l., vászonkötésben 1 frt 60 kr., bőrkötésben 2 frt.)
- Strahalm Franz.** Politisch-statistische Tafel der österr.-ung. Monarchie. Enthält alle wissenswerthen Daten über Lage, Ausdehnung, Flächeninhalt, Bevölkerung, Regierung, Kriegsmacht und Finanzgebarung der österr.-ung. Monarchie. II. Jahrgang. 1877. (Bécs, Hartleben. Ára 50 kr.)
- Gothaisches Genealogisches **Taschenbuch** nebst Diplomatisch-statistischem Jahrbuch. 1877. 114. Jahrgang. (Gotha. Justus Perthes. 8-r. XVI. 1035 l.)
- Gothaisches Genealogisches **Taschenbuch** der Freiherrlichen Häuser. 1877. XXVII. Jahrgang. (Gotha. Justus Perthes. 8-r. XVI. 1008 l.)
- Gothaisches Genealogisches **Taschenbuch** der Gräflichen Häuser. 1877. 50. Jahrgang. (Gotha. Justus Perthes. 8-r. XIX. 1096 l.)
- Thausing Moritz.** Dürer, Geschichte seines Lebens und seiner Kunst. Mit Titelkupfer und mit Illustrationen. (Lipese, Seemann n. 8-r. XVI, 537 l.)

Hirlapirodalmunk 1877-ben. *)

Közli id. Szinnyei József.

Magyar nyelven.

Budapestben.

- Államorvos.** A „Gyógyászat“ havi melléklete. (Keletkezett 1869. jan. 2-án.)
- **Anyagi Érdekeink.** Az országos magyar iparegyesület közlönye. Szerk Mudrony Soma. VIII. évf. (Uj foly. VII. köt. Nyom. a Pesti könyvny. r. társ.) Megjelenik 4-r. két ives havi füzetekben. Ára 3 frt. (Keletkezett 1868. október 3.)
- **Apolló.** Zenemű-folyóirat. Szerk. és kiadja Fellegi Viktor. VI. évf. Megjelenik havonként kétszer 4-r. egy iven zeneműtartalommal. Ára 6 frt. (Keletkezett 1871. decz. elején.)
- **Archaeologiai Értesítő.** A m. tud. akad. archaeologiai bizottságának közlönye. Szerk. Henszlmann Imre és b. Nyáry Albert. XI. évf. Nyomt. az Athenaeum. Megjelenik augusztus és szeptember kivételével minden hó utolsó napján, 8-r. 3 ivnyi számokban. (Keletkezett 1868. nov. 15.)
- Belügyministerium Rendőri Körözüvénye (A m. kir.)** A „Közrendészeti Lap“ melléklete.
- **Borászati Lapok.** Szerk. dr. Entz Ferencz. IV. évf. Nyomt. a kiadók Légrády testvérek nyomdájában. Megjelenik minden hó 10-én és 25-én legalább másfél iven. Ára 3 frt. (Keletkezett 1874. jan. 10. a Borászati Füzetekből.)

*) Kéretnek a t. ez. szerkesztők és kiadók a netalán kimaradt lapoknak és folyóiratoknak beküldésére a Nemzeti Múzeum könyvtárába.

- **Borsszem Jankó.** Szerk. Csicséri Bors. (Dr. Ágai Adolf.) X. évf. Nyom. és kiadja az Athenaeum. Megjelenik vasárnap 4-r. másfél iven. Ára 8 frt. (Keletkezett 1868. jan. 5.)
- Budapest főváros statisztikai hivatalának heti kimutatása.** Szerk. Körösi J., statisztikai igazgató. V. évf. Megjelenik hetenkint 8-r. negyed iven. Ára 4 frt. (Keletkezett 1873. jan. 17.)
- **Budapest. Egyetemes heti közlőny** a magyarországi, különösen a budapesti közgazdászat, okszerű gazdaság, ipar-kereskedés, irodalom, művészet, népnevelés és társasélet érdekében. Szerk. és laptulajdonos Vahot Imre. Kiadja és nyomatja Kunosy Vilmos. I. évf. Megjelenik hetenkint egyszer 4-r. egy iven. Ára 6 frt. (Keletkezett 1877. jan. első hetében.)
- Budapesti árú- és értéktőzsde árjegyzései.** (A) Kiadja a ministeri tőzsde-biztos. V. évf. Megjelenik minden tőzsdenapon ivrét féliven. Ára 6 frt, póstán 7 frt. (Keletkezett 1873-ban.)
- **Budapesti Bazar.** Közlőny a szépirodalom, társasélet, művészet és kiválólag a divat köréből. Tulajdonos és szerk. Király János; főmunkatárs Komócsy József. V. évf. Kiadja és nyomatja a Franklin-társ. Megjelenik havonként két szám 4-r. egy iven színes borítékban. Ára 10 frt. (Keletkezett 1873-ban, előbb mint Pesti Hölgydivatlap járt, azért áll a lap homlokán XVIII. évfolyam.)
- **Budapesti Közlőny.** Hivat. lap. Szerk. Salamon Ferenc; kiadja és nyomatja az Athenaeum. XI. évf. Megjelenik hetenkint hatszor 4-r. féliven. A „Budapesti Közlőny hiv. Értesítője“ 3–4 iven. Ára 20 frt. (Keletkezett 1867. febr. 20.)
- Budapesti Közlőny hivatalos Értesítője** (A). VI. évfoly. Megjelenik hetenkint hatszor 4-r. egy-két iven, mint a Budapesti Közlőny melléklapja. (Keletkezett 1872. jan. 3.)
- **Budapesti Napilap.** A politika, közgazdaság és irodalom köréből. Szerk. Borostyáni Nándor és dr. Kakuja Gyula. (IV. évf., mint a „Független Polgár“ folyt.) A „Guttenberg“-hez címzett könyvnyomda nyomása. Megjelenik hétfőn is valamint minden ünnepnap után következő napon ivrét egy iven. Ára 16 frt. (Keletkezett 1876-ban.)
- Budapesti Szemle.** A M. Tudom. Akadémia megbízásából szerkeszti Gyulai Pál. Kiadja Ráth Mór. V. évf. Nyom. a Franklin-társ. Megjelenik 8-r. 13–14 ivnyi 2 havi kötetekben. Ára 12 frt. (Keletkezett 1873-ban.)
- Cigarette.** Szerk. Asmodi (Gáspár Imre.) Kiadja Metzger Emil. I. évfoly. Nyom. Wilkens F. C. és fia-nál. Megjelenik minden szombaton 4-r. másféliven. Ára 8 frt. (Keletkezett 1877. jan. 14.)
- Családi Kör.** A pesti jótékony nőegyesület közlőnye. Szépirodalmi divatlap. Szerk., kiadó és laptulajdonos Emilia. XVIII. évf. Nyom. Kocsi Sándornál. Megjelenik minden vasárnap két iven színes borítékkal. Ára 12 forint. (Keletkezett 1860. október 14-én.)
- Curiai Határozatok.** Melléklet a „Jogtudományi Közlőny“-höz. Megjelenik 4-r. féliven minden héten.
- Egyetemes Philologiai Közlőny.** Szerk. Ponori Thewrewk Emil és dr. Heinrich Gusztáv egyetemi tanárok. I. évf. Nyom. a Weismann testvéreknél. Megjelenik a szüneteket kivéve minden hó elsején 8-r. 3 ives füzetekben. Ára 5 frt. (Keletkezett 1877. jan.)

- Egyetértés.** Politikai és közgazdasági napilap. Szerk. és kiadó-tulajd. Csávolszky Lajos. IV. (mint a „Baloldal“ folyt. XI.) évf. Nyom. Schlesinger és Wohlauser nyomdájában. Megjelenik hetenkint hatszor ivrét egy iven. Ára 20 frt. (Keletkezett a „Baloldal“-ból 1874. ápril 1.)
- Életképek.** Napilap a szépirodalom, társasélet és művészetek köréből. Tulajdonos és lapvezér Jókai Mór. Szerk. Törs Kálmán. II. évfoly. Nyomt. és kiadja az Athenaeum. Megjelenik hetenkint hatszor. N. 8-r. féltiven. Ára 16 frt. (Keletkezett 1876 jun. 1., megszűnt 1877. jan. 14. a 10. számmal.)
- Ellenőr.** Politikai napilap. Szerk. Csernátony Lajos, a 36. számmal február 6-ától Palásthy Sándor. Laptulajdonosok a Légrády testv., Csernátony Lajos. IX. évf. Nyom. a Légrády testvéreknél. Megjelenik hetenkint hatszor ivrét egy iven. Ára 20 frt. (Keletkezett 1869. márcz. 1.)
- Az Építési Ipar.** Hetilap. Szerk. Ney Béla. A kiadó-tulajdon. képviselője Pártos Gyula. I. évf. Nyom. az Athenaeum nyomdájában. Megjelenik minden vasárnap 4-r. egy iven rajz melléklettel. Ára 8 frt. (Keletkezett 1877. jan. 7.)
- Erdészeti Lapok.** Az orsz. erdészeti-egylet közlönye. Szerk. Bedő Albert. XVI. évf. Megjelenik havonként egyszer 8-r. 3 ives füzetekben. Nyom. a m. kir. állam-nyomdában. Ára 5 frt. (Keletkezett 1862. január hóban Pesten, a 3-ik füzet már Selmeczen jelent meg; 1865-ben Pozsonyban, 1866–67-ben Pesten, 1868-tól Selmeczen, 1871 óta ismét Budapesten jelenik meg.)
- Falusi Gazda.** Gazdasági képes lap a magyar földmivelők számára, egyuttal a délmagyarországi méhész-egylet közlönye. Szerk. Máday Izidor. IV. évfolyam. Nyom. a tulajdonosok Légrády testvérek nyomdájában. Megjelenik minden hó 1-én és 15-én 4-r. egy iven. Ára 2 frt. (Keletkezett 1873. nov. 3.)
- Figyelő.** Irodalomtörténeti közlöny. Szerk. és kiadja Abafi Lajos II. évf. Nyom. Rudnyánszky A. Megjelenik havonként öt ives füzetben. (Julius és augustus hóban szünetel.) Ára 8 frt. (Keletkezett 1876. jul. 1.)
- Fortuna.** Hivatalos sorsolási és árkeleti lap. Szerk. Arnoldi Vilmos. IV. évfoly. Nyom. Khór és Wein. Megjelenik minden huzás után 4-r. féltiven. Ára 2 frt. (Keletkezett 1874-ben.)
- Földmivelési Érdekeink.** Mező- és erdőgazdasági képes hetilap. A magyarországi összes lötenyészbizottságok hivatalos közlönye. Szerk. Máday Izidor. V. évfoly. Nyom. a kiadó-tulajd. Légrády testvéreknél. Megjelenik hétfőn 4-r. egy iven Ára 6 frt. A „Falusi Gazda“-val 8 frt. (Keletkezett 1873. nov. 3.)
- Földrajzi Közlemények.** Kiadja a magyar földrajzi-társulat. Szerk. Berecz Ant. V. évf. Nyom. Fanda és Frohna könyvnyomdájában. Megjelenik időhöz nem kötött 2½ ives tíz füzetben. Ára 5 frt. Társulati tagok tagsági díjuk fejében kapják. (Keletkezett 1873. márcz. 1.)
- Fővárosi Lapok** Szépirodalmi napiközlöny. Szerk. Vadnai Károly. Tulajdonos Tóth Kálmán. Kiadja és nyomatja az Athenaeum. XIV. évf. Megjelenik hetenkint hatszor 4-r. féltiven, vasárnap 3, iven. Ára 16 frt. (Keletkezett 1864. jan. 1.)
- Gabelsberger Gyorsíró.** A Gabelsberger-egyesület hivatalos közlönye. Szerk. és laptulajdonos Balogh Andor; autograph Török Mihály. I. évf. Nyom. Rigler József Edénél. Megjelenik havonként kétszer 4-r. egy iven. Ára 4 frt. (Keletkezett 1877. jan. 10.)

- Gallus.** Közlemények a baromfitenyésztés és nyulászat köréből. Szerk. és kiadó-tulajdonos Grubiezy Geza. A nyulászati rovat vezetője báró Ambrózy Béla. I. évfoly. Nyomt. a Légrády testvérek. Megjelenik minden hó 15-én 4-r. egy iven fametszetű rajzokkal. Ára 3 frt. (Keletkezett 1876. decz. 15-én a mutató-ványszámmal.)
- Gazdasági Lapok.** Az orsz. magyar gazdasági egyesület saját közlönye. Szerk. Morócz István. XXIX. évf. Nyom. Herz Jánosnál. Megjelenik minden szombaton 4-r. egy iven Ára 6 frt. (Keletkezett 1849. jan. 1.)
- Gyakorló Gyorsíró.** A „Gyorsírási Lapok“ melléklapja. (Keletkezett 1874-ben.)
- Gyógyászat.** Az orvostudomány hazai és külföldi fejlődésének, különösen a gyógygyakorlatnak közlönye. Szerk.-tulajd. Poor Imre tnr.; szerk.-kiadó Dulácska Géza tnr. XVII. évf. Nyom. a kir. m. tudomány-egyetem nyomdájában. Megjelenik hetenkint n. 8-r. egy iven. Ára 10 frt. (Keletkezett 1861. jan. 5.)
- Gyógyszerészi Hetilap.** A gyógyszerészeti tudományok fejlődésének s az általános magyarországi gyógyszerész-egylet szakügyeinek közlönye. Szerk. és kiadó-tulajdonos Schédy Sándor. XVI. évf. Nyomt. Sedy István. Megjelenik hetenkint egyszer 8-r. egy iven. Ára 10 frt. (Keletkezett 1862. jan. 2.)
- Gyorsírási Lapok.** A „Budapesti magyar gyorsíró-egylet“ közlönye a Gabelsberg-Markovits gyorsírás terjesztése és fejlesztése ügyében. Főszerkesztő Markovits Iván. Szerk. Szalagyi Aurel. XV. évf. Nyom. Beck F. könyomdájában. Megjelenik havonként kétszer 8-r. egy iven. Ára 3 frt. (Keletkezett 1863. jan. 10-én „Gyorsírást“ ezimmel.)
- Hajnal.** Magyarország Nagy-Oriensének hivatalos közlönye. Havi szemle az özszes szabadkőművesség köréből. Szerk. és kiadja dr. Rosenberg Lajos. IV. évf. Nyomt. a Weiszmann testvérek. Megjelenik havonként egyszer 4-r. 2—3 iven magyar és német szöveggel. Ára 3 frt. (Keletkezett 1874-ben.)
- Hasonszenvi Közlöny.** Népszerű folyóirat és a magyar hasonszenvi úgypártolók társulatának lapja. Szerk. Dudits Miklós társ. titkár. I. évf. Nyomt. id. Poldini Éde. Megjelenik havonként kétszer minden hó 1-jén és 16-án 8-r. egy iven. Ára 3 frt. (Keletkezett 1877. jan. 16.)
- Hasznos Mulattató** az olvasni szerető mindkét nembeli ifjuság és a nép számára. Szerk. Dolinay Gyula. V. évf. Nyomt. és kiadják a Légrády testvérek. Megjelenik minden hó 2. és 4-dik vasárnapján 8-r. egy iven. Ára 6 frt. (Keletkezett 1874. jan. 10. I. évfolyama időhöz nem kötött füzetekben jelent meg.)
- Havi füzetek.** Szerk. és kiadja Winter Ágoston. III. évf. Megjelenik évenként 12 füzet. 8-r. Ára 1 frt. (Keletkezett 1875-ben.)
- Házi-Ipar Lapja.** Kiadja a központi házi-ipar-egylet. Szerk. Kubinyi Lajos. I. évf. Nyomt. a magyar kir. egyetemi könyvnyomda. Megjelenik félhavasankint n. 8-r. féleven. Ára 1 frt. (Keletkezett 1877. jan. 15.)
- Hirmondó,** politikai, gazdasági, ismeretterjesztő és mulattató képes néplap. Lap-tulajdonos és szerk. Komócsy József. X. évf. Nyom. a Franklin-társulat nyomd. Megjelenik minden vasárnap 4-rét, másfél iven, képekkel. Ára 4 frt. (Keletkezett 1868. elején.)
- Hon (A.)** Politikai és közgazdasági napilap. Szerk. Jókai Mór. Kiadja és nyomt. az Athenaeum. XV. évf. Megjelenik hetenkint hatszor reggel ivrét egy iven, este féleven. Ára 24 frt. (Keletkezett 1863. jan. 1.)

- Honvéd-Könyvtár.** Szerk. és kiadja F. Rásztokai Kobilizs Lajos. II. évf. Nyomt. a „Pesti könyvnyomdai részvény-társaság.“ Megjeli havi füzetekben. Egy füzetnek ára 40 kr. (Keletkezett 1876. elején.)
- Igazmondó.** A szabadelvű párt néplapja. Szerk. és kiadó-tulajdonos Jókai Mór. XI. évf. Nyom. az Athenaeum nyomd. Megjelenik minden vasárnap 4-rét egy iven. Ára 5 frt. (Keletkezett 1867. jul. 1.)
- Jogtudományi Közlöny.** Aapcsolatban a Döntvények gyűjteményével. Szerk. Dr. Dárdai Sándor. Kiadja és nyomatja a Franklin-társulat. XII. évf. Megjelenik minden pénteken. 4-rét egy iven. „Curiai Határozatok“-kal féliven. Ára 6 frt. (Keletkezett 1866. jan. 3.)
- Katholikus Hetilap.** Szerk. Ágoston Antal. Kiadja a Szt.-István-társulat. V. évf. Nyomt. az Athenaeum nyomdájában. Megjelenik minden csütörtökön. 4-rét egy iven. Ára 4 frt. (Keletkezett 1873. jan. 2. Ezelőtt mint „Katholikus Néplap“ jelent meg.)
- Katonai Lapok.** Szaklap a hazai véderő érdekében. Tulajdonos és szerkesztő Takátsy József. I. évf. Nyomt Wilckens F. C. és fia. Megjelenik minden vasárnap. 4-rét féliven. Ára 6 frt. (Keletkezett 1876. decz. 24. a mutatóvány-számmal, megszűnt 1877-ben a 2-dik számmal.)
- Kelet.** A magyarországi 3. fokú szt. Jánosrendi nagy tisztikarának hivatalos közleménye. II. évf. Nyomt. Fanda és Frohna-nál. Megjelenik időhöz nem kötve 2—3 iven a tagok számára. (Keletkezett 1876-ban.)
- Kelet Népe.** Politikai napilap. Szerk. Halász Imre. Kiadja és nyomt. a Franklin-társulat. III. évf. Megjelenik hetenkint hatszor, ivrét egy iven, ünnep utáni napon pedig féliven mint esti lap. Ára 20 frt. (Keletkezett 1875-ben.)
- Képes Gyermekek Világ.** Kiadó és szerk. Kobány bácsi, II. évf. Nyom. Vodianer F.-nél. Megjelenik minden hó 1-jén 8-rét egy iven képekkel. Ára 2 frt. (Keletkezett 1876. jan. 1.)
- Képes Néplap és Politikai Híradó.** Mulattató és tanulságos ujság a magyar nép számára. Szerk. Nagy Miklós; kiadja és nyomt. a Franklin-társ. V. évf. Megjelenik minden héten vasárnap 4-rét egy iven. Ára 2 frt. (Keletkezett 1870. jan. 1.)
- Kezdő Gyorsíró.** Folyóirat a Gabelsberger-Markovits rendszer szerint. Szerkesztő Nagy Sándor. II. évf. Megjelenik a szünidőket kivéve, minden hónap 17-kén. Ára 3 frt. (Keletkezett 1874. okt. 15-én; 1876-ban szünetetl, újra megindult 1877. januárban.)
- Kis Lap.** Szerk. Forgó bácsi, (dr. Ágai Adolf.) Kiadja és nyomtatja az Athenaeum. VII. évf. Megjelenik hetenként 8-rét egy iven. Ára 5 frt. 50 kr. (Keletkezett 1871. apr.)
- Könyvészeti Hírök.** Szaklap magán és nyilvános könyvtárak és az irodalomkedvelő közönség számára. Szerk. és kiadja Karinthi József. I. évf. Nyom. Schlesinger és Wohlauer nyomd. Megjelenik havonként. 12-rét egy ives füzetekben. Ára 3 frt. (Keletkezett 1877. jan.)
- Közegészségi Lapok.** Egészségügyi és életmentési ismeretterjesztő közlöny, orvos és mivelt nem-orvos közönség számára. Szerk. és tulajdonos Széll Lajos. Főmunkatársak Kelen József és Tóthfalusi Gyula. IV. évf. Nyom. „Hunyadi Mátyás“ intézetében. Megjelenik minden hó 5-ik és 20-ik napján k. 4-r. egy

- iven. Ára 5 frt. (Keletkezett 1875. jan. 1. I. évf. „Házi Orvos“ ezimmel jelent meg.)
- Közegészségügyi és Törvényszéki Orvostan.** Megjelenik időhöz nem kötött. 3-r. egy ives számokban. Az „Orvosi Hetilap“ melléklapja. (Keletkezett 1865. ápr. 9.)
- Közigazgatási Lapok.** Heti szaklap kapcsolatban a Szabály-Rendeletek gyűjteményével. Szerk. dr. Dárday Sándor. I. évf. Nyomt. és kiadja a Franklin-társ. Megjelenik minden szerdán 4-r. másfél iven. Ára 10 frt. (Keletkezett 1877. jan. 3.)
- Központi Értesítő** Kiadja a földmivelés-, ipar- és kereskedelmi m. kir. ministerium. II. évf. Nyomt. az Athenaeum. Megjelenik hetenkint kétszer. 4-rét egy iven. Ára helyben 4 frt, vidéken 7 frt. (Keletkezett 1876. jan.)
- Központi vasuti és közlekedési Közlöny.** Szerk. Tettau Lázár. Kiadó-tulajdon. Goritschnigg Albert. VIII. évf. Nyom. az első magyar egyesületi könyvnyomdában. Megjelenik minden esütörtökön. Ára 8 frt. (Keletkezett 1870. szept. 28.)
- Közrendészeti Lap.** Szerk. Jahn Lajos. Kiadó-tulajd. Jahn I. VII. évf. Megjelenik hetenként 4-r. egy iven. Nyom. Bartalits Imrénél. Ára 6 frt. (Keletkezett 1870. márcz. 27.)
- Község Lapja.** Szakközlöny községek, községi eljárók s illetve jegyzők számára. Szerk. Mészáros Károly. Laptulajdonos Dárdai Sándor. III. évf. Nyom. Rudnyánszky A. Megjelen minden vasárnap 4-r. féliven, melléklapja a „Magyar Községjegyző“ minden kéthétben. Ára 8 frt. (Keletkezett 1875. jan. 1.)
- Közvélemény.** Politikai és közgazdászati napilap. Szerk. Lukács Béla. Kiadja és nyomtatja Vodianer F. I. évf. Megjelenik mindennap (hétfőn is) ivrét egy iven. Ára 12 frt. (Keletkezett 1877. jan. 1.)
- Lámpás.** Hetilap. Szerk. és kiadó-tulajdonos Szini Károly. VIII. évf. Nyom. Kornis Alajosnál. Megjelenik minden vasárnap 4-r. féliven. Ára 4 frt. (Keletkezett 1870-ben, időközben többször szünetelt és címét változtatta.)
- Lányok Lapja.** Szerk. és kiadja Dolinay Gyula. III. évf. Nyom. Légrády testvérek. Megjelenik havonként kétszer a hónap 1-ső és 3-dik vasárnapján k. 4-rét három ivnyi terjedelemben, képekkel ellátva. Ára 6 frt. (Keletkezett 1875-ben.)
- Ludovica Académia Közlönye (A.)** Szerk. és kiadja a m. kir. honvédség Ludovica Académia tanári kara. V. évf. Megjelent 3–6 ives havi füzetekben. Ára 4 frt. (Keletkezett 1873. nov. hóban.)
- Magyar Állam.** Egyetemes politikai napilap. (Idők Tanuja.) Szerk. és laptulajdon. Lonkay Antal. XVIII. évf. Nyom. a „Hunyadi Mátyás“ irodalmi és könyvnyomdai intézetben. Megjelenik hetenkint hatszor este ivrét egy iven. Ára 20 frt. (Keletkezett 1868 decz. 16 án; azelőtt „Idők Tanuja“ ezimmel járt.)
- Magyar Bazár** mint a nők munkaköre. Szerk. Wohl Janka és Stefánie. Kiadja és nyomtatja az Athenaeum XII. évf. Megjelenik kéthetenként 4-rét két iven divatképpel és szabásrajzzal. Ára 10 frt. (Keletkezett 1866. jan. 1.)
- Magyar Gyorsíró.** Szerk. Vándori Gusztáv. Kiadja a Tironia gyorsíró-egylet. VIII. évf. Megjelenik havonként 4-rét féliven. (Keletkezett 1870. okt. 15.)

- Magyar Hírlap.** A középosztály napilapja. Szerk. Kuliffay Ede. Laptulajdonos D. V. I. évf. Nyom. Kornis Alajosnál. Megjelenik hetenkint hatszor k. ivrét egy iven. Ára 10 frt. (Keletkezett 1877. jan. 1.)
- Magyar Igazságügy.** Jogtudományi havi folyóirat. A birói, államügyészi és ügyvédi kar több kitünő tagjainak közreműködése mellett szerk. dr. Löw Tóbiás. IV. évf. Kiadja Zilahy Sámuel. Nyom. a budapesti könyvnyomda-részvénytársulatnál. Megjelenik 8-r. 6 ives havi füzetekben. Ára 10 frt. (Keletkezett 1874. jan.)
- Magyar izr. országos tanító-egylet (A)** Értesítője. Szerk. Szeligman Eleázár. II. évf. Nyomt. Goldstein Mór. Megjelenik havonként egyszer 8-r. egy iven. Ára 1 frt. A tagok ingyen kapják. (Keletkezett 1875. nov. hóban.)
- Magyar Jogász.** Jogszaki és közigazgatási napilap. Szerk. és tulajd. Kun László. II. évf. Nyom. a „Gutenberg“-hez czimzett nyomdában. Megjelenik hetenkint hatszor 4-r. fél iven. Ára egész évre 15 frt, fél évre 7 frt 50 kr., negyed évre 4 frt. (Keletkezett 1876. mint Curiai Értesítő; czímét 1877. febr. 2. a 27. számmal változtatta meg.)
- Magyar Korona** Politikai, társadalmi és közgazdasági hetilap. Szerk. b. Jósika Kálmán. Kiadja és nyomatja az Athenaeum. I. évf. Megjelenik hetenkint egyszer ivrét egy iven. Ára 6 frt. (Keletkezett 1877. jan. 1.)
- Magyar Könyv-Szemle.** Közrebocsátja a M. Nemzeti Múzeum könyvtára. Előfizethetni Knoll Károly akad. könyvtárúsnál. I. évf. Nyom. Weiszmann testvérek-nél. Megjelenik kéthavi 2—3 ives füzetekben. Ára 2 frt 40 kr. (Keletkezett 1876. márc. 1.)
- Magyar Községjegyző.** Szakközlöny. A „Község Lapja“-nak melléklapja. II. évf. Megjelenik félhavas 4-r. féliven, (Keletkezett 1876-ban.)
- Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye (A).** Szerk. Ambrozovics Béla és Ney Béla. X. évf. Nyom. az Athenaeumnál. Megjelenik 8-r. 3 ives havi füzetekben. Ára 10 frt. (Keletkezett 1868. május hóban.)
- Magyar Nyelvőr.** A m. t. Akadémia nyelvtudományi bizottságának megbízásából szerk. és kiadja Szarvas Gábor. VI. évf. Nyom. a Pesti könyvnyomda-részvénytársulat. Megjelenik 3 ives füzetekben minden hó 15-én. Ára 5 frt. (Keletkezett 1872. jan. 15.)
- Magyarország és a Nagyvilág.** Szerk. Ágai Adolf. Kiadja és nyomatja az Athenaeum. XIV. évf. Megjelenik minden szombaton 4-r. 2 iven. Ára 10 frt. (Keletkezett 1865. oct. 1.)
- Magyar Tanügy.** Szerk. dr. Kármán Mór. Kiadja az Eggenberger-féle könyvkereskedés (Hoffmann és Molnár). VI. évf. Nyom. az Athenaeum nyomdájában. Megjelenik 5 ives havi füzetekben, jul. és aug. hónapokban szünetel. Ára 6 frt. (Keletkezett 1872. jan. 15.)
- Magyar Themis.** Egytetemes jogi közlöny A magyar jogászgyűlés napilapja, a szabadkai és ungvári ügyvéd egyleteknek, valamint a budapesti ügyvédjelöltek és joggyakornokok egyletének közlönye. Külön mellékletek a „Döntvények gyűjteménye“ és az „Igazságügyi rendeletek tára“. Laptulajdonos dr. Siegmund Vilmos. Szerk. dr. Fayer László. VII. évf. Nyom. a kiadó Athenaeum nyomdájában. Megjelenik csütörtökön 4-r. egy iven, a magyar jogászgyűlés tartama alatt naponként. Ára 10 frt. (Keletkezett 1871. nov. 7.)

- Magyar Tudományos Akadémia Értesítője (A).** Kiadja a m. tudom. Akadémia. Szerk. a főtitkár. Megjelenik időhöz nem kötött 8-r. egy vagy fél ives számokban. Nyom. az Athenaeum. Az Akadémia tagjai ingyen kapják. (Keletkezett 1867 elején.)
- Mercur.** Hiteles sorsolási tudósító. Szerk. Aradi Rezső. VI. évf. Nyom. Khór és Wein-nál. Megjelenik minden húzás után 4-r. egy iven magyar és német szöveggel. Ára 2 frt. (Keletkezett 1872-ben.)
- Munkás-Heti-Krónika.** Társadalmi és gazdasági néplap. A magyarországi munkások közlönye. Szerk. Ihrlinger A. és Frankel Leo. Kiadók Bayer A. és társai. V. évf. Nyom. „A Munkások-Heti-Krónika“ nyomdája. Megjelenik minden vasárnap 4-r. fél iven. Ára 2 frt 40 kr. (Keletkezett 1873. jan. 5.)
- Műegyetemi Lapok.** Havi folyóirat a mathematica, természettudományok és technikai tudományok elmélete köréből. Szerkesztik és kiadják: Hunyady Jenő, König Gyula, Kruspér István, Szily Kálmán, Sztoczek József és Wartha Vinceze műegyetemi tanárok. II. évf. Nyom. az Athenaeum nyomdájában. Megjelenik — július és augusztus kivételével — minden hó 15-én 8-r. két ives füzetekben. Ára 4 frt. (Keletkezett 1876. jan. 15-én.)
- Nemzeti Hirlap,** fővárosi napilap a politika, társadalom és irodalom köréből. Szerk. Toldy István. Kiadja és nyomatja a Franklin-társ. III. évf. Megjelenik hetenkint hatszor kis ívrét egy iven, ünnep utáni napokon fél iven. Ára 16 frt (Keletkezett 1875. jan. 1.)
- Nép Kertésze (A).** A kertipar és befásítás szakbeli, és a községi faiskolák hivatalos közlönye. Szerk. Lukácsy Sándor. XXI. évf. Nyom. a Weismann testvéreknél. Megjelenik havonként kétszer n. 8-r. fél iven. Ára 3 frt. (Keletkezett 1871. sept. 5-én; 1857. okt. 3-tól 1863-ig „Kerti Gazdaság“; 1864-től 1867-ig „Nép Kertésze“ ezimű lapok jártak, talán ezek folytatásul vétetik a fentebbi lap, azért áll XXI. évfolyam a lap homlokán.)
- Népnevelők Lapja.** Nevelés, oktatásügyi hetilap. A „Népnevelők pesti- s a kisdudnevelők országos egyletének“, az „Egyetemes tanítógyűlés 50-es bizottságának“, a Budapesti tanító-testületek“, az „Eötvös-alapgyűjtő központi bizottságnak“, a czeplévidéki- s több tanító-egyletek rendes közlönye. Szerk. Lakits Vendel. XII. évfolyam. Nyom. és kiadja Vodianer F. Megjelenik minden szombaton 8-r. egy iven. Ára 4 frt. (Keletkezett 1866-ban. 1868. jun. — decz. szünetelt.)
- Néptanítók Lapja.** Kiadja a vallás- és közoktatásügyi m. k. ministerium. Szerk. Gyertyánffy István. X. évf. Nyom. a m. kir. egyetemi nyomdában. Megjelenik havonként kétszer 4-r. egy iven. Ára 3 frt. (Keletkezett 1868. febr. 6.)
- Nép Zászlója.** Politikai hetilap. Szerk. és tulajd. Mende Bódog. VII. évf. Nyom. Kertész Józsefnél. Megjelenik hetenkint egyszer 4-r. egy iven. Ára 6 frt. (Keletkezett 1871. jan. 7. „Szabadság mint a Nép Zászlója“ ezimmel.)
- Orpheus.** Zenemű-folyóirat. Szerk. Goll János. II. évf. Nyom. Buschmann F-nél. Megjelenik minden hó 1-ső és 15. napján. 4-r. 2 ivnyi zenemű tartalommal. Ára 4 frt 50 kr. (Keletkezett 1876. jan. 1.)
- Országos Középtanodai Tanáregylet Közlönye (Az).** Szerk. Névy László. X. évf. Nyom. Fanda Józsefnél. Megjelenik, a nagy szünetet kivéve, minden hó 1-

- és 15-én 8-r. két iven. A tagok tagsági díj (4 frt) fejében kapják. (Keletkezett 1868. jan.)
- Orvosi Hetilap.** Honi s külföldi gyógyászat és kórbuvarlat közlönye. Szerk. és tulajd. Markusovszky Lajos. tr., főmunkatárs Balogh Kálmán tanár. XXI. évf. Nyom Khór és Wein könyvnyomdájában. Megjelenik minden vasárnap 4-r. egy iven. Ára 10 frt. (Keletkezett 1857. jan. 4.)
- Pesti Napló.** Szerk. Urváry Lajos. Kiadja és nyomt. az Athenaeum. XXVIII. évf. Megjelenik naponként kétszer ivrét egy iven reggel és féliven este. Ára 24 frt. (Keletkezett 1850. márc. 9.)
- Petőfi-Társaság Lapja (A).** Szépirodalmi, művészeti és társadalmi heti közlöny. Szerk. Szana Tamás; szerkesztő-társ Balázs Sándor. Kiadják és nyomt. a Weismann testvérek. I. évf. Megjelenik hetenkint 4-r. két iven színes borítékban. Ára 10 frt. (Keletkezett 1877. jan. 1.)
- Piócza.** A legolesőbb és legjobb magyar élelzap. Szerk. Pyramydi Ananász. I. évf. Nyomt. Buschmann F. Megjelenik minden vasárnap 4-r. egy iven fametszetekkel. (Keletkezett 1877. febr. 4.)
- Polgári Iskola.** A polg. isk. tan-egyesület közlönye. Szerk. Prámer Ágoston. II. évf. Nyom. Buschmann F.-nél. Megjelenik minden hó 15-én 8-r. egy iven. Ára 2 frt. Az egyesület tagjai ingyen kapják. (Keletkezett 1876. jan. 15.)
- Politikai Ujdonságok.** Szerk. Nagy Miklós. Kiadja és nyomt. a Franklin-társulat. XXIII. évf. Megjelenik minden szerdán 4-r. egy iven. Ára 6 frt. A Vasárnapi Ujsággal együtt 12 frt. (Keletkezett 1855. jan. 10.)
- Postai Hetilap.** A magyar postahivatalbeliek s egyleteik érdekében működő szakközlöny. Szerk. és tulajdonos Toborfy Lajos. I. évf. Nyom. Löw Edénél. Megjelenik minden esütörtökön 4-r. egy iven. Ára 4 frt. (Keletkezett 1877. január 4-én.)
- Postai Rendeleték Tára.** Hivatalos kiadás. X. évf. Nyom. Hornyánszky Viktornál. Megjelenik hetenkint 4-r. negyed vagy fél iven. (Keletkezett 1867. máj.)
- Posta-Közlöny.** Első magyar postai-szaklap. Szerk. és tulajdonos Joanovich György. Főmunkatárs Takátsy József. XI. évfolyam Nyomt. Wilkens F. C. és fia. Megjelenik minden vasárnap 3-r. egy iven. Ára 7 forint. (Keletkezett 1867. máj. 20.)
- Protestans egyházi és iskolai lap.** Szerk. és kiadó-tulajdonos dr. Ballagi Mór. Főmunkatárs Farkas József. XX. évf. Nyom. Deutsch M.-féle művészeti intézet nyomdájában. Megjelenik minden vasárnap 4-r. 2 iven. Ára 9 frt. (Keletkezett 1858.)
- Religio.** Kathol. egyházi és irodalmi folyóirat. Kiadó-tulajd. és szerk. b. Hornig Károly. XXXVI. évf. Nyomt. Kosi Sándornál. Megjelenik hetenkint kétszer, szerdán és szombaton 4-r. egy iven. Ára 10 frt. (Keletkezett 1849. jan. 23.; a „Religio és nevelés“ pedig keletkezett 1841-ben, megszűnt 1849. év derekán; tehát mint ennek folytatása is hibásan áll a lap homlokán 36-dik évfolyam 37-dik helyett.)
- Rendeleti Közlöny.** A magyar királyi honvédség számára. III. évfolyam. Nyom. Légrády testv. Megjelenik havonként kétszer 4-r. féliven. (Keletkezett 1875.)
- Századok.** A magyar történelmi társulat közlönye. A választmány megbizásából szerk. Szilágyi Sándor. XI. évf. Nyom. az Athenaeum. Megjelenik évenként

- 10 hat ives 8-r. füzetben. Ára 6 frt. A tagok tagsági díjuk (5 frt) fejében kapják. (Keletkezett 1867. jul.)
- Szemészet.** Az „Orvosi Hetilap“ melléklapja. XVI. évf. Megjelenik minden 2-dik hóban 4-r. egy iven. (Keletkezett 1864. jan. hóban.)
- Szépirodalmi Csarnok.** Regény folyóirat. Szerk. és kiadja Friebeisz Ferencz. X. évf. Megjelenik havonként kétszer 8-r. füzetekben. Nyom. a Hunyady Mátyás nyomdában. Ára 6 frt. (Külön folyamából megjelenik minden 10 napban egy füzet. Ára 4 frt.) (Keletkezett 1868. jan. 15.)
- Szini-Világ.** Szakközlöny. Szerk. és laptulajdonos Babos Károly. III. évf. Nyom. idősb Poldini Edénél. Megjelenik minden hó 1-én és 16-án 4-r. féliven. Ára 6 frt. (Keletkezett 1875. jan. 3.)
- Színpad (A).** Szaklap. A magyar színész-egyesület hivatalos közlönye. Szerkeszti Rajkay F. I. Kiadótulajdonos az e. m. színházi ügynökség. IX. évf. Nyomt. Fanda Józsefnél. Megjelenik minden hó 1-én és 16-án kis 4-r. féliven. Ára 6 frt. (Keletkezett 1869. nov. 29.)
- Távírászati Közlemények.** VIII. évf. Megjelenik időhöz nem kötött 4-r. félives számokban. (Keletkezett 1870.)
- Távírászati Rendeleték Tára. (A m. kir.)** VIII. évfoly. Megjelenik időhöz nem kötött 4-r. negyed vagy félives számokban. (Keletkezett 1870.)
- Természet.** Természettudományi és földrajzi ismereteket terjesztő népszerű lap. Szerkeszti és kiadja Berez Antal. IX. évf. Nyom. Fanda József. Megjelenik minden hó 1. és 15. egy nagy 8-r. iven. Ára 4 frt. (Keletkezett 1868. jul. 20.)
- Természetrajzi Füzetek** az állat-, növény-, ásvány- és földtan köréből. Szerk. Herman Otto. Kiadja a Magyar Nemzeti Múzeum. I. évf. Nyomt. Rigler Józ. Ede. Megjelenik évnegyedenként 8-r. füzetekben. Ára 3 frt. (Keletkezett 1877. január hóban.)
- Természettudományi Közlöny.** Havi folyóirat közérdekű ismeretek terjesztésére. Kiadja a k. m. természettudományi társulat. Szerk. Szily Kálmán és Pethő Gy. IX. évfoly. Megjelenik N. 8-r. 3 ives havi füzetekben. Ára 5 frt. (Keletkezett 1869. jan. 1.)
- Törvényszéki Csarnok.** Szerk. és kiadó-tulajd. Szokolay István. XIX. évf. Nyom. Kocsi Sándornál. Megjelenik hetenként kétszer, kedden és pénteken 4-r. féliven. Ára 8 frt. (Keletkezett 1859.)
- Typographia.** A magyarországi könyvnyomdászok és betűöntők közlönye. Szerk. Firtinger Károly. Főmunkatárs Bauer János M. IX. évfolyam. Nyom. a Pesti könyvnyomda-részvény-társaságnál. Megjelenik minden pénteken 4-r. egy iven magyar és német szöveggel. Ára 4 frt. (Keletkezett 1869. máj. 1.)
- Uj idők.** Szépirodalom, társadalom, művészet. Szerk. Benedek Aladár. Kiadja K Szarvasy Sándor. III. évf. Nyom. id. Poldini Ede könyvnyomdájában. Megjelenik hetenként egyszer 4-r. másfél iven színes borítékban. Ára 8 frt. (Keletkezett 1875. jan. 2.)
- Uj Regénycsarnok.** Szépirodalmi folyóirat. Szerk. Ásványi Ferencz, kiadó Mehner Vilmos. VI. évf. Megjelenik hetenként k. 8-r. füzetekben. Ára 6 frt. (Keletkezett 1872. ápril elején.)

- Üstökös.** Szerk. és laptulajdonos Jókai Mór. Kiadja és nyomatja az Athenaeum. XX. évf. Megjelenik minden szombaton. 4-r. egy és fél iven. Ára 8 frt. (Keletkezett 1858. aug. 21.)
- Vadász és Versenylap.** A pesti és vidéki lovaregyletek és vadász-sport közlönye Szerk. és kiadó-tulajdon. Sárkány J. Ferencz. XXI. évf. Nyom. az Athenaeum nyomdájában. Megjelenik minden héten 4-r. egy iven. Ára 12 frt. (Keletkezett 1857. jan. 15. „Lapok a lovászat és vadászat köréből“ czimmel.)
- Vasárnapi Ujság** Szerk. Nagy Miklós. Kiadja és nyomatja a Franklin-társulat. XXIV. évf. Megjelenik minden vasárnap 4-r. két iven. Ára 8 frt. (Keletkezett 1854. márcz. 5.)
- Vasut.** A magyarországi vasuti személyzet érdekeit képviselő hetilap. Szerkesztő Kardos Sándor. Társszerkesztő Fürst Fülöp. Kiadók Goldstein és Ohlendorff. IV. évf. Nyom. Goldstein Mórnál. Megjelenik minden vasárnap k. ivrét egy iven. Ára 4 frt. (Keletkezett 1874. okt.)
- Vasut- és gőzhajózási Kalauz (Első magyar-német.)** A magyar közlekedési vállalatok hivatalos menetrend könyve, mely magában foglalja a bel- és külföldi főbb utirányokat is. Egy vasuti térképpel. Kiadó Goritschnigg Albert. IV. évf. Megjelenik havonként 4-r. 6—7 iven hirdetésekkel és színes borítékban. Ára 4 frt, egyes füzet 50 kr. (Keletkezett 1874-ben.)
- Viszhang** a szépirodalom társasélet és divat köréből. Szerk. Friebeisz Ferencz. I. évf. Nyom. Bartalits Imrénél. Megjelenik minden vasárnap n. 4-r. két iven színes borítékban és színezett divatképekkel, kézi munkák és szabásokkal. Ára 12 frt. (Keletkezett 1877. jan. 1.)
- Zenészeti Lapok.** Heti szakközlöny a zeneművészet összes ágai köréből. Kiadja és szerkeszti Ábrányi Kornél. XVI. évf. Nyom. Bartalits Imrénél. Megjelenik hetenkint egyszer 4-r. egy iven. Ára 10 frt. (Keletkezett 1860. aug. 8-án.)

Vegyes közlemények.

Nevezetes könyvtár árverezése. Haydinger Ferencz bécsi polgár és gazdag háztulajdonos, ki 1875-ben hunyt el, nagy előszeretettel gyűjtötte össze az osztrák-magyar birodalom történetére vonatkozó nyomtatványokat és műtárgyakat. Halála után mintegy 30,000 kötetből álló válogatott könyvtárt hagyott hátra, melyet az örökösök árverés útján értékesítettek. Az árverés három részletben történt. A mult év december 11—21 napjain ment végbe a harmadik részlet árverezése, a mely alkalommal a nagyszámú XVI. és XVII. századbeli hirlapokra, röpiratokra sat. került a sor. Ezek között sok Magyarországra vonatkozó is volt. A M. Nemzeti Múzeum könyvtára is részt vett ezen árverésben, és szerencsés volt több igen ritka darabnak birtokába jutni. A legrégebbi ezek között egy a Dózsa-féle pörlázadásra vonatkozó egykorú röpirat, melynek czíme:

„Ain gross Wunderzaichen das do geschehen iss durch das Creutz das ain Cardinal hataussgeben in dem ganzen hungerischen Lannd wider die Tureken.“ (Hely és év megjelölése nélkül.) Negyedréti három levél. Szépen fenn tartott példány. Az árverésen 15 forintig ment fel az ára. Egyéb aquisitionink között ki kell még emelnünk egy ily című nyomtatványt:

„Sammlung von Zeitungen, Liedern, Gedichten und Briefen auf die Eroberung von Raab durch Adolph Freiherrn von Schwarzenberg. 1598.“ Ezt Kaltenbaek osztrák történetíró mintegy húsz év előtt Bécsben nyomatta; de midőn már 24 év ki volt nyomtatva, a halál elragadta, és a munka be nem fejezetett. Az ívek megsemmisítettek. A csonka példányokból csak ez az egy menekült meg az enyészettől. Az árverésen a bécsi könyvtárak is igyekeztek azt megszerezni. A Múzeum megbízottja 12 forinton aquirálta.

Fényes angol történeti díszmunkát nyert a Múzeum könyvtára közelebb ajándékol. Taylor Péter 1875-ben kiadta családjának történetét (Some Account of the Taylor family) oly nagyszerű és pazar kiállításban, mely e tekintetben valóban páratlanul áll. A nagy negyedréti 699 lapra terjedő munka a család történetét és kiválóbb tagjainak leveleit tartalmazza. Nagyszámú műmellékletek vannak a szöveghez csatolva. A családnak és a vele rokoni kapcsolatban álló családoknak czimerei chromolithographiában; az összes családtagoknak fennmaradt arczképei és a családot érdeklő nevezetesebb okiratok és levelek pedig fényképekben vannak előállítva. És ezen pazar bőkezűséggel kiállított munka csak száz példányban jelent meg, melyeknek nagy részét a kiadó a világ főbb könyvtárai között osztotta ki. Vajjon mikor fognak hazánk nagy történeti családai: a Pálffyak, Eszterházyak, Erdődyek stb. ily méltó emléket állítani őseik iránti kegyeletök, a történet iránti tiszteletök- és műízlésöknek?

Pesti Gábor „Aesopus fabulái“ című munkáját (Bécs. 1536), mely, mint már egy alkalommal említettük, Rosenberg budapesti antiquariusnál eladó volt, gróf Apponyi Sándor 450 forinton vásárolta meg. A nemes gróf nagybecsű könyvtárt gyűjtött össze, mely főleg ritka hungaricákban gazdag. Birjuk ígérését, hogy ezeket folyóiratunkban ismertetni fogja.

Benyovszky gróf ismeretes útleírásának eredeti angol kiadását szerezte meg nem rég könyvtárunk:

„Memoirs and travels of Mauritius Count de Benyovszky Mag-nate of the Kingdoms of Hungary and Poland, on of the chiefs of the Confederation of Poland etc.

Consisting of his military operations in Poland, his exile into Kamchatka, his escape and voyage from that Peninsula through the northern pacific ocean, touching at Japan and Formosa, te Canton in China, with an account of the french settlement he was ap-pointed to form upon the Island of Madagascar.

Written by himself. Translated from the original Manuscript, London. 1790.

Nagy 4-edrétű két kötet.

I. kötet. XXXIII. 422 lap, 14 tábla.

II. kötet. 399 lap. 29 tábla.

Cohn Albert berlini tekintélyes antiquárius legujabb, 116-ik számú catalogusában sok becses hungarica fordul elő. Kiemeljük a következőket: „Capitula concordie dudum inter . . . Fridericum . . . nec non clare memorie Mathiam Hungarie Regem ae regni Hungarie Prelatos proceres super successione in eodem regno conclusa.“ (Nyomatott 1491 táján.) „Legende sanctorum regni hun-garie in lombardica historia non contente.“ Velenceze 1498. És **Sommer**: „Vita Jacobi Despotae Moldavorum.“ Wittemberg. 1587. A Múzeum könyvtára ezeket mind birja. Szerencsére ; mert az árak igen magasak : 120, — 250 — 115 márka.

Magyar publicatio Angliában. Angliában, hol nyelvünket és irodalmunkat több kiváló férfiú ismeri, közelebb érdekes kis munka jelent meg, magyar szöveggel és fordításokkal. Czíme: „Az olcsó ebéd. The cheap dinner. Translated from the german into hungarian and english. With an allegory and a feu fables by **Fay**; translated from the hungarian into english and german. By **E. D. Butler**, of the British Museum. London. Haughton and Co.“ Díszes kiállítású 16-rétű 128 lap. A munkácska „Das wohlfeile Mittag-essen“ czimű mesét német eredetiben, magyar és német fordításban közli ; továbbá **Fáynak** „Az isteni igazgatás“ czimű allegoriáját és **Kisfaludy Károlynak** „A vándor dala“ czimű költeményét eredeti-ben, angol és német fordításban. — A derék fordító, ki a British Múzeum földrajzi osztályában van alkalmazva, munkájának egy pél-dányát, hibátlan magyar levél kíséretében küldötte meg a Nemzeti Múzeum könyvtárának.

1525-ben készült magyar költemény töredéke jutott egykorú kéziratban a mai napon (február 27-én) a Múzeum könyvtárának birtokába. Közzöljük azt betűhíven. A nyelvészek bővebben fognak vele foglalkozni.

Ez wegh puztasagról megh e . . . kez . . . el ne weznetek,
Az Regy jo neueth megh eleu c . . . .
Kerezthýenseghek jo verthý lente (így) lennetek.

Zegen Mathýas kyar (így) vala Bekesegeben,
Merth orzaga . . . . eggessegeben,
Wytezek valanak nala tiztessegeben,
Az vrak v(alanak) nagh egenessegeben.

Thýw vrýsten ellen ne ha . . . . . th,
Regbj decretomot cza . . . tartanatok
Az dezmath Igazan ký zo'galtatnatok,
Koroskýnt Istennek vele aldozmatok.

Isten Zýwz Maria haborwtol wedýen,
Hathwanban gywletek (így) hogh jo weghre legen,
Jo Layos kiralyonk dýadalmath wegýen,
Mýnden tanacztokban ew jo wegeth thegýen.

Pesthý Beke Ferencz zýwe kett(segeben),
Ký az wendegh nepnek býzýk ereýeben
Thewrewk czazarth thewrý . . . . .
Mynden ennekewel vetteth Bezedeben.

Gezthý Lazlodyak zerze ez eneketh
Magyarorzagh vala nagh few zýwksegeben,
Az wegek valanak mynd el vezendewben
Ezer ewth zaz hwzon ewth eztendoben.

MAGYAR KÖNYV-SZEMLÉ.

KÖZREBOCSÁTJA

A M. NEMZETI MÚZEUM
KÖNYVTÁRA.

BUDAPEST,
A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ HIVATALA
1877.

A MÁSODIK FÜZET TARTALMA:

5.	Deák Farkas: Báthory Istvánról szóló hősköltemény	73—77
6.	Fraknói Vilmos: Schlauch Lőrincz szatmári püspöknek Török János által gyűjtött könyvtára	77—90
7.	Dr. Kohn Sámuel, rabbi: A magyar nemzeti múzeum héber kéziratai	90—105
11.	Id. Szinnyey József: Hirlapirodalmunk 1848—49-ben.	105—127
	Tipray Tivadar: A magyar irodalom 1877-ben	128—138
	Hazai nem-magyar irodalom	138—139
	Hazánkat érdeklő külföldi munkák	139—141
	Vegyes közlemények	141—144

MAGYAR KÖNYV-SZEMLE.

A magyar Nemzeti Múzeum könyvtára ezen cím alatt folyóiratot indít meg, mely a magyarországi könyvészet és a hazai könyvtárak közlönye óhajt lenni.

Közölni fog a régibb magyarországi bibliographia körébe tartozó értekezéseket és az újabb felfedezésekről szóló értesítéseket. Ismertetni fogja a hazai könyvtáraknak történetét, szervezetét, nevezetesebb tudományos kincseit és szerzeményeit. Továbbá összeállítandja a magyarországi sajtó irodalmi érdekű termékeinek és a hazánkat érdeklő külföldi munkáknak lehetőleg teljes és pontos jegyzékét.

Készséggel megnyitja hasábjait a könyvtárnokok és könyvgyűjtők felszólásainak, javaslatainak és kérdéseinek; számít mindazoknak szíves közreműködésére, kiket hivatalos állásuk és irodalmi foglalkozásuk ezen térre vezet.

A „Könyv-Szemle“ megjelenik évenként 24 ivnyi terjedelemben, két-havi füzetekben, díszes kiállításban.

Előfizetési ára egész évre bérmentes szétküldéssel együtt 2 frt 40 kr.

Az első évfolyam szintén 2 frt 40 kron rendelhető meg.

Az előfizetési pénzek Knoll Károly úrhoz a M. Tud. Akadémia könyvkiadó hivatalába, vagy a Történelmi társulat pénztárához, vagy végre a legközelebbi könyvkereskedésbe, egyéb küldemények és irodalmi közlemények a Magy. Nemzeti Múzeum könyvtárába küldendők.

BÁTHORY ISTVÁN RÓL SZÓLÓ HŐSKÖLTEMÉNY.

Közli: Deák Farkas.

Danielis Hermanni Borussi Stephaneis Moschovitica, Sive de occasione, causis, initiis et progressibus Belli a Serenissimo potentissimoque Polonorum rege, Magno Duce Lithvaniae etc. Stephano primo, contra Joannem Basilium Magnum Moschorum Ducem gesti — et hoste represso, fractoque ad aequas pacis conditiones feliciter deducti. Libri duo priores. Excusae Gedani a Jacobo Rhodo. 1582.

Az erdélyi muzeum számára vásároltam e régi könyvet, melynek címét előre bocsátottam s melyet e lapok t. olvasóival is legalább részben megismertetni kötelességemnek tartom. A könyv negyedrétt alakú s (első) kötése barna szattyan bőr, dús aranyozás nyomaival s metszése is aranyozva. Kilencz számozott levélen van a címlap és a Lengyelország senatoraihoz intézett előbeszéd. Ezután A- (A 3 s egy jegyzetlen levél) től kezdve K 4-ig s illetőleg L-ig 10 $\frac{1}{2}$ íven (in 4°) azaz 84 számozatlan lapon van a két énekből s a harmadik ének kezdetéből álló latin hősköltemény Báthori Istvánról a lengyel királyról (korábban erdélyi fejedelem) a mint a muszkákat legyőzi s béke feltételei elfogadására kényszeríti, mely költeményt szerzője a porosz származású Hermann Dániel elég sajátóságosan Stephaneis Moschoviticának nevezett el.

Az 1582-ben Danzigban megjelent mű e példányának első birtokosa s hozzáuk szállítója valószínűleg az ez időtájban épen Danzig felé bujdosó I. Balassa Bálint lehetett, mert a könyvhez kötött első lapon XVI. századi írással s ha jól ítélem, Balassa saját kezével egy Juliáról beszélő költeménynek töredéke (tán első fogalmazványa van leírva), melynek minden szava Balassára emlékeztet:

C a n t i o.

Sebes tenger habja
Julia haragja,
Kinek vagyok ő rabja ;
Lelkemet kívánja

Olthatatlan lángja
 Mint párducznak prédája.
 Mert kedves (?) leánya
 Szívetemet Julia
 Tűzben égni kívánja . . . .
 Alá s fel jártomban —
 Angyal ábrázatban —
 Mint solyom szabadságban — —
 Énekelvén magadban (így) — —

A könyv hátulsó tábláján pedig Bethlen Istvánnak (Gábor fejedelem öcsésének) az erdélyi gubernatornak levélre való teljes czíme olvasható. Továbbá egy másik, vagyis tulajdonkép negyedik tulajdonos, így jegyezte fel a maga- és előzője nevét: Sum ex libris Stephani Pellionis K. dono dabat Martinus Vajai discipulo suo charissimo. S. P. K. Valet denar. 24. XVII. századi irással van egy más név is: Michael Han, notarius cibiniensis. Végre a jelen századból: Joannis Binder név áll; miből úgy látszik, hogy a jó karban fenmaradt könyv utóbbi birtokosai szász urak voltak.

A mű írója annyit mond magáról, hogy a strazburgi akadémián tanult s feledhetlen kedves tanára a nagyhirű Sturmius János volt, ki az írásra bátorította, megdicsérvén „Vita scholastica“ című ifjúkori munkáját. Később azonban sok évig hallgatott muzsája, de 1579-ben az austriai udvartól, ahol (sex annos domesticus fui) hat évig szolgált, hazájába Poroszországba hivatván, újabban irogatni kezdett.¹⁾

A mi tulajdonképen a költeményt magát illeti, úgy látszik, hogy egy nagyobb tervezetű munkának — mely talán Báthori István egész életét magába foglalta volna, csakis kezdete és mint író előbeszédében mondja, csak sokak (a danzigi tanács s mások) biztatására adta ki e töredéket, igérvén, hogy tovább is folytatni fogja. E kissé dagályos előbeszédben író határozottan kimondja, hogy: „Ő inkább a történetíró névre vágyik, mint sem a költő névre.“ És műve csakugyan nem is egyéb, mint az eseményeknek időrend-

¹⁾ Jöcher Allgemeines Gelehrten Lexicon MDCCL II. részében ennyit mond: Hermann Daniel der ältere aus Preussen königlich polnischer secretarius schrieb de Bello Stephani regis Poloniae contra Magnum Ducem Moscoviae, — (de rana et lacerta succino prussiaeo insitis discursum) poemata und starb den 29-ten dec. 1601 im 72. Jahr.“

ben egymásután való elszámolása, ha nem is valami hatalmas, de szabályos hexameterekben s meglehetősen latinsággal. Akad aztán egy-egy sor, hol bizonyos elérzékenyülés, sőt némi pathosz hangját is hallhatjuk.

Minket az is érdekel e műben, hogy Báthori István magyar sergéről a legnagyobb rokonszenvvel és szép dicséretekkkel emlékszik meg s például Vadas Mihálynak, a magyar gyalogok vezérének (dux peditum egregius) a csatátéren elestéről irt sorok a költemény legszébb része.¹⁾ A magyarok közül felemlíti Békéssi Gáspárt és Gábort, Vadas Mihályt, Bornemisza Jánost, Borbély Györgyöt, Király Albertet, egy Károlyit és Sibrik Györgyöt, Békéssi Gáspárt például így vezeti be, leírja Radzivil herceget, a vilnai palatinust mint fővezért s aztán így folytatja: . . . . additur illi

Pannoniae gentis ductor Bekeschius armis

Consiliisque valens et doctae munere lingvae.

Később egész emphasisissal említi Békés Gáspár betegségét és halálát (1579. november hónapban), kinek testét a király Vilnába vitette és ott Vadas Mihály mellé temetteté, megparancsolván egyszeremind, hogy őök dicsőségük emlékéül mind két sir fölé oszlopot emeljenek. Ezeket elmondva író, ki ugy látszik, a magyar történelmet is ismerte, így kiált fel:

„Hei pietas hei prisca fides et Regia virtus

„Laudibus attolenda polo: Bekeschius olim

„Obliqua invidia stimulisque agitatus iniquis

„Ausus in hunc fuerat bello consurgere regem

„Rex tamen hunc bis victum, bis dare terga coactum,

„Erexit rursum, summis et honoribus auxit.

¹⁾ Elmondja, hogy Polotia ostrománál fegyverrel kezében harczolva, a várból meglövetett s aztán így folytatja:

„Occidit hei, quem non Turcae potuere catervae

„Sternere, cum patriis miles serviret in oris.

„Stat sua militibus meta et sine saugvine nunquam

„Bella solent peragi. Longo dinguissimus aevo

„Sic cecidit Vadas animosus Martis alumnus.

„Fertur eum moesto gemuisse Polotta susurro

„Incussasse simul nimium properantia fata.

„Pannones at magno cum luctu exaugve cadaver,

„Suscipiunt, tumuloque volunt componere Vilnae.“

„Gloria non minima in Rege est, qui caetera vincit
 „Idem animos, iramque tuam si vincere norit
 „Et jam fama volat totum vulgata per orbem,
 „Dumque fluet liquido commistus Vilia Vilnae
 „Lambet aquis Calyum dum parvus Vilnae montem,
 „Semper bonos, Regisque decus, laudesque manebunt:
 „Aeternumque locus Bekeschi nomen habebit.“

Érdekes, hogy miként jellemzi író a munkákat: két színű, hunyászkodó, ravasz, szőszegő, barbar, goromba, gyáva s mégis uralkodásra vágyó. Ezeket példákkal bizonyítván, utána teszi:

„Ipse ego cum praesens horum spectator adessem
 „Non homines rebar: sed agrestia bruta ferasque
 „Et tamen his tanta est regnandi innata libido.“ (?!)

István király ugyanis nehezen határozta magát háborúra s mikor a muszkák már gyűjtötték a sereget, ekkor is békeköveteket küldött s alkudozni kívánt. Azok is küldtek követet, de az oly goromba volt, hogy a királynak az illendő tiszteletet sem adta meg, az alatt pedig, míg az alkudozást folytatták, a muszka sereg Litvániaiba rontott, égetett, ölt, pusztított, egész tartományokat tett semmivé,¹⁾ ekkor látta a király, hogy ezeket az embereket komolyan kell megfenyíteni — harcedzett férfiakat s jól felszerelt és jól táplált seregeket küldött tehát és vezetett ellenök, kik a háborút a muszka területre vitték át, minden csatában megverték őket s rövidebb hosszabb ostrom után minden várakat bevették — míg nem az egész faj kegyelmet esdekelve borúlt a lengyel király lábai elé.

Egyebek közt részletesen van előadva Szokola város ostroma, melyet a lengyelek és a segéd-csapatok (magyarok, németek) vettek be kemény küzdelemmel, de utoljára a várost felgyújtották, a házakat, falakat halomra lőtték, a futókat leöldösték s az egész muszka őrség elpusztult, mely elbeszélést író ily hatásos sorral végez:

„Occidit hostis atrox, domis occidit, occidit ignis.“

Ugyanez ostrom végén történt, hogy a sokszor álnokul megtámadott s nagy veszteségeket szenvedett magyarok vágták a futó muszkát irgalom nélkül, míg végre maga a király parancsolta, hogy

¹⁾ Sőt egy áruló is akadt: Oseik (Oscicus) Gergely, kinek történetét s lefejeztetését nagy szavakkal adja elő szerző.

„az öldökléssel hagyjanak fel s az elesetteket temessék el“ — mit a magyarok meg is tettek s a közös nagy sír fejfájára ezt irták:

„Hic caesi recubant Moschi quos Hunnus ut ense

„Fulmineo stravit sic contumulavit eosdem.“

Szóval az egész mű, bár nem az első rangú hősköltemények közé tartozik, eléggé érdekesnek mutatkozott, hogy ily rövid ismeretése e lapok hasábjain helyet foglalhasson s óhajtandó, hogy valamelyik fordítónk az egész művet nyelvünkre tenné át.

SCHLAUCH LŐRINCZ SZATMÁRI PÜSPÖKNEK TÖRÖK JÁNOS ÁLTAL GYŰJTÖTT KÖNYVTÁRA.

Ismerteti: **Fraknói Vilmos.**

II.

Áttérve a könyvtár latin és német régi nyomtatványaira, szintén chronologiai sorrendben ismertetjük a legritkábbakat.

1481.

Incipit tractatus quidam de Turcis prout ad presens ecclesia sancta ab eis affligitur. collectus diligenti discussione scripturarum a quibusdam fratribus ordinis predicatorum, qui etiam de tribus principaliter tractat. Primo de autenticatione scripturarum loquentium de presenti afflictione ecclesie. Secundo de culpis et causis huius afflictionis. Tercio de eius duratione et termino quantum videlicet temporis ecclesia ab eis affligetur.

Huszonkét kis negyedréti levél Góth betűkkel. Az utolsó lapon:

„Explicit tractatus collectus anno domini MCCCCLXXVIII a quibusdam fratribus ordinis predicatorum . . . Impressus anno domini MCCCCLXXXI nurenberge per conradum zeninger.“ (Említi Hain Repertorium Bibliographicum. 15681. Brunet nem ismerte.)

A munka elején azon jóslatokat, melyek a törökök hódításaira vonatkoznak, magyarázza. Többi között Methodius jóslatait fejtegetve, kiemeli, hogy a török nem fogja az összes keresztény országot meghódítani.

Áll ez Franciaország és Angliáról. „Simili modo et tota germania, cum sub germania comprehenduntur plura regna, vt eciã alemania, vngaria, polonia, bohemia, norueia, suecia et dacia. Hec omnia regna iam sub tiranica persecucione turcorum per intestina bella plurimum cernuntur deuastata. Ex quibus concluditur quod predicta regna non sibi subiiciet turcus imperator.“

Áttérve a jóslatokra, melyek a török hatalom megtöréséről szólnak, egy uralkodóról, ki a kereszténységet a törököktől megszabadítja: kimutatja, hogy „victoria et exterminium turcorum non fiet per presentem imperatorem fridericum tercium quia nulla autentica scriptura reperitur de eo ad bonum sed ad malum. non quod ipse sit causa omnium malorum in mundo sed quod sub suo regimine ista mala contingunt.“

Azután szól a magyar királyról. „Responsum fuit quod licet de rege hunorum siue vngarorum alique scripture faciant mentionem in dubium tamen vertitur an de presenti vel alio aliquo futuro tales scripture fuissent locute. Nam de tali rege hunorum sic scribitur. Lapis quidam triangularis ad modum silicis reprobatus fiet in caput anguli licet sue exterioris iste acerbitate ad eum opus fidei incomprehensus et irreputatus existat. hic pincerna aquila que illa vna cum rege hunorum plurimum proderit salutí christiane. In hac autoritate scribitur primo eius irreputatio quo ad alios, demum tamen eius parua potentia cum nominata pincerna aquila et rex hunorum. Pincerna imperii rex est bohemorum. Et quia presens rex vngarorum etiam existit rex bohemie, ideo pincerna dicitur et quia supremus elector imperii ideo aquila, et quia rex hunorum ideo et vngarorum. Unde per presentem regem vngarorum plures estimant terminari presentem afflictionem. Sed hec omnia manent in diuina dispositione cuius iudicia abissus.“

1487.

Sermones Michaelis de Ungaria predicabiles per totum annum licet breues.

Argentinae. 1487.

1488.

Thuroczi krónikájának augsburgi kiadása.

1496.

Tractatus de Ritu Moribus Nequitia et Multiplicatione Turcorum.

Hely és év nélkül. Harminez, kis 4-edrétű levél.

1498.

De thurcie destructione subuestioneque ac euulsione libellulus fatidicus mirabilisque et admirandus Sumptus et excerptus ex quodam mirabili tractatu quem quidam doctissimus virorum ac theologie doctor edidit atque composuit.

Hely nélkül. Az utolsó lapon az év. „Anno . . . christi MLXXXIII.“

Tizenegy, kis 4-edrétű levél.

1499.

De futuris christianorum triumphis in thurcos et sarracenos.

Hely nélkül. A végén áll az év „Anno . . . MCCCCXCIX.“ Huszonkét, kis 4-edrétű levél.

1499.

Sermones dominicales perutiles a quodam fratre Hungaro ordinis minorum de observantia.

Hagenau, 1499.

1502.

Das ist die abschrift von dem brieff Den der Hertzog von venedig Dem hochwirdigisten ju got vatter vnd herren herren Raymunden ausz gottlicher erbarmung des titels sant Marie Noueder heyligen Romischen kirchen priester Cardinalen vonn Gurgk durch ganntz Teutsche land des Bapstlichen stuls von der seyten wirdigisten Legaten. Von den durchleuchtigen Fursten vnd herrn herrn Leonharten Lauredon Hertzogen zu Venedig vnder der

pleyen Bulle ausgangen. was vnd wye vill Turcken er nider gelegt sein worden.

(Két ívrétű levélre nyomtatott újságlap. Hely és év nélkül. De kétségtelen, hogy augsburgi sajtó terméke, és 1502-ben nyomtatott. Egy bibliographiai munka sem említi. Valószínűleg unicumnak tekinthető.)

A velencei dógónak 1501. december 4-én Rajmund bibornokhoz intézett levele, melynek címe a nyomtatvány élén áll, és a mely a törökökről tartalmaz tudósításokat. Az első hazánkról szól. „Wir haben ausz den brieffen vnser botschafft ausz Hungern jnhaltentdt derselben maiestat volck glucklich geschicht wider etlich orter der Turcken nit mit weniger frewd vernomen.“

Ezen a magyar királyi udvarnál levő velencei követnek 1501. november 18-án kelt levele, mint melléklet közöltetik. Adjuk mi is érdekes szövegét.

„Der durchleuchtigist König zu Hungern etc. Hat auff den funffzehenden tag des ob gemelten monats von dem wol gepornen Grafe Josa brieff gehabt darjnn angezaigt ist. wie das derselb graff mit seinem volck gerust zu Belgrad ausz vnd gegen der Seruey gezogen an das wasser Morua komen. dasselb wasser fast zu gelauffen vnd also grosz gefunden daz er von not wegen ein andern hab furnemen müssen. vnd also bisz an einen berg der die Albaney von der Seruey taylt vnd nit ferer gezogen sey. dan die wagen der rawchen weg halben nit weyter bringen mochten.

In solchem zug hat er sich mit seinem volck anfangs mit dem Turcken geschlagen vnd den meren tayl zu tod erschlagen etlich gefangen vnd die nach mallen erwirgen auff sollichen sig bey ob gemelten wasser vnd darneben alles tot schlagen vnd mit dez brant verbusten lassen.

¹⁾ so hinder dez hor waren von funff Turckischen Hauptlewt vnd den zwen Sune des Scanderbassa geweszt angesprengt worden die sich mit einander auch vermischet. die Turcken nider gelegen vnd ausz jn ein hauptmon genant Cerybassa mit zweyen andern gefangen worden . . .²⁾ Turcken die flucht geben haben.

Also ist gemelter Graff Jossa vnd die Hungern mit jrem hor wider gen Belgrad komen vnd mit jnen gebracht mer dan Tausent

¹⁾ Ezen kikezdés első sora el van vágva. — ²⁾ Itt három szó ki van szakítva.

gefangen person mit vil gutz vnd viche auch von Dorffern Marckten vnd Castellen verprendt ob funffhundert. der tod geschlagen anzahl nit wissenlich ist.

Nachmalen als die Venedigisch botschafft der Hungerischen Maiestat sollicher guten sachen halb gluck gewünscht. hat sein Maiestat gesagt das sollicher zug ain klainer anfang wer gegen dem so yetzo geschehen solt. den es wurden sich pald drew hor mit dreyssig Tausent mannen allein mit iren hauptleuten erheben zu bedencken wie es sich schicken. wan sein maiestat in aygner person auff sein. vnd sich daz gantz Hungerisz reich mit seiner Maiestat entboten werd.

Sagt auch dabey wie der durchlechtig Hertzog Hanns Coruin mit seinem volck vnnd ettliche taylor des Pfaltzgrafen volck in Bosznen gezogen war dan er nit vill volcks bedorfft vmb willen das da selbst die weg rauch, eng, und wenig pasz waren. also daz grosz volck nit vil schaffen mocht oder nutz mag sein.“

Ezt követik a keletről Velenczébe érkezett tudósítások, melyek hazánkra nem vonatkoznak.

1503.

Quadragesimale, Gemma fidei intitulum per quemdam fratrem Hungarum ordinis minoris de observantia ex conventu pesthiensi.

Hagenau. 1503.

1505.

Michaelis Hungari Sermones XIII. cum annotatione Thematum singularum dominicarum cum Passione Domini per fratrem Jacobum Gaudensem diligenter collecta. Coloniae 1505.

1506.

Quadragesimale Biga Salutis a quodam fratre hungaro in conventu pesthiensi fratrum minorum Hagenau. 1506.

1508.

Temesvari Pelbárt „Sermones pomerii de Sanctis“ című munkájának hagenau kiadása.

1509.

Ricoldi ordinis praedicatorum contra sectam Mahometicam non indignus scitu libellus.

Cuiusdam diu captivi Turcorum prouinciae septemcastrensis, de vita et moribus eorundem, alius non minus necessarius libellus.

A végén „Parisiis . . . Anno Christi . . . MDVIII quarto Cal. Dec.“

Hatvankét kis negyedrétű levél.

A 29. levélen:

Prooemium in libellum de moribus, conditionibus et naequitia Turcorum a quodam Christiano prouinciae Septemcastrensis diris in manibus Turcorum captiuo editum.

Leirja elfogatásának történetét, melyet így kezd meg: „Cum anno domini millesimo quadringentesimo tricesimo sexto in obitu Imperatoris Sigismundi magna inter Hungaros et Alemannos exorta fuisset dissensio de creando rege, eo quod imperator legitimum successorem non reliquisset: Turcus magnus . . . partes illas intrauit . . . ea intentione, ut totam Hungariam vastaret, quod et fecisset nisi cuiusdam fluii inundatio . . . illi impedimento fuisset. Illa itaque intentione frustratus direxit aciem ad prouinciam ultramontanam, quae septem castra nominatur . . . Ea tempestate ego iuuenis quindecim vel sexdecim annorum eiusdem prouinciae, anno praecedenti recesseram de loco natiuitatis meae, et veneram in quoddam castellum siue ciuitatulam nomine Schebesch . . . studendi gratia.“ Ezen város ostrománál ő is fogságba jutott, és 1458-ig Drinápolyban rabszolgaságban élt.

A jelen munkának más kiadásai megvannak a bécsi császári és a budapesti egyetemi könyvtárban. (Ismerteti gróf Kemény József. Történelmi és irodalmi kalászkok. 1—9. ll.)

1512—13.

Nagy bibliographiai becsesel bír a laterani zsinatra vonatkozó bulláknak, hivatalos irományoknak, a zsinaton tartott beszédeknek gyűjteménye. Összesen 19 darab. Mind egykorú kiadások. Oly példányok, melyek a zsinati atyák között osztattak ki.

Ismeretes, hogy e zsinaton Bakocs Tamás bíbornok és esztergomi érsek is jelen volt és jelentékeny szerepet játszott. A jelen gyűjtemény több darabjában is találkozunk vele.

Ilyen az „*Oratio Reverendissimi D. Archiepiscopi Spaletensis habita in Prima Sessione Lateranensis Concilii.*“

A beszéd tárgyát a törökök részéről fenyegető veszély képezi. Élénk színekkel ecseteli a magyar korona déli részein a lakosok szenvedéseit. „*Adest et locupletissimus testis amplissimus, totius Hungariae primas Archiepresul Strigoniensis, qui proximis his elapsis diebus intellecta immanissima eorundem inuasionem in nostrates Dalmacie, Illiriae, Croaciae, Pannonie, immo totius religionis Christianae statum amarissime deploratus est.*“ E hely kétségkívül a prímásnak a zsinati atyák előtt tartott beszédére utal.

A zsinat második ünnepélyes ülésén, 1512. május 14-én, az egyházi beszédet De Vio Gaietani Tamás, a Domonkos-rend főnöke tartotta, ugyanaz, ki néhány évvel utóbb mint bíbornok és pápai legatus hazánkba és Németországba küldetett.

A beszédet a szónok egyik rendtársa csakhamar nyomtatásban közrebocsátván, Bakocsnak ajánlotta. Az ajánló levélben kiemeli, hogy ugyanazon ülésen, a melyen a beszéd tartatott, a magyar prímás mondotta az ünnepélyes szent misét.

„*Perquam libenter feci — írja többi között — ut et illa (oratio) tui nominis inscriptione illustrata, maiore autoritate in publicum prodiret, tantique viri presidio esset munitior, et mee erga te observantiae ac venerationis magnitudo hoc primo testimonio innotesceret. Sed et aptum visum est, cum illius diei ceremonias coniunctim egissetis, ut non separatim in ora hominum perueniretis; quanquam tua virtus et autoritas multo maioribus et grauioribus rebus celebritatem promerita est. Scimus enim tuus in urbem aduentus quantam spem laetitiamque bonis omnibus attulerit . . .*“ A török ellen indítandó hadjáratról szól. „*Sed de iis satis. Melius enim longe tu quam ego, aut quisquam, hec nosti et cogitasti quippe qui a puero acceptas contra Turchos inimicitias et ab incunabulis susceptam sanctissime fidei tutelam et defensionem adhuc perpetuam retinuisti, proptereaque in hanc urbem venisti, ut pacatis uniuersis, non solum iis partibus que fidei sunt consuleres, sed etiam illis que infidelitatem et discordiam alunt, vehementissime te opponeres.*“

A zsinat ötödik ülésén, 1513. april 25-én, a modrusi püspök, és a hatodik ülésén 1513. júnus 17-én Delrio Boldizsár cesenai főesperes ismét a törökök elleni hadjáratot választották beszédeik tárgyává.

Vége e gyűjteményből megemlíjtük egy négy levélből álló kis nyomtatványt, mely a zsinat által választott bizottságok tagjainak névsorát tartalmazza. Az első „Deputatio pro rebus pacis universalis componende inter Principes christianos, et pro extirpatione Scismatis.“

Nyolcz tagból áll, kik között a második helyen van „Reverendissimus dominus Strigoniensis.“

1514.

Ein gros wundertzaychen das do geschehen ist durch das Creutz, das ain Cardinal hat auszugeben in dem gantzen Ungerischen Landt wider die Turcken.

A címlapon vitéz képe, kezében lobogóval, melyen a fészület látható.

A szöveg élén: „Auszug aus ainem brieff von Ofen der an dem XXV tag des Monadts May in Wienn geantwurt ist, und am Vierten tag Junii gen Augspurg.“

Három kis negyedréti levél. Sine loco et anno. (Kétségkívül 1514 végén Nürnbergben, Gutknecht nyomdájában jelent meg.) Ezen kis munkának hat különböző kiadását ismerjük. A példányok igen ritkák. A jelen kiadásnak még csak egy második példánya ismeretes, melyet a müncheni kir. könyvtár bír.

1515.

Newe zeitung wie vnd welcher gestalt Kaiserlich Maiestat mit sambt den Künigen von Ungern vnd Polen. Am Sechzehenden tag Julii. Tausend Fünffhundert Fünffzehne. Zu Wienn eingeriten ist. vnnnd Was sich aldo verlauffen hat.

A címlapon a császári kettős sas. Hely és év nélkül. Kis 4-edréti hat levél.

Ezen újságlapból több különböző kiadást ismer a bibliographia. De a példányok igen ritkák. A budapesti könyvtárak egyet sem bírnak.

1517.

Opusculum de laudibus et uituperio Vini et Aquae Valentini Cybelei, Canonici Ecclesiarum Quinqueecclesiensis et Albensis.

A colophon: „Hagenau ex Academia Thomae Anshelmi mense Julio. Anno M. D. XVII.“

Kis 4-rétű 28 levél.

Az igen ritka munkácska élén ajánlólevél áll: „Reverend. Domino Dn. Georgio Episcopo Quinqueecclesien. Cancellario Regis, Valentinus Cybeleius Canonicus Albensis sui humillimam Commendationem.“ A végén: „Ex Alba Regali. Pridie idus Januarii.“

Írja, hogy mielőtt a munkát sajtó alá adná, az ő ítélete alá akarja bocsátani.

„Te iudicem et arbitrum exosco, qui et solus mihi loco multorum es, et qui iustissimus ac alter Aristides vel Bochorus, alte Rhadamanthus et Minos ab omnibus habearis . . . Non enim vereor quia cum mihi pater et tanquam deus sis, ne fauore inductus alteri aduersario meo iniuriam facias. Nec quia cum mihi adeo seuerum quandoque te exhibeas rarius in colloquium . . . . admittendo, ob hoc existimabo ut si iustiozem habuero caussam, me tanquam prophanum repellas.“ Kilátásba helyez nagyobb irodalmi munkákat is. Kéri, hogy úgy fogadja ezt „ut etiam minoribus (quae in posterum emersura sunt) aditus ad te veniendi non intercludatur.“

Azután a 4-ik lapon, következik a munka, ily külön czímmel:

Declamatio Valentini Cybelei de vini et aquae potoribus, utrum hi vel illi laudabiliores sint. Ubi nonnulla de Vino et Aqua, quatinus utraque secundum suos gradus, vel ad laudem vel vituperium tendant, inseruntur; ad Dn. Ladislaum Macedonium Archidiaconum et amicum.“

Ehez intézi az értekezést, melynek megírására mi indította őt, maga beszéli el. Közöljük az erre vonatkozó helyet, minthogy érdekes világot vet az azonkori életre és viszonyokra.

„Memini cum nuper Quinqueecclesiis in domo Reverendi domini Michaelis Doctoris Vicarii inter coenandum quaedam inter nos discreptaciunculae tractarentur. Et inter caeteras mentio fieret de natura et obseruatione accentuum . . . Nec tamen satis intelligeremus, quomodo iidem ipsas dictiones moderarentur . . . Et perinde

pollicitus essem tibi me missurum facile modum quomodo et obseruari et intelligi possent . . . prout ipse ab Aldo acceperissem. Quare . . . collegi hic quedam de iis ut sequitur. Accentus esse decem numero, videlicet acutum, grauem, circumflexum. Caeterum, dii boni, Ecce occurrit mihi questio a te in principio proposita de aquae et vini poteribus, utrum hi aut illi laudabiliores sint; et utrum poetarum quispiam repertus sit qui vino abstinuerit.“

Ezt a kérdést tárgyalja munkájában; szólván a bor és víz hatásairól; a részegségről és mértékletes élvezetről, a mely utóbbit ajánlja és magasztalja. Több példát hoz fel kiváló férfiakról, a kik a bortól megtartóztatták magokat; köztük Bornemissza Jánost. Adjuk az érdekes helyet, mely róla szól.

Nosti tuipse egregium illum et uenerandae canicie senem Joannem utriusque regis nostri nutricium, quem tota Pannonia, quia uino careat et abstemius sit, Bornemyssa vocat, quam agili sit corpore quam sana mente, ut qui cum duorum fere seculorum homo sit, non tamen in illo aspicias quod oculi eius caligent, aut aures grauiter audiant, aut capilli fluant, facies in turpem pallorem mutetur, dentes minuantur, cutis arescat, pectus suffocetur, quod tussi cachinnet aut genua trepident, aut tali et pedes tumore inflentur. Cum tamen si illum currentem aspicias, diceres uix duorum esse lustrorum hominem, nisi canicies monstraret, que homini in senectute est propria et naturalis, in quo nec virtutes corporis sensitivae minui incipiunt, nec sapientia crescere desinit, qui et in grauitate morum adeo maturus est in reprimendis vitiis fortis, in constancia et autoritate precipuus, in uerbis dulcis et affabilis, in sentenciis sapiens et subtilis, in aetate ac mente honorabilis, in consilio prudens, in animo non pusillanimis aut formidolosus ut nullus sit qui eum uidens non statim vel in admirationem vel in suas laudes sponte prorupat, eiusque naturam non extollat, nisi enim laudatissimi illius senis et abstemii temperantia cum sobrietate coniuncta, nisi maturum consilium cum fortitudine et audacia superiore anno fuisset, nulli dubium est quin actum erat non solum de nobilitate, sed certe de tota patria, dum furiae illae infernales Cruciatorum gens nihil preter crucem christianum habens in uino et sanguine ratione demersa baccharetur, et more ferarum saeuiret Georgium Siculum ducem suum et beluam illam mero spumantem et temulentum Belial sequens, Christum blasphemans et negans sub quodam religionis et

bonitatis pretextu, innocentiam extirpans, solam crudelitatem summam virtutem credens, cui sceptrum regium et administratio impii deberetur. Cum enim iam fere Hungaria in gladio et sanguine occupata Budam regiam sedem expugnare moliretur et castra ad primum ab urbe lapidem locasset hoc solum et extremum sui laboris opus credens, quod regem iam senio confectum cum liberis Ludovico rege et Anna regina interceptisset, nec amplius inveniretur qui pro rege et patria se opponeret. Ecce hic solus abstemius senex herculeam audaciam resumens, canumque caput deuouens cum hydra multorum capitum belua bellum suscipit, solus sobrius cum bacchanalium exercitu inter merum et sanguinem fatigato congregitur, et victor euadit, ac patriam et reges sua virtute a tanto periculo liberat, dignus certe qui instar numinis coleretur, et non solum laurea vel querna sed aurea profecto corona insigniretur.

1518.

Richardi Bartolini Perusini Oratio, ad Imperatorem Caesarem Maximilianum Augustum ac potentissimos Germaniarum Principes de expeditione contra Turcas suscipienda.

A colophon: „ . . . . Augustae Vindelicorum. Anno salutis MDXVIII duodecimo Kalendas Octobres.

1518.

Richardi Bartholini viri eruditissimi de conuentu Augustensi concinna descriptio rebus etiam externarum gentium que interim geste sunt cum elegantia intersertis. M.DXVIII.

(Hely nélkül.)

Érdekes a mit az augsburgi gyűlés tárgyalásainak elbeszélése előtt, a magyarországi állapotokról feljegyez: „Dum hec tractarentur fama attulit principes Pannonie intestinis odiis, non sine magno regni discrimine laborare. Nam cum dieta etiam a Rege indicta fuisset; et inter cetera decretum ut Episcopus Vesprimiensis ¹⁾ de rebus a se contra Thurcas per tot annos gestis deque pecuniis ob eam causam expositis: rationem redderet, ipse indignabundus cum valida militum manu unde venerat reversus est, et ut Regnicolas omnino

¹⁾ Beriszló Péter.

molestaret meditari ocepserat, paulo post et palatinus Danubium, ignorantibus cunctis quo esset profecturus, traiecit. Propterea Balbus vir egregie doctus Pannonum regis orator apud cesarem instabat, ut etiam Pannonicis rebus componendis operam daret, hortabaturque pro virili, ut ad vicina Pannonie loca se quamprimum conferret, fore autem ut Cesaris adventu omnia in meliorem statum redigerentur.“

1519.

Breuiarium secundum ritum ac morem sancti Benedicti de observantia secundum rubricam sacri monasterii montis pannonie et totius vngarie accuratissime recusum. Venetiis. MDXIX. (Számos fametszettel.)

Hihetőleg unicum: Knauz Nándor „A magyar egyház régi mise- és zsolozsmakönyvei“ című munkájában (Esztergom. 1870) nem említi.

1522.

Verzeichnusz ausz was vrsachen der künfftig Reichsztag auff Egidij nechst fürnemlich auszgeschriben. Darauff dann die Stennde des heyligen Reichs, sonderlich wieder grausamen ernstlichen fürnemen des Türcken zu begegnen. Wie auch auff angezaygt maszs ein gemeiner Anschlag fürzumen (sic) vnd zu bewilligen sey, mitler Zeyt zuberat schlagen, zubedencken, vnd auff demselben Reichsztag nach erforderung der grossen eyll und notdurfft fürderlich vnd entlich zu beschliessē haben.

Hely és év nélkül.

Egész ívrétű 4 levél. Igen ritka nyomtatvány, melyet egyik budapesti könyvtár sem bír.

1522.

Joannis pannonii episcopi quinqueecclesiensis poetae et oratoris clarissimi panegyricus Jacobo Antonio Marcello patritio Veneto.

Bononiae. 1522.

A munka élén ajánlólevél áll: Amplissimo Patri et Domino Domino Francisco Vardensi Episcopo Transylvano dignissimo Adrianus Volphardus Transylvanus Protonotarius.“

1526.

Die Abschrift ausz dem Original so der Türck sampt dem König von Cathey vnd Persien allen Christlichen stenden des Römischen Reychs geschriben haben.

Des Königs von Hungern Sendbrieff an Kayserlich Statthalter vnd Regiment Zagesagter bilff gegen Türkischer Tyranney merung etc. betreffend.

Hely és év nélkül.

1526.

Newe zeittung wie es mitt der schlacht zwüschen dem König von Vngern vnd dem Türkischen Keyszer ergangen.

Item Wie der König von Ungern vmb ist kommen.

Item Wie der Türke die statt Ofen erobert Vnd wie Graff Christoffell Kriechisch Weysenburg wider jngenommen hat.

Item auch Wie Ferdinandus das Königlich Schwert ausz Behem empfangen hatt, Vff Symon und Jude abendt.

Anno M. D. XXVI.

A címlapon kis kép, mely csatázó magyarokat és törököket ábrázol.

Tartalmára nézve megegyez azzal az újságlappal, melyet a Könyv-Szemle 1876-iki folyamának 12. lapján ismertettem. De ettől eltérő kiadás.

1526.

Hernach volgt des Blut hundts der sych nenedtein Türkischen Keiser gethaten so er vnd die seinen nach eroberung der schlacht auff den XXVIII. tag Augusti nechstuergangen geschehen an vnsern mitbrädern der Vngarischen lantschafften gantz vmenschlich triben hat vnd noch teglichst at.

Hely és év nélkül. Tartalmára megegyez azzal az újságlappal, melyet az imént idézett helyen ismertettem. De szintén egészen más kiadás. Két kép van ezen, melyet amaz nem bír.

A címlapon égő városban törökök magyarokat konczolnak fel. Az utolsó lapon pedig három török csecsemő gyermekeket tart kezeiben, és ezeket kardjára tüzi. Valószínűleg unicum a jelen példány.

1526.

Zwey schöne Lieder. Das Erst: von dem König von Ungern wie Er vmbkommen ist.

Das Ander: Wie sich ein Junger Gesell von seinem Hertzlieb scheyden thuet.

A végén: Zu Augspurg truckts Matthéus Franck. Év nélkül.

Tizenhatodréti 8 lap. A címlapon kis kép, mely csatázó magyarokat és törököket ábrázol. Egy német bibliographiai munka sem ismeri. Valószínűleg unicum.

A MAGYAR MEMZETI MÚZEUM HÉBER KÉZIRATAI.

Közli: Dr. Kohn Sámuel, rabbi.

(Vége.)

A szt. irás többi könyvéhez való, többnyire nem szó szerinti, hanem inkább magyarázó és számtalan legendát tartalmazó, chaldeus fordítás még sokkal elhanyagoltabb állapotban van az Onkelós-énál¹⁾ Itt az eltérő olvasások sokkal számosabbak és lényegesebbek, mintsem abban. E tekintetben kéziratunknak az öt megil-láh-hoz való, „nekuddáh“-kkal szorgalmasan ellátott targúm-a főképp pedig az Esther-könyvéhez való targúm-shênî²⁾-je, nagy tudományos érdeket vehet igénybe.

Ugyanez, csakhogy még sokkal nagyobb mérvben, áll a kéziratnak Rashi-féle magyarázatáról. Rashi, mint a szerzőt teljes nevének: Rjabbî Shelómóh Jischákî kezdő betűi szerint megrövidítve szokták nevezni, 1040-ben Troyes-ben Franciaországban született.³⁾ Ő a thalmud-utáni zsidóságnak egyik leghíresebb és leg-

¹⁾ L. Zunz, die gottesdienstlichen Vorträge d. Juden (Berlin, 1832.) 5. fejt.

²⁾ Azaz: második targúm. Ezen könyvhez t. i. két különféle targúm létezik; kéziratunkban csak ezen második, sokkal bővebb targúm áll.

³⁾ Életét s tudományos tevékenységét legalaposabban írta le Zunz a „Zeitschrift für die Wissenschaft des Judenthums“ I. köt. 2. füzet. V. ö. ugyanannak „Zur Geschichte und Literatur“ (Berlin, 1845.) 62 l. folyt. és Graetz i. h. VI. 77 l. folyt.

tiszteltebb rabbija, kinek, mint terjedelemre, úgy tartalomra nézve bámulatos, irodalmi tevékenysége a későbbi zsidó tudományra nézve, egész a mai napig, mérvadó lett. Egyéb közt az egész szt. íráshoz is írt egy, rövidege és szabatosága által kitűnő magyarázatot, mely, a szt. írás s az imakönyv mellett, a zsidóság közt leginkább elterjedt könyvnek mondható. Rashi ezen commentárja az idővel szintén nagyban rontatott meg, főleg számos értelmezőinek befolyása által, kik sok régít félremagyaráztak és megcsontítottak, és sok idegen elemet csuszattak belé. Ezen hibák helyreigazítása körül nagy érdemet szerzett A. Berliner Rashi-nak Móz. öt könyvéhez való commentárjának, több régi kézirat és nyomtatvány alapján készült, kritikai kiadása által.¹⁾ Ha kéziratunk Rashi-ját, mely Berliner előtt természetesen ismeretlen volt, ezen jeles kiadással összehasonlítjuk, sok oly helyre akadunk, mely a kiadó helyes és szerencsés javításait megerősíti; de sok új, érdekes és részben igen szép eltérő olvasásokkal is találkozunk.²⁾

A codex kezdettől végig ugyanegy s még pedig igen ügyes kéz által szépen és tisztán van írva és mindenütt könnyen elolvasható; itt-ott csinos tollrajzok is találhatók. A sopher magát kétszer nevezi meg; a 30. levél első oldalán (60. l.) a Rashit tartalmazó hasáb végén, és a 206. levélen (412. l.) az Onkelós végén azt írja: légy erős³⁾ B e r a k h j á h. Hasonnevű német leirókkal, kik a XIV. század első felében éltek, többször találkozunk.⁴⁾ Meglehet, hogy kéziratunknak írója ezeknek egyikével azonos, miután a codex semmi esetre későbbi időből való. A múzeumi kézirat-lajstrom azt mondja ugyan róla: „codex sec. XIII, fors. rectius XV. aut XVI“; de egészen eltekintve attól, hogy a szt. írás kinyomtatása után ily fáradságos és költséges, s még pedig a zsinagógában való felolvasásra alkalmatlan kéziratnak készítése több mint valószínűtlen, még több más körülmény is határozottan régibb, körülbelül a XIII. század körüli időkre utal. Az első az, hogy a codex héber szövege és a targum gondosan az úgynevezett rāphe-vel vannak ellátva, egy

¹⁾ „Raschii in pentateuchum commentarius“, Berlin, 1866.

²⁾ Többször említett német jelentésben Móz. IV. k. 24. fejezetéből az eltérő olvasásokat mutatványként hoztam fel.

³⁾ Ezen a középkori, főleg német-zsidó leiróknál szokásos beszédmódról, l. Zunz, i. h. 207 lap.

⁴⁾ Lásd Zunz, i. h. 209 l. és Krafft és Deutsch, i. h. 118 l.

vonalkával, melylyel hajdanta bizonyos betűk enyhe kiejtését jelölték meg, mely azonban későbbi időkben szokatlanná vált. A „nekuddâh“-k és „negînâh“-k továbbá, melyek, mint már fentebb megjegyeztük, csak utólagosan irattak, igen régies alakot tüntetnek fel.¹⁾ Végtére pedig a fentemlített felkiáltás: „légy erős N. N. iró!“ a XIII. század második felében és a XIV. században már nem ezen egyszerű szavakkal, hanem több hozzátétellel és rímes versekben volt szokásos.²⁾

Magán-jegyzék a kéziratban csak kettő fordul elő. Az egyikben, Móz. V. k. végén, egy bizonyos Jischâk ben Ja'kô bh azt mondja, hogy 5380, azaz 1620-ban, csütörtökön, âdâr-hó 29-én, meghalt atyja e codexet a halálágyon ő neki adományozta; a másikban mindjárt az első lapon ez olvasható: „Mint örökségi osztályrészemet 20 arany fejében fogadtam, Menachem Mendel Oppenheim 5404.“ (1643.)

A fehér hártyakötésű kézirat, a benne használt Rashi-ítás után ítélve, Németországban és pedig, mint a laphtarâh-kuak fentemlített rendezéséből kiviláglik, Dél-Németországban, valószínűleg majnai Frankfurtban készült, és később, mint ezt a krakói sôpher említett észrevételei bizonyítják, Lengyelországba, onnét pedig végtére valahogy Jankovich birtokába került.

V.

A parancsolatok kis könyve („Ammûdê-gólâh“, vagy „Semak“), az emelék-áldozat könyve („Hat-terummâh“) és egyéb apróbb közlemények.

A Múzeumnak kézirat-czímjegyzéke e codexről azt mondja: „Cod. 5. fol. hebr. Tarjag³⁾ Mizvoth, seu complexus legum hebrai-

¹⁾ A chîrek (i) serêh (é) és segôl (e) többnyire nem pontoeskák-kal, hanem kis vonalakkal jelöltetnek, a phathach (â) egy a ma szokásosnál sokkal hosszabb vonallal; a kâmes (a) pedig nem kalapács-alakú, hanem majdnem olyan mint a phathach. hosszú vonal, csakhogy közepén egy pieziny pontoeska van.

²⁾ L. Zunz, i. h. 207. l.; v. ö. az alantabb, VI. alatt, ezen versekről mondotakat.

³⁾ Tarjag, a számokat héber betűk által kifejezve, annyit tesz mint 613; ennyire teszi t. i. a zsidó hagyomány a Mózes öt könyvében foglalt parancsolatoknak és tilalmaknak összegét. Ezen könyv azonban nem ezekkel foglalkozik.

carum juxta Thalmudem. Cod. sec. XIV.“ A kéziratnak ezen megjelölése egyrészt hibás, másrészt pedig hiányos. A nagybecsű, 245, nyoleczanként fűzött, kis ívrét hártya-levélből (490 lapból) álló codex t. i. a középkori zsidó irodalomnak két híres munkáját tartalmazza, ezenkívül pedig több későbbi kisebb-nagyobb értekezést és adatot. Ennek következtében a kéziratot, két eredeti főrésze és későbbi apróbb közleményei szerint, három külön rovatban irom le.

A) A parancsolatok kis könyve („‘Ammûdê-gôlâh“, vagy „Semak“.) A kéziratnak első része egész a 193. levélig (386. lapig) Jischâk ben Jôseph-nek „a parancsolatok kis könyve“ nevezetű munkáját tartalmazza. A szerző Jechiël, párisi rabbinak tanítványa és veje, a XIII. század legnagyobb zsidó tekintélyeinek egyike,¹⁾ Franciaországban, Corbeil városában, élt, miért corbeil-i Jischâk-nak, hosszú orra, vagy mások szerint, szőrös orra miatt²⁾ néha „Baal ha-chôtem“-nek, azaz nagy orr — vagy orros Jischâk-nak is szokták nevezni. Több hit-tudományos munkán kívül, Aesopus modorát utánzó meséket is írt. Leghíresebb munkája fennevezett, több ízben kinyomatott könyve, melyet, az előszó szerint, a czélből írt, hogy hitfelei számára mindazon törvényeket és szabványokat röviden állítsa össze, melyek a Palaestinán kívül lakó zsidóságra nézve még ma is érvényesek.³⁾ Mivel csakis ezekre szorítkozott, ezeket pedig 7 főszakaszban, vagy a megfelelő héber szó szerint, 7 „oszlopban“ (‘ammûd) tárgyalta, könyvét „‘ammûdê-gôlâh“, a száműzetés oszlopai-nak nevezte. Később a parancsolatok kis könyvének „sêpher misvôth kâtôn“-nak, vagy ezen elnevezés kezdőbetűi szerint, rövidítve „Semak“-nak szokták nevezni, hogy ez által egy másik francia rabbinak, a Coucy-ban élő Môsheh-nek hasonló irányú régibb könyvétől különböztessék meg, melyet a parancsolatok nagy

¹⁾ Életét és irodalmi tevékenységét I. E. Carmoly, La france israélite (majnai Frankfurt. 1858.) 39 l. folyt.

²⁾ L. alantabb, C) alatt, a kéziratban foglalt Mârdekhai ben Nâthân-nak idevágó közleményét. Ezen határozott adattal szemközt alig elfogadható Carmoly (i. h. 40 l.) azon magyarázata, mely szerint „Baal ha-chôtem“ annyit jelentsen mint a nagy tekintélyű.

³⁾ Számos törvény t. i., mely az egykori szentélyre, az áldozatokra, a papokra és a szent földre vonatkozik, érvénytelenné vált ugyan, de azért mégis a legszorgalmasabb tanulmányok tárgyát képezte.

könyvek, „sèpher misvòth gâdòl“-nak, vagy rövidítve „Semag“-nak neveznek.

Corbeil-i Jischák, miután munkáját bevégezte, a francia és német községekhez körlevelet intézett, melyben ezeket felszólította, hogy könyvét irassák le és tanulmányozzák. A Semák csakhamar nagy elismerésben részesült. A szerző egyik tanítványa, Peresben Êlijáh jegyzeteket írt hozzá, melyek később részben magába a könyvbe mentek át. Azonkívül sok más rabbi, köztük a hírnevű rothenburgi Mêir ben Bàrúkh, szintén ily jegyzeteket írt hozzá. A „Semák“-nak jó számmal előforduló kéziratai mindig más-más ily oldaljegyzékekkel vannak ellátva,¹⁾ melyeknek tartalmától a kéziratnak bece függ.

A Múzeum kézirta tartalom-jegyzékkel kezdődik, mely a nyomtatványok indexének megfelel, de ennek már 294. fejezetével végződik, egész odáig pedig csak 290 fejezetet számít. Maga a könyv háromhasábos lapokra van írva; Peresben Êlijáh fennemlített jegyzetei a szövegbe fel vannak véve, és kezdetben csak így vannak megjelölve: „jegyzet . . . . rabbitól“, a név t. i. hiányzik, de számára üres tér van hagyva; később rendszeren már az szokott állani: „eddig mennek a bölcs Repà²⁾ szavai.“ A váló-levél („get“) mintái a kiadások szövegezésétől némileg eltérnek.³⁾ Ott, hol a kiadásokban a 193. fejezet végződik, egy értekezés van, mely sem a kiadásokban, sem pedig a Múzeumi második Semak-kéziratában⁴⁾ nem található, és e szavakkal van bevezetve: „És most elkezdem leírni a vallásos törvényeket, amint ezeket Jischák ben Abhrâhâm⁵⁾ a „Semâg“-ból és Maimûni-ból kivonta.“ Ezen értekezés 52 lapon polgárjogi és bűnügyi törvényeket tárgyal, de miután a sajtóképi könyvhez nem tartozik, az indexben felemlítve nincsen. A könyv végén egy másik, 4 lapra terjedő, a zsidó időszámítást tárgyaló, másutt szintén nem található értekezés áll, utána pedig ezen

¹⁾ L. Carmoly, i. h. 44 l., és Krafft és Deutsch i. h. 60 l. folyt.

²⁾ Repà rövidítés e helyett: Rabi Peres Êlijáhû; ezen utóbbi szó a héberben àleph betűvel kezdődik.

³⁾ Német jelentésben ezen és több hasonló eltéréseket a héber eredetiben közöltem.

⁴⁾ E. tovább, a következő, VI. szám alatt.

⁵⁾ Tán az 1302-ben élő hasonló nevű író. L. Zunz, i. h. 209 l.

zárjegyzet: „Én Chajím bar¹⁾ Menachém, a leíró, bevégeztem e könyvet Ahrôn bar Abhrâhâm számára. Az Isten kegyelmezzen neki, hogy olvashasson benne ő és gyermekei és gyermekeinek gyermekei minden időknek végeig. Amen. Selâh.“ Ezután más kéztől írva: „Ami innét tovább áll, az sem a parancsolatok (kis) könyvéből, sem pedig a „Terummâh“²⁾ könyvéből való, hanem én Ahrôn bar Abhrâhâm³⁾ összeszededeztem a parancsolatok nagy könyvéből. S mivel a nagy (t. i. tudós), ki a kicsinyt (t. i. a parancsolatok kis könyvét) írta, megfeledezett arról, hogy felvegye, én ezt, mivel fontos, a könyvhez magam adtam hozzá.“ Ezen bevezető sorokat egy értekezés követi, mely a „Semag“ nyomán Mózes öt könyvének és a prófétáknak azon szakaszait meghatározza, melyek az egyes szombat- vagy ünnepnapokon olvasandók. Végül corbeil-i Jischâk említett körlevele következik, mely a kiadásokban bevezetés gyanánt áll.

A „Semak“-kéziratokban szokásos oldaljegyzékek itt ép oly számosak mint érdekesek; két későbbi kéztől, halványabb tentával, francia Rashi-betűkkel irattak. Kezdetben igen gyakoriak, de kicsinyek; később ritkábbak, de annál terjedelmesebbek. Többnyire csupa kivonatok más idevágó munkákból; egyébközt e következő nevekkel és címekkel találkozunk: Arûkh, Maimûni, Tôsaphôth, Semag, a párisi Jechiêl, Or-zârûa⁴⁾, a rothenburgi Mêir ben Bârûkh, ennek tanítványa Tasbes⁵⁾, Mârdekhai, Haggâhôth Maimûni,⁶⁾ Haggâhóth-Asheri,⁷⁾ Jôrêhdêâh,⁸⁾ egy különben ismeretlen Jechiêl-Kôhen és Tôla'ath, mi sajátkép annyit jelent mint féreg.⁹⁾

1) „Bar“ a chaldeus nyelven megfelel a héber „ben“ (fiú) szónak, itt rövidítés e helyett: „ben rabbi“, N. N. rabbinak fia.

2) L. tovább, ugyanezen számot B) alatt.

3) Tehát ugyanaz, a kinek számára a codex iratott.

4) A bécsi Jischâk ben Môsheh híres munkája.

5) Rövidítés e helyett: Talmid Shimshôn ben Sâdôk.

6) Maimonides „Jad“ című munkájához való észrérételek.

7) A Spanyolországba kivándorolt német Asher ben Jechiêl munkájához való észrérételek.

8) Mi alatt itt Jôseph ben Ja'kôbh „Tûr“ című munkája értendő.

9) Ezen sajátóságos elnevezésről l. „Mardochai b. Hillel, sein Leben stb.“ című értekezésemet, i. h. XII. fejt.

B) Az emelék-áldozat könyve („Sôpher hat-terummâh“). Ezen, nyomtatásban¹⁾ is megjelent, gyakran idézett könyvnek szerzője az 1200 körül Worms-ban élő Bârûkh ben Jischâk.²⁾ A codexnek ezen része, az írás hasonlatossága után ítélve, a fenn nevezett Ahrôn ben Abhrâhâ m-tól, azaz magától a codex tulajdonosától leírva, e könyvet 51 hártylevelen (a 195—246 levélig) igen sajtóságos alakban tünteti fel. Kezdetét a kiadásoknak zárszava képezi, melyben a szerző könyvének címét azzal magyarázza, hogy tartalmát az előtte élő tudósok munkáinak emeléke (java) képezi.³⁾ Ezen zárszót a kézirat némi eltérésekkel és más sorrendben,⁴⁾ de, mint tartalmából világos, joggal előszóként adja, melyben a szerző — mi a kiadásokban hiányzik — munkájának tartalmát, s még pedig ugyanazon sorrendben, melylyel a bécsi „Hat-terummâh“-kéziratban találkozunk,⁵⁾ tehát a kiadásoktól némi-kép eltérőleg, felsorolja.

Annál feltűnőbb, hogy a kézirat magát a könyvet úgy adja, hogy négy értekezés, melyet az előszó világosan megnevez és a kiadások csakugyan hoznak, egészen hiányzik benne; a többi pedig, az előszó határozott adataival ellentétben, egészen más sorrendben áll. A kéziratban t. i. csak e következő értekezések fordulnak elő: 1. Hilkhôth-shechitâh, az állatok levágására vonatkozó rendeletek; 2. Hilkhôth-terêphôth, rendeletek, melyek a levágásnak oly hiányaira, vagy pedig oly betegségekre vagy egyéb bajokra vonatkoznak, melyek miatt az állat húsát enni tilos; 3. Hilkhôth-issûr ve-hetter, a tilos és megengedett ételekre vonatkozó rendeletek; 4. Hilkhôth-netilath jádajim, a kézmosásra vonatkozó rendeletek;⁶⁾ 5. Hilkhôth-challâh, az emlék-áldozatra vonatkozó rendeletek; 6. Hilkhôth-gittin, a váló-levélre vonatkozó rendeletek; 7. Hilkhôth-abhodâh-zârâh, a bálványimádásról szóló rendeletek; 8. Hilkhôth-jajin-nesech, a tilos bo-

¹⁾ Velence 1523. és Zolkiew 1811.

²⁾ L. „Mardochai b Hillel, sein Leben“ stb. című értekezésemet, i. h. XII. fejt.

³⁾ Krafft és Deutsch (i. h. 55. l.) e címnek magyarázatát tökéletesen félreértették.

⁴⁾ A héber eredetit német jelentésemben, i. h. közöltem.

⁵⁾ L. Krafft és Deutsch, i. h. 55. l.

⁶⁾ Ezen rendeletek itt, külön felirattal ellátva, külön fejezetet képeznek; de a kiadásokban, a 77. és 78. fejt. alatt, az előbbi értekezéshez vannak csatolva.

rokról szóló rendeletek; 9. Hilkhôth-shabbâth, a szombatra vonatkozó rendeletek, és 10. Hilkhôth-chalîsâh, a sógorsági mászra, vagy az ezt helyettesítő szertartásra vonatkozó rendeletek.

Még sokkal feltűnőbb az, hogy ezen fejezeteknek szövege a kiadások megfelelő szövegétől nagyban tér el. A kiadások t. i. aránylag igen bő tartalom-jegyzékkel kezdődnek, mely után a sajátképi könyv következik. A kéziratban ezen tartalom-jegyzéknek semmi nyoma, maga a könyv pedig sokkal rövidebb, úgy látszik, hogy sajátkép csupán csak a tartalom-jegyzékből áll, mely a könyv megfelelő fejezeteinek néhány része által itt-ott ki van bővítve. Miután tudjuk, hogy Jisâskhâr ben Jekûthîl a „hat-terummâh“ könyvéből kivonatot készített,¹⁾ mely azonban nyomtatásban nem jelent meg, több mint valószínű, hogy a kéziratnak ezen része épen ezen rövid kivonatnak másolata.

C) Apróbb közlemények. A „semak“ indexe után²⁾ eredetileg egy egész levél üresen volt hagyva. Ennek első oldalán egy, igen apró francia Rashi-betűkkel három hasámban írt, „rabbi Jishmâel 13 alapszabályának magyarázata“ című kis értekezés áll. Ezen, a zsidó hagyomány által a szt. írás értelmezésére nézve elfogadott, 13 alapszabálynak többféle magyarázata kinyomatott, több más kéziratilag őriztetik.³⁾ Codexunknak magyarázata eddig ismeretlen; irálya rövid és világos, szerzője nincsen megnevezve.⁴⁾

Ezen levél második oldalán a kéziratnak egyik tulajdonosa, ki magát nem nevezi meg, de az írás után ítélve ugyanaz, ki a „semak“-hoz a fennemlített oldal-jegyzékeket írta, könyvtárának lajstromát közli.⁵⁾ Ezen lajstrom igen ritka könyveket tartalmaz s már annyiban is érdekes, a mennyiben egy a XV. század közepe körül élő zsidó tudósnak könyvtárát ismerteti.⁶⁾

¹⁾ L. A zûlai „shem hag-gedôlim“ című könyvét, II. „Kissûr sêpher hat-terummâh“ jelszó alatt.

²⁾ L. fenn A) alatt.

³⁾ L. Steinschneider „Catal. codd. m. script. bibl. reg. Monacens. I.-b. cod. hebr.“ 132. l. folyt.

⁴⁾ Német jelentésemben kezdetét és végét közöltem.

⁵⁾ Ezen lajstromot u. o. szintén közöltem.

⁶⁾ Hogy a lajstrom írója ezen idő körül élt, abból tűnik ki, hogy a később felmentendő családi jegyzékek közül a legrégebbiket, az 1467-től valókat, ugyanezen kéz írta.

Ugyanezen oldalon egy eddig ismeretlen héber költemény áll, mely négy versszakban azon gondolatot fejtegeti, hogy „az idő hűtlenül bánik a jámborokkal“, de hogy a gonoszoknak szerencséje nem valódi és nem tartós. Mind a négy versszaknak első sora ugyanazon egy szótaggal végződik, és ugyanezzel megint minden második sor kezdődik; a második soroknak végei és a harmadik soroknak kezdetei ismét ugyanazon egy szótag által képeztetnek, ugyanez áll minden harmadik és negyedik sor végéről, illetőleg kezdetéről, míg végtére minden negyedik sor szintén ugyanazon egy szótaggal végződik. Ezen sajátság a kéziratban az által van feltüntetve, hogy a versszakok a levél hosszában úgy vannak írva, hogy minden versszak egy-egy sort képez, az egész tehát 4 sorból áll és a versszakok első, második stb. sorai egymás alá jutnak, azon szótagok pedig, melyek a sorok végeit, illetőleg kezdeteit képezik, csak egyszer, t. i. a középben, állanak és a négy előttevaló és a négy utána következő szóhoz, tehát mindössze nyolczszor olvasandók, úgy hogy az egész, az első pillanatra rejtélynek látszik. A költemény, ezen mesterkelt szerkezetének daczára, nyelvezetre nézve igen szép.¹⁾

Ugyanezen lapra egy bizonyos P a k e s h A b h r â h â m, ki 1635-ben Lissában, a jelenlegi Porosz-Lengyelországban, tanító volt, egy kisebb költeményt írt,²⁾ mely az előbbinek, épen nem jól sikerült, utánzása.

A s e m a k végén a szerző fenn (A alatt) említett körlevele körül, mindkét oldalon, szintén apró franczia Rashi-írásban, M â r d e k h a i ben N â t h â n-nak egy tudósítása áll, mely „az aggastyánnak, straszburgi J i s c h â k-nak nevében“ a s e m a k szerzőjére s e könyv keletkeztére nézre érdekes adatokat közöl.³⁾

A kézirat utolsó lapján hat, csupa betűk által jelölt számokból álló, hasáb egy naptár-félét mutat fel, mely az alatta levő igen roszszúl írt magyarázat szerint, annak kiszámítására szolgáljon, hány hét legyen minden évben a keresztény karácson és husvét közt.

¹⁾ L. német jelentésemet, az i. h., hol a költeményt közöltem.

²⁾ Ezt u. o. szintén közöltem.

³⁾ Ezen fontos, csak a s e m a k első, igen ritka konstantinápolyi kiadásában álló tudósítást, melynek tartalmát d e R o s s i, a 87. codexhez, latinul hiányosan közölte, német jelentésemben kéziratunk alapján ujonnan kinyomattam.

A kéziratban végtére több családi jegyzék is áll. Azon a lapon, a melyen a *semak* indexe ¹⁾ végződik, másodfél hasáb ily jegyzék, kezdetben héber négyszög-, később franczia Rashi-írásban, van a kézirat egyik tulajdonosától írva, aki 1471—1493-ig öt fiának és öt leányának születése napjait feljegyezte. A codex utolsó előtti lapján pedig, ugyanezen kéz 1467—1493-ig halánapokat jegyzett fel. Ezen jegyzékek után mindkét helyen egy későbbi kéz, úgy látszik ezen előbbi birtokos unokájának keze, 1536—1570-ig több születési és halálozási esetet jegyzett fel.

A kézirat Franciaországban, tán Elzászban, semmi esetre később mint a XIV. században készült, és később Krakóba került; régi barna bőrkötése jelenleg kissé rongált.

VI.

A parancsolatok kis könyve.

(*Am mûdê-gôlâh*, vagy *Semak*.)

A barna bőrkötésű kézirat, mely a *semak*nak egy második, igen érdekes példányát tartalmazza, 127 kis ívrét hártya-levélből 343 kéthasábos lapból áll, mely nyolczanként van fűzve. A kezdetől végig egy kéztől való írás középnagyságú, igen csinos német négyszög-betűket mutat. A *sôpher* az ő nevét: *Môsheh-Meir* az által elárulja, hogy e két nevet több ízben czifra betűk által feltünteti. A codex végén azon rímes versek állanak, melyek a XIII. század vége felé és a XIV. században élő német leirókat jellemzik, és szószerinti fordításban ekkép hangzanak: „Légy erős és maradjunk erősek! A *sôpher* kárt ne valljon, se ma se a jövőben, mindaddig, míg majd számár azon lajtorján fog felmászni, melyet *Ja'kôbh* ösünk az ő álmában látott.“ ²⁾ A *sôpher* különben dévaj ember lehetett. A válólevél (*get*) első mintájának ³⁾ végén azt írja: „Öszvér, számárnak fia mint tanu,“ a második minta végén megint: „Okos, bolondnak fia mint tanu. Gazdag, szegénynek fia mint tanu;“

¹⁾ L. fentebb, V. sz. A) alatt.

²⁾ Ezen versek eredete és szokásos használata fölött l. *Zunz*, i. h. 207 l., rendesen csak így végződnék: míg számár majd lajtorján nem mászik fel; az utolsó sor: „melyet *Ja'kôbh* ösünk stb. Móz. I. k. 28, 12 szerint készült toldalék, mely azonban más német kéziratban is találtatik.

³⁾ L. a kiadásokban a 184. fej.

a harmadik minta végén pedig: Titkos, ismeretlenek fia, m. t. Rejtélyes, ismeretlenek fia m. t.

A lap oldalaira két különféle kéz, haloványabb tentával, javításokat és észrevételeket írt; a későbbi ugyanaz, mely az utolsó oldalon lengyel-zsidó betűkkel nevét: Já'kôbbh ben Pesach, feljegyezte. Ugyanott egy másik jegyzék azt mondja, hogy egy bizonyos Ré'ubhen ben Jischâk a codexet, csütörtökön, elül hó 5-én 5282- (1523)-ban a Lëvi-törzsből való Náthân ben Asher-től megvette.

A kézirat corbeil-i Jischâk fent (V. sz. A alatt) említett körlevelével kezdődik, itt azonban igen fontos eltéréseket mutat. Ezen körlevél t. i. a kiadásokban két különböző levélből áll, mind-egyikük a szerző aláírásával. és pedig úgy, hogy a második levél kezdete alig érthető. A kézirat a sajtóképi körlevelet már az első levéllel bevégezi, ezután pedig azt mondja: „Eddig írta rabbi Jischâk ben Jôseph (t. i. a corbeili Jischak), innét tovább pedig írta rabbi Shelômô ben Hârî“.¹⁾ Ezen bevezetés után a kiadásoknak másik levele ekkép kezdődik: „Ezen körlevelet megerősítés végett még Németországba is küldték;”²⁾ de ezekbe az országokba vétkeink miatt már nem küldhették el, mert közben az egekbe szállított (a szerző t. i.) hétfőn, bamidbâr-hetiszakaszán,³⁾ ijjar-hó 28. napján, a kis számítás⁴⁾ 40. évében (azaz 5040-ben, tehát 1280-ki aprilis hó 29-én). Tudom továbbá, hogy a nők számára is megírta az őket illető törvényeket, a parancsolatokat és a tilalmakat, úgy a mint a férfiak számára írta, és azt mondotta, hogy azoknak olvasása, kutatása és tanulmányozása a nők számára ép oly üdvös, mint a thalmud tanulmányozása üdvös a férfiak számára, a mint azt találjuk“ stb. úgy mint a kiadásokban. Ezen szövegezésből⁵⁾ kitűnik, hogy az eredeti körlevél már a kiadások első részével végződött, hogy ezeknek második fele rabbi Shelômô h ben Hârî-

¹⁾ Hârî rövidítés e helyett: harabh rabbi Jischâk, vagy Jôseph, vagy egyéb i betűvel kezdődő név.

²⁾ Az első levélben t. i. csakis Franciaországról van szó.

³⁾ A zsidók a hetet a sz. írás azon szakaszának kezdő szava szerint szokták elnevezni, melyet épen e héten olvasnak.

⁴⁾ „Perat-káton,“ midón t. i., úgy mint itt, az ezresek elhagyják.

⁵⁾ A héber eredetit német jelentésben közöltem.

nak¹⁾ későbbi hozzáadása; hogy a semak szerzője, mi eddig egészen ismeretlen volt, kizárólag nők számára egy hasonló irányú könyvet írt, és nem 1240-ben vagy 1270-ben halt meg, mint ezt a régebbi zsidó irodalomtörténetek²⁾ állítják, hanem 1280-ban és még pedig aprilis hó 29-én, mit a párisi nemzeti könyvtárnak 221. sz. a. semak kézírata szintén bizonyít.³⁾ Azon „országok“ alatt pedig, hova rabbi Shelômôh ezen utóírata szerint, corbeili Jischâk körlevélét már nem küldhette, nyilván az osztrák örökös tartományok értendők. A középkori zsidó copisták t. i. vallásos vagy hivatalos okmány-minták lemásolása alkalmával, az illető okmány keltezésében saját tartózkodási helyüket és az időt, a mikor épen írtak, szokták felvenni. Már pedig az első válólevél-mintának keltezte, mely a kiadásokban „a Szajna folyó melletti Párisból,“ az 1294. évből van keltezve, a kéziratban „az Agra folyó melletti Agra⁴⁾ városa, cheshvân-hó 14-ike, 5101-ben“ (azaz 1350). Ebből az következik, hogy a codex Csehországban, Eger városában 1350-ben készült, honnét az említett, lengyel zsidó betűkkel írt jegyzékek után ítélve, később Lengyelországba került.

Ezen körlevél, illetőleg bevezetés után az index⁵⁾ következik, mely itt csak 321 fejezetet számít.

Peres ben Elíjâh jegyzetei,⁶⁾ rendszeren valamivel kisebb betűkkel írva és „Mrpâ“-val⁷⁾ megjelölve, magába a szövegbe fel vannak véve. Az oldalakon néha tollrajzok, magyarázó kis ábrák állanak, melyek a kiadásokban hiányzanak, noha a szövegben álló „Khezeh“ (úgy mint ez) szócska, mely rájok utal, még ott is megmaradt.⁸⁾ A könyvnek egyes részei közt itt-ott kis rímes versecskék állanak. A szöveg nagyban és egészben megegyezik a kiadásokéval, de ennél sokkal correctebb. Ha a Múzeum két semak-kéziratát egy-

¹⁾ Ezen, mint a következőkből kitűnik. Csehországban élő rabbi nyilván azon Shelômôh ben Jischâk, kinek nevében a bécsi semak-kézirat több észrevételeit és oldaljegyzéket közöl. L. Krafft és Deutsch, i. h. 63. l.

²⁾ „Juchasin“ és „Shalshelth hak-kebâlâh.

³⁾ L. Carmoly, i. h. 45. l.

⁴⁾ A cseh Eger város és folyó névnek latin elnevezése.

⁵⁾ L. fent. V. sz. A) alatt.

⁶⁾ L. fent. V. sz. A) alatt.

⁷⁾ Rövidítve ennek: „morenu rabbi Peres Elijah“ „azaz: tanítónk rabbi Peres (ben) Elíjâh.“

⁸⁾ Péld. a 155. fejezetben.

más közt és a kiadásokkal összehasonlítjuk, számos igen érdekes eltérő olvasásokra akadunk.¹⁾ Különös érdekléssel bir mindkét kéziratban előforduló több oly hely, mely a kiadásokban, nyilván a censura előtti félelemből, kimaradt. Így például a 75. fejezet a bibliai tilalmat fejtegeti: „Gyermekeid közül ne adj senkit a Molochnak“ (Móz. 3. k. 18, 21.) Ezen fejtegetés végén a kéziratok még ezt jegyzik meg: „Úgy látszik, hogy ebből, (t. i. a pogány szokásból, mely szerint a tűz-istennek gyermekeket hoztak áldozatul) megmagyarázandó a keresztények azon szokása, mely szerint ünnepük²⁾ estéjén tüzet csinálnak; csak³⁾ hogy ezen szokásuk eredeti⁴⁾ jelentőségét már elfelejtették.“⁵⁾

VII.

Hat különféle kézirat-töredék.

Ezen csomag hat különféle töredéket tartalmaz, melyek e következők:

1. Egy a zsinagógai használatra készült „megilláh“-nak⁴⁾ két nagy töredéke, mely semmiféle becsesl nem bír.
2. Az ünnepnapi imakönyv (machazôr) egy nagyívrét hártya-levele, mely az uj-évi „musâph“-ima egy részét tartalmazza.
3. Egy nehezen elolvasható kisívrét hártya-levél, mely Elchânân ben Jischâknak egy „abhôdâh-zârâh“-hoz való „tôsaphôth“⁵⁾ gyűjteményéből való.
4. Két összefüggő középívrét hártya-levél, mely a szt. írás egy kéziratából való és két hasábban írva van. Az első lap tartalma kir. II. k. 7, 10. — 8, 25, a másodiké u. o. 10, 32. — 12, 12.
5. Móz. öt könyvéből való két egyes hártya-levél; az elsőn Móz. 1. k. 42, 16. — 42, 38.; a másodikon Móz. 5. k. 12, 27 —

¹⁾ Német jelentésben néhányat a héber eredetiben közöltem.

²⁾ Ezen ünnep alatt nyilván szt. János napja értendő.

³⁾ A héber szöveget néhány hasonló helylyel együtt német jelentésben szintén közöltem.

⁴⁾ Így neveztetik azon hártya-tekeres, mely Esthêr könyvét tartalmazza.

⁵⁾ Sajatkép annyi mint *toldalék*; így neveztetnek a XI—XIII. században a franczia és német rabbik által a babiloni thalmudhoz írt észrevételek. Hogy ezen lap csakugyan Elchânân b. Jischâk tosaphôthjaiból való, azt német jelentésben körülményesen bebizonyítottam.

13, 10 áll. Minden egyes vers után Onkelós-nak fordítása¹⁾ magába a szövegbe fel van véve. A betűk igen régies alakot tüntetnek fel; felőtltő a h ê-betűnek alakja, mely majdnem a ch e t h-hez hasonlít és csak annyiban tér el tőle, hogy a baloldali függélyes vonal, mely úgy mint a ch e t-nél egész a felső vízszintes vonalig ér, valamivel beljebb van téve. Különösen érdekes azon körülmény, hogy az Onkelós épen úgy mint a héber szöveg nem csak „râphe“-vel²⁾ és „nekuddâh“-kkal,³⁾ hanem még „neginâh“-kkal²⁾ is el van látva, miből azt lehet következtetni, hogy ezen töredékek azon igen régi időkből valók, mikor a zsinagógában a héber eredetit a chaldeus fordítással felváltva szokták felolvasni, az utóbbit pedig, mire a „neginâh“-k mutatnak, szintén egy bizonyos dallammal. Az Onkelós a kiadásoktól főkép a helyesírásra nézve tér el.³⁾

6. A babiloni thalmudnak egy nagyivré t hártya-levélből álló töredéke, mely igen régies és megsárgult írásban csupán csak a thalmud szövegét, minden commentár nélkül közli. Tartalma a kiadásokban a „gittin“-nevezetű értekezés 53. b lapjának végétől egész az 55. b lapjának kezdetéig felel meg és eltérő olvasásokat nem mutat fel.

VIII. és IX.

Ezen két szám alatt Esther könyvének zsinagógai használatra készült, két ivré t nagyságú példánya (megillâh) a szokásos hártya-tekercs alakban őriztetik.

X.

Chorin Áron, aradi főrabbi, egy héber alkalmi költeménye.

(Lamenaseach shír.)

A múzeumi kézirat-lajstromban „Nro 1. quart. hebr.“ alatt felvett kézirat nyolez 4-edrét papirlevé lből (16 lapból) áll. A csinosan írott, tollrajzokkal ellátott czímlapon e héber sorok olvashatók: „Lamenaseach shír, meeth 'adath jisráel thóshebhê Arad ha-charedím likerath penê malkhom has-saddik, Phrans ha-rischôn,

¹⁾ L. fent IV. sz. a.

²⁾ E szók magyarázatát l. fent u. o.

³⁾ Német jelentésében belőle egy mutatványt közöltem.

késár O'estreich umelekh Hungari'e, jöd ijjar 5567 ¹⁾ libhriath ôlam, chubbar ba'ivri vené'etak leashkenazi meeth Ahron Chorin.“ Ezen héber cím után ennek szó szerinti német fordítása így következik: „Ein Psalm von der Arader israelit. Gemeinde als sie ihrem huldreichsten Monarch, Franz I., Oestreichs Kaiser und König zu Hungarn etc. am 14-ten May 1807 entgegen eilte. Verfasst im Ebräischen, und ins Deutsche übersetzt, von Aron Chorin Ober-Rabby in Ara d.“

A kézirat tartalma ezen címlapból világos. A hét versszakból álló költemény héber szövege a zsoltárok irályát szerencsésen utánozza. A szó szerinti német fordítás régies helyesírást mutat. Minden levélnek innenső lapján fenn egy héber versszak s alant a megfelelő német fordítás áll; a tulsó lapok üresek.

XI.

A múzeumi kézirat-lajstromban „Nro 2 quart. hebr.“ alatt felvett kézirat Esther könyvének a zsinagógai használatra készült 4-edrét nagyságú tekercsét (megilláh-t) tartalmazza, mely tehát a Múzeum tizenkét héber kézirata közt három egész példányban és két nagyobb töredékben képviselve van. ²⁾

XII.

Izraelita imakönyv.

(Siddûr.)

A múzeumi kézirat-lajstromban „Nro 3 quart. hebr.“ alatt felvett codex az izraeliták rendes imakönyve, mely csak itt-ott a Dél- és Közép-Németország sajátos ritusát tünteti fel, különben pedig a nálunk még ma is szokásos héber imakönyvektől csak az egyes részek egymásutánjára nézve tér el.

A codex 191, nyolczanként fűzött, részben nagyon megbarnult 4-edrét sárga hártya-levélből (382 lapból) áll; a gyakori használat nyomai sok helyen észrevehetők. Több levél elveszett és újabb, fehérebb hártya-levelek által, de ügyetlen kéztől, pótoltatott. Az ere-

¹⁾ A számok a címlapon zsidó szokás szerint héber betűk által vannak kifejezve.

²⁾ L. fent. a VII. (1), VIII. és IX. al. sz.

deti régi irás német jellegű és a „râphe“ úgy mint a „nekuddâh“-k alakja után itélve, a XIV., tán a XIII. századból való. A codexnek üresen maradt utolsó három lapján több magánjegyzet áll, melynek nagy részét már alig lehet elolvasni. Az utolsóelőtti levél túlsó lapján egy tizenkét sorból álló, nem épen jó, héber költemény olvasható, melynek szerzője azt állítja, hogy ő e kéziratot befejezte és nevét az egyes soroknak kezdő- és végső betűi által megjelölte. Ezen betűk csakugyan kétszer adják e nevet: Binjâmin bar Jehûdâh; de az irás oly rossz s az egésznek írásmódja annyira tér el a sôphereknek szokásos módjától, hogy Binjâmin valószínűleg nem a codex eredeti írójának, hanem nyilván csak annak neve, ki az említett hiányzó leveleket utólagosan pótolta.

Hogy a codex Németországban nem csak készült, hanem soká ott is volt, azt az utolsó lapon álló, már csak nehezen olvasható, két jegyzet bizonyítja. Az egyikben valakiről van szó, ki 5206-ban (1447), vasárnap, ábh-hó 23-án Erlangenben temettetett el; a másikban pedig egy Serlîn nevezetű nőről, ki szombat estén, elûl-hó 10-én 5240-ben (1481) halt meg és Ulmban lett eltemetve.

A rongált barna bőrkötésű codexnek csak régészeti becsé van.

HIRLAPIRODALMUNK 1848—49-ben.

(Ujabb adalékok.)

Közli: Idősb Szimyei József.

Csontos János úr a hazai hirlapirodalom bibliographiájának igen jó szolgálatot tett azzal, hogy a „Magyar Könyv-Szemle“ f. évi 1-ső füzetében összeállítja a Nemzeti Múzeum könyvtárában hiányzó 1848—49-ki hirlapok és folyóiratok jegyzékét, mert ez által végre meg lesz állapítható e nevezetes korszak hirlapirodalmának könyvészete.

Midőn 1865-ben a „Vasárnapi Ujság“ 43—53. számaiban közzé tettem buvárlataim eredményét, nem ismerhettem még teljesen az 1848—49-ki lapokat, részint a múzeumi könyvtár akkori rendezetlensége miatt, részint azon okból, hogy a ritkább lapokat csak később, s akkor is nagy ügygyel-bajjal szerezhettem meg, vagy legalább létezésükről akkor szerezhettem magamnak bővebb tudomást, midőn b. Apór Károly, a maros-vásárhelyi kir. tábla elnöke, közölte velem,

ezen kor nyomtatványaiban gazdag gyűjteménye jegyzékét; végül pedig a múzeumi gyűjtemény eloszlatta minden kétségemet.

Időszerűnek tartom tehát a tizenkét év óta gyűjtött adatok alapján az 1848—49-ki hirlapirodalom bibliographiáját, a mennyire ismerem, megállapítani, s egyúttal az említett cikket kiegészíteni.¹⁾

Kijelölöm én is a Nemzeti Múzeum könyvtárában hiányzó teljes példányokat, vagy egyes számokat; hogy ezen legelső nemzeti intézetünk birja legalább összes 1848—49-ki nyomtatott emlékeink gyűjteményét, a mi csak úgy lehetséges, ha egyesek teljes vagy csonka hirlappéldányaikat vagy az egyes számokat beküldik, illetőleg megvételre följánlják.

Mielőtt tárgyamra térnék, az 1848—49-ki lapok elterjedéséről és elpusztulásáról akarok egyet-mást bevezetésképen elmondani.

A márcziusi napok után, midőn szépirodalmi és szakfolyóirataink elhallgattak, és helyettük röpívek és a politikai lapok gomba módra teremtek, az utóbbiak előfizetőinek száma természetesen nagyon szaporodott. A közügyek iránti érdeklődés ekkor oly nagy volt, hogy nemcsak az első rendű lapok állhattak fenn és haladhattak biztosan, hanem a kisebb hirlapok is hónapokig fennálltak, s később is nem annyira az előfizetők vagy vevők hiányában buktak meg, mint inkább a biztosíték le nem fizetése miatti betiltás következtében. Míg 1842. novemberben a magyar lapok 9551 példányban küldettek szét a pesti postán, 1848. decemberben 19,478 példány küldetett innen vidékre. A hirlapok terjedését elősegítette a posták többszörös közlekedése, s a nálunk szokatlan terjesztési mód, t. i. a főbb hirlapok kivételével, utczán áruló fiúk kínálgatták a lapok egyes számait; a főváros utczái viszhangoztak ekkor a „vegyenek friss Márcziust!“ vagy „tessék Népelem!“, „Opposition!“ kiáltásoktól. Volt is akkor kelete a lapoknak, mert ha érdekes dolgokat tárgyaltak, nem ritkán kétszer, háromszor is utánnyomattak.

Az ellenségeskedéseknek nagyobb mérvben való megkezdése a hirlapok terjesztésére nyomasztólag hatott; így már az 1848. év végén

¹⁾ Megjegyzendő, hogy a „Vasárnapi Ujság“-ban közölt dolgozatomban irodalom-történeti szempontból tárgyaltam a lapokat, itt azonban csak bibliographiailag ismertetem őket. Jelen közlemény tehát nem bővebb kidolgozása annak, mert ez csak könyvészeti adatokban gazdagabb, s kritikáját nem tartalmazza a lapoknak.

a fővárosi lapok alig jutottak rendszeresen Erdélybe, és viszont; innen van, hogy ott ritkák a novemberi és decemberi számok, nálunk pedig az erdélyi lapok többnyire csonkán vannak meg. Az ily rendelkezések aztán apasztották az előfizetők számát s ezzel a hirlapok példányszámait is.

Míg az 1848-diki lapok nem ritkák gyűjteményeinkben, az 1849-dikiek már igen gyéren és hiányosan vannak meg. De ez nem is csoda, mert azok igen mostoha idők voltak a hirlapokra nézve. A lapok többnyire, a sajtóval együtt, városról városra kényszerültek vándorolni, és a közlekedés gyakori megszakadásával igen szűk körre voltak szorítva, s így nem is igen terjedhettek. Voltak lapok, melyek a város határán túl alig mehettek, sőt ott sem lehetett állandó előfizetőkre számítani, így a Komáromi Értesítő és Komáromi Lapok számonként árultattak. Más vidékeken ismét több heti szám csomagokban küldetett szét s nem ritkán így is veszett el egyszerre az egész küldemény. Innen van az, hogy p. o. a Közlöny szegedi és aradi számai oly ritkák. Ha a közlekedés biztos volt is, a közlekedési eszközök hiányossága és a posták rendetlensége sok panaszra adott okot; nem csoda tehát, ha mi komáromiak május és június hónapokban se kaptuk rendszeresen a debreczeni és budapesti lapokat. A mit megszerezhetett valaki, azt mohón olvasta, közölte mással és lehetőleg terjesztette, a nélkül, hogy a lapok megőrzésére és gyűjtésére gondolt volna úgy, mint a hogy most gondozzuk a lapokat. Jelen békés viszonyaink közt is mily fáradtságba és utánjárásba kerül lapjainknak teljessé tétele és megőrzése; elgondolhatjuk tehát az akkori viszonyokat tekintve, mily sisyphusi munka lehetett csak egy hirlapnak is összes számait megszerezni, hát még azután megőrizni.

Erre következett a rémuralom kora. — Ha a Közlöny vagy más forradalmi lapnak egy számát megtalálták, az elég volt arra, a gyanúba vett vagy feladott egyénnél, hogy hadi törvényszék elé állítsák és hónapokig vizsgálati fogságban tartásák. — A csendőrök fegyverek vagy titkos dohány után kutatván, nem ritkán bukkantak 1848—49-ki lapokra, s ezeket természetesen elpusztították, birtokosukat pedig megbüntették. Másokat az ily hírek természetesen megrémítettek s ők önszántókból semmisítették meg az 1848—49-ki írott és nyomtatott emlékeket. Csak évtizedek múlva kerültek elő a rég feledett és jól elrejtett lapok az utókor számára. Mily cse-

kély lehet azonban ezek száma, megítélhetjük abból, hogy jelenleg a Közlönyből meglevő teljes példányok számát alig tehetjük tizre; némely lapok, mint a „Komáromi Értesítő“ és „Komáromi Lapok“ alig vannak meg egy-két példányban. Komáromban, hol a két lap megjelent, tiz évi szorgos kutatásom daczára sem tudtam egy-egy teljes példányt összeállítani. Még az ötvenes években a kiadónak, Szigler Mihály nyomdásznak, volt mindkettőből teljes példánya, de ezt, a mint ő beszélte, az akkori megyei főnök valami ürügy alatt bekérlette és a tulajdonos szeme láttára akandalló tűzébe dobta.

Ezen pusztítási düh nem csak a politikai lapokra terjedt ki, hanem oly kis hirdetési lapra is, mint a „Nagyvárad-Debreczeni Értesítő“, oly annyira, hogy nemcsak a Nemzeti Múzeumunkban nincs belőle egy szám is, hanem miként legújabbán értesültem, még Debreczenben se lehetne egy teljes példányát összeállítani.

Úgy hiszszük, nem fölösleges számba vennünk, mit bírnak, s mi pusztult el azon nevezetes időből. De ez nem elég; a mink van, azt meg is kell őriznünk, és a magánosok, kik egy vagy más ily nemzeti ereklye birtokában vannak, nagy szolgálatot tesznek a közügynek, ha oly helyre juttatják, a hol fönmaradásuk biztosítva van — s ez a Nemzeti Múzeum.

1848- és 49-ben megjelent hirlapok és folyóiratok.

Magyar nyelven:

1. **Ábrázolt Folyóirat.** (Kassa.) Szerk. és kiadta Werfer Károly. Nyom. a kiadó nyomdájában. Megjelent minden szombat 4-r. három hasábos íven, a szövegbe nyomott fametszetű rajzokkal és encyclopaedikus tartalommal. Ára fél évre helyben 6 frt, postán küldve 7 frt 12 kr. p. p. 1848. jan. 1—márcz. 18. = 12 szám. Címét a 13. számmal „Képes Ujság“-ra változtatta. (A M. Nemzeti Múzeum könyvtárában csak öt szám van meg.)

2. **Alföldi Hirlap.** (Debreczen.) Szerkesztették Telegdi László (írói nevén Csatári Ottó) és Szanka József, kiadta Telegdi Lajos. Nyom. a város nyomdájában. Megjelent vasárnap és szerdán kisívrét egy íven politikai tartalommal. Ára fél évre helyben 2 frt 40 kr., vidéken 3 frt 30 kr. p. p. 1849. apr. 1-től, midőn háromszor jelent meg hetenként, ára 3 frt, illetőleg 3 frt 50 kr-ra, négyszeri küldéssel 4 frt 50 kr-ra emeltetett. 1848. jul. 2—decz. 31. =

53 szám 210 l. Ekkor 1500 előfizetője volt. 1849. jan. 3—jun. 28. = 67 szám. (A N. Múzeum könyvtárában az 1848-ki évfolyamból hiányzanak: 5, 26, 33. s az 1849-kiből: 2—4, 8, 14—37, 40, 51, 55—67. számok.)

3. Alföldi Csata k. (Szeged.) Szerk. Szabó Mihály. Nyomt. Grün János. Megjelent 1848-ban füzetekben. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

4. Arad. (Arad.) Szerk. Bangó Pető. Politikai hetilap. Megindult 1848. jul. 1-én és járt azon év végeig. (A Nemzeti Múzeum könyvtárában nincs meg.)

5. Aradi Hirdető. (Arad.) Szerk. és kiadta Sveszter Ferencz. Nyomt. Beiche József. Megjelent szombaton 4-r. egy íven. Ára fél évre helyben 1 frt 26 kr., postán 2 frt p. p. 1848. jan. 1—decz. 30. = 53 szám. 302 l. 1849. jan. 6—jun. 30. = 26 szám. (A N. Múzeum könyvtárában hiányzik az 1848. folyamból az első 12 szám, 1849-ki folyam egészen.)

6. Az ausztriai birodalmat illető közönséges birodalmi törvény- és kormánylap. (Budapest.) Megjelent időhöz nem kötött számokban magyar és német szöveggel 4-edrétben. 1849. nov. 1—decz. 31. = 10 szám. VII és 83 lap a magyar szöveg, ugyanannyi a német.

7. Brassói Lap. (Brassó.) Szerk. Weszely Károly, kiadta és nyomatta Gött János. Megjelent hétfőn és csütörtökön kis 4-rét fél íven, néha egy íven is. Politikai czikkeket és híreket közölt. Ára fél évre 2 frt 30 kr. p. p. 1849. april 16—jun. 18. = 19 szám. (A N. Múzeum könyvtárában hiányzik az 1, 2, 4, 11—19. szám.)

8. Budapesti Divatlap. (Budapest.) Szerk. és kiadta Vahot Imre. Nyomt. Eisenfels Rudolf. Megjelent hetenként 4-r. egy íven. Ára a „Nemzetör“ melléklappal félévre helyben 5 frt, vidéken 6 frt p. p. 1848. jul. 5-én a „Pesti Divatlap“-ból alakult át és járt decz. 24-ig = 25 szám 400 hasáb.

9. Budapesti Hiradó. (Pozsony és Budapest.) Szerk. Szenvey József, márcz. 18-tól Vida Károly, ki jun. 16-tól a lap kiadója is lett. Kiadta és nyomatta Landerer és Heckenast. Megjelent hetenként hatszor. 1848 első felében Pozsonyban kisívrét egy íven és ekkor az egyetemi könyvnyomdában nyomtatott; július 1-től Budapesten. Ára fél évre Pozsonyban és Pesten 7 frt, postán kétszer küldve 8 frt, hatszor 9 frt 12 kr. 1848. jan. 1—jul. 15. = 723—

888 szám, ezzel megszűnt és lett belőle „Figyelmező.“ (A N. Múzeum könyvtárában hiányzanak a jul. 1—15. számok.)

10. Charivari-Dongó. (Budapest.) Szerk. Lauka Gusztáv, kiadta és nyomatta Lukács László. Megjelent szerdán és szombaton kisírvét egy íven, egy lapot elfoglaló könyomatú képpel. Ára 3 óra helyben 3 frt, vidékre 3 frt p. p. 1848. jun. 15. (mutatv. sz.) ez nyom. az egyetemi nyomdában, jul. 1—sept. 21. = 25 rendes és egy mutatvány szám 100 lap. (A N. Múzeum könyvtárában hiányzik a 24. és 25. szám.)

11. Csiki Gyuta c s. (Csik-Szereda.) Megjelent 1849. jun. hóban mint a „Hadi Lap“ melléklapja 1—3. szám 8-r. negyed íven. Írta Simó Mózsza, nyomatott a csik-somlói zárda betűivel. Tüzéri dolgokkal foglalkozott, különösen a puskapor készítését tárgyalta tüzetesen. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

12. Debreczeni Lapok. (Debreczen.) Kiadta Madarász József. Nyom. a Kolozsvárról ideiglenesen Debreczenbe áttett nyomdában. Megjelent kedden, esütörtökön és szombaton 4-r. fél íven. Egy számnak ára 3 kr. p. p. Keletkezett 1849. febr. 27-én, márcz. 13-án jelent meg a 7., april 4 én a 9. (utolsó) száma. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

13. Debreczen-N.-Várad i Ért esít ő. (Debreczen.) Szerk. és kiadta Balla Károly. Nyom. a város könyvnyomdájában. Megjelent hetenként egyszer vasárnap és négyszer rendkívül az országos vásár szerdán kis 4-r. fél íven. Ára egész évre helyben 5 frt 25 kr., vidékre 6 frt 30 kr. p. p. 1848. jan. 2—decz. 31. = 57 szám. 1849. jan. 7—decz. 30. = 56 szám. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

14. Egyházi Literat urai Lap. (Budapest.) Szerk. és kiadta Somogyi Károly. Nyomt. Beimel József. Megjelent hetenként egy szám 4-r. fél íven mint a „Religio és Nevelés“ melléklapja; május hóban egy, júniusban két száma jelent meg. 1848. jan. 2—jun. 25. = 20 szám 80 l. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

15. Életképek. (Budapest.) Szerk. Jókai Mór, april 30-tól Petőfi Sándor lett társ-szerkesztő. Kiadták és nyomatták Landerer és Heckenast. Megjelent hetenként egyszer 8-r. két íven színes borítékban. Ára fél évre helyben 5 frt, postán 6 frt p. p.; az év végén szétküldetett a pesti postán 432 példány. 1848. jan. 2—jun. 25. = 28 szám 832 l., jul. 2—decz. 31. = 27 szám 864 lap.

16. Ellenőr. (Kolozsvár.) Szerk. Kővári László, jul. 23-tól Dózsa Dániel. Kiadta Tilts János; nyomtatott a főtanoda betűivel. Megjelent hetenként négyszer kisívrét egy íven, az utolsó két szám fél íven. Ára fél évre helyben 5 frt, postán küldve 5 frt 24 kr. p. p. 1848. május 2—nov. 14. = 111 szám 436 lap.

17. Erdélyi Hiradó. (Kolozsvár.) Szerk., kiadta és nyomatta Méhes Sámuel, május 16-tól Ocsvay Ferencz. Megjelent kedden és pénteken ívrét egy íven. Ára félévre helyben 5 frt 36 kr., postán 6 frt. 1848. jan. 1—máj. 30. = 314—374 számok. Ezzel megszűnt és lett belőle „Kolozsvári Hiradó“ (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

18. Erdélyi Protestáns Egyházi Beszédék Tára. (Kolozsvár.) Szerk. Szász Károly Demeter Sámuellel. Kiadta Tilts János. 1848-ban megjelent a 2. (utolsó) füzet. Ára 48 kr. p. p. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

19. Esti Lapok. (Debreczen és Budapest.) Szerk. és kiadta Jókai Mór. Nyom. Debreczen város könyvnyomdájában, junius 4-től Landerer és Heckenastnál Pesten. Megjelent hetenként hatszor 4-r. fél íven. Ára fél évre helyben 5 frt, postán 6 frt, egyes szám 3 kr. p. p. 1849. febr. 22—máj. 31. = 83 szám; az 54. és 55. számokon a cím „Pesti Lapok“, de ez sajtó-hiba; jun. 4—jul. 7. = 26 szám. (A N. Múzeum könyvtárában az 5, 78. debreczeni; 1, 3, 4, 7, 16, 24—26. pesti számok nincsenek meg.)

20. Esti Lapok. (Budapest.) Szerk. Ludasi Mór, kiadta Jókai Mór. Nyomt. Landerer és Heckenast. Megjelent hetenként hatszor 4-r. fél íven. Ára 2 óra 2 frt 40 kr., egyes szám 3 kr. p. p. 1849. april 30—május 8. = 8 szám. Egy időben jelent meg a debreczeni „Esti Lapok“-kal. (A N. Múzeumban nincsenek meg az 1, 2, 5. számok.)

21. Figyelmező. (Budapest és Pozsony.) Szerk. és kiadta Vida Károly. Nyomt. Pesten Kozma Vazul, Pozsonyban Schmid Ferencz és 1849 végén Budán az egyetemi nyomda. Megjelent hétfőt kivéve mindennap Pesten ívrét egy íven, Pozsonyban kis 4-r. fél íven. Ára fél évre helyben 7 frt, postán hatszor küldve 8 frt, kevesebbszer 7 frt 12 kr., egyes szám 4 kr. p. p. 1848. jul. 19—decz. 27. = 70 szám; ekkor 881 példányban nyomtatott. 1849. jan. 21—april 21. = 77 szám 312 lap Pesten; jul. 2—aug. 1. = 78—101 szám Pozsonyban; nov. 13—decz. 30. = 102—142 szám 566

lap Pesten. (A N. Múzeum könyvtárában hiányzik a 48-ki folyam egészen s a 49-kiből: 7^r—82 és 101. számok.)

22. **Forradalom.** (Budapest.) Szerk. Hatvani Imre, szerkesztőtárs Magos Ernő; nyom. Kozma Vazulnál Pesten. Megjelent 1848. decz. 29. az egyetlen mutatvány szám kisívrét egy és fél íven. Miután ebben a szerkesztők lapjuk megindítását 1849. jan. 25-ére ígérték, nem valószínű, hogy 1849 első napjaiban járt volna, mint azt a Közlöny 1849. 60^l. lapon hibásan említi.

23. **Forradalom.** (Budapest.) Magyarazza és fejtegeti Tánicsics Mihály. Nyomt. Lukács László. Megjelent ívenként 8-rétben. Egy ívnek ára 6 kr. p. p. 1849. jun. hóban 1—4 ív. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

24. **Forradalom.** Politikai röpirat. (Budapest.) Kiadta Erdélyi Arthur; nyomt. Lukács László. Megjelent 4-r. fél íven 1849. jul. 10. és 11-én. = 2 szám 8 l. a „Március Tizenötödike“ alakjában. Egyes számnak ára 3 kr. p. p. Ezen két szám azért is nevezetes, mert ezen kívül akkor nem jelent még más lap Budapesten, miután július 11-én d. u. 5 órakor Wussin őrnagy katonáival a fővárost megszállta. A második számot, mint ritkaságot, a Kazinczy Gábor-féle gyűjteményben láttam. (A N. Múzeum könyvtárában a 2. szám nincs meg.)

25. **Futár.** (Budapest.) Szerk. Bajza József. Nyomt. Kozma Vazul. Megjelent nagy ívrét egy íven a „Kossuth Hirlap“-ja alakjában 1849. jul. 1. = 1 szám.

26. **Gazdasági Lapok.** (Budapest.) Szerk. és kiadta Korizmicz László. Nyomt. Kozma Vazul. Megjelent hetenként 4-r. egy íven. Ára fél évre 3 frt p. p. 1849. jan. 1—jul. 1. = 26 szám 382 hasáb. 370 példányban járt. A II. félévben szünetelt. (A Nemz. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

27. **Gyógyszerészi Hirlap.** (Nyitra.) Szerk. és kiadta Lang A. Ferencz, nyomt. Neugebauer József. Megjelent minden hó 15- és 30-án 8-r. egy íven. Ára fél évre 4 frt p. p. 1848. aug. 15—nov. 15. = 7 sz. 112 l. (A N. Múz. könyvtárában nincs meg.)

28. **Hadi Lap.** (Csik-Szereda.) Szerk. Biró Sándor százados, nyomatta a csik-somlyói zárda betűivel. Megjelent hétfőn kis 4-rét fél íven, melléklapja a „Csiki Gyutacs“ 8-adrét negyed íven. Ára május 28-tól az év végeig 2 frt. 1849. május 28—június 25. = 6 szám. — Ennyit ismerek báró Apór Károly és az er-

délyi Múzeum gyűjteményéből; minthogy azonban a kis lap június 25-iki száma homlokán ez áll: „Magos pártolásra találván lapunk Honunk lelkes fiai és Leányitól, hetenként kétszer adjuk, mikor csak a had gyakorlat engedi.“ Ebből azt lehetne következtetni, hogy még néhány száma megjelent, de épen jun. 25-én foglalta el Hasford orosz tábornok Kézdi-Vásárhelyt s a mieink Csik-Szeredára húzódtak; a jun. 27- és 28-án vívott csaták se voltak hadseregünkre szerencsésb kimenetelűek, Bem visszavonult s így valószínű, hogy ezzel a lap is megszűnt. Ezen kétszáz éves betűkkel nyomtatott különös lap, mely beltartalmát tekintve is, ritkítja párját, általánosan Bem organumának tartatott s e miatt Erdélyben ép oly üdöztetésnek volt kitéve, mint nálunk a Közlöny; a csiki Ferencz-rendi barátokat pedig ezen lapért sokat kínozták, nyomdájokat is csak nagy későn tudták vissza nyerni, innen van, hogy a lapokat mind elpusztították, csakhogy a papokat kimentsék, kikhez a csikiak, mint áhítatos nép, nagyon ragaszkodnak. (A Nemz. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

29. **H a z á n k.** (Győr.) Politikai és irodalmi közlöny. Szerk. Kovács Pál, kiadta Noisser Richard, nyomt. özv. Streibig Klára. Megjelent hetenként háromszor 4-r. fél íven. Ára fél évre helyben 4 frt, postán 5 frt p. p. 1848. jan. 1—jun. 29. = 155—230 szám 617—922 l., jul. 1—aug. 10. = 18 szám 72 l.

30. **H e t i l a p.** (Budapest.) Encyclopaedicus tartalmú folyóirat, különös tekintettel a közigazgatásra, műiparra és kereskedelemre. Kiadta az iparegyesület. Szerk. Fényes Elek. Nyomt. Lukács László. Megjelent hetenként kétszer 4-r. egy íven. Ára helyben 4 frt, postán 5 frt p. p. 1848. jan. 4—apr. 28. = 33 szám 528 hasáb. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

31. **H o n d e r ű.** (Budapest.) Szépirodalmi művészeti és divatlap. Kiadta Petrichevich Horváth Lázár. Szerk. Nádaskay Lajos. Nyom. Budán az egyetem betűivel. Megjelent szombaton 4-r. két íven párisi divatképekkel. Ára fél évre helyben 5 frt, postán 6 frt 12 kr. p. p. 1848. jan. 8—apr. 2. = 13 szám 206 l.

32. **H o n é s K ü l f ö l d.** (Kolozsvár.) Szerk. Szilágyi Ferencz, nyom. a kir. lyceum betűivel. Megjelent hetenként két szám mint a „Mult és Jelen“ melléklapja 4-r. fél íven. 1848. jan. 2—máj. 9. = 37 szám 148 lap. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

33. **H o n i I r o d a l m i H i r d e t ő.** (Budapest.) Kiadták

Eggenberger J. és fia. Szerk. Eggenberger Ferdinánd. Nyomt. Trattner-Károlyi. Megjelent minden hó végén 8-r. negyed vagy fél íven. Ára egész évre 20 ezüst kr. 1848. jan.—decz. = 12 szám 47 lap. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

34. Honvéd. (Kolozsvár.) Szerk. és saját betűivel nyomatta Ocsvai Ferencz. Megjelent vasárnapot kivéve minden este 4-r. fél íven. 1849. jun. 29-től ívrét egy íven, ekkor magyar és német szöveggel, az utolsó hat szám fél íven. Ára fél évre 6 frt, egyes szám 3 kr. p. p. 1848. decz. 28—1849. aug. 14. = 197 szám 772 lap.

35. Hölgyfutár. (Budapest.) Közlöny az irodalom, társasélet, művészet és divat köréből. Tulajd. szerk. Nagy Ignác, nyomt. és kiadta Kozma Vazul. Megjelent ünnep- és vasárnapot kivéve mindennap délután. Ára négy és fél óra 4 frt 30 kr. p. p. 1849. nov. 15—decz. 31. = 39 szám 156 l.

36. Ipar és Természetbarát. (Kolozsvár.) Uj folyam. Szerk. Berde Áron. Nyomt. a k. főtanoda betűivel, okt. 16-tól a ref. collegium nyomdájában. Megjelent hetenként kétszer 4-r. fél íven mint a „Természetbarát“ folytatása. Ára fél évre a „Vasárnapi Ujság“-gal 4 frt, külön 1 frt 30 kr. p. p. 1848 jul. 2—nov. 9 = 38 szám 304 hasáb. Az utolsó számon áll a kelet nov. 5. és szám 35. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

37. Jelen. Politikai lap. (Kolozsvár.) Szerk. Szilágyi Ferencz, nyom. az ev. ref. főiskola betűivel. Megjelent hetenként kétszer mint a „Mult és Jelen“ folytatása. Ára a melléklappal együtt négy óra 3 frt. 1848. apr. 14—máj. 9. = 30—37 sz. 175—222 l. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

38. Jelenkor. (Budapest.) Szerk. Helmecezy Mihály, apr. 18-tól Királyi Pál. Nyomt. Trattner-Károlyi. Megjelent hetenként 3-szor ívrét egy íven. Ára a „Társalkodó“ melléklappal fél évre 6 frt. 1848. jan. 2—jun. 29. = 76 szám 312 l.

39. Jövő. (Budapest.) Szerk. Ábrányi Emil. Nyomt. Müller Adolf. Megjelent hetenként hatszor ívrét egy íven. Ára fél évre helyben 6 frt, vidéken hatszor küldve 7 frt. Kevesebbszer 6 frt 24 kr. p. p. 1848. decz. 1—28. = 32 szám 92 l. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

40. Kath. Iskolai Lap. (Budapest.) Oktatás és nevelés-tani folyóirat. Szerk. és kiadta Somogyi Károly. Nyom. Lukács és társa Pesten. Megjelent hetenként 4-r. másfél íven. Ára helyben 2 frt

30 kr., postán küldve 3 frt 30 kr. p. p. 1849. jan. 2—jun. 30. = 25 sz. 300 l. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

41. *Katholikus Néplap.* (Budapest.) Szerk. Fogarassy Mihály cz. püspök felügyelete alatt Szabó Imre, 1849-től Zalka János, kiadta a jó és olesó könyvkiadó társulat. Nyomt. Müller Adolf. Megjelent csütörtökön 4-r. egy íven. Ára fél évre helyben 1 frt, vidéken 1 frt 20 kr., egyes szám 3 kr. p. p. 1848. jul 6—decz. 27. = 26 szám. 1849. febr. 1—máj. 31. = 22 szám. 176 l. Ekkor megjelent belőle 1399 példány, (jun—szept. szünetelt) okt. 1—decz. 27. = 13 szám 104 l. (A N. Múzeum könyvtárában hiányzik az 1848. folyam és az 1849-ből a febr.—máj. havi 22 szám.)

42. *Képes Ujság.* (Kassa.) Szerk. kiadta, és nyomatta Werfer Károly. Megjelent szombaton 4-rét íven. Ára félévre helyben 6 frt, postán küldve 6 frt 24 kr. p. p. 1848. márcz. 24—decz. 30. = 13—49. sz. mint az „Ábrázolt Folyóirat“ folytatása. (A N. Múzeum könyvtárában csak a 27. szám van meg.)

43. *Kis Követ.* (Kolozsvár.) Szerk. és kiadta Szentháromsági Magyarai Lajos. Nyom. a k. egyetemi (így) könyv- és könyomdájában. Megjelent hetenként 8-r. egy íven. Ára fél évre 3 frt. 1848. jan. 2—febr. 6. = 6. szám. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

44. *Kolozsvári Hetilap.* (Kolozsvár.) A „Mult és Jelen“ melléklapja. Megjelent hetenként 4-r. fél íven és hirdetések közzölt 1848. jan.—apr. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

45. *Kolozsvári Híradó.* (Kolozsvár.) Szerk., kiadta és nyomatta Ocsvai Ferencz. Megjelent hetenként négyszer, ívrét egy íven. Ára fél évre helyben 5 frt 40 kr., postán küldve 6 frt 40 kr. p. p. 1848 jun. 1—nov. 10. = 94 szám. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

46. *Komáromi Értesítő.* (Komárom.) (Szerk. Mack József tüzérőrnagy) segédszerkesztő Rózsafy Mátvás, ki márcz. 12-től a szerkesztést is átvette. Nyomtatták a Szigler testvérek. Megjelent hetenként hatszor 4-r. fél íves számokban, márcz. 26—máj. 8-ig, a bombázás alatt, papiros hiánya, a hírek gyér volta és más technikai nehézségek miatt, midőn a városon kívüli mezőn rögtönzött sátorban nyomtatott, negyed íves lapokon jelent meg rendkívüli számokban, végre jul. 6-án megszűnt. Időközben többször egy vagy több napig is szünetelt. Számonként 3 kr. p. p.-ért árultatott. Ezen kis

lap bizarr hírekkel, polemiákkal van tele, de rendkívüli becsesel bír a komáromi mozgalmas és válságos időt illetőleg. 1849. jan. 9—márcz. 14 = (57 szám) márcz. 15. (mely szám aranyos betűkkel nyomtatott) — 19. = 4 szám, márcz. 26—máj. 8. = 26 rendkívüli szám, máj. 10—jul 6. = 27—73 szám 496 lap. (A N. Múzeum könyvtárában van az egyedüli teljes példány.)

47. Komáromi Lapok. (Komárom.) Szerk. Friebeisz István. Nyomtatták a Szigler testvérek. Megjelent hetenként hatszor 4-r. fél íven. Számonként 3 krért, a három utolsó szám 5 kr. p. p. árultatott; jul. 22—aug. 31-ig 1 frt 30 kr. p. p. volt előfizetési ára. 1849. jul. 11—okt. 1. = 68 szám 270 lap, aug. 5- és 12-én két rendkívüli száma jelent meg fél illetőleg negyed íven és aug. 18-án melléklet „Szinte tudomásul“ fölirattal negyed íven. Jobban volt szerkesztve mint az előbbeni, tekintélye is nagyobb volt, mert közölt hiteles hadi tudósításokat és Klapkától napi parancsokat, végül itt jelentek meg azon honvéd-tiszti kinevezések, melyek a „Közlöny“-ben már nem közöltethettek. (A N. Múzeum könyvtárában hiányzik a: 3, 4, 5, 8, 14, 37. és 38. szám.)

48. Kossuth Hirlapja. (Budapest.) Szerk. Bajza József. Nyomtatta Kozma Vazul. Megjelent hétfőt kivéve naponként nagy ívrét egy, gyakran másfél íven. Novemberben 5153 példányban küldetett szét. Ára fél évre helyben 8 frt, postán hatszor küldve 10 frt, kevesebbszer 9 frt p. p. 1848. jul. 1—decz. 31. = 157 sz. 682 lap.

49. Közlöny. (Budapest, Debreczen, Budapest, Szeged és Arad.) Szerk. Gyurmán Adolf, 1849 jul. 1-től Emődi Dániel. Nyom. 1848-ban és 1849 jun. 5—jul. 3. Budán az egyetemi, 1849 jan. 14—jul 29. az álladalmi nyomdában. Előfizetőinek száma 1848 végén 3000 volt. Megjelent naponként nagy ívrét egy, gyakran másfél, de olykor fél íven is, 1848-ban Budapesten, 1849 jan. 14—jun. 3. Debreczenben, jun. 5—jul. 3. Budapesten, jul. 4—12-ig szünetelt, jul. 13—jul. 29. Szegeden, jul. 30—aug. 4-ig szünetelt, aug. 5. 10 és 11-én Aradon. Ára fél évre helyben 6 frt 30 kr. postán négyszeri szétküldéssel 7 frt 12 kr. naponként 8 frt, egyes példány 6 kr. p. p. 1848. jun. 8—decz. 31. = 203 szám, szept. 25. és decz. 26. nem jelent meg, azért az ezelőtti számok két íven adattak ki, 988 lap. 1849. jan. 14—aug. 11. = 165 szám. A 8-dik szám kétszer jelent meg, egyiknek száma sokkal kisebb, a lapszámok is mások; a 147. jul. 3. rendkívüli szám csak egy nyilt rendeletet tar-

talmaz Mészáros Lázártól Dembinszkyhez. Ezen kívül Lugoson még egy száma látott napvilágot kefelevonatban, b. Apór Károly állítása szerint meg volt ez Kazinczy Gábor gyűjteményében. 604 és 6 lap. 1848. szept. 28. okt. 7. és 8-ki 110. 119. és 120 számokhoz fél-fél ív 1849. jun. 26. 151. számhoz egy ív melléklet járult.

50. Köz társasági Lapok. (Budapest.) Szerk. Birányi Ákos. Nyomt. Müller Adolf. 30 számnak előfizetési ára 48 kr. volt p. p. Megjelent időhöz nem kötve fontosabb napi hírek közlésével valahányszor ilyenek előfordultak, kis 4-r. fél íven. 1848. okt. 11—nov. = 12 szám 46 lap.

51. Köz ügy véd. (Budapest.) Emberbaráti egyesület-alakító jótékonycélú néplap. Szerk. Jóna Ferencz, kiadták Müller A. és Sütő József. Nyomt. Trattner-Károlyi. Megjelent kedden és pénteken 4-r. egy íves számokban. Ára negyed évre 2 frt 30 kr. p. p. 1848. máj. 2—19. = 6 szám 50 lap.

52. Magyar Académiai Értesítő. (Budapest.) Szerk. Toldy Ferencz titoknok. Megjelent az akadémiai szünidő kivételével minden hó 10-én egy szám 8-rétben. Nyom. Budán az egyetemi nyomdában. Ára 2 frt p. p. 1848. VIII. évf. jan.—márcz. = 3. szám — 79 lap. A „M. Acad. Értesítő“. „A m. tud. Akadémia 1848. jan. 10—máj. 8. üléseiről“ címmel a „Társalkodó“. 1848 5—22. számaiban is lenyomatott. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

53. Magyar Gazda. (Budapest.) Mező- és nemzetgazdasági s műipari érdekek közlönye. A m. gazd. egyesület pártfogása alatt szerkeszti és kiadja Török János. Nyom. Beimelnél, apr. 12-től Lukács Lászlónál, máj. 7-től Landerer és Heckenastnál, jul. 6-tól az egyetemi nyomdában. Megjelent hetenként kétszer 4-r. egy íven. Ára fél évre 5 frt p. p. 1848. VIII. évf. jan. 5—jun. 30. = 57 szám 684 hasáb, jul. 6—szept. 21. és decz. 7. = 23 szám 274 hasáb, okt. és nov. hóban szünetelt. 1848. végén szétküldetett belőle a pesti postán 430 példány. (A N. Múzeum könyvtárában hiányzik az I. fél év 3, 30, 31, 35, 36, 56. II. fél év 9, 11, 18, 22, és 23. számok.)

54. Magyar Hirlap. (Budapest.) Szerk. Szilágyi Ferencz. Kiadta és nyomatta Kozma Vazul. Megjelent hetenként hatszor ívét egy íven. Ára fél évre helyben 6 frt, vidéken 7 frt 30 kr. p. p. 1849. nov. 15—decz. 30. = 39 szám 160 lap.

55. Magyar Őr. (Budapest.) Katholikus politikai lap. Szerk.

Nagy Pál. Megjelent négyszer. 1849. jan. 29—márcz. közepéig, ekkor betiltatott. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

56. Márczius Tizenötödike. (Budapest.) Szerk. 1848-ban Pálfi Albert, 1849. april 25—jun. 6-ig Gaal József, jun. 7-től ismét Pálfi Albert. Kiadó-tulajdonos Lukács László. Nyom. Beimelnél, jun. 21-től Lukács Lászlónál. Megjelent hetenként hatszor 4-r. fél íven apr. 12-től nagyobb alakban. Ára fél évre helyben 5 frt, vidéken 6 frt, egyes szám 3 kr. p. p. 1848. végén 733 példány küldetett szét a pesti postán. 1848. márcz. 19—decz. 30 = 247 szám 992 l. 1849. jan. 2—4. apr. 24—jul. 6. = 67 szám 268 lap.

57. Márczius Tizenötödike. (Debreczen.) Szerk. Pálfi Albert és Csernaton, a 8. számtól Pálfi egyedül. Nyom. a Kolozsvárról ideiglenesen Debreczenbe áttett nyomdában. Megjelent hetenként hatszor kis 4-r. fél íven. Ára febr. 14-től június utóljáig helyben 4 frt, vidéken 5 frt, egyes szám 3 kr. p. p. 1849 első felében 1115 volt az előfizetők száma. 1849. febr. 14—máj. 31 = 1—44. 46—92 szám 360 lap, a 45-ik szám nem jelent meg, apr. 24-től máj. 31-ig két „Márczius Tizenötödike“ járt t. i. Pesten és Debreczenben. (A N. Múzeum könyvtárában hiányzanak: 1—5, 7, 8, 11—17, 25, 45, 74, 77, 79, 84, 86, 87. és 88. számok.)

58. Miskolczi Értesítő. (Miskolcz.) Szerk. Okruczky Aurel. Nyom. Tóth Lajos. Megjelent hetenként egyszer 4-r. fél íven. 1848. decz. 23-tól míg a táborozás a vidéken tartott, hogy a rendeletek és napi parancsok benne gyorsan közöltessenek, naponként adatott ki. Ára helyben fél évre 30 kr, postán 1 frt 30 kr. p. p. 1848. VIII. évf. jan. 1—decz. 31. = 57 szám. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

59. Mult és Jelen. Erdélyi Hirlap. (Kolozsvár.) Szerk. Szilágyi Ferencz. Nyom. az evang. reform. főiskola betűivel. Megjelent hetenként kétszer kis ívrét egy és fél íven. Ára a „Kolozsvári Hetilap“ és „Hon és Külföld“ melléklapokkal fél évre 6 frt. 1848. VIII. évf. jan. 2—april 11. = 29 szám 174 lap, czimét „Jelen“-re változtatta. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

60. Munkások Ujsága. (Budapest.) Szerk. és kiadta Tánicsics Mihály. Nyom Budán az egyetemi nyomdában, máj. 21-től Tánicsics saját betűivel, jul. 16-tól Kozma Vazulnál, decz. 5-től Lukács és társnál. Megjelent hetenként egyszer 8-r. egy íven, aug. 10-től hetenként kétszer 4-r. fél íven. Ára fél évre 2 frt, egyes

szám 4 kr. p. p. 1848. april 2—szept. 24. = 33 szám 424 lap, szept. 29—decz. 29. = 26 szám 108 lap. Szétküldetett belőle decz. végén 538 példány. (A N. M. könyvtárában igen csonkán van meg.)

61. **Nemzeti Politikai hirlap.** (Budapest.) Szerk. Illucz Oláh János, kiadta Kultsár István özvegye. Nyom. Lukácsnál. Megjelent hetenként négyszer ívrét egy íven mint a „Nemzeti Ujság“ folytatása. Ára fél évre helyben 5 frt, postán kétszer küldve 6 frt 24 kr., négyszer 7 frt 12 kr. 1848. máj. 2—decz. 31. = 199 szám 786 lap. A pesti postán december végén szétküldetett belőle 795 példány.

62. **Nemzeti Ujság.** (Budapest.) Liptay Sándor vezetése mellett szerk. Illucz Oláh János. Nyomt. Trattner-Károlyi. Megjelent hetenként négyszer. Ára fel évre helyben 5 frt, postán kétszer küldve 6 frt 24 kr., négyszer 7 frt 12 kr. 1848. XLII. évf. jan. 2—apr. 30. = 618—687 szám 853—1259 lap; czímét „Nemzeti“-re változtatta. A N. U. volt az első magyar hírlap, mely censura nélkül jelent meg s ekkor pár óra alatt elkelt belőle 800 példány. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

63. **Nemzetőr.** (Budapest.) A „Budapesti Divatlap“ melléklapja. Kiadta és szerk. Vahot Imre, nyom. Eisenfels Rudolf. Megjelent hetenként egyszer 4-r. egy íven. 1848. jul. 5—decz. 21. = 25 szám 400 hasáb. Deczemberben szétküldetett belőle 595 példány. 1849. elején egy száma jelent meg, melyet még eddig nem láttam. (A N. Múzeum könyvtárában ezen utolsó szám nincs meg.)

64. **Nép Barátja.** (Budapest, Debreczen.) Szerk. és kiadta Vas Gereben (Radákovics József) szerkesztőtárs Arany János 1849. márcz. 9-ig. Nyomt. Beimel József, 1848. jul. 4-től Kozma Vazul. 1849. jan. 16—apr. 28-ig Debreczenben a város nyomdájában, máj. 6—jun. 30. nyomt. Kozma Vazul, kiadta Magyar Mihály. Megjelent hetenként kis 4-r. egy íven. Ára egész évre 7 frt 30 kr. bankóban, juniustól decz. végeig öt ezüst huszas. 1849-ben fél évre 5 bankó forint. 1848. jun. 4—decz. 24. = 30 szám 484 hasáb. 1849. jan. 16—jun. 30. = 24 szám 384 hasáb. 1848 végén a pesti postán szétküldetett belőle 2710 példány. (A N. Múzeum könyvtárában az 1849-ki folyamból hiányzik az 1, 4, 5. és 22. szám.)

65. **Nép-Elem.** (Budapest.) Kiadták és szerkesztették Madarász László és Madarász József, jul. 8-tól szerkesztőtársak lettek Mérei Mór és Rosty Zsigmond, utóbbi jul. 28-ig; a lap czímét ekkor

„Népelem Radicallap“-ra változtatta. Nyomt. Lukács László. Megjelent hetenként hatszor ívrét egy íven. Ára fél évre 6 frt, vidékre hatszor küldve 8 frt, kevesebbszer 7 frt 12 kr., egyes szám 4 kr. p. p. 1848. jul. 1—szept. 23. = 71 szám 288 lap. (A N. Múzeum könyvtárában hiányzik az első 12 szám.)

66. Nevelési Emléklapok. (Budapest.) Folytatva szerk. és kiadta dr. Tavasi Lajos. Nyomt. Trattner-Károlyi. Megjelent 1848-ban az 5-ik és 6-ik füzet, husvét első napján és szeptember végén. 8-r. XIV, 208; XVI, 120 lap. Egyes füzet ára 50 kr. p. p. (A N. Múzeum könyvtárában hiányzik a 6. füzet.)

67. Orvosi Tá.r. (Budapest.) A budapesti orvosegylet közös munkálatával szerk. és kiadták Bugát Pál és Flór Ferencz. Nyomt. Trattner-Károlyi. Megjelent hetenként egyszer 8-r. egy íven. Ára fél évre helyben 3 frt, postán 4 frt 24 kr. p. p. 1848. IV. folyamát jan. 1—jun. 25. = 26 szám 415 lap, jul. 2—decz. = 25 szám. X, 406 lap. Az év végén szétküldetett belőle a pesti postán 170 példány.

68. Öreg ABC vén emberek számára. (Győr.) Irta Vas Gereben. Nyom. Győrött. Megjelent 1848. márcz. és ápril hónapokban négy szám kis 4-r. egy íven. Győr megye 5000 példányt rendelt meg belőle. (A N. Múzeum könyvtárában csak az első szám van meg.)

69. Pénzügyi Levelek. (Budapest.) Megjelent belőle 1848. jun.—szept. hónapokban négy levél Landerer és Heckenastnál 8-r. 38 és 94 l. Ára 18 kr. p. p. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

70. Pesti Divatlap. (Budapest.) Kiadta és szerk. Vahot Imre. Nyom. Budán az egyetem betűivel. Megjelent hetenként egyszer 8-r. íven, márcz. 19, 21. és 26-án fél íven. Ára félévre helyben 5 frt, postán 6 frt p. p. 1848. jan. 1—jun. 25. = 28 szám 788 lap. A második félévben címét „Budapesti Divatlap“-ra változtatta.

71. Pesti Hírlap. (Budapest.) Kiadta Landerer Lajos. Szerk. Csengery Antal, ki 1848. máj. 16-tól b. Kemény Zsigmondal együtt szerkeszté a lapot az év végeig. 1849. jan. 3. Jókai Mór mint fő- és Szilágyi Sándor mint segédszerkesztő van megnevezve a lapon, jan. 23-án betiltatott; apr. 24-én esti 6 óraker ismét megjelent, az első lap, mely ekkor fehér alapon zöld és veres nyomással Pest népéhez szabad hangon szólt; apr. 25-én Obernyik vette át

Szilágyi Sándortól a lapot, míg a tulajdonképeni szerkesztő Jókai Mór megérkezett, ki máj. 1-től jul. 8-ig szerkesztette. Nyomatott Landerer és Heckenastnál. Megjelent 1848 elején hetenként négyszer ívrét másfél íven, márcz. 17-től hétfőt kivéve naponként egy íven. Ára félévre helyben 5 frt, postán hetenként kétszer küldve 6 frt 24 kr., négyszer 7 frt 12 kr., jul. 1-től helyben 6 frt 30 kr., postán hatszor küldve 8 frt, négyszer 7 frt 12 kr. 1848. jan. 2—márcz. 17. = 1011—1054 sz., márcz. 18—decz. 31. = 2—253 sz., 1849. jan. 3—23. = 254—370 szám 60 lap. apr. 24—jul. 8. = 271—333 szám, 218 lap. 1848 első felében 5000 előfizetője volt, decz. végén 2554 példány küldetett szét a pesti postán.

72. *Protestáns Egyházi és Iskolai Lap.* (Budapest.) Szerk. és kiadták Székács József és Török Pál. Nyomt. Landerer és Heckenast. Megjelent minden vasárnapon 4-r. két íven. Ára félévre helyben 3 frt 40 kr., postán 5 frt. 1848. VII. évf. jan. 2—decz. 31. = 79 szám 1690 hasáb. Az év végén szétküldetett belőle a pesti postán 316 példány. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

73. *Radical lap.* (Budapest.) Szerk. Mérei Mór, kiadó és szerkesztőtárs volt Rosti Zsigmond. Nyomt. Landerer és Heckenast. Megjelent hetenként hatszor ívrét egy íven. A pesti postán szétküldetett belőle 255 példány. Ára félévre 6 frt, egy óra 1 frt 20 kr. egyes szám 3 kr. p. p. 1848. jun. 1—jul. 16 = 37 szám 148 l. Az utolsó szám hibásan van jul. 15-el jelezve 16 helyett. A „Nép-elem“-mel egybe olvadt. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg a 32. szám.)

74. *Reform.* (Budapest.) Szerkesztők Nádaskai és Zerffi, kiadó-tulajdonos Emich Gusztáv. Nyom. a m. kir. egyetemi nyomdában Budán. Megjelent hetenként kétszer 4-r. egy íven, juliustól hétfőt kivéve mindennap fél íven. Ára fél évre helyben 5 frt, vidéken 6 frt, 1848. apr. 6—jun. 26. = 25 szám 202 lap és mutatványszám jun 4-ről jul. 1—aug 6. = 32 rendes és mutatvány szám 162 lap.

75. *Religio.* (Budapest.) Kath. politica-egyházi és irodalmi lap. Szerk. és kiadta Dánielik János. Nyomt. Lukács és társa. Megjelent hetenként háromszor 4-r. egy íven. Ára szept. 27-től decz. végeig helyben 2 frt 30 kr., vidéken 3 frt p. p. 1849. szept. 27—decz. 30. = 40 szám 348 l. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg az első 9 szám.)

76. *Religio és Nevelés.* Kath. egyházi folyóirat. (Budapest.) Szerk. és kiadta Somogyi Károly, július 2-tól Danielik János szerkesztette, nyomtatta Lukács és társa. Megjelent hetenként kétszer. „Egyházi Literaturai lap“ egyszer 4-r. egy íven; jul. 2-tól a főlap háromszor jelent meg, a melléklet megszűnván. Ára fél évre helyben 5 frt, postán 6 frt. 1848. jan. 2—jun. 29. = 51 sz. 468 l. jul. 2—decz. 31. = 78 szám 616 l. 1849. jan. 2—apr. 22. = 40 szám 320 l.

77. *Republica.* (Budapest.) Szerk. Erdélyi János. Nyomt. és kiadta Lukács László. Megjelent hetenként hatszor nagy ívrét egy íven. Ára félévre helyben 8 frt, postán 9 frt 12 kr., egyes szám 6 kr. p. p. 1849. jun. 17—jul. 9. = 18 szám. 70 l.

78. *Szabadság.* Politikai hírlap. (Kolozsvár.) Szerk. Krizbay Miklós. Kiadta és nyomt. Tilts János. Megjelent hetenként hatszor 4-r. fél íven. Ára aug.—octoberre helyben 4 frt, postán 3 frt 60 kr. p. p., egyes szám 6 kr. váltóban. 1849. aug. 1—14. = 12 szám 48 l.

79. *Szabadság, Egyenlőség, Testvériség.* (Budapest.) Szerk. és kiadta Kocsis Imre. Nyomt. Kozma Vazul. Megjelent mindennap 4-r. fél íven. Egyes példány ára 3 kr. p. p. 1849. apr. 24—27. = 3 sz. 12 lap. (A N. Múz. könyvtárában nincs meg.)

80. *Szegedi Hírlap.* (Szeged.) Szerk. Havi és Szabó Mihály, kiadó-tulajd. Tóth Mihály. Nyomt. Grün János. Megjelent hetenként kétszer, szerdán és szombaton ívrét fél íven, jun.-tól 4-rét alakú fél íven. Ára félévre helyben 2 frt 30 kr., postán küldve 3 frt. 1849. máj. 1—jul. 27. = 33 szám. (A N. Múzeum könyvtárában csak az 1, 2, 16, 17, 30. és 31. szám van meg.)

81. *Székelly Hirmondó* (Kézdi-Vásárhely.) Szerk. Fogarasi János. Nyom. Bem József által a városnak, hős magaviseletért, ajándékozott táborig nyomdán Kézdi-Vásárhelyt. Megjelent hetenként kétszer kis 4-r. fél íven. Ára fél évre 2 frt ezüstben. 1849. jun. 7—17. = 4 szám. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

82. *Társalkodó.* (Budapest.) Szerk. Helmezy Mihály. Nyomt. Trattner-Károlyi. Megjelent 4-r. egy ives heti számokban mint a „Nemzeti Ujság“ mellékletje. 1848. XVII. évf. jan. 6—jun. 30. = 26 szám 203 lap. (A N. M. könyvtárában nincs meg.)

83. *Természetbarát.* (Kolozsvár.) Szerk. Berde Áron. Nyomt. a k. főtanoda betűivel. Megjelent hetenként kis 4-rét egy

íven. Ára fél évre 3 frt 12 kr. p. p. 1848. III. évf. jan. 1—jun. 29. = 26 szám 414 hasáb. A második félévben „Ipar és Természetbarát“ czimet vett fel. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

84. Tiszavidéki Ujság. (Szeged.) Szerk. és kiadta Molnár Pál. Nyomt. Grün János. Megjelent szerdán és szombaton 4-r. fél íven. Ára fél évre 2 frt 20 kr. 1849. jan. 1—márcz. 29. = 26 szám. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

85. Vasárnapi Ujság. Köszhasznu ismeretek terjesztésére. (Kolozsvár.) Szerk. és kiadta Brassai Samu. Nyom. az ev. ref. főiskola betűivel. Megjelent vasárnap kis 4-r. egy íven. 1848. XV. évf. jan. 2—jun. 10. = 710—733 számok, 434 hasáb. Uj folyam, jul. 2—nov. 9. = 38 szám 308 hasáb. Az uj folyam kissé nagyobb 4-r. papiron csinosabb kiállítással hetenként kétszer jelent meg. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

A fentebbi lapokról, rövid átnézetben, szakszerűleg beosztva következő kimutatást adhatunk:

Politikai napilapok:

1. Budapesti Híradó. 1848. jan. 1—jul. 15. 723—888 sz.
2. Esti lapok. (Debreczen, Budapest.) 1849. febr. 22—jul. 7. = 83 és 26 sz.
3. Esti lapok. (Ludasy-féle.) 1849. apr. 30—máj. 8. = 8 sz.
4. Figyelmező. (Budapest, Pozsony.) 1848. jul. 19—decz. 27. 1849. jan. 21—apr. 21., jul. 2—aug. 1., nov. 13—decz. 30. = 70 és 142 sz.
5. Forradalom. (Szerk. Hatvani Imre és Magos Ernő.) 1848. decz. 29. = 1 sz.
6. Forradalom. (Szerk. Erdélyi Arthur.) 1849. jul. 10. és 11. = 2 sz.
7. Futár. 1849. jul. 1. = 1 sz.
8. Honvéd. (Kolozsvár.) 1848. decz. 28—1849. aug. 14. = 197 sz.
9. Jövő. 1848. decz. 1—28. = 23 sz.
10. Komáromi Értesítő. 1849. jan. 9—jul. 6. = 57, 4 és 73 sz.
11. Komáromi Lapok. 1849. jul. 11—okt. 1. = 68 szám.
12. Kossuth Hírlapja. 1843. jul. 1—decz. 31. = 157 sz.

13. Közlöny. 1848. jun. 8—decz. 31. 1849. jan. 14—aug. 11. = 203 és 165 sz.
14. Magyar Hirlap. 1849. nov. 15—decz. 30. = 39 sz.
15. Márczius Tizenötödike. (Budapest.) 1848. márcz. 19—decz. 30. 1849. jan. 2—4. apr. 24—jul. 6. = 247 és 67 sz.
16. Márczius Tizenötödike. (Debreczen.) 1849. febr. 14—máj. 31. = 1—44 46—92 sz.
17. Nép-Elem. 1848. jul. 1—szept. 23. = 71 sz.
18. Pesti Hirlap. 1848. jan. 2—decz. 31. 1849. jan. 3—23., apr. 24—jul. 8. = 1011—1054 és 2—333 sz.
19. Radicallap. 1848. jun. 1—jul. 16. = 37 sz.
20. Republica. 1849. jun. 17—jul. 9. = 18 sz.
21. Szabadság. (Kolozsvár.) 1849. aug. 1—14. = 12 sz.
22. Szabadság, Egyenlőség, Testvériség. 1849. apr. 24—27 == 3 szám.

Politikai hetilapok:

1. Alföldi Hirlap. (Debreczen.) 1848. jul. 2—decz. 31. 1849. jan. 3—jun. 28. = 53 és 67 sz.
2. Arad. 1848. jul. 1—decz.
3. Brassói Lap. 1849. apr. 16—jun. 18. = 19 sz.
4. Brassói Magyar Ujság. 1848 vagy 49-ben.
5. Debreczeni Lapok. 1849. febr. 27—apr. 4. = 9 sz.
6. Ellenőr. (Kolozsvár.) 1848. május 2—nov. 14. = 111 sz.
7. Erdélyi Hiradó. (Kolozsvár.) 1848. jan. 1—máj. 30. = 314—374 sz.
8. Hadi Lap. (Csik-Szereda.) 1849. máj. 28—jun. 25. = 6 sz.
9. Jelen. (Kolozsvár.) 1848. apr. 14—máj. 9. = 30—37 sz.
10. Jelenkor. 1848. jan. 2—jun. 29. = 76 sz.
11. Kolozsvári Hiradó. 1848. jun. 1—nov. 10. = 94 sz.
12. Köztársasági Lapok. 1848. okt. 11—nov. = 12 sz.
13. Magyar Őr. 1849. jan. 26—márcz.
14. Mult és Jelen. (Kolozsvár.) 1848. jan. 2—april 11. = 29 szám.
15. Munkások Ujsága. 1848. apr. 2—decz. 29. = 33 és 26 sz.
16. Nemzeti. 1848. máj. 2—decz. 31. = 199 sz.
17. Nemzeti Ujság. 1848. jan. 2—apr. 30. = 618—687 sz.
18. Nép barátja. (Budapest, Debreczen.) 1848. jun 4—decz. 24. 1849. jan. 16—jun. 30. = 30 és 24 sz.

19. Reform. 1848. apr. 6—aug. 6. = 25 és 36 sz.
20. Szegedi Hirlap. 1849. május 1—jun. 27. = 33 sz.
21. Székely Hirmondó (Kézdi-Vásárhely.) 1849. jun. 7—17.
= 4 sz.
22. Tiszavidéki Ujság. (Szeged.) 1849. jan. 1—márcz. 29. =
26 szám.

Szépirodalmi lapok:

1. Budapesti Divatlap. 1848. jul. 5—decz. 24. = 25 sz.
2. Életképek. 1848. jan. 2—decz. 31. = 28 és 28 sz.
3. Honderű. 1848. jan. 8—apr. 2. = 13 sz.
4. Hölgyfutár. 1849. nov. 5—decz. 31. = 39 sz.
5. Kis Követ. (Kolozsvár.) 1848. jan. 2—febr. 6. = 6 sz.
6. Pesti Divatlap 1848. jan. 1—jun. 25. = 28 sz.

Humorisztikus lap:

- Charivari. 1848. jun. 15. jul. 1—szept. 21. = 25 rendes és
1 mutatóv. szám.

Egyházi és iskolai lapok:

1. Egyházi Literaturai Lap. 1848. január 2—junius 25. =
20 szám.
2. Kathol. Iskolai Lap. 1849. jan. 2—jun. 26. = 24 sz.
3. Kathol. Néplap. 1848. jul. 6—decz. 27. 1849. febr. 1—máj.
31. = 26 és 22 sz.
4. Protestans Egyházi és Iskolai Lap. 1848. jan. 2—decz. 31.
= 79 sz.
5. Religio. 1849. sept. 27—decz. 30. = 40 sz.
6. Religio és Nevelés. 1848. jan. 2—decz. 31. 1849. jan. 2—
apr. 22. = 51, 78 és 40.

Szaklapok.

1. Csiki Gyutacs. (Csik-Szereda) 1849. jun. = 3 sz.
2. Gazdasági Lapok. 1849. jan. 1—jul. 1. = 26 sz.
3. Gyógyszerészi Hirlap. 1848. aug. 25—nov. 15. = 7 sz.
4. Hetilap. 1848. jan. 4—apr. 28. = 33 sz.
5. Ipar és Természetbarát. (Kolozsvár.) 1848. július 2—nov. 9.
= 38 sz.
6. Közügyvéd. 1848. május 2—19. = 6 sz.

7. Magyar Gazda. 1848. jan. 5—sept. 21. és decz. 7. = 57 és 23 sz.
8. Nemzetőr. 1848. jul. 5—decz. 21. = 25 sz.
9. Orvosi Tár. 1848. jan. 1—decz. = 26 és 25 sz.
10. Természetbarát. (Kolozsvár.) 1848. január 1—június 29. = 26 sz.

V e g y e s t a r t a l m ú l a p o k :

1. Ábrázolt Folyóirat. (Kassa.) 1848. jan. 1—márcz. 20. = 12 szám.
2. Aradi Hirdető. 1848. jan. 1—1849. jun. 30. = 33 és 26 sz.
3. Debreczen-Nagyvárad Értésítő. (Debreczen.) 1848. jan. 2—1849. decz. 30. = 57, 56 rendes és 8 rendk. szám.
4. Hazánk. (Győr.) 1848. jan. 1—aug. 10. = 155—230 és 18 szám.
5. Hon és Külföld. (Kolozsvár.) 1848. jan. 2—május 9. = 37 szám.
6. Képes Ujság. (Kassa.) 1848. márcz. 24—deczember 30 = 13—49 sz.
7. Kolozsvári Hetilap. 1848. jan.—apr.
8. Miskolczi Értésítő. 1848. jan. 1—decz. 31 1849. = 57 és néhány szám.
9. Társalkodó. 1848. jan. 6—jun. 30. = 26 sz.
10. Vasárnapi Ujság. (Kolozsvár.) 1848. jan. 2—okt. 26. = 709—734 és 34 sz.

F o l y ó i r a t o k :

1. Alföldi Csaták. (Szeged.) 1848.
2. Ausztriai Kormánylap. 1849. nov. 1—decz. 31. = 10 sz.
3. Erdélyi Protestans Egyházi Beszédek Tára. 1848. = 2 (utolsó) füzet.
4. Forradalom. (Táncsics-féle.) 1849. jun. = 4 ív.
5. Honi Irodalmi Hirdető. 1848. jan.—decz. = 12 sz.
6. Magyar Académiai Értésítő. 1848. jan.—márcz. = 3 sz.
7. Nevelési Emléklapok. 1848. = 6. és 7. füz.
8. Öreg ABC vén emberek számára. (Győr.) 1848. márcz.—apr. = 4 sz.
9. Pénzügyi Levelek. 1848. jun.—szept. = 4 levél.

A márcziusi napok előtt megjelent magyar nyelven: politikai hetilap 6, szépirodalmi 4, egyházi és iskolai lap 3, szaklap 4, vegyes tartalmú 9, folyóirat 4; összesen 30. — 1848. júniusban: politikai napilap 6, politikai hetilap 8, szépirodalmi 2, egyházi 3, szaklap 4, vegyes 7, folyóirat 2; összesen 32. — 1848. decemberben; politikai napilap 8, hetilap 6, szépirodalmi 1, egyházi 3, szaklap 3, vegyes 4, folyóirat; 1 összesen 26. — 1849. márcziusban: politikai napilap 6, politikai hetilap 5, egyházi 2, szaklap 1, vegyes 2; összesen 16. — 1849. július 11-én megszűnt az egyetlen magyar lap Budapesten a „Forradalom“, ez időtől fogva szept. 27-ig, midőn a „Religio“ megjelent, nem volt magyar lap a fővárosban; aug 14-ke után, midőn a „Honvéd“ is megszűnt, a „Komáromi Lapok“ és a „Debreczen-Nagyváradai Értesítő“ járt; a magyar korona területén; okt. 1. után az utóbbi és a „Religio“ járt, míg nem nov. 13-án a „Figyelmező“, 15-én a „Magyar Hirlap“ és „Hölgyfutár“ keletkezett s volt ekkor öt lapunk.

Legújabbán a kolozsvári „Hölgyfutár“-ban olvastam, hogy a Székelyföldön a szabadságharc alatt „Brassói Magyar Ujság“ cím alatt is jelent volna meg hirlap, melyet Köpe János szerkesztett, vajjon megjelent-e és mely időközben, nem tudom, mert eddig biztos adataim nincsenek róla.

Végül meg kell jegyezmem, hogy több lapnak programját közölvén a hirlapok, azokat nem egyszer mint megjelent lapokat emlegették, de eddig tudtommal egy számuk se került napfényre, ilyenek: 1848. júliusban a „Törvényhozási és Törvénykezési Lapok“. (meg). 1849. júliusban a „Budapesti Divatlap“, „Nővilág“ és „Való“.

1848- és 49-ben megjelent összesen a „Brassói Magyar Ujság“-gal együtt 14 városban 86 hirlap és folyóirat.

(A német és egyéb nyelveken megjelent hirlapokról, a jövő számban.)

A magyar irodalom 1877-ben.

Második közlemény.

Összeállítja: **Tipray Tivadar.**

(Ezen jegyzékbe mindazon nyomtatványok vétettek fel, melyek az 1877-iki évszámmal vannak jelelve. — Hol a nyomtatás helye nincs kitéve, Budapest értendő. — A nyomdász vagy a nyomdaintézet csak oly nyomtatványoknál van megnevezve, a melyeknek kiadója nem ismeretes. — Hogy ezen jegyzéket lehetőleg teljesen és pontosan lehessen összeállítani, felkéretnek a szerzők és kiadók, hogy kiadványaiknak egy példányát az ár megjelölése mellett, a Nemzeti Múzeum könyvtárához beküldeni sziveskedjenek.)

- Acta reg. scient. universitatis Claudiopolitanae anni 1876—77. Fasc. I. Két Beszéd, melyek a kolozsvári kir. tudomány-egyetem 1876—77. tanév Rectora és tanácsának beiktatása és a tanév megnyitása alkalmából 1876. sept. 10-én tartattak. (Kolozsvár. Stein János nyomdája. 8-r. 57 l.)**
- Akadémia, a m. t., évkönyvei. XV. kötet. 1. darab. A m. t. Akadémia 1876. jun. 11-én tartott 36. közgyűlésének tárgyai. (Akadémia. 4-r. 59 l. ára 80 kr.)**
- Áldor Imre. Az első magyar király. (Történelmi könyvtár. 31. füz. Franklin-társ. 8-r. 112 l. ára 40 kr.)**
- Áldor Imre. Lengyelország végnapjai. (Tört. könyvtár. 32. füzet. Franklin-társ. 8-r. 110 l. ára 40 kr.)**
- Áldor Imre. Orániai Vilmos vagy Istenért és hazáért! (Tört. könyvtár. 33. füz. Franklin-t. 8-r. 112 l. ára 40 kr.)**
- Államok, az európai, véderői. III. füz. (Honvédkönyvtár. XIII. havi füzet. XII. köt. F. Rásztokai Kobilicz Lajos. 8-r. 129—192 l.)**
- Apollonius Rhodius. Arany-gyapjas vitézek vagy Argonauticon. Ford. Szabó István. („Hunyadi Mátyás“ irod. intézet. 8-r. XXII, 154 l.)**
- Archivum Rákócziánum. (Lásd II. Rákóczi Ferencz levéltára. I. osztály. V. köt.)**
- Ballagi Károly. Földrajz a népiskolák számára. I. évfolyam. A népiskola III. osztályának tananyaga. (Franklin-t. 8-r. 45 l. ára 20 kr.)**
- Ballagi Károly. Földrajz a népiskolák számára. II. évf. a népiskola IV. osztályának tananyaga. (Franklin-t. 8-r. 96 l. ára 40 kr.)**
- Ballagi Károly. Földrajz a népiskolák számára. III. évf. a népiskola V. osztályának tananyaga. (Franklin-t. 8-r. 55 l. ára 25 kr.)**

- Ballagi Károly.** Vezérkönyv a földrajz tanításában, tanítók számára. (Franklin-t. 8-r. 56 l. ára 40 kr.)
- Balló Mátvás.** A vegytan alapelvei a középiskolák felső osztályai számára. 60 fametsz. ábrával és 1 színes táblával. 2. telj. átdolg. kiadás. (Franklin-társ. n. 8-r. XVI, 288 l. ára 2 frt 80 kr.)
- Balogh Ferencz.** Tájékoztató pontok a Theologia terén. A magyar protestáns modernismus és haladó orthodoxia szembeállítására. (Debreczen. Ifj. Csáthy Károly. 8-r. 27 l. ára füzve 25 kr.)
- Bánhegyi István és Emericzy Géza.** Népiskolai tankönyv olvasmányokkal, a magyar honi népiskolák mindennapi és ismétlő iskolái számára. 4. jav. és bőv. kiadás. (Franklin-társ. 8-r. 240 l. ára 50 kr. kötve 60 kr.)
- Barna Ignác.** A Rómaiak satirájáról és satira-íróikról. (Értekez. a Nyelv- és Széptudom. köréből. VI. köt. 3 sz. Akadémia. 8-r. 36 l. ára 20 kr.)
- Bartsch Samu.** A sodró-állatkák és Magyarországon megfigyelt fajaik. (Természettudományi társ. 4-r. IX, 51 l. 4 könyvmaté táblával.)
- Bátorfi Lajos.** Adatok Zalamegye történetéhez. III. köt. II. III. IV. füz. (N.-Kanizsa. Szerző. 8-r. 65—128, 129—192, 193—256 l. Egy-egy füzet ára 50 kr.)
- K.-Beniczky Irma.** A nők apró kötetmei s ezek fontossága az életben. (Közhasznú családi könyvtár. 17. füzet. Franklin-társulat. 8-r. 112 l. Egy füzet ára 40 kr.)
- K.-Beniczky Irma.** Babonaság a salonban. (Közhasznú családi könyvtár. 18. füz. Franklin-t. 8-r. 112 l. Egy füzet ára 40 kr.)
- Beöthy Zsolt.** A magyar nemzeti irodalom történeti ismertetése. I. köt. A legregibb időktől Kisfaludy Károlyig. A középiskolák VI. VII. VIII. oszt. számára. (Athenaeum. 8-r. VI, 320 l.)
- Berecsényi Miklós,** székesi gróf, főhadvezér és fejedelmi helytartó levelei Rákóczi fejedelemhez 1704—1712. Az eredeti kéziratokból a titkos jegyek fölfejtésével közli Thaly Kálmán. II. köt. 1706—1708. (II. Rákóczi Ferencz levéltára. I. osztály. V. köt.)
- Brassai Sámuel.** Logikai tanulmányok. (Értekez. a bölcsészeti tudom. köréből. II. köt. 5. szám. Akadémia. 8-r. 27 l. ára 20 kr.)
- Brück H.** Egyháztörténelem. IV. rész. (A külföldi kath. theol. irodalom tárháza. I. évf. V. köt. Tettyey F. 8-r. 480—640 l. ára 1 frt.)
- Brühl Gusztáv.** A gályarab, vagy a velencei rémes éj. Történeti regény. Ford. Ásványi Ferencz. I. köt. (Mehner Vilmos. 8-r. 691 l.)
- Buzogány Áron.** A székely művelődési és közgazdasági egyesület első évkönyve 1876-ra. (Kocsi Sándor nyomdája. 85 l. ára 40 kr.)
- Cherbuliez Victor.** A különöz. Regény két kötetben. Ford. Augustus. (Kolozsvár. Stein János. 8-r. 1—176, 177—383 l. ára a két kötetnek 1 frt 80 kr.)
- Concha Győző.** A közigazgatási bíráskodás az alkotmányosság és az egyéni joghoz való viszonyában. (Athenaeum. 8-r. 123 l. ára 1 frt.)
- Cortambert Richárd.** A tenger fenekén. Regény. Francziából. (Athenaeum. 8-r. 130 l.)
- Csarnok,** Szépirodalmi. X. évfolyam. 1—3. . . . füzet. Szerk. Friebeisz Ferencz. (L. Montépin.)

- Csesznák Benő.** Az Uchatius-ágyúk leírása és hatása a külföldi ágyúkkal összehasonlítva. (Grill Károly. n. 8-r. 84 l. s VII tábla, ára 1 frt 50 kr.)
- Csiky (Csernátoni) Lajos.** A skót szabad egyház ismertetése. Egyháztanulmány. (Debreczen. Telegdi K. Lajos. 8-r. 55 l. ára 35 kr.)
- Czuczor népies költeményei.** (Olesó könyvtár. 33. sz. Franklin-társ. 16-r. VIII, 111 l. ára 30 kr.)
- Dallos Gyula.** Kis török tolmács. Magántanulásra és keleti utazók számára. I. rész: alaktan. (Lampel R. k. 8-r. II, 1—48 l. ára 80 kr.)
- Darmay Viktor.** Újabb költemények. (Sárosptak. Steinfeld Béla nyomdája. 310 l. ára 2 frt.)
- Dell' Adami Rezső.** Az anyagi magyar magánjog codifikációja. I. (Külön lenyomat a „Magyar Themis“-ből. Athenaeum. 8-r. 324 l.)
- Dickens Károly.** Copperfield Dávid személyes élettörténete, kalandjai, tapasztalatai és észrevételei, melyeket semmiképen nem szánt a nyilvánosság elé. Regény 5 kötetben. Angolból ford. Zichy Camilla. (Franklin-társ. 16-r. IV, 311; II, 328; II, 327; II, 323 és II, 283 l. ára 5 frt.)
- Dobránszky Péter.** Deák Ferencz. Kor- és jellemrajz. (Tetty F. és társa. n. 8-r. 65 l. ára 50 kr.)
- Dobsina bányaváros rendezett tanácsának szervezete az 1871. XVIII. t. cz. alapján.** Organisation etc. (Athenaeum. 8-r. 99 l.)
- Döntvények gyűjteménye.** A m. kir. Curia semmítőszéki és legfőbb ítélőszéki osztályainak az 1876. évben hozott elvi jelentőségű határozatai. Szerkeszti: többek közreműködésével Fayer László. Új folyam. II. köt. (Athenaeum. 8-r. XVI, 208 l. ára 1 frt.)
- Edwards.** Léa a divathölgy. Angol regény. 2 kötetben. (Athenaeum. 8-r. 286, 299 l. ára a két kötetnek 2 frt 40 kr.)
- Ercsey Ernő.** A Budapest fővárosi sz. Rókushoz címzett polgári közkórház Kovács Sebestyén Endre főorvos vezetése alatt álló I. sebészi osztályának működése 1874, 1875. és 1876. évben. 8 fametsz. ábrával. (Tetty F. s társa. 8-r. VIII, 156 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Erődi Béla.** Gyakorlati török nyelvtan. Rövid vezérfonal a török társalgó nyelvnek 36 leczkében tanító segélye nélküli elsajátítására. Ahn F. módszere szerint. (Tetty F. s társa. 8-r. 1—4 ív, ára 1 frt.)
- Értekezések a bölcsészeti tudományok köréből.** Szerk. Fraknoi Vilmos. II. köt. 5. sz. (L. Brassai Sámuel.)
- Értekezések a matematikai tudományok köréből.** V. köt. 1—3. sz. Szerk. Szabó Józ. (L. Kondor Gusztáv, Kenessey Albert, Holitsy Pál.)
- Értekezések a nyelv- és széptudom. köréből.** Szerk. Gyulai Pál. VI. köt. 3—5. sz. (L. Barna Ignác, Goldziher Ignác, Szász Károly.)
- Értekezések a társadalmi tudom. köréből.** Szerk. Fraknoi Vilmos. IV. köt. 6. 7. szám. (L. Jakab Elek, Zlinszky Imre.)
- Értekezések a természettudományok köréből.** VII. köt. 1. szám. Szerk. Szabó József. (L. Schenzl G.)
- Értekezések a történelmi tudom. köréből.** Szerk. Fraknoi Vilmos. VI. köt. 6—9. szám. (L. Wenzel Gusztáv, Ortway Tivadár, Ipolyi Arnold, Pesty Frigyes)

- Eynaud Albert.** Ferizáde dala. Beszély. Francz. ford. Huszár Imre. (Olesó könyvtár. 32. sz. Franklin-t. 16-r. 57 l. ára 20 kr.)
- Földes József és Demeter Róbert.** Emlék. A legszebb magyar dalok válogatott gyűjteménye. I. füzet. 150 dal hangjegyezve. (Bucsánszky nyomdája. 8-r. 146 l. Egy füzet ára 1 frt 50 kr.)
- Fraknoi Vilmos.** Vázlatok Magyarország műveltségi állapotairól. (Athenaeum. 8-r. 58 l. ára 60 kr.)
- Fuchs János.** A természettan elemei. A népiskolák felsőbb osztályainak használatára. 3. jav. kiadás. 66 ábrával. (Laufer. 8-r. 53 l.)
- Führer Ignác.** A magyarok története rövid előadásban. XI. jav. kiadás. (Aigner. 8-r. 38 l.)
- Gajdács Pál.** Kedves az Isten hajléka! — Egyházi beszéd, a szarvasi ág. hitv. ev. templom felszentelésének 88. emlékűnnepén 1876. dec. 10-én. (Athenaeum 8-r. 13 l. ára 20 kr.)
- Gáspár Ignác.** Rövid háztartástan felsőbb leányiskolák és nőtanító-képezdek számára. 2. jav. kiadás. (Lampel R. 8-r. 98 l.)
- Gauthier Théophile.** A lélekesere. Regény. Francziából ford. Szekula Gyula. (Olesó könyvtár. 29. sz. Franklin-t. 16-r. 124 l. ára 30 kr.)
- Goldziher Ignác.** A spanyolországi Arabok helye az Iszlám fejlődése történetében összehasonlítva a keleti arabokéval. (Értek. a nyelvtudom. köréből. VI. köt. 4. sz. Akadémia. 8-r. 80 l. ára 50 kr.)
- Gonzalés E.** Richelieu és Anna királyné. Tört. regény XIII. Lajos korából. Francziából ford. Mártonffy Fr. 2 köt. (Pfeifer Ferd. k. 8-r. 190 és 192 l. ára 2 frt.)
- Grotius.** Tétéles nemzetközi jog. Kérdések és feleletekben. (Jogi ismétlő könyvek gyűjteménye. IV. Kiadja Eggenberger. 8-r. 81 l.)
- György Endre.** Keletre magyar. Magyarország közgazdasági érdekei és teendői kelet felé. A nemzetgazdasági egylet által a Korizimics-Weisz díjjal koszorúzott pályamű. (Athenaeum nyomdája. 8-r. 159 l. ára 2 frt.)
- Hatala Péter.** Arab nyelvtan. Olvasmányokkal és szótárral, tekintettel a főbb sémi nyelvegakra és az élő nyelvre. (Egyetemi nyomda. 8 r. VIII, 150 l.)
- Heitzmann K. és I.** A sebészi kór- és gyógytan alapvonalai. A legújabb kiadás után magyarra ford. Id. Purjesz Zsigmond. II. füz. (Eggenberger. 8-r. XI, 221—535 l. 91 fametszettel.)
- Heller Ágost.** A kir. magy. természettudom. társulat könyveinek czinjegyzéke. (Társulat. 8-r. VIII, 330 l. Ára 1 frt 20 kr.)
- Herczegh Mihály.** A telekkönyvi rendtartás Magyarországon és Erdélyben. Az ezt módosító és kiegészítő törvényekkel, felsőbb rendeletekkel, iromány-példákkal és egy függelékkel, mely a m. kir. Curia 1861—1876. évi telekkönyvi döntvényeit tartalmazza a telekkönyvi rendtartás szakaszai szerint. 2. kiadás. (Eggenberger. 8-r. VIII, 344 l. ára 2 frt 80 kr.)
- Hermann Ottó.** A phylloxera ügye, tekintettel a Pancsován végrehajtott irtásokra. A magyar képviselőház pénzügyi bizottságának 1877. évi márcz. 15-én tartott ülésében előadta —. (Franklin-t. nyomdája. 8-r. 12 l.)

- Holitsy Pál.** Csillag-észlelés a kelet-nyugot vonalban. (Értek. a mathem. tudom. köréből. V. köt. 3. sz. Akadémia. 8-r. 58 l. ára 30 kr.)
- Honvédkönyvtár.** XIII. havi füzet. XII. kötet. (Lásd: Államok, az európai, véderői.)
- Huszár Károly.** Történetekkel és magyar közmondásokkal felvilágosított egyházi beszédek minden vasár- és ünnepnapra. V. évi folyam. (Bagó Márton és fia nyomdája. 8-r. 445 l.)
- Ilyés Bálint.** Költemények. (Franklin-társulat. 12-edr. VIII, 236 lap, ára 1 frt 60 kr.)
- Ilyés Dezső.** A puffancs. Eredeti bohózat egy felvonásban. (Aigner. 8-r. 48 l. ára 25 kr.)
- Ilyés Dezső.** Fővárosunk végleges szabályozása, tekintettel a Dunaszabályozásra és az állandó világkiállítás eszméjére. Függelékül: két legújabb nemzeti kérdés. Blána Szilárd művének tekintetbevételével. (Aigner. 8-r. 69 lap, 6 színezett ábrával, Magyarország és a végleges szabályozás (színezett) térképével, ára 1 frt 80 kr.)
- Ipolyi Arnold.** Emlékbeszéd Czinár Mór felett. (Értek. a történelmi tudom. köréből. VI. köt. 8. szám. Akadémia. 8-r. 50 l. ára 20 kr.)
- Irodalom,** a külföldi kath. theologiai, tárháza. I. évf. V. köt. (L. Brück H.)
- Jakab Elek.** A levéltárakról, tekintettel a magyar államlevéltár-ügyre. (Akadémia. 8-r. 189 l. ára 1 frt.)
- Jakab Elek.** Emlékbeszéd Szentkirályi Zsigmond fölött. (Értek. a társadalmi tud. köréből. IV. köt. 6. szám. Akadémia. 8-r. 74 l. ára 40 kr.)
- Jerrold Douglas.** Zsák Mór. Beszély. Magyarította Belényesi Gábor. (Olesó könyvtár. 31. sz. Franklin-t. 16-r. 112 l. ára 30 kr.)
- Johnson W. Samuel.** Hogy nő a vetés. Kézikönyv a növény kémiai alkatáról, szerkezetéről és életéről. Mezőgazdasággal foglalkozók számára. Eredetiből fordította Duka Marcell. A fordítást átvizsgálták Balás Árpád és Csanády Gusztáv. (Természettudományi társulat. 8-r. XXVII, 404 l. 71, a szöveg közé nyomt. fametsz. ábrával.)
- Jósika Kálmán.** Vallás, politika és társadalom. Egyház-politikai, társadalmi és szépirodalmi apróbb művek gyűjteménye. („Hunyadi Mátyás“ nyomda. 8-r. IX, 212 l.)
- Kalmár Béla.** Rövid élet, hosszú szenvedés. Regény. (Arad. Gyulai István nyomdája. 8-r. 175 l. ára 1 frt.)
- Kárpáthy Kamill.** Katonai irálytan a m. k. honvédség használatára 185 minta és példával. A m. k. honvédelmi minister által elfogadott tan- és kézikönyv. Jav. második kiadás. (Pesti könyvnyomda-részvénytárs. 8-r. 356 l.)
- Kecskeméthy Aurél.** Éjszak-Amerika 1876-ban. (Ráth Mór. 8-r. IV, 420 l.)
- Keleti Károly.** Honismertető a bécsi 1873-ki közkiállítás magyar katalógusának bevezető része. (Nagel Bernát. 8-r. IX, s 359 l. ára 2 frt.)
- Kenessey Albert.** Adatok folyóink vízrajzi ismeretéhez. (Értekezések a matematikai tudományok köréből. V. köt. 2. szám. Akadémia. 8-r. 9 l. 8 számtáblával, ára 20 kr.)

- Képviselőházi Irományok.** (Az 1875. augusztus hó 28-ra hirdetett országgyűlés nyomtatványai. 4-r. XI. kötet. 289—357 l. tartalom. XII. kötet. 207, 101, 1—18 l.)
- Képviselőházi Jegyzőkönyv.** (Az 1875. aug. 28-ra hirdetett országgyűlés nyomtatványai. 4-r. II. köt. 233—256 l.)
- Képviselőházi Napló.** (Az 1875. augusztus 28-ra hirdetett országgyűlés nyomtatványai. 4-r. IX. köt. 305—403 l., tartalom, név- és tárgymutató. X. köt. 1—32 l.)
- Kereskedelmi- és ipar-kamarának, A budapesti, jelentése a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi m. k. miniszterhez a kamarai kerület kereskedelmi és forgalmi viszonyairól az 1875. évben.** (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 8-r. 203 l.)
- Kiss Áron és Öreg János.** Nevelés- és oktatástan. (Deutsch M.-féle művészeti intézet. 8-r. 112 l. ára 1 frt.)
- Kohn Salamon.** Első oktatás a bibliai történetben. Erster Unterricht etc. VII. verb. u. verm. Aufl. (Lampel. 8-r. 86 l. ára 36 kr.)
- Kondor Gusztáv.** Emlékbeszéd Nagy Károly fölött. (Érték. a mathem. tudom. köréből. VI. köt. 1. sz. Akadémia. 8-r. 24 l. ára 10 kr.)
- Korbuly Imre.** Magyarország közjoga, illetőleg magyar államjog rendszere. Kapcsolatban az ország közigazgatási szervezetével. II. füz. 3. kiadás. (Eggenberger. 8-r. VIII, 225—536 l.)
- Kovács Ödön.** A vallásbölcsezet kézikönyve. Revideálták Dobos János és Fejes István. I. köt.: A vallás mint tünemény, vagy a vallások története. (Franklin-társ. n. 8-r. XX, 388 l. ára 3 frt.)
- Könyvészet, Magyar.** 1876. (L. Makáry Gerő.)
- Könyvtár, Közhasznú Családi.** 17, 18. füz. (L. K.-Beniczky Irma.)
- Könyvtár, Olesó.** 28—35. (Lásd: Stifter Adalbert, Gauthier Théophile, Macaulay T. B., Jerrold Douglas, Eynaud Albert, Czuczor, Prescott H. E., Sayous Eduard.)
- Könyvtár, Történelmi.** 30—33. sz. (L. Toldy László, Áldor Imre.)
- Kubinyi Lajos.** A házi-ipar könyve. II. füz. (M. k. közoktatásügyi miniszter. 8-r. 147—288 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Küldöttség, A czeglédi százaz, Kossuth Lajosnál Baraccioneban, Olaszországban 1877. jan. 24.** Részletes leírása a küldöttség utazásának, fogadtatásának és visszatérésének. (Franklin-t. nyomdája. 8-r. 96 l. ára 50 kr.)
- Lukács Ödön.** Egyházi beszédek. Templomi és temetési használatra. I. kötet. (Sárospatak. Klein Alfréd. 8-r. 278 l. ára 1 frt 80 kr.)
- Macaulay.** Anglia története II. Jakab trónralépte óta. Ford. Zichy Antal. III. köt. (Akadémia. 8-r. 548 l.)
- Macaulay T. B. Byron.** Angolból ford. B. P. (Olesó könyvtár. 30. sz. Franklin-társ. 16-r. 53 l. ára 20 kr.)
- Maislis Mór.** Polgári perrendtartási repertorium függelékkel. II. kiadás. (Aigner Lajos. 16-r. X, 151 l. ára 1 frt.)
- Makáry Gerő.** Magyar könyvészet. 1876. Jegyzéke az 1876. évben megjelent új, vagy újólág kiadott magyar könyveknek és térképeknek, az alakok, lapszámok,

- megjelenési helyek, kiadók és árak fölemlítésével és tudományos szakmutatóval. Függelékül: A magyar hírlapok és folyóiratok 1877-ben. (Budapesti könyvkereskedő-segédék egylete. 8-r. XXVII, 97 l. ára 1 frt.)
- Márkus István.** Törökországi képek. (Athenaeum. 8-r. 325 l. ára 2 frt 50 kr.)
- Mauritz Rezső.** A természettan elemei. Népiskolák számára. 3. jav. kiad. (Aigner Lajos. 8-r. II, 62 l. ára 40 kr.)
- Médéric Charot.** Dumont Jakab. Regény. (Athenaeum. 8-r. 195 l.)
- Menyhárt János.** Némely korszerű kérdések szellőztetése a magyar protestáns egyház kebelében. (Lenyomat az „Evangyéliomi Prot. Lap“ márcziusi számaiból. Debreczen. Ifj. Csáthy Károly. 8-r. 47 l. ára 30 kr.)
- Mommsen Tivadar.** A rómaiak története. Az 5. kiadás után a m. t. Akadémia megbízásából ford. Toldy István. VI. köt. (Franklin-t. nyomdája. 8-r. 329 l. ára 2 frt.)
- Montépin Xavér.** A vörös boszorkány. Reg. Ford. Berényi. I. II. köt. (Szépirod. Csarnok. X. évf. 1—3. füz. Friebeisz Fer. 8-r. 190, 64 l. Egy füzet ára 30 kr.)
- Múzeum,** A magyar nemzeti, könyvtárában találató többes példányok jegyzéke. II. füz. (Múzeum könyvtára. 8-r. 69 l.)
- Nagy Péter.** Emlékbeszéd hidvégi gr. Mikó Imre felett. A szepsi-szentgyörgyi ref. templomban nov. 26-án 1876. (Kolozsvár. Stein János nyomdája. 8-r. 19 l.)
- Népköltészet,** A hazai nem-magyar ajkú, tára. Harmadik köt. Román népdalok. Fordították Ember György, Grozescu Julián, Vulcanu József, bevezette Vulcanu József. Kiadja a Kisfaludy-társaság. (Athenaeum. 8-r. XXIII, 164 l. ára 1 frt.)
- Novellák,** Külföldi. I. II. köt. (Athenaeum. 8-r. 200, 166 l. Egy-egy kötet ára 80 kr.)
- Nyelvemléktár.** Régi magyar codexek és nyomtatványok. IV. köt. Első fele. (Akadémia. 8-r. 487 l. ára 2 frt.)
- Ónody Bertalan.** Khiva dinnyészete. (A Szyr-Deria vidék dinnyéinek ösmertetésével.) 1875. évben közép-ázsiai utazásában tett tapasztalatai alapján. (Tetty F. s társa. n. 8-r. IV, 62 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Ortvay Tivadar.** Kritikai adalékok Margum történetéhez. Források alapján. (Értekez. a történelmi tudomány köréből. VI. köt. 7. szám. Akadémia. 8-r. 53 l. ára 30 kr.)
- Paszlavszky József.** Az állatok természetrajza. I. köt. A középtanodák első osztálya számára. (Eggenberger. 8-r. 136 l. ára 90 kr.)
- Pazar József.** Jézus Példázatai. Homiliákban. Közrebocsátja fia. Pazar István. II. füz. (Sárospatak. Steinfeld Béla nyomdája. 8-r. 196 l.)
- Pereszlényi János.** Emlékbeszéd Deák Ferencz gyászünnepélyén 1876. febr. 13-án a nagy győri reform. gyülekezet templomában. (Győr. Czéh Sándor nyomdája. 8-r. 17 l. ára 10 kr.)
- Pesty Frigyes.** Brankovics György rácz despota birtokviszonyai Magyarorszában és a rácz despota ezím. (Értek. a tört. tudom. köréből. VI. köt. 9. szám. Akadémia. 8-r. 65 l. ára 30 kr.)
- Plathy István.** El a bécsi egyezséggel! Éljen az önálló magyar nemzeti jegybank! (Szentkirályi és Treutner nyomdája. 8-r. 16 l.)

- Plósz Sándor.** A magyar váltójog kézikönyve. I. füz. (Zilahy S. n. 8-r. 1—116 lap, ára 2 frt 80 kr.)
- Ponson du Terrail.** Rocambole börtönben. Regény. I. A kőműves szerelme. II. Newgate földalatti boltzata. III. Egy örült naplója. IV. Az akasztott kötele. 8 köt. Francz. ford. Mártonffy Fr. (Pfeifer Ferd. k. 8-r. 191, 198, 179, 172, 216, 221, 211 s 188 l. ára 8 frt.)
- Prescott H. E.** Schaffer Magdaléna. Beszély. Angolból ford. Csukási József. (Olesó könyvtár. 34. sz. Franklin-t. 16-r 155 l. ára 40 kr.)
- Radvánszky Béla,** szliaési kerület országgyűlési képviselőjének a képviselőház 1877. jan. 23-án tartott ülésében mondott beszéde. — Reč etc. (Besztercebánya. Machold Fülöp nyomdája. 2-r. 4 l.)
- II. Rákóczi Ferenc** levéltára, bel- és külföldi irattárakból bővítve, kiadja a m. t. Akadémia történelmi bizottsága. I. osztály: Had- és belügy. V. Szerk. Thaly Kálmán. Székesi gróf Beresényi Miklós levelei Rákóczi fejedelemhez. II. köt. 1706—1708. (Akadémia. 8-r. 671 l.)
- II. Rákóczi Ferenc** levéltára. II. osztály: Diplomacia. III. köt. Angol diplomatiai iratok II. Rákóczi Ferenc korára. Angol levéltárakból közli Simonyi Ernő. (Akadémia. 8-r. 496 l. ára 2 frt.)
- Rendeletei,** A m. k. belügyministerium, és utasításai a közegészségügy rendezéséről szóló 1876. XIV. t. cz. végrehajtása tárgyában. (Ráth Mór. n. 8-r. IV, 60 l. ára 40 kr.)
- Rendeleteinek,** A m. k. igazságügyministerium, gyűjteménye. 1876. évi folyam. (Az új váltó-eljárással.) (Ráth Mór. n. 8-r. VIII, 64 és 43 l. ára 80 kr.)
- Rendeleteinek,** A m. k. ministerium, gyűjteménye. 1876. évi folyam. 8. (utolsó) füzet. (Ráth Mór. n. 8-r. XIV, 177—305 l. ára 80 kr.)
- Rendeleteinek,** A m. k. ministerium, gyűjteménye. 1876. évi folyam. Négy pót-füzettel. Utasítások a népiskolai törvények végrehajtása tárgyában. Pénzügyministeri szabályrendeletek és utasítások az 1876. XV. t. cz. végrehajtása. 1. 2. füz. Váltóeljárás. (Ráth Mór. n. 8-r. XIV, 305; II, 98; 48; 32 és 43 l. ára 3 frt 50 kr.)
- Rendeletek,** Igazságügyi, 1876. (Franklin-társ. 8-r. 108 l.)
- Rendeletek tára,** Igazságügyi. Az 1876 évi igazságügyi rendeletek. Szerk. Fayer László. (Új folyam.) II. köt. (Athenaeum. 8-r. VIII, 93 l. ára 50 kr.)
- Répássy János** Egyházi beszédek a róm. kath. egyházi év ünnepeire és vasárnapjaira. A szónoki előadásra vonatkozó gyakorlati szabályokkal és függelékül hét májusi beszéddel a „Magnificat“ fölött. („Hunyadi Mátyás“ nyomda. 8-r. 577 l.)
- Roquette Ottó.** Szent Erzsébet Legendája. Magyarra fordítá Ábrányi Kornél. Az oratoriumot szerzé Liszt Fer. (Fanda József könyvnyomdája 8-r. 24 l.)
- Sárkány Ján. Fer.** Évi jelentés a pesti lovar-egylet munkálódásáról és a magyarosztr. birodalomban 1876-ban lefolyt löversenyekről. (50. év.) 1876 (Athenaeum nyomdája. 8-r. XXVIII, 183 l.)
- Sayous Eduard.** A mongolok betörése Magyarországra 1241—1242. Francziából ford. Takács István. (Olesó könyvtár. 35. szám. Franklin-társ. 16-r. 45 l. ára 20 kr.)

- Schenzl Guidó.** Az Isogonok rendhagyó menetéről Magyarország erdélyi részében. (Értek. a természettudom. köréből. VIII. köt. 1. sz. Akadémia. 8-r. 58 l. 3 táblával, ára 40 kr.)
- Schikaneder Manó.** A varázs-fuvola. Dalmű 4 felv. Zenéjét szerzette Mozart Amadé. (Metzger Emil. 24-r. 35 l. ára 25 kr.)
- Schwarczel Sándor.** A vasuti yafelszerkezetek. Külön lenyomat a magy. mérnök-és építész-egylet közlönyéből. (Athenaeum. 8-r. 37 l. 4 rajztábla.)
- Schwarz Gyula.** Államintézményeink és a kor igényei. IV. füz. (Aigner Lajos. n. 8-r. 269–388 l.)
- Simonyi Ernő.** II. Rákóczi Ferenc levéltára. II. oszt. III. köt. (L. II. Rákóczi Ferenc levéltára.)
- Simonyi Zsigmond.** Középiskolai tankönyvek tára. Magyar nyelvtan mondatnani alapon. I. rész. Az egyszerű mondat és a szóképzés. A középiskolák I. oszt. számára. (Eggenberger. n. 8-r. 88 l. ára 60 kr.)
- Stifter Adalbert.** Brigitta. Beszély. Németből ford. B. J. (Olesó könyvtár. 28. sz. Franklin-társ. 16-r. 82 l. ára 20 kr.)
- Szász Károly.** Emlékeszéd Jakab István fölött. (Értek. a nyelvtudom. köréből. VI. köt. 5. sz. Akadémia. 8-r. 22 l. ára 10 kr.)
- Szarvasy György.** A vasuti anyagszerkezési szolgálat néhány német vasutnál. (Athenaeum. 8-r. 206 l.)
- Szaváló,** köszöntő és levelező, vagy jó gyermekek könyve. (Lampel Róbert. 8-r. 64 l. ára 12 kr.)
- Székely Bertalan.** A figurális rajz és festés elvei, melyek a m. kir. országos mintarajztanodai szakoktatásnál alkalmazásban vannak. (Eggenberger. 8-r. 32 lap.)
- Sziuház,** Ifjusági. Szerk.: Egy szegedi tanár. VI. füzet: A divatos leánya. Vigj. 1 felv. VII. füzet: A kuruzsoló huszár. Vigj. 1 felv. (Szeged. Traub B. és társa. 16 r. 39 s 43 l. ára 12 kr.)
- Szombathy Ignác.** A magyarok történelme a középtanodák alsóbb osztályai számára, az új tantervhez alkalmazva. II. rész. 1270–1526. Az uralkodók táblázataival. (Győr. Czéh Sándor nyomdája. 8-r. 132 l. ára 70 kr.)
- Szombathy Ignác.** Magyar történelmi időrend vezérfonala. I. rész. A legrégibb időtől 1300-ig. Magyarország uralkodóinak táblázataival. (Győr. Czéh Sándor nyomdája. 8-r. 24 l. ára 20 kr.)
- Takács István.** Hazai váltófog és az új váltótörvény (1876. XXVII. t. cz.) alapján s számos váltómintával kísérve. (Knoll Károly. 8-r. VIII, 236 l. ára 2 frt 20 kr.)
- Tankönyvek tára.** Középiskolai. (L. Simonyi Zsigmond.)
- Társulatoknak,** a tiszavölgyi szabályozó, 1876. sept. 26-án tartott nagygyűléséből kiküldött ideiglenes központi választmányának Budapesten 1876. decz. 18-án tartott ülésének jegyzőkönyve. (Athenaeum. 8-r. 36 l.)
- Távirada-intézet,** A m. k., cím- és névtára 1877. jan. 1-én. Hív. kiadás. (Horvánszky Victor nyomdája. 8-r. XXIII, 112 l.)
- Thaly Kálmán.** (L. II. Rákóczi Ferenc levéltára. I. oszt. V. köt.)

- Thomé O. W.** A növényország tankönyve. Gymnasiumok, reáliskolák, erdészek, gazdák és gyógyszerészek valamint magántanulók használatára. A 4. kiadás után magyarra ford. s helyenként jegyzetekkel kísérte és alakította Borbás Vinceze. A szöveg közé nyom. több mint 900 fametszettel. 2. (magyar) kiadás. (Eggenberger. n. 8-r. XII, 355 l. ára 2 frt 50 kr.)
- Tihamér.** Kalózkirály és gályarab Marinelli Marino, vagy a velencei Bertalanéj. Tört. regény. 16—24. füz. (Bécs. Bensinger Zsigmond. n. 8-r. II. köt. 289—316, III. IV, 214 és IV. IV, 1—182 l. Egyes füzet ára 25 kr.)
- Toldy László.** A régi magyarok műveltségének története. (Történ. könyvtár. 30. füz. Franklin-t. 8-r. 111 l. ára 46 kr.)
- Tóth Béla.** Konstantinápolyi emlékek. (Athenaeum. 8-r. 106 l. Ára 80 kr.)
- Tóth József.** Pest-Pilis-Soltvárm. népiskolai tanügyi állapotának összesített kimutatása az 1876-ik évről. (Athenaeum. 8-r. 16 l.)
- (Törvények.)** Az 1876-ik évi törvények gyűjteménye. (Eggenberger. k. 8-r. 416 l. ára 2 frt., kötve 2 frt 60 kr.)
- Az 1876. évi törvények gyűjteménye. 5. füzet. XXXVII—LI. t. cz. (Lampel R. n. 8-r. ára 60 kr. Teljes példány 2 frt 40 kr., kötve 3 frt 40 kr.)
- Ugyanaz. Zseb-kiadás. VI. füzet. (Lampel R. VI, 629—790 l. ára 50 kr. Teljes példány 2 frt 50 kr., kötve 3 frt 50 kr.)
- Törvények és rendeletek gyűjteménye.** A törvénykezés közegei. Bírói ügyvitel. Polgári, váltó s kereskedelmi eljárás. Rendezte P. budapesti ügyvéd. I. füzet, (Lampel R. k. 8-r. IV, 192 l. ára 1 frt.)
- Törvényezikk, Közegészségügy, 1876. évi XIV. a közegészségügy rendezéséről, II. kiadás.** (Ráth Mór. n. 8-r. 48 l. ára 40 kr.)
- Törvényjavaslat a gyámügy rendezéséről.** Indokolással. — Törvényjavaslat az 1848. évi törvények által megszüntetett urbéri kapcsolatból fennmaradt jog- és birtokviszonyok rendezéséről szóló 1871. LIII. t. cz. módosítása és kiegészítéséről. Indokolással. Külön lenyomat a „Magyar Themis“-ből. (Athenaeum. 8-r. 78 l. ára 40 kr.)
- Tűzoltók zsebkönyve.** Vezérfonal tűzoltó-egyletek alakítása — s a már fennállók elméleti és gyakorlati továbbképzésére; hasznos minden tűzoltónak; kiadja: Schmidt Sándor, Szkokán Sándor. I. évf. 38 ábrával. (Zilahy S. 8-r. IV, 236 l. s 5 tábla; ára 1 frt 60 kr.)
- Utasítás a földadó szabályozásáról** szóló 1875. VII. t. cz. értelmében a kataszteri munkálatok kiigazítása céljából bejelentett térfogati adatok helyességének ellenőrzése végett alkalmazandó közegek és eljárás tárgyában. (Ráth M. 8-r. 48 l. ára 40 kr.)
- Verne Gyula.** A rejtelmes sziget. Átdolgozta Szász Károly. (Franklin-társulat. 8-r. VIII, 287 l. ára 2 frt.)
- Verne Gyula.** Sztrogoff Mihály utazása Moszkvától Irkutskig. V. Gy. után átdolgozta Szász Károly. (Franklin-társ. 8-r. IV, 238 l. ára 1 frt 60 kr.)
- Vulcanu József.** Román népdalok. (L. Népköltészet, A hazai nem-magyar-ajkú, tára.)
- Záray Ödön.** Magyar nyelvtan népiskolai használatra. IX. kiadás. (Aigner. 8-r. 62 l.)

- Zemlinszky Rezső.** A hazai köszén. Észrevételek az új bányatörvényjavaslathoz. (Athenaeum nyomdája. 8-r. 18 l.)
- Zlinszky Imre.** A magyar telekkönyvi rendtartás mai érvényében. 2. bőv. kiad. I. füzet. (Pfeifer Ferd. n. 8-r. 1—96 l. ára 3 frt.)
- Zlinszky Imre.** A telekkönyvi intézmény befolyása a tulajdonjog szerzésére és érvényesítésére. (Értekez. a társad. tudom. köréből. IV. köt. 7. sz. Akadémia. 8-r. 72 l. ára 40 kr.)
- Zollner Talabér.** Egyházi beszédek. I. egyh. évf. I. kötet. 2. füzet. (Tettyey Ferd. n. 8-r. 161—320 l. ára 1 frt.)

Hazai nem-magyar irodalom.

- Hadáry Ludwig.** Handbuch zum Disciplinar-Strafrechte für das kaiserlich-königliche Heer. (Egyetemi nyomda. 8-r. 224. VI. l.)
- Huber Franz.** Die polnische Frage. (Athenaeum. 8-r. 16 l.)
- Jassniger J.** Die Regulirung des Teufelsgraben und die Verbesserung der hydrotechnischen Verhältnisse im Ofner Gebirge. — Kritik des Gutachtens der anlässlich der Katastrophe vom 26. Juni 1875, zur Untersuchung der Ofner Gebirgswässer entsendeten Commission. (Athenaeum 8-r. 15 l.)
- Keleti Karl.** Skizze der Landeskunde Ungarns. (Nagel Bernát. 8-r. X és 359 l. ára 2 frt.)
- Regulirung.** Die, des Savefflusses, dann die Ent- und Bewässerung des Savethales in Kroazien und Slavonien mit besonderer Berücksichtigung des kroat.-slavon. Grenzgebietes. (Zágráb. Cs. k. főparancsnokság Zágrábban. 8-r. XVI. 272 l., 6 térkép.)
- Roksandič D.** Instruction zum Gebrauche des Monocle-Distanzmessers. (Temesvár. Szerző. 8-r. 32 l. egy tábla.)
- Schróter Carina.** Die Schulsparkassen vom Standpunkte der Pädagogik und National-Ökonomie. (Franklin-társ. 8-r. 149 l.)
- Schwicker J. H.** Die ungarischen Schulgesetze sammt den ministeriellen Instructionen und Circular-Schreiben zur Durchführung derselben. II. füzet. (Lauffer Vilmos. 8-r. XII. 43—298 l.)
- Wessely Joseph.** Das Karstgebiet Militär-Kroatiens und seine Rettung, dann die Karstfrage überhaupt. (Zágráb. Cs. k. főparancsnokság Zágrábban. 8-rét. IX. 366 l. egy térkép.)
- Hanel J. J.** Statuta et leges civitatis Curzulae. (1214—1558) (V. Monumenta historico-juridica slavorum meridionalium. Pars. I. vol. I.)
- Monumenta historicam slavorum meridionalium, vol. VI.** „Commissiones et Relationes Venetae“ tom. I. Annorum 1433—1527. collegit et digessit Simeon Ljubič. Edidit Academia scientiarum et artium slavorum meridionalium. (Zágráb. Hartmán Lipót. 8-r. 242 l. ára 2 frt.)
- Monumenta historico-juridica slavorum meridionalium edit academia scientiarum et artium slavorum meridionalium. Pars I. vol. I.** Statuta et leges civitatis et

- insulae Curzulae. (1214—1558.) Opera J. J. Hanel. (Zágráb. Akademia. 8-r. XV, 306, 1 l. és 1 tábla, ára 3 frt.)
- Schematismus** eleri dioecesis Alba-regalensis ad annum 1877. (Székesfehérvár. (Szammer Kálmán. 8-r. 134 l.)
- Schematismus** eleri dioecesis Jaurinensis pro anno 1877. (Győr. Sauerwein betűivel. 21 l.)
- Tabulae** memoriales, quas occasione quartae consecrationis ecclesiae cathedralis archieoconobii s. Martini per cardinalem Joannem Simor, VI-to Kalendas septembris 1876. ritu solemniter peractae, praesentibus posterisque offert ordo s. Benedicti de sacro monte Pannoniae. (Győr. Czéh Sándor. 2-r. 9 l.)
- Pauliny-Tóth W.** Bá sne. Sebrala jeho dcéra Mária. (Turóc-z-Szt.-Márton. Szerző. 8-r. 193 l. ára 1 frt.)
- Filipovič Ivan**, hrvatsko-njemački rječnik, svežič 23. (Zágráb. Hartmán Lipót. 1761—1840 l. 111—115 ív, ára 35 kr)
- Ljetopis**, Statistički, za god. 1874. Statistisches Jahrbuch etc. (Zágráb. A kir. horvát-szlavon-dalmát tartományi kormány statist. hivatala. 8-r. LXVII. 685 l.)
- Sbornik** ugarsko-hrvatskih skupnih zakonah. Godina. 1876. Broj. 1., 17—33. (Kir. horvát-szlavon-dalmát ministerium. 4-r. XIV., 145—229, 221—254 l.)
- Pisci**, Stari, hrvatski. Na sviet izdaje jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Knjiga VIII. Pjesme Nikole Nalješkovica, Andrije Cubrnanovica, Miše Pelegrinovica i Saba Mišetica Bobaljevica i jegjupka neznana pjesnika. (Zágráb. Hartman László. 8-r. XXVI, 242 l. ára 1 frt 70 kr.)
- Starine** na sviet izdaje jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Knjigae VIII. (Zágráb. Hartman László. 8-r. IV, 252 l. ára 3 frt.)
- Cipariu Tim.** Gramateca limbei romane. Partea II. Sintetica. (Nagyszeben. A bukaresti akademia. 8-r. IV. 354 l. ára 2 frt.)
- Norme** pentru administratiunea invetiametului nationalu confessionalu in districtulu consistoriului Romanu ort. din Aradu. (Arad. Gyulai István nyomdája. 8-r. 32 l. és 4 statist. tábla.)
- Planulu** de invetiamentu pentru scólele poporali in districtulu consistoriului romanu ort. din Aradu. (Arad. Gyulai István nyomdája. 8-r. 71 l.)
- Vlassa Georgiu.** Geometria pentru Gimnasiale inferioari dupa Fr. Moenic. Partea II. (Balázsfalva. Szerző. 8-r. 80 l. 108 ábrával.)
- Keleti Charles**, Hongrie: exposé géographique et statistique à l'occasion de l'Exposition universelle de Vienne de 1873. (Nagel Bernát. 8-r. VI, 407 s IV l. ára 2 frt.)
- Session**, Neuvième, du Congrès international de Statistique à Budapest. Rapports et resolutions. (Athenaeum 4-r. 22, 3 l.)

Hazánkat érdeklő külföldi munkák.

- Annuario** marittimo per l'anno 1877. compilato per cura dell' i. r. Governo marittimo in Trieste e del r. Governo marittimo in Fiume, XXVII. annata. (Triest. Ohswaldt Gyula nyomdája. 8-r. 9, XXXVI, 179, 152, 6 l. és két statist. tábla.)

- Bezold Friedr.** König Sigmund und die Reichskriege gegen die Hussiten bis zum Ausgang des dritten Kreuzzugs. III. Abth. (München, Aekermann Adolf. 8-r. II, 155, II, 168; II, 176 l. ára 5 frt 85 kr.)
- Blau Otto.** Reisen in Bosnien und der Herzegowina. Topographische und pflanzengeographische Aufzeichnungen. Mit einer Karte und Zusätzen von H. Kiepert. (Berlin. Reimer Dietrich. 8-r. IX, 232 l.)
- Csengery Anton.** Franz Deák. Autorisirte deutsche Übersetzung von Gustav Heinrich. (Lipese. Duncker és Humblot. 8-r. 190 l.)
- Eisenbahnkarte** von Oesterreich-Ungarn. Jahrg. 1877. 38. Aufl. (Teschen. Prochaska Károly., ára 1 frt.)
- Feldzüge** des Prinzen Eugen von Savoyen. Nach den Feld-Acten und anderen authent. Quellen herausg. von der Abtheilung für Kriegsgeschichte des k. k. Kriegs-Archives. I. Serie. III. Band. (Bécs. Cs. k. tábornok. 8-rét. VII. 531, 108 l. 6 graph. táblával.)
- Gentz (Chevalier de):** Dépêches inédites aux Hospodars de Valachie. Pour servir a l'histoire de la politique européenne (1813 a 1828) publiées par le Comte Prokesch-Osten fils. Tome premier — deuxième. (Paris. Plonc E. és társa, n. 8-r. XIV, 458, VI. 486 l.)
- Gopčevic Spiridion.** Montenegro und die Montenegriner. Nebst einem Plane von Cetinje. (Lipese. Fries Armin. X, 194 l.)
- Huber Alfons.** Die Politik Kaiser Josephs II. beurtheilt von seinem Bruder Leopold von Toscana. (Innsbruck. Wagner-féle egyetemi könyvkereskedés. 8-r. 35 l. ára 40 kr.)
- Kanitz F.** Donau-Bulgarien und der Balkan. Historisch-geographisch-etnographische Reisestudien aus den Jahren 1860—1876. II. Band mit 33 Illustrationen im Texte und 10 Tafeln. (Lipese. Fries Armin. n. 8-r. XIV, 382 lap, ára 11 frt 70 kr.)
- Krones Franz.** Handbuch der Gesch. Oesterreichs von der ältesten bis zur neuesten Zeit, mit besonderer Rücksicht auf Länder-, Völkerkunde und Culturgesch. 11—12 Liefg. (Berlin. Grieben. 8-r. 289—384, 3⁵—480 l. Egy füzet ára 90 kr.)
- Miklosich Franz.** Ueber d. Mundarten u. d. Wanderungen d. Zigeuner Europa's. VII. (Bécs. Gerold Károly s fia. 4-r. 89 l. ára 2 frt.)
- Movimento della navigazione** in Trieste nel 1876. (Triest. Kereskedelmi- s iparkamara. 4-r. 125 l.)
- Neumann Leopold** et Adolphe de Plason, Recueil des traités et conventions conclus par l'Autriche, avec les puissances étrangères depuis 1763 jusqu' à nos jours. Nouvelle suite. Tom. I. (Bécs. Cs. k. udv. és államnyomda. 8-r. XII 465 l. ára 4 frt 50 kr.)
- Peschek Anton Albert.** Grosses Wörterbuch der modernen europäischen Sprachen. (Bécs. Grégr és Dattel F. 4-r. 1—16 l. ára 25 kr.)
- Pölitz K. H. L.** Oesterreichische Geschichte. Neue Ausgabe von Ottokar Lorenz. 3. vermehrte Auflage. (Bécs. Gerold Károly fia. 8-r. IV, 204 l. ára 1 frt 70 kr.)
- Pulszky Carl.** Beiträge zu Raphael's Studium der Antike. Eingereicht zur Erlangung des philosophischen Doctorgrades an der philos. Facultät der Universität zu Leipzig. (Lipese. Hartung és fia. 8-r. 50 l.)

- Renn Kalender**, österr.-ungar. Jahrg. 1876. II. Theil. (Bécs. Beck Fr. 160 lap., ára 1 frt 50 kr.)
- Schreuzel M.** Beitrag zur Lösung d. Bankfrage m. Berücksichtigung d. gegenw. österr.-ungar. Monarchie. (Lemberg. Wild K. 8 r. 48 l. ára 60 kr.)
- Smets Moritz.** Geschichte der österreichisch-ungarischen Monarchie. Ein Volksbuch mit 12 Illustrationen. Vollständig in 16 bis 17 Liefergen à 30 kr. I—II. Liefg. (Bécs. Hartleben. 8-r. 1—96 l.)
- Uebersicht** des gegenwärtigen Standes der k. und k. österr.-ungar. Consulämter in sämmtl. fremden Staaten. (Bis 28. Febr. 1877.) (Bécs. cs. k. udv. s államnyomda. 8-r. 18 l. ára 20 kr.)
- Verkehrs-Karte** von Oesterreich-Ungarn in drei Farben. (Teschen. Prochaska Károly, ára 1 frt.)
- Wurzbach Constant.** Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich enthaltend die Lebensskizzen der denkwürdigsten Personen, welche seit 1750 in den österr. Krouländern geboren wurden oder darin gelebt haben. XXXIII. Theil. Mit 5 geneal Tabellen. (Bécs. Cs. k. udv. és államnyomda. 8-r. 362 l.)

Vegyes közlemények.

A Corvinák. A török birodalom uralkodójának nagylelkű ajándéka, mely Hunyady Mátyás világhírű könyvtárának jelentékeny maradványait hazánkna visszaadta, könyvtáraink és könyvészetünk történetének egyik legörvendetesebb eseménye. A „Szemle“ közlelbbi füzete a 35 codexnek részletes ismertetését fogja hozni.

A kövecsesi Dancs-család levéltára. A Nemzeti Múzeum könyvtára újabban a gömörmegeyi kövecsesi Dancs-család levéltárával szaporodott, melyet Dancs László kövecsesi földbirtokos úr, oly föltétel alatt bocsátott a Nemzeti Múzeum rendelkezésére, hogy itt a család tulajdonjogának föntartása mellett, örök letéteményképen elkülönítve őriztessék. Ez már a negyedik levéltár, melyet a Nemzeti Múzeum alig egy év alatt őrizete alá fogadott, hogy itt valamennyit közkincsévé tegye a hazai történetbuvároknak. A levéltár a Hanvay-levéltár szomszédságában van felállítva s az Árpád-házi királyok idejéből 6, a vegyes házi korszakból a mohácsi vészig 82, azontúl a legújabb korig 36, összesen 124 oklevelet, 206 levelet, 142 másolatot, 77 kötelezvényt, nyugtát és elenchust, mindössze 549 darabot tartalmaz. Legrégibb oklevele 1269-ből való, melyben az esztergomi káptalan bizonyítja: hogy Máté Mátyás fia Zabrag comes unokaöcsese, Sándort, Poruos fiát, a köztük fenforgott vitás ügyben, a káptalan színe előtt kielégítette. Érdekes továbbá

a két lovaspecsétes oklevél, az egyik Fülöp nádor 1325-ik, a másik László, opuliai herceg és nádor 1368. évi kiadványa; mindkettő meglehetősen conserválva. A magyar levelek közt legrégebb: Derecsény Ambrus záloglevele 1546-ból. — Mindezek a hazai történet, jogtörténet és közmivelődés-történethez, de különösen Gömör-megyé monographiájához érdekes adalékokat fognak szolgáltatni.

Gróf Berényi Ferencz, mint családjának utolsó férfisarja, dús levéltárát a M. N. Múzeumnak ajánlotta fel. Ez az ötödik családi levéltár, mely egy év leforgása alatt, az országos könyvtárba jut.

Erdélyi szombatosok. A szombatosok felekezete Erdélyben Rákóczy György alatt kezdett terjedni, de 1638-ban a deési országgyűlésen elnyomatott. Ennek daczára azonban, az erdélyi részekben utódjaik mai napig léteznek s a Múzeum könyvtára a mult hónapban vásárolt 3 XVIII—XIX. századi magyar kéziratot, melyekben nevezett felekezetnek szertartásai egész terjedelmökben vannak foglaltva. Érdekesek e kéziratok azért, mert magyar nyelven írvák, mely nyelv egyúttal a különben zsidó felekezetnek szertartási nyelve volt. Ajánljuk azok figyelmébe, kik a szombatosok történetével foglalkoznak.

Mustaffa budai pasa levelei. A múzeumi könyvtár újabban Mustaffa pasa eredeti levelezéseinek egy részét szerezte meg, melyeket a nevezett pasa 1572—1578 közötti időszakban Rudolf és Miksa császárokkal, Ernő főherceggel, Trautson Jánossal és más magyarországi pasákkal folytatott. A pasák levelezései törökül, a többiek magyarul vannak írva és pedig szép tömör magyarsággal. Az érdekes levelek száma 48-ra megy.

A Rummy-család levéltára. Hasonlóképen vásárlás útján került legközelebb a könyvtár tulajdonába a Rummy-család egyik ágának levéltára, mely Vas, Somogy, Sopron, Zala, Nyitra és győrmegyei okmányokban gazdag. A levéltár 16 Árpád-kori, 109 Anjou-kori, 56 Zsigmond, Hunyady és Jagelló-koriok levelet tartalmaz s a többi a mohácsi vészen túl terjedő XVI, XVII. és XVIII. századi oklevelekkel és levelekkel együtt összesen 301 darabot tesz ki.

A keszthelyi könyvtár. A „Könyv-Szemle“ I. füzetében Szilágyi Sándor a bécsi Theresianum könyvtárának XVI. századbeli unicumjait ismerteti. Jó zsa László úrnak a keszthelyi gróf Fesztetich-féle könyvtár öréneki szíves közléséből örömmel értesülünk, hogy a 4-ik szám alatt ismertetett munka (Igen szép historia Sigmond császárnak idejében lőtt dolog... sine anno) ama könyvtár-

ban is megvan; hogy továbbá a 11. szám alatt ismertetett munkának (Az . . . Troia . . . varosanac . . . veszedelmerol . . . Kolozsvar. 1586.) régibb, 1582. évi debreczeni kiadásából teljes példányt bír. Reméljük, hogy közelebb az említett könyvtárnok úrtól a keszthelyi könyvtár részletes ismertetését közölhetjük.

„Egy régi magyar könyv“ cím alatt a „Magyar Állam“ apr. 21-iki számában Tóth Mike tanár úr a „Könyv-Szemle“ I. füzetének egyik közleménye alkalmából ismerteti Pesthi Gábor Nomenclatur-ájának 1538-iki kiadását, melynek egyetlen ismert példányát a kalocsai főegyházi könyvtár bírja. A tanár úr becses czikkére azonban két észrevételt kell tennünk. Mi azt mondtuk, hogy a Nomenclatura 1568-iki kiadásából két példányt ismerünk: a múzeumit és a szatmárit; a tanár úr szerint a kalocsai a „harmadik“ példány. A bibliographia minden kiadást külön munka gyanánt tekint. És így az első kiadásból fennmaradt egy példányt a későbbi kiadások példányaitól szorosán meg kell különböztetni. Továbbá a tanár ur Jankovics Miklósról szólván, megjegyzi „úgy tudom, Kalocsán könyvtárnok volt“. Jankovics Miklós előkelő földbirtokos és köztudomás szerint európai hírű régész és gyűjtő volt, kinek könyv-, kézirat-, régiség- és érem-gyűjteményét az 1836-iki országgyűlés 125,000 ezüst forinton vásárolta meg a Nemzeti Múzeum részére, és kitől számos becses régészeti, könyvészeti és történeti dolgotat bocsátott közre.

Az amerikai Egyesült-Államok könyvtárai. Az Egyesült-Államok kormánya a philadelphiai nemzetközi kiállítás alkalmából közrebocsátotta a területén fennálló nyilvános könyvtárak ismertetését. A munka címe: „Public Libraries in the united states of America, their history, condition and managenent. Washington. 1876.“ 1189 lapra terjedő kötet *3647 könyvtárt* sorol fel és ismertet. E roppant szám akként magyarázható meg, hogy a lajstromba az összes tanintézetek könyvtárai fel vannak véve, olyanok is, melyeknek könyvkészlete 200—300 kötetből áll. Az Egyesült-Államok kormánya ezen munkát, mely a birodalom culturái állapotainak fényes emléke, a világ összes nagyobb könyvtárainak ajándékuül küldötte.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára többes példányai jegyzékének második füzte minap jelent meg és tartalmazza 1) a régi magyar irodalomhoz tartozó munkákat; 2) Magyarország történetére vonatkozó kisebb nyomtatványokat a XVI-ik és XVII-ik századból;

3) az úgynevezett hungaricáknak egy részét és 4) az általános történelmet.

A „Magyar Könyvészet 1876-ban“ című könyvészeti művet Makáry Gerő szerkesztése alatt kiadta a „budapesti könyvkereskedősegédek egylete“; az előszóban kifejezvé, miszerint az egylet szándéka ezentúl minden évben ily kimutatást a lefolyt évben megjelent könyvekről kiadni, úgymint külföldön egyes kiadók már igen régen tesznek, például Hinrichs Lipcsében. Kívánatos volna, ha a derék egylet ebbeli szándéka csakugyan valósulna. Az előttünk fekvő és 1876-ról szóló kimutatás az egyes könyvek cízeit először szakok szerint röviden és azután betűrendben terjedelmesen közli. A címek és a szakmutató összeállításánál a szerkesztő a Hinrichs-féle jegyzék rendszerét követte viszonyainkhoz alkalmazva, minthogy ezt Németországban is a könyvkereskedők jegyzékeik összeállításánál nagyrészt elfogadták. Ha az egylet jövőben nemcsak a magyar nyelven megjelent könyveket, hanem a többi Magyarországon élő nemzetiségek irodalmi termékeit is minél részletesebben közölné, úgy hogy ily módon Magyarország egy évi összes irodalmi működésével megismerkedhetnénk, ez által az említett egylet könyvészetünknek igen nagy szolgálatot tenne.

A kir. magyar természettudományi társulat könyvtárnoka, Heller Ágost, kiadta a társulat könyvtárának címjegyzékét egy gondosan összeállított kötetben. Az egyes könyvek cízeit először szoros betűrendben terjedelmesen, és másodszor szakok szerint röviden közli. A szakok száma 17. A könyvtár állapota jelenleg 4528 mű 8314 darabban, ezek közt van 781 magyar.

Kimutatás

a Nemzeti Múzeum könyvtárának ajándékozott

1848—49-ki hirlapokról.

1. B. Radvánszky Béla úr ajándéka: Magyar Gazda 1848. 31. szám.

2. Gyórfy Gyula ügyvéd úr ajándéka: 1. Esti Lapok 1849. évi 68, 75—77. sz. — 2. Jövő 1848. évi 10. sz. — 3. Márczius 15-ke 1848. évi 103. szám. — 4. Reform 1848. évi 2. szám.

3. Szinnyi József úr ajándéka Budapestről: Nép Barátja 1848. évi 22. sz. — 1849. évi 12. sz.

4. Cseh Mihály úr ajándéka Fejérm. Velenczéből: Budapesti Hiradó 1848. évi 856—860-ig és a 882. szám. — 2. Figyelmező 1848. évi 5—10-ig, és a 14. sz.

5. Balogh István úr, honvédszázados, ajándéka Budapestről: Honvéd 1848—49. évi 1—100-ig, 147, 156. szám.

6. B. Mednyánszky Dénes úr ajándéka nyitram. Rakovitzról: 1. Figyelmező 1849. évi 83—100-ig. 2. Städtische Pressburger Zeitung 1848. évi 1—25. számig.

7. Pákh Károly, iglói evang. gymn. igazgató úr ajándéka: Nevelési Emléklapok. Szerkesztette Tavasi Lajos. 1848. évi 5. füzet.

8. Kubinyi Elek úr ajándéka Német-Bolyból: Nemzeti Népbárát, Pesti Hirlap, Pucski Priatel cz. hirlapok 1848. évi folyamából összesen 202 számot.

9. Tiszt. Dobrovics László úr ajándéka Szombathelyből: 1. Esti Lapok 1849. évi 3, 4, 6—8. szám. — 2. Három Proclamatio 1848—49-ből.

10. Egy ismeretlentől: 1. Márczius 15-ke 1849. évi 44. sz. — 2. Komáromi Lapok 1849. 12, 18. sz. — 3. Ábrázolt Folyóirat 1848. 1—3, 5, 7—9. szám. — 4. Képes Újság 1848. évi 27. szám.

11. Fitzek Károly, jákóhalmai plebános úr ajándéka: Márczius 15-ke 1848. évi 109. szám. — 1849. évi 4—45, 51—59, 65, 66. szám.

12. Dr. Kiss Áron, bpesti ref. gymn. tanár úr, ajándéka: Nép Barátja 1849. évi 8. száma.

13. Mártonffy Elek úr ajándéka Kaposvárról a „Somogy“ szerkesztőségétől: 1. Die Opposition 1848. évi 32. szám. — 2. Figyelmező 1849. évi 68. szám. — 3. Márczius 15-ke 1848. évi 244. sz. 1849. évi 4, 20, 55. sz. — 4. Nép Barátja 1849. évi 2, 3, 6—10, 16—21. számig. 5. Städtische Pressburger Zeitung 1848. évi 35. szám.

14. Wrchovszky Rudolf úr ajándéka Szakolczáról: Egy szám 1848-ki Márczius 15-ke.

15. Henig Mór tanár özvegye ajándéka Budapestről (Rombach-uteza, az izraelita képezde épületében): Egy Herhály-pusztán 1849. sept. 27-én kelt Komárom várának átadására vonatkozó proclamacio.

16. Egy ismeretlen ajándéka Rév-Komáromból: az 1849-ki Esti Lapokból 1, a Komáromi Értesítőből 3, a Komáromi Lapokból 12 szám.

17. Mártonfalvay Elek ur ajándéka Kaposvárról: 114 proclamacio az 1848—9-ki korszakból.

MAGYAR KÖNYV-SZEMLÉ.

KÖZREBOCSÁTJA

A M. NEMZETI MÚZEUM
KÖNYVTÁRA.

BUDAPEST.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ HIVATALA,

1877.

Hogy a Konstantinápolyból érkezett Corvin-codexeket kimerítően ismertető czikket megszakítás nélkül adhassuk, jónak láttuk ezúttal kettős füzetet bocsátani közre. A jövő füzet e szerint okt. végén fog megjelenni.

A HARMADIK és NEGYEDIK FÜZET TARTALMA:

8.	Pulszky Ferencz: A Corvina maradványai	145—152
	A sztambuli szerailban európaiak által látott, nyugati nyelveken írt codexek	153—157
12	Csontos János: A Konstantinápolyból érkezett Corvinák bibliographiai ismertetése	157—218
	Bubics Zsigmond: A Nemzeti Múzeum fa- és rézmetszetei	218—222
	Id. Szinyey József: Hirlapirodalmunk 1848—49-ben.	223—243
	Tipray Tivadar: A magyar irodalom 1877-ben	244—254
	Hazai nem-magyar irodalom	255—257
	Vegyes közlemények	257—260

MAGYAR KÖNYV-SZEMLE.

A magyar Nemzeti Múzeum könyvtára ezen cím alatt folyóiratot indít meg, mely a magyarországi könyvészet és a hazai könyvtárak közlönye óhajt lenni.

Közölni fog a régibb magyarországi bibliographia körébe tartozó értekezéseket és az újabb felfedezésekről szóló értesítéseket. Ismertetni fogja a hazai könyvtáraknak történetét, szervezetét, nevezetesebb tudományos kincseit és szerzeményeit. Továbbá összeállítandja a magyarországi sajtó irodalmi érdekű termékeinek és a hazánkat érdeklő külföldi munkáknak lehetőleg teljes és pontos jegyzékét.

Készséggel megnyitja hasábjait a könyvtárnokok és könyvgyűjtők felszólásainak, javaslatainak és kérdéseinek; számít mindazoknak szives közreműködésére, kiket hivatalos állásuk és irodalmi foglalkozásuk ezen térre vezet.

A „Könyv-Szemle“ megjelenik évenként 24 ivnyi terjedelemben, két-havi füzetekben, díszes kiállításban.

Előfizetési ára egész évre bérmentes szétküldéssel együtt 2 frt 40 kr.

Az első évfolyam szintén 2 frt 40 kron rendelhető meg.

Az előfizetési pénzek Knoll Károly úrhoz a M. Tud. Akadémia könyvkiadó hivatalába, vagy a Történelmi társulat pénztárához, vagy végre a legközelebbi könyvkereskedésbe, egyéb küldemények és irodalmi közlemények a Magy. Nemzeti Múzeum könyvtárába küldendők.

A CORVINA MARADVANYAI.

Pulszky Ferencztől.

(Felolvastatott a M. T. Akadémia június 4-diki ülésében.)

A Corvina ismételen fordult már elő az Akadémia előtt. Mátyás király híres könyvtáráról szóltak itten Podhraczký, Toldy, Ipolyi, Henszlmann, Mátray, Rómer. Előadásaikból tudjuk, hogy Mátyás nagy pénzen szerezte össze a korában megkapható kéziratokat; hogy Taddeo Ugoletti könyvtárnoka azokat, melyek kaphatók nem voltak, Florenzben iratta le; hogy Gherardo és Attavante festették a legkiválóbbaknak díszlapjait; hogy a nagy király halálakor még több ily művészileg kiállított könyv nem volt teljesen elkészítve s kifizetve; hogy Ulászló és Lajos alatt a könyvtár minden felügyelet hiában pusztulni kezdett; hogy e két király a becsesebb könyveket bőkezűen elajándékozgatta; hogy Cuspinián a német császár küldöttje gyakori követjárásában Budára, ura számára mindig hozott codexeket Bécsbe; hogy a legszebb Missalét Mária az özvegy királyné Brüsszelbe vitte magával, hol az most is a könyvtár legbecsesebb ereklyéje; hogy János király idejében a régi gondatlanság uralkodott udvaránál a könyvtár tekintetében; hogy midőn Szolimán 1540-ben Budát elfoglalta, a régi Corvina már csak részben állt fenn; hogy a török császár azt, nem tudjuk melyik évben, Konstantinápolyba vitte át, s a kincstárba tétette; hogy Pázmány Péter, Bethlen Gábor és Rákóczy György sikertelenül igyekeztek ezen kincset hazánknak visszaszerezni; hogy végre Mátyás királynak Sztambulban létező codexei annyira feledésbe mentek, miszerint meg létezésükről is csak homályos hagyomány tartotta fel a hírt. — Görög fanarioták, kik a török icsoglánokkal érintkeztek, beszéltek, hogy a kubbe Altiban, a kincstárban, azon teremen túl, hol a próféta ereklyéi őriztetnek, egy szeglet-szobában nagy mennyiségű könyv hever, de oda keresztény nem juthat semmi áron, mert az ereklyeterem padlóját csak a hívők lába taposhatja, hitetlennek tilos a beme-

net. Ezen hír egész Európában el volt terjedve s a tudósok megfejtkezve a Corvináról, mindig azt remélték, hogy a byzanci császárok könyvtára rejlik a kincstár mesés szobájában, melyből előbb-utóbb valamelyik görög vagy római író elveszett munkája kerülhet még napfényre: Alkaiosnak ódái, Menandernek komédiai, vagy Livius és Tacitus elveszett könyvei. A francia udvar tett tehát e részben ismételt lépéseket, később az orosz és az osztrák kormány, hogy követjeik a rejtett codexek tartalmáról tudomást szerezhessenek magoknak; de minden diplomatiái eljárás sokáig sikertelen maradt, végre annyi még is kieszközöltetett, hogy midőn a búcsúzó nagyköveteknek a kincstárt megmutatták, ez alkalommal a kincstárőr egy-két codexet is hozott ki, hogy ezeket is mutogathassa. A tudománynak ebből haszna nem volt, s csak a vágy lett élénkebb a porban heverő felejtett könyveket megvizsgálhatni. Végre Lepsius a híres egyiptolog volt az első a nyugati tudósok között, s Tischendorf a bibliai szövegeknek ismert kutatója a második, kik az orosz czár ajánlata következtében oly szerencsések lehettek, hogy nagyobb számú köteteket nem csak láthattak, hanem kezelhettek is; de ezeknek sem engedték meg a közelítést a kincstár rejtelmes szobájához, a codexeket hihozták onnét s úgy mutatták be nekik. Mordtmann az örmény tudós, ki mind Lepsiust mind Tischendorft mindig kísérte, midőn ezeknek alkalom nyújtatott a codexek vizsgálására, egy jegyzéket készített azon munkákról, melyeket láthatott. Mind a hárman a byzanci császári könyvtár maradvékát keresték, de reményeikben csalódtak, mert végre még is azon meggyőződésre jutottak, hogy ez többé nem létezik; minthogy pedig a Corvina-codexek jellegét nem ismerték, a vörös vagy violaszín bársonnyal bevont fatáblakötést, a színes czímfelírást a könyv aranyzott szeletén s a hollós czímert a czímlapon, ezekre nem is fordítottak különös figyelmet.

1862-ben Kubinyi Ferencz, az Akadémia azon lelkes tagja, ki a Nemzeti Múzeum kincseit is oly bőkezűen gyarapította, Ipolyi Arnold és Henszlmann Imre Konstantinápolyba utaztak azon czélból, hogy bármi módon hozzá férhessenek a Corvina fennmaradt köteteihez; báró Prokesch-Osten nagykövet közbenjárása folytán két alkalommal láthatták a sztambuli kincstárban rejlő codexek egy részét, s első pillantásra felismerték sokakon a budai királyi könyvtár jelvényeit, minden látottakat pedig pontos jegyzékbe vetek.

Általok lett figyelmeztetve a nagykövet azon különös érdek iránt, melylyel e könyvek hazánkra nézve bírnak, minek folytán ő is megvizsgáltatta azokat Dethier tanár által, ki is terjedelmesebben írt le közülök tizennégy darabot mint a melyek kétségtelenül a Corvinából valók, s kilenczet, melyekről alapos a valószínűség, hogy szintén a magyar királyi könyvtárban voltak elhelyezve. A három akadémikus visszatérével Ipolyi Arnold 1862-ben júliusban adta elő az Akadémiának a konstantinápolyi tapasztalatokat, két évvel később 1864. april 25. Henszlmann Imre terjesztette az Akadémia elébe a jelentést a sztambuli szerailban látott codexekről, s Dethier, Kubinyiéék és Mordtmann jegyzékei nyomán hetvenöt kéziratot sorolt fel, mint a melyek a Kubbe Altiban őriztetnek, a mint ez a M. T. Akadémia jegyzőkönyvei 1864-ben kiadott második kötetének 89—93 lapjain és a jelen cikkhez csatolt függelékben olvasható.

Midőn 1869-ben Ő Felsége a suezi csatorna megnyitásának alkalmából Konstantinápolyt meglátogatta, a szultán a legdíszesebb négy kéziratot a Corvinából neki ajánlta fel, Ő Felsége pedig a M. Nemzeti Múzeumnak ajándékozta. Az Akadémia ezeket Mátray és Toldy felolvasásaiból elégségesen ismeri, s emlékezni fog még azon, a rézmetszet történelmére nézve is nevezetes kártyáról, melyet az egyik kötetben valamelyik olvasója, talán maga Mátyás király jegyül bennhagyott, s mely azt bizonyítja, hogy a tizenötödik század óta e könyvet senki nem nyitotta fel. — Azóta a kéziratok a Kubbe Altiból átszállítottak ez Eszki Szeraj egyik köskjébe, hol azoknak egy részét 1875-ben magam is láttam. Ez idén a mint tudva van, Abdul Hamid Ő Felsége harminczöt kötetet ajándékozott a budapesti királyi egyetemnek s ezen valóban fejedelmi ajándékért a képviselőház szavazta meg ünnepélyesen a nemzet köszönetét.

Midőn e kincsnek egy részét jelenleg a Tud. Akadémiának bemutatni szerencsém van, megjegyzem, hogy mind a 35 kézirat s az elébb visszakerült négy kötet a M. N. Múzeumban ideiglenesen közszemlére ki van állítva.

A szultán nagyszerű ajándéka azon helyzetbe tette tudósainkat, hogy a Corvinának sztambuli maradványa iránt most jobban tájékozhatjuk magunkat. Összehasonlítva azokat, melyek most már vissza kerültek a kiadott jegyzékkel, azt találjuk, hogy azon huszonhárom codex, melyet Dethier mint bizonyosan vagy valószínűleg Mátyás könyvtárából valót ismert fel, mind Budapesten van már.

Caesar commentárjainak végén azonban, melyeket Dethier az aranyzott szeleten olvasható cím következtében a Corvinához tartozóknak ítél, mind a mellett, hogy a címlap ki van vágva, melyen a hollós címér lehetett, ezen szavakat olvassuk: Marinus Tomacellus scribi fecit amicis aequae ac sibi. Angelus scripsit. (Dethier lajstromában 8. sz. a.) A Kubinyiek jegyzékében 24. sz. a. előforduló Vita Hadriani aliorumque imperatorum nem egyéb mint Dethier 18. száma: Scriptorum Historiae Augustae.

Azon tizenhét codex közül, melyeket csak Kubinyiek láttak s melyek szerintök Mordtmann jegyzékében nem fordulnak elő, jelenleg kilencz került vissza hozzánk, nyolcz Sztambulban maradt, az előbbiekközül a *Versus varii* címen 29. sz. a. említett codexben Thewrewk Emil tagtársunk, ki a Corvina kézirataival tüzetesen foglalkozik, felismerte Boëthius munkáját. A Mordtmann lajstromában 64. sz. a. előforduló Liber Trogi Pompeji Dethiernek már fentebb említett 18. számához hozzá van kötve, a 61. sz. alatti *Candidi Grammaticon* pedig a 19-dikhez. A 75. szám alatti szlovén kézirat továbbá valószínűleg Kubinyiek illyr codexének felel meg a 36-dik szám alatt, melyre nézve megjegyezzük, hogy mind azon kéziratok közül, melyek Sztambulban maradtak, ez volna talán a legérdekesebb; glogolit betűkkel van írva, hátlapján címér látható mondatzalaggal, melyen a következő felíratot olvassuk: „Arma Domini Chervoe Ducis Spalatensis.“ Ez érdekelhetvén különösen horvát atyánkfiat, illőnek tartom a szláv tudósokat e kézíratra figyelmeztetni, legyen ez Mordtmann szerint *Legendarium* vagy, Henszlmann szerint verses munka. Végre Mordtmann 56-dik száma „*Historia Universalis* (Byzantin. Gesch. Werk)“ aligha nem Kubinyiek 33-dik szám alatti „görög codex,“ történeti munka a komnéne korából.“ Az Akadémiával közlött hetvenöt szám e szerint hetvenre lesz leszállítandó. A Mordtmann által látott 34 illetőleg 31 könyv közül csak négy foglaltatik a szultán mostani ajándékában, ellenben négy codex tűnt ebben elő először, olyan, melyet sem Dethier sem Kubinyiek sem Mordtmann nem ismertek; jelesen Cicero in Verrem, szép flórenczi codex, Mátyás címérével s a színes címmel az aranyzott szeleten; Terentius, melyet Aloysius Haudry 1444 írt le, a mint ezt a könyv végén említi; továbbá Aristotelesnek spanyol fordítása s egy scholasztikus munka, mely Konstantinápolyban „*Traité sur le mouvement*“ nek neveztek el, ez meglehet, hogy Mordtmannak 65-dik száma „*Ein*

Buch über Logik,“ Csontos János a Múzeum könyvtári segéde kiolvasott benne egy régi elmosódott címet: Liber physicorum. Az ismert 70 kéziratból maradt tehát még Sztambulban 33, nagyobbára görög szövegű.

Az ajándékozott codexek tudományos becséről jelenleg alig lehet még itélni. Tudósaink erről csak később fognak értekezni. Jelenleg csak ennyit jegyezhetünk meg, hogy a Dethier 20-dik szám alatti Festi Pompeji Lexicon vocum latinorum című kézíratra nézve Nagy Iván és b. Nyáry Albert épen most közlik a „Mátyáskori Diplom. Emlékek“ III. kötetében a milánói hg. következő érdekes levelét:

Mediolani X. Novembris 1488.

Duci Joanni Corvino.

Crebris quondam exterarum gentium in Italiam incursionibus effectum est, ut nonsolum Romana, idest, latina lingua amissa sit, sed omnes fere preclarissimorum auctorum libri sint ex Italia asportati. Ex quibus quicquid reliquiarum superfuit, videmus beneficium Dei optimi maximi, qui ingenia horum temporum aperuit, in lucem productum esse, sed desunt adhuc multa, inter que maxima portio est doctissimi vocabulorum interpretis Festi Pompei, quem integrum in Biblioteca Vestra et quam Serenissima parentis Vestri Majestas summa sua laude, et opera vera Regia comparat, aut inter libros eruditissimi Viri Domini Thadei Parmensis preceptoris Vestri esse certo accepimus, qui nuntius ingenti profecto nos letitia affecit, cum putaremus alioquin pulcherimum opus penitus esse deperditum, hujus igitur habendi non parvo desiderio incensi sumus nos et Illustrissimus patruus noster, qui his studiis admodum delectatur et libentissime legit, que non sint vulgo comunicata. Quare hortamur, et quam possumus, studiosissime rogamus Illustrissimam Dominationem Vestram, ut hujus eruditissimi voluminis participes nos faciat, ex his duobus alterum impertiendo, ut aut librum ipsum ad nos mittat tantisper, dum hic transcribi curemus, aut istic ipsa ejus exemplum confici jubeat quam emendatissimum ac quam celerius fieri possit, deinde ad nos mittatur. Hoc tanti a nobis estimabitur, ut inter jucundissima Dominationis Vestre erga nos obsequia collocaturi simus.

(Milánói államltár.)

E kézirat jelenleg a szultán által újra bekötöttet, mint mind azon 35 codex, mely jelenleg hozzánk visszakerült, hol vörös hol zöld bőrbe, az egyik táblán Mátyás királynak, a másikon a szultánnak jelvényeivel; az előtt azonban, mind Festus Pompejus mind Vitruvius, a Scriptoresek, és Concorrenzio Mythológiája bőrbe voltak kötve; Dethier szavai szerint: Ils se distinguent par la relieure en veau (un en perchemin) sur laquelle il y a des bordures d'abeilles et le timbre en buste du Duc avec la legende Franciscus Sforza Mediolanensium Duc POMPPP. Úgy látszik tehát, hogy Corvin János csakugyan megküldte a kért kéziratot a milánói hercegnek, s hogy ez azt újra bekötve, három más kézirrattal együtt küldte vissza, feltéve hogy a herceg ki nem cserélte a kölcsön vett példányt, mert a kezünkben lévő kézirat nem is Festus Pompejus egész munkája hanem csak Paulus Diaconus kivonata.

Hogy Corvin János sokat foglalkozott a Corvinával, ez azon az országnagyokkal kötött szerződésből (1490. jun. 17.) is világos, mely szerint a budai vár kezénél hagyatott, a melynek egyik pontja következőképen szól:

„Similiter etiam Bibliothecam pro regni decore exstructam libris exhauriri non patiat, sed universos libros ibidem relinqui faciat, liceat tamen eidem cum consilio et revisione Praelatorum et Baronum, aliquos pro suo usu de illis recipere et de bibliotheca extrahere.“

Figyelemre méltó még a Tertullian codexnek (Dethiernek 14. száma.) végén látható e jegyzet: „Finivi transcurrendo Nitrie die 7 Juny 1468. Emendare bene non potui propter inemendatum exemplar.“ Ugyan ezen emendator kezeirásával találkozunk egy codex végén, mely Farkas Lajos könyvtárával jutott a Múzeumba, itt azonban Mátyás czimere bizonyára későbbi ügyetlen hamisítás, de a kézirat mégis a Corvinához tartozott, mert ugyanazon kéz mint az előbbi írta végére a következő szavakat: „Finivi legendo et signando die 26 Septembris 1470 (Jo.).“ Végre egy harmadik codexen Tacitus töredékein (Dethier 6-dik száma.) ismét ugyan ezen kéztől olvassuk a Colophont „Jo. Ar. Legi transcurrendo 1467 sedmansit inemandatus.“

Mind a három kézirat a florenzi jelleggel bír, az első Mátyás czimérével díszes, de mind a három aligha nem Vitéz János könyvtárából került a Corvinába, mert Vitéz volt 1467-ben, 68-ban, 70-ben a nyitrai püspökség administratora, hol a úgy látszik külön leíró

vagy emendatort tartott, neve a kezdő betűk tanúsága szerint Joannes Aretinus, Arezzói János lehet, kinek kezére meg a Terentius széljávításaiban is reá ismerünk. Ki lett legyen ezen Arezzói János, azt alig lehet biztossággal meghatározni; nem lehetetlen, hogy Giovanni Tortello Arezzóból, ki a pápa könyvtárát hozta rendbe. Leonardo Bruni ez időben Leonardus Aretinusnak írta magát, Carlo Marsupini Carolus Aretinusnak, így Giovanni Tortello is Joannes Aretinusnak nevezhette magát. Tudjuk, hogy kitűnő humanista volt, magyarországi útjáról azonban sehol nem találunk említést.

Theophrast könyve a plántákról (Dethier 7. száma.) azért is nevezetes, hogy erre Vespasiano Bisticci a florenczi könyvtáros reá írta nevét: „Vespasianus librarius Florentinus fecit fieri Florentiae.“ Vespasian tudvelevőleg maga is író volt s megvannak tőle nevezetesebb kortársainak és ismerőseinek biographiái. Midőn V-ik Miklós pápáról ír, megjegyzi hogy Theodorus Gaza az ő megbizásából fordította le Theophrastot. A kellemesen csevegő könyvtárosnak egy másik megjegyzése is némi világot vet egy oly kérdésre, mely eddig nincs megfejtve. Több író a Corvinában létezett könyvek számát 50,000-re teszi, mit számos tudósok lehetetlennek tartanak. Ezen kérdésre nézve nézetem szerint határozó az akkori olasz könyvtárak nagysága, már pedig Vespasian midőn Giovanni Tortelloról emlékezik meg, azt mondja, hogy Miklós pápa reá bízta könyvtárát, melyet ő rendezett, „el is készítette a leltárát s bámulatos a könyvek mennyisége, melyek e könyvtárban voltak, ő kilencz ezer kötetnek mondta.“ Ez tehát rendkívüli számnak tartatott, tudjuk azonban szintén Vespasianótól, hogy az urbinói herczeg könyvtára Mátyás idejében még nagyobb volt a pápáénál, s hogy a Corvina a leggazdagabbak közé számíttatott; még is a 9000 és 50,000 közt oly nagy a különbség, hogy mi is kénytelenek vagyunk az utóbbi számot túlzottnak tartani. Ha azonban a kisebb számot is elfogadjuk, s avval a híres könyvtárból megmentett kéziratok ritkaságát összehasonlítjuk, fájdalom fogja el lelkünket s Goethével felsóhajtunk

— Wir tragen
Die Trümmer herüber und klagen
Ueber die verlorene Schöne.

Ha a szultán ajándékát figyelmesen vizsgáljuk, két kérdés merül még fel minden bibliographnál; az első valjon mind ezen kézirat csakugyan Mátyás könyvtárához tartozott-e, a másik valjon lehet-e

remélni, hogy Sztambulban az ismert codexeken kívül még több is fel volna található?

Az elsőre nézve elég biztosággal adhatunk igénlő feleletet, mert nincs tudva, hogy a törökök valaha máshonnan is vittek volna el könyveket mint Budáról. Szolimán idején kívül nyugoti könyvekre semmi súlyt nem fektettek, még a byzanczi császárok régi könyvtára is elpusztult vagy elkallódott kezök alatt, hiszen azon 70 codex közül, melyeket európai tudósok Konstantinápolyban láttak, csak egy tartozott a régi császári könyvtárhoz: Szt. János Evangélioma, melynek végén Alexius Comnenus neve fordul elő, s talán még két történelmi kézirat. Más részről fel sem tehetjük, hogy a Corvina minden könyve el lett volna látva Mátyás király címerével, sőt állíthatjuk, hogy csak azokon találjuk a gyűrűs hollót, melyek egyenesen az ő számára írtak le akár Budán, akár Florenczben; ezek díszesebbek ugyan, de irodalomtörténeti tekintetben kevésbé érdekesek, minthogy más ismeretes codexeknek, főleg a Laurentiana kézíratainak, másolatai. Azok miket Mátyás készen vett, nélkülözik címerét, s ilyenek az ajándékozott kötetek legtöbbjei.

A mi a második kérdést illeti, vajjon rejlik-e még Sztambulban több Corvina-kézirat, mint a mennyit eddig ismerünk, s lehet-e reményünk, hogy boldogult Toldy Ferencz álmai teljesülhessenek, hogy Janus Pannonius magyar grammatikája vagy bármi más magyar kézirat onnét kerülhetne napfényre; erre biztos feleletet alig adhatunk. Azon körülmény azonban, hogy a Kubbe Altiban őrzött könyvek most az Eszki Szeraj egyik köskjében vannak elhelyezve, mely könyvtárul szereltetett fel, inkább gyengíti reményeinket. Igaz hogy az Eszki Szeraj könyvtárának lajstromát sem bírjuk még, holott ez is reánk nézve érdekes volna s megszerzése alig akadna komoly nehézségekre; azonban nem igen valószínű, hogy ott nevezetesebb Corvina-könyv találtatnék, ezt már a jelen alkalommal megküldték volna nekünk, úgy a mint a Terentiust, a spanyol Aristotelest, a Cicerót in Verrem megküldték, melyekről eddigelé senkinek tudomása nem volt. Még kevésbé járhatunk annak végére, nem maradt-e még a Kubbe Alti valamely szobájában még több régi codex. De annyit még is kívánatosnak tartanék, hogy az Akadémia Elnöksége Gróf Zichy Ferencz nagykövet útján igyekezzék megszerezni az Eszki Szerajban felállított nem különösen nagy könyvtárnak lajstromát, még úgy is, ha ebből a keleti nyelveken írt számos kézirat kimaradna.

A SZTAMBULI SZERAILBAN

európaiak által látott nyugati nyelveken írt codexek. *)

Legújabb időben több nyugat-európai tudósnak sikerült az idézett helyiségben őrzött könyvtár némely példányait látni; jelesen a Konstantinápolyban lakó Mordtmannak háromszor, egyszer Fischen-dorf, másodszer Lepsius társaságában. — Az 1862-ki május havában két ízben látták e könyvtár több darabjait Kubinyi, Ipolyi és Henszlmann; végre 1863-ban az osztrák nagykövet Dethiert, konstantinápolyi lakost küldte ki e czélra. Mordtmann, Kubinyiéék és Dethier lajstromozták az általuk látott könyveket, és lajstromuk összehasonlítása a következő eredményre vezet:

I. Dethiernek lajstroma.

Profan írók.

* Rhetorica Georgii Trapezontii.

* Plauti Comoediae. A kiadott 20 színdarab.

* Plinius et alii panegyristae.

* Polybii Historiae Nicolai Perottii.

* Scriptores Historiae Augustae, Aurelius Victor, Aelius Spartianus, Julius Capitolinus, Aelius Lampridius, Volgatus (sic) Gallianus, Trebellius Pollio, et Flavius Vopiscus.

* Cornelii Taciti fragmenta: Annales et historia. Semmi mi ki nincs adva.

* Teophrastus de Plantis Theodori Gazae Salonici.

* Commentarii Julii Caesaris Libri XIV.

* Svetonii vita XII. Caesarum 1487-ki évvel.

* Sillii Italici poetae de 2-do bello punico Libri XVII.

---

*) Henszlmann Imrénének az Akadémia 1864. april 25-én bemutatott jelentése. A *-al jelölt codexeket immár hazánkban bírjuk.

Egyházi írók.

* Augustinus de Civitate Dei.

* Chronicon Eusebii, traductum per Hyeronimum cum additionibus Prosperi.

* Eusebii de praeparatione evangelica, opus traductum per Georgium Trapezuntinum 1449—1455. közt.

* Tertullianus adversus Marcionem, opus traductum per Septimium Florentinum. 1468-ban Nyitrán fejeztetett be leírása. „Finivi transcurrendo Nitrie de 11 Junii 1468. Emendare bene non potui propter inemendatum exemplar.“ Ezekből Kubinyiek láttak és meghatároztak Dethier-rel egyezőleg tizenkettőt, Mordtmann ezeknek csak hármát látta, t. i. Eusebiust, Tertulliant és Julius Caesart, a kettőt Kubinyiek nem látták. Mind a 14 kézirat kétségen kívül a Corvinából származik, ezt egyezőleg állítják Dethier és Kubinyiek.

II. Dethier lajstroma.

Profan írók.

* Regulae grammaticales, versus et prosa.

* Cicero de amicitia, de oratore, de senectute, de officiis, somnium Scipionis et alia, in fine epistola Sti Bernardi.

* Gabrielis de Concurrezio Mythologia antiqua.

* Scriptores Historiae Augustae ut supra Nr. 5. Spartianus, Capitolinus, Lampridius, Gallicanus, Pollio et Vopiscus.

* Vitruvii de architectura volumina duo in foliis 129, et Candidi peregrine historie 1463-ki évvel.

* Festi Pompeji Lexicon vocum latinorum.

* Quinti Curtii Rufi historiarum Alexandri magni 1491-ki évvel.

Egyházi írók.

Biblia latina.

* Itinerarium Clementis papae traductum ex Greco per Rufinum Aquilegiensem.

Dethier második lajstromának Mordtmann csak hat, Kubinyiek csak négy darabját látták, t. i. a grammatikát, Cicerót, Concurrezio mythológiáját és Kelemen pápa itinerariumát.

A felhozott 23 kéziratban nincsen semmi, a mi nem volna kiadva.

Dethiernek jegyzéke itt végződik, mert ő figyelmét csak a Corvinának bizonyos, vagy valószínű darabjaira terjeszté ki; azonban voltak a Corvinában kétségkívül oly könyvek is, melyeket Mátyás nem íratott le egyenesen könyvtára számára, hanem készen vett meg. A szerail ezen gyűjteményében lehetnek tehát a Corvinának oly codexei is, melyek Mátyás kéziratának jellegét nem viselik magukon; ez pedig annál bizonyosabb, mert Mordtmann, ki megint görög codexet keresett, határozottan állítja, hogy a szerailban nyomát sem találta a Palaeologok könyvtárának.

Ezen könyvek közül látták:

III. Kubinyiék lajstroma.

Profán kéziratok.

* Vita Hadriani aliorumque imperatorum.

* Liber Synonimorum Ven. Magistri Simonis Januensis.

* Magistri Campani Glossarium.

* Liber posteriorum Aristotelis. Magistri Pauli de Venetiis; íratott 1449-ben és 1451-ben.

Historia Naturalis cum figuris.

* Versus varii.

Εὐκλείθου Γεωμετρία és *Ἡρώου ἀλεξανδρείου ἐπιπέδου μέτρησις.*

Kisebb görög codex.

Még egy kisebb görög codex.

Nagyobb görög codex rosz állapotban. Történeti munka a Komnenok korából.

Olasz Seneca.

* Olasz Dante, képekkel.

Illyr codex.

* Historiographus, kezdődik Nagy Sándorral.

Egyházi kéziratok.

* Speculum humanae salvationis, képekkel.

* Alberti magni de mineralibus.

Nagy Antiphonale, zsoltárral és ritualéval.

Szt. János evangéliuma görög nyelven.

Ezek közt látta Mordtmann is az Antiphonalét, Dantét, Simonis Synon. Aristoteles posterioresét, és a nagyobb görög történeti görög codexet; de ezeken kívül látta még a következőket is:

IV. Mordtmann lajstroma.

Profán kéziratok.

Ein kabalistisches Werk.

Homerus cum Eustathii scholiis.

Ptolemaei Astronomia.

Idem.

Diogenes Laërtius: Leben und Meinungen der Philosophen.

Ein Manuscript unbekanntes Inhaltes.

Aristoteles *Περὶ ζῶων μορῶν.*

Aristoteles *Περὶ γενέσεως φθοράς.* Procli Diadochi Lyeii *στοιχείωσις φυσική.* Heronis opera geometr. hydrostatica. Pythagorae Carmen aureum cum commentariis. Phocydis gnomae.

Ptolemaei geographia. Dionysii Periegetae Descriptio orbis.

Eudemii Rhetoris *Ἀεξέων χρησιμῶν συναγωγή.*

Ein griechisch-lateinisches Wörterbuch.

Ein Werk medizinischen Inhaltes.

Hesiodi Theogonia cum commentariis

Historia Universalis. (Byzantin. Gesch. Werk).

Pindari Carmina.

Noch ein Werk über Byzantin. Geschichte.

περὶ ἰδιωμάτων (lateinisch).

* Eine lateinische Grammatik.

Acht Folioblätter mit allegorischen Reiterfiguren der 7 Planeten mit lateinischen Versen.

* Ein chirurgisches Manuscript, sehr alt, mit vielen Figuren.

* Aristides et Catonis Censorini vitae e Plutarcho in latinum versae a Francisco Ribaro Veneto.

Liber Trogi Pompeji.

Ein Buch über Logik.

P. Candidi Grammaticon L. II. ejusdem peregrinae historiae L. III.

Catalonisch.

* Eine sailing direction für das Mittelmeer.

Descriptio Insularum Archipelagi. — Beide sehr merkwürdig.

Türkisch.

Skizzenbuch eines türkischen Hofbeamten.

Egyházi kéziratok.

Ἐξηγησις τῆς βιβλίου, τὸν ψαλτηρίου καὶ ἔγκωμιων τοῦ Δαβὶθ.

Antonii Monachi *Συναγωγή λέξεων.*

Ein himnologisches Manuscript.

Ein ascetisches Werk.

Glagolitische Schrift.

Die vier Evangelien slovenisch.

Heiligen Legenden slovenisch.

Kubinyiek és Mordtmann lajstromában van több kiadatlan, ú. m. a nagy görög. a Komnenek korából származó történet, P. Candidi két munkája stb.

A KONSTANTINÁPOLYBÓL ÉRKEZETT CORVINÁK BIBLIOGRAPHIAI ISMERTETÉSE.

Közli: Csontos János.*)

A Konstantinápolyból visszakerült kéziratokat három csoportra osztályozhatjuk. Az elsőbe tartoznak a kétségtelen Corvinák, melyek Mátyás király egyenes megrendelésére írtak és a címlapon az ő címerét viselik.

A második csoportba helyezzük azokat, melyek nincsenek ugyan Mátyás király címerével díszítve, de kiállítási jellemők vagy egyéb körülmények valószínűvé teszik, hogy Mátyás király könyvtárából származnak.

A harmadikba azokat, melyek a Corvinák characteristiconját nem bírják, a mi azonban nem zárja ki azt, hogy vásárlás vagy ajándék útján Mátyás király könyvtárába kerültek, vagy a régi magyar királyi könyvtár alkatrészeit képezhették.

*) Kedves kötelességemnek tartom itt Dr. Pulszky Károly úrnak, ki a Corvinák műtörténeti részének leírásában segítségzet nyújtott, őszinte köszönetemet kifejezni.

A kéziratok, melyeket II. Abdul Hamid szultán nagylelkűsége hazánknak visszaajándékozott, vörös, fehér és zöld színű bőrbe újra köttettek, úgy azonban, hogy a díszpéldányok régi kötéseiből csak a táblákat nélkülözzük, a metszet helyesebben a vágás, a szöveg előtti tiszta levelek (még azok is, melyek a táblákhoz voltak ragasztva) a régiek maradtak s úgy lettek mindenestől az új borítékba áttéve. Csak a papirkéziratokat s a hártýák közül néhányat vágtak újra körül.

A táblák külső részei, arany festékkel húzott többszörös csikokból keretet képeznek, melynek csúcsában arany félholdak vannak, míg a közepén Mátyás király illetőleg Törökország jelvényeit tüntetik fel.

Minden kézirat, többnyire 2-ik vagy 3-ik levélen, a török szultán, török nyelven ragyogó arany betűkkel írt dedicatióját tartalmazza, mely Dr. Erődi Béla fordítása szerint így hangzik: „A törvényhozó szultán Szulejman khan ő felsége ideje óta, a topkapui császári palota könyvtárában őrzött könyvek közül való. — Az oszman birodalom padisahja, a felséges II. Abdul Hamid khan ő felsége, Magyarország tudomány egyetemének adott ajándéka. 1294 (1877.) Rebbi ül evvel 25-én.“

Megjegyezzük, hogy a visszakerült kéziratok legtöbbször, rendes könyvtári signaturával van ellátva s némelyiken háromféle: u. m. török, latin és francia jelzést találunk.

I.

KÉTSÉGTELEN CORVINÁK.

Latin nyelven.

1. Theophrastus: De Historia Plantarum Libri Decem et De Causis Plantarum Libri Sex. Ex Greca Lingua in Latinam Traduxit Theodorus Gaza Grecus Thesalonicensis.

XV. századi hártýa-codex, ívrétben, 250 levél, 18 ékes initialissal.

E kéziratot azért említjük első helyen, mert Mátyás király megrendeléséből a florenczi Vespasianus bizományában készült, s a

visszakerült Corvinák között minden jellegét összevéve a legfényesebb. — Fehér, itt-ott ügyesen foltozott hártýára, kerekded gömbölyű minusculákkal szépen de hibásan van írva; a hibák sem indikálva sem kijavítva nincsenek, conportálva tehát nem volt. — Két részből áll, s elsöben Theophrastusnak: a növények történetéről, másodikban a növények származásáról című munkáit foglalja magában; görögből latinra fordítva.

Az írás tintával húzott vonalokon egész hasábban foly, a díslapon 29 a többi lapokon 33 sort tesz ki, a fejezetek inscriptiói vörösek, a levelek széles margóval birnak. Kevés molynyomot leszámítva, kitünöen van conserválva.

Az eredeti boríték táblájához tartozó — de számításba nem vett — hártýa-levél 1-ső lapján, egykorú cursiv írással olvasható; „Vespasianus Florentinus fecit fieri florentie“ — miből megtudhatjuk, hogy e codexet Vespasianus*) Bisticci, a híres florenczi kézírátkereskedő készítette, kivel hazánkból az esztergomi és kalocsai érseken s a pécsi püspökön kívül, Mátyás király is üzleti viszonyban állott. Egy üres a régi kötésből fönmaradt hártýalevél után, következik egy másik tiszta levél, melynek innenső lapja üres, tulsó lapja pedig fényes arannyal beszegett zöld babérkoszorút tüntet elő. Ennek belsejében, a latin fordító előszava, arany majusculákkal következökép jeleztetik: THEODORI GRECI THESSALONICENSIS AD THOMAM SUMMUM PONTIFICEM DIVUM THOMAM NICOLAUM QUINTUM PREFATIO IN THEOPHRASTI LIBROS QUOS EX GRECO TRADUXIT. XX.

*) Vespasianusról érdemesnek tartjuk itt fölemlíteni, hogy a középkori kézírátkereskedöktöl eltéröleg, különöz szokása volt a bizományában készült kéziratok némely jelesbbikét saját nevével jelölni meg. Így Oxfordban öriztetik egy Cyprianus, melynek első levelén olvasható: „Vespasianus librarius florentinus hunc librum florentie transcribendum curavit“; s ugyanott egy Claudius Donatus commentarinsain áll: „Vespasianus librarius florentinus fecit scribi florentie.“ — Mind a két kézirat kitünöen van kiállítva. — (Alb. Kirchoff: Die Handschriftenhändler des Mittelalters. Leipzig, 1853.) Hasonlóképen: Palermo F., (i manoscritti palatini di firenze. Vol. I. Firenze, 1853. Fol. p. 110—112.) emliti, hogy egy „Epistola di San Girolamo e Demetriade; sermone di San Bernardo; Il libro delle meditazioni di San Bernardo; La invenzione del corpo di Santo Antonio“ című vegyes tartalmú codex előlevelén ezen felirat áll: „Iste liber est mei Vespasiani filippi feci scribi, xaire, xaire.“

Az első levél első lapjának három széle ki van festve. A minirozást fényes arany csikok szegik be, melyek közönként apró félkörökben kidomborulnak, ezekből vékony tollvonások indulnak ki, melyek fényes arany boggyókban végződnek. A kifestésen két egymást többször keresztező aranycsik fut végig. Ezek körül fehéren hagyott, tollal rajzolt körvonallal bíró indák kúsznak, köztük geniúsok, madarak s lepkék üldögélnek. A szabadon maradt közök fehérpettyes vérvörös zöld és kékkel kiszínezvék.

Az alsó lapszéli ékítmény közepén, fényes arany karikákból álló lánczeretben, melynek közei szintén vörös és zölddel vannak kitöltve, kék alapon díszlik Mátyás király hatszegletű czímere, lapos lemezkoronával. Az első és harmadik mezőben a négy ezüst és vörös pólya, a 2-ikban és 4-ikben a kettős farkú cseh oroszán, s a kék szivpajzsban, arany ágon álló holló látható, csőrében arany gyűrűvel. E szivpajzs a Corvin-codexeknek legismertetőbb jelvénye.

A codex díszítése bizonyos tekintetben a többi Corvinák díszítésétől eltér, a címlap kerete nem fehér pettyes kék, hanem fényes arany csiktól van beszegve s a miniatúrt képező initialisok nem egészen aranyból valók, hanem mindeniknek közepén fehér pettyes vörös csik vonul végig.

A felső lapszéli díszítmény alatt kezdődik Theodorus Gaza fordítónak dedicatioja V. Miklós pápához, a következő felíráttal: „INCIPIT PREFATIO THEODORI GAZI GRECI THESSALONICENSIS AD NICOLAUM SUMMUM PONTIFICEM QUINTUM IN THEOPHRASTUM DE PLANTIS EX GRECO IN LATINO TRANSDUCTUM“; alább pedig a szöveg: „Quam magna exultare letitia possint homines nostre etatis“ stb. és tart egész a második levél első lapjáig, hol ezen szavakkal végződik: „Te enim non secus ac Deum piissime invocantes opus incepimus. Finis. — A dedicatio után, ugyanazon a lapon kezdetét veszi a fordító előszava Theophrastus munkáihoz: „THEODORI GRECI THESSALONICENSIS PREFATIO IN LIBRIS THEOPHRASTI DE PLANTIS QUOS EX GRECA LINGUA IN LATINAM TRADUXIT.“ — „Prefandum illud Heracliti dictum“ szöveggel s 5-ik levél második lapján végződik: „EXPLICIT PREFATIO.“ Ugyanott olvasható Theophrastus munkáinak inscriptiója: „THEOPHRASTI DE HISTORIA PLANTARUM LIBER PRIMUS INCIPIT FELICITER“, mely után az első szakasz szövege következőkép kezdődik: „Plantarum differentias

reliquam“ etc.; ezután teljes kilencz szakaszon keresztül tárgyalja szerző a növények történetét, egész 126-ik levél első lapjának közepéig, hol az alig megkezdett X-ik szakasz befejezetlen maradt s az utolsó „ex parte vocare herbarii solent“ sor után olvassuk: „hic deficit quia in codice greco amplius non reperiebatur.“ E szakasz tehát csonka, mert a fordító a görög codexben több szöveget nem talált; a lap másik fele, valamint a túlsó lap üres. — 127-ik levél első lapján Theophrastusnak másik munkája következik: a növények származásáról, „Theophrasti De Causis Plantarum Liber Primus Incipit Feliciter“, ugyanott kezdődik a szöveg: „Plantarum conplures esse generationes“ etc., s hat szakaszban folytatva, 250-ik levél első lap közepén végződik: „hec seorsum per se explanari dignius est. Finis.“ Evvel a codexnek vége szakad. A lap többi része üres. —

A codexben foglalt munka szerzőjéről, fordítójáról s iratási idejéről megjegyezzük a következőket.

Theophrastus görög bölcész, Kr. e. 390-ben Lesbos szigetén Eresus nevű városban született s Plátonak, Aristotelesnek volt tanítványa. Tudománya és ékesszólása a görög bölcészek között kitűnő helyet biztosított neki. Aristoteles barátságával tisztelte meg, a peripatetikus iskola vezetésében utódjaúl s nagybecsű könyvtárának örököséül rendelte. Százakra menő bölcészeti, természettudományi, erkölcsstani és dialectikai munkákat írt, melyek azonban csekély számban jutottak reánk. —

A fordító, Theodorus Gaza azon görög tudósok közül való, kik Görögországnak s különösen Konstantinápolynak a törökök általi meghódítása következtében, a művelt világ minden pontjára elszéledve, itt új hazát és tudományos foglalkozást találtak. Különösen Olaszország főbb városai nyújtottak a bujdosóknak menhelyet, hol ez időtájban a fordítón kívül: Joannes Argyropulos, Emanuel Chrysolorus, Demetrius Chalcondyles, Marcus Musurus, Georgius Trapezontius, Joannes Aurispa, Antonius Damilas, Cäsar Strategus, Joannes Thessalus, Charitonymus Hieronimus, Hieronimus Cosmas, Demetrius Sguropulus, Johannes Rhosus, Michael Saliardus, Joannes Lascaris, Nicolaus Perotti és mások, részint mint fordítók és tanárok részint mint kitűnő leírók foglalkoztak.

Mint thessalonikai tudós 1430-ban Olaszországba jött s itt a latin nyelvben annyira tökéletesítette magát, hogy ezt a göröggel egyformán bírta. Már azelőtt keresett leíró volt s most mint latin

fordító lett ismeretes. V-ik Miklós pápa, ki a vatikáni könyvtárt 3000 kötetten gyarapította, több görög munka fordításával bízta meg, s Rómában állandóan az ő számára dolgozott. Theophrastust is az ő megbízásából fordította. Általában e tudós pápa áldozatkészségének sok görög munka latin fordítását köszönjük.

A fordító Olaszországba jövele 1430-ik s V-ik Miklós pápa uralkodásának ideje 1449—1455-i időszakra esvén, Theophrastus fordításának ezen időközben kellett történnie, mert a prohemium még V-ik Miklóshoz van intézve. A fordítás ujdonságánál fogva kapós volt s többszörösítésével a kéziratkereskedők jó üzletet csináltak. Mátyás király — ki úgy látszik a reál tudományoknak is kedvelője volt, mert a visszakerült kéziratok közül hét e tudományokból való — Vespasianusnál rendelte meg s ez a megbízásban, mint a codex kiállítása mutatja, kitünően járt el. Mivel pedig Vespasianus 1483-ban az üzlettől már visszavonulva élt, a codex íratási ideje ezen eszten-dőnél későbbre nem tehető.

A Kubinyi- Ipolyi- és Henszlmann-féle (kéziratban létező) lajstrom nem említi, Dr. Dethier szerint violaszínű bársonyba volt kötve. Vágása a régi s arany alapon, zöld, vörös és kék lomboktól díszítve a függélyes részben színes majusculákkal olvassuk: „THEOPHRASTUS DE PLANTIS.“

Magassága 34, szélessége 23 centimeter.

2. M. T. Ciceronis. C. Verrem Orationes.

Hártyacodex a XV-ik századból, ívrét, 166 levél, év nélkül, 7 aranyozott kezdőbetűvel.

A nedvességtől sokat szenvedett. A penész nyomai minden levélen látszanak, a felső margók rothadtak, az első négy levélben a szöveg is meg van támadva sőt a címlap felső ékesítése is csonka.

Tartalmazza: Cicero hét beszédét Verres ellen. — A hártya fehér, a vonalak tompa eszközzel vannak bekarcolva, az írás jelleme: gömbölyű minuscula, mely mindinkább a cursivba megy át. Tizenhat, tíz leveles és egy hat leveles quaternióból áll. — A beszédek inscriptiói vörös capitalisok, a kezdők aranynyal beszegett miniaturokat képeznek, a szövegben javítások nincsenek. — Az első levél első lapjának három széle ki van festve. A festésen két fényes arany csik fut végig, mely körül fehéren hagyott indák kusznak; ezek közt egy szarvas, madarak, lepkék és virágot

tartó erotok ülnek. A közöket fehér pettyes kék, zöld és meggyszín mezők töltik ki. A függélyes lapszél közepén az arany csikok kétszer keresztveződnek. A négy szögben, melyet képeznek, sárga alma van. Az alsó lapszél közepén, arany szegélyű, monoru alaku zöld babérkoszorúban, látjuk Mátyás király kilencz szegletű lemezkoronás czímerét, a magyar- és csehországi jelvényekkel, a szívpaizsban az ismeretes hollóval. A koszorú levelei között két oldalt három sárga alma van s a paizs jobb oldalán lévő arany M. és baloldalán arany A. betű, Mátyás király monogramját „Mathias Augustust“ fejezi ki.

Két oldalt kis távolságra a czímertől, a lombokban két húsos gyerek ül s kezében sárga virágot tart.

A codex arany majuskulákkal írt inscriptióval kezdődik: „M. TULLII CICERONIS C. VERREM ORATIO PRIMA INCIPIT FELICITER.“ Ezután a szöveg következik: „Si Quis vestrum Iudices aut eorum qui adsunt forte miratur“ etc. s tart hét könyven keresztül 165. levél 2-ik lapjáig, hol: „quam improbos accusare necesse est. Finis Deo Gratias.“ — szavak után, a VII-ik beszéddel a codexnek is vége van.

Sem Dethier, sem Mordtmann, sem a Kubinyi-féle lajstrom nem említi s így egykorú kötéséről nem szólhatunk. A vágás egykoru s arany alapon színes lombozatos diszítés közt, kék, zöld és vörös majusculákkal a munka czímét tünteti fel: „ORACIONES C. IN VERREM.“

Magassága 34, szélessége 23 centimeter.

3. Clementis Papae Successoris Petri Itinerarium. (Per Rufinum Presbiterum Aquilegiensem traductum.)

Hártyacodex XV-ik századból, ívrét, 134 levél, 3 lapszéli diszítéssel és 13 fényes arany kezdővel.

A legkevésbé jól conservált Corvin-codex, mely a másodrendű Corvinák fényesebbjeihez tartozhatott.

A finom fehér hártylevelek a nedvességtől penészesek s az alsó részben rothadtak; a szöveg sok helyütt olvashatlan, másbol a hártával együtt pusztult el. Különösen az első táblához közel eső levelek szenvedtek. Az alsó margók elrothadt részei, az új kötéskor hártával és papírral lettek kifoltozva.

Kerekded kis betűkkel egész hasáiban van írva, az írás szép, tintavonalokon foly s levelenként 35 sort tesz ki; a fejezetek inscriptiói: vörös capitalisok, a quaterniók száma 13, és négy levél. A szöveg vörös tintával van javítva s a margókon sok jegyzet és javítónoki jelzés jön elő.

A hibás helyek jelzésénél a „No. be. (Nota bene) jegyzettel gyakran találkozunk, melynek vonásai a nyitrai emendator*) kezét sejtetik.

A szöveget megelőző tiszta levél második lapja, violaszínű, sátor-módra redőzött nagy függönyben, mauzoleumszerű emlékkövet ábrázol, melynek két korinthusi oszloptól védett tábláján, arany majusculákkal a codex tartalmát olvassuk: „IN HOC CODICE CONTINENTUR LIBRI DECEM CLEMENTIS SUMMI PONTIFICIS ET PETRI APOSTOLI SUCCESSORIS EX GRECO IN LATINUM CONVERSI PER RUFINUM PRESBITERUM.“

A címwap festése igen fényes, de az alsó részben a rothadástól meg van csonkítva. A három margót arabeszkcs ékítmény foglalja el, melyet két fényes aranycsik hasít végig; ezek kisebb és nagyobb négyszögben keresztezve egymást, közönkint egész és félkörökben domborulnak ki s csucos négyszögben végződnek; a négyszögek és körök belsejében almák, sárga virágok és arany vonásokkal bíró kék mezők vannak; a csikokat fehér kuszó indák fonják körül, a közöket arany pettyes zöld, kék és vörös mezők töltik ki, a lombok között erotok, madarak lepkék és gyümölcsök láthatók.

Az alsó lapszéli festésben arany karikától övezve, kék mezőben díszlik Mátyás király hat szegletű nyílt koronás czimere a magyar és a cseh jelvényekkel, a szívpaizsban az ismeretes hollóval; jobbról M. balról A. betű; a karika körül arany félkörökből álló díszkeret van, melynek közeit arany csikos kék, vörös és zöld mezők töltik ki; a félkörökön belül arany domború vonalak nyolcszegletű csillagot képeznek, melynek csucsaiiban sárga virág van; az így díszített czímert két arany karikába foglalt nagyobb zöld babér koszorú veszi körül s az egész czímer-díszítést beszegélyezi. A czímert két álló és egy ülő erot tartja, a második ülő erot a nedvesség következtében elpusztult s csak a szárnya van meg. A codex iniciálisai fényes aranyból valók s arabeszkcs miniaturokat képeznek.

Tartalmazza szent Kelemen pápának tiz könyvét Péter apostol missió-útazásairól. Szerző 90–100-ig volt pápa s művét homiletikai modorban görögül írta. Latin nyelvre Rufinus tudós aquileai pap fordította, ki szt. Jeromosnak barátja s kora legkitünőbb műfordítója volt.

A bibliographiában: „Recognitionum Clementis libri X“ cím alatt jön elő.

*) A 9-ik és 10-ik számú codexben.

A codex Rufinus praefaciójával kezdődik Gaudencius pápához s arany inscriptiója van: „RUFINI PRESBITERI AQUILEGIENSIS AD GAUDENTIUM SUMMUM PONTIFICEM PREFATIO IN TRADUCTIONEM ITINERARII CLEMENTIS. Tibi quidem Pape gaudenti nostrorum decus insigne“ ect.; a T. kezdőbetű fényes arany s kék alpra festett miniaturban a szerzőt ábrázolja, a mint munkáját a pápának kézbesíti; a pápa hármastiarával, szakálnélküli képpel és arany kulcsokkal van festve. Második levél első lapján Kelemen pápa levele következik Jakab apostolhoz, Jeruzsálem püspökéhez: *) „CLEMENTIS PAPE SUCCESSORIS PETRI AD JACOBUM FRATREM DOMINI DE OBITU EIUSDEM PETRI ET DE ORDINATIONE EPISCOPATUS SUI EPISTOLA INCIPIT FELICITER,“ mely a 7-ik levélen végződik. Ugyanitt kezdődik az érdeklős szöveg: „CLEMENTIS PAPE SUCCESSORIS BEATI PETRI ITINERARII PREDICATIONIS EIUSDEM PETRI LIBER PRIMUS INCIPIT FELICITER“, s tiz könyvön keresztül folytatva 234-ik levél második lapján végződik: „et non minorem ei honorem et gratiam quam apostolo exhiberet.“ A codex colophonja: „ITINERARII BEATI CLEMENTIS SUCCESSORIS BEATI PETRI LIBER DECIMUS EXPLICIT FELICITER.“ — Itt megjegyezzük, hogy a második és hetedik levél függélyes lapszéle, hol Kelemen pápa munkái kezdődnek, arabeszekkel van kifestve.

Dethier lajstroma kötését nem említi, a Kubinyi- Ipolyi- és Henszlmann-féle jegyzék szerint vörös bársonyba volt kötve; a vágást arany alapon nem virágok, hanem színes koczkák díszítik s a függélyes rész a címet mutatja: „ITINERARIUM CLEMENTIS.“

Magassága 30, szélessége 23 centimeter.

4. Q. Curtius Ruffus: Rerum Gestarum Alexandri Magni Regis Macedonum Libri Novem.

XV-ik századi hártycodex, széles ívrét, 132 levél, 7 fényes arany nagy kezdővel, év nélkül.

Beatrix királyné czímerével díszített codex, mely Quintus Cur-

*) E levél több kiadásból hiányzik.

tius Rufus római történetírónak, Nagy Sándor viselt dolgairól írt kilencz könyvét foglalja magában.

A címnap kettős arany csiktól szegélyezett díszkeretet képez, mely az első lap mind a négy margóját kitölti. A keret belseje arabeszekkel van díszítve, melyek azonban a többi Corvina-arabeszektől különböznek; arany csikoktól keresztül hasítva nincsenek s a lombok között semmiféle emberi vagy állati alakot nem mutatnak fel. Az alsó részben, zöld babér koszorútól körítve, kék mezőben látjuk Beatrix királyné négyelt paizsát, arany lemezkoronával. A függélyesen hasított paizs első és 4-ik negyedében, első helyen országunk pólói, mellette kék alapon az Anjou-ház arany liliomai, a harmadik ezüst mezőben a jeruzsálemi arany kereszt, s a második és harmadik negyedben, az arragoniai arany és vörös czobrok állanak.

Fehér hártján van írva gömbölyű kis betűkkel, a levelek eg hasábosak s tompa vonalokon 32 sort tüntetnek fel, a quaterniók száma 16, és négy levél; a közepe felé tíz levél két centimetrynre rothadt. — A szövegben sem inscriptiók sem javítások nincsenek s a széles margókon mindössze csak két jegyzet van, két különböző kéztől. Az egyik a 83-ik levélen: „Seytharum oratio,“ a második az olvasótól származik s szerző azon passusára 108-ik levél első lapján: „Ecquidem plura transcribo quam credo“ ezt mondja: „bene dicis.“ A szövegben nagyobb közök vannak, a III-ik könyv „Interim dum talia fierent ab Alexandro“ etc. eltérő szöveggel kezdődik, s két könyv elejéről a kezdőbetű hiányzik.

A szöveget megelőző tiszta hártján a következő chiffrizott írást találjuk: „Anno domini millesimo. Lxxxx primo. ¶ 2 --- ¶ × Θ ω 2 ¶ × 0 2 × ¶ ε --- 0 2 2 ϕ β 4 ω 2 4 6 8 Θ ¶ × Θ 2 ω 2 8 --- ω 2, 7 8 ¶ 4 9 6 2 4 Θ | ε --- 6 ¶ 2 × ¶ 2 --- 8 --- ω 2 ε Θ 2 × ¶ ε Θ --- 7 8 ¶ 2 ¶ --- 6 ¶ 8 - ¶ • ¶ • 6 --- ¶ = h 4 ¶ 2 = ¶ h 4 8 = ¶ : 1 4 9 0 ¶ × 6 × ω 4 ε 8 = ¶ | etc. | ¶ 2 --- ¶ × Θ 2 ω 2 ¶ × ¶ 2 --- Θ 2 × ¶ ε ϕ β --- ¶ ε 8 Θ = ¶ --- ¶ = 4 h ε 4 ¶ 2 × ω 2 = ¶ = ¶ 4 . . . . . ¶ 6 8 ¶ 2 = ¶ etc. és alább 1492. —

A codex arany capitalis iuscriptióval kezdődik: „QUINTI CURTII RUFFI RERUM GESTARUM MAGNI ALEXANDRI REGIS MACEDONUM LIBER PRIMUS INCIPIT.“ Az I arabesz-

kes initialis, arany csiktól szegélyezett négy szöveget képez, a szöveg kezdő sora polychrom arany (kisebb) majusculákkal van írva: „INTEREA ALExander ad conducendum ex peloponeso militem Cleandro cum pecunia misso: ect.,“ végződik 131-ik levél 2-ik lapján: Caeterum corpus eius a ptholomeo cui egyptus cesserat Memphim et inde paucis post annis Alexandriam translatum est, omnisque memorie: ac nominis honos habetur. „Quinti Curcii ruffi historiarum Alexandri magni Regis Macedonum liber nonus explicit.“

A 132-ik levél első lapján ugyanattól a kéztől folytatólagos írással a következő felíratú distichont találjuk: „Loquitus lector ad Vindelinum Spirenssem artificem qui Q. (Quintum) creditit in lucem.

Vindeline meus prius hic redditurus in auras
Spiritus et corpus linquet inane meum
Quod tua nobilitas virtus atque inclita fama
Pectore labatur candide amice meo“

Ez versek a nyomdászt illetik, ki Curtius kiadását közrebocsátotta s azt bizonyítják, hogy a codex nyomtatott példányról volt leírva. Brunet e nyomtatott kiadás esztendejét, (miután az incunabulák sorában az évnélküliek között foglal helyet,) 1470—71-re teszi; s mert a szövegelőtti levélen 1491-ből már jegyzetek vannak, a codexnek 1470—1490-ig terjedő időközben kellett íratnia.

Megjegyezzük különben, hogy a Nemzeti Múzeum könyvtára már a Jankowich gyűjteményéből bír egy Curtius codexet, mely Florenzben 1467-ben Petrus Cennenius által íratva, egész kiállításában a határozott Corvinák jellegét viseli.

Dethier szerint bársonyba volt kötve, melyet most vörös bőr helyettesít; a Kubinyi- Ipolyi- Henszlmann-féle lajstrom nem emlékezik róla. Régi vágása fényes arany benyomott rózsákkal s a „Suetonius“ „Panegyrici“ és más Corvinák arany vágásához hasonlít.

Magassága 34, szélessége 24 centimeter.

5. Eusebii Pamphili Chronica, cum interpretatione S. Hieronymi presbyteri et superadditis Prosperi.

Hártyacodex a XV-ik századból, nagy széles ívrét, 77 levél, egy nagy és tíz kisebb arany kezdővel.

Corvin-codex, Mátyás király korona nélküli czímerével.

Tartalmazza Eusebius Pamphilus görög történetírónak világkrónikáját, Jeromos latin fordításában. Szerző a IV-ik században caesareai püspök volt s theologiai, böcsészeti, de kiváltképen történet-tudományi munkákat irt, melyek neki az irodalomtörténetben elsőrendű helyet biztosítanak. Egyháztörténeti nagy munkája miatt, az egyháztörténet atyjának nevezetik; s „Chronicá“-ja is a középkori történetírásnak egyik legkiválóbb termékét képezi Kortani táblázatos kimutatásokkal, a világtörténetben szerepelt nemzetek dynastiáit Niustól kezdve Constantinig synchronicus modorban sorolja fel, s a nevezetesebb világeseményeket rövid kivonatokban külön rovat alatt adja elő.

Három részre oszlik; az első Ninus Abrahamtól kezdve Trója veszedelméig, a második Trója veszedelmétől Constantin uralkodásának 20-ik éveig, a harmadik VI. Valensig terjed — Az első rész tisztán Eusebiusnak műve, a második szintén az övé, de Jeromostól van kiegészítve, a harmadik rész egészen a Jeromosé. — A mi codexünk mind a három részt tartalmazza. Létezik ugyan még egy negyedik rész is, melyet Hieronymus után Prosper Aquitanus 455-ig folytatott, de ez a codexekben nincs meg. Hogy a cím mégis azt mondja: „cum additamentis Prosperi“ ez úgy értendő, hogy Prosper a maga chronikáját szintén előlről kezdte s miután Eusebius és Hieronymus munkáját egészen átvette volna, itt-ott némi toldásokat tett, a munkában tehát az ő neve is említettik. — Megjegyezzük különben Eusebius chronikájáról, hogy ennek eredeti görög példánya elveszett s most csak Jeromos latin és egy régi örmény fordításból ismerjük.

A codex czímlapja illuminálva van s két arany initialét mutat fel; a díszítés a lap három szélére terjed ki, de arany csikok nem hasítják keresztül, ahelyett alúl arany arabeszk van, mely körül fehér ágak és lombok fonódnak; a közök aranynyal és fehér pettyes zöld és meggy színű mezőkkel vannak kitöltve s az egész díszítést fehér pettyes kék csik szegélyezi be, melyből finom tollvonásokon szemszörös aranygolyócskák futnak ki. A függélyes díszítésben egy fiatal ember mellképe s egy zöld köntösbe öltözött gyerek jön elő, a lomboatok közt meztelen gyerekek és tarka madarak láthatók.

Az alsó díszítésben két erőt tartja Mátyás király hét szegletű czímerét korona nélkül, melynek helyén három tollvonásból kifutó aranybogyó van; a paizs alatt két hosszú színes (zöld és meggy szín) köntösbe öltözött alak és két csuklyás főnek arczele látható.

Fehér hártján gömbölyü minusculákkal nagy gonddal van írva; a levelek függélyesen rovatoltak, s a nem rovatos részen 40 sorosak; a vonalozás tompa, az inscriptiók vörösek, a vörös és kék szín a rovatos szövegben sűrűn jön elő; az arany initialisok kisebbek, de igen ízlésesek. Quaterniók, custosok által feltüntetve nincsenek, hanem a leveleknek ilyen egykorú számozása van: a_1, a_2, a_3, a_4 , aztán jön hat számozatlan levél s megint következik b_1, b_2, b_3, b_4 , ismét hat számozatlan levél és így tovább.

A codex vörös inscriptióval kezdődik: „INCIPIT CRONICA EUSEBII HIERONYMI CUM SUPERADDITIS PROSPERI.“ — Ezután Jeromos atyának komoly intése következik a leirókhöz, mely a középkori codexírás történetére némi világot vet. Jeromost úgy látszik a rosz leirók sokat boszanthatták, mert műveiben többször kifakad ellenök. Itt is lelkére köti a leirónak, hogy a leiróttat hasonlítsa össze a példánnyal és a hibákat javítsa ki. „Adiuro te quicumque hos descripseris libros, per dominum nostrum jesum christum et gloriosum ejus adventum, in quo ueniet iudicare vivos et mortuos. Ut conferas quod scripseris, et emendes ad exemplaria ea de quibus scripseris diligenter, et hoc adiurationis genus similiter transcribas et transferas in eum codicem quem descripseris.“

Következik Jeromos tájékoztató előszava: „INCIPIT PREFATIO HIERONYMI.“ Eusebius Hieronymus Vincentio et Galieno suis salutem etc., mely második levél első lapon végződik s ugyanott Eusebius előszava veszi kezdetét: „Explicit Prefacio hieronymi incipit Eusebii interpretata prefacio feliciter.“ „Moysen gentis hebraice qui primus omnium profetarum ante adventum salvatoris“ etc.; második levél második lapon következik: „INTERPRETATIO SANCTI HIERONYMI DE NOMINIBUS GENTILIIUM.“ Et facti sunt omnes dies Noe nongenti quinquaginta anni etc.; mely negyedik levél második lapon végződik s új fejezetnek ad helyet: „EXPLICIT PREFATIO. INCIPIT EXORDIUM LIBRI.“ „Incipiunt tempora totius seculi“ etc., vége hetedik levél első lap: „Quorum primus annus erat eque primus abrae.“ — Ezzel az érdemleges szöveget megelőző fejezetek ki vannak merítve. Hetedik levél második lapján következik a rovatos rész Eusebiustól, mely Ninussal kezdődik s hetvenkettedik levél 1-ső lapján Crispussal végződik: „Crispus filius Constantini et Licinius iunior Constantiae Constantini Sororis et Licinii Superioris filius crudelissime interfi-

ciuntur, anno imperii VIII vicennalia Constantini comedie die . . . .
et sequenti anno editi.“

Eddig Eusebius. Ugyanezen levél második lapján a következő in-
scriptio áll: „Hucusque Historiam scribit Eusebius, Pamphili Marti-
ris contubernalis cui nos ista subjecimus.“ Ez már a Jeromosé s Har-
nobiussal kezdődik, végződik 77-ik levél második lap: „Valentiniano VI
et Nono consulibus. Hic fuit Prosper post Hieronymum“ — Colo-
phon: „FINIT CRONICA EUSEBII HIERONYMI PRESBITERI ET
PROSPERI. GRATIA DOMINO NOSTRO JESU CHRISTO AMEN.“

A Kubinyi-Ipolyi-Henszlmann-féle lajstrom nem emlékezik róla;
dr. Dethier jegyzékében bent van s onnan tudjuk, hogy vörös bársonyba
volt kötve; vágása a régi s arany alapon színes lombok között ca-
pitalisokkal a következő czímet viseli: „EUSEBIUS DE TEMPORE.“

Magassága 38, szélessége 24 centimeter.

6. Eusebii Pamphili: De Evangelica Praeparatione Libri XIV.

Hártyacodex XV-ik századból, ívrét III és 182 levél, 14 fényes
arany s számos színes kezdővel, év nélkül.

Tartalmazza: a kereszténység apológiáját s előbbi szerzőnek
műve. Görögül volt írva s Georgius Trapezontius tudós görög által
fordítottatott le V. Miklós pápa megbízásából latinra. A fordító külön-
ben számos fordításain kívül, önálló munkát is irt s a múzeumi
könyvtár egy díszes corvincodexet bir tőle, a „Libri Rhetoricorum“
czíműt.

A címlap ki van festve, három szélét arabeszkés díszítések
foglalják el, melyeken két arany csik fut végig, s a felső és alsó
margón négyszögben végződik. A csikok körül fehér kuszó indák
fonódnak s a közöket fehér pettyes, kék, vörös és zöld mezők egészí-
tik ki. Az alsó lapszéli díszítést tollvonásokból kifutó fényes arany-
bogyók veszik körül, s toleczifrázatok kíséretében a címlapnak igen
fényes színt kölesönöznek; a lombok között négy tarka madár és egy
lepke látható. Az alsó díszítésben, két húsos gyerek ülőhelyzetben
tartja Mátyás király czímerét, mely két arany karikába foglalt zöld
babérkoszorútól van övezve. A czímer a négy pólából, cseh országn
és a szív pajzsból áll s nyílt korona födi, két oldalról a szokásos M.
és A. betűk.

Szép fehér hártára van írva, gömbölyű minuscula jelleggel. Egész hasáb, tompa vonalozás, 18 quaternio és négy levél. Az első 17 quaternio tiz, a 18-ik nyolcz levélből áll, ezek mindegyikére 34 sor esik. A levelek felső margói tárgyjelző vörös feliratot viselnek s a penésztől megbarnultak. A szövegben javításnak vagy jegyzetnek semmi nyoma, a fejezetek a margókon romai jegyekkel vannak számozva s a fényes arany initialisok arabeszkés miniaturákat képeznek.

A codex szövegét három levélből álló tartalomjegyzék előzi meg, mely után a címlapon a fordítónak előszava V. Miklós pápához következik, vörös capitalis inscriptióval: „AD SANCTISSIMUM PAPAM NICOLAUM QUINTUM GEORGII TRAPEZONTII IN TRADUCTIONEM EUSEBII PREFATIO. Eusebium pamphili de evangelica preparatione latinum ex greco beatissime pater jussu tuo effeci“ etc.; a szöveg a második levél első lapján kezdődik: „EUSEBIUS PAMPHILI DE EVANGELICA PRAEPARATIONE A GEORGIO TRAPEZONTIO TRADUCTUS DE EVANGELII DIFFINITIONE ET INTENTIONE SUA CAPITULUM PRIMUM“, végződik 182-ik levél második lapon a XIV-ik könyv VII-ik fejezetével: „qui nec sensu nec ratione quicquam posse comprehendere docentes, magno risu omnium explosi sunt. finis.“

A Kubinyi-Ipolyi-Henszlmann-féle lajstromban nem fordul elő, Dethier szerint violaszínű bársonyba volt kötve. Az egykoru virágos lombokkal díszített vágásban a codex címe jön elő: „EUSEBIUS DE PREPARATIONE EVANGELICA.“

Magassága 34, szélessége 24 centimeter.

7. *Scriptores Historiae Augustae.* — *Emilii Probi: De Excellentibus Ducibus Exterarum Gentium.* — *Plinii Secundi: Liber Illustrium Virorum.*

XV-ik századi hártacodex, nagy ívrét, III és 178 levél, 36 fényes arany initialissal, év nélkül.

Nagy gonddal kiállított s kitűnően conservált Corvin-codex. —

Finom fehér, itt-ott ügyesen foltozott hártán, kerekded minusculákkal, tintavonalokon egy hasáiban foly az írás, a levelek 40 sorosak, arabs jegyekkel egykoruan vannak számozva, s homlokzatukon tárgyjelző vörös inscriptiót viselnek; a széles margókon csak kevés jegyzet jön elő, javítások pedig sem itt, sem a hibás

szövegben nincsenek. Tizenkilenc quaternioból és négy levélből áll, a quaterniok tíz levelesek, csak az utolsóban van hat levél.

A codexet 36 fényes arany initialis ékesíti, melyek nagyobb szabású kivitelük s arabeszkjeiknek élénkebb volta által tűnnek ki. Ezeken kívül még kék színű kezdőkben is gazdag.

A címmlap festése igen díszes, felül, oldalt és alul szemszörös-arany golyóeskákkal; a három margót arabeszkés ékítés folyja körül, melyet két fényes aranyesik hasít végig; a csikok a lapszéleken keresztezik egymást s romboidban végződnek, körülöttük fehér indák kusznak s a közöket fehér pettyes zöld, vörös és kék színek töltik ki; a lombok közt egy húsos gyerek tárogatót fúj, s egy másik fuvósípot tart a kezében, ugyanitt tarka madarak álló és repülő helyzetben jönnek elő. — Az alsó díszítés kétszer olyan széles mint a felső, s két húsos amoretto körül környezve, arany karikákba foglalt zöld babér koszorúban, Mátyás király címmerpaizsát tünteti fel a magyar és cseh jelvényekkel, s a szívpaizsban a szokásos hollóval. A paizsot nyílt korona fedi s jobbról M. balról A. arany capitalis látható.

A codex három önálló munkát egyesít magában s az ókor kiválóbb római, görög és barbár férfainak életrajzait tartalmazza. — Az első rész, mely Aelius Spartianussal kezdődik, a bibliographiában: „Scriptores Historiae Augustae“ név alatt ismeretes s Aelius Spartianus, Vulcatius Gallicanus, Julius Capitolinus, Trebellius Pollio, Aelius Lampridius és Flavius Vopiseus római történetíróknak, a római császárok életéről írt műveit foglalja magában. Adrianussal kezdődik és Carinussal végződik, Nerva és Trajanus ki van hagyva. — A második rész Aemilius Probus másképen Cornelius Nepos történetírótól származik s a kiválóbb görög hadvezérek életét adja elő. — A harmadik rész ifj. Plinius történetírót, consult, és panegyricust ismeri szerzőjéül s az ó-világ civilizált és barbár népeinek kitünőbbjeit rövid életvonásokban sorolja fel. E rész különben S. Aurelius Victornak is tulajdoníttatik s az újabb kiadásokban csakis ezen szerző alatt fordul elő, nagyon kevés eltéréssel.

Az idő nem engedte, hogy az egyes életrajzokat a legjobb kiadásokkal összehasonlítsuk s így a különböző variánsokat ezuttal nem jelezhetjük. Mivel azonban ismeretes, hogy alig van codex, melyben akár az életrajzok szerzőjét, akár azok sorrendjét tekintjük, annyi eltérés volna mint épen a scriptoresekben, nem tartottuk fölöslegesnek a codex egész tartalomjegyzékét ide igtatni, hogy áta-

lános áttekintést nyujtsunk azoknak, kik a középkor nagyobb frott emlékei iránt érdeklődéssel viseltetnek.

A tartalomjegyzék a codex címlapját megelőzi, két arany initialissal kezdődik s három levelet vesz igénybe, melyek római jegyekkel lettek számozva; három hasábban van írva s minden címnek van kisebb kék kezdője; a levelek utaló számai vörösek.

Közöljük a mint következik:

Incipit tabula Hely Sparciani hystorographi in uitis ac gestis diuersorum principum ac tyrannorum qui romanam rempublicam tenuerunt seu inuaserunt ab Adriano Imperatore usque ad Carinum imperatorem.	Vita Antonini Dyadumeni scripta ab Helio Lampridio historiographo.
Vita Hely Adriani Imperatoris scripta ab Helio Spartiano.	Vita Heliogabali Antonini vary scripta ab Helio Lampridio.
Vita Hely Lucy veri Cetony Comodi cesaris ab Helio Spartiano.	Vita Alexandri seueri scripta ab Helio Lampridio.
Vita Antonini pý: scripta a Julio capitolino.	Vita duorum Maximinorum scripta ab Julio capitolino
Vita Marci Antonini Aurely philosophi Augusti uerissimi scripta ab Julio capitolino.	Vita Maximini iunioris sripta ab Julio capitolino.
Vita veri Lucy hely antonini scripta a Julio capitolino.	Vita trium Gordianorum cum Maximo siue pupieno et Balbino scripta ab Julio capitolino.
Vita Comodi Antonini scripta ab Helio Lampridio.	Vita Gordiani terty scripta a Julio capitolino.
Vita Heluy pertinacis scripta ab iulio capitolino.	Vita Maximi pupieni et Balbini imperatorum scripta ab Julio capitolino.
Vita Didy Juliani composita ab Helio spartiano.	Vita Valeriani Imperatoris scripta ab Julio capitolino.
Vita Auidy cassy scripta ab vulgatio gallicano.	Vita Gallieni et alterius scripta ab Julio capitolino.
Vita seueri Imperatoris scripta ab Helio Spartiano.	Vita Salonini fily gallieni scripta ab eodem Julio capitolino.
Vita Pesceny Nigri scripta ab Helio Spartiano.	Vita sequentium tyrannorum scripsit Julius capitolinus.
Vita Clody Albini scripta a Julio Capitolino.	Vita Chiriadis scripta ab Julio capitolino.
Vita Antonini caracalli scripta ab Helio Spartiano.	Vita postumy ab eodem.
Vita Antonini Getae scripta ab Helio Spartiano.	Vita postumy iunioris ab eodem.
Vita Opily Maerini scripta ab Julio Capitolino.	Vita Lolliani ab eodem.
	Vita Victorini ab eodem.
	Vita Victorini iunioris ab eodem.
	Vita Mary ab eodem.
	Vita Ingenui ab eodem.
	Vita Regilliani ab eodem.
	Vita Aureoli ab eodem.
	Vita Maeriani ab eodem.
	Vita Maeriani iunioris ab eodem.

Vita Quieti ab eodem.
 Vita Odenati ab eodem.
 Vita Herodis ab eodem.
 Vita Meony ab eodem.
 Vita Balistae ab eodem.
 Vita Valentis ab eodem.
 Vita alterius Valentis ab eodem.
 Vita Pisonis ab eodem.
 Vita Emiliani ab eodem.
 Vita Alexandri ab eodem.
 Vita Saturnini ab eodem.
 Vita Tetrici senioris ab eodem.
 Vita Tetrici iunioris ab eodem.
 Vita Trebelliani ab eodem.
 Vita Celsi ab eodem.
 Vita Herreniani ab eodem.
 Vita Cenobiae ab eodem.
 Vita Victoriae ab eodem.
 Vita Titi ab eodem.
 Vita Censorini ab eodem.
 Vita Diui Claudy scripta a Trebellio pollione.
 Vita Diui Aureliani a Flauio posehone scripta.
 Vita Taciti ab eodem Flauio scripta.
 Vita Floriani scripta a Flauio.
 Vita Probi scripta a Flauio.
 Vita Firmi scripta a Flauio.
 Vita Saturnini scripta ab eodem Flauio.
 Vita Proculi scripta a Flauio.
 Vita Bonosi scripta a Flauio.
 Vita Cari scripta a Flauio.
 Vita Numeriani scripta ab eodem Flauio.
 Vita Carini scripta ab eodem Flauio.
 Explicet tabula Hely Spartiani in uitas diuersorum principum ac tyrannorum.
 Incipit tabula Emily probi de excellentibus ducibus exterarum gentium.
 Vita Milciadis.
 Vita Themistoelis.
 Vita Aristidis.
 Vita Pausaniae.
 Vita Cimonis.
 Vita Lisandri.
 Vita Aleibiadis.
 Vita Trasibuli.

Vita Cononis.
 Vita Dionis.
 Vita Iphicratis.
 Vita Cabriae.
 Vita Thimothei.
 Vita Dathamis eharensis.
 Vita Epaminundae thebani.
 Vita pelopidae thebani.
 Vita Agesilai Lacedemony.
 Vita Eumenis.
 Vita phocionis.
 Vita Thimoleonis.
 Vita Hamilcaris.
 Vita Hanibalis.
 Explicet tabula Emily probi historiographi de ducibus excellentibus exterarum gentium.
 Incipit tabula Pliny de uiris illustribus (D)E Proca rege albanorum
 (Itt Romulus következik, de külön inscriptiója ninesen, hanem Procassal együtt van összeírva.)
 De Numa pompilio secundo rege.
 De Tullio hostilio.
 De tribus oratys et tribus curiatys.
 De Metio Suffetio.
 De Ancho Martio.
 De Lucio Tarquino.
 De Seruio Tullo.
 De eodem.
 De Tarquino Superbo.
 De Tarquino Collatino.
 De Junio Bruto.
 De Porsenna rege etruscorum.
 De Mutio Sceuola.
 De Coelia uirgine.
 De tricentis Fabys.
 De Lucio Valerio.
 De A. postumio dictatore.
 De Lucio q. Cieinnato.
 De Menenio Agrippa.
 De Ch. Martio Coriolano.
 De Fabio Ambusto.
 De decem viris.
 De q. Volummo.
 De Furio Camillo.

De Mallio Capitolino.	De Scipione Asiatico.
De q. Cicinnato.	De Antiocho rege Syriae.
De Publio decio.	De Caio Manilio.
De Tito Mallio torquato.	De Lucio Emilio paulo.
De Valerio coruino.	De Tiberio sempronio graeco.
De Caio Veturio et Spurio postumo.	De Publio Scipione emiliano.
De Lucio papiro.	De Aulo hostilio Mancino.
De q. Fabio rullo.	De Lucio Memio asiatico.
De Marco Curio dentato.	De Quinto Cecilio Metello macedonico.
De Appio Claudio ceco.	De Quinto Cecilio Metello Numidico.
De Pyrro rege epyrrotarum.	De Quinto Metello pio.
De Vulsinis.	De Tiberio graeco.
De Appio Claudio fratre ceci.	De Caio graeco.
De Gneo Dulio.	De Marco Liuio druso.
De Aulo Attilio.	De Caio Mario septies consule.
De Marco Attilio regulo.	De Caio Mario filio.
De q. Luctatio catulo.	De Lucio Cornelio Cinna.
De Hanibale Amilearis filio.	De Flauio iumbria.
De Quinto Fabio Maximo.	De Viriato Lusitano.
De Publio Scipione nasica.	De Marco Emilio Scauro.
De Marco Marcello.	De Lutio Apuleio Saturnino.
De Claudia virgine.	De L. Licinio Lucullo diuite.
De M. Portio Catone.	De Cornelio Silla felice.
De Publio scipione africano.	De Mitridate rege ponti.
De Liuio Salinatore.	De Gneo Pompeio magno.
De Quinto Flamminio.	Explicit tabula pliny de uiris illustri-
De Quinto Fulvio.	bus feliciter.

A codex I-ső része első levélen kezdődik arany capitalisokkal: „HELII SPARCIANI HISTORIOGRAFI EXTELLENTISSIMI VITA ADRIANI IMPERATORIS FELICITER INCIPIT.“ „Origo Imperatoris Adriani vetustior a picentibus posterior ab hispanensibus manat“ etc., végződik 140-ik levél második lapján: „Explicit gesta diuersorum principium et tyrannorum qui romanam rempublicam tenuerunt seu inuaserunt ab Adriano Imperatore usque ad Carinum.“

141-ik levél első lap a II-ik rész veszi kezdetét praefatioval: „EMILIUS PROBUS DE EXCELLENTIBUS DUCIBUS EXTERARUM GENTIUM PREFATIO INCIPIT FELICITER. NON DUBITARE PLEROSQUE attice qui hoc genus etc.“, s ugyanott Miltiades-sel a szöveg: „Praefatio emily probi viri clarissimi de vita excellentium imperatorum explicit feliciter. Incipit vita Miltiadis. Miltiades Cimons filius atheniensis“ etc., végződik 173-ik levél 2-ik lapján Hanibállal, hol a „Vade liber noster fato meliore memento. Cum

leget hec dominus te sciat esse meum stb. versek után találjuk: „Emily Probi liber de viris illustribus explicit feliciter“.

A III-ik rész eleje 174-ik levél első lap: INCIPIT LIBER PLINII DE IMPERATORIBUS ROMANORUM ET PRIMO DE PROCA REGE ALBANORUM. Proca rex Albanorum Amulium et Numitorem filios habuit« etc., vége 187-ik levél 1-ső lap (De Gneo Pompeio): »Qui non continens lacrimas illud plurimis et preciosissimis odoribus cremandum curavit finis«. A túlsó lap üres. — Itt meg kell jegyeznünk, hogy e munka kezdetén az inscriptióban, ahol incipit liber Pliny áll, a Plinius szó alatt vakarás van, melyből csak az E betűt lehet kiolvasni; nem tudni tehát valjon eredetileg Aurelius Victor vagy pedig Eutropius volt-e oda írva. A »Plinii«-re való igazítás különben egykorú, s a tartalomjegyzékben is ezen szerző neve fordul elő.

A codex régi táblái dr. Dethier szerint bársonnyal voltak borítva. A szöveg előtti és utáni két-két tiszta hártylevél, továbbá az arannyal és színes lombokkal díszített vágás megmarad, melyen zöld és vörös majusculákkal a codex címét találjuk: »DE VIRIS ILLUSTRIBUS«.

Magassága 37, szélessége 25 centimeter.

8. Silius Italicus: De Secundo Bello Punico Libri XVII.

Hártycodex XV-ik századból, ívrét 185 levél, 17 arany initialissal, év nélkül.

Jól conservált Corvincodex, mely Silius Italicus I-ső században élt romai költőnek és consulnak, a második puni háborúról hexameterekben írt XVII könyvét tartalmazza, s Mátyás királynak kedvenc olvasmányát képezte. Fehér, tompa tüvel vonalozott hártýára, gömbölyű minusculákkal van írva, a levelek margói szélesek és tiszták, az első lapra 28, a többiekre 33 sor esik. Javításnak semmi nyoma. Husz quaternióból áll, ezek részint tiz, részint nyolcz levelet foglalnak magokban. Kivételt csak a 17-ik quaternió képez, melynek csak négy levele van.

Első levél három innesső lapszéle illuminálva van; két aranycsikon fehéren hagyott indák futnak fel, a közök fehér pettyes kék, zöld és halavány vörössel vannak kitöltve, az ágak közt

egy erot, ki jobbájában almát tart, továbbá madarak és lepkék láthatók. Az alsó ékesítés közepén, két szárnyas gyerek arannyal beszegett babérkoszorút tart, melyben kék alapon Mátyás király U alakú arany lemezkoronás czímere jön elő, két oldalán M. A. (Mathias Augustus) betűkkel. A czímer a négy fehér és vörös pólját, a kettősfarkú cseh oroszlánt s a szívpaizsot az ismeretes hollóval foglalja magában.

A felső lapszéli ékesítések alatt, capitalis inscriptióval kezdődik a codex első könyve: „SILI ITALICI POETAE DE SECUNDO BELLO PUNICO LIBER PRIMUS INCIPIT FELICITER,“ mely után az érdemleges szöveg veszi kezdetét.

Itt általában megjegyezzük, hogy mind a XVII könyvnek van inscriptiója, valamint mindeniknek fényes arany initialisa. Minthogy azonban az inscriptiókban csak a könyv száma változott, mindeniket ide iktatni szükségesnek nem tartottuk. Ide jegyezzük azonban minden könyvnek első és utolsó versét a következő sorrendben:

I. k ö n y v.

Kezdődik: 1. levél 1. lap: Ordior arma quibus celo se gloria tollit.

Végződik: 11. levél 1. lap: Nec divum obitus indicere bella moritur.

II. k ö n y v.

Kezd. 11. lev. 1. lap: Ceruteis provecta vadis jam Dardana Puppis.

Végz. 21. lev. 2. lap: Deformata feret liventi membra veneno.

III. k ö n y v.

Kezd. 21. lev. 2. lap: Posquam rupta fides Tiriis et menia caste.

Végz. 32. lev. 2. lap: Impleratque viros pugne propioris amore.

IV. k ö n y v.

Kezd. 32. lev. 2. lap: Arma per Ausonie turbatas spargitur urbes.

Végz. 48. lev. 1. lap: Que spectata viri patriam referatis in urbem.

V. k ö n y v.

Kezd. 48. lev. 1. lap: Ceperat Etruscos occulto milite colles.

Végz. 55. lev. 2. lap: Cedibus infuse subducte sole tenebre.

VI. k ö n y v.

Kezd. 55. lev. 2. lap: Iam Tercesiaco quos solverat equore Titan.

Végz. 66. lev. 2. lap: In cineres monumenta date atque involvite flammis.

VII. k ö n y v.

Kezd. 66. lev. 2. lap: Interea trepidis Fabius spes unica rebus.

Végz. 78. lev. 1. lap: In mensam fabro sacrum libavit honorem.

VIII. könyv.

Kezd. 78. lev. 1. lap: Primus agenoridum cedentia terga videre.

Végz. 87. lev. 1. lap: Metitur Latias Victrix Chartago ruinas.

IX. könyv.

Kezd. 87. lev. 1. lap: Turbato monstris latio cladisque future.

Végz. 97. lev. 1. lap: Egere et sonipes rapuit laxatus habenas.

X. könyv.

Kezd. 97. lev. 1. lap: Paulus ut adversam vidit increbescere pugnam.

Végz. 107. lev. 1. lap: Si stabat fatis pocius Carthago maneres.

XI. könyv.

Kezd. 107. lev. 1. lap: Nunc age qua clades insignis jopige campo.

Végz. 116. lev. 2. lap: Nec sunt ad vitas ductoris crescere laudes.

XII. könyv.

Kezd. 116. lev. 2. lap: Iam terra glaciale Caput fecundaque nimbis.

Végz. 128. lev. 1. lap: Tum festam repetunt lustratis menibus urbem.

XIII. könyv.

Kezd. 128. lev. 1. lap: Segne iter emenso vix dum Tarpeia videri.

Végz. 141. lev. 2. lap: Tum letos socios iuvenis portumque remisit.

XIV. könyv.

Kezd. 141. lev. 2. lap: Flectito nunc vestros eliconis numina cantus.

Végz. 156. lev. 1. lap: Nudassent avidae terrasque fretumque rapine.

XV. könyv.

Kezd. 156. lev. 1. lap: At nova remuleum carpebat cura senatum.

Végz. 164. lev. 2. lap: Dissimulans dubia exclusit certamina martis.

XVI. könyv.

Kezd. 164. lev. 2. lap: Bruttia merentem casus patrieque suosque.

Végz. 175. lev. 1. lap: Ut forte Ausonie tramittere bella dederunt.

XVII. könyv.

Kezd. 175. lev. 2. lap: Hostis ut Ausoniis descenderet advena terris.

Végz. 185. lev. 2. lap: Prolem Tarpei mentitur roma tonantis.

Ezzel a tartalom ki van merítve s a következő záradék után:
„SILI ITALICI DE SECUNDO BELLO PUNICO LIBER DECIMUS SEPTIMUS EXPLICIT FELICITER“ a codex befejeztetik.

A szöveget megelőző tiszta levélen, hat sor úgy látszik egykorú jegyzet volt, mely talán a codex íratási s egyéb körülményeire

nézve adhatott volna felvilágosítást, ez azonban kivakartatott s most csak a rasura nyomait látjuk.

A Kubinyi- Ipolyi- és Henszlmann-féle lajstromban nincs benn, Dethier után azonban tudjuk, hogy eredetileg bársonykötése volt. A vágás lombozatos festéssel van díszítve, a függélyes részben a címmel: „SILIUS ITALICUS.“

Magassága 32, szélessége 22 centimeter.

9. P. C. Taciti: Fragmentorum Libri.

XV-ik századi hártycodex, nagy ívrét, 132 levél, 10 arany nagy kezdővel, év nélkül.

Tacitus római történetírónak »Annalium« és »Historiarum« című töredékes munkáiból egyes fejezeteket tartalmaz.

Sárgás hártya, kised gömbölyű egyhasábos írás, bekarcozott vonalozás, vörös capitalis inscriptiók. A levelek egykorúan vannak számozva, s helylyel közzel penész és moly nyomokat tüntetnek fel; a szövegben hézagok és sorokközötti jegyzetek vannak, a margók vörös glossákban és javítnoki jelzésekben gazdagok, a sorok száma laponként 25. Szórványosan előfordul még egy-két fekete jegyzet is, mely úgy látszik attól a kéztől származik, mely a leveleket számozta. Az arany kezdők miniaturokat képeznek.

A codex címlapjának margói két szélesebb és két keskenyebb szegélyből díszkeretet alkotnak, mely a lap szövegét egészen magába zárja. A szélesebbeken keresztül két, a keskenyebbeken egy — az eddigieknél szélesebb — aranycsik fut végig, s kétszer kereszteli egymást; körülötte fehér indák kusznak s a közöket fehér petytyes zöld, vörös és kék mezők foglalják el, a lombok között egy gyerek, ki tárogatót fúj, egy szaladó nyúl és két tarka madár jön elő. — Az alsó díszítés, fényes arany karikába foglalt zöld mezőben, Mátyás király U alakú címérét, háromágú lapos lemezkoronával tünteti elő; a címérben a négy pólya, a cseh oroszlán és a szívpaizs, két oldalról az M. és A. betűs monogramm. A karika körül arany félkörökből képzett díszkeret van, mely a körvonalok metszései által nyolez szegletű csillagot alkot; a csillag csúcsai fehér arabeszkés kék, a többi közök rózsaszínű mezőkkel vannak kitöltve. A díszkeretet két oldalról két gyerek tartja mind a két kezével s öltözetük csak egy sor vörös kláris nyakékből áll. —

A codex arany inscriptióval kezdődik: „CORNELII TACITI HISTOGRAPHI PRESTANTISSIMI FRAGMENTORUM LIBER..... INCIPIT“, melyből azonban a könyv (tizenegyedik) száma kimaradt; a szöveg kezdete: „Nam Valerium asyaticum bis consulem fuisse“ etc., az „Annalesek“ XI. könyvének felel meg*) s szakadatlanúl tart egész XVI. könyv tizennyolczadik fejezet elejéig, hol 59-ik levél második lapon: „tanto gratius in spem simplicitatis accipiebantur“ szók után hézag következik, mely a 18—26-ik fejezet elejéig terjedő rész hiányát jelenti; a 60-ik levél első lapja folytatólagosan kezdődik: „etiam bonos metu sequi“ s a 26-ik fejezet elejétől való, végződik 61-ik levél első lapon 35-ik fejezettel: „graves cruciatus offerens conversus in demetrium“; a második lap üres. — A 62-ik levél első lapján a következő inscriptiót találjuk: „CORNELII TACITI LIBER XVII-VS INCIPIT FELICITER“; a szöveg kezdete: „Initium mei operis Servius Galbea“ (sic) etc., a „Historiae“ első könyvével azonos s a XX. könyv elejéig, illetőleg a IV. könyv tizenötödik fejezet végeig megszakítás nélkül foly; itt 118-ik levél második lap: „ex proximis neruiorum germanorumque pagis segnem numerum“ szók után hézag következik, a 119-ik levél első lap „menia treuitorum considunt“ sorral folytatólagosan kezdődik, s a 62-ik fejezet utolsó szavainak felel meg; az a rész tehát, mely a tizenötödik fejezet közepétől kezdve egész 62-ik fejezet végeig tart, ki van hagyva; 124-ik levél második lap vége van a XX. könyvnek (IV. könyv 86-ik fejezet) ezen szavakkal: „cuius disparem mitioremque naturam contra interpretabatur neque nos inpunitos patiantur.“ Ugyanitt új könyv veszi kezdetét, melynek semmi felirata nincsen, hanem következő szöveggel indul meg: „Eiusdem anni principio Cesar titus“ etc., (ez a „Historiae“ V. könyvének 1-ső fejezete) s 129-ik levél első lapján: „arte navium magnitudine potiores“ szók után megszakad; ugyanezen levél második lapján ismét előről folytatattik a szöveg: „illi vetereres militie cuneos congregavit“ etc. szavakkal, mely rész a IV. könyv 20-ik fejezetének közepéből való s 130-ik levél második lap: „tribunal vocula mira“ (IV. k. 25. fej.) szóig megszakítás nélkül megy, hol ismét hézagnak ad helyet; ugyanitt: „toleremus istorum defensiones“ etc. kezdettel a IV. könyv 42-ik fejezete következik s tart 131. levél 2-ik lap (46. fej.) elejéig, hol minden megszakítás nélkül: „sine

*) Az Elzevir-féle kiadás szerint, melyből a fejezetek beosztását vettük.

multa cede pelli poterant“ után, mindjárt a: „recriminantium nuntys temere accenderetur“ etc. mondat jön, mely a IV. könyv 52-ik fejezet végéből való; végződik a szöveg ugyanezen lapon: „et ut signanter predixere aruspices ne temeraretur opus.“ (Ez a IV. könyv 53. fej. vége.)

Ezután Jo. Ar. nevű emendator jegyzete következik, ki a codexet 1467-ben futólagosan olvasta, de a hibákat inkább jelezte mint javította: „Jo. Ar. Legi transcurrendo 1467 sed mansit inemendatus.“

Ki legyen ezen ismeretlen javítnok, erről tüzetesen szól Pulszky Ferencz közleménye. — Részünkről fölemlítjük, hogy Joannes Aretinus Tortelli halálának évét, életirói többnyire 1464—1466 közötti időszakra teszik. Nem lehetetlen tehát más combinatio sem; így például hogy a kérdéses Jo. Ar. alatt, Joannes Argyropulus kitűnő görög tudós és latin fordító értendő, ki a XV-ik században a Medici családnál mint nevelő működött s a florenczi egyetemen tizenöt éven át tanár és rector volt. Vespasianus Bisticci után tudjuk, hogy Vitéz János és Janus Pannonius összeköttetésben voltak vele; sőt Argyropylos Aristoteles: De coelo című munkájának latin fordítását, Vitéz Jánosnak ajánlotta. Lehetséges tehát, hogy a Vitéz János által Florenczben megrendelt kéziratokat ő nézte át s így került ezek végére a Jo. Ar. jegyzet. — Végződik a codex colophonnal: „FINIS EORUM QUE DE CORNELIO TACITO REPERIUNTUR.“

A Kubinyi-Ipolyi-Henszlmann-féle lajstromban nem foglaltatik, Dethier jegyzékéből azonban tudjuk, hogy violaszínű bársonykötése volt. Vágása, arany alapon lombozatos festésben a következő címet mutatja: „CORNELIUS TACITUS.“

Magassága 36, szélessége 26 centimeter.

10. Q. S. F. Tertullianus: Adversus Marcionem Libri Quinque.

Hártyacodex XV-ik századból, ívrét 178 levél, 5 nagy és 10 kisebb fényes arany initialissal.

Corvincodex. Tartalmazza Tertullianus*) keresztény írónak Marcio Stoikus eretnek elleni polemiáit.

A címlap három lapszéle arabeszekkel van díszítve, melyekből fölül és alúl szemszörös arany golyócskák tollezifrázaton futnak ki; a festésen két arany csik vonúl végig s a felső és az alsó margóban

*) Élt II—III-ik században.

keresztelve egymást, kisebb négyszögben végződik; a csikokat fehér kuszó indák fonják körül, a közök fehér pettyes zöld, rózsza és kék mezőkkel vannak kitöltve s az egész díszítést fehér pettyes kék csik szegélyezi be. A felső lapszéli díszítésben két húsos gyerek egy fehér tekereset húz, melyen „L. Primus“ olvasható, az alsóban pedig két kék köntösbe öltözött angyal, aranykarikákban foglalt zöld babérkoszorút tart, melynek kék mezejében Mátyás király magyar és cseh jelvényekből álló szívpaizsos címere jön elő. A paizs jobbjáról M. baljáról A. betű (Mathias Augustus). Fölötte lapos lemezkorona ülszört ormaival látható. Az S. kezdő betű fényes arany, arabeszk díszítéssel; s miniaturban egy szakáll nélküli férfit ábrázol, ki kék és rózsaszínű öltönyben jobb kezével az ég felé mutat, baljában pedig nyitott könyvet tart.

Fehér hártján, tintával húzott vonalokon, kerekded minusculákkal egy hasábon van írva s 18 quaternióból áll. A negyedik quaterniót kivéve a többiek tíz levelesek, minden levélre 30 sor esik. Az inscriptiók vörös majusculák, a margók itt-ott penészes foltokat viselnek, a könyvek címe a levelek homlokzatára vörös minusculákkal van jelölve; a kezdők fényes aranyból valók s arabeszk miniaturokat képeznek.

A vörös tinta a codexben nagy szerepet játszik, a szövegben és a margókon minduntalan találkozunk vele, s néhol egész sorok vannak keresztül húzva; jegyzet aránylag kevés van, de annál több a javítónki jegy, mely a szöveg hibás helyeit jelzi. A hibák azonban kijavítva nincsenek, mert az emendator, mint a colophon után maga megjegyzi, a codexet csak futólagosan nézte át s jól ki nem javíthatta azért, mert a példány, melylyel az összehasonlítást megtette, szintén hibás volt.

Kezdődik első levél első lap: „LIBER PRIMUS Q. SEPTIMI FLORENTIS TERTULLIANI ADVERSUS MARCIONEM INCIPIT FELICITER. SI QUID RETRO GESTUM est nobis adversus Marcionem“ etc., végződik 128-ik levél 1-ső lapján: „LIBER QUINTUS ET ULTIMUS ADVERSUS MARCIONEM EXPLICIT FELICITER.“ Ezután vörös cursiv betűkkel az emendatornak igen érdekes jegyzete következik, mely a corvinák bibliographiájában új adatot jelez.

A javítónk, ugyanaz az ki a 9-ik számú codexet javította, a codex végén megjegyzi, hogy javítását Nyitrán 1468. június 2-án fejezte be: „finivi transcurrento Nitrie die 2 Junii 1468. Emendare

bene non potui propter inemendatum exemplar.“ — Volt-e Joannes Argyropulos Magyarországon? ezt biographusai nem említik.*)

A codex kötését a Kubinyi-Ipolyi-Henszlmann-féle lajstrom nem említi, dr. Dethier szerint violaszínű bársonyban volt kötve. Vágása azonban a régi maradt s a függélyes részben arany alapon, zöld, vörös és kék lombozatos díszítések között, színes majusculákkal a könyv címét tünteti fel: „TERTULIANUS“.

Magassága 28, szélessége 20 centimeter.

II. VALÓSZINŰ CORVINÁK.

11. C. Julii Caesaris Commentariorum Libri XIV.

XV-ik századi hártycodex, nagyobb ívrét, 212 levél év nélkül, 14 igen fényes initialissal, elején csonka.

Egész kiállítására nézve a másodrendű corvincodexekkel egyenlő, de az első levelet, melynek díszlapja igen fényes lehetett, nélkülözi. Már dr. Dethier is kívágva találta.

Finom fehér hártya, szép kerekded egyhasábos írás, vörös capitalis inscriptiók, 31 soros levelek. Az ónnal húzott vonalakat, a leíró mesterségesen kitörülte. Minden levél homlokzatán az illető fejezet címe olvasható, pl. „L. I. (Liber primus) de bello gallico, L. X. de bello civili, L. XII. de bello alexandrino stb.“; a szövegben javítások nincsenek s csak a lapszéleken fordul elő szórványosan egy-két vörös vagy fekete jegyzet. Így pl. a 68-ik levél margóján ez a jegyzet áll: „sic in originali.“ A levelek alsó margói penészesek s helylyel közzel rothadtak.

Az initialisok 14 fényes miniaturt képeznek s arabeszkekkel vannak díszítve. Stíljök a corvincodexekben előfordulni szokott initialisoknak megfelel, teriméjök azonban nagyobb, indáik szélesebbek, a betűk aranyozása vastagabb s egész kiállításuk bár nagyon fényes, még sem versenyezhet izlésben a többi corvin-initialékkal. — A szöveget megelőző tiszta levélen török ismeretlen írás van.

Tartalmazza Cajus Julius Caesarnak műveit a következő hadjáratokról: De Bello Gallico, De Bello Civili, De Bello Alexandrino, De Bello Pharnacis, De Bello Africano, De Bello Hispanensi.

*) Ezen érdekes kérdést külön tanulmány tárgyává teendjük. Szerk.

2-ik levéllel veszi kezdetét: „seque suis copiis suoque exercitu illis regna conciliaturum confirmat“ etc., (hiányzik: „Gallia est omnis divisa in partes“-tól kezdve egész: „quin totius Galliae plurimum Helvetii possent“-ig), végződik 212-ik levél második lap: quae non solum nobis obsistere sed etiam celum diruere possent. Quarum laudibus et virtute . . . . Laus deo“, és alább rubrumban.

„MARINUS TOMACELLUS SCRIBI FECIT AMICIS SUIS AEQUE AC SIBI. ANGELUS SCRIPSIT. — “

Vágása arany alapon, zöld, fehér, vörös és kék virág díszítések közt a könyv címét színes capitalissokkal mutatja: „COMMETARIA CESARIS“.

A Kubinyi-Ipolyi-Henszlmann-féle lajstromban nem említetik, Dethier már csonkának ismerte s jegyzékében bársony kötést sorol fel.

Magassága 34, szélessége 23 centimeter.

12. Panegyrici Veteres. (Incipit Panegyricus Plinii II-i etc.)

XV-ik századi hártycodex, kis ívrét, 143 levél, év nélkül, 12 fényes arany kezdő betűvel.

A corvincodexek izlésében van kiállítva, de a díszlapon a címernek való üres hely kitöltve*) nincsen.

Az első levél három lapszéle arabeszkés ékítményekkel van kifestve; a felső és a bal margón egy, az alsón két arany csik fut végig, melyek körül fehérén hagyott indák kusznak; a közöket fehér petytyes zöld, vörös és kék mezők töltik ki, a lombok között egy bagoly és egy arany fáczány látható. Az alsó díszítményben két vörös szárnyú gyerek zöld babérkoszorút tart, melynek belseje üresen van hagyva.

Finom fehér hárt्यान van kiállítva gömbölyű kis cursiv (kevésbé szép) írással, a levelek egyhasábosak, a vonalok punctoriummal húzattak, a feliratok vörös capitalisok. Tizennégy quaternióból és három levélből áll, egy levélre 31 sor esik. Az initialisok fényes miniaturokat képeznek; kisebbek, de azért nem kevésbé izlésesek. A szövegben kétféle jegyzetek vannak és egyik részök a nyitrai emendator vonásaihoz hasonlít.

A codex: az ifjabb Plinius, Mamertius, Eumenius, Nazarius és Pacatus kitűnő latin panegyricusoknak, (II—IV-ik századból

*) Ez vagy azért történetelt, mert a megrendelő időközben meghalt, vagy pedig, mert a készletben levő kéziratokból lett vásárolva, hol a címernek való helyet üresen hagyták.

származó) tizenkét beszédeit tartalmazza. Legkitünőbb köztüka Plinius beszéde, melyet Scaliger isteninnek nevez. Igen sok variánsban jönnek elő, mely leginkább a sorrendben nyilatkozik. Érdemesnek tartjuk azért az eltérések constatalhatása czéljából, czímeiket abban a sorrendben ide jegyezni, a mint e codexben találjuk:

Panegyricus Plinii Secundi dictus Trajano Imperatori.

- „ „ Latini Pacati Drepani dictus Theodosio.
 Gratiarum Actio Mammertini De Consulatu Suo Juliano Imperatore.
 „ „ Nazarii dictus Constantino Imperatori.
 „ „ Panegyrici Diversarum Maneriorum. (Eumenii gratiarum actio Constantino Augusto flaviensium nomine panegericus primus.)
 „ „ Secundus coram Constantino dictus. (Eumenii.)
 „ „ Tercius coram Maximiano et Constantino Imperatoribus. (Incerti.)
 „ „ Quartus coram Constantino dictus. (Eumenii.)
 „ „ Quintus. (Eumenii Oratio pro Restaurandis Scholis.)
 „ „ Sextus. (Claudii Mamertini Maximiano Augusto dictus.)
 „ „ Mamertini Genethaliacus Maximiani Augusti.
 „ „ Dictus Constantino filio Constancii.

A codex kezdődik első levél első lap: „INCIPIT PANEGYRICUS PLINII SECUNDI DICTUS TRAJANO IMPERATORI. Bene ac sapienter P. C. (patres conscripti) majores instituerunt ut rerum agendarum ita dicendum initium a precationibus capere“ etc., végződik 143-ik levél első lap: „FINIT PANEGYRICUS DICTUS CONSTANTINO FILIO CONSTANTINII.“ — A túlsó lap üres.

A Kubinyi-Ipolyi-Henszlmann-féle lajstromban nem fordul elő, dr. Dethier jegyzéke borjúkötést említ, melyből az arany vágás benyomott kockás díszítéssel egészen megmaradt.

Magassága 25, szélessége 15 centimeter.

13. Suetonius Tranquillus: De Duodecim Caesaribus.

Hártyacodex XV-ik századból, kis ívrét 170 levél, egy arany initialissal, év nélkül, elején csonka.

Az első levél, melyen a lapszéli díszítések Mátyás király jelenyeivel szoktak előfordúlni, már mikor Dethier látta, hiányozott. Külső indiciumunk corvina-valódiságának megítélhetésére nincsen.

Egész kiállítása azonban megfelel annak, melyet az egyszerűbb Corvinoxcodexekben tapasztalunk s belső jellemét valamint arany vágását tekintve, megfelel különösen azon (1467-ben Florenzben Petrus Cennenius által másolt) Curtius-féle codexnek, melyet a Jankowich gyűjteményéből mint kétségtelen Corvinát, már régebben bírt a múzeumi könyvtár. — Kevésbé szépen van írva. Az írás jellege olasz cursiv, a hártya finom, a levelek egyhasábosak, a vonalakat punctoriummal húzták, a fejezetek inscriptiói vörös majusculák, a quaterniók száma két levél híján 18. — A szövegben és a margókon gyakori javításokkal találkozunk, melyek a görög idézetekkel együtt vörössel vannak írva s úgy látszik a Nyitrán javított Corvina correctorától származnak. — A codexnek eredetileg tizenkét, kisebb de azért nem kevésbé fényes, iniáléja volt, melyek miniaturt képeztek, ezeket azonban egynek kivételével kivágták s most csak üres helyeiket látjuk. E megcsönkítés által a szöveg is szenvedett.

Tartalmazza: Suetoniusnak (II-ik században élt római történetírónak) biographiáit következő tizenkét római császárról: Julius Caesar, Augustus, Tiberius, Caligula, Claudius, Nero, Galba, Otho, Vitellius, Vespasianus, Titus és Domitianus.

Második levéllel kezdődik: „iocum fuerat, afficeret. Vastante regiones proximas mitriade ne desiderare in discrimine sociorum videretur“ etc. . . . , (hiányzik tehát: „Julius Caesar divus annum agens sextum decimum“-tól kezdve egész „quod illis saepe minatus inter“-ig), végződik 179. levél 1-ső lapján: „sicut sane brevi euenit abstinentia et moderatione insequentium principum. SIT LAUS DEO. FINIS. τειλος. — EXPLICIT DOMITIANUS IMPERATOR. SUTONII TRANQUILLI DE DUODECIM CAESARIBUS LIBER EXPLICIT.

A codex régi arany vágása, az egykorú kötéshez ragasztott tiszta levelekkel együtt megmaradt, s így csak a régi táblákat, melyeknek borítékát Dethier nem említi, nélkülözzük. Ezen arany vágásról különben megjegyezzük, hogy a most visszakerült: „Panegyrici Veteres“ a Beatrix-féle Curtius, a főntemlítettük „Curtius“, a szintén könyvtárunk tulajdonában lévő „Florus“ és a Farkas-féle „Joannes Scholasticus“ című codexek arany vágásaival mindenben megegyez s így valószínű, hogy ezekkel együtt egy könyvkötő műhelyéből került ki. — Iratási idejét, kiállítása után itélve 1470-előltre tesszük.

Végre ide igtatjuk azon különböző kéztől származó jegyzeteket, melyeket a szöveget megelőző és követő tiszta hártyleveleken találunk; az elsőt ezen distichon áll:

Iratus recole quod nobilis ira leonis
In sibi prostratos se negat esse feram;

a másikon pedig a következő érdekes glossa: „1484 17 Augusti In dicionem Regis Mathie per longam obsidionem tandem venit vñhel Imperialis c. (cesarea) Austrie.“ Ez utóbbi Bécsújhelynek Mátyás király általi meghódítására vonatkozik, s valószínűleg a codex valamelyik tulajdonosa írta oda.

Megemlítjük itten, hogy a Henszlmann-féle (kéziratban levő) lajstrom XIV. sz. alatt, szintén felsorol egy Suetoniust, mely 4-ed rétbén, papírra írva, préselt bőr kötéssel bírt, s eleje ki volt szaggatva; valjon azonos-e ezen codex a fönnebbivel? avagy pedig külön kézíratot képvisel-e? Ezt a jövőendő buvárlatok fogják kideríteni.

Magassága 28, szélessége 19 centimeter.

III.

EGYÉB KÉZIRATOK.

Latin nyelven.

14. Albertus Magnus: De Mineralibus Libri Quinque.

Papircodex a XV-dik század végéről, vagy a XVI-dik század elejéről, 4-ed rétt, 93 levél, év nélkül, a végén csonka.

Albertus Magnusnak, a középkor nagy természettudósának, az ásványokról írt munkáját tartalmazza.

Erős papíron, olyan cursiv írással van kiállítva, a milyen Olaszországban a XV-ik század végén és a XVI-ik század elején (codexekben úgy mint oklevelekben) használatban volt. — Kilencz quaternióból és három levélből áll. A levelek 28 és 30 sor között váltakoznak s tompán vannak vonalozva; a szövegben sem javítások, sem inscriptiók nincsenek, a fejezeteket egymástól nagyobb üres közők választják el; jegyzetek csak az első quaternióban vannak. — Általában a kézírat igen egyszerű kiállítású s tele van hibákkal.

Első levél első lap capitalis inscriptióval kezdődik: „SUMMI PHILOSOPHI ATQUE THEOLOGI ALBERTI MAGNI DE MINERALIBUS LIBER I. INCIPIT“, mely után a kézírat szövege

következnek: „De commissiōe, coagulatiōe similiter autem et congelatiōe et liquefactiōe et ceteris huiusmodi passiōibus“ etc., s tart egész a IV. könyv hetedik fejezetének közepéig, hol a 92-ik levél második lapon: „si autem solum es locetur super racemos expresso solo uapore vini conuertetur“ szavakkal a codexnek vége szakad. A 93-ik levél üres. Hiányzik tehát a codexből: a IV-ik könyv hetedik fejezetének vége, a nyolczadik és kilenczedik fejezet s az V-ik könyv: „De mediis mineralibus et de omnibus qui conueniunt mediis“ egészen.

A Kubinyi-Ipolyi-Henszlmann-féle lajstrom a kötésről nem tesz említést, hanem csak azt mondja: „közönséges kézirat.“ Újra van kötve és körülvágva.

Magassága 25, szélessége 16 centimeter.

15. Albucasis: *Cyrurgia, Cum Formis Instrumentorum.*

XIV-ik századi hártycodex, ívrét, 47 levél, év és szerző nélkül, egy színes miniatúrral.

Orvossebészeti szakmunka, mely a sebészeti ismereteket 107 és 35 fejezetben tárgyalja, s a szövegben igen sok a sebészet köréből meritett színes ábrát, valamint boncztani kezdetleges illusztrációkat mutat fel.

Szerzője kitéve nincsen, de a szöveg és a colophon nyomán rájövünk, hogy Albucasis XI-ik századi arabs orvosnak munkája, ki Spanyolországban, a mórok uralkodása idejében, mint kitűnő műtő volt ismeretes. Latin nyelvre Gerardus Carmonensis XIII-ik századi toledo-i orvos fordította.

Sötét hártján góth betűkkel van írva, az írás két hasábian foly, a vonalakat tintával húzták, a fejezetek feliratai vörösek, a szövegben és a margókon jegyzetek jönnek elő, a kezdőbetűk színes tollrajzokból állanak. A levelek a penésztől megbarnultak, sok helyütt a szöveg is el van mosódva; a margók helylyel közzel elrothadtak s most papirossal vannak pótolva. A 36-ik levélen hat sor chifferozott írással s a codexben igen sok rubrummal találkozunk.

Két részből áll s mindenik vörössel számozott fejezetekre oszlik. Az első részben a számozás körül tévedés van, a rubricator 89-ik fejezetről 100-ikra ugrott, így van aztán az első részben 107 helyett 117 fejezet.

Tartalomjegyzékkel kezdődik, mely az első két levelet egészen igénybe veszi; a harmadik levélen szerző előszava következik s színes miniatur kezdővel van díszítve. A miniatur orvosi műtétet ábrázol s alsó részéből a lapszélek felé kék, vörös és sárga lombozatos festés nyúlik ki. A szöveg kezdete első levél első lap: „Postquam conplevi tibi o fili librum hunc etc.“, végre 46-ik levél első lap: „apud illos in tuo tempore. Explicit Cyurgia alçaragi arci. (arabici).

Qui scripsit scribat semper cum domino uiuat

Viuat in celis qui scripsit in nomine felix.“

E két vers a leirónak szokásos hálaadását fejezi ki. —

A szöveg után 39 anatómiai ábra következik, mely a 46-ik levél első és a 47-ik levél második lapját egészen elfoglalja; a 47-ik levél túlsó lapján, három hasábban írt tárgymutató zárja be a tartalom sorát s ezzel a codexnek vége. A még következő hártya-levél, a régi kötés táblájához volt ragasztva s orvostudományi fejtegetéseket tartalmaz.

Csak a Mordtmann lajstroma említi, kötéséről azonban hallgat. Jelenleg újra van kötve és körülvágva.

Magassága 33, szélessége 23 centimeter.

16. Aristoteles: Liber Physicorum. Libri VIII.

Hártycodex a XV-ik század elejéről, 4-edrét, 56 levél, év és szerző nélkül, elején egy miniatúrral.

Természettudományi kézirat, mely a világegyetem természeti erőinek mozgását a görög peripatetica modorában elemezi. A szerző sehol sem említtetik s kipuhatólására csakis a szöveg szolgál útmutatásul, melynek nyomán Aristoteles physikáját ismerjük fel benne, Albertus Magnus fordításában.

Eredetileg nagy csinnal volt kiállítva, de a leveleket a nedveség igen megviselte. Legtöbbet szenvedtek a két táblához közel eső levelek, számszerint 24, (12-öt elejéről és 12-öt végéről számítva) melyek a penésztől egészen meg vannak barnulva s margóik a sűrű jegyzetekkel együtt rothadtak el. A szöveg a penészes helyeken elmosódott s nehezen olvasható, helylyel közzel a rothadástól csonka. Átalában, hogy a szöveg ennyire is megmaradt, a margók szélességének köszönhetjük, melyek a rothadás processusát saját elpusztulásukkal tartották fel. Az új kötés alkalmával a margók rothadt részei selyempapirossal pótolattak.

Finom hártján, szép góth minuscula írás, melyet tollal rajzolt színes initiálisok ékesítenek; a codex közepe felé a levelek mindinkább tisztábbakká lesznek, a penésznek rajtok kevés nyoma, az írás eredeti szépségében áll előttünk. A levelek két hasábosak s ónnal vannak vonalozva, a margók commentárokat s három különböző kéztől eredő jegyzeteket tüntetnek fel.

A codex miniaturt képező initiállissal kezdődik, mely zöld alapon, vörös és kék színű ruhában öltözött férfit ábrázol, fején vörös és kék színű görög sapka, kezében egy nagy nyitott könyv; a miniaturból a lapszélek két irányba felé, vörös zöld és kék színű dús lombzatok nyulnak ki, melyek a lap díszítését befejezik.

Kezdődik első levél első lap: „Quoniam quidem intelligere est scire, contingit esse circa omnes scientias, quarum sunt principia aut cause aut elementa exhorum cognitione“ etc. . . . ., végződik 47-ik levél első lap: „Manifestum itaque quod indiuisibile est et inpartibile et nullam habens magnitudinem. Explicit liber phisicorum.“ — Ugyanezen a lapon, későbbi de XV-ik századi góth írással, Aristotelesnek az égi testekről szóló munkája következik; kezdete 47-ik levél első lap: „In hoc tractatu intendimus per scrutari de rebus ex quibus componitur corpus celeste“ etc. . . . ., vége 56-ik levél második lap: „hoc quod est valde bona.“ — Ezzel a codexnek vége. — Ugyanitt eredetileg még négy sor volt írva, de ezek erőszakosan kivakartattak.

Az ismert Corvina-lajstromok közül, ezen cím alatt egyik sem említi.

Magassága 29, szélessége 22 centimeter.

17. Aristoteles: Liber Posteriorum. — Egidius Romanus: De Plurificatione Intellectus possibilis Contra Commentatorem; Quid Sit Medium In Demonstratione Potissima. — Antonius de Parma: De Unitate Intellectus. — Liber De Arte Fidei Catolice.

XV-ik századi kézirat, hártya és papír, ívrét, 172 levél, három arany miniaturral és igen sok színes kezdővel.

Bölcsészeti tartalmú munka, mely Aristoteles, Egidius Romanus és Antonius de Parma munkáiból egyes részleteket foglal magában.

Két hasábsban két különböző kéztől nagyobb és kisebb cursiv

írással van kiállítva; a fejezetek inscriptiói vörösek, az initialisok vörösek és kékek s csinos tollrajzokat képeznek. A szöveg javítva nincsen, a margókon azonban mértani ábrákkal és igen sok magyarázó jegyzettel találkozunk, melyek kereszt vagy kehely alakú tollrajzzal be vannak kerítve. — Quaternio beosztások nem jönnek elő.

A címnap három széle, arany kalászkok és mezei virágokból álló lombozattal van kifestve. Az alsó részben zöld pázsiton vörös köntösben öltözött angyal áll s jobbát egy térdelő biboröltönyű egyházi férfúra, balját pedig egy kovaszínű paizsra, melyet széles fehér pólya hasít rézsutosan keresztül, terjeszti ki. (Valószínűleg valamely bibornoknak a címere.) A szövegben előforduló három arany kezdő igen szép miniaturt képez.

A codex Aristotelesnek Liber Posteriorum című munkájával indul meg s Paulus Venetus XIII. századi scholasticus tudósak commentárjaival együtt, a könyvnek legnagyobb részét foglalja el. Kezdődik első levél első lapon: „INCIPIT LIBER POSTERIORUM Aristotelis cum eiusdem solemnem expositionem reverendissimi Artium ac sacre theologie magistri Pauli de Venetiis sacratissimi ordinis heremitarum sancti augustini professoris excellentissimi. Omnis doctrina et omnis disciplina intellectiva ex preexistenti fit cognitione“ etc., végződik 145-ik levél első lap: „FINIT LIBER POSTERIORUM ARISTOTELIS CUM EIUSDEM SENTENTIE EXPLANATIONE FAMOXISSIMI ARTIUMVE AC S. TH. M. PAULI VENETI ORDINIS EREMITAR. PROFESSORIS EXCELLENTISSIMI EXPEDITUS PER . . . . . (itt a könyvtáros vagy a leíró neve lehetett, de ki van vakarva) . . . die Quinta mensis Septembris 1449 hora quinta de maci (sic). — Ez a rész tehát 1449 sept. ötödikén volt leírva. 146-ik levél üres, 147—148-ik levél chronologiai rovatot táblákat tartalmaz, a 149—153-ik levél ismét üres; 154-ik levélen böleszeti fejtegetés következik, Aegidius Romanus XIII—XIV-ik századi scholasticustól: „INCIPIT TRACTATUS REVERENDISSIMI DOMINI EGIDII ROMANI CONTRA COMMENTATOREM QUI VOCATUR DE PLURIFICATIONE INTELLECTUS POSSIBILIS. Quia nonnulli dubitant quomodo intellectus numeretur numeratione corporum“ etc., végződik 158-ik levél második lap: „FINIT TRACTATUS DOMINI EGIDII ROMANI DE PLURIFICATIONE INTELLECTUS POSSIBILIS CONTRA COMMENTATOREM“; — 159-ik levélen szerzőnek másik munkája következik: „Incipit So-

lemnis *Questio Reverendissimi Domini Egidii Romani Quid Sit medium in demonstratione potissima*“ s 163-ik levél második lapon végződik: „*Tractatus de demonstratione secundum sanctum Thomam finit feliciter.*“ — 164-ik levél második lapján Antonius de Parma XV-ik századi tudós camaldulensisnek értekezését találjuk: „*Questio De Veritate Intellectus Secundum M. Anthonium De Parma doctorem quondam famosum Padue*“, mely 167-ik levél első lapon végződik: „*Questio edita ab eruditissimo viro domino magistro Antonio de parma die 24. Sept. 1451*“ . . . . . (itt megint három sornyi rasura van) . . . Ezen résznek iratási ideje tehát 1451. — 167-ik levél második lapján: „*Incipit liber de arte fidei catolice*“ fejezet következik s ezzel a codex 172-ik levél második lapon végződik: „*Explicit quintus liber de arte fidei catolice.*“

A szöveg után ugyanazon a lapon pár sornyi jegyzet van arról: „*qualis et quanta fuit statura et effigies domini nostri Jesu Christi.*“ S ezzel a codex egész tartalma ki van merítve.

A Kubinyi-Ipolyi-Henszlmann-féle lajstrom a codex borítékát már leszaggatva sorolja fel; megemlékezik azonban egy jegyzetről, mely a régi könyvtábla belsejére volt írva s a codex egykori birtokosára vonatkozik. Ott u. i. ez állt: „*Hic liber est magistri Barnabe Trainatis artium ac medicine doctoris quem emit in . . . . . cipri a ser. Benedicto de . . . . . Regio Cancellario 1497 (vagy 91) 17-a februarii.*“

E jegyzetet az új kötés következtében nélkülözzük.

Magassága 33, szélessége 24 centimeter.

18. *Biblia Sacra Utriusque Foederis.*

XIV-ik századi hártycodex, kis ívrét, 412 levél, 72 csinos miniatur képpel, elején végén csonka, év nélkül:

Egyike a legszebb kiállítású codexeknek, mely azonban igen mostoha állapotban van; leveleinek fele része elrothadt s a megmaradt rész is a nedvességtől annyira át van hatva, hogy a szétmálolás nagyobb veszélye nélkül nem igen forgatható. Ezért tüzetesen átvizsgálni nem lehetett.

Finom vékony hártýára, milyenen a középkorban a szebb imádságos könyveket kiállítani szokták, kised góth betűkkel van írva, a levelek két hasábosak s önnal húzott vonalokon 51 sort tüntetnek elő; a homlokzaton minden levél vörös és kék uncialis fel-

fratot visel, mely az illető könyv címét jelöli, a szövegben az inscriptiók vörösek, a kezdők vörösek és kékek s csinos tollrajzokat képeznek, a könyvek fejezetei a margókon vannak számozva. Javítások vagy jegyzetek nem jönnek elő.

Különös díszére szolgál azonban a codexnek, azon 72, színes itt-ott aranynyal ékített initialis, melyek egyes könyvek elején a lap-szélek felét elfoglalva, miniaturban a biblia történetéből jeleneteket ábrázolnak. A képecskék igen izlésesek s a középkori könyvfestészetnek nem utolsó termékei. A sok közül fölemlítjük, hogy Péter apostol fehér csúses s üveggel s kezében egy csillaggal, Pál apostol a szokásos kardon kívül, kopaszán csak kis üstökkel van ábrázolva.

A codex elején és végén csonka, levelei nagyrészt rothadtak s az épek is a penésztől annyira barnák, hogy a szöveget sok helyütt olvashatlanná teszik. Csak a közepe felé van egy pár ép levél, a hova a szultán dedicatióját írták.

A mint egyszери áttekintésből kivehetni, a szentírásnak nem minden könyvét tartalmazza. Az új kötés alkalmával, az ó és új szövetségi könyvek annyira össze vissza lettek cserélve, hogy most az összehasonlítás fölötte nehéz.

Körülbelül így következnek a könyvek: apocalypsis . . . . . ,
apostolok cselekedetei . . . . . , evangelisták . . . . . , próféták . . .
. . . . . , ecclesiastes . . . . . , zsoltárok . . . . . , Eszter . . . . . ,
Jób . . . . . , Judith . . . . . királyok könyve stb.

Három hasábban írt (betűrendes) szómagyarázó indexszel kezdődik, mely az első 28 levelet igénybe veszi. Ezek közül a 22-ik levél üres s a 23-ik az apocalypsis könyvéből van kivéve. A betűk így következnek: S, N, O, P, R, S, M, L, I, H, G, D, C, A, B, A. A szöveg 29-ik levél első lapján az apocalypsis könyvének második fejezetével folytatólágonosan kezdődik: „spiritus dicat ecclesys, qui vicerit non ledetur a morte secunda et angelo ecclesie pergami scribe, hec dicit qui habet thompheam (?) ex utraque parte acutam“ etc. . . . , végződik 412-ik levél második lap a genesis könyvének 32-ik fejezetével, hol az elmosódott írásból a felülről számított 29-ik sorban olvassuk: „Dixitque Jacob deus patris Abraham et Deus patris mei Isaac, domine qui dixisti mihi noli revertere in terram tuam“ ect. A columnának többi része olvashatlan. Ezzel a codex megszakad. —

Dethier már csonkának ismerte s lajstromában vörös bársonykötést említ; a Kubinyi-féle jegyzékben nem fordul elő.

Magassága 26, szélessége 15 centimeter.

19. A. M. T. S. Boetius: De Consolatione Philosophiae
Libri Quinque.

XV-ik századi hártycodex, 4-ed rét, 56 levél, év és cím nélkül, öt fényes initialissal.

Bölcsészeti tartalmú kézirat igen gondos kiállításban. Versben és prózában van írva. Az írás jellege goth kevés fracturával, a levelek egyhasábosak s tintavonalokon 29 sort mutatnak fel, a szövegben sorok közötti és marginális jegyzetek vannak, a quaterniók száma hét. — A kéziratot öt fényes kivitelű iniális ékesíti, melyekből a lapszéleket elfoglaló dús lombozatok, vörös, zöld és kék színben futnak ki. Az első kezdő betű, miniaturban egyházi férfiút ábrázol, fején vörös barret, testén hasonlószerű palást s kezében egy nagy zöld könyv. Ez initialisból kifutó felső lapszéli ékesítések egy vékonyabb ágban végződnek, melynek vörös, kék és aranyszínű tüskés levelei, a kézirat francia eredetére engednek következtetni.

A levelek egykor számozva voltak de az új kötés alkalmával annyira körülvágták azokat, hogy a régi számozásnak alig maradt valami nyoma, sőt némely helyen a lapszéli díszítés is szenvedett. —

A codexnek sem elején, sem végén címe nincsen, a szövegből azonban P. Thewrewk Emil jeles philologusunk: Boetiusnak „De Consolatione Philosophiae“ című munkáját ismerte fel benne. Szerző V—VI. században élt s egyike volt a legkitűnőbb római bölcsészeknek. Római patricius családból származott s szülővárosában a consuli méltóságot viselte. Theodorik alatt hazaárulásról vádoltván, a consuli méltóságról letétetett s Páviába lett belebezve. Később börtönbe került s itt írta nevezetes munkáját, „De consolatione Philosophiae.“ melyben esetét megkapó elegicus versekben ecsetelve, sorsában a bölcsészet elveivel vigasztalódik. A mű a nyelvezet tekintetében a római classicusokkal versenyez s tartalmára nézve a platoi iskola bölcsészeti munkáival egy színvonalon áll. — Ez volt hattyudala, mert 524-ben Theodorik parancsára lefejeztetett. — Kezdeté első levél első lap: „Carmina qui quondam studio florente peregi, flebilis heu mestos cogor inire modos“ etc., vége 56 levél második lap: „Magna uobis est si dissimulare non uultis necessitas, indicta probita

tis, cum ante oculos agitis cuncta cernentis“ és alább arany betűkkel: „Laus Deo amen.“

Az ismert lajstromok közül ezen cím alatt egyik sem említi s így egykori kötését nem tudhatjuk.

Magassága 28, szélessége 21 centimeter.

20. M. T. Cicero: De Amicitia, De Senectute, De Officiis, De Sompno Scipionis. — Epistola S. Bernhardt ad Raymondum Militem.

Hártyacodex XV-ik század elejéről, 4-ed rét, 89 levél, hat nagy és 18 kisebb arany kezdővel, év nélkül.

A burgundi könyvfestészeti iskola kitűnő terméke. A címlap függélyes margóin arany és zöld színű csik fut végig, melyből a felső és alsó lapszélre, arany, zöld, kék és vörös tüskés lombozatok ágaznak ki; a hat nagy kezdő domború arany miniaturt képez gyönyörű arabeszkés ékítéssel, a kisebb kezdők fényes aranyból valók s csinos tollrajzokkal vannak díszítve. Ezekon kívül színes kezdők is jönnek elő, hasonló tollrajz díszítéssel. — Az alsó margón, arany, zöld és kék ostáblás görög keresztben ismeretlen címér látható, mely vörös paizsban három tornyú ezüst várat s arany paizsfőben fekete egyfejű sast arany koronával tüntet fel. Dr. Dethier Zágráb város címérének tartotta, Báró Nyáry Albert jeles heraldicusunk azonban a Castellini család címérét ismerte fel benne. — Mikor a codexet Kubinyi, Ipolyi és Henszlmann látta, a címér két oldalán A. és J. betű volt, de ezek az új kötéskor a rothadt hártýarészekkel együtt elpusztultak.

Ciceróból egyes részleteket tartalmaz: a barátságáról, az öregségről, a kötelességekről és Scipio álmáról, legvégén pedig egy levelet sz. Bernárdtól.

Fehér hártýa, csinos góth egyhasábos írás, tintavonalozás, vörös unciális inscriptiók, 33 soros levelek. — A szövegben javítások nincsenek, csak a lapszéleken elvéve fordul elő egy két jegyzet.

A codex, az első levéltől kezdve a 79-ig, egy művészi egészet képez s Cicerónak fentemlített műveit foglalja magában. Egy levél hiján tiz quaternióból áll, s egy leírótól származik. Az első tizen-nyolcz levélen négy centiméternyi rothadás van, mely a szöveget megcsönkította s különösen az első három levél szenvedett sokat, hol

rothadásokat hat helyen is találunk; az új kötéskor a margók rothadt részei hártayafoltokkal lettek kiegészítve.

A codex érdemleges része inscriptio nélküli szöveggel kezdődik: „Quintus Mucius augur scevola multa narrare de celio lelio“ etc., mely a „de amicitia“ cz. könyv elejének felel meg, s végződik 79-ik levél második lapon: „Ille discessit ego somno alatus sum. Deo gratias Amen“, mi „de somno scipionis“ könyvnek utolsó sora. — Ezzel a codex tulajdonképen be van fejezve; a mi most következik, a XV. században ugyan, de későbbben és más characterrel íratott s Cicero egyes könyveiből töredékeket tartalmaz. Kezdődik 80-ik levél első lapján: „Etsi vereor iudices“ etc. szöveggel s a 82-ik levél második lapján végződik: „et imitari scriptura conatus sum voces.“ — Itt megjegyezzük, hogy e három levelet két különböző kéz írta; a 83—85 és a 86-ik levélnek első lapja üres, a másodikikon az eddigiektől eltérő írással sz. Bernárd levele következik, mely a codexnek utolsó része: „Ratiso militi et felici Raimondo domino castris sancti Ambrosii Bernardus in senium deductus“ s végződik 87-ik levél második lapon: „num ipsa senex accipiat juniorem.“ — Ezzel a codexnek vége, a még hátralevő két levél üres.

Mind Dethier, mind Kubinyi jegyzékében bent van, de kötéséről egyik sem emlékezik meg.

Magassága 25, szélessége 19 centimeter.

21. Gabr. de Concorezio: Fabule Cum Allegoriis Noviter Reperte.

XV-ik századi papircodex, 8-ad rétt, 96 levél év nélkül.

A görög és római mythológiából rövid kivonatokat tartalmaz, melyeket Concorezio Gábor XV-ik századi milánói tudós, gyűjtött egy munkába egybe.

Szép fehér papíron kerekded minuscülákkal van írva, a vonalak tompa eszközzel huzattak, a levelek 28 sorosak, a fejezetek inscriptiói vörössel írvák. Tizennégy, nyolczleveles quaternioból áll.

A szöveget, melyben semmiféle javítások nincsenek, négy üres levél előzi meg. A codex a következő inscriptióval és szöveggel kezdődik: „FABULE CUM ALLEGORIIS NOVITER REPERTE PER MAGISTRUM GABRIELEM DE CONCUREZIO. (H) i quos pagani deos asserendo venerantur“ etc. . . . . , s 91-ik levél első lapján

ezen szavakkal végződik: „Sed hoc a poetis totum fictum est unde deos suos ornantur aliquibus figuris, quos preditos ac decoris infamie plenos fuisse historie confidentur. Omnino. N. fingendi locus vacat ubi veritas cessat. Finis. τέλος.“ — A még hátrelevő öt levél üres.

A Kubinyi- Ipolyi- és Henszlmann-féle lajstromban kötése nem említettik; Dethier lajstromából azonban megtudjuk, hogy préselt bőrkötése volt s hogy a táblákon Sforza Ferencz czímerét a következő felírral viselte: „FRANCISCUS SFORZA MEDIOLANENSIVM DUX POMPPP.

Magassága 22, szélessége 15 centimeter.

22. Sext. Pomp. Festus: De Verborum Significatione.

Papircodex XV-ik századból, 8-adrét, 120 levél, év nélkül; mely Sextus Pompejus Festus latin írónak etymologicus szótárát tartalmazza.

A szerző a II-ik században élt s a latin szók etymológiájáról, Verrius Flaccusból és más írókból 20 könyvet állított össze, melyek azonban igen csonkán jutottak reánk.

Ezekből időfolytán kisebb kiadások keletkeztek s Paulus Diaconus és mások által lettek közrebocsátva. A mi codexünk is a kisebb kiadásokból való s Paulus Diaconus következő czímű munkájával: „Pauli Diaconi Excerpta ex libris pompeji festi de significatione verborum“ szóról szóra egyezik össze.

Erős fehér papíron kerekded minusculákkal van írva, a levelek egyhasábosak, a vonalozás tompa, egy lapra 28 sor esik. Tizenöt, nyolcz leveles quaternióból áll, a kezdőbetűk színes tollrajzok. Sem a sorok között, sem a margókon javítások nincsenek.

Kezdeté első levél első lap: „Augustus locus sanctus ab avium gestu“ stb., vége 117-ik levél első lap: „Vernisera messalia auguria“ s alább „EXPLIXIT LIBER F. POMPEI DEO GRATIAS“. — A 118—120-ik levél üres.

Főlemlítjük itt, hogy Ponori Thewrewk Emil ezen codexről nagyobb tanulmányt ír.

A Dethier-féle lajstrom préselt bőrkötést említ a következő felírral: „FRANCISCUS SFORZA MEDIOLANENSIVM DUX POMPPP.“ A többi lajstromok nem említik.

Magassága 22, szélessége 15 centimeter.

23. Grammatica Latina. (In Prosa.)

XV-ik századi papircodex, 8-adrét, 108 levél, év nélkül, sok vörös uncialis kezdővel.

Ismeretlen szerzőnek latin nyelvtana, prózában. — Erős papír, góth cursiv írás a XV-ik század első tizedéből, 10 $\frac{1}{2}$ quaternio, egy quaternióra tíz levél. A levelek kék írónnal vannak vonalozva s 25 sorosak, a szöveg hibás, de javítások nincsenek benne.

Kezdeté első levél első lap: „Nota quod grammatica est sciencia ex recta declinatione et chonstruccionem, causata per conceptus mentis, expressiva per oracionem congruam et perfectam.“ A szöveg folyamában a nyelvtani szabályok következő modorban adatnak elő: „Nota quod pronomen est ars oracionis declinabilis“ etc. „Nota quod conjunctio copulativa est illa“ etc. „Nota quod declinacio est vocis vel intellectus variacio“ etc. „Nota quod principia genera verborum sunt duo“ etc. etc. Vége 104-ik levél második lap: ut nimum et nimis, sat et satis et cetera talia. Amen.“

Ezután ugyanazon a lapon, XV-ik századi, de a codexéitől eltérő írással, a következő levéltöredéket találjuk: „Reuerende pater et domine mi, humiliter recomendo me vestre paternitati. Post humilem recomendacionem propositum notifico ad presens quod bene ualeo gracia saluatoris, quod idem affecto de vestra dominacione. Pridem superuenit filius vester presbiter Johannes quem affectuose interrogatus fui de uestra paternitate, qui nunciauit bonum nouum de vobis quod bene stabatis, quod summo fui alacer et in corde meo, per veritatem sublimam (sic) putabam uos uidisse istius (sic) diebus oculis corporis, sed fuit obstacio aliqua que constrinxit terminos ita quod ad presens non peregi quo tendebam, scilicet ad vos Carissime Domine quo intendebam vobiscum proferre de noue et nunquam audite alias. Sed huic est ad presens declinare aures vestras et intelligatis sane ut narrarem de nouis uerissimis. Et primo quantum ad congregacionem tocius concily generalis Constancie celebrati. Quod ibi sit totus mundus, quantum ad nobilitatem scienciam, prudenciam . . . . . itt megszakad az írás s utána három üres levél következik.

Ki írta légyen ezen levelet és kihez intézte? Oly kérdés, mely még megfejtésre vár.

Annyit azonban a szövegből kivehetni, hogy a levélírára a constanconi egyetemes zsinat (1414—1418) szolgáltatott alkalmat, s hogy írója a latin nyelvben nagy jártassággal nem bírt.

A codex 108-ik levél második lapján, három kéztől eredő latin és görög jegyzeteket találunk. Az első jegyzet a kézirat egykori tulajdonosától származhatik s cursiv betűkkel ezt tartalmazza: „A. d. m. cccc. xL. fui infirmus ad mortem, quod nunquam per antea talem infirmitatem fui passus.“ A második jegyzet erkölcsi intéseket tartalmaz s góth jellegben van írva: „ego sum qui sum

Ante deum stantes non sitis corde vagantes

Quia si cor non orat in vanum lingua laborat.

Disce puer mores bonos ut fratres honores

Jus de sceno magis gaudet quam fonte sereno

Ego sum vitis vera ave maria gaudet ecclesia.“

A harmadik jegyzet görög és ó-szláv, mindössze tíz sorból áll, ajánljuk szaktudósaink figyelmébe. — Ezzel a codex egész tartalma ki van merítve.

Csak a Mordtmann lajstroma említi, általánosan: „Eine lateinische Grammatik.“

Magassága 20, szélessége 14 centimeter.

24. Grammatica Latina. (In Versibus Cum Glossario.)

XV-ik századi hártycodex, 4-edrét 71 levél, év nélkül, sok színes initialissal.

Donatus és Priscianus latin grammatisták munkáiból compilált verses nyelvtan, glossariummal, mely „Quae maribus solum“ etc. modorában, a latin nyelvnek összes szabályait dióhéjban tárgyalja. Szerzője a 48-ik levélen a következő betűk alatt rejtezik: „M. L. de g. arcium doctor.“

Szép hárt्यान, góth jellegben igen gondosan van kiállítva, a levelek sok színes uncialis kezdőt és tintavonalozást tüntetnek fel, a szövegben a vörös és kék szín igen gyakran fordul elő, a versek közeit magyarázó glossák foglalják el. Egy levél híján kilencz quaternióból áll. A szöveget megelőző tiszta levélen a leíró szokásos versét találjuk:

„Sorte supernorum scriptor libri pociatur

Morte malignorum raptor libri puniatur.“

A codex verses előszóval kezdődik, mely az első levelet majd-

nem egészen igénybe veszi. Az első lap szélei zöld, vörös és kék-színű lombokkal vannak díszítve, az S kezdő betű miniaturban bíborba öltözött egyházi férfit ábrázol, a lap alsó része pedig A. és J. betűvel két oldalt, egy külföldi címert mutat fel. A paizs két mezőre oszlik, az alsóban vörös alapon hármastornyú ezüst vár, a felsőben (a paizsfőben) arany alapon egyfejű fekete sas látható. Báró Nyáry Albert meghatározása szerint a Castellini család címere. —

Az első levél a nedvességtől sokat szenvedett, a prohemium eleje egészen el van mosódva s a versekből alig lehet egy-két szót elolvasni; második lapon végződik a prohemium:

„Iste fere totus liber est extractus ab illo.“ . . . . . suple iste liber fere extractus est ab illo, id est prisciano, seu priscianus major et donatus, et priscianus minor . . . et sic finit prohemium.“

— Ugyanott a szöveg kezdete:

„Grecis as es a dat declinacio prima

Atque per am propria quedam ponuntur ebra.“

vége 72-ik levél második lapon:

„Nate dei deus atque tibi deus alitus alme

Quas tres personas (idem) credo deitatis.“

Ezután magyarázó scholiákkal vegyesen, az ismeretlen szerzőnek hálaadása következik s „dei gracias amen“ szavak után a codexnek vége. — Dr. Dethier lajstroma szerint bőrbe volt kötve.

Magassága 25, szélessége 19 centimeter.

25. Incipit Liber Qui Vocatur Historiegraphus.

Papircodex XV-ik századból, 4-edrét, 106 levél, igen sok rubrummal.

A történet és a képzelet világából merített példabeszédeket (parabolákat) tartalmaz. Minden parabola kis elbeszélést képez, melyhez rövid erkölcsi tanulság (applicatio) van esatolva.

Erős papír, góth cursiv kéthasábos írás, sok vörös egyszerű initialis, a szövegben sorok közötti és marginális jegyzetek.

A szöveget egy a régi kötésből fönmaradt papirlevél előzi meg, melynek mind a két oldalán, Gergely-féle hangjegyeknek való négyes vonalak vannak húzva. E levél második oldalán ezt olvassuk: „Lubere, consulere, adulare, defendere, consentire, participare, silere,

non manifestare“; és alább: „Incipit Liber Qui Vocatur Historie-graphus.“

A codex két hasontartalmu részből áll.

Az első rész szövege első levéllel kezdődik: „Alexander regnavit prudens valde, qui filiam regis Syrie in uxorem accepit, que filium pulcherrimum ei peperit“ etc., . . . applicacio: „Iste imperator est Dominus noster Jesus Christus, filius qui patrem persequitur est malus christianus“ etc., s 83-ik levél második lapján végződik. Ugyanitt egy másik, hasonló szellemű munka veszi kezdetét. „Hic incipitur historia septem sapientum magistrorum et philosophorum bene moralisata de quoddam filio regis famosissimi et boni“, mely 84-ik levél első lapján Poncianussal indul meg: „Poncianus in urbe romana regnavit prudens valde, qui uxorem filiam regis Romanorum accepit“ etc., végződik 102-ik levél első lap: „Explicit historia septem sapientum quantum ad textum. Et incipiunt narrationes morales predictae . . . . . ad prelatum et sic est finis“; 104-ik levél második lapján megszakad a szöveg egy új fejezet feliratával s vége van a codexnek: „et per consequens ad vitam eternam peruenire etc. 1474 — Reductio narrationis quinti magistri.“ — A 105. és 106-ik levél üres.

A codex tehát, mint a kitett évszám mutatja, 1474-ben másolatott, s a Kubinyi-Ipolyi-Henszlmann-féle lajstrom szerint eredetileg préselt bőrbe volt kötve.

Magassága 28, szélessége 22 centimeter.

26. Plutarchus: Aristidis et Catonis Censorii vita.

XV-ik századi hártycodex 8-adrét, 58 levél, év nélkül.

Plutareknak: „Vitae comparatae illustrium virorum Graecorum et Romanorum“ című munkájából, Aristides és Cato Censorius életrajzait tartalmazza, Francesco Ribari velencei tudós fordításában. — Finom hártýára, újgóth cursiv jelleggel egész hasábon van írva, de a levelek a nedvességtől annyira megpenészedtek, hogy a szöveg rajtok alig olvasható; az első 42 levél alsó soraiban három centimetryi rothadások vannak; a fejezetek feliratai vörösek.

A codex a fordító előszavával kezdődik: „Eloquentissimi ac patriey viri Francisci Ribari veneti prohemium, in Aristidis et Catonis Censori in vitas ex plutarcho in latinum versas ad Zachariam

fratrem uirum insignem“, s az első két levelet egészen kitölti; végződik harmadik levél első lap: „Finitur prohemium. Incipit Aristides cognomine justus.

Harmadik levél második lapján Aristides életrajza következik: „Aristides Lysimachi filius ex Antiochide e tribu et populo alopeceno ortus“ etc. s tart 29-ik levél második lapjáig, hol olvassuk: „Explicit Aristides. Incipit M. porcius Cato priscus, pars altera comparisonis.“ Ezzel Cato életrajza veszi kezdetét, s egész 53-ik levél második lapjáig terjed, hol „Explicit Aristides et Catonis vita, de hinc sequitur plutarchi exquisitum de utroque iudicium id est comparisonis pars extrema“ szavakkal végződik. Most Plutarchusnak Aristides és Cato közötti párhuzamos összehasonlítása következik, mely a codexnek harmadik és utolsó részét teszi. 58-ik levél második lapján vége van ezen résznek is, s a codex: „Non autem prestansissimum generum diligere propositum fuit. τέλος.“ szavakkal végződik. — Az ismert lajstromok közül egyik sem említi.

Magassága 21, szélessége 14 centimeter.

27. Scriptores Historiae Augustae.

Papircodex a XV-ik századból, ívrét 176 levél, cím és év nélkül.

Az eddigi cím-lajstromokban: „Origo Imperatoris Hadriani“ név alatt fordult elő, a bibliographiában: „Scriptores Historiae Augustae“ cím alatt ismeretes.

Szép fehér papíron, gömbölyű minusculákkal van írva, melyek mind inkább cursivba mennek át: az írás két különböző kéztől származik, a levelek egyhasábosak s széles margókkal bírnak, a sorok vonalozása tompa, a quaterniók száma 22. A szövegben gyakori javítások jönnek elő s néhol egész sorokat vesznek igénybe. Minden fejezetnek viola színű capitalis inscriptiója van s a hol semmi felírat nincsen, ott a fejezeteket egymástól üres közök választják el. Initialis a codexben mindössze csak kettő van, melyek az első és második fejezet elején színes miniaturt képeznek; a többi fejezetekben, az inițialisoknak szánt helyek üresen maradtak. — A cím-lap alsó margója félkör alakú széles koszorút tüntet fel, melynek két vége, két ökörfej szarvaiban van megerősítve; a koszorún két genius virágedényt tart nefelejts csokorral, melyet tarka lepkék szállnak körül. Az egész díszítés igen kezdetleges kivitelű.

A codex: Aelius Spartianus, Vulcatius Gallicanus, Julius Ca-

pitolinus, Trebellius Pollio, Aelius Lampridius és Flavius Vopiscus romai történetíróknak a romai császárok életéről írt műveit tartalmazza. A szerzők a III—IV-ik században éltek s Hadrianustól kezdve Carusig, (Nerva és Trajánus kihagyásával) minden császárnak élet-rajzát írták meg.

Műveikben 168 évnek története (117—285.) tükröződik vissza.

Ki volt az első, ki ez életrajzokat egy codexbe gyűjtötte össze? nem tudatik. Kevés codex létezik azonban, melyben akár a szöveget akár az életrajzok sorrendjét tekintjük, annyi variáns és ellenmondás volna mint itten. A sorrendből Nerva és Traján császárok hiányoznak, Diadumenus, Opilius előtt jön elő, filius ante patrem, Commodust megelőzi Julianus, az elődöt az utód s így tovább. Annak feltüntetésére tehát, mennyire különbözik ezen codex a többi hasonló codexektől, közöljük tartalmát a következő sorrendben:

Hadrianus életrajza	Ael. Sparcianustól.
Aelius Verus „	„ „
Antoninus Pius életrajza	Jul. Capitolinustól.
M. Antoninus Philosophus életrajza	„ „
Verus „ „	„ „
Didius Julianus „ „	Ael. Sparcianustól.
Commodus Antoninus Philosophus életrajza	Ael. Lampridiustól.
Pertinax Philosophus életrajza	Jul. Capitolinustól.
Avidius Cassius életrajza	Vule. Gallicanustól.
Severus „ „	Ael. Sparcianustól.
Antoninus Caracalla életrajza	Ael. Sparcianustól.
Antoninus Geta „	„ „
Antoninus Heliogobalus életrajza	Ael. Lampridiustól.
Diadumenus Antoninus „	„ „
Opilius Maecrinus életrajza	Jul. Capitolinustól.
Clodius Albinus „	„ „
Alexander Seuerus „	Ael. Lampridiustól.
Maximini Duo „	Jul. Capitolinustól.
Gordianus Primus, Secundus et Tercius Phil. életrajza	„ „
Maximus (et Balbunus) életrajza	„ „
Valeriani Duo „	„ „
(ez más codexekben Trebelliusnak tulajdonítatik.)	
Gallieni Duo Philosophus életrajza	Trebellius Palliotól.

130-ik levél második lapon Trebelliusnak harmincz könyve következik a zsarnokokról, „Treuuy Pollionis Tyrannorum XXX liber incipit.“ Megjegyezzük, hogy ezen életíratok szerzőjeül a hetedik számú Corvin-codex Julius Capitolinust nevezi meg.

A 140-ik levélen következik:

Titus incipit feliciter.

Censorinus incipit feliciter.

Divus Claudius életrajza . . . . . Trebelliustól.

Divus Aurelianus „ . . . . . Flavius Vospiscustól.

Tacitus életrajza . . . . . „ „

Florianus „ . . . . . „ „

Probus „ . . . . . „ „

Firmus, Saturninus Proculus et Bonosus életrajza . . . . . „ „

Carus et Carinus et Numerianus.

A codex elején nincs semmi inscriptio, hanem mindjárt a szöveggel kezdődik: „ORIGO IMPERATORIS HADRIANI VETUSTIOR, a picentibus, posterior ab hispanensibus manat“ etc. . . . , végződik 173-ik levél második lapján: „te queso sis contentus nosque sic voluisse scribere melius quam potuisse intendas. *τελος*.“ — A még hátralevő három levél üres.

Mint a Kubinyi- Ipolyi- és Henszlmann-féle lajstrom megjegyzi, eredetileg préselt bőrkötése volt, Dethier szerint a következő inscriptióval: „FRANCISCUS SFORZA MEDIOLANENSIVM DUX. POMPPP.

Magassága 32, szélessége 23 centimeter.

28. Simon Januensis: Liber Sinonimorum (medicorum).

XV-ik századi papircodex, ívrét, 217 levél, év nélkül.

Orvostudományi encyclopedia, melyet Simon Januensis, XIII-ik században élt híres genuai orvos, (ki IV. Miklós pápának házi orvosa volt), arabs, görög és latin orvostudományi munkákból állított össze.

Szótár modorában van írva s az orvosi tudománynak a természet három országából merített gyógyszereit, a tudomány műnyelvén ismerteti. A bibliographiában: „Liber sinonimorum“ és „Clavis Sanationis“ cím alatt jön elő.

Vastag papiros, új góth írás, a levelek két hasábosak; a quaterniók száma 18, egy quaternióra tizenkét levél esik. A kezdőbetűk carminnal vannak festve s igen egyszerűek, a szöveg több helyütt javításokat tüntet fel. — Dedicatióval kezdődik, mely a codex első levelét egészen elfoglalja; Campanushoz, a pápa udvari káplánjához van írva s így kezdődik: „Domino magistro Campano domini pape Capellano, Canonico parisiensi Simon infimus subdiaconus se ipsum ex debito. Opusculum jam dudum a nobis pustulasti“ etc. —, melyre

Campanus következőkép felel: „Venerabili viro magistro Simoni Januensi, Domini pape subdiacono et capellano, Canonico Rothemagensi amico suo carissimo tamquam fratri“ etc.

Második levél első lapján van az előszó: „Optabat Gal (enus) discere et docere“ kezdettel s: „in nulla a nostra a. differt potestate“ zársorral, melyben szerző művének közrebocsátását indokolja.

Második levél első lapján kezdődik a szöveg: „Abanitib. et alcutub. uel cutub. seu cutubub. arabice species sunt melancolie“ etc., végződik 201-ik levél második lapján: Zurumbet dicunt quidam etc. . . . odore et sapore zedodrie remissi (tamen). — és alább: „Explicit Liber Sinonimorum venerabilis magistri Simonis Januensis. Deo Gratias. Amen. — 202-ik levél üres, 203-ik levél első lapján, három hasábban írt gyógyászati szótár következik, mely a különböző gyógyszereket betűrendben sorolja fel. A szótár T betűvel végződik s az ez után következő betűk hiányzanak. Kiegészítő része-e ez az előbbi munkának vagy pedig más, talán Jesu-filii Hali szerzőnek „Antidotorum“ című műve? Erről a codexben említés nincsen. Kezdődik 203-ik lev. első lapján: „Achemeleum id est antimonium“ etc., végződik 217-ik lev. második lapján: „Tobalachas id est scoria eris“ szókkal. Ezzel a codexnek vége.

A Kubinyi-, Ipolyi-, és Henszlmann féle lajstrom az egykorú kötésből csak fatáblákat említ.

Magassága 28, szélessége 20 centimeter.

29. Simon Januensis: Clavis Sanationis.

Papircodex XV-ik századból, 8-adrét 217 levél év nélkül, a végén conka.

Egytartalmú a „Liber Sinonimorum“-mal. Gömbölyű cursiv írás fehér papíron, mely írónnal húzott vonalokon egész hasábban foly. A szövegben sem nagyobb kezdőbetűk, sem javítások nincsenek. A sorok 28—32 között váltakoznak.

A codex itt Campanus levelével kezdődik s a szerző dedicatioja második helyen fordul elő.

Első levél első lapján olvassuk: „Venerabili viro magistro Symoni Januensi domini pape subdiacono et Capellano canonico Rothomagensi Amico suo karissimo tamquam fratri“ etc., mely után szerző levele következik: „(D)omino suo precipuo Domino magistro Campano.

Symon Januensis infimus subdiaconus se ipsum commendat“ etc. Itt már a címzésben eltérés van. A prefatio kezdődik: „Optabat namque Galenus disserere (sic) et docere posse“ etc., a Lib. Simon. codexben: „Optabat Galenus discere et docere posse“ etc.; végződik 4-ik levél első lap: „in nullo a nostro a. differt potestate. Sed forma eius talis est. a.“ —, a másikban: „in nulla a nostra a. differt potestate.“ Ez is varians.

Az ötödik levél első lapon következik a szöveg: (A) BAMCHUB. et alchucub. vel cuhub. seu cuthubuth arabice species sunt melancolie“ etc., vége 217-ik lev. első lap: „Ysopus cerotus. dias. est quidem sordes ex succo lanarum succidarum, quod hoc modo colligitur, lane succide et sordidissime mox detunse iniciuntur in vas, aquam calidam habens, et sic succenditur ignis utaliquid ferueat deinde refrigeratur, et quod“ . . . . itt megszakad s vége van a codexnek. Hiányzanak tehát belőle az „Ysopus“ után következő szók és a Z. betű egészen.

A Kubinyi- Ipolyi- Henszlmann-féle lajstrom felsorolja, egykorú kötéséből azonban csak borítékától fosztott fa táblákat említ.

Magassága 21, szélessége 14 centimeter.

30. Incipit Speculum Humane Saluacionis.

Hártyacodex a XV. századból, széles ívrét, 48 levél, sok arany és színes uncialis kezdővel.

A munka a középkori asketikus költészet termékeihez tartozik, s a biblia versificálásában halvány utánzata annak, a mit e téren Cyprianus, Tertullianus, Juveneus, Sedulius, Victorinus, Dracontinus, Avitus, Arator és mások oly nagy tökélyvel alkottak.

Illustrációi miatt — melyeket e kéziratban fájdalom nélkülözünk — a keresettebb kéziratok közé számíttatik s majdnem minden európai nyelvre le van fordítva.

A bibliából egyes történeteket tartalmaz s ezeket a krónikák modorában dióhéjba foglalva, rímes versekben adja elő.

Jó hártján, vörössel húzott vonalokon, két hasábban nagy eszinnal van írva, az írás jellege góth, az uncialis nagyobb kezdők, aranynyal, illetőleg késsel és vörössel vannak festve, a quaterniók száma hat. — Különös díszet kölcsönöznek a codexnek a kisebb uncialis kezdők, melyek, minden vers elején, kék és vörös tollrajzban fölváltva jönnek elő.

A codex minden lapján két üres hézag van, melyek eredetileg illusztrációknak voltak szánva, de kitöltetlenül maradtak. Az első hat levélen a rothadás, a többieken a penész nyomai láthatók.

Inscriptóval kezdődik: „Dominus in excelso throno destruxit Luciferum in infernum cum equacibus suis.“ Hic creavit dominus Adam et Evam. — Szöveg: „Incipit Speculum humane saluacionis, in quo patet casus hominis et modus reparacionis.

In hoc speculo potest homo considerare.

Quam ob causam creator omnium decreuit hominem creare.“ —

és alább:

„Mulier autem in paradiso est formata

Et a costa viri dormientis parata“ etc. —

A harmadik levél ki van szakítva, a hatodik levélen olvassuk: „Desponsacio Marie et Joseph per pontificem Abraham és Desponsacio Sare et Tobie per Raguelem“ etc., a többi leveleken ó- és újszövetségi történetek minden rendszer nélkül, vegyesen jönnek elő, exodus után jön Máté evangelista, iudicium után jön Mária menekülése Egyiptomba és így tovább. — Az utolsó fejezetek Mária hét fájdalmát és hét örömét tárgyalják. *) A hetedik örömmel melynek czíme: „Septimum gaudium beate virginis fuit assumpcio ejus in celum“, végződik a codex 148. levél második lapján ezen szavakkal:

„In matrem et in sociam in sororem et in reginam

Quod nobis omnibus prestare dignetur jehsus Christus amen.“

A Kubinyi- Ipolyi- és Henszlmann-féle lajstrom szerint, bőrbbe volt kötve.

Magassága 35, szélessége 28 centimeter.

31. P. Terentius Afer: Comoediae Sex.

XV. századi papirecodex, 8-adrét, 151 levél, sok vörös uncialis kezdővel.

Calliopius-féle Terentius. Újgóth minuscula írás, tintával húzott vonalozás, a levelek egy hasábosak. A szöveg, két különböző

---

*) Ez utóbbi részből következtetjük, hogy a codex nem az eredeti „Speculum“ után, melynek szerzőjét a bibliographia nem ismeri s a hol a Máriát illető rész nincsen, hanem a bővített Speculum után, melyet Joannes frater XIV. században: „Speculum humanae saluacionis cum speculo sanctae Mariae“ czím alatt állított össze, lett leírva.

kéztől eredő, sorok közötti és marginalis jegyzetekkel bővelkedik, s a harmadik vígjátékban, a két Corvina nyitrai javítnokának írásához hasonjelleű glossákat tüntet fel. A vörös szín a codexben nagy szerepet játszik, az argumentumban, a prologusban, a jelenetekben, a szereplő személyiségek neveinél, sőt még a versek közepén is találkozzunk vele; az egyes jeleneteket egymástól nagyobb üres közök választják el. A levelek egykor számozva voltak, de az új kötés alkalmával annyira körülvágattak, hogy a régi számozásnak alig maradt valami nyoma.

Tartalmazza: Terentius romai költőnek vígjátékait a következő sorrendben: *Andria*, *Eunuchus*, *Heautontimorumenos*, *Adelphi*, *Echyra*, *Phormio*. — Minden vígjáték öt felvonásból áll.

I. Andria. Első levél első lap: „Argumentum incipit. (S)ororem falso creditam meretricule“ etc. — „Prologus publi Terencijsi afri fabule andrie Incipit: Poeta cum primum animum ad scribendum appulit“ etc. . . ., finit első levél második lap: „Spectande an erigende sint prius nobis.“ — Ugyanott a szöveg kezdete: „Simo senex, Sosia libertus et cocus. (V)os istuc intro auferte abite sosia“ etc. . . .“ vége 23. levél első lap: „Intus transigetur si quid est quod restat. O plaudite caliopius recensui. Explicit Andria. Incipit Eunuchus feliciter.“

II. Eunuchus. „Acta ludis megalensibus L. postumio, L. cornelio“ etc. . . . után, 23. levél második lapján: „Argumentum metricum. Meretrix cuius mutuo amore tenebatur“ etc. . . . és „Argumentum prosaicum. Sororem falso dictam thaidis“ etc. . . . következik; 24. levél első lapon kezdődik a prologus: „Prologus. Si quisquam est qui placere se studeat bonis“ etc. . . ., végződik 25. levél első lap: „Ut per noscatis quid sibi eunuchus velit.“ — A szöveg eleje ugyanazon a lapon: „Phedria, parmenio. Quid igitur faciam, non eam ne ad eam (sic) nunc quidem“ etc. . . ., vége 47. levél második lap: „Nichil pretermissum est. Ite hac. Valetate plaudite Caliopius recensui. Terency afri Eunuchus explicit. Incipit heautontimorumenos.“

III. Eautontimorumenon. 48. levél első lapján: „Acta ludis Megalensibus“-sal kezdődik, ezután az argumentum következik: „Argumentum eiusdem. In miliciam proficisci Gnatum Cliniam“ etc. . . ., melyet ezen levél második lapján a prologus vált fel: „Prologus

eiusdem. Ne cui situestrum mirum cum partes seni“ etc. . . . , végződik 49. levél második lapján: „Vobis placere studeant pocius quam sibi.“ — Ott kezdődik a szöveg is: „Cremes, Menedemus senex duo. Quamquam hec inter nos nuper noticia admodum est“ etc. . . . , vége 73. levél első lap: „Qui mea causa fecit. Cro. fiat. o uos nalete et plaudite Caliopius recensui. Terency afri (heutontimorumenos explicit).

IV. Adelphi. 73. levél második lapján veszi kezdetét: „Incipit adelphe Terency afri. Acta ludis funebribus Q. fabio maximo“ etc. . . . , ugyanott van az argumentum is: „Argumentum eiusdem. Duos cum haberet demeia adolescentulos“ etc.; a prologus 74. levél első lapján kezdődik: „Incipit prologus eiusdem. Postquam poeta sensit scripturam suam“ etc. . . . , végződik a tulsó lapon: „Poete ad scribendum augeat industriam.“ — A szöveg eleje ugyanott: „Micio senex secum. Storax non rediit hac nocte a cena eschynus“ etc. . . . , vége 98-ik levél első lap: „Habeat in istac finem faciat. esch. istuc recte Valette plaudite caliopius recensui. Explicit adelphos feliciter.

V. Echyra. 98. levél második lap: „Terency affri Incipit Echyra feliciter. acta ludis Romanis sex. iuli. ces. Cornelio edilibus“ etc. után, jön az argumentum: „Argumentum. Uxorem duxit pamphilus phylomenam“ etc. s ezután a prologus. Eleje 99. levél első lap: „Prologus. Hechyra est huic nomen fabule, hec cum data est“ etc. . . . , vége 100. levél első lap: „Nonas expediat post hac precio emptas meo.“ A szöveg a második lapon kezdődik: „Philotis meretrix, Syra leno. Per pol quam paucos reperias meretricibus fideles euenire amatores“ etc. . . . végződik 119. levél második lap: „feci imprudens quam sciens ante hunc diem nunquam. Vos valette plaudite Caliopius recensui.“

VI. Phormio. 120. levél első lap: „Incipit phormio feliciter. Acta ludis Romanis lucio postumo“ etc. . . . Incipit Argumentum eiusdem. Cremetis frater aberat peregre demipto“ etc. . . . ; 120. levél második lapon kezdődik a prologus: „Incipit prologus. Postquam poeta vetus poetam non potest retrahere a studio“ etc. . . . , végződik 121. levél második lap: „Bonitasque vestra adiutans atque equanimitas.“ — Ugyanezen a lapon következik a szöveg; eleje: „dauus seruus secum. Amicus summus meus et popularis, uenit a me geta heri ad

me uenit“ (sic) etc. . . . , vége 144. levél második lap: „Iudex noster. p h o. iam hic faxo aderit. Vos valetate et plaudite Calliopius recensui. Laudetur nomen domini ex hoc nunc et usque in seculum seculi.“ — Valamivel alább a következő jegyzeteket olvassuk: „Terency afri phormio explicit Deo gracias Amen Galoysius Haudry s. de 1444. —

Andria uelheunucus heuton adelphis echira
Phormio succedens fabula sexta datur.

Epitaphium . . . . Terentium

Natus in excelsis tectis cartaginis urbis
Romanis ducibus bellica preda fuit
Descripsi mores hominum iuuenumque senumque
Qualiter et serui decipiant dominos.
Quid meretrix quid leno dolis confingat auarus
Hec quicumque legerit sic puto cautus erit.

Ezzel a codexnek verses része ki van merítve.

A még hátralevő levelet, Terentius életrajza, vígjátékainak kritikai méltatása és egyéb verstani fejtegetések foglalják el a codexnek utolsó részét képezik. Kezdődik ezen rész a 145. levél első lapján: „Terencius affer genere extitit ciuis cartaginis“ etc. . . . , végződik 151. levél első lapján: „infimo loco trocheus ut ibi.“ Itt vége van a codexnek.

A codex a Calliopius-féle codexsaládhhoz tartozik, vagyis olyan példányból volt leírva, melynek eredetijét*) Calliopius javította ki. Erre utalnak az egyes vígjátékok végén ismételt olvasható szavak: „vos valetate et plaudite Calliopius recensui.“

Ki volt ezen Calliopius? E fölött megoszlanak a tudományos világban a vélemények. Némelyek Alcuinnal azonosnak tartják s a Calliopius álnevet Calliope muzsától származtatják, mások egy Nagy Károly idejében élt scholastikust sejtenek alatta, ki Terencius kijavítását eszközölte, mások ismét más magyarázathoz folyamodtak. Ma azonban a tudósok legnagyobb része Calliopius alatt hasonnevű kritikust ért, ki — a tudós Jahn O. szerint is**) — a carolingok idejében Terenciust recenseálta.

*) A vaticani könyvtárban őriztetik egy régi Terencius, melyet Nagy Károly idejében bizonyos H r o d o g a r i u s írt le s melyet Calliopius recenseált. —

**) Wattenbach W. Das Schriftwesen im Mittelalter. Leipzig, 1875. 280 lap

A codex íratási ideje, a 144. levélen olvasható jegyzet tanulsága szerint 1444. esztendőre esik s a leíró magát: „Galloysius Haudry“-nak nevezi.

A Kubinyiék lajstroma „Terencius“ czím alatt nem említi, felsorol azonban egy nyolczadrétű verses munkát, mely „osorem falso creditam“ sorral kezdődik, (a mi nem egyéb mint Terenciusnak kezdő sora az S betű kihagyásával) s minden sajátságaira nézve a mi codexünknek megfelel. Tehát ugyanaz.

Magassága 20, szélessége 14 centimeter.

32. M. Vitruvius Pollio: De Architectura. — P. Candidus: Peregrinae Historiae et Grammaticon.

XV-ik századi papircodex, ívrét, 191 levél; mely két szerzőnek különböző munkáit foglalja magában.

Huszonhárom quaternióból áll s kerekded minusculákkal egész hasábban van írva. Az írás tentája halavány, a vonalozás tompa, az első levélre 24, a többire 27 sor esik. Kettőt kivéve minden quaternio nyolczleveles. A levelek margói szélesek és tiszták, az initialisoknak szánt üres helyek kitöltetlenül maradtak. A szöveg hibás s egészen úgy van, a mint a leíró keze alúl kikerült, a corrector igazításának semmi nyoma.

A codex első része, M. Vitruvius Pollionak az építészetről írt tiz könyvét tartalmazza. Szerző Augustus császár idejében élt s mint kitűnő római építész volt ismeretes. Munkája majdnem minden európai nyelvre van lefordítva.

Dedicatioval kezdődik, mely az első levelet majdnem egészen igénybe veszi. Augustus császárt, szerző így szólítja meg: „(Q)uum divina tua mens et numen Imperator Cesar imperio potiretur orbis terrarum, inuicta (qua) uirtute cunctis hostibus stratis triumpho victoria qua tua cives gloriarentur“ etc. s végzi: „aperui omnes disciplinae rationes.“

Első levél második lap végén kezdődik a szöveg: „Architectura est scientia pluribus disciplinus“ etc., végződik 131-ik levél második lapon: „omnia Architecturae membra in decem volumini-

bus haberet explicata.“ A lap többi része, valamint a 132—136-ik levél üres.

137-ik levélen a codex II-ik része következik s Petrus Candidus (Decembrius) XV-ik századi olasz tudósnak munkáit: „Historiae Peregrinae“ és „Grammaticon“ tartalmazza. Szerző V. Miklós pápa, később Alfons nápolyi királynak volt titkára és eredeti munkáin kívül, számos latin fordítást hagyott hátra.

Az első munka: Peregrinae Historiae a következő részekből áll: „De Cosmographia veteri et nova; De hominis Genitura és De Muneribus Romanae Reipublicae“, a második: „De usus antiquitate scribendi és De Proprietate verborum latinorum.“ Inscriptiója a következő: „P. CANDIDI IN LIBRIS PEREGRINE HISTORIE AD DOCTISSIMUM NICHOLAUM ARAMBOLDUM PARMENSEM IURIS UTRIUSQUE DOCTOREM PREFATIO“, vége 162-ik levél első lapon: „P. CANDIDI HISTORIE LIBER TERTIUS DE MUNERIBUS REI PUBLICE ROMANE FELICITER FINIT.“

A második munka inscriptiója ugyanezen a levélen következik: „P. CANDIDI GRAMATICON LIBER PRIMUS INCIPIT DE USUS ANTIQUITATE SCRIBENDI AD INSIGNEM JURIS UTRIUSQUE DOCTOREM GUARNERIUM CARTELONEUM DUCALEM.“; a szöveg egész 190-ik levél első lapjáig tart, hol: P. CANDIDI GRAMATICON LIBER SECUNDUS EXPLICIT DE PROPRIETATE VERBORUM LATINORUM FELICITER“ szavakkal végződik.

A codexet a leíró jegyzete zárja be: „finivi die ultimo Novembris M. cccc. Lxiii.“ —, melyből megtudjuk, hogy a codex 1463-ban november utolsóján iratott. — A 190-ik levél többi része és a következő levél üres.

A Dethier és Mordtmann lajstroma szerint préselt bőrkötése volt a követk. felirattal: „FRANCISCUS SFORZA MEDIOLANIENSIIUM DUX POMPPP.“

Magassága 31, szélessége 23 centimeter.

Olasz és spanyol nyelvű kéziratok.

33. Dante Alighieri: La Divina Commedia.

Olasz hártycodex a XV-ik század első feléből, ívrét, 82 levél, három miniaturral és 94 színes illusztrációval, év nélkül.

Tudományos és műtörténeti méltatásra érdemes kézirat.

Tartalmazza Dantenak három könyvét: a pokolról (dell' inferno), a purgatoriumról (del purgatorio) s a paradicsomról (del paradiso).

Vastag sárgás hártján, bekarczott vonalokon góth jellegben szépen van írva, a levelek a nedvességtől penészesek s két hasábra oszlanak, az írás helylyel-közzel elmosódott, a margókon és az üres közökön egykorú olasz jegyzetek olvashatók. A quaterniók nyolcz levelesek s minden könyvnél újra kezdődnek, a fejezetek rubrummal vannak számozva.

A codex minden könyvének címlapja igen díszesen van kifestve, a lapszéleket vörös, kék és zöld lombozatok foglalják el, melyek közbe-közbe arannyal vannak ékítve; az initialék dúsan aranyozott színes miniaturokat képeznek s minden könyv kezdetén jönnek elő.

Az első levél első lapjának alsó margója, egy ismeretlen külföldi címert mutat fel; a paizs mezeje vörös s három rézsutos két-két fehér csikból képzett pólyától hasítottik keresztül, melyeknek belseje a paizs mezejével egyszínű.

A codex legnagyobb dísze azonban azon 94 színes illusztrációban áll, melyek egy kitünő műkritikusunk véleménye szerint, e téren a kiválóbbak közé tartoznak. Behatóbb műtörténeti méltatásukat avatottabb tollra bízva, ezúttal csak annak constatálására szorítkozunk, valjon az egyes könyvekben számarány szerint mennyire oszlanak meg?

Az első könyv egészen illusztrálva van, a fejezetek inscriptiói rubrumok, az illusztrációk száma 73, a fejezeteké 34; a második könyvben, mely 34 fejezetből áll, van 21 illusztracio, 5 tollrajz s 26 üres hely; rubrikázva azonban csak elején van, s a XII. fejezet után, hol az illusztracio megszakad, a rubrum hiányzik, s a fejezetek semmiféle inscriptióval nem bírnak; a harmadik könyvben nincs semmi illusztracio s csak az 51 üres helyből tudjuk meg, hogy eredetileg ennyi képnek volt szánva; 34 fejezetet képez, de a felírat hiányzik rólok.

I. könyv: Dell' inferno.

Kezdeté első levél első lap: „Capitolo primo del libro de dante.“

„Nel meço del camin di nostra uita
mi retrouai per una seluo oseura
chella dirita uia era smarita

Quante adir cheliera cosa dura
esta selua seluagia aspra e forte
che nel pensier rinouva la paura.“ etc.

Vége 27-ik levél második lap:

Salimo su el primo et io secondo
tanto chio uidi dele cose belle
Che porta l ciel per un bertusio tondo
E quindi usimo a riueder le stelle.“

II. könyv: *Del Purgatorio.*

Kezdeté 29-ik levél első lap:

Per corer milior aqasalça i le uele
Omai la nauicella de mio inçegno.
Che porta dietro a se miar si crudela
Jo contero de quel secondo regno
Ove humano spirito si purga
e da salire al ciel diuenta degno“ etc.,

vége 50-ik levél első lap:

Jo ritornai dala santi si monda
Rifato si come piante nouele
rinouelate di nouela fronda
Puro e disposto a salir ale steile.“

III. könyv: *Del Paradiso.*

Kezdeté 51-ik levél első lap:

La gloria di colui che tuto muove
Per luniuerso pei netra e risplende
In una parte piu, e men altroue
Nel ciel che piu dila sua luce prende
fuio e uidi cose che redir
non sa ni puo chi dila sui discende“ etc.,

vége 78-ik levél második lap:

„Al alta fantasia qui mancho posia
maço uolçea il mio uoler iluele
si chome rota chingual mente e mosa
Lamor che moue il sol el altre stelle.“

Ezzel vége van a szövegnek. Valamivel alább még hat sor vers következik, melyek a leírónak szokásos hálaadását tolmácsolják:

„Unome sia conpiuce di cholu
Ste chantiche che nostro redemptore
Chinsu la eroçe su posto per nu

E chila scrite sempre sia in amore.
 so ede labiata intercedente
 ese distante el faça seriudore. amen.“

A még hátralevő négy levelet, latin és olasz nyelven írt erkölcsi arany mondások foglalják el, melyek a szentírás, a görög és latin bölcsék írataiból vannak merítve. Kezdődnek 79-ik levél első lapján: „Ante iudicium para justiciam et antequam loquaris disce.“ Qui prius loquitur quam discat ad contemptum et irrisionem prope-
 rat stb., végződnek 82-ik levél lap: „Qui prior est in tempore proci-
 or est in iure. Quod non es esse velis, quod es esse fateris. Est male quod non est, qui finit esse quod est.“ —

Ezzel vége van codexnek, a lap többi része üres. A túllapon lévő egykorú jegyzetek óvszabályokat tartalmaznak, melyeket a középkorban a könyvek kikölcsönzése körül követtek: „Istum librum non comodabis, si comodabis non reabebis, si reabebis non tam bene, si tam bene non tam cito, si tam cito perdes amicum.“

A Kubinyiék lajstroma szerint bőrben volt kötve.

Magassága 33, szélessége 25 centimeter.

34. Olasz codex a hajózásról oceanographiai leírásokkal.

XV-ik századi papirkézirat, ívrét, 100 levél, sok vörös kezdőbetűvel, cím és év nélkül.

Mintha a leíró műhelyéből csak most került volna ki, oly jól és tisztán van conserválva. Csak a molyok szórványos nyomai árulják el 400 éves korát.

Erős papir, olasz cursiv egy hasábos írás, tompa vonalozás, a kezdőbetűk élénkek, a levelek 31 sorosak.

Hajósok számára írt gyakorlati munka, mely az akkor ismert tengeri utak irányait, kikötő helyeit, szigeteit és városait oceanographiai, meteorologiai és geographiai szempontból ismerteti. A cosmographiai rész úgy látszik Pomponius Mela, Aeticus, Anonymus Ravenantis és Appianus munkáiból van merítve. —

A kikötő helyek egymásközi távolságát mérföldek jelölik, a veszedelmes kikötők, szigetek és zátonyok nagy precízióval vannak leírva.

Hasonló munkák a XV-ik század második felében nagy keletnek örvendtek.

Két részből áll, elsőben oceanographiát, másodikban geographiát tartalmaz. Első rész kezdete első levél első lap: „Remunda luna quarta de leuante uer lo grego plena mare de fuora in canal, la luna per syrocho, plena mar e dentro dali cavi la luna ca da leuante e sirocco plena mar“ ect., vége 95-ik levél első lap: „De canaria lisolle de canaria intuto son condensi. Lamazer che sia de tute queste isolle si e canaria et e molto ben habitada, et a boni porti e stansi;“ a túlsó lap üres. A második rész — mely Ázsia némely tartományainak leírását adja — 96-ik levél első lapján veszi kezdetét: „Asia fola natura bene prouedutta quando fe ze lo moudo rotondo che ueruna“ etc. . . , végződik 100-ik levél második lap: „Sarmaticha asyaticha euna grandissima prouinca . . . etc. zarhasia zalania e molti altri sono mestulach tartari xani e sacraceni.“ — Vége a codexnek. — Csak Mordtmann lajstroma említi, kötéséről azonban hallgat.

Magassága 33, szélessége 22 centimeter.

35. Código Español, que contiene trozos escogidos de Aristóteles, Ciceron. Séneca y Casiodoro ect.

Hártyakézirat a XV-ik századból, 4-edrét 143-ik levél, cím és év nélkül, 70 színes miniatur kezdővel. —

Aristoteles, Seneca, Cicero, Cassiodorus és más szerzők műveiből egyes részleteket tartalmaz.

Jól készített hártján nagy esínnal van kiállítva, az írás jellege góth, a levelek két hasábosak, a vonalak ónnal huzattak. — Tizennégy quaternióból és három levélből áll, a levelek penésznymokat tüntetnek fel s elején újra ki vannak foltozva.

A codex fődíszét 70 kitűnő kivitelű initialis képezi, melyek kék és vörössel vannak festve; az initialisok két végéből a lapszélek hosszában kék és vörös tollrajzok futnak ki, melyek kaeskaríngókban végződnek, míg a belső részt fehér és vörös, majd fehér és kék arabeszkék töltik ki.

A szövegben, a vörös és kék szín igen gyakran fordul elő; a levelek némelyikén régi számozásnak nyomai láthatók.

A codex a következőket tartalmazza:

- Queste lo proemio delo uolgarizador de
 loura.
 Questa euna respension la qual fe aris-
 totel principe deli filosofi ad alexandro
 RĚ de macedonia elo començamento
 de loura delo libro da fi apelado deli
 reçimenti deli signori.
 Lo primer libro del capitol.
 Delemaniere deli RĚ ede largeça ede
 auaricia.
 Contra la prodigalidade laqual edes or-
 denada largeça.
 Lo segundo libro dol primer capitol.
 Lo terço libro.
 Lo quarto libro.
 Lo quinto libro.
 Lo sexto libro.
 Qui sa comença lo primer libro del
 etica d aristotile.
 Lo segundo libro.
 Lo terço libro.
 Lo quarto libro.
 Lo quinto libro.
 Lo sexto libro.
 Lo septimo libro.
 Lo octauo libro.
 Lo nouen libro lo decimo libro.
 Le didascole de Cato magno.
 Li amaistramenti de aristotel dadi ad
 alexandro RĚ.
 Li adouramenti de le vertude.
 De iusticia. De prudencia. De tempe-
 rança. De fortitudine.
 Seneca de forma de uita e in primera
 de prudencia.
 De magnanimitade.
 Seneca in la traedia do hereules.
 Notabilidade de decretale.
 Capitulo de judieys.
 Regole de raçone.
 Nobilitade de leçe.
 Le primo libro de Cassiodoro.
 Lo segundo libro de Cassiodoro.
 Lo terço libro de Cassiodoro.
 Lo quarto libro de Cassiodoro.
 Lo quinto libro de Cassiodoro.
 De continencia.
 Recapitulation dele quatro vertude mo-
 rale.
 Seneca alucil de forma et de institucion
 morale.
 Seneca in lo libro de benefieys.
 Seneca in lepistole mandad alucil.
 Seneca in lo libro de clemencia man-
 dado aueron cesaro.
 Tulio de amicitia.
 Tulio in lo sermone.
 Tulio de ofieys.
 Seneca in lepistole tramesse a santo
 paulo.
 Seneca de remedio delaanentura.
 Seneca in lo libro de pouertade.
 Seneca in lo libro da fi apelado traue-
 diatronades.
 Seneca de diuina prouidencia.
 Seneca in lo libro in mandado ala no-
 bel marcia.
 Seneca in lo libro de beata vita.
 Seneca de breuitate de uita.
 Seneca in lo libro de le question na-
 turale. Tulio in lo Rhetorice.
 Tulio in libro de senectute.
 Tulio in libro dela natura deli dei.
 Seneca in le traiedie de hereules.
 Seneca in la traiedie de tiestes.
 Seneca in la traiedie de thebeis.
 Seneca in la traiedie de iocasta.
 Seneca in la traiedia de medea.
 Seneca in la traiedia de agamemnon.
 Seneca in la traiedia de octavian.
 Lo conseio de Seneca dado alo Re Neron.
 La respension de Neron Re a seneca.
 Lo sexto libro de Cassiodoro.
 Lo septimo libro de Cassiodoro.
 Lo octouo libro de Cassiodoro.
 Lo nouen libro de Cassiodoro.
 Lo decimo libro de Cassiodoro.
 Lo undecimo libro de Cassiodoro.
 Lo duodecimo libro de Cassiodoro.
 Recomendacion ala diuinitade ela ora-
 cion del translataador.
 Similitudine el loura e final conclusiono.

A codex előszóval kezdődik és tartalomjegyzékkel végződik.

Első levél első lap: „Questo e lo proemio delo uolgaricador de louro. — Comencamento de ben fare e ade“ etc. . . , második lap a szöveg eleje: „Gloriosissimo fio limperador iusdo dio conferme“ etc. . . , vége 143-ik levél első lap: „et glorificado e benedeto in li segoli deli segoli amen.“

Következik a tartalomjegyzék s ezzel a codexnek vége.

A 143-ik levél után még két a régi kötésből fenmaradt hártya-levél következik, melyeken a következőket találjuk: az első levél barna színű rajzban, lóháton ülő vitézt ábrázol, fején egyenes tollakból álló főveg, kezében keresztos alma, lábán sandalia. Inscriptiója: „FONS GLORIAE PERENNIS THEODOSI.“

A második levélen is van jegyzet, de az írás elmosódása miatt nehezen olvasható: „I. H. S. Joannes darius scripsit attramento nemphit . . . per ipsas (?) Lariaco Aconitano ad scribendum adducto.“ — A többi jegyzetek olvashatlanok. —

A Kubinyi- Ipolyi- és Henszlmannféle lajstrom felsorolja, de kötését nem említi.

Magassága 29, szélessége 22 centimeter. —

Ezzel az érdekes kéziratok ismertetését azon óhajttással fejezzük be, vajha az elszórtan létező Corvinák bibliographiáját, mielőbb megírva üdvözölhetnők!! —

A NEMZETI MÚZEUM FA- ÉS RÉZMETSZETEI.

Közli: **Bubics Zsigmond.**

A Magyar Nemzeti Múzeum mű, s történelmi kincsei közt nem utolsó helyet foglalnak el azon jelentékeny becsű, felette érdekes fa-, réz- és aczélmetszetek, melyek a Nemz. Múzeum könyvtárában mindeddig hűségesen őriztettek. Nem csak a művészet, de a hazai történelem érdekéből is felette kívánatos, sőt sürgős is volt azok rendezése.

Ezen alkalommal még nem nyertünk időt arra, hogy azt is fürkészsük: kiknek buzgalma és áldozatkészségének köszönhetjük nemzetünk számára ezen kincsek fentartását, mi minden esetre tiszt-

telt olvasóinkat érdekelni fogja, — de erről sem felejtkeztünk meg; mert valamint a gyűjtők neveit, úgy szintén hazai művészeink e gyűjteményben képviselt sorozatát is közleményeink végén fölemlíteni kötelességünknek tartjuk.

A különféle tárgyú gyűjtemény szakszerinti osztályozása nem kevésbé időt mint úgyszeretetet igényelt, mert a nagy mennyiségű lapok tárgyak szerint való elkülönítése, a külföldi ezerekre menő arcképeknek a magyar történelmi lapoktól való elválasztása volt az első feladat.

Jelenleg a rézmetszetek szakszerű rendezéséről röviden a következőket említhetjük fel:

Az egész általános gyűjtemény 8 főosztályba csoportosított, ugyanis:

I. Fa- és rézmetszetek a XVI., XVII. és XVIII-ik századból. Találkozunk itten a nagy mester és útát törő Dürer 81, és híres tanítványa Hans L. Schäufolein 38 darab kitünő metszeteivel, Dürer „nagy és kis passio“-ja, „Mária élete“ ismeretes. A jeles Schäufoleintől bírjuk különösen „Krisztus életét“ 34 kitünő fametszetben kis folio alakban, mely mű Huber Catalogue Nro. 4203 szerint először német, azután latin szöveggel jelent meg. Felette nagybecsűvé s érdekessé teszi e lapokat eredeti festészetük. Az úgynevezett „nagy csatá“-nál, melyet tőle bírunk, jobban szeretnők azon metszetét, mely „magyarok és törökök közti ütközetet“ ábrázolja. A regensburgi „szép Mária szobra“ és híres „dom“-ja legnagyobb alakban, eredeti tervezetében, gyönyörű szép két tornyával még a regensburgi hazafiak vágyát is ébreszthetné, összehasonlítván a múlt idők szellemdús tervét a jelen néhány év előtti restaurációjával. — A múzeumi könyvtár birtokában van a hírneves „Theurданnek“ (Theuerdank) 118 illusztrációja, egytől-egyig vonzó érdekes rajzok, melyek I. Miksa császár kalandjait, mielőtt a szép és bájos Burgundi Máriát nőül vette, szellemdúsán ábrázolják. Ezen könyvnek első, hártján való kiadása fennevezett császár költségén Nürnbergben 1517. évben Hans Schönsperger által nyomtatott és már magában véve ritkábbnál ritkább kincs.

Hans Sebald Lautensack-tól bírjuk egyes kisebb metszetein kívül, Nürnberg keleti és nyugoti részét 1552-iki évről, két 55" széles lapon. — A szászországi festő-iskola alapítója Sunder vagyis Cranach szülővárosától elnevezett Cranach Lu-

káctól, ki számtalan képeivel a legelső metszők soraiba lépett, 17 fanyomatot találunk, közöttük a 4 evangelistát, szt. Pétert, szt. Pált, szt. Lukácut, Luthert 1548-ki és Melanchtont 1561-ki kiadásban.

Az úgynevezett „Kleinmeister“-ek legkitünőbbike, a paderborni Aldegrever Henrik (1502—1562), Nürnbergben Dürer alatt képezte magát, ettől van 15 darab; a hírneves, önálló Lucas van Leyden alias Damesz németalföldi történelmi festő s metsző számos lapjaiból csak 22. — Találkozunk még H. S. Beham, V. Solis, Beigel Gottfried és Büsinek Lajossal, utóbbi a XVII. század elején az akkor divatban volt „clair-obscur“ nyomataival Párisban nagy feltűnést okozott.

Ez időben a politikai viszonyok Németországban a művészet ezen ágának is hanyatlását idézték elő. — Ennek következtében a három augsburgi Hopper 141 metszete többnyire utánzás, melyben sem technikai ügyesség, sem alaki szépség nincsen és e korszaki nürnbergi s augsburgi másodrendű művészek nem teremtenek többé, legfőlegb ügyesen kezelik a formát és reprodukálnak holmi alkalmi lapokkal, nagyobb-kisebb táj- és arcképekkel árasztván el a világot.

A XVII-dik században Dominicus Custos, Sadeler Egyed reánk nézve azért nevezetesek, mert tőlük bírjuk dicső főuraink, jeles vitézeink díszesebb arcképeit; az elsőtől Pálfi Miklós és Schwarzenberg Adolf a győri hősokeket; az utóbbtól, ki Antwerpent elhagyván, Prágába ment és a művészetet pártoló II. Rudolf császár udvarában 1629-ben elhalt — a fejedelem, de Vries és van Aachen festvénye után igen szép csínnal metszett arcképét 1603-ból, Mátyás királyt 1613- és 1616-ból teljes koronázási díszben; továbbá Báthory fejedelmet, Forgách Zsigmondot és Thurzót a nádort. — E szakmában jártasak voltak: az egész Kilián család, főleg Wolfgang és Lukács; Merian tanítványa Küssel Menyhért és Mátyás; Preisler, Isselburg Péter, Hertz János stb. elvégre Hainzelmann Illés és Haid I. Jakab, — Ridinger az ügyes állatfestőnek tanítványa. — Ezek közt az utóbbiak már legnagyobb folio alakban metszették és karcolták a múlt század nem annyira nevezetes, mint hiu férfait, a német városok senatorait, mely osztályból magából a Nemzeti Múzeum három ezer lapnál többet bír.

Ezen első főosztályban csoportosúlnak néhány régibb olasz- és németalföldi (1431—1506) művészek lapjai is. — Andrea Man-

tegn a nagyhírű művész metszetei nemcsak régiségük, de szépségük, hangulatteljes kifejezésük és ritkaságuk miatt felette nagyra becsültetnek; elhalt Mantuában 1506. Tőle két lapot bírunk, legnevezetesebbike 1869-ki évben jutott a könyvtárba azon szerencsés alkalommal, midőn ő felsége Ferencz József királyunk a suezi csatorna megnyitásának ünnepélye után Konstantinápolyban nyert 4 Corvin hártycodext a magyar nemzeti múzeum Széchenyi-féle országos könyvtárának ajándékkép átküldette. Ezen megbecsülhetlen kincs és királyi adomány egyikének, Perotti Miklós által latin nyelvre fordított Polybius lapjai között találtatott Mantegna 15-ik századbéli metszete, mely a fuvolyázó és fa alatt álló Euterpe muzsa egész alakját ábrázolja; m. 18. sz. 10 cm. kerete alsó részén *D* betű és 18 szám látható „Euterpe XVIII“ középirattal. Lehetőleg az akkori divatban levő játzókérdők egyikét képezte. Vajjon nem-e Mátyás király fejedelmi keze örökítette ezt meg számunkra?

A hírneves bolognai születésű Marc Antonio Raimondi jeles metszeteivel a legkitűnőbb vésők első sorába tartozik ugyan, de genialis egyéniségét fel nem találhatjuk „Mária életé“-ben, azon 17 lapban, melyben Dürer fametszeteit utánozta; csak Ráfael lángszelleme tette őt nagygyá Rómában, hol haláláig 1584-ig működött, ezen utóbbi idejéből egy lapot sem találtunk. Az öntudatos Agostino Caracci, ki metszeteiben a technikára nagy súlyt fektetett és különös gondot fordított, — Carlo Cesio Rómában, — és a XVII-dik század 70-iki évében Mantuában elhalt Giovanni Benedetto Castiglione, a híres Rembrandt gyöngye utánczója, összesen 20 darabbal van képviselve.

A múlt század második felében műbecsű értékűek azon díszkiadások, melyek „Schola ital. picturæ“ cím alatt 1773-ban Rómában kiadattak és a világhírű Raphael, Michael Angelo vaticáni remekeit, Giulio Romano, Corregio, Titian, P. Veronese gyönyörű festményeit 40 darabban meglepő hűséggel és kitűnő ügyességgel tüntetik elő.

Ugyanekkor Florenczben Eredi Benedek és Cecchi János által kiadott: „Bonarum artium splendori“ czímű díszmű ébresztette és élesztette a rézmetszet iránti hajlamot, melynek tiszta példányát szintén bírjuk; egyúttal Piranesi és Rossi Nápoly, Pompei és Róma veduta-it, Volpato, Bartoli,

Longhi erőteljes és tiszta nyomatú lapjait gyűjteményünk közé soroztuk.

Nagyon csekély az, mit a francia iskola nekünk nyújtott. Poilly Ferencz egy Madonnáján kívül, mely még hozzá igen rongált állapotban van, és Callot Jakab — kinek modora hatásra számít — 24 darabja: „Balli di Sfessania“-ján és a „háború nagy nyomorai“ című 18 lapján kívül, melyek 1663-ban készültek, alig van valami; míg a finom és vonzó metszeteiről keresett de Bry I. Theodor a XVI. század e mesterétől is sajnálattal csak két példányt bírunk.

A németalföldi művészek közt Rembrandt van Ryn az árny és fény nagy mestere, ki mellé nem állíthatunk senkit, mert művein meg van az egyéniség pecsétje, 11 metszetben mutatja fenességét, ámbár egy száz és 18 darab van neve alatt összegyűjtve. A jobb vésők közé sorozzuk: Cornelis Bost, ki 1570-ben Rómában, mint Marc-Anton iskolájában képzett művész halt el; Van Vliet-et Rembrandt kedves tanítványát, Wierix Jeromost, ki Dürernek „lovag, halál és ördög“ című lapját kitűnően véste; továbbá: De Galle Fülöpöt, kinek családjában a rézmetszet mintegy megörökölt, a jeles Ostade versenytársát: Vischer Cornélist és Vorstermanut Rubens legjelesb tanítványait; de mindezekből szorgos kutatásunk daczára csak egyes lapokat találtunk.

Különös, de nem irigylendő felfogású Eisenhout egyetlen képe: „Dea haeresis“. Ez a művésznek első túlcapott irányú munkája 1589. évből.

A XVI., XVII. és XVIII. századbeli fa- és rézmetszetek száma 2240, melyek jövőre az országos gyűjteménybe pótléklál besorozandók.

A második főosztályba összesítették az: Arcz képek. Ezek a) magyarországiak, b) külföldiek. Mind a kettőből ismét van nagyobb alakban összesen 5046, kisebbben t. i. 4, 8, 12-es formában 1704, mind együtt 6810 darab. — Ezekről más alkalommal bővebben szólunk.

HIRLAPIRODALMUNK 1848—49-ben.

(Ujabb adalékok.)

Közli idősb Szinnyei József.

— Második közlemény —

1848- és 49-ben megjelent hírlapok és folyóiratok.

Német nyelven:

1. K. k. priv. A gramer politische Zeitung. (Zágráb.) Keletkezett 1826-ban. Kiadó-szerk. Stauduár Ferencz. Nyomatott a lap tulajdonosa Gay Lajos nyomdájában. Megjelent 1848-ban hetenként háromszor 4-r., „Luna“ czimű melléklapja kétszer. 1849-ben a főlap alakját ívrétre változtatta, jul. 1-től melléklapja megszüntével hatszor adatott ki, négyszer fél, kétszer egész íven. Ára félévre 4 frt. 1849. juliustól keresztboríték alatt hatszor küldve 5 frt 10 kr. p. p. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

2. Allgemeine Pest-Ofner Zeitung. (Budapest.) Ezen politikai napilap megjelent 1849. jul. első felében és nyomatott Budán. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

3. Allgemeine Zeitung von und für Ungarn. (Pozsony.) Szerk. és kiadta Pusztay Sándor, nyomt. a Belnay örökösök. Megjelent 1849. aug. 30-tól hatszor hetenként nagy 4-r. fél íven. Ára félévre helyben 6 frt, postán mindennap küldve 7 frt 30 kr., négyszer küldve 6 frt 24 kr. p. p. 1849. aug. 30—decz 31. = 102 sz. 414 l.

4. Anhang zum Temesvarer Wochenblatt. (Temesvár.) A „Temeswarer Wochenblatt“ melléklapja. Megjelent szombaton 4-r. fél íven és hirdetésekét közölt. 1848. jan. 1—decz. 30. = 53 szám, 294 l. 1849. jan. 6—apr. 7. = 14 szám, 50 l. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg 1848-ból az első 26 szám, 1849-ből a 10-ik szám.)

5. *Arader Kundschaftsblatt.* (Arad.) Hirdetési lap. Keletkezett 1837-ben. Szerk. és kiadta Schwester Ferencz, nyomt. Beichel József, 1848. aug. 28-tól a kiadó saját nyomdájában jelent meg minden szombaton 4-r. fél, olykor egész íven. Ára fél évre helyben 1 frt 26 kr., póstán küldve 2 frt p. p. 1848. jan. 1—decz. 30. = 53 szám, 390 l. 1849. jan. 6—jun. 30. = 26 szám 124 l. (A N. Múzeum könyvtárában 1848-ból hiányzik az első 12 szám.)

6. *Beiblatt zum Temeswarer Wochenblatt.* (Temesvár.) Megjelent mint a „Temeswarer Wochenblatt“ melléklapja 4-r. fél íven 1849. jan. 6—jun. 30. = 26 szám.

7. *Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlands-kunde.* (Brassó.) A „Siebenbürger Wochenblatt“ melléklapja. 1843-tól jelent meg hetenként egyszer kis 4-r. fél íven Gött János nyomdász és Németh Vilmos könyvkereskedő kiadásában. 1848. jan. 3—nov. 26. = 46 szám, 502 l. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

8. *Blätter vom Baume der Erkenntniss.* (Budapest.) 1848. nov. 11-én jelent meg az első szám Lantosy József bizományában és Eisenfels Rudolf nyomdájában ívrét fél íven. Ára 6 kr. p. p. Minthogy a 2. szám a következő keddre ígértetett, rendes lap akart lenni, de valószínű, hogy ez is mint annyi más megszűnt, vagy megváltoztatott címmel jelent meg.

9. *Briefe eines Magyaren an seinen Freund Michl an der Donau, dem Rhein, der Spree, der Elbe und der Ostsee.* (Pozsony.) Satyrikus havi folyóirat John Lajostól, Landes József könyvárus kiadásában jelent meg 1848. jul. és aug. hóban az 1. és 2. füzet. 8-r. 93 lapon; egyes füzetnek ára 20 kr. p. p. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

10. *Constitution des Thierreiches im Jahre 1848.* *Erste Parlamentarische Verhandlung.* (Budapest.) Közzétette Oroszlány és Steiniz; nyomtatta Beimel József. Megjelent 4-r. fél íven. Ez is oly röpv volt, melynek folytatása ígértetett, de valószínűleg megszűnt ezen első számmal.

11. *Ein Jeder muss es wissen.* (Budapest.) 1848-ban jelent meg az 1. és 2. szám 4-r. fél íven Lukács és társa nyomdájában. A. A. aláírással.

12. *Eltern Zeitung.* (Budapest.) Nevelési havi folyóirat. Kiadták és szerk. Seltenreich Károly és Fischer József nevelők,

nyomt. Müller Adolf. Előf. ára 5 óra 30 kr., egyes füzet bolti ára 8 kr. p. p. Megjelent 1848. aug.—decz. hónapokban 3 füzet. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

13. Der emancipirte Satanas, als Apostel der Freiheit und Gleichheit, der Wahrheit und des Rechts. (Magyar-Óvár.) Politikai satyrikus néplap. Kiadta és szerkesztette Höchell Hermann, nyomt. Czéh Sándor. Megjelent 4-r. egy íves számokban. 1848. július és aug. hó folytán = 12 szám, 96 lap. Ára 1 frt p. p.

14. Die erste Epistel der Ungarn an die Wiener. (Budapest.) 1848. nov. 26-án jelent meg az első és valószínűleg utolsó szám Eisenfels Rudolf nyomdájában ívrét egy íven Back H. L. aláírással.

15. Der evangelische Christ. Ein Volksblatt. (Budapest.) Kiadta és szerkesztette Bauhofer János György budai evang. lelkész. Megjelent 1848. május elsejétől az év végéig. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

16. Freiheitsbote. (Szeged.) Szerk. Mauksch B. Megjelent hetenként hatszor 1849. július második felében. Ára fél évre helyben 5 frt, póstán 5 frt 30 kr. p. p. (A N. Múzeum könyvtárában nincsen meg.)

17. Fünfkirchner Zeitung. (Pécs.) Szerk. Neuwirth E. A., kiadta Weidinger Alajos könyvkereskedő. Megjelent 1848. máj. elejétől hetenként kétszer, július 1-től háromszor 4-r. Ára fél évre helyben 4 frt, póstán 4 frt 48 kr. p. p. Jellachich bevonulása előtt a szerkesztő eltávozván, a lap megszűnt. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

18. Gemeinnützige Blätter. (Budapest.) A „Neue politische Pester Zeitung“ melléklapja 1848. máj. 1-től az év végéig megjelent hetenként kétszer 4-r. fél íven. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

19. Der grosse Pfaffenzwieker. (Győr.) Satyrikus ellenzéki röpirat. Szerk. és kiadta Noisser Richard, nyomtatott a Streibig-féle nyomdában. Megjelent 1848. apr. 18. és 20-án összesen két szám 4-r. fél-fél íven. (A Nemzeti Múzeum könyvtárában nincs meg.)

20. Die grosse Versammlung der Spatzen und andere Vögel in Budapest. Hans-Jörgel-féle helyi érdekű satyrikus lap. Szerk. Ullmayer F. később März E., nyomt. Beimel József

az 1—12. sz., Kozma Vazul a 13. és 14. sz., Eisenfels Rudolf a 15—44. sz. és Müller Adolf a 45—50. számokat. Megjelent 4-r. fél íven. 1848. máj.—okt. = 50 szám. B. Apór Károly gyűjteményében teljesen megvan. (A N. Múzeum könyvtárában a 30. és 48. számon kívül a többi hiányzik.)

21. *Hungaria.* (Pozsony.) A „Pressburger Deutsche Zeitung“ melléklapja. Szerk. Bangya János, kiadta Löw H., nyomt. Schmidt Ferencz. Megjelent hetenként háromszor 4-r. fél íven. 1849. aug. 1—decz. 31. = 25 szám 100 lap.

22. *Intelligenzblatt der Morgenröthe.* (Budapest.) Megjelent hetenként kétszer 4-r. fél íven mint a „Morgenröthe“ melléklapja. 1848. jun.—jul. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

23. *Das junge Ungarn.* (Budapest.) Szerk. és kiadta Naun Oekonom, nyomt. Beimel József. Megjelent 1848. apr.—jul. folytán határozatlan napokon 8-r. = 16 szám. Előf. ára 30 kr., egyes szám 3 kr. p. p. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

24. *Kaschau-Eperjeser Kundschaftsblatt.* (Kassa.) Hirdetési lap. Kezdődött 1840-ben. Kiadta és nyomtatta Werfer Károly. Megjelent hetenként kétszer 1848- és 49-ben egész éven át 4-r. egy íven. Ára 1 frt. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

25. *Der katholische Christ. Ein Volksblatt für Haus und Kirche.* (Budapest.) Kiadta a jó- és olesó könyveket terjesztő társulat. Szerk. Nogall János és Krotky József, nyomt. Müller Adolf. Megjelent hetenként egyszer 4-r. egy íven. Ára fél évre 1 frt. 1848. jul.—decz. 1849. jan.—apr. ekkor a 18. szám volt az utolsó; okt. 4—decz. 27. = 13 szám, 104 l. (A N. Múzeum könyvtárában csak ezen utolsó évnegyed van meg.)

26. *Katholische Zeitung.* (Zágráb.) 1849. elején jelent meg. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

27. *Közlöny des Teufels.* Officielles Amtsblatt der Hölle. (Budapest.) Kiadta Eisenfels Rudolf nyomdász, szerk. Asmodaeus. A hirdetés szerint egy óra 12 füzet (szám) ígértetett 30 kr. p. p. előfizetési árért, azonban 1848. aug. és szept. hó folytán összesen 3 szám jelent meg 4-r. fél íven. Egyes számnak ára 3 kr. p. p. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

28. *Kronstädter Zeitung.* (Brassó.) Szerk. Moltke Miksa, kiadta és nyomtatta Gött János. Moltke 1849. jun. 5-én Bem hadseregéhez ment s a lap a kiadó felelőssége alatt szerkesztetett. Meg-

jelent hetenként kétszer 4-r. fél íven. Ára fél évre helyben 3 frt, vidéken 3 frt p. p. 1849. márcz. 26—decz. 31. = 79 szám 374 l. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg a 15. és 19. szám.)

29. *Lucifer*. (Varasd.) 1848. máj. elején mint politikai lap jelent meg, azonban nem sokáig élt. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

30. *Luna*. (Zágráb.) Az „*Agramer Zeitung*“ melléklapja. Megjelent hetenként kétszer 8-r. 1849. jun. végével megszűnt. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

31. *Morgenröthe*. *Tageblatt für Kunst, Literatur und sociales Leben*. (Budapest.) Kiadótulajdonos és főszerkesztő Petrichevich Horváth Lázár. Szerkesztők egymást felváltva a következők voltak: Zerffi Gusztáv, ez jan. 23-án a szerkesztéstől fölmentetett, Birnbaum Gusztáv, Mahler Móricz, Heller Izidor, végre Janotick J. Adlerstein. A márcziusi napok után „*Ungarns Morgenröthe*“ volt a lap címe. Nyomt. Beimel József. Megjelent hétfőt kivéve naponként kis ívrét fél íven, kétszer hetenként „*Intelligenzblatt*“ melléklappal, divatképek, aczélmetszetű és más műmellékletekkel. Fél évi ára helyben 5 frt, póstán mindennap küldve 6 frt 48 kr., kétszer küldve 6 frt. 115 előfizető nem fedezvén a naponkénti 25 frt nyomtatási költséget, a lap 1848. július végén megszűnt. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

32. *Neue politische Ofner-Pesther Zeitung*. (Budapest.) „*Gemeinnützige Blätter*“ melléklappal. Janisch József mint szerkesztő és kiadó indította meg 1848. május 1-től. Nyomt. Bagó Márton, aug. 27-től a kir. egyetem betűivel nyomtatott. Megjelent hetenként háromszor, juliustól négyszer egy íven ívrét alakban. Fél évi ára helyben 5 frt 20 kr. póstán 6 frt 40 kr. p. p. 1848. máj. 1—decz. 31. = 131 szám 532 lap. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

33. *Oberungarische Illustrierte Zeitung*. (Kassa.) 1848. ápril 7-től jelent meg. Kiadta Werfer József, szerkesztették Schmelz J. és július 1-től Stolz Domokos. Megjelent minden pénteken 4-r. egy íven az év végeig, a szövegbe nyomott fametszetekkel. Ára fél évre helyben 3 frt, póstául küldve 4 frt 20 kr. p. p. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

34. *Die Opposition*. (Budapest.) 1848. ápril 11-én keletkezett. Kiadta Müller Gyula, szerk. Chownitz (másképp Chowanetz)

ny. s.
jelent

Julián. okt. 10-én Schuller lett társszerkesztő, ugyanazon hó 22-én a lap szerkesztését is átvette. 1849-ben Pfeilbogen A. szerkesztette június 23-ig, ekkor Vasfi Mór vette át a lapot. Nyomt. Trattner-Károlyi, 1849-ben Müller Adolf. Megjelent hétfőt kivéve naponként május 10-ig 8-r. alakban, ezután kis 4-r.; május 29-én nagyobb alakban, végre jul. 5-én kis ívréten. A rendes számokon kívül olykor rendkívüli számok is adattak ki fél íven. Fél évi ára helyben 6 frt, vidéken 7 frt 18 kr. egyes szám 3 kr. p. p. 1848. végén szétküldetett belőle a pesti póstán 275 példány. 1848. apr. 11—decz. 31. = 225 szám 900 lap. 1849. máj. 1—jul. 8. = 226—284 számok 480 lap. (A N. Múzeum könyvtárában hiányzik 1848-ból az 1—4, 6—23, 25, 26, 28—31, 33—47, 49, 50, 54—62, 64, 66—70, 73—75, 77, 78, 83—89, 91—95, 97—99, 101, 102, 104—106, 108—112, 120, 128, 133, 137 és 141. 1849-ből 226—246, 247—263, 265—273, 281 és 282 számok.)

35. Pannonia. (Pozsony.) A „Pressburger Zeitung“ mellék-lapja, szépirodalmi és vegyes tartalommal. Megjelent hetenként háromszor, 1848. júliustól négyszer 4-r. fél íven. 1848. jan. 4—jun. 29. = 72 szám, jul. 1—decz. = 52 szám. 1849. jan. 5—febr. 5. = 9 szám 36 lap. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg 1848. I. fél év 56, 60 és ezt követő számok, II. fél év 1—17, 51, 50 és ezt követő számok, 1849-ki folyam kilencz száma.)

36. Der Patriot. Neues politisches Abendblatt. (Budapest.) Politikai estilap. Szerk. Wysber Lajos, kiadta Müller Emil, nyom 1848. jun. 1-től Kozma Vazulnál, jun. 26-tól Lukács Lászlónál jun. 30-tól Kozma Vazulnál, aug. 8-tól Müller Adolfnál. Megjelent hetenként hatszor kis 4-r. fél íven, jun. 26-án alakját nagyobb 4-r. változtatta; jun. 1, 12 és 18-án rendkívüli száma is jelent meg. Ára egy óra helyben 1 frt, póstán 1 frt 20 kr., egyes szám 6 kr. p. p. 1848. jun. 1—aug. 31. = 76 rendes és 3 rendk. szám, 316 lap. (A N. Múzeum könyvtárában csak a jun. 1. 12. és jul. 24-ki rendes és a jun. 1, 12. rendk. számok vannak meg.)

37. Der Patriot. (Arad.) 1848. jul. 1-től mint politikai-belletristikai hetilap jelent meg, kiadta Schmidt József, szerk. Jeitteles Leo. Félévi ára helyben 2 frt, póstán 2 frt 15 kr. p. p. Az 1848. decz. előfizetési hirdetés szerint e lap nagy pártolásban részesült, azért hihető, hogy 1849-ben is megjelent. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

38. Pester Courier. Zeitschriftliches Organ für Politik und Belletristik. (Budapest.) Szerk. Philippovits Simeon; kiadta és nyomtatta Kozma Vazul. Megjelent hétfőt kivéve naponként 4-r. egy íven. Ára fél évre helyben 6 frt 30 kr., póstán küldve 8 frt p. p. 1849. febr. 6 --apr. 21. = 64 szám, 512 lap. (A Nemzeti Múzeum könyvtárában hiányzik az 1, 62 és 64. szám.)

39. Pesther Handelszeitung. Kommerzial- und Industrie-Anzeiger. (Budapest.) „Der Spiegel“ melléklapja. Megjelent havonként 4 szám 4-r. fél íven. 1848. jan. 8—jun. 24. = 23 szám, 92 lap. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

40. Pesther k. k. priv. Kundschafts- und Auktionsblatt (Budapest.) Hirdetési és árverési lap. Kezdődött 1789-ben. Tulajdonos Weber József özvegye, kiadta Szappiny E, szerk. Lechner W., nyomt. Landerer és Heckenast. Megjelent 1848-49-ben a 60. és 61. évfolyam hetenként kétszer, kivéven az ünnepnapokat 4-r. egy íven. Félévi ára 1 frt 20 kr. p. p. (A N. Múzeum könyvtárában hiányzik az 1848-ik évfolyamból a 23, 72, 80, 81—83, 87, 92, 98 és ezt követő számok; az 1849-ik folyam egészen.)

41. Pester Zeitung. (Budapest.) Politikai hírlap. Keletkezett 1845. ápril hóban. Kiadók: Landerer és Heckenast. 1848-ban szerkesztette Glatz Ede; jun. 1-től Hugo Albert (Schrott Hugo) lett társszerkesztő, okt. 6-tól ismét Glatz maga szerkesztette a lapot. 1849. jan. első felében szünetelt; azon hó 16-án dr. Seitz S. L. vezetése alatt ismét megjelent mint hivatalos lap ápril 21-ig, ezen hó 25-én Schwartz Ödön vette át a lap szerkesztését, jun. 15-től jul. 1-ig pedig Mauksch B. szerkesztette. Ekkor a lap szünetelt; jul. 15-én ismét megjelent Glatz Ede szerk. alatt és nov. 13-án hivatalos organummá emeltetett. Megjelent 1848. első felében hetenként négyszer egész rétből egy íven, jul. 1-től (hétfőt kivéve) naponként. Nyomatott a kiadók nyomdájában. Előfizetési ára fél évre 5 frt, póstán 6 frt. 1848. júliustól hatszor küldve 8 frt., kevesebbszer 7 frt 12 kr. helyben házhoz küldve 6 frt 30 kr. p. p. 1848. végén szétküldetett belőle a pesti póstán 2811 szám. 1848. jan. 2—decz. 30 = 573—866 szám, 3103—5184 lap. 1849. jan. 16—apr. 21. = 867—960 szám, apr. 25—decz. 30. = 961—1163 szám, 5185—6466 lap. (A N. Múzeum könyvtárában az 1848-ki folyamból hiányzik a 864—866. sz. és az 1849-ki folyam egészen.)

42. Pressburger Deutsche Zeitung. (Pozsony.) Poli-

tikai lap „Hungaria“ melléklappal. Szerk. Bangya János, kiadta Löw Henrik, nyomt. Schmid Ferencz és Busch János. Megjelent hetenként háromszor 4-r. Félévi ára 6 frt 24 kr., vidéken 7 frt 24 kr. p. p. 1848. jul. 1—aug. 30. = 27 szám, 108 lap. (A N. Múzeum könyvtárában hiányzik az első 14 szám.)

43. Pressburger Zeitung. (Pozsony.) Politikai hirlap. 1764. jul. 14-én keletkezett, tulajdonos Pozsony városa, ezért 1848. első felében „Städtische“ mellékuvet viselt; kiadta Barich Mihály; szerkeszté 1842-től Neustadt Adolf, 1848. márcz. 22-től jun. végeig Bangya János, július 1-jével ifj. Wigand Károly Frigyes adta ki a lapot, a szerkesztést pedig Pusztay Sándor vezette, ki ezt okt. 1-jével Noisser Richardnak adta át, decz. 19-től pedig a kiadó felelőssége alatt szerkesztetett, így jelent meg a lap 1849. év folytán is. Megjelent pedig a főlap hetenként háromszor egy-egy íven 4-r. 1848. juliustól (vasárnapot kivéve) naponként nagyobb 4-r. alakban, négy-szer egy, kétszer fél íven. Melléklapja a „Pannonia“ 1849. febr. 5. megszűnván, a főlap kis ívrét alakban egy egész íven jelent meg. 1848. első felében nyomtatta Schmid Ferencz és Busch J., jul. 1-től idősb Wigand Károly Frigyes. Ára fél évre helyben 5 frt, postán 6 frt 24 kr., naponként küldve 7 frt 24 kr. p. p. 1848. második felében nyomtatott belőle 1000 példány, 1849. első felében 1100. 1848. jan. 3—jun. 30. = 79 szám; jul. 1—decz. 30. = 150 sz., 930 lap. 1849. jan. 3—decz. 31. = 302 szám, 1344 l. (A Nemz. Múzeum könyvtárában nincs meg az 1848. I. félév 7, II. félév 25, 145 és ezt követő számok. 1849-ki folyamából 186, 272, 294. számok.)

44. Pressfreie Flugblätter. (Pécs.) Ezen politikai lap szerkesztő-tulajdonosa volt Neuwirth E. A. Megjelent 1848-ban april hóban hetenként kétszer. (A Nemzeti Múzeum könyvtárában nincs meg.)

45. Satellit des Siebenbürger Wochenblattes. (Brassó.) Előbb a „Siebenbürger Wochenblatt“, ennek megszűntével a „Kronstädter Zeitung“ melléklapja. Megjelent hetenként kétszer kis 4-r. fél íven. 1849-ben nagyobb alaku 4-r. 1848. jan. 3—decz. 14. = 99 szám, 464 lap. 1849. jan. 3—nov. 3. = 53 szám. (A N. Múzeum könyvtárában hiányzik az 1849. folyam egészen.)

46. Der Schmetterling. Ein Flug- und Ergänzungsblatt zum Spiegel. (Budapest.) Színházi és literaturai kiegészítő lap. „Der

Spiegel“ melléklapja. Megjelent hetenként egyszer 4-r. fél íven. 1848. jan. 3—jun. 29. = 26 szám. 104 lap.

47. Semliner Blätter. (Zimony.) Politikai lap, mely 1849. máj.—jun. folytán adatott ki. (A Nemzeti Múzeum könyvtárában nincs meg.)

48. Der Serbe. (Karlovič.) Politikai lap. 1848. második felében. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

49. Der Siebenbürger Bote. Zeitung für vaterländische Interessen, Geschichte und Landeskunde, Weltchronik. (Nagy-Szeben.) Politikai lap, 1786-ban alapítva „Transilvania“ melléklappal. Kiadták Hochmeister Márton örökösei saját nyomdájokban, 1848. nov. 15-től Steinhausen Tódor adta ki és nyomtatta 1849-ben is, jan. 31-től a Hochmeister örökösök adták ki és nyomtatták márcz. 27-ig, midőn ismét Steinhausen kezébe került a lap, jul. 20—aug. 1-ig Hochmeister, aug. 3-tól az év végeig Steinhausen Tódor adta ki és nyomtatta a lapot. Szerkesztette Benigni József, 1849. márcz. 11-én Szeben bevétele alkalmával egy Kossuth-huszár golyója annyi futó között Benignit találva, nemzeti viszályt szító cikkeire a végzetes pontot föltevé; márcz. 30-tól Hintz Márton aug. 3-tól pedig Schmidt Henrik szerkesztették a lapot, főmunkatársa Schuller J. volt, decz. 1-től Rannicher J. lett a társszerkesztő. Megjelent hetenként háromszor 4-r. fél íven. Ára fél évre 3 frt, póstán kétszer küldve 3 frt 30 kr. p. p. 1848. jan. 3—decz. 29. = 141 szám, 564 lap. 1849. jan. 1—decz. 31. = 183 szám, 676 lap.

50. Der Siebenbürgische Volksfreund. Ein Wochenblatt für Stadt und Land. (Nagy-Szeben.) Szerk. Michaelis János, kiadta és nyomt. Filtsch Sámuel. Megjelent hetenként kétszer kis 4-r. egy íven. Félévi ára 1 frt 20 kr. p. p. 1848-ban V. évfolyam és 1849-ben VI. évfolyama járt. (A N. Múzeum könyvtárában hiányzik az 1848-ik folyam utolsó negyede és az 1849-ik egészen.)

51. Siebenbürger Wochenblatt. (Brassó.) 1837-ben keletkezett politikai hírlap. Melléklapjai: „Satellit“, Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlandskunde“ és „Stundenblumen der Gegenwart.“ Kiadó-szerkesztők: Gött János nyomdász és Németh Vilmos könyvárús. Megjelent a főlap hetenként kétszer 4-r. fél íves számokban. Félévi ára a melléklapokkal együtt helyben 3 frt, póstán küldve 3 frt 30 kr. volt p. p. Címét 1849. márcz. 29-én „Kronstädter

Zeitung“-ra változtatta. 1848. jan. 3—decz. 21. = 105 szám, 624 lap. 1849. jan. 1—márcz. 22. = 22 szám, 88 lap.

52. *Der Spiegel*. Zeitschrift für die elegante Welt, Literatur, Kunst, Theater und Mode. (Budapest.) Szépirodalmi divatlap 1828-ban alapítva, 1848-ban kiadótulajdonos Wiesen Fr. özvegye, társkiadó és szerkesztő Rosenthal Sámuel, ki juliustól maga volt a kiadó és fő-szerkesztő, 1848. okt. 1-én a szerkesztést és kiadási jogot Saphir Zsigmondra ruházta, ki azt 1849-ben is (jan. 1—19-ig kivéve, midőn a lap szünetelt) szerkesztette april 22-ig, ekkor Saphir Pestről megugrott és magyarellenes irányú lapja a 78-ik számmal megszűnt. Melléklapjai „Der Schmetterling“ és „Pesther Handelszeitung.“ Nyomatott az egyetemi nyomdában. 1848. okt.—decz. hónapokban Eisenfels Rudolfnál, 1849-ben Lukács és társnál. Megjelent a főlap hetenként kétszer 4-r. fél íven. 1848. októbertől a melléklapok nem adtak ki, a főlap pedig mint a „Der Wahre Ungar“ melléklapja jelent meg és 1849-ben ívrét alakban naponként egy íven adatott ki. Ára fél évre helyben 4 frt 30 kr., póstán 5 frt 30 kr. 1849-ben 5 frt. illetőleg 6 frt. 40 kr. p. p. 1848. XXI. évfolyam jan. 1—szept. 30. = 79 szám, 316 lap. Neue Folge I. Jahrg. okt. 5—decz 20. = 19 szám, 76 lap 1849. XXII. évfolyam jan. 20—apr. 22 = 78 szám, 312 lap. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg az 1848. folyamából a 39, okt.—decz. kiadásból 5, 7, 8 20—22. számok.)

53. *Stundenblumen der Gegenwart*. (Brassó.) A „Siebenbürger Wochenblatt“ melléklapja. Megjelent 1848-ban 16-rét 4 ives havi füzetekben. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

54. *Südslavische Zeitung*. (Zágráb.) Politikai napilap. 1849-ben egész éven át megjelent. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

55. *Der Südungar*. (Temesvár.) Szépirodalmi és társadalmi lap. Szerk. Wachtel Dávid tr., nyomt. Hazay Viktor. Megjelent 1848. okt. 3-tól hetenként háromszor 4-r. fél vagy egész íven. Ára évnegyedre 1 frt 36 kr., póstán küldve 2 frt 8 kr. p. p. A bekövetkezett ostromállapot miatt csak néhány szám jelenhetett meg belőle. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

56. *Telegraph*. Volksblatt für Politik und Tagesinteressen. (Budapest.) A „Spiegel“ melléklapja. Tulajd. szerkesztő és kiadó Rosenthal Sámuel, nyomt. az egyetemi nyomdában. Megjelent hetenként négyszer 4-rét fél íven. 1848. julius 2—szeptember 29.

= 50 szám, 200 lap. (A Nemzeti Múzeum könyvtárában hiányzik a 3. szám.)

57. *Temesvarer Anzeiger*. (Temesvár.) Hirdetési lap. Megjelent minden szombaton 4-r. fél íven, többször háromnegyed íven is. Ára fél évre helyben 2 frt, póstán 2 frt 48 kr. p. p. 1849. szept. 1—decz. 29. = 18 szám, 96 lap. (A N. Múzeum könyvtárában hiányzik a 11, 14 és 15. szám.)

58. *Temeswarer Wochenblatt*, für nützliche Unterhaltung und heimatliche Interessen. (Temesvár) 1840-ben keletkezett. Kiadta és nyomtatta Beichel József. 1848-ban szerkesztette Stockinger Mór, utánna Wachtel Dávid tr. 1849-ben Hirschfeld Károly. Megjelent hetenként szombaton 4-r. egy íven és az „Anhang“ fél íven; 1849-ben a főlap fél íven, ekkor „Beiblatt zum Temesvarer Wochenblatt“ járt fél íven és az „Anhang“ negyed íven. Ára fél évre 3 frt 60 kr. p. p. 1848. jan. 1—decz. 30. = 50 szám, 420 lap. 1849. jan. 3—jun. 27. = 26 szám, 208 lap. (A Nemzeti Múzeum könyvtárában 1848-ból nincs meg az 1—26, 45 dik szám, és az 1849. folyam.)

59. *Transsilvania*, periodische Zeitschrift für Länderkunde. (Nagy-Szeben.) A „Siebenbürger Bote“ melléklapja. 1848-ban szerk. és kiadta Steinhausen Tódor, márcz. 27-től Hann Frigyes, máj. 5-től ismét a kiadó felelőssége alatt szerkesztetett, okt. 2-től Rannicher J. Megjelent hetenként kétszer 4-r. fél íven. 1848. IX. évfolyam. jan. 3—decz. 29. = 101 szám, 408 lap. 1849. jan.—decz. (A N. Múzeum könyvtárában hiányzik 1848-ból a 6. szám és az 1849. folyam egészen.)

60. *Der Ungar. Zeitschriftliches Organ für politische Interesse, Kunst, Eleganz, Literatur, Theater und Mode*. (Budapest.) 1842-ben alapítva Klein Herman által, ki e lapot politikai s vegyes tartalommal 1848 szept. utoljág szerkesztette. Főmunkatársai voltak dr. Saphir Zsigmond és Diósy. Nyomt. Beimel József, juliustól Eisenfels Rudolf. Megjelent hétfőt kivéve naponként 4-r. fél íven, „Wegweiser und Anzeigebblatt“ melléklap színtén fél íven, juliustól az „Anzeigebblatt“-al egy íven divatkép és egyéb mellékletekkel. Ára fél évre helyben 5 frt 30 kr., naponként póstán küldve 7 frt 48 kr. p. p. 1848. jan. 1—szept. 29. = 227 szám, 3340 hasáb. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg a 105 és 162. szám.)

61. *Der Ungar. Allgemeine Zeitung für Politik und Bel-*

letristik. (Budapest.) Szerk. Zerffi Gusztáv, kiadta és nyomtatta Kozma Vazul. 1848 ban Bangya János és Klein Herman (ez nov. 8-ig) mint segédszerkesztők működtek e lap mellett, főmunkatársak voltak Einhorn (Horn Ede), Horarik és Rimay. Megjelent hetenként hatszor 4-r. egy íven egy vagy két melléklettel. Ára fél évre helyben 6 frt 30 kr., póstán hatszor küldve 8 frt. 1848. november hó folytán Budapesten 1016, vidékre 796 példány járt, ezenkívül tisztelet-és cserepéldány 153 küldetett szét 1848. okt. 1—decz. 31. = 73 szám, 684 lap. 1849. jan. 3—7. = 1—4 sz., május 4—jun. 26. = 82—125 szám. (A N. Múzeum könyvtárában az 1848. okt—decz. folyamából nincs meg a 36, 74 és 78. számok, az 1849. folyamból csak néhány szám van meg.)

62. Der ungarische Israelit. Wochenschrift zur Beförderung des politischen und religiösen Fortschrittes unter den ungarischen Israeliten. (Budapest.) Szerk. Einhorn J. (Horn Ede) rabbi-jelölt, kiadta Kilián György, nyomt. Kozma Vazul. Megjelent hetenként 4-r. egy és egy negyed, olykor másfél íven. Ára fél évre helyben 3 frt, póstán küldve 3 frt 41 kr. p. p. 1848. apr. 15—jun. 30. = 12 szám, 118 lap. (A Nemzeti Múzeum könyvtárában nincs meg.)

63. Ungarn und Deutschland. (Bécs.) Politikai napilap, mely a magyar érdeket képviselte. 1848. jul. 5-től szerk. Töltényi M. Ára fél évre 8 frt p. p. Bécsben és Budapesten. Még azon évben megszűnt. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

64. Unterhaltungen aus der Gegenwart. (Nagy-Szeben.) Krebs R. kiadásában jelent meg. 1848. máj. 8—okt. 11. = 20 füzet. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

65. Versammlung der Buda-Pester Fratschlerinnen. (Budapest.) Szerk. Bauer Ph. Nyomtatta Lukács és társa. Megjelent időhöz nem kötve 4-r. fél íven 1848. nov. hóban. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg a 3, 5. és a többi szám.)

66. Der Vierzehnte April. (Budapest) Politikai néplap. Alapította Hazai H. E. Kiadta és nyomtatta Lukács László. Horarik volt e lap főmunkatársa. Megjelent a „Márciuszi Tizenötödike“ alakjában vasárnapot kivéve mindennap 4-r. fél íven, jul. 1-től nagyobb alakban. Ára juniustól az év végeig helyben 5 frt, póstán küldve 6 frt, egy óra helyben 1 frt p. p. Megszűnt az osztrákoknak Pestre

történt bevonulásakor. 1849. jun. 1—jul. 7. = 33 szám. (A Nemzeti Múzeum könyvtárában nincs meg.)

67. *Der Volksfreund*. (Budapest.) Politikai hetilap. A magyar kormány által segélyezve 1848. június havától az év végeig járt hetenként egy szám 4-r. Szerk. Czigler. 1848. végén szétküldetett belőle a pesti postán 80 példány. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

68. *Volksfreund*. (Eszék.) 1848. másik felében Dornau Emil által szerkesztett politikai lap. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

69. *Die Volksstimme. Ein Tagebuch für politische und sociale Interessen*. (Budapest.) Szerk. Steiniz és Schindler. Kiadta Magyar M. Nyomtatta 1848. júliusban Eisenfels Rudolf, aug. hóban Kozma Vazul. Megjelent július hóban kétszer, aug. folytán naponként. (A N. Múzeum könyvtárában csak a július 26. és aug. 3. szám van meg.)

70. *Volkstribune*. (Budapest.) A „Pester Zeitung“ rendkívüli melléklapja; bizonytalan időben adatott ki ívrét fél éves számban. (A N. Múzeum könyvtárában csak néhány száma van meg.)

71. *Völkerbund. Sociales Blatt mit besonderem Hinblick auf Ungarn*. (Bécs.) Magyar érdekeket képviselt. Szerk. Orosz József, kiadta és nyomtatta Schmid Ferencz. Megjelent hetenként háromszor kis ívrét egy íven. Ára fél évre helyben 6 frt, postán 7 frt. 1848. jun.—jul. (A N. Múzeum könyvtárában megvan a 12, 14. és 18. szám.)

72. *Der wahre Ungar. Zeitschriftliches Organ für politische und sociale Interessen*. (Budapest.) 1848. okt. 3-án Eisenfels Rudolf nyomdász és Saphir Zsigmond szerkesztő, mint kiadók indították meg. Megjelent hetenként hatszor 4-r. fél, háromnegyed és egész íven, a „Spiegel“ melléklappal. Ára fél évre helyben 5 frt, postán hatszor küldve 6 frt 40 kr. p. p. 1848. okt. 1—decz 31. = 77 szám, 548 lap. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg 21-ik és 75-ik szám.)

73. *Wegweiser und Anzeigebblatt im Gebiete der Industrie, des Handels, der Literatur, Kunst u. s. w.* (Budapest.) „Der Ungar“ melléklapja. Megjelent hetenként kétszer 4-r. fél íven. 1848. július 1-től szept. 29-ig az „Ungar“-hoz október 3—decz. 31-ig „Der Wahre Ungar“-hoz csatoltatott egy negyed íven kü-

lön lapszámozás nélkül. 1848. január 1—június 28. = 53 szám
594 lap.

A fentebbi lapokról, rövid átnézetben, szakszerűleg beosztva
következő kimutatást adhatunk:

Politikai napilapok:

1. K. k. priv. Agramer Zeitung. (Zágráb.) 1848—49.
2. Allgemeine Pest-Ofner Zeitung. (Budapest) 1849. júliusban.
3. Allgemeine Zeitung von und für Ungarn. (Pozsony) 1849.
aug. 30—decz. 31. = 102 szám.
4. Freiheitsbote. (Szeged.) 1849. július.
5. Morgenröthe. (Budapest.) 1848. jan.—jul.
6. Die Opposition. (Budapest.) 1848. apr. 11—decz. 31. =
225 szám. 1849. máj. 1—jul. 8. = 226—284 számok.
7. Der Patriot. (Budapest.) 1848. jun. 1—aug. 31. = 76 sz.
8. Pester Courier. (Budapest.) 1849. febr. 6—apr. 20. =
63 szám.
9. Pester Zeitung. (Budapest.) 1848. jan. 2—decz. 31. =
573 867. szám. 1849. jan. 16—ápril 21. = 868—960 szám, ápril
25—decz. 30. = 961—1163 szám.
10. Pressburger Zeitung. (Pozsony.) 1848. jan. 3—jun. 30. =
79 szám, jul. 1—decz. 30. = 150 szám. 1849. jan. 3—decz. 31.
= 302 szám.
11. Der Spiegel. (Budapest.) 1848. jan. 1—szept. 30. = 79
szám, okt. 5—decz. 20. = 19 szám. 1849. jan. 20—apr. 22. =
78 szám.
12. Südslavische Zeitung. (Zágráb.) 1849-ben.
13. Der Ungar. Szerk. Klein. (Budapest.) 1848. jan. 1—szept.
29. = 227 szám.
14. Der Ungar. Szerk. Zríffi. (Budapest.) 1848. okt. 1—decz.
28. = 77 szám. 1849. jan. 3—7. = 1—4 szám, máj. 4—jan. 26.
= 82—125 szám.
15. Ungarn und Deutschland. (Bécs.) 1848. jul. 5-től.
16. Der Vierzehnte April. (Budapest.) 1849. jun. 1—jul. 7.
= 33 szám.

17. Der Wahre Ungar. (Budapest.) 1848. okt. 3—decz. 31.
= 77 szám.

Politikai heti apok.

1. Der emancipirte Satanas. (Magyar-Óvár.) 1848. jul.—aug.
= 12 szám.

2. Fünfkirchner Zeitung. (Pécs.) 1848. máj.—szept.

3. Die grosse Versammlung der Spatzen. (Budapest.) 1848.
máj.—okt. = 50 szám.

4. Hungaria. (Pozsony.) 1849. aug. 1—decz. 31. = 25 sz.

5. Das Junge Ungarn. (Budapest.) 1848. apr.—jun. = 16 sz.

6. Kronstädter Zeitung. (Brassó.) 1849. márcz. 26—decz. 31.
= 79 szám.

7. Lucifer. (Varasd.) 1848. május.

8. Neue politische Ofner-Pesther Zeitung. (Budapest.) 1848.
máj. 1—decz. 31. = 131 szám.

9. Der Patriot, (Arad.) 1848. jul.—decz.

10. Pressburger Deutsche Zeitung. (Pozsony.) 1848. jul. 1—aug.
30. = 27 szám.

11. Pressfreie Flugblätter. (Pécs.) 1848. april.

12. Semliner Blätter. (Zimony.) 1849. máj.—jun.

13. Der Serbe. (Karlovič) 1848. jul. — decz.

14. Der Siebenbürger Bote. (Nagy-Szeben.) 1848. jan. 3 — decz.
29. = 141 szám.

15. Der Siebenbürgische Volksfreund. (N.-Szeben.) 1848—1849.

16. Siebenbürger Wochenblatt. (Brassó.) 1848. jan. 3—decz.
21 = 105 szám. 1849. jan. 1—márcz. 22. = 22 szám.

17. Telegraph. (Budapest.) 1848. jul. 2 —szept. 29. = 50 sz.

18. Temeswarer Wochenblatt. (Temesvár.) 1848. jan. 1—decz.
30. = 53 szám. 1849. jan. 3—jun. 27. = 26 szám.

19. Volksfreund. (Budapest.) 1848. jun.—decz.

20. Volksfreund. (Eszék.) 1848.

21. Die Volksstimme. (Budapest.) 1848. jul.—aug.

22. Völkerbund. (Bécs.) 1848. jun.—jul.

Szépirodalmi lapok.

1. Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlandskunde. (Brassó.)
1848. jan. 3—nov. 26. = 46 szám.

2. Luna. (Zágráb.) 1848. jan.—1849. jun.
3. Pannonia. (Pozsony.) 1848. jan. 4—jun. 29. = 72 szám.
4. Der Schmetterling. (Budapest.) 1848. jan. 3—jun. 29. = 26. szám.

Egyházi és iskolai lapok.

1. Der evangelische Christ. (Budapest.) 1848. máj.—decz.
2. Der katholische Christ. (Budapest.) 1848. jul.—decz. 1849. jan.—apr. = 18 szám, okt. 4—decz. 27. = 13 szám.
3. Katholische Zeitung. (Zágráb.) 1849.

Szaklapok.

1. Pesther Handelszeitung. (Budapest.) 1848. jan. 8—jun. 24. = 23 szám.
2. Pesther k. k. priv. Kundschafts- und Auctionsblatt. (Budapest.) 1848—49.
3. Transsilvania. (Nagy-Szeben.) 1848. jan. 3—decz. 29. = 101 szám, 1849. jan.—decz.
4. Der ungarische Israelit. (Budapest.) 1848. apr. 15—jun. 30. = 12 szám.

Vegyes tartalmú lapok.

1. Anbang zum Temeswarer Wochenblatt. (Temesvár.) 1848. jan. 1—decz. 30. = 53 szám, 1849. jan. 6—apr. 7. = 14 szám.
2. Arader Kundschaftsblatt. (Arad.) 1848. jan. 1—decz. 30. = 53 szám, 1849. jan. 6—jun. 30. = 26 szám.
3. Beiblatt zum Temeswarer Wochenblatt. (Temesvár.) 1849. jan. 6—jun. 30. = 26 szám.
4. Blätter vom Baume der Erkenntniss. (Budapest.) 1848. novemb. 11.
5. Gemeinnützige Blätter. (Budapest.) 1848. máj. 1—decz.
6. Intelligenzblatt der Morgenröthe. (Budapest.) 1848. jan. — jul.
7. Kaschau-Eperjeser Kundschaftsblatt. (Kassa.) 1848—49-ben.
8. Oberungarische Illustrierte Zeitung (Kassa.) 1848. april 7—deczemb.
9. Satellit. (Brassó.) 1848. jan. 3—decz. 14. = 99 sz., 1849. jan. 3—nov. 3 = 53 szám.

10. Der Südungar. (Temesvár.) 1848. okt.
11. Temesvarer Anzeiger. (Temesvár.) 1849. szept. 1—decz. 29. = 18 szám.
12. Volkstribune. (Budapest.) 1848—49-ben.
13. Wegweiser und Anzeigblatt. (Budapest.) 1848. jan. 1—jun. 28. = 53 szám.

Folyóiratok.

1. Briefe eines Magyaren. (Pozsony.) 1848. jul.—aug.
2. Constitution des Thierreichs. (Budapest.) 1848-ban.
3. Ein Jeder muss es wissen. (Budapest.) 1848-ban = 2 sz.
4. Eltern Zeitung. (Budapest.) 1848. aug.—decz. = 3 füzet.
5. Die erste Epistel des Ungarn an die Wiener. (Budapest.) 1848. nov. 26.
6. Der grosse Pfaffenzwicker. (Győr.) 1848. apr. 18, és 20. = 2 szám.
7. Közlöny des Teufels. (Budapest.) 1848. aug.—szeptemb. = 3 szám.
8. Stundenblumen der Gegenwart. (Brassó.) 1848-ban.
9. Unterhaltungen aus der Gegenwart. (Nagy-Szeben.) 1848 máj. 8—okt. 11. = 20 füzet.
10. Versammlung der Budapester Fratschlerinen. (Budapest.) 1848. nov.

Tó t nyelven.

1. Bohumil. Szerk. Pelikán Ferdinand, nyomtatta Spanraft Mihály Nagyszombatban. Megjelent kis 4-r. fél íven 1848-ban. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)
2. Katolické Nowini pre obecni lud. (Katholikus hírlap.) Szerk. és kiadó Klempa Simon; nyomt. Müller Adolf Pesten. Megjelent 4-r. egy íves heti számokban. Ára negyed évre helyben 30 kr., póstán 40 kr. p. p. 1848. nov. 7—decz. 26. = 8 szám, 64 lap.
3. Orol Tatranski (Tátrai sas.) Megjelent mint a „Slovenskije Narodnje Novini“ melléklapja havonként három szám 4-r. Pozsonyban vegyes tartalommal 1845. aug.—1848. jun. 9. = 97 szám. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

4. *Prjatelj ludu.* (Nép barátja.) Mácsai Lukács szerkesztése alatt jelent meg 4-r. fél íves számokban Budapesten. Ára fél évre 1 frt 30 kr. 1849-ben 2 frt, ekkor Szeberényi Lajos volt a főmunkatárs és Debreczenben nyomtatott a kolozsvári nyomda betűivel. 1848. végén szétküldetett belőle a pesti postán 534 példány. 1848. okt.—decz. 1849. apr.—máj. (A Nemzeti Múzeum könyvtárában nincs meg.)

5. *Slovačke Novini.* (Tót újság.) Magyar kormányparti politikai lap; szerkesztette Kosztelni András ügyvéd. Megjelent Pozsonyban hetenként kétszer egész rétből egy íven. Ára fél évre helyben 3 frt 50 kr. postán küldve 4 frt. p. p. 1848. jul.—decz. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

6. *Slovenskje Narodnje Novini.* (Nemzeti tót újság.) 1845. aug. 1-jével indult meg Stúr Lajos szerkesztésével Pozsonyban. Megjelent ezen a magyarok ellen gyűlöletet szító politikai lap hetenként kétszer ívnagyságában az „Orol Tatranski“ melléklappal. 1845 aug. 1. — 1848. jun. 9. = 292 szám. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

7. *Slovenski Pozornik.* (Tót figyelő.) Politikai lap a „Zitva“ melléklappal. Megjelent Szakolczán Lichard Daniel szerkesztése mellett; a főlap kétszer hetenként. 1849. apr.—decz. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

8. *Trnavski Posel.* (Nagyszombati követ.) Magyar-kormányellenes politikai hetilap. Megjelent 1848–49-ben Nagyszombatban. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

9. *Zitva.* (Ceres.) a „Slovenski Pozornik“ melléklapja. Szakolczán jelent meg 1849. apr.—decz. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

Szerb nyelven:

1. *Napredák.* (Előre.) Politikai lap. Szerk. Medakovic Karloviczon. Megjelent 1848. decz. elején, 1849. június közepén betiltatott. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

2. *Novy serbsky Ljetopis.* (Új szerb évkönyv.) Tudományos és vegyes tartalmú évkönyv. Szerk. Paulovic Tivadar, kiadta a „Matica Szerbszka“ egyesület Pesten 1848- és 49-ben. Nyom. Budán a m. kir. egyetem betűivel. Ára az évi folyamnak, mely négy

10—15 íves füzetből áll 2 frt. p. p. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

3. Pozornik. (Figyelő.) A szerb vojvodinai kormány költségén és dr. Joannovics Sava névleges szerkesztése alatt Zimonyban jelent meg. 1849. júliustól az év végeig. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

4. Serbske Narodni Novine. (Szerb nemzeti uszság.) Politikai lap. Ezzel járt a „Serbsky Narodni List“. Szerk. és kiadó Paulovics Tódor. Nyomatott az egyetemi nyomdában. Megjelent 1840-től hetenként kétszer Budapesten ív nagyságban. Ára félévre 5 frt. 1848. október végén a szerkesztő eltűntével a lap is megszűnt. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

5. Serbsky Narodne List. (Szerb nemzeti hírlap.) A „Serbske Narodne Novine“ melléklapja, belletristikus tartalommal. Megjelent 1840-től 1848. október végeig Budapesten 4-rét egy íves heti számokban. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

6. Szerb néplap. Megjelent 1848. másik felében Budapesten. Szétküldetett a pesti póstán 275 példány. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

7. Vjesztnik. Politikai hírlap. Megjelent 1848-ban Ujvidéken. A szenvedély őrjöngő vadságával szítogatta a nép haragját és gyűlöletét a magyar nemzet ellen, a miért is a királyi biztosok 1848. június hónapban betiltották. 1849-ben újra megjelent Zimonyban. mígnem június közepén ott is betiltatott. (A Nemzeti Múzeum könyvtárában nincs meg.)

Román nyelven:

1. Amiculu Poporului. (Nép barátja.) Szerk. Pap Zsigmond, 1848. okt.—decz. Budapesten. Az év végén szétküldetett belőle a pesti póstán 596 példány. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

2. Foia pentra minte imine si literatura. A „Gazetta Transylvaniei“ melléklapja. Megjelent hetenként egyszer Brassóban 1848- és 49-ben tudományos tartalommal. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

3. Gazetta Transilvaniei. Politikai lap. 1838-ban indította meg Baricz György Brassóban. Megjelent 1848- és 49-ben

háromszor hetenként Gött János nyomdájában „Foaja pentra minte imine si literatura“ czimű melléklappal. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

4. Inventiatoriulu Poporului. Az „Organu Nationale“ melléklapja. Megjelent Balázsfalván 1848. májustól. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

5. Organu Nationale. Gazeta Bazericeska, politika e literaria. Szerk. Cipariu T. Megjelent Balázsfalván ívrét alaku egy íven 1848. május 1-től „Inventiatoriulu poporului“ melléklappal. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

Horvát nyelven:

1. Danicza. (Hajnalcsillag.) A „Narodne Novine“ melléklapja, szépirodalmi tartalommal. Megjelent 1848—49-ben Zágrábban hetenként egyszer 4-rét egy íven. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

2. Narodne Novine. (Nemzeti Ujság.) 1836-ban keletkezett dr. Gaj Lajostól alapítva, ki mint szerkesztő folytatta ezen politikai magyarelles lapot, különösen a panslavismus érdekében 1848—49-ben. Megjelent hetenként 3-szor ívrét egy íven. „Danica“ melléklappal Zágrábban. Ára félévre 6 frt. p. p. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

3. Pucki Priatelj. (Nép barátja.) Szerk. kiadó Bujanovics Iván, nyomt. Kozma Vazul. Megjelent Budapesten hetenként egyszer 4-rét egy íven. Ára félévre 1 frt 40 kr. 1848. jun. 8—decz. 7. = 27 szám, 392 hasáb.

4. Slovenski Jug. Politikai lap. Megjelent Zágrábban 1848. oktobertől 1849. szeptember végeig. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

Francia nyelven:

1. La Hongrie. Magyar érdekek közlönye. Szerkesztették Boldényi (Szabó Pál) és de Gérando Ágost 1848. július 29-től Párisban, járt augusztus hóban is mint hetilap 4-rétben. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

2. La Hongrie en 1848. Havi folyóirat, politikai, történelmi és irodalmi tartalommal és a magyar érdekeknek szentelve. Szerkesztették Boldényi és de Gérandó Ágost. Megjelent Párisban 8-réten október hó folytán 4 szám. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg)

1848- és 49-ben megjelent a magyar korona területén és külföldön magyar nyelven 14 városban 86 hírlap és folyóirat; német nyelven 16 bel- és egy külföldi városban 73; tót nyelven 4 városban 9; szerb nyelven 4 városban 7; román nyelven 3 városban 5; horvát nyelven 2 városban 4; francia nyelven Párisban 2; összesen megjelent 26 bel- és két külföldi városban 186 hírlap és folyóirat.

A magyar irodalom 1877-ben.

Harmadik közlemény.

Összeállítja: **Tipray Tivadar.**

(Ezen jegyzékbe mindazon nyomtatványok vétettek fel, melyek az 1877-iki évszámmal vannak jelevve. — Hol a nyomtatás helye nincs kitéve, Budapest értendő. — A nyomdász vagy a nyomdaintézet csak oly nyomtatványoknál van megnevezve, a melyeknek kiadója nem ismeretes. — Hogy ezen jegyzéket lehetőleg teljesen és pontosan lehessen összeállítani, felkéretnek a szerzők és kiadók, hogy kiadványaiknak egy példányát az ár megjelölése mellett, a Nemzeti Múzeum könyvtárához beküldeni szíveskedjének.)

- Acsády Ignác.** Az osztrák császári czím és Magyarország 1804—7. — (Athenaeum. 8-r. 44 l.)
- Adamovich Ádám.** A tűzoltó. A tűzoltás s tűzoltó-intézménynek elméleti és gyakorlati ismertetése, tekintettel főleg hazai viszonyainkra. Kézikönyvül közigazgatási hatóságok, községi elöljárók, egyletek s ügybuzgók részére. (Komárom. Szerző. 8-r. 128 l. ára 1 frt.)
- Akadémia,** A m. t., évkönyvei. XV. köt. 2., 4., 5 darab. (L. Mihalkovics Géza, Jendrássik Jenő, Lenhossék József.)
- Anonymus.** Magyar alkotmány és jogtörténet kérdések és feleletekben. (L. Jogi ismétlő könyvek gyűjteménye. V. Eggenberger. 8-r. 97 l. ára 80 kr.)
- Bakó S., Frűwirth K., Gruber J. és Posch L.** Ungarisches Lesebuch für Volksschulen mit deutscher Unterrichtssprache. II. Theil. Magyar Nyelvtan és olvasókönyv. Német tannyelvű népiskolák számára. 2. rész. III. évfolyam. (Franklin-társulat. 8-r. 79 l. ára fűzve 25 kr., kötve 30 kr.)
- Bálint G.** (Szentkatolnai): Párhuzam a magyar és mongol nyelv terén. Magyar mongol két nyelvet egyenlítő irat. (Szerző. 8-r. XXX, 62 l.)
- Balogh Ferencz.** Keresztýén egyháztörténelem. III. fűzet. (Debreczen. Csáthy Károly. 8-r. 155 l. ára 1 frt.)
- Balogh Lajos** (Vasadi). Hasznos olvasmányok. I. fűzet. (Vertesaljai tanító-egylet. 8-r. 32 l. ára egy fűzetnek 10 kr.)
- Balogh Tihamér.** A roncsoló toroklob. (Néhány felvilágosító szó a szülékhez.) (Lafite Emil k. 8-r. 32 l. ára 30 kr.)

- Barna Ferdinánd.** A Mordvaiak történelmi viszontagságai. (Érték. a Nyelv- és Széptudományok köréből. VI. köt. 8. szám. Akadémia. 8-r. 40 l. ára 20 kr.)
- Bartalus István.** Emlékbeszéd Mátray Gábor felett. (Érték. a Nyelv- és Széptudom. köréből. VI. köt. 7. szám. Akadémia. 8-r. 20 l. ára 10 kr.)
- Barth László.** Budapest főváros szegényügye. Kiadja a fővárosi szeretetházi egyesület. (Metzger Emil. 16-r. 206 l. ára 50 kr.)
- Bátorfi Lajos.** Adatok Zala megye történetéhez. III. kötet 5. füz. (Nagy-Kanizsa. Szerző 8-r. 257–320 l.)
- Békessy Gyula.** Görög, római és hún-magyar mondák. II. füzet. Római és hún-magyar mondák. (Lásd Olvasókönyv középiskolák alsó oszt. számára. Franklin-társ. nyomdája. 8-r. 82 l. ára 40 kr.)
- Beleznay István.** Két évi folyam Mária beszédek s függelékül: egyéb ünnepeire. (Székesfehérvár. Üрге László. 8-r. VIII, 144 l. ára 1 frt.)
- Berezki Máté.** Gyümölcsészeti vázlatok. (Arad. Réthy Lipót nyomdája. 8-r. 511 l.)
- Bimberg.** A lélektani tanulmány föltétlenül szükséges a művészetekkel foglalkozóknak. Bölcsészeti értekezés. Ford. Ferenczy József. (Kassa. Maurer Adolf 8-r. 34 l. ára 40 kr.)
- Buza Sándor.** Az élet titkai. (Eger. Üрге László. 16-r. 63 l. ára 25 kr.)
- Caballero után Szulik Józseftől.** Elbeszélések. (Magyar Könyvesház, 36. Aigner Lajos. 16-r. 48 l. ára 20 kr.)
- Calaudra Claudio:** Olaszország vizjogi törvényei. Fordította és előszóval ellátta György Endre. (A közmunka és közlekedési m. k. ministerium kiadmányai. 12. füzet. Ministerium. 8-r. 246 l.)
- Chernel Kálmán.** Kőszeg sz. kir. város jelene és múltja. I. rész: Jelenkor. (Tetty Nándor s társa. n. 8-r. VIII, 150 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Chyzer Kornél.** Az Erdő-Bényei fürdő ismertetése. Útmutatás orvosok és betegek számára. (Sárospatak. Steinfeld Béla nyomdája. 8-r. 26 l.)
- Cicero C. Tullius:** Laelius de amicitia. Magyarázta Heinrich Gusztáv. 2. javított kiadás. (Görög és latin remekírók gyűjteménye magyar jegyzetekkel, iskolai használatra. 13. sz. Lampel Robert. 8-r. 82 l.)
- Corvinák, A.** (Deutsch Mór. 8-r. 15 l.)
- Cox György.** Görög regék. Az eredeti angol második kiadás szerint magyarra fordította s bevezetéssel ellátta Komáromy Lajos. II. füzet. (Ifjúsági Íratok Tára. II. Szerk. Kármán Mór. Franklin-társ. 8-r. 119 l. ára 60 kr.)
- Csarnok,** Szépirodalmi. X. évfolyam 4–5–6. füzet. Szerkeszti Friebeisz Ferencz. (L. Montépin.)
- Csernysevsky N. G.** Mit tegyünk? Regény. Oroszból fordította Sasvári Ármin. Két kötet egyben. (Athenaeum. 8-r. 206, 150 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Czilchert Róbert és Földes Gyula.** A pozsonymegyei gazdasági egyesület évkönyve 187 $\frac{1}{4}$. és 187 $\frac{1}{5}$. év. Pozsony. Nirschy Ferencz nyomdája. 8-r. 76, 136 l.)
- Dalkönyvecske,** Nemzeti. VII. kiad. (Lampel. 8-r. VIII. 528 l.)
- Dallos Gyula.** Kis török tolmács vagyis török nyelvtani és társalgási vezérfonal. Magántanulásra s keleti utazók számára. (Lampel. 8-r. XII., 128 l. ára 80 kr.)
- Deák Farkas.** Nagyvárad elvesztése 1660-ban. (Értekezések a történelmi tudományok köréből. VII. köt. 1. szám. Akadémia. 8-r. 42 l. ára 20 kr.)

- Demeczky Mihály.** A lineár egyenletrendszerek és a lineár congruenciarendszerek megoldása. (Athenaeum. 8-r. 31 l.)
- Dobozi István.** Gödöllő és vidéke történelmi és régészeti muzeum-egyletének első évi jelentése. (Franklin-társ. nyomdája. 8-r. 74 l. Két könyvomatú táblával és több fametszvényvel.)
- Duncker Miksa.** Az ókor története. A 3-ik kiadás alapján a m. t. akadémia megbízásából ford. Jónás János. III. köt. (Franklin-társ. 8-r. IV, 568 l. ára 4 frt.)
- Előadások,** Népszerű természettudományi, gyűjteménye. 5—6. füzet (L. Fodor József, Szabó József.)
- Emericzy Géza.** Útmutatás a Bánhegyi-Emericzy-féle népiskolai tankönyv használatához. (Franklin-társulat nyomdája 8-r. 32 l. ára 20 kr.)
- Erdélyiné-Mikes Róza.** Nyáréji álmok. Irta: az »Öreg néni«. (N.-Várad. Hügel Otto. k. 8-r. 187 l. ára 1 frt.)
- Értekezések** a mathemat. tudományok köréből. Szerk. Szabó József. V. köt. 4—8. szám. (L. Hunyady Jenő, Gruber Lajos, Martin Lajos, Konkoly Miklós)
- Értekezések** a nyelv- és széptudományok köréből. Szerk. Gyulai Pál. VI. kötet. 6—9 szám. (L. Szilágyi, Vaszary, Révész Imre, Bartalus, Barna.)
- Értekezések** a természettudományok köréből. Szerk. Szabó József. VIII. 2—5. szám. (L. Schwarzer, Schuch, Steiner, Lenhossék.)
- Értekezések** a történelmi tudományok köréből. Szerk. Fraknoi Vilmos VI. köt. 10. szám. VII. köt. 1. szám. (L. Szilágyi Sándor, Deák Farkas.)
- Farkas Gyula.** A Determinansok elmélete. Richard Baltzer »Theorie und Anwendung der Determinanten« című művének magyarító megjegyzések kíséretében vázolt első szakasza. Bevezetőül Baltzer művébe. (Genève. 1877. Taponnier és Studer nyomdája 8-r. 116 l.)
- Fayer László.** Igazságügyi törvények anyaggyűjteményvel. I. 1877. évi V. t. cz. II. 1877. évi VIII. t. cz. Hivatalos források alapján. (Athenaeum. 8-r. 92 l.)
- Fekete Pál.** A karikás szőlőmivelés legajánlatosabb rendszere. A marosvásárhelyi 1871-ik évi gazdasági vándorgyűlés adományából az erdélyi gazdasági-egylet által 35 arannyal jutalmazott pályamunka. (Kolozsvárt. Szerző. 8-r. 42 l. 14 könyv. ábrával. ára 80 kr.)
- Felsmann József.** Német tan- és olvasókönyv felsőbb iskolák használatára. II. rész. Poetika. Tudományos Próza. Poetik. Wissenschaftliche Prosa. (Lampel. 8-r. 511 l. ára 2 frt.)
- Fodor József,** az egészséges házról és lakásról. Három előadás. 14 famet. ábrával. (Népszerű természettudományi előadások gyűjteménye. 5 Kilián Frigy. k. 8-r. 121 l. ára 75 kr.)
- Földhitelintézet,** Magyar. Kezelési utasítás a pénzügyi osztály részére. (Franklin-társ. nyomdája. 8-r. 383 l.)
- Főrendiház Irományai.** (Az 1875. évi augusztus hó 28 ra hirdetett országgyűlés nyomtatványai. 4-r. IV. köt. 401 l. címlap, tartalom, tárgymut.)
- Főrendiház Jegyzőkönyve.** (Az 1875. évi augusztus hó 28-ra hirdetett országgyűlés nyomtatványai. 4-r. I. köt. 201—272 l.)
- Főrendiház Naplója.** (Az 1875 évi augusztus hó 28 ra hirdetett országgyűlés nyomtatványai. 4-r. II-ik köt. 89—200 l.)

- Frankl Izidor.** A leleczügy rendezéséről. (Zilahy Sámuel. 8-r. 44 l. ára 20 kr.)
- Freedley E. T.** Az üzletember kézikönyve. (Kolozsvár. Tettey Nándor s társa biz. 8-r. IV, 172 l. ára 3 frt.)
- Gáspár Ignác.** Első oktatás a földrajzban. A népiskolák középosztályai számára. IV. kiadás. (Tettey és társa. 8-r. 64 l. 23 fametsz. rajzzal. ára 36 kr.)
- Gózon Gyula.** Székfoglaló egyházi beszéd, melyet a kiliti-i ref. templomban . . . elmondott. (Székesfehérvár. Kókai Lajos. 8-r. 8 l. ára 10 kr.)
- Gruber Lajos.** 24 η Cassiopeiae kettős csillag mozgásáról. (Érték. a mathemat. tudom. köréből. V. köt. 6. sz. Akadémia. 8-r. 19 l. ára 10 kr.)
- Haan Lajos és Zsilinszky Mihály.** Békésmegyei oklevéltár, számos bazánk történetére vonatkozó adattal. (Tettey Nándor s társa. n. 8-r. VIII, 275 l. ára 2 frt 40 kr.)
- Háború,** Az orosz-török, ázsiai színtere. (»Ellenőr« szerkesztősége, ívrétű térkép.)
- Háború,** Az orosz-török, európai színtere. (»Ellenőr« szerkesztősége, nagy ívrétű térkép.)
- Hauke-Környei-Cherven.** Egyetemes földirati tankönyv középiskolák használatára. A legújabb politikai változások tekintetbe vételével a mnélt. vallás- s közoktatási m. kir. ministerium által 1875. évben kibocsátott középiskolai tantervhez alkalmazottan. III. köt. Afrika s Ázsia és a math. földrajz elemei. (III. oszt. számára). (Lampel R. n. 8-r. 112 l. ára 80 kr.)
- Heiling Károly.** Német nyelvtan. Középtanodák használatára. 2 rész. (Aigner Lajos. n. 8-r. 1—73 s 75 154 l. ára 60 s 70 kr.)
- Hermann Ottó.** Az olasz kendertermelésről és kezelésről. (Franklin-társ. nyomdája. 8-r. 15 l.)
- Heron Caulfeild Denis.** A Jogtudomány alapelvei. Angolból fordította Hajduska Emil. Pulszky Ágost előszavával. (Eggenberger. 8-r. V, 118 l. ára 90 kr.)
- Hollán Adolf.** A pozsonyi m. kir. orsz. kórházban 1876. évben ápolt összes betegnek táblás kimutatása (Pozsony. Angermayer Károly nyomdája. 8-r. 28 l.)
- Hollósy István.** A jövő költészetének reformjai. I. köt. májusi füzet (Sárospatak. Szerző. — 8-r. 65 l. Egy füzet ára 60 kr.)
- Horatius Quintus,** Flaccus epistolái. Ford. s az eredeti szöveg kíséretében jegyzetekkel ellátta Csalmójai. (B.-Gyarmath. Tettey Nándor s társa biz. 8-r. 133 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Hunyady Jenő.** A kúpszeleten fekvő hat pont feltételi egyenletének különböző alakjairól. (Folytatása a IV. kötetben ugyane cím alatt megjelent értekezésnek.) (Érték. a mathemat. tudományok köréből. V. köt. 4. sz. Akadémia. 8-r. 20 l. ára 10 kr.)
- Hunyady Jenő.** Apollonius feladata a gömbfelületen. (Érték. a mathemat. tud. köréből. V. köt. 5. sz. Akadémia. 8-r. 16 l. ára 10 kr.)
- Ihnátko György.** Czigány nyelvtan. (Losonc. Róth Simon gyorssajtója. 8-r. 104 l.)
- Iratok,** Ifjusági, Tára. Szerk. Kármán Mór. II. (L. Cox György.)
- Irók,** Jeles, Iskolai Tára. II. (L. Shakspeare.)
- Jablonszky János.** Az osztrák-magyar monarchia leírása. A középiskolák felső osztályai számára. (Franklin-társulat. 8-r. 174 l. ára 1 frt 20 kr.)

- Jelentés, Polgármesteri.** Kis-Kun-Halas rendezett tanácsú város belállapotáról, közigazgatási, közgazdászati viszonyairól és pénztári állásáról 1876-dik évben. (Kecskemét. Szilády Lajos nyomdája. 8-r. 36 l.)
- Jendrássik Jenő.** A m. k. tudomány-egyetem élettani intézetének leírása. (Akadémia évkönyvei. XV. köt. 4. db. Akadémia. 4-r. 47 l. 10 táblával, egy fametsz. ára 1 frt.)
- Jósika Miklós regényei.** Uj, olesó kiadás. 56. 57. A nagyszebeni királybíró. 2 kötet. 2-dik kiadás. (Franklin-társ. 16-r. 158 s 195 l. ára 1 frt.)
- Jövendők a vám és bank szervezése szerint.** (Kocsi Sándor nyomdája. 8-r. 79 l.)
- Kalchbrenner Károly.** Magyarország hártagombáinak válogatott képei. Schuller István és saját észleletei és rajzai nyomán a m. t. Akadémia megbízásából. IV. Icones selectae etc. (Akadémia, 2-r. 51—65 l. XXXI—XL. tábla. ára 5 frt.)
- Kálmány Lajos.** Koszorúk az Alföld vad virágaiból. I. Pécskáról valók. (Arad. Réthy Lipót nyomdája. 8-r. 250 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Kámory Sámuel.** Ó-testamentomi apokrifus könyvek. (Kókai Lajos. 8-r. II. 134 l. ára 1 frt.)
- Karner-Novák.** Az egyszerű és kettős könyvvitel tankönyve. Teljesen átdolgozta Novák Sándor. I. rész. (Franklin-társ. n. 8-r. VIII, 246 l. ára 1 frt 60 kr.)
- Kaszap Antal.** Földrajz a középiskolák használatára. Ázsia, Afrika és a csillagászati Földrajz elemei. (Franklin-társ. 8-r. 143 l. ára 80 kr.)
- Kátser Simeon.** Hall fürdőgyógyhelye Felső-Ausztriában. Iblany s búzeny-forrásai gyógyhatásának és a gyógyhely viszonyainak rövid vázlata. (Zilahy Sámuel. 8-r. IV, 35 l. ára 60 kr.)
- Kautz Gyula.** A politikai tudomány kézikönyve. 3-dik, ujolag átnézett és javított kiadás. (Franklin-társ. n. 8-r. XVI, 554 l. ára 4 frt 80 kr.)
- Kele Antal.** Kritikai munkálatok a Gabelsberger-Markovits és a Stolze-Fenyvessy magyar gyorsírási rendszerek felett. 8 gyorsírási (magyarázó) táblával. (Aigner Lajos. n. 8-r. VIII, 70, X. l. ára 1 frt.)
- Képviselőházi Irományok.** (Az 1875 évi augusztus hó 28-ra hirdetett országgyűlés nyomtatványai. 4-r. XII. kötet. 328—378. l., tartalom, XIII. kötet. 459 l. tartalom, XIV. kötet. 388 l. tartalom, XV. kötet. 557 l. tartalom, XVI. kötet. 1—200 l., XVII. kötet. 1—112 l.)
- Képviselőházi Jegyzőkönyv.** (Az 1875. évi augusztus hó 28-ra hirdetett országgyűlés nyomtatványai. 4-r. II. kötet. 257—350 l.)
- Képviselőházi Napló.** (Az 1875. évi augusztus hó 28-ra hirdetett országgyűlés nyomtatványai. 4-r. X. kötet. 33—406 l. tartalom, név- és tárgymutató. XI. kötet. 1—64 l.)
- Kerpely Antal.** Magyarország vaskövei és vasterményei, különös tekintettel a vas legfőbb chemiai és physikai tulajdonságaira. (Magyar természettud. társulat. 4-r. 83 l. 11 fametszettel.)
- Kiállítás.** A magyarországi árvízkárosultak javára Budapesten gróf Károlyi Alajos palotájában 1876. évi májusban rendezett műipari és történelmi — kitényebb tárgyainak lajstroma. Fényképezte és kiadta Klósz György. Katalog etc. (Klősz. 8-r. 25 l. XXIV fényképtábla ívrétben.)

- Kiss Áron.** A Szatmármegyében tartott négy első protestáns zsinat végzése. Magyar nyelvre fordította s történelmi bevezetéssel ellátta. (Franklin-társ. 8-r. 64 l.)
- Kodolányi Antal.** A gyümölcsfatenyésztés cserép- és faedényekben, és az így s a szabadföldben nevelt törpefák okszerű, vagyis növényélettani alapokon nyugvó metszése. (Falusi könyvtár 23. szám. Franklin-társulat. 8-r. 100 l. 27 fametszvényvel, ára 50 kr.)
- Kolozsvár környékének kőzetei és ásványai, tekintettel ipari alkalmazhatóságukra.** (Kolozsvár. Stein János nyomdája. 8-r. 27 l.)
- Konkoly Miklós.** A teljes holdfogyatkozás 1877. február 27-én és az 1877. (Borelli) I. számú üstökös színképének megfigyelése az ó-gyallai csillagdn. (Értekezések a mathemat. tudományok köréből. V. kötet. 8. sz. Akadémia. 8-r. 7 l. ára 10 kr.)
- Koroda Pál.** Költői elbeszélések. (Tetty Nándor s társa. 12-r. IV, 81 l. ára 1 frt.)
- Könyvek, Jogi ismétlő-, gyűjteménye.** V. (L. Anonymus.)
- Könyvek, Ó-testamentumi apokrifus.** (L. Kámory Sámuel.)
- Könyvesház, Magyar.** 36. 37. (L. Caballero, Sealsfield Károly.)
- Könyvtár, Falusi.** 23. sz. (L. Kodolányi.)
- Könyvtár, Közhasznu családi.** 19. sz. (L. Steiner János.)
- Könyvtár, Olesó.** 40. sz. (L. Lessing.)
- Könyvtára, Magyar orvosi könyvkiadó társulat.** XXX. köt. (L. Orth J.)
- Közmunkák, Fővárosi, tanácsának hivatalos jelentése 1876-dik évi működéséről.** (Hornýánszky Viktor nyomdája. 4-r. 48, 12 l.)
- Kriesch János.** A természetrajz vezérfonala. II. rész. Növénytan. 4-dik kiadás. Átdolg. Simkovits Lajos. (Nagel Bernát. n. 8-r. VII, 310 l. ára 1 frt 80 kr.)
- Kruesz Krizosztom.** Főpásztori szózat a keresztény hívekhez. (Komárom. Siegler Károly nyomdája. 8-r. 15 l.)
- Kun Zoltán.** Értekezés a pneumaticus gyógykezelésről a légzőszervek bántalmainál. (Sárospatak. Pfeifer Nándor. n. 8-r. II, 66 l. ára 80 kr.)
- Kvassay Jenő.** Rétmívelés, különös tekintettel az alagesővezésre és öntözésre. 83 fametszetű ábrával. A földm., ipar- és keresked. minist. által jutalmazott pályamű. (Eggenberger n. 8-r. XI, 213 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Lázár Gyula.** Az ozmán uralom története Európában. I. kötet. A török nemzet őstörténelmétől egész I. Szelim haláláig (1520). (Franklin-társulat. 8-r. VIII, 334 l. ára 4 frt.)
- Lenhossék József.** Az emberi vese Malpighi-féle lobrai. (Értek. a természettud. köréből. VIII. köt. 5. sz. Akadémia. 12 l. 3 ábrával. ára 20 kr.)
- Lenhossék József.** Polymikroskop. (Akadémia évkönyvei. XV. köt. 5. db. Akadémia. 4-r. 21 l. 3 táblával. ára 40 kr.)
- Lessing G. E.** Laokoon, vagy a festészet és költészet határaitól. Futólagos fejtegetésekkel az ókori művészet történetének egyes pontjaihoz. Ford. és bevezette Braun Zsigmond. (Olesó könyvtár 40. sz. Franklin-társ. 16-r. 280 l. ára 50 kr.)
- Lewes György Henrik.** A philosophia története Thalestól Comteig. Az angol eredeti 4-dik javított és részben átdolgozott kiadás után a m. tud. akadémia megbízásából fordította Bánóczy József. II. kötet. (Akadémia. 8-r. IV, 654 l.)

- Lindner Gusztáv.** Az építkezési és tűzrendészeti valamint a tűzbiztosítási ügynek reformja Magyarországon. (Külön lenyomat a »Magyar Themis«-ből. Athenaeum 8-r 88 l.)
- Losoncy József.** A Mindenség létesülése; az állag, és élet keletkezése; az érzés és szellem, a lélek keletkezése és működése, a teremtő-isteni vilerő-egyenlítésbe. 2. kiadás. (Debreczen. Szerző. 8-r. ára 50 kr.)
- Lukas József.** A hatodik nagyhatalom vagy: a modern sajtó. A magyar viszonyokra való tekintettel közli Tomor Ferenc. (»Hunyadi Mátyás«-intézet. 8-r. 175 l. ára 1 frt.)
- Lukács Gyula.** A török nemzet vendégei. A magyarországi török rokonszenvi tüntetések, s a konstantinápolyi út története. (Metzger Emil. 8-r. 111 l. ára 1 frt)
- Macanlay.** Anglia története II. Jakab trónralépte óta. Fordította Zichy Antal. IV. köt. (Akadémia 8-r. 545 l.)
- Martin Lajos.** A változtatási hánylat alkalmazása a Propeller-fölület egyenletének lefejtésére. (Értek. a mathemat. tudom. köréből. V. köt. 7. sz. Akadémia. 8-r. 30 l. ára 20 kr.)
- Mezei Ernő.** Bolyongások az olasz ég alatt. (Zilahy Sámuel. 8-r. VII, 171 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Mezei Ernő.** Tisza Kálmán 1877-ben. (Rosenberg testv. k. 8-r. 59 l. ára 40 kr.)
- Miavecz László.** A földművelés-, ipar- és kereskedelmi m. kir. ministerium által az 1867—1876. években kiadott és 1876. év végén még érvényben állott m. kir. távirászati rendeletek gyűjteménye. A táviradai teendők egyes szakjai szerint csoportosítva tárgymutatóval és tartalom-jegyzékkel ellátva. (Hornvánszky. nyomdája. 4-r. 154 l. ára 3 frt.)
- Mihalkovics Géza.** Az agy fejlődése magasabb rangú gerincezesek és emberi ébrényeken tett vizsgálatok nyomán. (Akadémia évkönyvei XV. köt. II. darab. Akadémia. 4-r. V, 224 l. 65 ábrával 7 köny. táblán. ára 3 frt)
- Mill János Stuart.** A deductiv és inductiv logika rendszere, mint a megismerés elveinek és a tudományos kutatás módszerének előadása. Az eredeti 7-ik kiadása után a m. t. akadémia megbízásából ford. Szász Béla. II. köt. (Franklin. társ. 8-r. IV, 496 l. ára 3 frt.)
- Mindszenty Gedeon és Zsasskovszky Endre.** Hymnus a Pápáért. IX. Pius ő szentsége 50 éves püspöksége emlékeül. 1877. június 3. (Eger. Érsek-lyceumi nyomda. 4-r. 8 l.)
- Ministerium.** A közmunka- és közlekedési m. kir., kiadmányai. XII. füzet. (L. Calandra Claudio.)
- Molitor Vilmos.** Égető kérdések. Magyarítá a kalocsai növendékpapság »Sz. Ágoston-egylete. (Kalocsa. Malatin és Holmeyer nyomdája. 8-r. 173 l.)
- Moller Ede.** Magyar Kalliope. Széptani fejtegetés (Szigeti veszedelem. Zalán futása. A kiovi csata.) (Sopron. Aigner Lajos. 16-r. II. 252 l. ára 2 frt)
- Montépin Xavér.** A házasságtörés drámái. Legujabb társadalmi regény, 32 eredeti párisi képpel. Franeciából ford. Mártonffy Frigyes. 1—8 füz. (Mehner Vilmos. n. 8-r. 1—320 l. egyes füzet ára 25 kr.)

- Montépin Xavér.** A vörös boszorkány. Regény. Ford. Berényi. II—III. kötet. (Szépirodalmi Csarnok. X. évf. 4—6. füzet. Szerkeszti Friebeisz Ferencz. 8-r. 65—190., 1—112. Egy füzet ára 30 kr.)
- Montépin Xavér.** Páris tragédiái. Regény. Ford. Mártonffy Fr. VII—XIV. kötet. (Pfeifer Nándor. 8-r. ára 6 frt.)
- Muzeum,** Kis Nemzeti, 38. szám. (L. Verne Gyula.)
- Nagy Alajos.** Ifjúságunk elszilajulása. Külön lenyomat a »Népiskolá«-ból. (Eger. Ersek-lyceumi könyvnyomda. 8-r. 68 l. ára 30 kr.)
- Ney Ferencz.** Gyakorlati német nyelvtan Ollendorf H. G. tanmódszere alapján, mely szerint német nyelven olvasni, írni és beszélni a legrövidebb idő alatt alaposan megtanulhatni. Tanodai s magánhasználatra. I. rész. 14-ik kiadás. (Lampel R. 8-r. II, 262, VII l. ára 1 frt.)
- Nordheim Gyula.** A német nyelv sajátossága. A magyar nyelv sajátságokra vonatkozó jegyzetekkel. Rövid tan- és kézi könyv iskolai és magánhasználatra. (Lafite Emil. 8-r. VI, 208 l. ára 1 frt 30 kr.)
- Nőiparegylet,** Az országos, évkönyve az 1876-ik évről. (Kocsi Sándor nyomdája. 8-r. 45 l.)
- Oklevéltár,** Békésmegyei. (L. Haan Lajos és Zsilinszky Mihály.)
- Olvasókönyv** középiskolák alsó osztályai számára. II. füzet. (L. Békési)
- Ónody Bertalan.** Khiva gazdasági növényeiről és a velök hazánkban megkezdett honosítási kísérletekről. (Kilián Frigyes. 8-r, 15 l. ára 25 kr.)
- Pachtler G. M.** A humanitás bálványja, vagy a szabadkőművesség positiv része. Német eredetiből ford. K. R. és a pécsi növ. papság Szt. Pál társulata. 2 köt. (Tetty Nándor s társa. n. 8-r. IV, 430 s 471 l. ára 3 frt.)
- Pachtler G. M.** A szabadkőművesség titkos harcza trón s oltár ellen. (Német eredetiből fordította K. R. (Tetty Nándor s társa. N. 8-r. IV, 340 lap ára 1 frt 20 kr.)
- Pálffy József.** A keresztény anyaszentegyház rövid története. Kisebb kiadás. evang. népiskolák számára. 3. kiadás. (Kókai Lajos. 8-r. 87 l. ára 36 kr.)
- Périn Károly.** A keresztény társadalom törvényei. Magyarítá a budapesti közp. növendékpapság magyar egyházirodalmi iskolája. 8-r. VIII. 620 l. ára 3 frt
- Pius,** IV. római pápa ő szentségének élete. Ő szentsége folyó évi június 3-iki 50 éves püspöki jubilaeumának emlékére (IX. Pius pápa jól talált arczképével). (Ürge László. k. 8-r. 56 l. ára 30 kr.)
- Plósz Sándor.** A magyar váltójog kézikönyve. (Zilahy Sámuel. n. 8-r. V, 333 l. ára 2 frt 80 kr.)
- Propper N. János.** Magyar szokások és erkölcsök a XVII. században. (Debreczen. Szerző. 8-r. 94 l.)
- Rác Miklós.** Egyházi beszéd az év első napján. (Debreczen. Városi nyomda. 8-r. 15 l. ára 15 kr.)
- Rápoly Károly.** A kezdet titkai. Kedélyes költői rajz 3 szakaszban. (Brassó. Aigner Lajos biz. 12-r. 7, 112 l. ára 50 kr.)
- Remekírók,** Görög és latin, gyűjteménye. 13. (L. Cicero.)

- Rendeletek tára.** Magyarországi. XI. folyam. 1877. Hiv. kiadás. 1. füzet. (Zilahy Sámuel. n. 8-r. 80 l. ára 50 kr.)
- Révész Imre.** Adalékok a m. t. Akadémia történetéhez. (Értek. a Nyelv- és Széptudományok köréből. VI. köt. 6. szám.)
- Ribáry Ferencz.** A legujabb kor története. Bevezetésül: a XVIII. század bölcészeti irodalmának ismertetése. (Athenaeum. 8-r. 312 l. ára 1 frt 70 kr.)
- Roder Adolf.** Levélszerinti oktatás a német nyelv öntanulására. Toussaint-Langenscheidt tanmódszere alapján. 31—40 levél. (Grimm Gusztáv. n. 8-r. 481—743 l. ára 20 kr. Az összes levél együtt 6 frt.)
- Roller J.** Rajzfüzetek a népiskolai szabadkézi rajz gyakorlásához. 4 füzet. (Tettye Nándor s társa. 4-r. 16 l. ára 12 kr.)
- Ugyanaz. 4 füzet. Leányiskolák számára. (Tettye Nándor s társa. 4-r. 16 l. 12 kr.)
- Rudnyánszky Gyula.** Fanny dalai. (Tettye Nándor s társa. 16-r. 64 l. ára 1 frt.)
- Sand Gyula.** Césarine. Regény. Francziából ford. Rózsaági Antal. 2 köt. (Kassa, Maurer Adolf. k. 8-r. 228 és 262 l. ára 2 frt 50 kr.)
- Sándorffy Lajos.** Színházi Búcsüemlény. (Maros-Vásárhelytt. Imreh Sándor nyomdája. 8-r. 8 l.)
- Schiefner Ede.** Szent beszéd T. Dinya János nagyváradai l. sz. áldozár Endrődön 1877-ik év február hó 11-ikén tartott első szent miséje alkalmával. Franklin-társulat nyomdája. 8-r. 15 l.)
- Schuch József.** Adatok a járulékos gyökerek fejlődéséhez. (Értek. a Természettudományok köréből. VIII. köt. 3. szám. Akadémia. 8-r. 10 l. ára 10 kr.)
- Schwarzer Viktor.** A hortobágyi keserűvíz elemzése. (Értek. a Természettudományok köréből. VIII. köt. 2. szám. Akadémia. 8-r. 12 l. ára 10 kr.)
- Sealsfield Károly.** Egy túlvilági adósság. Elbeszélés. Ford. és életrajzi essayvel ellátta Csukási József. (Magyar Könyvesház. 37. Aigner Lajos. 16-r. 55 l. ára 20 kr.)
- Sebetic Rajmond.** Oktatás a kardvívásban. Iskolai s magán képzésre. A m. k. honvédelmi minisztérium által csapatiskolák számára elfogadott tankönyv. (Debreczen. Szerző. 8-r. II. 69 l.)
- Séda Ernő.** Az öngyilkosság, fejtegetve vallási, bölcészeti, jogi, történeti, lélektani, erkölcsi és társadalmi szempontokból. A bp. m. k. tudom.-egyetem által a Horváthféle jutalommal koszorúzott pályamű. (»Hunyady Mátyás«-intézet. 8-r. XI. 490 l.)
- Steiner Antal.** Vizsgálatok a Fulminátok (durrsavvegyek) vegyalkata felett. (Értek. a Természettudom. köréből. VIII. köt. 4. sz. Akadémia. 8-r. 32 l. ára 20 kr.)
- Steiner János.** Tanácsok a gyermek természetszerű testi nevelésére. Ford K. Beniczky Irma. (Közhasznú Családi Könyvtár. 19. Franklin-társ. 8-r. 112 l. ára 40 kr.)
- Szabályrendelet** a jog- és államtudomány. egyetemi karoknál tartandó tudorsági szigorlatokról s a tanulmányi és vizsgálati rendszer újjászervezése tárgyában. (Kolozsvár. 8-r. Stein János nyomdája. 8-r. 17 l.)
- Szabályzat,** Gyakorlati, a magyar kir. Honvéd lovasság számára II. rész. Hivatalos kiadás. (Légrády testvérek. 8-r. VIII. 96 l.)

- Szabó József.** Az ivóvíz kérdése Budapesten. Három előadás. (Népszerű természettud. előadások gyűjteménye. 6. Kilián Frigy. k. 8-r. 88 l. ára 50 kr.)
- Számító,** A mindenkor kész, vagyis kisegítő kézikönyv vásárlók és eladók számára. VI. javított kiadás. Eggenberger. 8-r. 120 l.)
- Szántó József.** Függelék az 1877. évi »Jogász Naptárhoz«, mely az abban 1876. évi szeptember 20-tól, 1877. évi mártius 15-ig történt változásokat tünteti ki. (Hornvánszky nyomdája. 8-r. 47 l.)
- Szentiványi Kálmán.** Egyesült Maros-Tordavármegye 1876-ki állapotáról s tett közigazgatási intézkedésekről évi jelentés. (Maros-Vásárhelytt. Imreh Sándor nyomdája. 8-r. 51 l.)
- Szilágyi István.** Adalékok a m. t. Akadémia megalapítása történetéhez (Értekezések a Nyelv- és Széptudományok köréből. VI. köt. 6 sz. Akadémia. 8-r. 100 l. ára 60 kr.)
- Szilágyi Sándor.** Carillo Alfonz diplomacziái működése (1594—1598.) (Értek. a történelmi tudományok köréből. VI. köt. 10. szám. Akadémia. 8-r. 60 l. ára 30 kr.)
- Szirontai Artur.** (Tóth). Sátánszirt. Regény. (Kókai Lajos. k. 8-r. IV, 458 lap ára 1 frt.)
- Szoliner József.** A légzőszervek és szív betegségeinek metriapneumatikus gyógy módja s annak története. A pneumatometria (légző erő-mérés), spirometria (légző képesség-mérés) és thoroca (mell-mérés) függelékével gyakorló orvosok s jelöltek számára. Egy fametszvényvel. (Rautmann Frigyes. n. 8-r. 52 l. ára 1 frt 40 kr.)
- Szombathy Ignác.** Magyar történelmi időrend vezérfonala. II. rész. 1270—1526. (Győrött. Czéh Sándor nyomdája. 8-r. 34 l. ára 20 kr.)
- Sztehlo András.** Evangyéliomi-keresztyén Vallástan polgáriskolák, algymnasiumok, reálanodák és a confirmatioi oktatás számára. 4. kiadás. (Grill Károly. 8-r. 47 l.)
- Táncsics Mihály** művei. XI. kötet. (Majoros István. 8-r. 120, 94 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Tanko János.** Világtörténelem. Amerika fölfedezésétől a forradalmak koráig. Reáliskolai tanulók használatára. Weber György művei nyomán. III. rész: Ujkor. A VI. oszt. számára. (Lampel R. n. 8-r. II, 134 l. ára 80 kr.)
- Tár,** Magyar történelmi. A történelmi kútfők ismeretének előmozdítására kiadja a m. t. Akadémia történelmi bizottsága. XXII—XXIII—XXIV. kötet. (Akadémia. 8-r. 287, 258, 300 l.)
- Télfy Iván.** Eranos. (Értek. a Nyelv- és Széptudományok köréből. VI. köt. 9. sz. Akadémia. 8-r. 34 l. ára 20 kr.)
- Teleki Domokos** gróf. A székely határőrség története. A szerző hátrahagyott kéziratából közzé tette Szabó Károly (Franklin-társulat nyomdája. 8-r. 226 l. ára 2 frt.)
- Tési Mihály.** Emlékö. A két esonka honvéd. Az 1877-ik év május 21-én tartandó budai honvéd sírok látogatása alkalmára. (Bartalits Imre nyomdája. 8-r. 8 l.)
- Thackeray W. M.** Pendennis története, jó és balszerencséje, barátjai és legnagyobb ellensége. Fordította Fáy Béla. Négy kötet. (Légrády testvérek nyomdája. 8-r. 258, 302, 335, 280 l.)
- Tisza-szabályozó-társulat,** A felső-szabolesi, 1876. év november hó 30-án Kis-

- Várdában tartott közgyűlésének jegyzőkönyve. (Buschmann F. nyomdája. 8-r. 29 l.)
- Todd Alpheus.** A parlamenti kormányrendszer Angliában, s annak eredete, kifejlődése és gyakorlati alkalmazása. A m. t. Akadémia megbizásából ford. Dapsy László. II. köt. (Akadémia. 8-r. 617 l.)
- Tóth Kálmán.** Irka-firkák. Elbeszélések, emlékjegyzetek, novellák, jellemvázlatok s több efélék. (Aigner Lajos. k. 8-r. IV, 159 l. ára 1 frt 50 kr.)
- (Törvények).** az 1877. évi törvények gyűjteménye. Hiv. kiadás. I. füzet. I—X. (Zilahy Sámuel. n. 8-r. 16 l. ára 20 kr.)
- Ugyanaz. Zsebkadás. (Zilahy Sámuel. 16-r. 32 l. ára 20 kr.)
- Váltótörvény.** a magyar, és a váltóeljárás az ezekre vonatkozó törvényekkel és rendeletekkel kiegészítve. Betürendes tárgymutatóval. (Eggenberger k. 8-r. 40 s 121 l. ára 90 kr.)
- Uzoni Sándor.** A birtokról annak védelme szempontjából ausztriai jog szerint. (Eggenberger. 8-r. 66 l. ára 40 kr.)
- Vaszary Kolozs.** Adalékok a m. t. Akadémia történetéhez. (Értek. a Nyelv- és Széptudom. köréből. VI. köt. 6. szám.)
- Verne Gyula.** Híres utazók és híres utazások története a legrégebb kortól kezdve. Ford. Vértesi Arnold. (Kis Nemzeti Múzeum. 38. szám. Franklin-társulat. 8-r. 240 l. ára 50 kr.)
- Wagner Vilmos.** Építési illetékkiszabás, átszámítási és segédtáblák a métermértékre alkalmazva, a m. k. pénzügyministerium főfelügyelete alatt álló hivatalok számára. I. rész. Építési illetékkiszabás és átszámítási táblák a métermértékre alkalmazva. 11 ábrával. Kiadja a m. k. pénzügyministerium. (Grill Károly. 8-r. IV, IV, 257 l. ára 2 frt 60 kr.)
- Wekerle László.** Az észjog vezérelvei. Értekezés a »principium essendi, fiendi et cognoscendi« nyomán. (Aigner Lajos. n. 8-r. 79 l. ára 1 frt.)
- Wenzel Tivadar.** A magyar magán jog rövid áttekintése. (Pfeifer 8-r. XI. 204 l.)
- Witt Fülöp.** A légnyomás két népszerű előadásban. (Nagy-Kanizsa. Fischel Fülöp nyomdája. 8-r. 44 l. ára 30 kr.)
- Witt Fülöp.** A villamosság két népszerű előadásban. (Nagy-Kanizsa. Fischel Fülöp nyomdája. 8-r. 44 l. ára 40 kr.)
- Zachar Gyula.** A francia kettős könyvvitel alkalmazása hitelintézeteinkben. (Első magyar egyesületi könyvnyomda. 8-r. 175 l.)
- Zalay Pál.** Halottkémi kalaúz. Gyakorlati útmutatás a hivatalos szabályrendelet alkalmazására és megértésére; a szabályrendelet hivatalos szövegével. Orvosok és halottképek használatára. (Eggenberger. 8-r. 125 l. Két fametszetű ábrával, ára 80 kr.)
- Zsilinszky Imre.** A magyar telekkönyvi rendtartás mai érvényében. Egyenlő tekintettel az elmélet és gyakorlat igényeire s különös figyelemmel a felsőbb bíróságok határozataira. 2. ujjonnan átdolgozott kiad. (Pfeifer Nándor. n. 8-r. VIII. 327 l. ára 3 frt.)
- Zsilinszky Mihály.** Az egyetemes történelem főbb eseményei életirati vázlatokban. I. rész: Ó-kor. 4-ik jav. kiad. (Kilián Frigyes. 8-r. VIII, 144 l. ára 60 kr.)

Hazai nem-magyar irodalom.

- Bachsitz Moriz.** Der Kurort Szkleno in topographischer, geologischer, historischer, phisikalisch-chemischer Hinsicht und seine physiologischen und therapeutischen Wirkungen. (Wodianer nyomdája. 8-r. 27 l.)
- Balogh Tihamér.** Die Behandlungs-Methoden der Diphtheritis. (Lafite és Elsner. 8-r. 85 l.)
- Böhm Hermann.** Treffer und Fehlschüsse aus einer ungezogenen Stahlfeder nach lebenden Zielseiben. Humoristische Vorlesung (Wodianer nyomdája. 8-r. 29 l.)
- Corvina.** (Deutsch Mór. 8-r. 17 l.)
- Entgegnung** auf die Brochüre: ist das »Du« im österreichischen Officiers-Corps zeitgemäss? (Grill Károly. 8-r. 31 l.)
- Fraknói Wilhelm.** Skizze der Culturzustände Ungarns. (Separat-Abdruck aus dem I. Hefte der »Literarische Berichte aus Ungarn.« Franklin-társ. 8-r. 49 l.)
- Gáspár Ignatz.** Erster Unterricht in der Erdbeschreibung für die Volksschulen Ungarns. (Tetty és társa. 8-r. 90 l. 23 fametszvényvel. ára 40 kr.)
- Krebs Gotthold.** Militärische Beredsamkeit. Eine Sammlung kriegsgeschichtlicher Beispiele. (Grill Károly. 8-r. 59 l.)
- Landesgesetze** des Jahres 1877. I. Heft. I—IX. (Ráth Mór. 8-r. 18 l. ára 20 kr.)
- Licht und Schatten.** Schauspiel in fünf Acten. (Lauffer Vilmos. 8-r. 160 l.)
- Lindner Gustav.** Zur Reform des Bau-, Feuerpolizei- und Versicherungswesens in Ungarn. (Pfeifer F. 8-r. 47 l.)
- Nordheim Julius.** Das Eigenthümliche der deutschen Sprache. Kurzgefasstes Lehr- und Handbuch für Schule und Haus. (Lafite és Elsner. 8-r. 190 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Rechnungsfauenzler,** Untrüglicher. Unentbehrliches Hilfsbuch für Käufer und Verkäufer. 6-te Auflage. (Eggenberger. 8-r. 120 l.)
- Regulirung,** Die, einiger ung. Municipien. (Ráth Mór. 8-r. 31 l. ára 40 kr.)
- Sváby Coloman.** Das Eisenbad Bösing. Aus Anlass des hundertjährigen Jubiläums am 27. Mai 1877. (Pozsony. Angermayer Károly. 8-r. 8 l.)
- Szohner J.** Gemeinnützige Mittheilung über die pneumatische Behandlung als einer der verlässlichsten Heilmethoden der verschiedenen Brust- und Herzkrankheiten, mit Hinweisung auf die vielartigen bis nun unbeachtet gebliebenen vorzüglichen Eigenschaften der Quellen des Curortes Gleichenberg in Steiermark. (Kornis Alajos nyomdája. 8-r. 20 l.)
- Wucher-Gesetze.** (Ráth Mór. 8-r. 8 l. ára 20 kr.)
- Curtii Rufi,** Quinti, orationes electae. Edidit Stephanus Bodor. (Rimaszombat. Rábely Miklós betüivel. 8-r. 32 l.)
- Findura** Stephanus e Söreg. Vade, referque pios Elegia candida sensus sincero vatis pectore progenitis venerabili Capitulo Rosnaviensi. (Rimaszombat. Rábely Miklós betüivel. 4-r. 8 l.)
- Knižnica,** Grosseva, pre slow mládež. Swäzok 2—7. (L. Viridion.)
- Sasinek, Franko V.** Dejiny kráľovsta Uherského. Diel II. Sošit 3. (Turócz-Szt.-Márton. Nyomda-részvény-társaság. n. 8-r. 241—408 s I—VI l. ára 1 frt.)

- Schillinger Fr.** Pomocné (ratovacie) zachádzanie pri zdanlive mrtvých. Toth Emerich, Prisluhovanie pomoci pri krvotokach. (Selmeez, Ioerges J. 8-r. 15 l. ára 10 kr.)
- Toth Emerich.** Prisluhovanie pomoci pri krvotokach. (L. Schillinger Fr.)
- Uputnik,** Najpravedniji računarski Neobhodno pomočná knjiga za kupce i prodavaoce. 6. naklad. (Eggenberger. 8-r. 120 l.)
- Viridion A. E. T.** Prstenkár. Návod ku shotoweniu prstenow a obrúček z konskej srsti. (Grossowá knižnica. Swázok III. Szakoleza. Skarniel József nyomdája. 8-r. 16 l. ára 5 kr.)
- Viridion A. E. T.** Stepársky Kalendárik pre začiatočnikow w owocinárstwe. (Grossowá knižnica. Swázok IV. a V. Szakoleza. Skarniel József nyomdája. 8-r. 31 l. ára 10 kr.)
- Viridion A. E. T.** Umelkár, čili : Weselý zábawnik z kunsstowného umenia. (Grossowá knižnica pre slow. mládež. Swázok II. Szakoleza. Skarniel József nyomdája. 8-r. 16 l. ára 5 kr.)
- Viridion A. E. T.** Wlk spekulánt. Rozpráwka o jednom wlčkowi z tatranských hôr. (Grossowá knižnica. Swázok 6-7. Szakoleza. Skarniel József nyomdája. 8-r. 28 l. ára 10 kr.)
- Biblioteka za ženski svet,** sveska II. III. IV. (Turgenjev J., grof Tolstoj Lav Nikolajevič, Sandić A.)
- Biblioteka zna narod.** Knjiga prva. (L. Njeguš Petar Petrović.)
- Gotov** raesunsijsija, ili knjiga raesuna za prodavaoce i kupeze. Pridodato razlog nowích Mera. (Eggenberger. 8-r. 120 l.)
- Janković Mil.** Kratak nauk madjarskop jezika pro Samarjajju. I. Cetorto pofravljeno i umnoženo izdanje. (Pancsova. Jovanovics testvérek. 8-r. IV. s 99 l. ára 36 kr.)
- Njeguš Petar Petrović :** »Gorski vijenac«, istorijski dogodjaj pri svršetku XVII. vijeka (Biblioteka za narod. Knjiga prva. Ujvidék. Popovics M. testvérek. 16-r. XII, 124 l. füzve ára 50 kr.)
- Novaković Stojan.** Srpske narodne zaponetke IV. izdanje zadužbine Cupičeje. (Pancsova. Jovanovics testvérek. 8-r. XXXIII. s 283 l. ára 1 ft.)
- Popović Panta,** Barjaktar Bojana, pripovetka iz hercegovačkog ustonka 1875. (Ujvidék. Popovits M. testvérek. 16-r. 30 l. ára 10 kr.)
- Sandić A. :** »Draga« (Kárla) pripovetka iz českog života seoskog. Napisala Božena Njemeova. (Biblioteka za ženski svet, sveska IV. Ujvidék. Popovics M. testvérek. 8-r. XVI, 68 l. füzve ára 40 kr.)
- Tolstoj Lav Nicolajevič (grof).** »Sreča u braku.« S' ruskoga preveo Sava Petrović. (Biblioteka za ženski svet, sveska III. Ujvidék. Popovits M. testvérek. 8-r. VIII, 144 l. ára 60 kr.)
- Turgenjev Ivan Sergijević :** »Faust«, s' ruskoga preveo A Hacič. (Biblioteka za ženski svet, sveska II Ujvidék. Popovits M. testvérek. k. 8-r. XII, 72 l. füzve ára 30 kr.)
- Filipović Ivan,** hrvatski i njemački rječnik, II. dio »hrvatsko-njemački« sv. 24. (Zágráb. Hartmáň Lipót. 1841-1920 l. ára 35 kr.)

- Kosovo.** srpske narodne pjesme o boju na Kosovu. Pokušaj da se sastave u ejinu kao spjev. Treće izdanje. (Zágráb. Hartmán Lipót. 8-r. 80 l. ára 30 kr.)
- Kukuljević Sakeinski Ivan.** Hrvati za nasljednoga rata. Preštampano iz XXXVIII. knjige »Rada Jugoslavenske akademije znanosti umjetnosti.« (Zágráb. Tisak Dioničke tiskare. 8-r. 100 l.)
- Magdić Mile.** Topografija i poviest grada Senja. (Zeng. Luster 8-r. 160 l. Zeng város fényképével. ára 80 kr.)
- Záhalnič.** Opravdivý rátajúci. Nezhádzajúca pomáhačá kniha pre kupceou a predavačou. 6. náklad. (Eggenberger. 8-r. 120 l.)
- Cipariu Tim.** Despre limb' a romana. Suplementu la Sintactica. (Nagyszeben. Filtseh S. nyomdája. 8-r. 59 l.)
- Formulariu** infalibile de calculare. Ne-aperatu de lipsa pentru cumperatori si vendiatori. Ed. a VI. (Eggenberger. 8-r. 120 l.)
- Velceanu Mihailu.** Educatiunea de scóla si acasa. (Sibiu. Krafft W. nyomdája. 8 r. 91 l.)
- Bugistre-Belleysan.** Les intrigues moscovites en Turquie. La vérité sur les massacres de Bulgarie. II. édition. (Franklin-társulat. 8-r. XV. 332 l. ára 5 frank.)
- Mažuranić Giovanni,** Morte di Ismail Cenić-Aga. Poema. Arad. in metri italiani dal P. E. Bolla. (Fiume. Rospini Xaver. 8-r. LXI, 63 l. ára 1 frt 20 kr.)

Vegyes közlemények.

A M. N. Múzeum könyvtára az 1877-ik év első felében gyarapodott:

1. Vásárlás útján 1628 nyomtatvánnyal, 458 oklevéllel és 7 kötet kézirattal. Ezekért kiadott 1997 frt 67 kr.
2. Ajándékok útján 1026 nyomtatvánnyal, 569 oklevéllel és 7 kötet kézirattal.
3. Kötetes példányokból: 1891 nyomtatvánnyal. Bekötöttetett 590 kötet és 3006 apró nyomtatvány. Az olvasók száma 11813 volt, kik 21727 nyomtatványt, 2567 oklevelet és 380 kéziratot használtak.

Szegedi Pál, XVI. századbeli olasz költő. A N. Múzeum könyvtára közelebb antiquáriusi úton több ritka XVI—XVIII. századbeli hazánkat érdeklő olasz nyomtatványnak jött birtokába. Különösen figyelemreméltó egy négy 8-adrétű levélből álló kis füzet, melynek czíme a következő: „Capitolo in lode de cocchi molto ingegnioso, con un sonetto per il contrario, cosa degua di essere veduta et letta. Novamente posta in luce. In Fiorenza. Et ristampata in Bologna

per Alessandro Benacci. 1572. Con licentia de i Superiori.“ („Egy fejezet a kocsi dícséretéről, egy sonettel, mely az ellenkezőt tartalmazza.“) A füzet élén ajánlólevél áll: „All' Illustrissima et Eccellen-sissima Signora la S. Leonora Cibba Marchesa di Cittone dignissima nolta mia Patrona honoratissima.“ Aláírva „Di V. S. Illustrissima humilissimo servitore *Paolo Zeguedi di Pest Ungaro*.“ Az ajánlólevélben elbeszéli, hogy ezen, a kocsi magasztaló vers véletlenül jutott kezébe, és barátai több év óta sürgetik, hogy azt bocsássa közre. Midőn ezt teszi, a marchesának ajánlja hálája jeléül, melyet szegénysége miatt (perche is sono povero) másként nem bizonyíthat be. Úgy látszik a levelet Florenzben írta, mert e városról így ír „questa santo magnifica et honorata citta di Firenze.“

Hogy a versnek Szegedi a szerzője, kétségtelen. Gyakran előforduló eset az, hogy a szerző úgy tüntette fel művét, mintha arra véletlenül akadt, és ő csak kiadója volna. Egyébkint a vers Magyarországról is említést tesz:

„Non posso dire a quel che 'l Cocchio e buono
Ne come in Ungheria e in Fiandra s' usa
Prestarli in poste con d' argento il suono.“

A verset, mely a kocsi magasztalja, sonett követi, mely a kocsi használatának káros következményeit adja elő.

Szerzője kétségkívül ugyanaz a személy azzal a Szegedi Pállal ki 1578. a wittenbergi magyar tanulók seniora volt és a következő évben sárospataki tanár lett.¹⁾ Irodalmi munkásságáról eddig semmit sem tudunk. Aligha nem az egyetlen magyar író, ki olasz verseket írt.

Idari Péter „Historia Alexandri magni“ című magyar verses munkájából, mely Debreczenben 1582-ben jelent meg, és a melyből ekkorig csak két példányt ismertünk — az egyik Nagy István könyvtárával külföldre vándorolt, a másikat a bécsi Theresianum könyvtára bírja — a múzeumi könyvtár egy tisztán és épen fenntartott példányt szerzett Butsch augsburgi antiquáriustól. Ára 60 német mark volt.

Héber Corvinák. Hochmuth Ábrahám rabbi a „Veszprém“ május 22-iki számában felhívja a tudományos körök figyelmét Fürst

¹⁾ Sárospataki füzetek. 1864. 411. 1.

Gyula „Geschichte des Karäerthums“ czímű munkájára (Lipcese 1861—5.). Ebben Áhron ben Ellija tudós férfinak munkáit ismeretvéen, midőn (II. 276 l.) a „Szefer ha-Miczvoth“ czímű munkáról (Parancsok könyve) szól, megjegyzi, hogy annak egy kézírati példánya megvan a jénai egyetem könyvtárában, hová „a budai zsákmányból került“; 287 4-edrétű pergamen lap. Továbbá ezen munkának az állatok megöléséről szóló második szakasza mint kézírát megvan a lipcei városi könyvtárban, mely 1470-ben Konstantinápolyban Josef ben Száádja által egy Michael ben Baruh nevezetű ifjú számára készíttetett, 28 lapot foglal magában s mint függelék egy másik Ecz-Chájjim nevezetű nagyobb munkához van csatolva. Emez (Ecz-Chájjim) mint amaz a zsákmánydarabokhoz tartoznak, melyek Budának, Leopold serege által 1686-ban történt bevétele alkalmával raboltattak el. — 273. lapon az Ecz-Chájjimnek Leyden, München, Bécs, Lipcese és Velenceze könyvtáráiban meglevő kézíratairól szólván, azt mondja: „Ezen munkának tudományos kiadása (Lipcsében 1841. 8) a lipcei azaz a budai és a müncheni kézíratok után készíttettek el.“

Ezekből láthatni, — mondja Hochmuth — hogy Áhron ben Ellija Káraíta tudós munkái közül a Corvina-féle könyvgyűjteményben voltak: 1. Ecz-Chájjim (Lipcese), 2. Gán-Éden, vagy Szefer ha-Miczvoth (Jéna), 3. ennek egy szakasza (Lipcese).

A nm. vallás- és közoktatási ministerium felhívására a következő könyvtárak ismertetései érkeztek be.

A losonczyi könyvtárak *Concilia Milostól.*

A győri püspöki nagyobb seminárium könyvtára *Kisfaludy Bélától.*

A nyitrai székesegyház könyvtára.

A ugocsamegyei népkönyvtár *Doby Antaltól.*

A győri kir. jogakadémia könyvtára *dr. Kautz Gusztávtól.*

A pécsi püsp. joglyceum könyvtára *dr. Daempff Sándortól.*

A nagy-körösi ref. lyceum könyvtára *Mészöly Gáspártól.*

A nagy-körösi reform. tanító-képezde könyvtára *Losonczy Lászlótól.*

A pozsonyi evang. lyceum könyvtára *Harmath Károlytól.*

A késmárki evang. lyceum könyvtára *Palcsó Istvántól.*

A rozsnói evang. gymnásium könyvtára *Kramarcsik Károlytól.*

- Az *igloi* evang. főgymnásium könyvtára *Pákh Károlytól*.
 A *nyíregyházai* evang. gymnásium könyvtára.
 A *miskolczi* evang. algymnásium könyvtára *Szántó János*tól.
 A *sajó-gömöri* evang. algymnásium könyvtára *Oravec Mihály*tól.
 A *gömöri* evang. esperesség *rozsnyói* könyvtára *Krausz Lajos*tól.
 A *gömöri* evang. esperesség *kövvi* könyvtára *Bradofka Károly*tól.
 A *gömöri* evang. esperesség *csetneki* könyvtára.
 A *csurgói* helv. hitv. gymnásium könyvtára *Zöld Ferencz*től.
 Az *eperjesi* evang. collégium könyvtárai *Rosenberg Mór*, *Hazslinszky Frigyes* és *Flórián Jakab*tól.
 A *selmeczi* ev. lyceum könyvtára *Timkó János*tól.
 A *nagy-váradi* kir. jogakadémia könyvtára *dr. Bozoky Alajos*tól.
 A *pápai* ref. collégium könyvtára *Rózsa István*tól.
 A *nagy-szebeni* kir. jogakadémia könyvtára *dr. Sentz Alajos*tól.
 A *kishonti* evang. esperesség *rimaszombati* könyvtára *Glauf Páltól*.
 A *kishonti* evang. esperesség *cserencsényi* könyvtára *Krno András*tól.
 A *pannonhegyi* főapátság könyvtára *Kuncze Leótól*.
 A *soproni* ev. lyceum könyvtára *Müllner Mátyástól*.
 A *kolozsvári* ref. főtanoda könyvtára *Szabó Sámuel*től.
 A *háromszéki* Cserei-Múzeum könyvtára *Vasady Gyulától*.
 A *bodoki* gróf Berényi-féle könyvtár *Deák Farkas*tól.
 A *nagy-enyedi* ref. collegium könyvtára *Bód Pétertől*.
 A *székely-udvarhelyi* reform. collégium könyvtára *Szakács Mózes*től.
 A *sepsi-szent-györgyi* ref. tanoda könyvtára *Fülöp Gézá*tól.
 A *zilahi* ref. gymnásium könyvtára *Török István*tól.

A M. N. MÚZEUM KÖNYVTÁRA

keresi megvásárlás végett a következő műveket :

- 1) »Magyar Orvosok és Természetvizsgálók nagygyűlésének munkálatai«-ból az 1., 4., 12., 15., 16. kötetek.
- 2) »Budapesti Szemle.« Szerkeszti Csengery Antal. I., III. füzet 1857. évfolyamából, XI. füzet az 1858. évfolyamból.
- 3) Sárospataki Füzetek.
1857. évf. 2. féléve.
1857^{1/2}. évf. II., VI—X. füzetei.
1859. vagy 3. évf. IV., VI., VII., VIII., IX., X. füzetei.
1864. vagy 8. évf. II. füzete.
1866. vagy 10. évf. IX., X. füzetei.
1869. vagy 13. évf. VI., VII., VIII., IX., X. füzetei.
- 4) Színházi Zsebkönyv. 1841., 1848., 1851., 1852., 1865. évf.

18. századbeli magyar irodalom.

- 1) Molnár J.: Az Anyaszentegyháznak története. 4-dik kötete. N.-Szombat és Kolozsvár. 1788.
- 2) Bod: Az Isten vitézkedő Anyaszentegyházának világi kezdetétől fogva — rövid Historiája. Bazel 1760, újra 1777.
- 3) Orosz: Első Lajos m. király krónikája. Kassa. 1731.
- 4) Baranyi: A geographiai tudománynak első kezdete. Hále. 1749, újra Pest 1787.
- 5) Dálnoki: Veres Gerzson feljegyzései versekben. 1704—1722.
- 6) Borsai Nagy Pál: Meglett dolgok rövid leírása a magyaroknak Scythiából kijötte óta. 1736-ig.
- 7) Miskolczi: Chirurgicali utitárs. Győr. 1724.
- 8) Maróti: Harmonikus Zsoltár: avagy az éneklés mesterségéről. Debr. 1756.

9) K é n o s i T ö z s é r: De typographiis unitariorum in Transylvania etc. 1753.

10) N a l á c z i: Euphemia. Pozs. 1783.

11) P. Z o y m u s: Keresztyén tanító beszédek. 5. k. Pozs. 1749.

12) T a s n á d i: Hitnek fundamentomi 51. pred. 2. kötet. Kassa. 1794.

19. századbeli magyar irodalom.

13) T ó t h F e r.: Lelki pásztori (gondviselés) theol. Kom. és Győr. 1802—10. 2—3. kötet.

14) S á r v á r i: Philosophusi Ethika. 2. Nagy-Várad. 1802.

15) S z e m e r e P á l: Poetai Zsengék. 1806.

16) H o r v á t h J á n o s: Ékesszólás a koporsónál. Veszprém. 1816.

17) T a n á r k y J á n. Plutarchusnak némely görög és római nagy emberek élete. Pest. 1807—9. 3-dik kötet.

18) K o l m á r J. Ker. katedrai Tanítások. Pest. 1830. 2 kötet.

19) U g y a n a z: Ker. katedrai tanítások. Szarvas. 1854. 2 kötet.

20) D i ó s z e g i S.: Erkölesi tanítások predikációkban. Debreczen. 1808. 2-dik kötet.

MAGYAR KÖNYV-SZEMLÉ.

KÖZREBOCSÁTJA

A M. NEMZETI MÚZEUM

KÖNYVTÁRA.

BUDAPEST.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ HIVATALA.

1877.

AZ ÖTÖDIK FÜZET TARTALMA :

A magyar nemzeti múzeum könyvtárának magyar történeti és irodalomtörténeti kiállítása.	261—320
Jelentés a magy. nemz. múzeum könyvtárának állapotáról és gyarapodásáról 1876, 7-ben.	320—323
Tipray Tivadar : A magyar irodalom 1877-ben	324—340
Hazai nem-magyar irodalom	340—343
Hazánkat érdeklő külföldi munkák	343—346
Vegyes közlemények	346—348

MAGYAR KÖNYV-SZEMLE.

A magyar Nemzeti Múzeum könyvtára ezen cím alatt folyóiratot indít meg, mely a magyarországi könyvészet és a hazai könyvtárak közlönye óhajt lenni.

Közölni fog a régibb magyarországi bibliographia körébe tartozó értekezéseket és az újabb felfedezésekről szóló értesítéseket. Ismertetni fogja a hazai könyvtáraknak történetét, szervezetét, nevezetesebb tudományos kincseit és szerzeményeit. Továbbá összeállítandja a magyarországi sajtó irodalmi érdekű termékeinek és a hazánkat érdeklő külföldi munkáknak lehetőleg teljes és pontos jegyzékét.

Készséggel megnyitja hasábjait a könyvtárnokok és könyvgyűjtők felszólásainak, javaslatainak és kérdéseinek; számít mindazoknak szives közreműködésére, kiket hivatalos állásuk és irodalmi foglalkozásuk ezen térre vezet.

A »Könyv-Szemle« megjelenik évenként 24 ívnyi terjedelemben, két-havi füzetekben, díszes kiállításban.

Előfizetési ára egész évre bérmentes szétküldéssel együtt 2 frt 40 kr.

Az első évfolyam szintén 2 frt 40 kron rendelhető meg.

Az előfizetési pénzek Knoll Károly urhoz a M. Tud. Akadémia könyvkiadó hivatalába, vagy a Történelmi társulat pénztárához, vagy végre a legközelebbi könyvkereskedésbe, egyéb küldemények és irodalmi közlemények a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába küldendők.

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRÁNAK
MAGYAR TÖRTÉNETI ÉS IRODALOMTÖRTÉNETI KIÁLLÍTÁSA.

I.

Oklevelek és levelek.

1. 1224. II. Endre király horvátországi Damald nevű hűtlen alattvalójától, ennek a Corea vizétől a tengerig lenyúló birtokát Gergely és István ispánoknak adományozza.

A ezérna zsinóron lefüggő kettős arany pecsét első lapja a királyt trónon ülve tünteti elő, jobbában a királyi pálczát, a melléhez szorított balkézben az ország arany almáját tartja; jobbról a király feje mellett a nap, balról a félhold és e fölött csillag látható. Kőrírata: »† Andreas. Dei Gratia Ungarie Dalmacie Croacie Rame Servie Gallicie Lodomerique Rex.«

A hátlapján, szívalakú pajzsban négy pólya, ezek hármán kisebb szív elé szemben egymással futó állatok, a legalsó pályán csethal vehető ki. Kőrírata: »† Sigillum Secundi Andree Tercii Bele Regis Filii.«

2. 1251. nov. 23-án. IV. Béla István ispánnak, Jakab, Gergely, Dániel és Obrad brebiri nemeseknek a tatárfutás alkalmával tanusított hűségök jutalmául Brebervármegyét adományozza.

A lefüggő kettős arany pecsét előlapja a trónon ülő királyt ábrázolja, a jogarral és aranyalmával. Kőrírata: »† Bela Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Servie, Galicie, Lodomerie, Cumanie Rex.«

A hátlapon, szívalakú pajzsban kettős kereszt látható. Kőrírata: »† Sigillum Quarti Bele, Secundi Andree Regis Filii.«

Ily arany pecséttel ellátott oklevelek arany bulláknak nevezetnek; bár rendszerint II. Endrének 1222-diki törvénykönyve szokott per eminentiam arany bullának neveztetni. Ennek hét példánya közül egy sem maradt fenn. Egyéb, arany pecséttel ellátott oklevelek is igen ritkák. A Nemzeti Múzeum ezen kettőn kívül még egy harmadikat is bír, IV. Bélától 1258-ból. Az esztergomi érsekség levél-

tára kettőt bír; egyet II. Endrétől 1233-ból, és egyet Hunyady Mátyás királytól 1465-ből. (Ezeket ismerteti Knauz N. a Történelmi Tár X. kötetében. 205—218. l.)

II. Endre.*) (1205—1235.)

3. 1217. Vruz zalavári jobbágyot testvéreivel egyetemben a várjobbágyok sorából kiveszi.

A hártya oklevélről lefüggő pecsét elveszett.

4. 1222. Osl ispán fiainak a sopronyi várhoz tartozó Moglocha nevezetű földet adományozza.

A lefüggő viasz pecsét alakja és nagysága miatt kiváló figyelmet érdemel. Az ily pecsétek, melyek kenyér-alakúaknak (in formam panis) neveztetnek, igen ritkák. Ezen pecséten a trónon ülő király alakja, a nap és hold által köryezve tűnik elő. A király címzeit tartalmazó kőrirat olvashatatlan.

IV. Béla. (1235—1270.)

5. 1265. augusztus 1. Miklósnak, Pál fiának, Beych nemzetségből, Hricsó várát összes tartozékaival adományozza.

Az oklevél nemcsak a király kettős pecsétjével van ellátva, melynek azonban csak töredéke maradt fenn, hanem egyúttal Fülöp esztergomi érsek pecsétjével »nagyobb biztosság kedvéért, és nehogy gyanú támadhasson« — mondja az oklevél, mert Miklós, kinek javára az kiállítatott, az alcancellárnak unokaöcscse volt.

V. István. (1270—1272.)

6. 1271. Mihálynak, Ubul fiának a Szabolcs megyében fekvő Nukupul és Tuch nevű lakatlan földeket adományozza.

A függő pecsét elveszett.

IV. László. (1272—1290.)

7. 1274. jul. 18-án. Duruzlou mesternek, az Ottokár ellen viselt hadjáratban szerzett érdemei jutalmául, a vasvári várnak Rum nevű lakatlan földjét adományozza.

A függő pecsét elveszett.

*) A Múzeum kézirat-gyűjteménye az előbbi királyoktól nem bír okleveleket. A legrégebb eredeti oklevél, mely királyainktól fennmaradt, szent Istvánnak a pannonhalmi apátság részére 1001-ben kiállított adomány-levele (azon főapátság levéltárában). A magyar országos levéltár legrégebb eredeti oklevele 1109-ből van. A XI. és XII. századból alig 40—50 eredeti oklevél maradt fenn.

III. Endre. (1290—1301.)

8. 1298. ápril 9-én. Jakab ispánnak az ungmegyei Ruzka nevű földet adományozza.

A lefüggő kettős pecsétnek csak töredéke van meg. Egyik lapján a trónon ülő király, a másikon az ország czimere: kettős kereszt, a félhold és nap által környezve.

Fenena, III. Endre neje.

9. 1295. szeptember 8. Buda. Deuecheri Márton ispánnak, a veszprémmegyei Isay nevű királynéi földet adományozza.

Az oklevél hátlapjára nyomott pecsét levált.

Ottó. (1305—1308.)

10. 1307. febr. 8-án, hamvazó szerdán. Várad. István mesternek, Mihály ispán fiának, az Omode nádor által elfoglalt szabolcs- és szathmármegyei birtokait visszaadja.

Róbert Károly. (1308—1342.)

11. 1312. május 27-én. István, László és Mihály mestereknek, Mihály ispán fiainak, az Omode nádor által elfoglalt jószágait visszaadja.

A lefüggő kettős pecsét épen van fenntartva: egyik oldalán a trónon ülő király, a másikon az ország czimere, a kettős kereszt.

Drugeth Fülöp nádor. (1321—1328.)

12. 1324. ápril 6. Itéletlevél gömörmegeyi birtokokról.

Lefüggő pecséttel, melyen lovon ülő vitéz kivont karddal látható.

I. Nagy Lajos. (1342—1382.)

13. 1351. december 11. A budai országgyűlés végzése, melyekben Lajos az arany bullát megerősíti, de a negyedik czikket, mely a nemeseknek jószágaikról szabad rendelkezési jogot biztosított volt, módosítja, s ez által az ősiséget életbe lépteti.

A jelen példány Bereg megye számára van kiállítva. Lefüggő kettős pecséttel.

Erzsébet királyné, Nagy Lajos özvegye.

14. 1384. jul. 19. Buda. Tamás szent-györgyi grófnak, Dalmácia és Horvátország bánjának meghagyja, hogy a Sebenico dalmáciai város területén lakó oláhok, az általok okozott károkért, 200 frtnyi bírságot vegyen meg.

A királyné pecsétjével, mely egy liliumot (Anjou-czímer) tüntet fel.

Mária királynő. (1382—1395.)

15. 1386. június 22. Buda. Bissenus (Besenyő) Istvánt a Kőrös-hegyen fekvő szőlői után a kilenezed fizetésétől felmenti.

A hártýára nyomott veres viasz pecséten az ország címere: négy pólyás pajzs.

Tvartkó bosniai bán.

16. 1387. A bán, testvére, anyja és tizennégy bosniai főúr biztosító oklevelet állítanak ki Vlatkó gróf részére az iránt, hogy rokonának Pavlovcic Gergelynek hűtlenségeért őt nem fogják felelőségre vonni.

Ó-szláv betűkkel, bosniai nyelven.

A függő pecséten Tvartkó címere: lándzsás lovas, latin és bosniai köríráttal.

Nápolyi László, ellen- király.

17. 1403. október 19. Zára. Igéri, hogy Sebenico és Trav dalmáciai városokban erősségeket nem fog építeni, és a város régi szabadalmait tiszteletben tartandja.

A király aláírásával: Ladislaus Rex manupropria. (Megjegyzendő, hogy a XV-dik század közepéig a királyok rendszerint nem írták alá okleveleiket, s ezeken általán aláírások nem fordulnak elő. A pecsét volt a hitelesség biztosítója.)

Zsigmond király. (1387—1437.)

18. 1415. márc. 24-én. Constanz. Melletti Baroczi Jakabnak címert adományoz.

Az oklevél élén az adományozott címer le van festve. Le-függő pecséttel.

19. 1431. június 28. Nürnberg. Jósának, a kúnok bírójának címert adományoz.

Az oklevél élén az adományozott címer le van festve. Le-függő pecséttel.

20. 1416. szept. 4-én. Garai János, Threwtvl Miklós volt tárnok, Lévai Cseh Péter főlovászmester, Marczali Dénes, Dombó György, Tamás somogyvári apát, Máté czikadori apát, Pál báttai apát és több főúrnak megbízottja.

Pécsi tanácskozmányukból gyűjtéseket rendeznek a várme-
gyékben, a török fogságba esett magyarok váltságdíjának össze-
szerzésére.

Nyolcz, papirra nyomott pecséttel, melyek közül a két első
levált. Több példányban volt kiadva.

(Közli Fejér. Tom. X. vol. VIII. 564. l.)

Oz or ai P i p o, temesi főispán.

21. 1416. febr. 1. Remethe Jánoshoz intézett levél, birtok-
ügyben.

Brankovich György, szerb deszpót.

22. 1435. jun. 2. Pálóczi Máté nádorhoz intézett levél, Debre-
czen város panasza tárgyában, a melynek a deszpót földesura volt.

Albert király. (1437—1439.)

23. 1438. jun. 23. Szathmár megyéhez intézett rendelet, hatal-
maskodási bűntény tárgyában megindítandó vizsgálat iránt.

A papirra, veres viaszba nyomott királyi pecséttel.

Erzsébet királyné, Albert özvegye.

24. 1440. jan. 7-én. Szathmár megyéhez intézett rendelet, bir-
tokügyi per tárgyában.

A papirra nyomott királyi pecséttel.

I. Ulászló. (1440—1444)

25. 1444. aug. 28-án. Várad. Rádó Pál szabadszállási kúnt fiai-
val együtt a közterhektől felmenti.

Úgy az oklevél élén, mint a levált pecsétnek helyén olvasható:
»Relacio Emerici filii woyvode de Marczali.« Hasonló feljegyzések
gyakran fordulnak elő az okleveleken, és jelezik azt az országos
tisztviselőt, kinek előterjesztésére az oklevél kiállítatott.

Cesarini Julian bibornok pápai követ.

26. 1444. jun. 9. Buda. A nagyváradi káptalan két kaunokját
megbizzá, hogy a szathmári főesperes és a tusnádi vicarius között
fennforgó perben ítéletet hozzanak.

A bibornoknak lefüggő pecsétjével.

Az ország tanács, (mely a várnai csata után a trónürese-
dés ideje alatt szerveztetett.)

27. 1446. jun. 15. Megerősíti I. Ulászló királynak Szentmiklósi
Pongrácz részére kiállított oklevelét, melyben Ovár és Sztrecsen
várat 12,000 forintban elzalogosítja.

Az országtanács függő pecsétjével. Veres viaszba nyomott kettős kereszt, ily körirattal: »Sigillum Universitatis Regni Hungarie.«

V. László király. (1440—1457.)

28. 1453. február 1. Elfogadja az országgyűlés által eléje terjesztett hitlevelet.

A hártýára nyomott királyi pecséttel.

Hunyadi János kormányzó (1446—1553.)

29. 1452. jan. 20-án. Mayus Mártonnak és Ketz Jánosnak a szabolcsmegyei Tetétlen birtokot adományozza.

A hártýára veres viaszba nyomott pecséttel.

Hunyadi Mátyás király. (1458—1490.)

30. 1461. ápril 30. Buda. Parlagi Ferencz marmarosi főispánnak és Parlagi János budai tiszttartónak az abaujmegyei Boldogkő várát adományozza.

A király sajátkezű aláírásával és a hártýára nyomott pecsétjével.

Hunyadi Erzsébet, Mátyás királynak anyja.

31. 1470. febr. 1-én. Ó-Buda. Ujváros mezőváros közönségéhez intézett rendelet aziránt, hogy a Kallai Jánostól elvett ingóságokat bocsássák vissza.

A királyné így czímezi magát: »Elisabeth Genitrix Sere-nissimi domini Mathie . . .«

A papírra veres viaszba nyomott pecséttel.

Beatrix királyné, Mátyás neje.

32. 1488. augusztus 6. Bécs. Pozsony, Somorja és Szerdahely városok közönségéhez intézett rendelet, bizonyos malmok tárgyában.

A királyné sajátkezű aláírásával, és papírra nyomott pecsétjével.

Corvin János, Mátyás fia.

33. 1492. július 2. Kawka László nevű tárnokmesterének Nyitra megyében jószágot adományoz.

A herezeg sajátkezű aláírásával, és a papírra veres viaszba nyomott pecsétjével.

Mátyás király nagy kettős pecsétjével ellátott oklevél.

34. 1476. sept. 5-én. Kinisy Pálnak Lethava várát, a hozzátartozó jószágokkal adományozza.

A lefüggő nagy kettős pecsét, mely eredetileg szabadon volt, és ujabban helyzetett üveg alá, egyik oldalán a trónon ülő királyt, a másikon Magyarország és melléktartományainak czimereit viseli.

II. Ulászló. (1490—1516.)

35. 1510. november 20. Nagyszombat. Nádasdi Erchi Albertnek, az erdélyi vajda titkárának nemesi czímet adományoz.

Lefüggő pecséttel.

36. 1504. márczius 2-án. Buda. Wayzpracher Ulrik Kabold ura részére kiállított kötelezvény 6000 forintról.

A király sajátkezű aláírásával.

Anna királyné. II. Ulászló neje.

37. 1506. april 13. Buda. Körmöcz város tanácsát felhívja, hogy a Körmöczön lakó velencei származású Fülöp orvost küldje hozzá Budára.

A királyné saját aláírásával.

II. Lajos. (1516—1526.)

38. 1525. november 12-én. Buda. Selmech város tanácsához intézett levél, melyben értesíti, hogy Bornemissza Péter tanácsosát fontos ügyekben Selmechre küldi.

A király sajátkezű aláírásával.

Mária királyné, II. Lajos neje.

39. 1522. jun. 16-án. Prága. Selmech város tanácsához intézett levél. Biztosítja, hogy a várost szabadságaiban fenn fogja tartani.

A királyné saját aláírásával.

Széchi Dénes bíbornok, esztergomi érsek.

40. 1464. márczius 31. Székesfehérvár. A kassai szent Lélekről címzett templomnak búcsút engedélyez.

A többi magyarországi érsekek és püspökök — kik ugyanakkor Mátyás koronázása alkalmából Székesfehérvárrt voltak — magok részéről szintén búcsút engedélyeznek ugyanazon egyháznak.

Az érsekek és püspökök lefüggő pecséteiből csak Széchi Dénesé maradt meg.

A bíbornoki-collegium fényesen kiállított oklevele.

41. 1483. január 22. A kassai szent Erzsébet-egyháznak búcsút engedélyez.

A lefüggő pecsétet tartalmazó pléhtartókból a viasz kiesett.

Sz ap o l y a y I s t v á n.

42. 1463. szeptember 9-én. Késmárk. Bártfa város tanácsához intézett levél, a cseh rablók ellen intézendő hadjárat tárgyában.

V i t é z J á n o s esztergomi érsek.

43. 1467. júl. 18-án. Esztergom. Pozsony város tanácsához intézett levél, melyben értesíti, hogy az ama városban alapított egyetemhez kinevezett tanárok közelebb meg fognak érkezni, minél fogva felkéri a tanácsot, hogy azokat fogadja szívesen, és az intézetet részesítse támogatásában.

B á t h o r i I s t v á n erdélyi vajda.

44. 1490. november 3-án. Vác. A szebeni városbíróhoz intézett levél, adósság kifizetése tárgyában.

E n y i n g i T h e w r e w k I m r e.

45. 1485. márczius 31-én. Várkony. Kállai Jánoshoz intézett levél, magánügyekről. Az utóirat magyar nyelven van írva.

U j l a k y L ő r i n c z herczeg.

46. 1493. febr. 8-án. Ujlak. Saska Istvánnak birtokot adományoz.

Z e g e d y P á l pesti bíró és a pesti esküdtek.

47. 1493. október 12-én. Verebélyi György bevallása egy pesti házról, melyet Zobi Mihálynak negyven arany forinton elad.

B a k o c s T a m á s bíbornok, esztergomi érsek.

48. 1514. július 3. Esztergom. Werbőczy Istvánhoz mint kir. személynökhöz egészen sajátkezűleg írt, magánügyekről szóló levél.

S z a p o l y a y J á n o s erdélyi vajda.

49. 1522. augusztus 17-én. Szentpéter. Forró Tamásnak bevallását hiteles alakban kiállítja.

Aláírásával és pecsétjével.

B á t h o r y I s t v á n nádor.

50. 1523. május 8-án. Buda. Guthi Miklós bevallását hiteles alakban kiállítja.

Réway Ferencz nádori titkárnak a későbbi nádori helytartónak aláírásával.

V é r A n d r á s.

51. 1504. május 1. Magyar nyelven szerkesztett bevallás birtokvásárlás felől.

Werbőczy István.

52. 1523. november 12. Keserű Mihály bosniai püspök és nővére között történt kiengesztelődésről szóló oklevél. M a g y a r n y e l v e n. Werbőczy aláírásával.

53. 1525. Drágffi János tárnokmester. Károly Mátyás özvegyének Drágffi részére kiállított felmentvénye. M a g y a r n y e l v e n. Drágffi aláírásával.

János király. (1526—1540.)

54. 1536. máj. 2. A jászberényi Barta Pálnak és örököseinek a magyar nemességet adományozza. — Fügő pecséttel, melyen veres viaszba nyomva a királyi címér látható.

I. Ferdinánd. (1526—1564.)

55. 1556. márczius 31. Salamonfalvai Gróff Bernátnak nemesi címérét újra adományozza.

A címér az oklevél élén lefestve látható. — Fügő kettős pecséttel, melynek egyik oldalán a trónon ülő király, másik oldalán a királynak családi és országos címerei láthatók.

I. Miksa. (1564—1576.)

56. 1568. december 10. Bécs. Liszthius János veszprémi püspökhöz intézett meghívó levél a pozsonyi országgyűlésre. Magának a püspöknek, mint cancellárnak ellenjegyzésével.

Rudolf. (1576—1608.)

57. 1588. jan. 8. Prága. Gillig Kristóf-, Mátyás- és Farkasnak a magyar nemességet adományozza. — Az oklevél élén az adományozott címér látható. Fa-tokba zárt fügő viasz pecséttel, melyen a királyi címér.

II. Mátyás. (1608—1616.)

58. 1608. szeptember 10. Bécs. Szakolcza városát hat esztendőre az adófizetéstől felmenti.

A papírra nyomott pecséttel.

II. Ferdinánd. (1616—1637.)

59. 1625. april 17. Bécs. Herlsperger Ádámnak a magyar nemességet adományozza.

Az oklevél élén az adományozott címér látható. — A fügő pecsét elveszett.

III. Ferdinánd. (1637—1657.)

60. 1641. decz. 27. Bécs. A vasvári káptalannak meghagyja, hogy Bakos Farkas özvegyének a káptalani levéltárban őrzött családi irományokat szolgáltatassa ki.

I. Lipót. (1657—1705.)

61. 1702. október 12. Ebersdorff. Báró Pénnyey János nádori helytartóhoz, törvényszéki ügyben, intézett rendelet.

I. József. (1705—1711.)

62. 1707. decz. 23. Bécs. Gróf Csáky György szepesi főispánt az országgyűlésre meghívja.

III. Károly. (1711—1740.)

63. 1728. augusztus 16. Grác. Az országgyűléshez intézett leirat, a német lovagrend kérvénye tárgyában.

Mária Terézia. (1740—1780.)

64. 1773. jun. 7-én. Bécs. Balogh Lászlónak a magyar nemeséget adományozza. Könyvalakban fényesen kiállított oklevél, melynek első lapján az adományozott czímer látható. Arany zsinóron lefüggő, érczokba zárt királyi pecséttel.

64. a) 1771. jul. 21. Bécs. Grassalkovich Antal grófhoz intézett, egészen sajátkezűleg írt levél, melyben sajnálatát fejezi ki a felett, hogy a szent István jobbjának Budára hozatala alkalmával rendezett ünnepélyekre nem jelenhetett meg személyesen. Aláírva: Seine 30 jährige gnädigste frau und wahre Freundin Maria Theresia.

János-Zsigmond erdélyi fejedelem. (1540—1571.)

65. 1564. május 20-án. Gyulafehérvár. Átírja a János király és Szilágyi Erzsébetnek által Debreczen város részére kiállított oklevelet.

Izabella királyné, János Zsigmond anyja. (1541—1559.)

66. 1543. aug. 2. Gyalu. Andrassy Mártonhoz intézett rendelet, melyben őt udvarába idézi.

Báthory István fejedelem, utóbb lengyel király. (1571—1576.)

67. 1576. február 29. Gyulafehérvár. Hagymásy Kristóf részére kiállított kötelezvény. Papirra nyomott pecséttel, melyen a Báthory-czímer látható.

Báthory Kristóf fejedelem. (1576—1581.)

68. 1577. nov. 8. Kolozsvár. Kolozsvár város tanácsához intézett rendelet, a Galaczi Tamás és Kalmár János között fennforgó per tárgyában. Papírra nyomott pecséttel, melyen a Báthory-család címere látható.

Báthory Zsigmond fejedelem. (1581—1602.)

69. 1602. június 7. Gyulafehérvár. Zentiváni Mihálynak jószágot adományoz. — Papírra nyomott fejedelmi pecséttel.

Báthory András bíbornok, fejedelem. (1599.)

70. Kelet nélküli levél, Báthory Zsigmondhoz intézve. Zilált pénzügyi helyzetében segítséget kér.

Boeska István fejedelem. (1605—6.)

71. 1606. november 30. Kassa. Zemplén megyéhez intézett rendelet, melyben az adóból behajtandó összegről intézkedik.

Rákóczy Zsigmond fejedelem. (1607—1608.)

72. 1607. június 3. Kolozsvár. Károly Boldizsár fehérmegyei alispánnak jószágot adományoz.

Papírra nyomott fejedelmi pecséttel.

Báthory Gábor fejedelem. (1608—1613.)

73. 1608. ápril 1. Kolozsvár. Deseoffy Ferenczhez intézett levél. Fejedelemmé választatása felől értesíti.

Bethlen Gábor fejedelem. (1613—1629.)

74. 1619. nov. 11-én. Pozsony. Nádasdy Tamáshoz intézett, egészen sajátkezűleg írt hosszú levele, melyben II. Ferdinándhoz való átpártolása miatt szemrehányásokat tesz neki. Kezdő sorai így olvasandók:

Spectabilis et Magnifice domine nobis honorande.

Kegyelmed levelet ide kvideott embere tegnap 10 orakor ada be, melyet szorgalmatosan megolvassan, ugyan megh faradot elmem az kegyelmed mostani nagy változásán való czyudálkozás miatt, melyet kegyelmed feloel senky nem reménlet.

75. 1620. december 21-én. Nagyszombat. Mint »Electus Rex Hungariae« felhívja Lőcse városát, hogy hozzá Nagyszombatba 1621. január elsejére követeket küldjön.

Brandenburgi Katalin, Bethlen Gábor özvegye, választott fejedelemasszony. (1629.)

76. 1633. december 31. Pozsony. Pozsony város részére kiállított elismervény, a város által szállított borról és fáról.

Bethlen István választott fejedelem. (1630.)

77. 1630. október 18. Kolozsvári táborból. Vargyas Dániel királybirót értesíti helyzetéről. A fejedelem sajátkezű utóiratával.

I. Rákóczy György fejedelem. (1630—1648.)

78. 1644. szeptember 22. Bánd. Fiához, II. Györgyhöz intézett levél, utasításokkal.

A fejedelem sajátkezű utóiratával.

II. Rákóczy György fejedelem. (1648—1658.)

79. 1657. december 16. Rédei Ferenczhez intézett levél, vonatkozással a fejedelmi szék elnyeréseért támadott versengésekre.

I. Rákóczy Ferencz, II. Györgynek fia, (1652-ben fejedelmé választatott, de a fejedelmi széket sohasem foglalta el.)

80. 1666. febr. 25. Bars. Tar Istvánnak egy jobbágyot adományoz. Papírra nyomott fejedelmi pecséttel.

Rhédei Ferencz fejedelem. (1657—1658.)

81. 1658. január 2. Küküllővár. Meghatalmazó levél Hajdú Péter részére, hadak fogadása céljából.

Papírra nyomott fejedelmi pecséttel.

Barsay Ákos fejedelem. (1658—1659.)

82. 1660. jun. 2. Székelykocsárd. Haller Gáborhoz intézett levél.

Kemény János fejedelem. (1661—1662.)

83. 1644. december 6. I. Rákóczy Györgyhöz intézett levél, tábori hírekkel.

I. Apafi Mihály fejedelem. (1661—1690.)

84. 1685. január 20. Gyulafehérvár. Az országbíróhoz intézett megbízólevél, hozzáküldött szolgája részére.

85. 1688. augusztus 3. Visegrádi táborból. Naláczy Istvánhoz intézett sajátkezű levele, rövid tudósításokkal.

II. Apafi Mihály fejedelem. (1690.)

86. 1696. okt. 11. Bécs. Gróf Gyulaffi Lászlónak. Ajánlja figyelmébe ügyeit, melyek a jövő erdélyi országgyűlésen szőnyegre kerülnek.

Thököly Imre fejedelem. (1690.)

87. 1684. april 24. Sárospatak. Szirmay Miklósnak meghagyja, hogy küldjön posztót Kassára.

II. Rákóczy Ferencz fejedelem. (1704—1710.)

88. Töredék leveleskönyvből.

89. 1707. december 16. Kassa. Menvéd Rátki Dániel részére. Papirra nyomott fejedelmi pecséttel.
90. Perényi Péter, abauji főispán és koronaőr levele Serédi Gáspárhoz. 1530.
91. Nádasdy Tamás nádor levele Báthory Istvánhoz. 1533.
92. Rogendorff Vilmos, I. Ferdinánd tábornokának levele Selmecez városához. 1530.
93. Katzianer János, I. Ferdinánd tábornokának rendelete. 1529.
94. Brodaries István váci püspöknek, II. Lajos cancellárjának és a mohácsi esata történetírójának levele Selmecez városához. 1538.
95. Dévai Bíró Mátyás reformátornak Révai Ferenczhez intézett levele. 1542.
96. Castaldo János, I. Ferdinánd tábornokának, (kinek rendeletére Frater György megöletett) az erdélyi püspöki helynökhöz intézett levele. 1552.
97. Frater Györgynek (Martinuzzi) Kállai Jánoshoz intézett magyar levele. 1549.
98. Várdai Pál esztergomi érseknek levele Selmecez városához. 1541.
99. Oláh Miklós egri püspök és cancellár, később esztergomi érsek, levele Szerémi László kamarai tanácsoshoz. 1549.
100. Szondi György, a drégelyi hős várnagynak, magyar levele a selmeczi bíróhoz. 1551.
101. Dobó István barsi főispánnak, Eger hős védőjének, nyugtatványa. 1564.
102. Forgách Ferencz váradi püspöknek, a történetírónak, Armpruster Kristófhhoz intézett magyar levele. 1560.
103. Verancsics Antal egri püspöknek, későbbi esztergomi érseknek, a pozsonyi kamarához intézett levele. 1569.
104. Pálffy Miklós pozsonyi főispánnak, Győr vitéz felszabadítójának, nyugtatványa. 1584.
105. Istvánffy Miklósnak, a történetírónak a pozsonyi kamarához intézett levele. 1589.
106. Illésházy Istvánnak, a későbbi nádornak Szentiváni Jánoshoz intézett magyar levele. 1606.

107. Forgách Ferencz bíbornok és esztergomi érsek levele, Verancsics Faustus csanádi püspökhöz. 1614.

108. Thurzó Györgynek, a későbbi nádornak, Gyürky Benedekhez intézett levele. 1603.

109. Pázmány Péter esztergomi érseknek, sajátkezűleg írt levele Verancsics Faustus csanádi püspökhöz. 1616.

110. Thurzó Szaniszlónak, a későbbi nádornak, Morder városához intézett levele. 1620.

111. Gróf Eszterházy Miklós nádor utalványa. 1629.

112. Vesselényi Ferencz nádor nyugtatványa. 1662.

113. Zrinyi Péter horvát bánnak Franchich Ádámmal intézett magyar levele. 1666.

114. Az erdélyi rendeknek 1627., ápril 22-én tartott gyulafehérvári gyűlésökben kiállított biztosító oklevelök, hogy a II. Ferdinánd és Bethlen Gábor között létrejött békekötés feltételeit meg fogják tartani.

115. Az erdélyi kormányzóknak és tanácsnokoknak 1630., auguszt. 9-én Kapi András részére kiállított biztosító-levelök.

116. Rimai János, a költő, levele Révay Ferenczhez. 1606.

117. Révai Péter koronaőr, a történetíró levele Forgách Máriához. 1608.

118. Zrinyi Miklós a költő, levele. 1655.

119. Gyöngyösy István, költő, levele Koháry Istvánhoz. 1699.

120. Montecucoli Rajmond tábornok levele. 1671.

121. A magyarországi elűzötteknek (My kik Istenünk ő felsége diezösségeért s édes Magyar hazánk lelki s testi szabadságáért elbujdosot s fegyvert viseleo Magyarság) 1678. márczius 8-án a somkúti gyűlésen kiállított szövetségi-oklevelök. Az aláírások között, közös pecsétjök: a magyar czímer, ily körfrattal »Sigillum Hungarorum pro Deo et Patria militant.«

122. Caraffa tábornoknak levele. 1688.

123. Teleki Mihály erdélyi cancellárnak Thököly Imréhez intézett levele. 1684.

124. Széchenyi György esztergomi érseknek Illefalvai Istvánhoz intézett levele. 1686.

125. Gróf Bercsényi Miklósnak nyílt rendelete. 1701.

126. Károlyi Sándornak nyílt rendelete. 1710.
127. Savoyai Eugénnek egy bíbornokhoz intézett levele. 1728.
128. Károlyi Zsuzsannának, Bethlen Gábor nejének levele Thurzó György özvegyéhez. 1621.
129. Lorántfi Zsuzsannának, I. Rákóczy György nejének férjéhez intézett levele. 1644.
130. Széchi Máriának Koháry Istvánhoz intézett levele. 1660.
131. Bátorfi Zsófiának Semsey Ferenczhez intézett levele. 1668.
132. Zrinyi Ilonának, Czimmermann Zsigmondhoz intézett levele 1678.
133. Bornemissza Annának, Apafi Mihály erdélyi fejedelem nejének, férjéhez intézett levele. 1661.
134. Charlotte hesszeni hercegnőnek, II. Rákóczy Ferencz nejének megbízó levele. 1708.
135. Rákóczy Juliannának, II. Rákóczy Ferencz leányának Okolicsányi Pálhoz intézett levele. 1699.
136. Török defter. A budai és nógrádi kerületre vonatkozó adózási és hűbéri feljegyzéseket tartalmazó könyv, a XVI. század második feléből.
137. 1578. június 14. Musztafa budai basának Rudolf királyhoz magyar nyelven írt levele.
138. Mehmed nagyvezérnek Barsay Ákos erdélyi fejedelemhez intézett levele. 1659.
139. IV. Mohamed szultán fermánja, nyitra-, komárom- és bars megyei hűberek tárgyában. (1660.)

II.

C O D E X E K.

(XII—XVI. század.)

1. A magyar nyelv és irodalom legrégebb reánk maradt emléke a halotti beszéd és könyörgés, mely egy tizenkettedik századbéli latin hártya kéziratban található. Ez miscskönyvet tartalmaz, melyhez krónikai jegyzetek, naptár és kótás énekek járulnak. Egykor a pozsonyi káptalan könyvtárában őriztetett, és Pray György kitűnő történetírótól, ki arra 1770-ben első hívta fel a tudományos világ figyelmét, Pray-codexnek neveztetik. A magyar

nyelvemlék csak egy lapot foglal el, és írása után itélve a XII. századból származik. »De ha tekintetbe vesszük — írja Toldy Ferencz — hogy hangtani viszonyai és helyesírása a legrégibb krónikákban és oklevelekben előforduló magyar nevek és szók helyesírásával szorosban egyezik, hogy benne némely nyelvtani ősi formák vannak fenn, melyek már a XVI. század emlékeiben s azon túl többé elő nem fordulnak: e kettős darabot bátran sőt szükségképen a keresztyén magyar irodalom első zsengei közé sorozhatjuk s azt egyenesen az Istváncori első magyar szerkönyv maradványainak tartathatjuk . . . Ámbár e kettős darab nem több mint 274 szóból áll, mégis egymaga tanulságosabb . . . utóbbi egész kötetnyi maradványoknál. (A magyar nemzeti irodalom története rövid előadásban. Pest. 1872. 25. l.) Ime itt adjuk a bekezdő sorokat az eredeti, és mellette a mostani helyesírás szerint:

Latiatue feylem zumtuchel mie
vogmue ysa pur es chomuv vogmuc.
Menyi milostben terumteve eleve miv
isemucut adamut, es odutta vola neki
paradisumut hazoa.

Látjátok feleim szömtökkal mik
vagymok : isa ¹⁾ por és hamu vagymok.
Menyi milasztban terömté elee ²⁾ mi
isemüköt ³⁾ Adamot. Es adotta vala
neki Paradiesomot hazaa.

2. Ó t e s t a m e n t o m i - s z e n t í r á s t ö r e d é k. A XV. század elejéről származó negyedréttü papiros-codexnek, két levélből álló töredéke. Tartalmazza: Mózes első könyvének I—IV. fejezeteit. (Janovich Miklós gyűjteményeivel jutott a Múzeum birtokába.)

3. Sz a b á c s v i a d a l j a. XV. századbéli két levélből álló papir-kézirat. Történeti éneknek töredéke. Tárnya: Szabács várának ostroma és megvétele Mátyás király által, 1475 végén és a következő év elején. A mi az ének keletkezési idejét illeti, azt az 1476-ik évre lehet tenni, mire az elbeszélés élénksége és közvetlensége utal. A kézirat alkalmasint az eredeti fogalmazvány, mit a sűrűen előforduló egykorú törlések és javítások gyaníttatnak. A fennmaradt töredék 150 verssorból áll, és így ez a legterjedelmesebb történeti ének, mely Mátyás korából fennmaradt. (A kéziratot a Történelmi Társulat 1871-iki kirándulása alkalmával a Csicsery-család csicseri (Ung m.) levéltárában fedezték fel. Csicsery Antal úr a Múzeumnak ajándékozta. (Kiadta és ismertette Thaly Kálmán. Századok. 1872. 8—22. ll.) Itt adjuk az első két versszakot az eredeti helyesírás és mellette a mostani helyesírás szerint:

¹⁾ Indulatszó. — ²⁾ = Élő isten. — ³⁾ = Ősünket.

Szabacs viadalja.

1876.

De az fellýwl mondot pal Kenezý
 Aroknak melyseget ygen nezý
 Ký Sabach erws voltat elmelli
 Honneg mýnemw algýw kelmelli
 5 Zorgosth megyen Nandorfeyer varra
 Holý kiral errwl bizon hýrt vara
 Leg ottan zamtalan sok hayokath
 Feýer varnal az Dunan valokath
 Nagý hamar felvontata az zawan.

Szabács viadalja.

1476.

De az feljül mondott Pál Kenézý
 Aroknak mélységét igen nézi;
 Ki Szabács erős voltát elméli:
 Honnég minemű álgyú? — Kélmelli.
 5 Szorgostt megyen Nándor-Fejérvárra,
 Hol királ erről bizon hirt vára.
 Legottan számtalan sok hajókat
 Fejérvárnál az Dunán valókat
 Nagy-hamar felvontata az Száván.

4. Simor-codex vagy inkább codex-töredék. 7 kis nyolczad-rétű hártya levél, a XV. század végéről. Elöl, hátul csonka. Tartalma töredék szent Ferencz életéből. (Simor János bíbornok-prímás, mint bajnai lelkész, az esztergommegyei Eppelen találta, és 1848-ban a Múzeumnak ajándékozta.)

5. Szent Margit élete. A XVI. századbeli, 116 8-adrétű levélre terjedő, de elől csonka, papir-codex a nyulak-szigeti (a mai Margit-szigeti) apácák klastromáé volt; a török hadak elől menekülő dömés apácák előbb Nagyszombatba, onnan Pozsonyba vittek magokkal. Szűz szent Margitnak, IV. Béla király leányának és dömés apácának életét tartalmazza. Habár a XVI. század első negyedében íratott, kétségtelen, hogy régibb szöveg másolatát foglalja magában. Valószínűleg a XIV. század első harmadában készült, mikor Róbert Károly magyar király Margitnak szentté avatztatását a pápánál sürgette. A legenda, elől csonka lévén, Margit élettörténetét ott kezdi, hol mint gyermek a veszprémi zárdába küldetik, elbeszéli továbbá áthozatását a Nyulak-szigetére, itteni szemlélődő és őnsanyargató életét, halálát és csodáit; végre az apácáknak, kik Margit társai voltak, úgyszintén az egyháziak és világiak vallomásait, melyeket 1276 táján a kiküldött egyházi vizsgáló bizottság előtt tettek. A legendának nyelvészeti értéke mellett nagy cultur-történeti fontossága van; mert pillantást enged vetnünk ama kor vallási életébe, erkölcsi, tudományos és művészeti állapotaira. (Kiadta Pray 1770-ben, Vajda Sámuel 1784-ben, végre Toldy Régi Magyar Legendák Tára I. kötetében. Pest, 1862.)

6. Gömör-codex. 164 tizenkettedrétű levélből álló papiros-codex a XVI. század elejéről. Imádságos könyv. Több kéz írása. Az egyik leíró megismerteti magát e jegyzetben az 53. lapon: »Ez írá-

- sokat írta frater pal tetemy vasony vikarius.« Az iratás évét is ismerjük. Az 58. lapon áll: »Ez kys kevyuet kezdetem jrnom vr zwletetynek vtana ezer wt zaz tyzenhat eztendeve.« (E kis könyvet kezdettem írnom Úr születésének utána 1516 esztendőben.)

7. Szent Domonkos élete. 171 nyolczadrétű levélre terjedő papiros-codex, végén csonka. Íratási éve 1517.

8. A bécsi képes krónikának lapjai.

A bécsi udvari könyvtárnak egyik kiváló díszét képezi a »Cronica de gestis hungarorum«, XIV. századbeli, ívrétű 73 levélből álló ritka fénynyel kiállított hártya-codex. Tartalmazza a magyarok történetét a legrégebb időktől, átírva a pozsonyi krónikából 1330-ig és folytatva azt Károly király haláláig 1342. A krónika iratásának idejét a kezdő sorokban olvashatni: »Anno Domini 1358 feria tertia infra octavas Ascensionis eiusdem Domini incepta est ista Cronica de gestis hungarorum antiquis et novissimis . . .«

Valószínűleg ez az a magyar krónika, melyet — mint egy 1462-iki feljegyzésből tudjuk — VII. Károly francia király Brankovics István szerb deszpotának ajándékuul küldött. A francia udvarba pedig kétségtelenül mint Nagy Lajos magyar király ajándéka került.

A codex minden lapját a történeti eseményeket és alakokat feltüntető képek díszítik. Ezeknek száma 142-re megy. Habár egészen a művész képzeletének alkotásai, annyiban nagy fontosságuk, hogy a művész korának életét, ruházatát, fegyverét tükrözik vissza.

Emich Gusztáv 1867-ben kiadta szövegét Toldy F. bevezetésével és Szabó K. magyar fordításával, és kilencz lapnak hasonmásával.

A M. T. Akadémia archacologiai bizottságának megbízásából, Bicsérdy János az egész krónikát festményeivel együtt hártyalapokra híven lemásolta. Ezen példányt a nevezett bizottság a Múzeumnak ajánlotta fel. Ebből hat lap van itt kiállítva; az 1, 21, 40, 41, 123, 146.

9. Szent István király élete Hartviktól. XII. századbeli hártya-codex, mely húsz levélből áll, de egy más ugyanazon századbeli, 80 levélből álló hártyacodexhez van kötve. A codex egy frankfurti zárda könyvtáráé volt, majd a város birtokába került, mely azt 1814-ben néhai József főherczeg nádornak a Múzeum számára ajándékuul megküldötte.

A legenda szerzője, mint a Kálmán magyar királyhoz intézett ajánló-levél élén olvassuk, »Hartvicius episcopus«, Hartvik regensburgi püspök, ki 1108-ban V. Henrik császár kíséretében jött Magyarországra, midőn a pártos Álmos hercegnek Kálmán király ellen segítségül jött. Hartvik a császár visszavonulása után is Magyarországon maradt, hogy a két testvért kibékítse. Ekkor, a király felhívására, írta meg sz. Istvánnak életrajzát.

A codex kétségkívül nem a püspöknek saját írása, hanem közel egykorú másolat. A legenda többször jelent meg nyomtatásban. Legújabbán Érdy adta ki, magyar fordítással. (Pesten 1854.)

10. *Officium defunctorum*. Egykor a fehérvári keresztetek egyházáé.

Hártya-codex, mely a XV-dik század közepe táján készült. 22 8-adrétű levél. Kitűnő ízléssel, dúsan kiállítva. Az első lapot széles keret környezi, mely arany alapon élénk színezéssel előállított virágokat mutat fel. Ezen belül csak négy sor szöveg van, mely felett ügyes kézzel festett képen a hárfáján játszó Dávid király tűnik elő. A további lapok mindegyikén az imént említett kerethez hasonlóan kiállított lapszélek láthatók, melyekben virágok és gyümölcsök között phantastikus alakú állatok fordulnak elő.

A szöveget számtalan ékes kezdőbetűk élénkítik.

A miniature-festészet ezen kitűnő példánya azon ízlésben készült, mely a XV. században a burgundi fejedelmek pártfogása alatt Franciaországban virágzott.

A codex a halottak lelki üdvéért mondatni szokott officiumot: a hét psalmus poenitentialist, mindenszentek litaniáját, és megfelelő imákat tartalmazza.

Hogy az a fehérvári keresztetek egyházáé volt, a következő, egy hozzá kötött lapon olvasható jegyzet hirdeti:

»Ex Psalterio Chori Conventus Cruciferorum S. Regis Stephani de Alba, Posonii asservato, exceptum, separatim compingi fecit Carolus Vagner e Soc. Jesu. 1787.«

Jankovicsnak, a kinek gyűjteményébe került e codex, az a feltevése, hogy az Róbert Károly királyé volt, minden alapot nélkülöz. A codex egy századdal később készült.

11. *Egyházi szerkönyv* a XIV. századból. Nyolczadrétű hártýára írva, 136 levél.

A 265. lapon azon kéztől, mely az egész codexet írta, olvas-

hatók e zársorok: »Explicit agenda domini et fratris Michaelis de Buda. Socius domini Benedicti Episcopi Transilvani.«

Ezen erdélyi püspök nem lehet más, mint az a Benedek, kivel 1310. és 1318-iki oklevelekben találkozunk.

A codex szövege kétségtelenné teszi, hogy sz. Domonkos rendű szerzetesek használatára készült.

12. Magyarországi misekönyv a XV. századból.

Ívrétű hártýára írva, szépen színezett és aranyozott nagy kezdőbetűkkel. A magyarországi szentek miséi meg vannak benne. A pozsonyi káptalani egyház számára készült.

13. Magyarországi misekönyv 1488-ból.

Ívrétű hártýára írva, gazdagon aranyozott s díszesen színezett kezdőbetűkkel és cifrázatokkal. A magyar szentek miséi mind megvannak benne.

A Canon véglapján áll az 1488. évszám, mely az íratás évét jelezi. Az első lapon pedig egykorú kézírással olvasható:

»Das puch ist geordent worden dem Allmechtign got zu lob und Ere und dem heiligen Sand Mertn (Márton) durch die Erzam Fraw Magdalena Rosentalerin Zu gedechtnuss Ir und Irer geslecht seln in solher mass, das dasselb puch gebraucht sol werden auf dem hohen altar Sand Mertn pharkirchen Hie zu Prespurg Anno domini etc. LXXXVIIIº.«

14. A dubniczi krónika.

XV. századbeli, nagy 4-rétű 102 levélből álló papir-codex.

Magyarország történetét tartalmazza, névtelen és ismeretlen szerzőtől, ki azt 1480 táján írta. Elejétől Salamon királyig a bécsi krónikát, azontúl a budai krónikát másolja. Csak jelentéktelen változtatásokat engedett meg magának. De nevezetes, hogy Lajos király történetébe egy névtelen kortársnak elbeszélését (1345—1355) iktatta be. A budai krónikát, a midőn az 1473-ban megszakad, 1479-ig folytatja, Mátyás királynak nem kedvező szellemben. A szövegbe rajzoknak kellett jönniök; de csak kettő készült el.

Dubniczi krónikának azért nevezetetik, mert az Illésházyak dubniczi könyvtárából került a Múzeumba.

15. Kassai Graduale a XV. századból.

Legnagyobb és legszelesebb ívrétű hártýa-codex. Magassága 75, szélessége 58 centimeter. Sajnos, elején és végén csonka. 374 levele van meg, bár kétségtelen, hogy eredetileg 522 levélnél több volt.

A székesegyházak és kolostorok zsolozsmáinál használt egyházi könyv, mely énekeket, antiphonákat és zoltárokat hangjegyekkel tartalmaz.

Számos, ritka nagyságú, díszesen festett kezdőbetűket tartalmaz. Valószínűleg valamelyik kassai kolostor használatára készült, és magyarországi szerzetesek műve.

Kassa város tanácsa ajándékozta a N. Múzeumnak.

16. Szent Ágoston: De Civitate Dei című munkája. Corvin-codex.

Legnagyobb ívrétű 429 levélre terjedő hártya-codex a XV-ik századból.

A legnagyobb és legfényesebb Corvin-codex, melyet Magyarországon bírnak s ritka szépségű hártyán, a szokottnál nagyobb betűkkel gondosan van írva.

Az első címlevél ki van vágva. Kétségkívül fényes miniaturefestményekkel volt kiállítva, mint a Rómában és egyéb külföldi könyvtárakban találtató első rangú codexek, melyeknek pompájáról fogalmat ad a brüsszeli kir. könyvtárban őrzött misekönyv címlapjának itt kiállított hasonmása, és a vatikáni könyvtárban őrzött breviariumnak szintén kiállított fényképe. (16 *a*), 16 *b*) számok alatt.)

A könyvnek egyes lapjain — kevés kivétellel — a lap jobb szélén színezett és aranyozott arabeszkék vonulnak végig, összekötetésben a fejezetek hasonlóan díszes kezdőbetűivel. Ott, hol az egyes könyvek kezdődnek, a lapszélek és kezdőbetűk legdíszesebbek.

A codex végén a leíró megnevezi magát, »Scriptum et completum: Per Manus Petri de Middelburch. Q. Zeelandia: R. Q.«

A codex kötése jól van fenntartva, és fogalmat nyújt arról, mily fényűzést fejtett ki Mátyás király e tekintetben is.

Biborvörös bársonyba van kötve. Selyemből készült négy szalag-kapocscsal bírt, melyeknek végei gazdagon megaranyozott ciselirozott ezüstbe voltak foglalva; ezekből csak kettő van meg.

A könyv táblájához szegezett csattrészekből négy darab megmaradt, ugyanannyi elveszett. Mindegyiken két delfin, Mátyás királynak zománcz-munkával készült címérét veszi körül.

Az egyik elől felől Mátyásnak családi címere: Kék zománczmezőn arany faágon ülő fekete holló aranygyűrűvel csőrében. A többiek Mátyásnak királyi címérét mutatják; a magyarországi négy pólya, a cseh oroszán és a szív-pajzsban a Hunyady-holló.

Miként a codex írása és festményei, úgy a esattok is kétségkívül florenczi művek. A többi itt látható Corvin-codexek is a florenczi könyv-másoló műhelyekben készültek.

A Corvin-codexeknek egyik jellemző díszét képezi az aranyozott, díszítményekkel és felirattal ellátott (goiffrée) vágás. A jelen codex vágásán, a könyv hosszában, arany alapon színes betűkkel áll: S. Augustinus de Civitate Dei.

Egyike azon négy Corvin-codexnek, melyeket a török szultán 1869-ben I. Ferencz József ő felségének, konstantinápolyi látogatása alkalmával ajándékozott, és ő felsége a M. N. Múzeumnak ajánlott fel.

17. Georgius Trapezuntius Rhetoricája. Corvin-codex.

Ívrétű, 120 levélre terjedő hártya-codex a XV. századból.

Czímlapját gazdagon kiállított, élénken színezett keret veszi körül, melyen két szentnek és geniuszoknak alakjai, állatok, gyümölcsök és díszedények is láthatók. Az alsó rész közepén két geniusz gyümölcs-koszorút tart, melyben Mátyás királynak fénysugár által környezett királyi címere van elhelyezve. Az egész művészi kéz munkája, míg a többi itt látható Corvin-codexek díszítményei gyári termékek.

A szöveg élén, kék és aransárga betűkkel írva olvasható a bevezetés szövege:

Clarissimi Oratoris Magistri Georgii Trapezontii Cretensis in Rhetoricos libros suos Exordium.

A szöveg első C betűje díszesen van kiállítva. Öblében barna széken borostyánkoszorús fővel, aranyozott bíbor-köntösbe öltözött férfi ül, a ki előtte asztalon fekvő könyvben olvasgat. Némelyek szerint ezen alak Mátyás királyt ábrázolja. Valószínűbb azonban az a feltevés, hogy a könyv szerzője.

A könyv minden fejezetének kezdőbetűje szintén díszesen van kiállítva.

A könyv Trapezunti Györgynek *) rhetorikáját tartalmazza.

Violaszin bársonyba volt kötve, melynek azonban a hátulsó fatáblán csak csekély foszlánya maradt fenn, a kaposnak réztöre-déke alatt.

*) Görög tudós, ki IV. Eugen pápa alatt jött Rómába, itt tanár, majd V. Miklós pápa titkára volt. Megh. 1486.

A könyv hosszában a vágáson nagy betűkkel áll: *Rhetorica Trapezoncii*.

Egyike azon négy codexnek, melyeket 1869-ben a szultán a magyar királynak ajándékozott.

18. Polybius latin fordítása. Corvin-codex.

Ívrétű 198 levélből álló, XV. századbeli hártya-codex.

Czímlapjának baloldali felső és alsó széleit arabeszkos díszítmény veszi körül, melybe geniuszok és állatok vannak festve. Alsó része közepén Mátyás király címere látható.

A címlap és minden könyv kezdetén ékes kezdőbetű fordul elő.

A hártya feltűnően tiszta, az írás kitűnő.

Az első lapon a munka fordítójának ajánlólevele kezdődik:

Nicolai Perotti in Polybii historiarum libros prohemium incipit feliciter ad Nicolaum quintum Pontificem maximum.

(Perrottus V. Miklós pápa rendeletére fordította Polybius görög munkáját latinra; mint érsek 1480-ban halt meg.)

Ezen codex Polybius történeti munkájának öt első könyvét tartalmazza.

A munka végén üresen hagyott hártyalevelek egyikén olvasható:

»*Possessor huius libri Ibrahim Maczar. Donatus a Caesarea Maiestate. Anno post adventum Mahumet 966.*« (= 1559.)

Ezen Ibrahim Maczar nem más, mint Szulejmán híres nagyvezére, ki azt a szultántól ajándékul kapta.

A codex kék bársonyba van kötve, a kapcsok zárlemezei a hátulsó táblán még megvannak.

A vágáson, a könyv hosszában arany alapon olvasható: »*Polybii Historia.*«

Egyike a négy Corvin-codexnek, melyeket a szultán a magyar királynak ajándékozott.

19. Plautus vígjátékai. Corvin-codex.

Egész ívrétű 281 levelet tartalmazó hártya-codex, a XV-dik századból.

A címlapot arabeszkos czifrázat keríti be. Az alsó vers közepén két ülő angyal által tartott zöld koszorúban Mátyás király címere látható: a három ágú koronával fődött paizsban a magyarországi négy pólya, a cseh oroslán, és a szív-pajzsban Hunyadholló. A czímer mellett: *M. A. (Mathias Augustus)*.

A színművek kezdetén, nagy alakú színes és aranyozott arabeszekkel díszített kezdőbetűk állanak.

A codex Plautusnak 20 vígjátékát tartalmazza.

A címlapot megelőző hártya-levélen a könyv tartalommutatója felett »Jannocii Manetti« neve áll, a XV-dik század egyik ismeretes humanistája, a ki valószínűleg a codex másolására felügyelt.

Violaszínű bársonyba van kötve. A vágáson, arany alapon színes betűkkel áll: Plautus.

Egyike azon négy Corvin-codexnek, melyeket a szultán 1869-ben a magyar királynak ajándékozott, s ez a Múzeumnak ajánlotta fel.

20. Q. Curtius Ruffus: De gestis Alexandri Magni. Corvin-codex.

Kis ívrétű, 176 levélből álló, XV. századbeli hártya-codex.

Czímlapját arabeszk keret veszi körül; alsó részében Mátyás királynak címérével.

Curtius munkájának III—XII. könyveit tartalmazza.

A codex végén a másoló megnevezi magát:

E scripsit Florentie petrus cenninius Anno Domini 1467. VII. idus augusti.

Különös figyelmet érdemel kötése. A táblák barna bőrbe vannak borítva; mindkettőn préselt aranyozott díszítmények, közepén Mátyás király címere látható. A hátsó tábla élén olvasható: Quintus Curtius.

A codex Jankovics gyűjteményéből került a Múzeum könyvtárába.

21. Sallustius: de bello Catilinario és De bello Jugurtino című munkái. Corvin-codex.

Kis ívrétű 81 levélre terjedő hártya-codex a XV. századból.

Czímlapját arabeszk- és virágfüzérből álló keret veszi körül, melyen állatok képei is láthatók. Alul két angyal Mátyás címérét tartja. A szöveg kezdő betűjében (O) író férfiú alakja szemléltethető. A második munka címlapját hasonló keret díszíti, de címer nélkül.

Az első három levélen a sorok között és a lapszélekre későbbi, XVI. századbeli kéz magyarázó jegyzeteket írt.

Egykorú préselt bőrkötése épen fenn van tartva, de a rézkapcsoknak csak fele maradt meg. Az egyes fejezetek kezdőbetűi szintén díszesen vannak kiállítva.

A codex Jankovich Miklós gyűjteményével került a Múzeum birtokába.

22. C. Suetonius Tranquillus: *De vita et moribus duodecim Imperatorum.*

Hártya-codex a XV. századból, mely kis ívrétű 211 levelet tartalmaz.

A cím lapot arabeszk keret veszi körül, melynek a széles arany csik kiváló díszet kölcsönöz. A cím helye üresen van hagyva.

A codex egészen oly modorban van kiállítva, mint a Corvin-codexek legnagyobb része; ugyanazon olasz műintézetből került ki, mint amazok. Lehetséges, hogy ez is Mátyás király könyvtárához tartozott. Mert hogy ebben számos oly codex találtatott, a melyek Mátyás címérét nem viselték, kétségtelenné teszi az a tény, hogy a jelen évben Konstantinápolyból visszakerült Corvin-codexek között is fordulnak elő ilyenek.

A Jankovich-gyűjteménnyel került a Múzeum birtokába.

23. L. *Flori Epitomatium libri quatuor.* Valószínűleg Corvin-codex.

Kis ívrétű 114 levélből álló XV. századbeli hártya-codex.

Cím lapját arabeszk keret fogja be. Alsó részén üres kör, a mely a címert volt hivatva befogadni.

A codex egész kiállítása teljesen hasonló a többi Corvin-codexek kiállításához. Hogy a jelen codex is Mátyás király könyvtárából való, annál valószínűbb, mert a cím lap alsó szélén XVII. századbeli írással a jegyzetet olvassuk: »1686 Buda a Cels. Electore olatus.« A mi azt jelenti, hogy Buda visszafoglalása után, az ott talált codexek közül jutott a választó fejedelemnek *) birtokába.

A Jankovich-gyűjteménnyel jutott a Múzeum birtokába.

Megjegyezzük, hogy a Múzeum könyvtára még több oly codexet bir, a melyek a Corvin-codexekhez egészen hasonlóak; de mivel Mátyás király címérét nem viselik magukon, biztosan nem sorozhatók a Corvinák közé.

24. Johannes Scholasticus életrajza és munkái. Vitéz János primás könyvtárából.

Nagy 8-adrétű 190 levélre terjedő hártya codex a XV. századból. Hártyája, írása és díszítményei a Corvin-codexek jellemét viselik magukon. Kétségtelenül Olaszországban azon könyv-másoló műintéze-

*) Ez nem lehet más mint Miksa bajor választó fejedelem, a ki Buda felszabadításában részt vett.

tek egyikében készült, a melyek Mátyás király könyveinek nagy részét szolgáltatták. Sőt lehetséges, hogy a jelen codex is Mátyás király számára készült, s ez ajándékozta Vitéz Jánosnak.

Hogy Vitéz János tulajdona volt, azt kétségtelenné teszi az utolsó lapon a szöveg végén, saját kezével írt következő jegyzet:

»finiui legendo et signando die 26. Septembris 1470 (Jo.)«

(Hogy ezen »Jo« = Joannes alatt Vitéz Jánost kell keresnünk, kétségtelenné teszi a Szent-Ferencz-rend szent-antali zárdájának egy codexe, melyen ugyanazon kéz írásával olvasható e jegyzet: »Visa et emendata aequaliter Strigonii 1457. Jo E W. In certa autem parte Waradini completus.« A Jo E W »Joannes Episcopus Waradiensis« kezdőbetűi.)

Vitéz kezének nyomai láthatók a codexnek úgy szólván minden lapján, majd a hibákat javítva, majd a tartalmat a szélekre jegyezve.

A codex első lapján zöld koszorú közepén kék alapon látható röpülő fekete holló, csőrében arany gyűrűvel. Ez mint a Hunyadyak jelvénye arra mutatna, hogy a könyv Mátyás király könyvtárához tartozott. Azonban e jelvényt valószínűleg később festették be; mint-hogy a Hunyady-czímerben a holló sohasem fordul elő röpülő alakban, hanem mindig álló helyzetben.

Egyébkint a codex díszesen van kiállítva. Az első lapot három oldalról arabeszk keret veszi körül. Számos ékes kezdőbetű fordul elő a szövegben.

A könyv tartalma:

Vita Johannis Scholastici Abbatis montis Synai. (Élt 523—606.)

Liber Johannis Scholastici de spiritualis gradibus scale.

Eiusdem liber unus ad Pastorem.

Commendatio precedentis operis a Johanne Abbate Raitensi.

A codex kötése egykorú. Préselt bőrrrel borított fatáblák, a kapcsok töredékeivel.

25. Magyarország története Ranzanustól. Bakocs bíbornok példánya.

Hártya codex a XVI. század elejéről, miniaturekkel gazdagon diszítve.

Az első levélen, egy János nevű palermói származású dominikánusnak Bakocs Tamás esztergomi bíbornok-érsekhez intézett ajánló levele kezdődik, a melyben a primás magasztalása után, elbeszéli, hogy Ranzanus halála után, miut annak rokona örökölte ezen példányt,

mely »nobilissimis maxima sui parte, ut ab auctore scribi iussus est, characteribus exornatum«, és azt most a primásnak ajánlja ajándékol. Erre vonatkozik az első lapra gyarló ecsettel festett kép, a mely Bakocstól ülve tünteti fel, a mint egy előtte térdelő szerzetes kezéből könyvet vesz át. A lapot környező virág- és lomb díszítmények már ügyesebb kéz művei; úgy szintén a lap alján látható Bakocs-czímer.

A két levélre terjedő ajánlás után következik Ranzanus Péter sicíliai püspöknek, ki mint a nápolyi király követe Mátyás udvaránál tartózkodott, Magyarország történetét tartalmazó munkája; előbb Mátyáshoz intézett ajánlólevele és a könyv tartalommutatója. Ezt követi beszédje, melyet midőn a magyar udvarhoz jött, Mátyás- és Beatrixhoz intézett. Ezen beszéd címét gazdagon festett virágkoszorú környezi. A beszéd kezdő sorai felett ügyesen festett kép azt a jelenetet tünteti fel, midőn a trónjukon ülő Mátyás és Beatrix Ranzanus beszédjét meghallgatják. A lap aljára Ulászlónak és Bakocs bíbornoknak címere van festve.

Ezen codex Bakocs könyvtárából utóbb Thurzó György nádor kezeibe került, a ki az első lap aljára saját kezével írta nevét: »Comes Georgius Thurzo Regni Hungariae Palatinus. Ao. 1611.« A jelen század elején Jankovics Miklós szerezte meg, s ennek gyűjteményével jutott a Múzeumba.

A mi Ranzanus munkáját illeti, ez (Epitome rerum ungaricarum per indices descripta) »rövidsége daczára — mint Toldy írja — a szerzőnek forrásai, elfogulatlansága s óvatossága, Mátyás korára nézve pedig, melyet mint kor- és szemtanú bővebben tárgyalt, teljes hitelessége tekintetéből nagy fontosságú.«

Először Zsámboki adta ki Bécsben 1558-ban. Azóta többször jelent meg, és pedig Schwandtner gyűjteményében is. (Scriptores rerum hung. veteres et genuini. 1746.)

26. C i c e r o d e O r a t o r e. Codex Bakocs Tamás primás könyvtárából.

A 8-adrétű, 124 levélre terjedő hártycodex a XV. századból. Hártýája, írása és díszítményei a Corvin-codexek jellemét viselik magokon. Kétségtelenül Olaszországban, azon könyvmásoló műhelyek egyikében készült, a melyekből Mátyás király könyveinek legnagyobb része került ki. Valószínű, hogy ez is a budai könyvtár számára készült, sőt lehetséges, hogy tényleg abban helyet foglalt, és az első

lap alján látható Bakocs-czímer: kék pajzsban ágaskodó félszarvast utólag festették be.

Az első lapot díszesen festett arabeszkes-keret fogja körül, melyből arany alapon a szöveg nagy kezdőbetűje — C — emelkedik ki.

Hasonló díszítmények még három helyen fordulnak elő, az új fejezetek kezdetén.

A codex tiszta előlapján a könyv későbbi tulajdonosainak neveit látjuk. Az első oda írta: »M. Georgii Rithaemerii Stiri sum MDXXIII.«

A másik alája: »Nunc Christophori Gassii et liberorum suorum. Ao. 1585.« És ugyanó a lap élére: »Ex Bibliotheca Regis Mathiae.«

A codex később az Illésházyak könyvtárába jutott.

Az egykorú bőrkötésen, a kapcsolatok részletein zászlós bárány tűnik elő, az Agnus Dei, mi szintén főpapi tulajdonosra mutat.

II. Lajos király számadási könyve. 1525.

Kis ívrétű 225 levélre terjedő papír-codex.

A magyar királyi kincstárnok Thurzó Elek által vezetett számadási könyv, mely a kiadásokat 1525. január 21-étől ezen év július 15-ig tartalmazza.

III.

Magyar nyomtatványok.

(1531—1707.)

1. 1531. Krakó. Pueriliu colloquiorum formulae. Cracoviae apud Hieronymum Vietorem. Anno M. D. XXXI.

Kis 8-adrétű 40 levél.

Latin, német, lengyel és magyar nyelven beszélgetéseket tartalmaz; melyek az iskolás gyermekek felfogásához és életéhez vannak alkalmazva. A könyv ugyanis iskolai használatra szolgált; hogy abból a tanuló elsajátítsa a latin társalgás első elemeit. Szerzője Heyden Sebald, kinek munkája úgy hazánkban, mint Német-, Cseh- és Lengyelországban el volt terjedve és számos kiadásokat ért. Ezen első kiadásból csak ezen egyetlen példány ismeretes, a mely, sajnos, csonka. Hiányzik a czimlap, a szöveg első levele, és közben egy levél.

Ez (a legrégebbi könyv, melyben magyar szöveg nyomtatva fordul elő.) Az, kitől a kiadó ezen magyar szöveget nyerte, a magyar nyelvben nem lehetett teljesen jártas. De a többi

168

ismert nyomtatvány

nyelvekben is számos szarvashibák fordulnak elő. Példa erre a harmadik párbeszéd:

Carolus: Bonus vesper
Eyn guter abent
Dobry wietzor
Jo estwe lethek.

Demetrius: Gratia Deo
Danch sey gott
Bogu badz chwala
Hala ystennek. Isten fogaggya.

2. 1533. Krakó. A Komjáthi Benedek. Epistolae Pavli lingua hungarica donatae. Az Zenth Paal leueley magyar nyelven. (Kis nyolezadrétű 252 levél.)

A címlapon a magyar czímer, a hátlapon pedig a Frangepán-család czímere áll. Komjáthi ugyanis a munkát Frangepán Katalinnak, Perényi Gábor nejének ajánlotta. Az ajánlólevél így végződik: »Ez leuel kewlth nyalab varaba kysazzony napyan Ammi meghvalto Jesus Christusunk zywleteseenek utanna. Ezerewthzaas harminczkeeth eztendewben.«

A munka végén Vietor Jeromos nyomdász szintén intéz ajánlólevelet Frangepán Katalinhoz, ily kelettel: »Datum Cracoviae ex officina nostra Anno Domini Millesimo Quingentesimo trigesimo tertio Mense Februario.«

A jelen munkából, mely a legrégibb magyar nyelven nyomtatott könyv, hét példányt ismerünk.

Komjáthi Benedek kath. pap volt, s Perényi Gáborné udvarában tartózkodott. Fordításáról Toldy azt mondja, hogy »a nehéz író fordítása által magyarázni is akarván, változatokkal, néha körülírássokkal is megszaggatott, eredeti színéből és rhythmusából kivett darabos művet adott.«

3. 1535. Krakó. Ozorai Imre. De Christo et eius Ecclesia. Item de Antichristo eiusque Ecclesia. (Kis 8-adrétű 226 levél.)

Négy példányt ismerünk e munkából, de címlapja egyiknek sincs. A legutolsó lapon Frangepán Katalinnak, Perényi Gábor nejének czímere áll, 1535 évszámmal. Ebből következtetjük, hogy ezen munka is neki volt ajánlva és 1535-ben nyomtatott. A betűk jelleméből ítélve kétségtelen, hogy Krakóban Vietor János nyomatta.

Ozorai az elsők közt volt, kik hazánkból Wittenbergbe egyetemre

mentek. Visszajöven mint tanító és lelkész nagy tevékenységet fejtett ki a protestantismus terjesztése körül.

4. 1536. Bécs. Nouum Testamentum seu quattuor euangeliorum volumina lingua Hungarica donata, Gabriele Pannonio Pesthino interprete. Wij Testamentum magijar nigeluen. (Bécsben Singrenius János nyomdájában 1536. jelent meg, Metzger János könyvtáros költségén. Kis 8-adrétű 243 levél.)

Pesti Gábor, fehérvári kanonok és ugoecsi főesperes volt, ki sokoldalú irodalmi tevékenységet fejtett ki, és a magyar olvasó közönségnek többféle szükségeit igyekezett kielégíteni. Fordításáról Toldy Ferencz megjegyzi: »A középkori magyar irodalmat ismerve, él annak formáival, bírja annak tömörségét és erejét, de függetlenebb deák eredetietől, magyarabb, folyóbb, világosabb, és az értelmet tekintve hibátlanabb a régi magyar bibliáknál.«

5. 1536. Bécs. Aesopi Phrygis fabulae, Gabriele Pannonio Pesthino interprete. Esopus fabulay, melyeket mastan wyionnan magyar nyelvre fordított Pesthy Gabriel. (Nyomatott Bécsben, Singrenius Jánosnál 1536. Kis nyolczadrétű 89 levél.) Csak három példány ismeretes. Újra kiadta Toldy F. Magyar prózairók a XVI. és XVII. századból. I.

6. 1539. Újsziget. Grammatica Hvngaro Latina in usum puerorum recens scripta Joanne Syluestro Pannonio auctore. Neanesi Anno 1539. die 14. Junii.

A címlapot körülvevő fametszetű diszítvények közt a lap balján látható Nádasdy Tamásnak, jobbján nejének Kanizsai Orsolyának címere.

A nyomtatási hely Neanesus nem más mint a vasmegyei Sárvár mellett feküdt Újsziget mezővárosa, hol annak földesura Nádasdy Tamás 1537-ben nyomdát állított fel. Ez volt hazánkban az első nyomda, mely magyar könyveket nyomtatott; mert sem Hess András budai nyomdájának, (1473.), sem Honter János brassai nyomdájának (1535—1549.) magyar termékei nem voltak.

Ezen magyar nyelvtannak csak egyetlen példányát ismerjük, ez is végén csonka, csak 48 levele van meg. E példány az 1808-ban elhalt Sinai Miklós debreczeni tanár könyvtárából néhai Fáy Alajos könyvtárába, s innen 1875-ben vétel útján (200 darab arany árán) a Múzeum könyvtárába került. Újra kiadta: Kazinczy Ferencz,

Magyar régiségek és ritkaságok. Pest. 1808. És Toldy Corpus Grammaticorum Hung. Pest. 1866.

Sylvester, vagyis Erdősi János, előbb Újszigeten Nádasdy iskolájának tanítója, majd Bécsben egyetemi tanár volt. Munkája az első magyar nyelvtan, mely reánk maradt, minthogy Cesinge János pécsi püspöké, melyről Decsi 1598-ban tett említést, elveszett. Sylvester »párhuzamosan a latin és magyar nyelv főbb szabályait adja elő; gyakran hasonlító észrevételeket tesz közte és a héber, görög és latin nyelvek közt, s mély tekinteteket vet a magyarnak szerkezetébe.«

7. 1541. Újsziget. Vy Testamentum Magyar nelwen, mellet az Goeroeg es Diak nelwboel vyonnan fordytank, az Magyar nipek Kereszten huetben valo ippuelisire. 1541.

(A könyv végén) Vyszighetben Abadi Benedek nomtatta vala 1. 5. 4I. esztendoeben.

(4-edrétű 384 levél, számos fametszettel.)

Az iránt vajjon Sylvester, midőn az Új testamentomot fordította, a katholika egyháznak vagy a protestantismusnak volt híve, hazai íróink véleményei eltérnek.

8. 1548. Krakó. Soltár koenue Szekel Estuantul magyar nielre fordítatott. Touabba ez Soltar vtan Szido szolasnac mogia es nehez heliecnece Roeuideden valo magiarazatia Psalmosonkent koetuেকেzie.

(Nyomatott Krakóban Vietor Jeromos özvegyének nyomdájában. 1548. Kis 8-adrétű 251 levél. Ajánlva van Pávai Lukács vitélő nemes férfiúnak. Az ajánlólevél kelt Szikszón, hol tanító volt, 1548. ápril 24-én. Székely utóbb gönczi prot. prédikátorrá lett.)

9. 1549. Krakó. Orthographia Vngarica. Azaz, Igaz iraz Modiarol valo tudoman Magyar nelvenn irattatott. Mostan pedig vionnan meg igazyttatott, es ki niomatott.

(Nyomatott Vietor Jeromos özvegyénél Krakóban. 1549. Kis 4-edrétű 15 levél.)

Előbeszéde így kezdődik: »Az oluasonac Isteni kedvet kér B. A.« E két betűt némelyek Batizi Andrásra magyarázzák, Révész, Toldy és Szabó K. ellenben a munka szerzőjének Dévai Bíró Mátyás híres reformátort tartják, és a »B. A.« betűk alatt Benedictus Abádi nyomdászt keresik, kinek előszava az első kiadáshoz íratott. Ezen első kiadásból, melyre a másodíknak címe utal, egy példány

sem maradt ránk. A másodikból is csak ezen egyetlen példányt ismerjük.

10. 1550 táján. Bécs. Gonoz Azzonyembereknek erkeltchekroel vallo aenek. Kit zerze zebeni Ormprust Christoff egij kopot ebagenenak bozzusagara, kit oztan egy baratia keressere magyar nielure fordita.

(Év nélkül, Aquila János bécsi nyomdájában. Kis 8-adrétű nyolcz levél. Egyetlen ismert példány.)

11. 1550. Bécs. Nomenclatura sex lingvarum, Latinae, Italicae, Gallicae, Bohemicae, Hungaricae et Germanicae. Lingua autem Hungarica nouiter accessit, cum Latinarum dictionum quamplurimarum, quae prius deprauatae fuerant restitutione. Per Gabrielem Pannonium Pesthinum.

(Nyomatott Bécsben Singreniusnál. Kis 4-adrétű 115 levél.)

Pesti Gábor e munkát Ujlaki Ferencz győri püspöknek ajánlja. Az ajánló levél kelt Bécsben 1538. január havában. Ezen évben láttott napvilágot e munkának első kiadása, melynek egyetlen teljes példánya a kalocsai főegyházi könyvtárban őriztetik. A második kiadásnak szintén csak ezen egyetlen példánya maradt fenn. Később 1561. és 1568-ban újabb kiadásai jelentek meg.

E szótárban a szavak nem szoros betűrendben következnek egymás után, hanem tárgyak szerint vannak csoportosítva.

* 12. 1551. Kolozsvár. A Jesvs Sirah koenyue Magyar Nyeluen. Colosvarba. 1551.

A könyv végén: Colosvarba nyomtatot. Helthai Gaspar es Gyoergy Hoffgreff által. 1551.

(Kis 8-adrétű 114 levél.)

A címlevél hátlapján Gyulai István kolosvári reform. prédikátornak rövid előszava áll, melyben elmondja, hogy e fordítást Tolnárról küldték be Heltai Gáspárnak, ki átvizsgálását ő rá bízta, s az ő változtatásaival nyomatta ki.

Heltai Gáspár kolosvári prédikátor 1550-ben állította fel kolozsvári nyomdáját, melynek vezetését Hoffgreff Györgyre bízta. E nyomda nagyszámú hittani, történeti és költői műveket bocsátott közre.

13. 1552. Kolozsvár. A Biblianac negyedik resze. Az az, a prophetaknak Irasoc: Melyec Magyar nyelwre forditattac, a régi és igaz szent koenyuekboel. . . . Colosvarba 1552.

(4-edrétű 424 levél.)

Heltai az egész szent-írásnak magyar fordítását tervezte kiadni, s e célból Gyulai Istvánnal, Vizaknai Gergelyvel és Ozorai Istvánnal szövetkezett, mint ezt az 1551-ben megjelent első rész előszavában említi. Az egyes kötetek nem időszaki rendben jelentek meg, hanem valószínűleg a szerint a mint a fordítók elkészültek. Az I. 1551, a II. 1565, a IV. 1552, az V. 1562. A III. kötet soha sem látott napvilágot. (Szabó K. ezen munka kiadásának történetét érdekesen világítja meg Bibliographiájában.)

14. 1554. K o l o z s v á r. Tinodi Sebestien szoerzese: Chronica. Elsoe reszebe Janos Kiral halalatul fogua ez esztendeig Dunan innet Erdel orszaggal loet minden hadak veszoedelmec, reuideoen szép notakual enoekbe vadnak. Mas reszebe kueloemb kueloemb idoekbe es országokba loet dolgok Istoriac vannak. Colosvarba 1554 esztendoebe.

(4-edrétű 156 levél.)

Tinodi Sebestyén, kit kortársai Lantos Sebestyénnek neveztek, legtermékenyebb dallamköltőnk volt a XVI. században. Enyingi Török Bálintnak deákja (titkára) volt, s ennek török fogságba jutása után, vándorbottal és lanttal kezében bejárta a hazát, majd Kassán, utóbb Kolozsvárt telepedett meg, végre Nádasdi Tamás szolgálatába lépett és 1559 táján halt meg. Az egykorú harci eseményeket énekelte meg; főérdeme »nem ugyan költői alakításban, melyet mind nála, mind az egész időszak költőinél hiába keresnénk, de . . . történetírói hű előadásában« van.

A »Chrónica« nem egyéb mint történeti énekeinek gyűjteménye, melyet Ferdinánd királynak ajánlva adott ki, szövegbe nyomatott dallamokkal. Ezeket megfejtve újra kiadta Mátray Gábor. Történeti, bibliai és gunyoros magyar énekek dallamai a XVI. századból. Pest. 1859.

15. 1559. K r a k k ó. Chronica ez Vilagnac Jeles dolgairol. Szekei Estvan.

Cracoba Niomatot. Striykouiai Lazar Antal, Christus szwlete-senec MDLIX esztendeieibe.

(Negyedréttű 237 levél.)

A világtörténet legnevezetesebb eseményeit évről-évről beszéli el, egész saját koráig.

A könyv, az egyetlen e nemű magyar munka, igen el volt

terjedve. Nagyszámú példányai maradtak fenn; de a teljes példányok a legnagyobb ritkaságok közé tartoznak, a mely sorsban a legolvasottabb könyvek szoktak részesülni.

16. 1561. Debreczen. A Christus Koezbe Iarasarol Valo Predicacioc, Mellyeket Melivs Peter a Doebroetzoeni Lelki Pasztor irt. Doebroetzoenbe nyomtattác M. D. L XI.
(4-edrétű 28 levél.)

Figyelemre méltó az ajánló-levél, mely a »A Magyar Orszagi kereskedoe es árros nepeknek« van címezve, kiket Melius (= Juhász, debreczeni lelkész) mint a reformatio első terjesztőit magasztal. A könyv hét prédikációt tartalmaz.

Ez az első Debreczenben nyomtatott könyv. Itt állítatott fel Magyarországbán a XVI. században az első nyomda, Huszár Gál bújdosó reform. prédikátor által.

✕ 17. 1565. Debreczen. Magyar Decretvm, Kyt Weres Balas a deakbol tudni illyk a Werbewczy Istwan Decretvmabol, melyet tripartitvumnak neweznek, Magyarra forditot. Vadnak tovabba ez Decretomnak eloette egy nehany iroth articulusok, kyket azon Veres Balas a regi kiralyok Decretomibol toeruynehez valo ieles dolgokat, ky sze-degeteth.

Debrecenbe nyomtatott Raphael Hoffhalter által. MDLXV.
(Ívrétű 128 levél.)

Werbőczy István, II. Ulászló király felhívására, a magyarországi szokás-jogot írásba foglalván, latin nyelven szerkesztett munkáját az 1514-iki országgyűlésnek bemutatta, és három évvel utóbb Bécsben Singrenius János nyomdájában kinyomatta. Habár az országgyűlés ezen munkálatot nem erősítette meg, az általánosan használtatott. Ennek következtében felmerült a magyar fordításban való közrebocsátásának szüksége is. És az 1565-diki kiadást csakhamar egy második követte 1571-ben Kolozsvártt. Horvát fordításban is megjelent.

(Itt a két magyar kiadás mellett, az 1517-diki latin és az 1574-diki horvát is látható.)

✕ 18. 1565. Nagyvárad. A Szent Job koenyvenek a Sido nielvboel es a boelcz Magyarazok fordításából, igazán való fordítása Magiar nielure.

Varadon Niomtattatott Raphael Hoffhalter által. M. D. LXV.
(4-edrétű 104 levél.)

A fordító a könyv végsoraiban megnevezi magát: »A Job koenyenek fordításának a Sidobol es deak Commentekboel vége ez. XXX Aprill. per Petrum Melium. Debrecini A. D. M. D. LXV.«

Ez a nagyváradi nyomdának első ismert terméke.

19. 1567. Gyulafehérvár. Roavid Utmvtatás az Istennek igeienc igaz értelmere, mostani szent Haromsagroi tamadott vetélkedesneç meg feytesere es itelesere hasznos es szuekseseg.

Excusum Albae Juliae per Typographum Regium Raphaellem Hoffhalterum, Anno M. D. LXVII.

(4-edrétű 68 levél.)

A szerző az ajánló-levél végén megnevezi magát: »Feiervaratd Karacion hauanac XXVIII. napián, Anno M. D. LXVII. Dauit Ferencz az meg fesuszelt Jesus Christusnac szolgália.«

Dávid Ferencz, János Zsigmond erdélyi fejedelem udvari papja és az unitáriusok superintendense, számos munkában fejtegette és védelmezte felekezetének tanait.

A gyulafehérvári nyomdának első terméke.

20. 1571. Colosvar. David Ferentz. Az Egy Attya Is tenec, Es Az Ö Aldot Szent Fianac, Az Jesvs Christvsnac Istenségekrol igaz vallastéttel, à Prophetac és Apostoloknac irassinac igaz folyása szerint irattatot. David Ferentztől, à megfeszítettet Jesus Christusnac szogaiatol. Caroli Peterneç, és Melius Peterneç oekoskodassinac ellene vetettet. Colosvarot. M. D. LXXI. esztendőben.

(Kis 4-edrétű 76 levél.)

Ajánlva van Kornyáti Békes Gáspárnak, néhai II. János király komornyikának és tanácsának, Fogaras tartomány örökös urának »Feierwarot 22. April. 1571.«

21. 1573. Bécs. Kalendárium az 1573-ik évre. A naptári rész után következik:

Practica az az: az egeknek forgassából, és czillagoknac iarasabol szoezettet ioeuendueles, Christus Wrunknac szueletesenec vtánna való esztendoere. 1573. Az Jacobeus Sztaniszló Mestertoel Crackoban.

»A Nemes Magyar országról« szóló jövendölés így kezdődik: »A czillagoknak forgása aszt ielenti, Hogy Magyar ország bantás nelkuel leszen ez esztendoeben.«

Habár régibb bibliographusaink az 1571. és 1572. esztendőkre szóló magyar naptárakat is ismertek, ezekből egy példány sem ma-

radt fenn. És ezen 1573-diki példány a legrégebbs ismert magyar naptárnak tartható.

22. 1573. Komjáthi és Sempte. Első része az Evange-
liumokból es az Epistolákból való tanvságoknak. Mellyeket a keresz-
tyeneknek Gyülekezetibe szoktanac predikalni minden ünnepnap. Kit
az Vr Jesvsnak lelke által, az egyuegyue keresztyeneknek iduoesse-
ges tanusagokra, ira Bornemisza Peter, Pestifi. Koelt Sempteroel 1573.
(4-edrétű 460 levél.)

A nyomtatás helyét a végsorok ismertetik meg: »Nyomtatasa
Comiatin keszdetet Huszar Gal által, vegezstetet Sempten.«

Mindkét hely Nyitra megyében fekszik. A komjáthi nyomdá-
nak ez egyetlen ismert terméke.

Bornemissza Péter felső-dunamelléki prot. predikatornak ezen
munkája öt részből áll; a II. Semptén 1574, a III. ugyanott 1575,
a IV. ugyanott 1578, az V. Sempten és Detrekön 1579-ben je-
lent meg.

23. 1573. Alsó-Lindva. Az Oerdoegneec a penitenciatarto
Buenoessel való vetekedéseroel: es az kétségbe essés ellen az Remén-
ségroel való tanusság: Irattatot: Az Also Linduai Kvltzar Gyoergy
Mester által.

Nyomtatattot Alsó Linduan: Rudolphus Hoffhalter által M. D.
LXXIII. esztendoebe.

(8-adrétű 48 levél.)

Az alsó-lindvai (Vas megye) nyomdának első terméke.

24. 1575. Debreczen. Theophania, Az az: Isteni meg iele-
nes. Wy es igen szép Comoedia a mi elsoe Atyainknac allapattyárol,
es az emberi tiszteteknek rendeléseroel auagy gradiczarol. Szegedi
Loerintz által.

Debrecembe Nyomtatattott Komlos Andras által 1575.

(4-edrétű 24 levél.)

Tanodai dráma, a melyet ünnepeken tanulók adtak elő.

Egyetlen ismert példány.

25. 1575. Kolozsvár. Chronica az Magyaroknac dolgairól:
mint ioettec ki a nagy Scythiaból Pannoniában, Es mint foglaltac ma-
goknac az országot: Es mint birtac aszt Hertzegroel Hertzegre, Es Ki-
rályról Királyra, nagy soc tusakodássockal és számtalan soc viadallyoc-
kal, Mellyet Heltai Gaspar Megirta Magyar nyelven, Es ez rendre

hoszta, Az Bonfinius Antalnac nagy koenyueboel, és egyeb Historias koenyuekboel, nem kiczin munkáual.

(A könyv végén:) Colosvarot Végeze Heltai Gaspárne. A. 1575.
(Ivrétű 208 levél.)

Heltai ezen munkája a mohácsi veszedelemig terjed, és helyenként a hagyományból s kortársai tudósításaiból pótolja Bonfin előadását. Szándéka volt a mohácsi vést követő félszázad történetét is megírni; de ebben meggátolta az első rész nyomtatása közben bekövetkezett halála.

26. 1577. Debreczen. Aritmetica, az az, A szamvetesnac tudomania, mell' az tudos Gemma Frisivsnac szamvetesbeol Magyar nyelure (ez tudománban gyönörködökneec hasznokra, es hamaráb való értelmekre) io moddal forditattot.

Debreczenbe Rodolphus Hofhalter niomtatta. Anno D: 1577.
(8-adrétű 70 levél.)

Ezen első magyar számtani kézikönyv fordítóját nem ismerjük. A nyomdász ajánlólevelében írja »egy iambor vram es Istenben attiamfia hozta az en officinamban . . . es ő sem tudá ennekem megmondani az iambornac neuet, ki neue alat tuttam volna ki bochátani.« Szabó K. azt gyanítja, hogy a fordító Laskai János debreczeni tanító.

A szerző, Gemma Frisius, valódi neve Regnier volt, meghalt Löwenben 1555-ben.

A jelen fordításnak 1582-ben második és 1591-ben harmadik kiadása jelent meg.

Az első kiadásból csak ez az egyetlen példány maradt fenn.

× 27. 1578. N a g y s z o m b a t. Az Evangeliomoknac, mellyeket vasarnapokon es egyeb innepeken esztendoe által, az Anyaszentegyhazban oluasi es Predicallni szoktanac, Magarazattyanac Masodie resze. Melly magaban foglallya, Hvsvettvl fogva, Adventig valo vasarnapi evangeliomokat egy nehany egyeb innepekneec (mellyekneec szamat meg találod ezt e levelet fordetvan) Evangeliomiual, egyetembe, Iratot Telegdi Miklostul, Esztergami praepostul.

Nyomtatattot Nagy Szombatban, az felseges Romai Chaszarnac Kegyelmes engedelmboel, vgyan azon Telegdi Miklos hazanal. M. D. XXLVIII. Esztendoeben.

(4-edrétű 892. lap.)

Ezen munkának I. része egy évvel előbb Bécsben, III. része 1580. Nagyszombatban jelent meg.

Telegdi ezen munkája — Szabó K. szerint — a legelső magyar könyv, melyet kath. író magyar földön nyomtatott. Telegdi esztergomi prépost 1000 forintért megvásárolván a bécsi jezsuitáknak nyomdáját, azt 1577-ben Nagyszombatban saját házában állította fel.

28. 1578. Kolozsvár. Herbarium Az Faknac Fvveknec nevekroel, természetekroel, és hasznairól, Magyar nyelvre, és ez rendre hoszta az Doctoroc koenyueiboel az Horhi Melius Péter.

Nyomtatott Colosuárat Heltai Gaspárne Muehelyében, 1578. Esztendoeben.

(4-edrétű 188 levél.)

A legrégibb magyar nyelven nyomtatott természetrajzi munka.

29. 1579. Nagyszombat. Pécsi Lukacs. Kalendarium. Es Ez Mostani M. D. LXXIX. Esztendőben Történendő neminemű dolgokrul: Annac fölötte, az időnc naponkent köuetkezendő állapotyarul, iratot Itelet. Irta Slovacivs Peter Craccai Astrologus. Magyarra fordította Peechi Lukach. Ez esztendőben ide mi felénc à Napba es à holdba, semmi fogyatkozás nem leszen. Nyomtatott nagy Szombatba. 1579.

(Kis 8-adrétű 44 levél.)

30. 1584. Német-Újvár. Eztendoe által való Vasarnapi Epistolák, Magyarázattyokkal oezue irattanak Beythe Istvan Praedicator által.

Nyomtatta Nymöt Vy Várat Manlius Janos Karachon honak 20 napyan. M. D. LXXXIV.

(4-edrétű 420 levél.)

Manlius már 1582-ben állította fel nyomdáját Németújvárt, Batthyányi Boldizsár birtokán, és annak pártfogása alatt.

Az említett esztendőben Beythe István evang. prédikátornak két munkáját nyomatta ki.

31. 1584. Galgóc. Lelki Hartz, Az Bwneos Embernek feoette igen nehez lelki Kesertetekroel valo Vetekedese es azoknac Isten Igeieboel való meg gyoezese. Iratot, Sibolti Demeter által.

(A könyv végén :) Nyomtatta Mantsk: Bálint.

A nyomtatás helye nincs kitéve. Németh (Memoria Typographiae in Hung. 86. l.) kimutatja, hogy Mantskovics ez időben Galgóczon birta nyomdáját.

Ezen munkának második kiadása 1632-ben Gyulafejérvárt jelent meg.

Az első kiadásból csak ezt az egy példányt ismerjük.

32. 1590. Visol. Szent Biblia az az Istenec Ó es Wy Testamentymanac Prophétac es Apostoloc által meg iratott szent könyvei. Magyar nyelwre fordittatott egészlen és wyonnan. Visolban Nyomtattatott Mantskovit Balint által. MDXC.

(Az előljáró beszéd végén Károli Gáspár van mint fordító megnevezve.)

(Kis folio, az előszó 8, a szöveg 685 levél.)

33. 1591. Monyorokerék. Salamon Kiralynak, Az David Kiraly Fianak: Markalffal valo trefa beszedekek rövid könyue.

Nyomatot Monyoroköröken Manlius Janos által Anno MDXCI.

(Kis 8-adrétű 32 levél.)

34. 1592. Debreczen. Cizio Magyar nyeluen rend szerint napoknak meg szamlalasarol igazan rendeltettet. Adattatot Ez melle ez vilag teremtesetöl foguan valo rövid Chronica. (Debreczenben. 1592.)

(Kis 8-adrétű 18 levél.)

× 35. 1593. Pápa. Az Sacramentomokrol in Genere. Es kivaldkeppen az Vr Vachoraiarol valo köniueckke melben kerdezkeseknek es feleleteknek formaiaban, az kereztyeni tökellertes es igaz vallas . . . foglaltatik: es minden rendbeli teuelgesek ellen megh erőssittetik Pathai Istvan Papai Praedicator által. Anno MDXCIII.

(Kis 8-adrétű 167 levél.)

A könyv címlapján sem nyomtatási hely, sem nyomdász nincs kitéve.

A munka egész bőrze van kötve, a felső táblán arany betűkkel ezen szavak vannak nyomtatva: »Bekesi Janosnak Cassara Küldi Albertvs Molnar Heideibergabol.« A hátulsó táblán ezen évszám áll: 1600.

36. 1593. Sicz. Heltai Gaspar. Vigasztalo Könyvetske Keresztyeny intessel es tanitassal, mikeppen kellyen az embernek készülni keresztyeni es bodog é Vilagbol valo kimulasahoz.

Siezben Nyomtatta Manlius Janos. MDXCIII.

(16-odrétű 109 levél.)

A nyomdahely, nyomdász a mű utolsó lapján vannak megnevezve, a szerző a címlapon nincsen megnevezve.

37. 1595. *V e l e n c z e*. Dictionarium quinque nobilissimarum Europae Lingvarum, Latinae, Italicae, Germanicae, Dalmatiae et Vngaricae.

Venetiis apud Nicolaum Morettum. 1595.

(Kis 4-edrétű 72 levél.)

Szerzője, ki sem a címlapon, sem az előszó végén nincs megnevezve, Verancsics Faustus csanádi püspök, Verancsics primásnak unokaöccse.

38. 1596. *S z e b e n*. Az Caius Crispvs Salvstiusnak ket Historiaia. Had viselőknec, es minden renbeli embereknec hasznokra, deakbol magyarra fordittatot. Baronyai Detsi Janos által.

Nyomtatott Szebenben Fabricius Janos által. 1590.

(Kis 8-adrétű 86 levél.)

39. 1602. *S á r v á r*. Magyar István: Az ország romlása okairól. Sárvár. 1602.

(Kis 4-edrétű 104 levél.)

40. 1603. *N a g y s z o m b a t*. Felelet Az Magiari Istvan Sarvari Praedicatornak, Az Orzag romlása okairul, irt köniuere. Iratot Pazmani Peter által.

Nagyszombatba, Anno M. D. CIII.

(4-edrétű 148 levél.)

Pázmány Péter első munkája.

41. 1604. *K e r e s z t u r*. Magyar István: Nadasdi Ferenc Teste felet löt ket Praedicationia.

Keresztur. 1604.

(Kis 4-edrétű 44 levél.)

42. 1607. *H e r b o r n*. Szenci Molnar A. Sz. David Zsoltari. (Nyomatott Herbonaban 1607-ben.)

(12-edrétű 213 levél.)

43. 1607. *B é c s*. Campianvs Edmondnac Jesvs Neve alat vitezkedet Theologusnak, Tiz Magiarul irtot okai . . . Balassa Balinttol iratot.

Viennae Austriae, Typis Margarethae Formicae Viduae Anno MDCVII.

(Kis 8-adrétű 64 levél.)

44. 1608. *H a n a u*. Szent Biblia Az Az: Istennec O Es Uy Testamentomanac Prophetac Es Apostoloc által megiratott szent könyvei.

Magyar Nyelvre Fordított egészszén, az Istennek Magyarorszagban valo anya szent Egyházának epülésére. Caroli Caspar Elöljarobeszédével. Ez Masodic Kinyomtatást Igazgatta néhol megis jobbitotta Szenczi Molnar Albert.

Hanoviaban Nyomtattatott Halbejus Janos által, Levinus Hultzius örökösinec költségével. MDCVIII. esztendőben.

(Kis 2-odréttü 687 levél.)

45. 1610. H a n a u. Novae Grammaticae Ungariae succincta methodo comprehensae, et perspicuis exemplis illustratae libri duo. Autore Alberto Molnar Szenciensi.

Hanoviae, Typis Thomae Villeriani: impensis vero Conradi Biermanni et consort. CIOIOCX.

(8-adréttü 101 levél.)

46. 1610. Debreczen. Lex Politica Dei, Az az, Mindenfele Törvények, Iteletek es Rend-Tartások, Kik főkepen az külső Polgari tarsasagra tartoznak: Melyben meg irattatik, az Isten mit kivannyon es mit tiltson az emberektül . . . . Nemetből Magyarra fordittatot.

Debreczenben, Nyomtatta Lipsiai Pal. 1610.

(Kis 4-edréttü 40 levél.)

(Az előszó végén Lipsiai Pál könyvnyomtató van aláírva.)

47. 1613. Pozsony. Isteni Igazsagra Vezeruleo Kalavz. Mellyet írt, Pazmany Peter Iesvitak Rendin Valo Tanito.

Nyomtattak Posenban M. DC. XIII. Esztendőben.

(2-odréttü 511 levél.)

48. 1619. Debreczen. Kalendarium, Christus Urunk születese utan, 1619. Esztendőre. Irattatot: Herlicius David D. által.

Debreczenben Nyomtatta Lipsiai Pál.

(16-réttü 55 levél.)

49. 1620. H. n. Querela Hvngariae. Magyar Orszag Panasza. Hely és év nélkül.

(Kis 4-edréttü 24 levél.)

Politikai röpirat; szerzőjének Alvinczi Pétert, a híres kassai prédikátort tartották. Feladata volt Bethlen Gábor fegyveres föllépését igazolni és népszerűvé tenni.

50. 1620. Falsae Originis Motvum Hungaricorum Succincta Refutatio. Az Magyar Orszagi Tamadasoknak hamissan költött eredetinec, rövid velös Hamissitasa.

Anno Christi, M. DC. XX.

(A címlapon sem nyomdász, sem nyomda nincsen megnevezve.)
(Kis 4-edrétű 32 levél.)

Politikai röpirat, mely a »Querela Hungariae« ellen van írá-
nyozva. Szerzője Pázmány Péter.

51. 1626. Bécs. Szent Biblia. Az Egesz Keresztyénségben Bé-
vött Régi Deák Bötüböl Magyarra fordította A' Iesus-Alatt Vitéz-
kedő Társaság-beli Nagy-Szombati Kaldi György Pap.

Nyomtatta Béchben A' Kolóniai Udvarban, Formika Máté.
M. D. XXVI.

(2-odrétű 629 levél.)

52. 1636. Gyulafehérvár. Az Keresztyeni Üdvözítő Hitnek
Egy Nyomban Iaro Igazságához Intezetett Ekes Rhythmusu Hym-
nusokkal, Prophetai Lelektől szereztetett szent Soltárokkal, ...
tökellelesen meg töltetett öreg Gradval. Melly Mind Az Első For-
ditásban Vagy ujjonnan való szeresztetésben, s — mind penig az
exemplárból másban való irattatásban esett fogyatkozásoktól meg-
tisztogattatott, és sok hozzá kévantatott szükséges részekkel megöreg-
bítettett. Keserői Dajka Janosnak Es Geleji Katona Istvannak fáradt-
ságos munkájok által. . . . S — mostan Rakoci György Fejedel-
münknek, keresztyéni szorgalmatoskodásabol . . kinyomttatott.

Gyula-Feir-Varatt Az Igenek Meg Testesülese Utan MDCXXXVI.
Esztdőben.

(Nagy 2-drétű 406 levél.)

A nagy munka Rákóczy György fejedelem költségén jelent meg,
a ki a legtöbb példányba az előszó alá sajátkezüleg írta nevét.

53. 1650. Lőcse. Directio methodica Processvs Iudiciarii
Ivris Consuetudinarii, Inelyti Regni Hungariae. Per Ioannem Ki-
thonich.

Rövid Igazgatas A Nemes Magyar Orszagnak Es hozzá tartozó
Részeknek szokott Törvény Folyasirol. Mellyet, Deákból Magyar
nyelvre fordított Kaszoni Janos.

Leutschoviae, Typis Laurentii Beveri, Anno 1650.

(Kis 4-edrétű 266 levél.)

54. 1651. Bécs. Adriaí Tengernek Syrenaia, Groff Zrini
Miklos.

Nyomtatta Béchben a' Kolóniai Vduarban Kosmerovi Máté
Czászár ö Felsége Könyvnyomtatója. Anno M. DC. LI.)

(Kis 4-edrétű 43 levél és 1 címkép.)

(Zrinyi Miklós e nevezetes művének első kiadása.)

55. 1653. Pozsony. Listius László. Magyar Mars.

(Kis 2-odráttű 44 levél.)

56. 1653. Nagyvárád. Approbatae Constitutiones Regni Transylvaniae Et Partium Hungariae Eidem Annexarum, Ex Articulis ab Anno Millesimo Quingentesimo Quadragesimo, ad praesentem hucusque Millesimum Sexcentimum Quinquagesimum tertium conclusis, compilatae; . . . ex edicto Principis Georgii Rakoci . . . publicè relectae.

Varadini, Apud Abrahamum Kertesz Szenciensem. CIOIOCLIII.

(Kis 2-odráttű 141 levél.)

Az erdélyi országgyűlések végzéseinek első nyomtatásban megjelent gyűjteménye.

57. 1671. Kolozsvár. Compilatae Constitutiones Regni Transylvaniae et Partium Hungariae Eidem Annexarum Ex Articulis ab Anno Millesimo Sexcentesimo Quinquagesimo Quarto, ad praesentem hucusque Millesimum Sexcentimum Sexagesimum Nonum conclusis excerptae.

Claudiopoli. Apud Michaelem Szentyel Veres-Egyhazi. CIOCLXXI.

(2-odráttű 58 levél.)

58. 1672. Lőcse. Libellvs Elegantissimus, qui inscribitur Cato, de Praeceptis Vitae Communis. Az az Igen Szep Könyvetske, Mely neveztetik Catonak: ki tanit ez közönséges életben kinek-kinek életit és erkölsét, hogy-hogy kellyen eszessen szabni és hordozni.

Leutschoviae, Typis Samuelis Brewer, 1672.

(Kis 8-adréttű 23 levél.)

59. 1676. Pozsony. Gyarmati Balasi Balintnak. Es Rimai Janosnak Istenes Eneki. Mellyet a' Várad negyedik editio-szerint egynehány új Enekekkel és Imádságokkal ki botsátott. Posenban Faber Mihály által 1676.

(24-edrétű 351 levél.)

60. 1683. Lőcse. Comico-Tragoedia. Constans Scenis Quatuor. Lötsen, Nyomtatt: Brewer Samuel által, 1683.

(Kis 8-adrét, 14 levél.)

61. 1685. Kolozsvár. Buzgó Imadságok Es Isteni Dicsiretek.

Kolosvarat. 1685.

(64-odréttű 120 l.)

Kis alakja által feltűnő nyomtatvány.

62. 1706. Bécs. Az Confoederalt, vagy öszve Szövetkezett Magyar Ország Statusinak és Rendeinek, Békességről való Punctumi.

Nyomtattatott Bécsben Heyinger Andras, az Universitas Typographussa által, 1706. Esztendőben.

(Kis 2-odréttű 9 levél.)

63. 1707. Maros-Vásárhely. Propositio Serenissimi Principis Domini D. Francisci II. Dei Gratia, Sacri Romani Imperii, et Transylvaniae Principis Rakoczi; . . . Ad Inclytos Trium Nationum Regni Transylvaniae, et Partium Hungariae, eidem annexarum, Universos Status et Ordines, in Generalibus eorundem Comitibus, ad diem 28. Mensis Martii, Anni praesentis 1707. ex Edicto Suae Serenitatis Principalis in Civitatem Maros-Vásárhely, Indictis et Celebratis facta.

(Kis 2-odréttű 6 levél.)

64. 1707. Hely nélkül. Articulusok, Mellyek a Magyarországi Hazájok Szabadságáért öszveszövetkezett Státusok és Rende, e folyó 1707. Esztendőbeli Pünköst Havának 16. napjára haladott, és az Onod táján lévő Mezőben tartatott Közönséges Gyűlésében concludáltattak, és végeztettek.

(Kis 2-odréttű 6 levél.)

65. 1707. H. n. A Magyar Országí Confoederalt Nemes Státusok Es Rendeek Részéről szabott Hadi Regulák, Articulusok, Edictumok Es Törvények.

(Kis 2-odréttű 28 levél.)

II. Rákóczy Ferencz kézalírásával és pecsétjével.

A munkához van kötve: Regulamentum Universale, Inclytorum Confoederati Regni Hungariae Statuum ac Ordinum, tam Militarium, quam et ex parte Inclytorum Comitatum, Liberarum item ac Regiarum Civitatum, aliorumque quorumvis, Observandum.

(Magyar és latin szöveggel, a mű végén áll: Költ Onodnál lévő Táborunkban, die 5. Julii, An. 1707.)

(19 levél.)

IV.

Latin és német nyomtatványok.

(1473—1686.)

1. 1473. Buda. *Chronicon Budense*. A budai krónika a legelső nyomtatvány, mely Magyarországon megjelent. »Alig múlt husz éve, — írja Toldy Ferencz, — hogy a mozgó betűket használó nyomdászat életbe lépett, és csak öt ország, i. i. Német-, Olasz-, Francia- és Svájc birt nyomtató műhelyeket, midőn a király egyik rokona Geréb László, budai prépost és alcancellár, azt Magyarországon honosítandó, németországi születésű Hess András Olaszországból, hol ezen mesterséget tanulta, annak gyakorlására Budára hívta meg. Első munkája, melyet véghez vitt, az úgynevezett budai krónika: »*Cronica Hungarorum*.«

Az egész munka ívrétű 67 levélből áll. A kerekalakú betűk egészen hasonlóak azokhoz, melyeket az olaszországi nyomdáknak használtak, és lényegesen különböznek a németországiaktól. A fejezetek kezdőbetűi színezve vannak.

Czímlapja nincs. Az első lapon a nyomdásznak ajánlólevele áll, mely Geréb László budai prépost, királyi alcancellárhoz van intézve. Ugyanazon levélen kezdődik a krónika, a húnok történeteivel. Leér Mátyás koráig. Szerzője felhasználta úgy Kézai munkáját mint a képes krónikát.

A zársorok: *Finita Bude Anno domini M CCCC LXXIII in vigilia penthecostes: per Andream Hess.*

Ezen a legkritkább könyvekhez tartozó krónikának nyolcz példányát ismerjük. Újra kiadta Podhraczký Budán 1838-ban.

2. Év és hely nélkül. *C. Jul. Cesaris oratio Vesontione belgice ad milites habita.*

Caesar ezen beszédét megelőzi Brentius Andrásnak IV. Sixtus pápához intézett ajánlólevele. Megelőzik és követik epigrammák.

(Kis 4-rétű 10 levél.)

Toldy Ferencz, utalva arra, hogy e kis munkának betűi egészen hasonlóak azokhoz, melyeket Hess András a budai krónika nyomtatásánál használt, azt a véleményt fejezte ki, hogy az Hess műhelyéből került ki.

Hain »Repertorium Bibliographicum«-ában azt jegyzi meg, hogy »talán« Rotwil Ádám velencei nyomdásznak műve.

3. Hely és Év nélkül. *Constitutiones incliti regni vngarie.*

A mű kis 4-edrétű első levelének első lapján a könyv címe áll, alatta egy fametszet, melyen Mátyás király trónuson ülve jogarral jobb kezében ábrázoltatik, a mint neki két főpap a »constitutioneseket« bemutatja, a metszet alsó jobboldali sarkában az ország címere van az arany gyűrűs hollóval. A második levélen levő előszóból kitűnik, hogy a mű Mohorai Wydfy Ambrus nógrádi alispán költségén készült; de hol és mikor és ki a nyomdász? annak semmi nyomát sem a mű elején sem végén nem találjuk. A harmadik levél első oldalán kezdődik a mű tárgymutatója. A hetedik levél első lapján ezen szavakkal »Mathias dei gratia Hungarie: Bohemie: Dalmatie ect Rex« kezdődik a mű szövege. Az »M« kezdőbetű ki van festve szabad kézzel vörös és kék színben. A 42-ik azaz utolsó levél első lapján a mű végződik. A műhöz egy levél van ragasztva, melynek első lapján latin hexameterek sorai közt fametszet áll, mely címert ábrázol. A mű betűi goth-jellegűek, mely betűk után itélve Németországban nyomtatottnak állíthatjuk a művet.

4. Év és hely nélkül. *Capitula concordie dudum inter Gloriosissimum Principem dominum Fridericum Romanorum imperatorem semper augustum etiam pro suis heredibus expresse nominato inclitissimo Romanorum Rege nec non clare memorie Mathiam Hungarie Regem ac regni Hungarie Prelatos et proceres super successione in eodem regno conclusa. Hinc inde acceptata et bulle confirmatorie fere pii prope secundi infra scripte inserta.*

(Kis 2-edrétű 11 levél, a betűk goth jellegűek.)

Mátyás király és Frigyes császár közti alkudozások 1463—1464 között.

Év és hely nélküli nyomtatvány a 15. század végéről.

5. Túróczi János magyar krónikája. Augsburgi 1488-iki kiadás. Két hártýára nyomtatott példány. Negyedréti — levél.

Czímlapja nincs. Az első levélre Mátyásnak s Beatrixnak címerei, s ezek körül Magyarország mellék-tartományainak címerei vannak nyomtatva.

A második levél első lapját nagy fametszetű kép foglalja el, mely szent László királynak küzdelmét a leányrabló kún vitézzel ábrázolja. A túllapon áll a kiadónak, Feger Theobald budai polgárnak ajánló-levele Mátyás királyhoz.

Azután következik Turóczy János mester ajánló-levele Drágfi János királyi személynökhöz, és maga a krónika. Ez a legrégebb időktől Mátyás királyig terjed. (I. Károly haláláig a képes krónikát írja át. Lajos uralkodási történetét Küküllei Jánostól kölcsönzi, Mária és Kis Károly történetét részint Monacis Lőrincz verses históriájából, részint kortársak közléseiből meríti; Kis Károly halálától Mátyásig a történeteket részint hivatalos irományokból és kortársak előadásából meríti, részint saját tudomása után írja le.)

A krónikához mint függelék járul Rogernek a tatárjárásról szóló munkája.

A szöveg közé a vezérek, királyok, városok, csaták stb. fametszetű képei vannak nyomtatva.

A zársorok (colophon) ezek:

»Serenissimorum Hungarie regum chronica bene reuisa ac fideli studio emendata finit feliciter Impressa erhardi radtdolt viri solertissimi eximia industria et mira imprimendi arte: qua nuper venetiis nunc Auguste excellet nominatissimus. Impensis siquidem Theobaldi feger conciuis Budensis Anno salutifere incarnationis millesimo quadringentesimo octogesimo octauo tertio nonas Junii.«

Ezen kiadásnak papirra nyomtatott példányai gyakran fordulnak elő. De hártýára nyomtatott példány csak ez a kettő ismeretes, valószínű tehát, hogy ezekben a dedicationalis példányokat bírjuk, melyeket a kiadó Mátyásnak és Beatrixnak ajánlott fel; mit az is valószínűvé tesz, hogy a kiadó ajánló-levele aranyozott betűkkel van nyomtatva.

Az egyik (a) példány egykorú préselt bőrkötésében van meg; ezt Jankovich 1823-ban 240 darab arany árán vásárolta.

A másik (b) új kötéssel bír; azt József főherczeg-nádor 1845-ben egy bécsi árverésen 400 ezüst forinton vásárolta és a Múzeumnak ajándékozta.

6. Turóczy János krónikájának brünni kiadása, 1488-ból.

Ívrétű 168 levél, nagyszámú a szövegbe nyomtatott fametszetekkel. Tartalma megögeyz az augsburgi kiadással.

Colophonja: In inclita terre Moranie ciuitate Brunnensi lucubratisime impressa. Anno salutis M CCCC LXXXVIII. die XX. Martii. Tehát néhány hónappal korábban készült el, mint az augsburgi kiadás.

7. 1484. Velenceze. Zágrábi breuiarium.

(Nyolezadrétű 1019 levél.)

Az előszóból megtudjuk, hogy mivel Zágráb megyében a breuiariumok hiánya érezhetővé vált, Oswald zágrábi püspök rendelte el az új kiadásnak sajtó alá bocsátását.

A zársorok: *Explicit breuiarium secundum usum ecclesie Zagrabiensis magna cum diligentia reuisum et fideli studio emendatum per venerabilem dominum Blasium decretorum doctorem Archidiaconum de Kemlek et canonicum ecclesie Zagrabiensis. Impressum venetiis per Erhardum radtolt de augusta. Anno salutifere incarnationis M. CCCC. LXXXIII. V idus decembris.*«

A Múzeum példánya hártýára van nyomtatva, és gazdagon aranyozott kezdőbetűkkel s lapcizfázatokkal van díszítve.

8. 1487. Straszbürg.

Sermones tredecim universales Magistri Michaelis de Ungaria incipiunt feliciter.

Colophon: *Et sic est finis sit laus et gloria trinis. Impressum Argentine Anno domini M CCCC LXXXVII. Finitum in vigilia Annunciationis gloriose virginis Marie.*

(Negyedréttű 130 levél).

Magyarországi Mihály ezen munkája 1487—1611 tizenhárom kiadást ért. Kiletéről semmit sem tudunk, még azt se, melyik rendnek volt tagja. Toldy pálosnak véli.

9. 1489. Flórencz. Dispytatio Nyper Facta In Domo Magnifici Laurentii Medices.

(Kis 4-edrétű 12 levél).

A mű első levelén a cím után következik az ajánlólevél: *Nicolavs de Mirabilibvs Ex Septem Castris Ordinis Praedicatorvm Sacrae Theologiae Doctor Ad Magnificum Lavrentivm Medices.*

Következik a mű szövege.

A mű colophonja: *Finis quaestionis disputatae in domo Magnifici Laurentii Medices ultima die Junii. M. cccc lxxxviii.*

Impressum Florentiae per Francischum dini iacobi civem florentinum die uigesima septima mensis Julii Milesimo quadringentesimo octuagessimono.

10. 1498. *V e l e n c z e*. Missale secundum chorum alme ecclesie Strigoniensis.

(Ivrétű 230 levél).

Zársorai: Impressum Venetiis impensis Joannis Paep librarii Budensis per Johannem emericum de Spira. Anno salutifere incarnationis domini nostri iesu christi. M. CCCC. LXXXXVIII. IIII. Kalen. Martii. Laus Deo.

Papirra nyomtatott példányaiból több maradt fenn. A hártýára nyomtatottakból csak ez az egy ismeretes, mely nagy díszszel van kiállítva: gazdagon aranyozott és színezett kezdőbetűkkel; a Cónon előtt álló feszület élénken van színezve. Czech János győri polgármester ajándékozta a Múzeumnak.

11. 1497. *F e r r a r a*. De plurimis claris selectisque Mulieribus. Opus prope diuinum nouissime congestum.

A colophon: Opus de claris selectisque plurimis mulieribus a fratre Ja. philippo Bergomense editum explicit . . . Ferrarie impressum. Opera et impensa Magistri Laurentii de rubeis de Valentia. tertio kal. maias. anno salutis nostre M. CCCC. LXXXXVII. «

(Ivrétű 170 levél.)

Ajánlva van Beatrixnak, Mátyás király nejeének.

A címlevél hátlapján látható fametszetű kép azt a jelenetet tünteti fel, a mint Beatrix királynének a szerző munkáját bemutatja.

12. 1498. *V e l e n c z e*. Legende sanctorum regni hungarie in lombardica historia non contente.

(4-edrétű 32 levél.)

A colophon: »Legende quorundam sanctorum regni Hungarie: que in hystoria lombardica non continent ur felici numine expliciunt: Impresse Venetys Anno natiuitatis Christi post millesimum quaterque centesimum nonagesimo octauo Idibus January.« Az utolsó levél második oldalán van a kiadó jelvénye ezen szavakkal: »Impressum impensis Joannis Paep library Budensis.«

Tartalmazza a magyarországi védszentek legendáit.

13. 1499. *H a g e n a u*.

Sermones de sanctis perutiles a quodam fratre hungaro ordiuis minorum de obseruantia comportati Biga salutis intitulasi feliciter incipiunt.

Colophon: Ser mones perutiles de Sanctis Biga salutis intitulasi

a quodam fratre hungaro in conuentu Pesthiensi fratrum minorum de obseruantia comportati. Impensis quoque et sumptibus prouidi viri Johannis, ryman per industrium Henricum Gran in imperiali oppido Hagenaw inibi incolam diligentissime impressi ac emendati. Finiunt feliciter. Anno ab incarnatione domini Millesimo quaterquecentesimo nonagesimo nono. XIII. die mensis Julii.

(4-edrétű 448 levél.)

A munka szerzője Laskó Osvát a pésti Ferenczrendű zárda főnöke, kinek több homiletikai munkája van, melyek számos kiadást értek.

14. 1499. V e l e n c z e. A pécsi egyházmegye misekönyve.
(4-edrétű 272 levél.)

Zársorai: Finit missale secundum chorum almae ecclesie Quinqueecclesiensis. Impressum venetiis impensis Johannis Paep librarii budensis. Anno M. CCCC.XCIX. VIII. kl. maii.

15. 1502. A u g s b u r g.

Pomerium quadragesimale fratris Pelbarti ordinis sancti Francisci.

Colophon: Sermones tripertiti quadragesimales per fratrem Pelbartum ordinis sancti Francisci comportati. Impressi denique expensis Johannis Schensperger iunioris per magistrum Johannem otmar in Augusta vindelicorum Anno millesimo quingentesimo secundo in vigilia omnium sanctorum feliciter exacti.

(Ívrétű 94 levél. A címlapon a szerző arcképe látható, a mint gyümölcsösben (Pomerium) olvasva ül.)

Szerzője Temesvári Pélbárt ferenczrendű szerzetes, kit rendje a boldogok közt is ünnepelt, (május 17-én) a krakói egyetem növendéke, a budai kolostorban hittanár és szónok, számos homiletikai és dogmatikai munka szerzője, a legjelentékenyebb azon magyarországi szerzetes-írók között, kik a XV. század végén európai jelentőségre emelkedtek, és kiknek munkái egész nyugati Európában a lelkészek és szerzetesek által vezérkönyvekül használtattak.

16. 1509. V e l e n c z e. Ordinarius Strigoniensis. (Egyházi szer-könyv.)

(K. 8-adrétű 120 levél.)

A címlapon fametszet áll címképül, mely sz. Adalbertet ábrázolja. A mű colophonja: »Ordinarius Strigoniensis, accuratissime

reuis felicitat. Venetys per Luccantonium de giunta florentinum. Impensis Johannis pap. librarii budensis. impressus. Anno domini Mcccc. ix. quarto nonas Martii.

A munka táblájához vas láncz van erősítve, mely lánczozal a középkorban kéziratokat és könyveket a templomokban, sekrestyékben megerősíteni szoktak.

17. 1512. Bécs. Joannis Pannonii Episcopi quinque Ecclesiarum, Poetae et Oratoris clarissimi Panegyricus: in laudem Baptistae Guarini Veronensis Praeceptoris sui conditus.

(Kis 4-edrétű 22 levél.)

A könyv élén áll Crosnensis Pál ajánlólevele Perényi Gáborhoz: »Data Cracouiae mense Junio. M. D. XII.« Az előszó után egy vers: »Libellus e Carthophylatio promptus, et pristino nitori restitutus loquitur.« Ezen vers után következik. »Adriani Vuolfhardi Transyluani. Protrepticon ad libellum.« A második lap végén: »Adrianus Vuolfhardus Transyluanus sub auctoris persona, ad Lectorem.« A harmadik levélen kezdődik Janus Paunonius költeménye Gvarinushoz. »Joannis Episcopi Quinque Ecclesiarvm Panegyricvs Praeceptoris Gvarino Veronensi. Praefatio. A második lapon a tulajdonképi Panegyricus. »Panegyrici Principivm«. A 22. levél első lapján van a panegyricus vége. Colophonja a műnek ez: »Adriani Vvolfhardi Transyluani Exastichon, in Zoilum et Ardelionem«. etc. Viennae Austriae in aedibus Hieronymi Vietoris et Joannis Singrenii. Anno M.D.XII. Janus Pannonius (Cesinge János pécsi püspök) egyes költői munkái 1498 óta jelentek meg; összegyűjtve először 1528-ban Bolognában.

18. 1516 táján. Compendiosa quedam: nec minus lectu iocunda descriptio vrbis Hierusalem: atque diligens omnium locorum terre sancte in hierosolymis adnotatio. per quandam in Christo patrem fratrem Gabrielem natione vngarum diui Francisci ordinis de sacra obseruantia, luculenter: nam ea ipsa loca propriis conspexit oculis: congesta ac breuiter per eundem comportata, feliciter incipit. Compendium locorum terre Sancte.

(Kis 4-edrétű 43 levél.)

A munka végén: »Finit opusculum siue compendium locorum terre sancte intra et extra ciuitatem Hierusalem existentium amen. etc. Frater Gabriel de pechwaradino.«

Pécsváradi Gábor ferenczi szerzetesnek ezen munkája, mely 1514-ben a szent földön tett útjának leírását tartalmazza, a XVI. század első negyedében több kiadást ért.

19. 1517. Hagenau. Opusculum de laudibus et uituperio Vini et Aquae Valentini Cybelei, Canonici Ecclesiarum Quinqueeclésiensis et Albensis.

A colophon: Hagenau ex Academia Thomae Anshelmi mense Julio. Anno MDXVII.

(Kis 4-edrétű 28 levél.)

A szerző, Valentinus Cybeleus (Hagymási Bálint) munkácskáját Szakmári György pécsi püspöknek ajánlja. »Ex Alba Regali. Pridie idus Ianuarii.« A 3. levélen következik a munka ezen külön címmel: »Declamatio Valentini Cybelei de vini et aquae potoribus, Vtrum hi, uel illi laudabiliores sint. Vbi nonnulla de Vino et Aqua, quatinus utraque secundum suos gradus, uel ad laudem, vel uituperium tendant, inseruntur; ad Dn. Ladislaum Macedonium Archid. et amicum.«

20. Uan deme quadem thyranne Dracole wyda.

Év és hely nélkül. (1480 táján.)

(Kis 4-edrétű 6 levél, góthjellegű betűkkel.)

Czímkép: a vajda arczképe fametszetben. Valószínűleg egyetlen példánya ezen munkának, mert sem Panzer sem Weller nem idézik bibliographiai műveikben. Colophonja nincs.

21. 1483. Hofner vonn turenken.

(K. 4-rétű 4 levél, góth jellegű betűkkel. Egyetlen ismert példány.)

A mű ezen szavakkal végződik: »Gebenn uff Kraspergh czu zilig vnd mit meinem eigen vorgedrucken Insigel vorsigilt Am Sonnabent nach allerheilgen tage Anno dm. etc. lxxxiii.

22. 1514. Ain grosz wunderzaichen das do geschechen ist durch das Creütz das ain Cardinal hat ausgeben inn dem gantzen Hungerischen Lannd wider die Turenken.

(Kis 4-edrétű 4 levél, fametszetű címképpel.)

Nyomtatási helye nincs megnevezve ezen ritka műnek, ez valószínűleg Augsburg.

23. 1521. Hely nélkül. Oratio habita in imperiali Conuentu Vuormaciensi, Die tertia Aprilis. M. D. XXI. Per inclyti regis Hungariae et Bohemiae oratores.

(Kis 4-edrétű 10 levél.)

24. 1522. Hely nélkül. Ain Ermannung wider Die Türcken, Vnd wie sy die Christen durchechtent. Im land Vngern, Im iar MDXXII.

(Kis 4-edrétű 4 levél, fametszetű czímképpel.)

25. 1526. Hely nélkül. New Zeyttung wie der Turckischen Keiser mit dem König von Vngern dye Schlacht gethan hat, auff den tag Johannis enthauptung. Im Iar. M. D. XXVI.

(Kis 4-edrétű 2 levél, fametszetű czímképpel, valószínűleg az első nyomtatásban megjelent röpirat, mely a mohácsi csatáról szól. Eddig csak ezen múzeumi példányt ismerjük.)

26. 1526. Hely nélkül. Neue zeyttung Wie die Schlacht in Vngern mit dem Türkischen Keyser ergangen, Hat einer von Wienn so dabey gewest, herauff gen Oringen geschriben. Auch volget hernach des Bluthundts, der sich nent ein Türkischn Keyser, gethaten, so er vnd die seinen, nach eroberung der Schlacht, auf den XXVIII. tag Augusti nechst vergangen, geschehen, an vnsern mitbrüdern der Vngerischen Landschafften gantz vmenschlich getriben hat, vnd noch teglichs thut. M. D. XXVI.

Auszgangen den XXX. tag des Monats Septembris Anno M. D. XXVI.

(Kis 4-edrétű 4 levél, fametszetű czímképpel. Eddig csak a múzeumi példányt ismerjük.)

27. 1526. Hely nélkül. Neue zeittung Wie die Schlacht zu Vngern mit dem Türkischen Keyser ergangen: Hatt einer vonn Wien so dabey gewest: herauff jen Oringen Beschriben. M. D. XXVI. Datum zu Wien Anno etc. jm. XXVI.

(Kis 4-edrétű 4 levél, színezett fametszetű czímképpel.)

28. 1526. H. n.

Hernach volget des Bluthundts der sich nennet eyn Türkischen Kayser gethaten, so er vnd die seinen, nach eroberung der schlacht, auff den xxviij. tag Augusti negstuergangen geschehen, an vnsern mitbrüdern der Hungerischen Landtschafften gantz vmenschlich getriben hat, vnd noch teglichs thut.

Auszgangen den xxx. tag des monats Septembris. Anno M. D. xxvj.

(Kis 4-edrétű 4 levél. Fametszetű czímképpel.)

29. 1527. H. n.

Wie der Durchleüchtigst vnd Hochgeborn Fürst Ferdinand. König zu Behem vnd Hungern, sampt seyner Ehelichen Königin, zu Stulweyssenburg mit grossen Triumph vnd solennitet gekrönet sind worden. Anno M. D. XXvij. am iij. Novembri.

(Kis 4-edrétü 4 levél.)

30. 1527. H. n.

Küniglicher Maiestat zu Behem vnd Hungern etc. Zug vnd eynreytten, auff die Crönung gen Prag. Anno etc. M. D. XXvij.

(Kis 4-rétü 5 levél.)

31. 1528. Báz el.

Casparis Vrsini Velii oratio habita in Alba Regali, die felicissimae Coronationis inclyti ac potentiss. Ferdinandi Vngariae Boemiaeque Regis etc. Anno M. D. XXVII. III. Non. Nouembris.

Basileae apud Joan. Heruagium, et Hieronymum Frobenium. An. M. D. XXVIII.

(Kis 4-rétü 12 levél.)

32. 1527. Wittemberg.

Vier Trostliche Psalmen, An die Königin zu Hungern, ausgelegt durch D. Martinum Luther. Wittemberg. 1527.

(Kis 4-edrétü 38 levél.)

33. 1527. H. n. König Ferdinanden zu Hungern vnd Beheim. Ertzhertzogen zu Osterreich etc. Einreytten vnd Krönung zu Stulweyssenburg in Hungern Anno. M. D. xxvij.

(Kis 4-edrétü 8 levél.)

34. 1527. H. n. Warhafft anzeygen Küniglicher Mayestet, zu Hungern vnd Beheim etc. Hör zug, von Wyen ausz inn Hungern, bisz auff ein halb meyl vnder Ofen, vnd gen Stulweyssenburg etc. Anno etc. xxvij.

(Kis 4-edrétü 4 levél.)

35. 1542. Nürnberg. Hans Sachs. Das Lied von Pest. Zufinden bey Georg Steinbach in Nürnberg.

(Egy folio levél. Unicum.)

36. 1596. Nürnberg. Neue Siebenbürgische Victorien mit Lippa, Temeswar vnd andern Orten.

Beschreibung wie vnd was gestalt, die Türcken vnd Tartarn,

in diesem gegenwertigen Monat Maio, die Vestung Lippa beleget, gewaltiglich gestürmet etc.

Auch wie der Hauptmann von Luggas, vnter dieser belagerung, etlich tausent Soldaton, auff Temesvar geschickt, welche die Vorstatt als bald erobert, geblündert, verbrend etc.

Gedruckt zu Nürnberg, mit bewilligunk, im Jar 1596.

(Kis 4-edrétű 4 levél, fametszetű czímképpel, Báthori Zsigmond arczképével.)

37. 1620. Pozsony. Desz Türckischen Kaysers Hülf Dem Fürsten inn Siebenbürgen Bethlehem Gabor nunmehr erwöhlten König in Vngarn vnd desselben Ständen auch den Confoederirten Landen versprochen.

Gedruckt zu Preszburg Im Jar MDCXX.

(Kis 4-edrétű levél, fametszetű czímképpel.)

38. 1671. H. n. Warhafftige und ausführliche Relation, Wie die Vngarischen Rebellen Zu Wien in Oesterreich, Als auch Zur Wienischen Neu-Stadt Vnd zu Preszburg Am 30. Aprilis Anno 1671. Zur verdienten Straffe gezogen worden, Nebst dem Nadastischen, Serinisch- und Frangypanischen Urtheil.

Gedruckt im Jahr 1671.

(Kis 4-edrétű 20 levél. Nádasdy, Zrinyi, Frangepán és Bónis arczképével.)

39. 1671. Bécs. Neues Gedicht. Vber die gantz billich Kayserliche Execution, so über Frantzen Nadasti zu Wienn im Rathhaus: Wie auch anderwärtig andere desz Hochlöbl: Hausz von Oesterreich geweste Rebellen, den letzten April desz 1671-isten Jahrs in einem Tag, vnd Stund ergangen. Andern zur Abschew und Exempl zusammen getragen.

Gedruckt zu Wienn in Oesterreich bey Leopold Voigt. 1671.

(Kis 4-edrétű 4 levéllel, fametszetű czímképpel.)

40. 1685. Hely nélkül. Eigentlicher Bericht wegen der glücklich-eroberten Haupt-Vestung Ofen, So am 2. Sept. dieses itzlauffenden 1686-sten Jahres, durch die Christlichen Waffen erfolgt, Nebst Meldung was sich Zeit wehrender Belägerung von 13. Junii an bisz zu Eroberung derselben täglich begeben und zuge-
tragen.

Gedruckt, im Jahr 1686.

(Kis 4-edrétű 8 levél, fametszetű czímképpel.)

41. 1686. Bécs és Lucca. Num. 5. Giornale Dal Campo Cesareo a Buda in data 9. Luglio. 1686.

A mű végén: »In Vienna, et in Lucca, per Marescandoli 1686.«
(Kis 4-edrétű 8 levél.)

Régi Újság 5. száma, mely Buda ostromoltatásának és elfoglalásának alkalmával megjelent.

42. 1686. V e l e n c z e. Veridica Raccolta de Giornali di Buda Sino alla presa d'essa. Parte Prima. Dedicata Al Molt' Illustre Signor Gio. Battista Foresti. In Venetia, 1686. Presso Gierolamo Albrizzi dietro la Chiesa di San Zulian al Nome di Dio.

(16-odrétű 125 levél, 3 képpel.)

Budavárának 1686. évi ostroma alkalmával megjelent olasz hírlap.

V.

Arczképek és csataképek.

1. keret. *a—c*) Gróf Széchenyi Ferencz, a Nemzeti Múzeum alapítója (1754—1810).
2. » Sz. László király (1077—1095), német fametszvény a XV. századból.
3. » *a*) II. Lajos király (1516—1526).
b) Mária királyné.
c) Mária királyné s II. Lajos egykorú arczképe.
4. » I. Ferdinánd király (1526—1564).
5. » *a*) *b*) Miksa király (1564—1576).
6. » *a*) *b*) Rudolf király (1576—1608).
7. » *a*) II. Mátyás király (1608—1619).
b) II. Mátyás s Anna királyné arczképe.
8. » *a*) *b*) III. Ferdinánd király (1637—1657).
9. » IV. Ferdinánd király (megh. 1653).
10. » I. Lipót király (1657—1705).
11. » I. Lipót király (1657—1705).
12. » I. József király (1705—1711).
13. » *a*) *b*) Wilhelmina Amália hannoveri hercegnő,
I. József neje.
14. » Eleonora főhercegnő.
15. » Ausztriai Mária, III. Ferdinánd neje.

- 16 keret. *a—c*) Margaretha Therézia spanyol királyi hercegnő.
17. » Mária Terézia királynő (1740—1780).
18. » III. Károly király (1712—1740).
19. » Mária Terézia királynő (1740—1780).
20. » Lotharingiai Ferencz, Mária Terézia férje.
21. » Savoyai Eugen hadvezér (1663—1736).
22. » Báthori István, erdélyi fejedelem s lengyel király (1571—1576).
23. » *a) b)* Báthori Zsigmond erdélyi fejedelem (1581—1602.)
24. » *a) b)* Báthori Zsigmond erdélyi fejedelem (1581—1602.)
25. » *a) b)* Báthori Endre bíbornok, erdélyi fejedelem (1599).
26. » *a—c)* Bocskay István erdélyi fejedelem (1605—1606).
27. » Bethlen Gábor erdélyi fejedelem (1613—1629).
28. » *a) b)* Bethlen Gábor erdélyi fejedelem (1613—1629).
29. » I. Rákóczy György erdélyi fejedelem (1630—1648).
30. » *a) b)* II. Rákóczy György erdélyi fejedelem (1648—1657).
31. » II. Rákóczy Ferencz erdélyi fejedelem (1704—1710).
32. » *a) b)* II. Rákóczy Ferencz erdélyi fejedelem (1704—1710).
33. » *a) b)* Rákóczy József (megh. 1739).
34. » *a) b)* Apaffy Mihály erdélyi fejedelem (1661—1690).
c) Barcsai Ákos erdélyi fejedelem (1658—1659).
35. » Thököly Imre erdélyi fejedelem (1690).
36. » Thököly Imre erdélyi fejedelem (1690).
37. » *a)* Oláh Miklós esztergomi érsek (1553—1568).
b) Pázmány Péter esztergomi érsek (1616—1637).
38. » *a)* Losy Imre esztergomi érsek (1637—1642).
b) Lippay György esztergomi érsek (1642—1666).
c) Szelepcsényi György esztergomi érsek (1666—1685).
39. » *a) b)* Verancsics Antal esztergomi érsek (1569—1573).

40. keret. Széchenyi György esztergomi érsek (1685—1695).
41. » Gróf Kollonich Lipót esztergomi érsek (1695—1707).
42. » Gróf Eszterházy Imre esztergomi érsek (1725—1745).
43. » a) Gróf Nádasdy Ferencz országbíró.
b) Gróf Nádasdy Ferencz s neje Eszterházy Anna Julia grófnő.
44. » Gróf Zrinyi Miklós a költő (1616—1664).
45. » Gróf Zrinyi Miklós a költő (1616—1664).
46. » Gróf Zrinyi Péter horvát bán (megh. 1671).
47. » a) Br. Pálffy Miklós hadvezér.
b) Gr. Pálffy Károly hadvezér.
c) Gr. Pálffy István a dunántúli országrész főkapitánya.
d) Gr. Pálffy Károly kancellár.
e) Gr. Pálffy Lipót hadvezér.
48. » a) b) Gróf Zrinyi Miklós a szigetihős, (megh. 1566).
49. » a)—c) Gr. Schwarzenberg Adolf hadvezér.
50. » a) Gr. Thurzó Szaniszló nádor.
b) Eszterházy Miklós nádor.
51. » a)—c) Gr. Thurzó György nádor.
52. » Károly lotharingiai herceg, fővezér.
53. » Károly lotharingiai herceg, fővezér.
54. » Draskovics János nádor.
55. » Herczeg Eszterházy Pál nádor.
- 56—67. » Buda s Buda ostromának látképei.
68. » Magyarország legnevezetesebb várai (Pozsony, Komárom, Győr, Sz.-Fehérvár, Esztergom, Kani-
zsa, Novigrád, Belgrád, Budapest, Szigeth, Fü-
lek, Vác, Konstantinápoly, Kassa, Eger, Tokaj,
N.-Várad, Temesvár).
69. » a) Id. Jankovics Miklós.
b) Jankovics Antal.
c) Vadasi Jankovics Miklós.
70. » a)—c) Gróf Károlyi Antal.
d) Gróf Károlyi József.

71. keret. *a)* Gróf Teleki Sámuel erdélyi kancellár.
b) Tersztyánszky Dániel.
c) Gróf Bethlen Gergely.
d) Gróf Bánffy György erdélyi kormányzó.
e) Skerlecz Miklós.
f) Semsey András.
g) Somsich Lázár.
72. » *a)* Gróf Forgách Miklós tábornok.
b) Gróf Forgách Zsigmond országbíró.
73. » *a)* Gróf Batthyányi Lajos nádor.
b) Gróf Batthyányi Ádám.
c) Gróf Batthyányi Károly tábornok.
d) Gróf Batthyányi Kristóf.
74. » *a)* Gróf Nádasdy Ferencz horvát bán.
b) Báró Trenck Ferencz ezredes.
c) Menzel János Dániel huszár-tábornok.
d) Halas Péter ezredes.
e) Gróf Nádasdy Ferencz horvát bán.
f) Dobai Székely Samu.
75. » Gróf Koháry István költő.
76. » *a)* Schwartzner Márton egyetemi tanár.
b) Szirmay Antal történetíró.
c) Fehér György történetíró.
d) Kovacsics Márton György történetíró.
e) Wallaszky Pál irodalom-történetíró.
f) Horányi Elek irodalom-történetíró.
g) Szerdahelyi György aethetica-tanár.
77. » *a)* Kalmár György nyelvész.
b) Bél Mátyás történetíró.
c) Páriz Pápai Ferencz szótáríró.
78. » *a)* Kazinczy András költő.
b) Kazinczy Ferencz költő s nyelvész.
c) Berzsenyi Dániel költő.
79. » *a)* Horváth Ádám költő.
b) Dugonics András költő.
c) Révai Miklós költő s nyelvész.
d) Dugonics András költő.
e) Virág Benedek, költő.

- 80 keret. a) Zsámboki János történetíró.
 b) Werbőczy István.
 c) Istvánffy Miklós történetíró.
81. » Temesvári Pelbart hittani író.
82. » a) Gróf Teleki László költő.
 b) Baróti Szabó Dávid költő.
 c) Gróf Teleki József költő.
 d) Kultsár István lapszerkesztő.
 e) Gróf Teleki Domonkos író.
83. » a) Báró Ráday Gedeon költő.
 b) Báró Orczy Lőrincz költő.
 c) Báró Amade László költő.
 d) Gróf Gvadányi József költő.
 e) Báróczy Sándor író.

JELENTÉS A MAGY. NEMZ. MÚZEUM KÖNYVTÁRÁNAK ÁLLAPOTÁRÓL ÉS GYARAPODÁSÁRÓL 1876. 7-ben.

Méltóságos igazgató úr!

A nagyméltóságú kir. vallás- és közoktatási Minister úrnak f. évi augustus 27-én 20,695. szám alatt kelt rendelete következtében, van szerencsém a vezetésem alatt álló osztály állapotáról, gyarapodásáról és szakszerű rendezéséről, a hiányok- és hézagokról, a látogatók számáról, a személyzet hivatalos és tudományos tevékenységéről, az 1876. év második- és a folyó év első feléről jelentést tenni; kiemelvén, hogy a mult évi julius 10-én 75. szám alatt bemutatott jelentésem az 1876. év első felére is kiterjeszkedett.

1. A könyvtár-rendezési munkálatok nem szorítkoznak a folytonosan és nagy mérvekben érkező accessiók feldolgozására.

A régi magyar irodalom termékeinek kiválasztása és chronologiai rendben összeállítása; úgyszintén a legújabb magyar országgyűlési nyomtatványok (1861—77) rendezése ezen idő alatt fejeztett be.

Az apró nyomtatványoknak, a hirlapoknak, úgyszintén a kézirat-gyűjteménynek, — ez utóbbinak a fennebbi jelentésemben részletezett programm alapján — rendezése folyamatban van.

A mult évi október havában vette kezdetét a könyvtárban létező, nagymennyiségű (mintegy 20,000 darabra tehető) régi és újabb réz-, aczél- és fametszetek rendezése. E munkára Bubicz Zsigmond apát úr hazafias ügyszeretetből vállalkozott, a ki időközben az országos gyűjteményekben létező metszetek és kézirajzok fő-őrvévé neveztetett ki. Az általa megállapított terv szerint, a rendezés már előrehaladott állapotban van. És a hazai történetünket érdeklő arczképek, úgyszintén a várak, városok és csaták képei már is rendezve vannak; a műtörténelem művelőjének és a történetírónak gazdag, eddig nem értékesített anyagot nyújtva.

2. A könyvtár tervszerű kiegészítése kielégítően halad előre; szorosán megmaradva mindig a könyvtár, mint magyar könyvtár feladatának határai között; a melyeken belül azonban a munkásságnak elég tág tere nyílik.

A lefolyt év alatt külföldi antiquáriusoknál, könyvgyűjtőknél és árveréseken nagy mennyiségű és részben jelentékeny bibliographiai értékű, hazánkat illető régi könyvek szereztettek meg. Így például Haydinger Ferencz bécsi polgár és nevezetes bibliophil könyvtárának árverésén Bécsben 63 darab, köztök az 1514-iki porlázadásról szóló egykorú német hirlap; Elwert marburgi antiqáriusnál 25 darab, köztök több XVI. s XVII. századbéli hazánkat érdeklő olasz hirlap; Rosenthal müncheni antiqáriusnál 34 darab, továbbá 96 arczkép és szöveges csatakép (Einblattdruck); Mircse János Venczében tartózkodó hazánkfiától 37 darab.

Bold. Toldy Ferencz könyvtárából 440 darab munkát és 27 csomag apró nyomtatványt választottunk ki, ezek között 17 darab XVI. és XVII. századbéli magyar nyomtatvány, melyekből 14 darab XVII. századbéli nyomtatvány unicum. Hasonló gyarapodást nyertünk az erdélyi Múzeum könyvtárának duplumaiból, melyekre nézve a könyvtárnok Szabó Károly intézetünket kiváló figyelemben részesítette. A debreczeni és marosvásárhelyi collegiumok duplumaiból is szereztünk néhány hiányzó magyar nyomtatványt.

Azonban figyelmünket nem kizárólag a régi irodalom veszi igénybe; kiterjed az az újabb és legújabb irodalomra is. E tekintetben kiemelem, hogy az 1848—49-iki években megjelent magyarországi hirlapokból levő csekély készletünk kiegészítése czéljából, hirlapok útján felszólítást intéztem a hazai közönséghez, hogy a birtokában levő ily hirlapokat akár hazafias adományul, akár megvásárlás végett, intézetünknek ajánlja fel. Ezen felszólítás nem maradt

eredménytelen. Sok beceses ajándékot nyertünk; sokat ajánlottak fel megvételtre. Bár a kitűzött czél elérésétől még távol vagyunk.

A hírlapokon kívül — egyéb jelentékeny adományokban is részesült a könyvtár. Különös elismeréssel meg kell neveznem özv. Jeszenák Jánosnét és gróf Berényi Ferenczet, kik intézetünket felhatalmazták, hogy könyvtárukból kiválasszunk mindazt, a mit bírni óhajtunk. A Jeszenák-féle pozsonyi könyvtárból 39 kötet régi nyomtatványt és 54 kötet kéziratot, a Berényi-féle bodoki könyvtárból 760 kötet könyvet választottunk ki, a mely utóbbinak azonban nálunk meglevő része, az adományozó gróf kívánsága szerint az egyetemi könyvtárnak fog átadatni.

A kézirat-gyűjtemény aránylag még tetemesebb gyarapodásnak örvendett, mint a könyvtár. Öt családi levéltár ajánlatot fel, mint örök letétemény: báró Jeszenák Lajosné, a Hanvai, a kövecsesi Dancs, a bodoki gróf Berényi és a báró Hellenbach-féle levéltárak. Habár az irományok legnagyobb része az újabb korból való, mégis a XIII-dik századtól kezdve, jelentékeny történeti anyagot is rejtnek.

Vásárlás utján a levéltár szerzett a Ruiny-család levéltárából 302 darab, a Kisfaludy levéltárból 53 darab XIII—XV. századbeli oklevelet és levelet; továbbá 48 darab XVI. századbeli török basák által írt magyar levelet; végre 24 kötet kéziratot, melyek hazánk legújabb történetére vonatkoznak.

A köteles példányok tekintetében minden alkalommal meg kell ujítanom azt a régi panaszt, hogy a nyomdászok hiányosan felelnek meg a törvény rendeletének, és abbeli meggyőződésem kifejezését, hogy egy újabb törvény alkotása nélkül adminisztratív intézkedésektől kielégítő siker nem várható.

És ehez még azt kell csatolnom, hogy habár az 1848: XVIII. t. cz. 40. §-a a nyomdászokat is kötelezi termékeik beküldésére; évek óta semmit sem küldtek be.

Az egész gyarapodást 1876. július 1-étől 1877. június 30-ig, a következő számok tüntetik fel:

Vásárlás utján: 2281 nyomtatvány, 24 köt. kézirat, 659 oklevél.

Ajándék utján: 2151 nyomtatvány, 165 köt. kézirat, 3860 oklevél.

Köteles példány: 3786 nyomtatvány.

A vásárlásokra kiadatott 3281 frt 54 krt.

Bekötötett 1186 kötet, 3006 apró nyomtatvány.

3. Az olvasók száma 18057-re ment, kik 34813 nyomtatványt, 823 kéziratot és számos oklevelet használtak.

4. A palaeographiai és bibliographiai kiállítás, melynek tervét idézett jelentésemben vázolni szerencsém volt, immár rendezve van, és közelebb fog megnyitvatni.

Ennek rendezésében nem követtem más európai könyvtárak példáját, melyek a könyvtár legbecsesebb és legfeltünőbb darabjait szokták kiállítani, úgy szólván csak a közönség kíváncsiságának kielégítése végett. A N. Múzeum könyvtárának kiállítása kizárólag instructiv, közművelődési czélt tűzött ki magának, és pedig a könyvtár feladatával összhangzásban, a hazánk multjára vonatkozó ismeretek terjesztését. Feladata: először a hazai történelemben szereplő kiváló egyéneket okleveleik, leveleik és arcképeikben a közönség elé állítani; másodsor a hazai tudományosság, irodalom és a magyar nyelv kifejlődését codexeink, nyelvemlékeink és a régi irodalom legjelentékenyebb termékeiben feltüntetni.

A nyomtatásban közrebocsátandó lajstrom a szükséges felvilágosítással fog szolgálni. Nem kétlem, hogy e kiállítás a nagy közönségben a hazai történelem és irodalom iránti érdeklődése ápolására, de különösen a főváros tanáaira és főiskolánk tanulóira jó hatással fog lenni.

5. Az osztály irodalmi munkásságáról szólva, első helyen az 1876 elején megindított »Magyar Könyv-Szemle« czimű folyóítról kell szólnom, melynek, a rendelkezésre álló anyag gazdagsága miatt, ívszámát a második évben 20-ról 24-re kellett emelni.

Midőn bibliographiai és irodalomtörténeti gazdag tartalma által a hazai tudományosságnak szolgál, különösen a Múzeum könyvtárának is hasznos szolgálatokat tesz, tért nyitva tisztviselőinek az irodalmi tevékenységre, és a könyvtárban hiányzó munkák hirdetése által a könyvtár kiegészítése érdekében sikerrel működve. . . .

Végre megemlítem, hogy a könyvtár-őr az összes hazai könyvtárak történetét és jelen állapotát ismertető nagy munkának kiadására tette meg az előkészületeket, a nm. vallás- és közoktatási ministerium útján az összes hatóságok közreműködését kikérve. Már is számos könyvtár ismertetése érkezett be.

A magyar irodalom 1877-ben.

Negyedik közlemény.

Összeállítja: **Tipray Tivadar.**

(Ezen jegyzékbe mindazon nyomtatványok vétettek fel, melyek az 1877-iki évszámmal vannak jeelve. — Hol a nyomtatás helye nincs kitéve, Budapest értendő. — A nyomdász vagy a nyomdaintézet csak oly nyomtatványoknál van megnevezve, a melyeknek kiadója nem ismeretes. — Hogy ezen jegyzéket lehetőleg teljesen és pontosan lehessen összeállítani, felkértem a szerzők és kiadók, hogy kiadványaiknak egy példányát az ár megjelölése mellett, a Nemzeti Múzeum könyvtárához beküldeni szíveskedjenek.)

- Akadémia**, A m. t., évkönyvei. XV. köt. 3. darab. A magy. tud. akadémia által MDCCCLXXVII. január XVIII. Deák Ferencz igazgató és tiszteletbeli tagja emlékezetére tartott ünnepélyes közülés tárgyai. (Akadémia. n. 4-r. 88 l. ára 1 forint.)
- Áldor Imre.** Augustus római császár története. (Tört. könyvtár. 37. füz. Franklin-t. 8-r. 112 l. ára 40 kr.)
- Áldor Imre.** Erdély aranykora. (Tört. könyvtár. 34. füzet. Franklin-társ. 8-r. 112 l. ára 40 kr.)
- Áldor Imre.** Kereszt és félhold vagy a mórok Spanyolországban. (Tört. könyvtár. 36. füz. Franklin-társ. 8-r. 120 l. ára 40 kr.)
- Áldor Imre.** Nagy Constantin császár. (Tört. könyvtár. 35. füz. Franklin-társ. 8-r. 110 l. ára 40 kr.)
- Áldor Imre.** Róma alapítása és hőskora. (Tört. könyvtár. 39. füz. Franklin-társ. 8-r. 120 l. ára 40 kr.)
- Arányi Béla.** Elemi mértan a középtanodák felsőbb osztályai számára. IV. rész: Elemző mértan a síkban. (Zilahy Sámuel. IV, 72 l. ára 50 kr.)
- Baintner János.** A bírósági szervezet és peres eljárás köztörvényi polgári ügyekben. (M. k. egyetemi nyomda. 8-r. 80 l.)
- Balfour Stewart.** Természettan. Ford. Müller József. (Eggenberger. 8-r. 111 l. 58 fametsz. ábrával.)
- Ballagi Károly.** Német olvasókönyv közép- és alreáliskolák számára. 6. kiadás. (Franklin-társ. 8-r. VIII, 128 l. ára 50 kr.)
- Ballagi Károly és Nagy László.** Magyarország története, kapcsolatban az általános történelem legfőbb vonásaival, Népiskolák számára. 15. kiadás. (Franklin-társ. k. 8-r. 95 l. ára 30 kr.)

- Ballagi Mór.** A héber nyelv elemi tankönyve. 2. átdolg. kiadását eszközölte Goldziher Ignác. (Kókai Lajos. 8-r. VIII, 264 l. ára 1 frt 80 kr.)
- Baltzer Richard.** A determinánsok elmélete. Bevezetőül Baltzer művébe, közzéteszi Farkas Gyula. (Kilián Frigyes. 8-r. 116 l. ára 1 frt 25 kr.)
- Barakonyi Kristóf.** Biblia-magyarázatok a szószekeken s függelékül néhány egyházi beszéd. I. füzet. (Miskolcz. Fraenkel. 8-r. 201 l. ára 1 frt 60 kr.)
- Barbier Gy. és Carré M. Pál és Virginia.** Dalmú 3 felvonásban és 6 képben. Ford. Ábrányi Kornél, Zenéjét írta Massé Victor. (A nemz. színház könyvtára. 112. füz. Pfeifer Ferd. 8-r. 53 l. ára 40 kr.)
- Barna Ferdinánd.** Egy szavazat a nyelvújítás ügyében. (L. Értekezések a Nyelv- és Széptudom. köréből. VII. köt. 1. szám. Akadémia, 8-r. 88 l. ára 50 kr.)
- Bartók Lajos.** Örtüzek. Költemények. (Zilahy Sámuel. 8-r. 112 l. ára 1 frt.)
- Batizfalvi István.** Vezérfonal a világtörténet első oktatásánál. 3. kiadás. 3 rész. (Kókai L. 8-r. 198, 193 és 197 l. ára részenként 60 kr.)
- Bátorfi Lajos.** Adatok Zalamegye történetéhez. 3. kötet. 6. füz. 4. köt. 1, 2, 3. füz. (N.-Kanizsa. Szerző. 8-r. 321—384., tartalom. 1—192 l. Egy füzetnek ára 50 kr.)
- Bellaogh Aladár.** A magyar hirlapirodalom története. (Könyomat. Szerző. 4-r. 56 l.)
- Berényi Salamon.** A népiskola földrajzi kézikönyve, mely Budapestről kiindulva, utazási modorban közli a haza és a föld ismertetését, I. rész. 3. kiad. (Kókai Lajos. k. 8-r. VI, 58 l. ára 36 kr.)
- Berkovits György.** Birálati tanulmány a telekkönyvi törvényjavaslatról. (Nagy-Várad. Hollósy Lajos. n. 8-r. IV, 89 l. ára 60 kr.)
- Bernát Gáspár** adomái, élezei, apró freskóképei és gazsídái. Összegyűjté hátrahagyott özvegye: a szamarkandi püspök. (Franklin-társ. nyomdája. 8-r. 208 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Bernáth I.** A budai Kinizsi-forrásviznek vegyelemzése. (Math. s természettud. közlemények. XIV. köt. 3. sz. Akadémia. 8-r. 27—31 l. ára 10 kr.)
- Beszédek,** Protestans egyházi — gyűjteménye. (L. Kulifay Zs.)
- Boesor Lajos.** Biblia-ismertetés. A gymnasium I. II. oszt. számára. 2. kiadás. (Kókai L. 8-r. 48 l. ára 50 kr.)
- Bodnár Zsigmond és Iványi István.** Magyar olvasókönyv a középiskolák I. II. oszt. számára. 5. jav. kiadás. (Aigner. 8-r. XII, 268 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Bonez Ferencz.** Magyar államjog. (Athenaeum. n. 8-r. XII, 423 l. ára 3 frt 50 kr.)
- Boross Mihály.** A lelkész leánya. Erkölcsi irányu regény. (Székesfehérvár. Klökner Péter. 16-r. II, 231 l. ára 50 kr.)
- Böckh János.** Megjegyzések az »Uj adatok a déli Bakony föld- és őslénytani ismeretéhez« című munkához. (Különlenyomat a m. kir. földtani intézet évkönyve VI. köt. 1. füzetéből. Kilián Frigyes. 8-r. 20 l. ára 10 kr.)
- Brühl Gusztáv.** A gályarab, vagy a velencei rémes éj. Történeti regény. Ford. Ásványi Ferencz. II. köt. (Mehner Vilmos. 8-r. 730 l.)
- Cantu Caesar.** Kor- és betürendi mutató — világtörténelméhez. (Eger. Sz. István-társ. n. 8-r. 404 l. ára 2 frt.)
- Collins Wilkie.** A két végzet. Regény. Ang. ford. Mudrony Pál (Athenaeum k. 8-r. 352 l. ára 1 frt 60 kr.)

- Csarnok, Új szépirodalmi.** Rendkívüli folyam. 1877. VI. füz. Szerk. és kiadja Milassin Vilmos. (L. Ponson.)
- Császár Károly.** Számtan, a középiskolák alsóbb osztályai számára. II. rész. 2-ik jav. kiadás. (Franklin-társ. 8-r. VIII, 88 l. ára 60 kr.)
- Csillag Gyula.** Telekkönyvi rendszerünk reformjáról. (Zilahy S. n. 8-r. IV, 95 l. ára 1 frt.)
- Csontos János.** A Konstantinápolyból érkezett Corvinák bibliographiai ismertetése. Különnyomat a »Magyar Könyvszemlé«-ből. (Szerző. 8-r. 64 l.)
- Csorba Géza.** A demokrácia mint a közjólét megvalósítója és biztosítója. I. füz. (Tetty N. és társa. 8-r. 112 l. ára 50 kr.)
- Czuczor Gergely.** Quintus Horatius Flaccus. A költészetéről. Levél a Pisókhöz. (Olesó könyvtár. 37. sz. Franklin-társ. 16-r. 31 l. ára 20 kr.)
- Daempf Sándor.** A magánjog és tárgya, különös tekintettel a magyar általános magánjog codificációjára. (Pécs. Eggenberger. n. 8-r. VIII, 327 l. ára 2 frt.)
- Dálnoki.** Szerelem és házasság, vagy az emberi boldogság paradicsomába juthatás mestersége. (Bartalits Imre nyomdája. 8-r. 47 l.)
- Dely Mátyás.** A beteg-állat-gyógytan. Szülészet és hulla-vizsgálat. (Falusi könyvtár. 24. sz. Franklin-társ. 8-r. 112 l.)
- Deutsch Henrik.** Életforrás vagyis Mózesi Vallásban tanító-képezdek és közép-tanodák felsőbb oszt. számára. I. II. füz. (Zilahy S. IV, 110 l. ára 80 kr.)
- Dolinay Gyula.** Szünidőre. Emléklül jó tanuló fiúk és leányok számára. (Kókai Lajos. 8-r. 80 l. ára 40 kr.)
- Döntvények** gyűjteménye. A m. k. Curia semmitőszéki és legfőbb ítélőszéki osztályainak, az 1876. és 1877. évben hozott elvi jelentőségű határozatai. Szerk. Fayer L. Új folyam. III. köt. (Athenaeum. 8-r. XIX, 192 l. ára 1 frt.)
- Döntvénytár,** Közigazgatási. A kormány és kir. Curia elvi jelentőségű határozatai és szabályrendeletei. Szerk. Dárdai Sándor. I. folyam. (Franklin-társ. nyomdája. 8 r. 268 l. ára 2 frt.)
- Döntvénytár.** Magyar kir. Curia semmitőszéki és legfőbb ítélőszéki osztályának elvi jelentőségű határozatai. Gyűjtötték Dárday Sándor, Gallu József, Zlinszky Imre. XVI. folyam. (Franklin-társ. 8-r. IV, 64 és 192 l. ára 2 frt.)
- Döntvénytár.** Tárgymutató a döntvénytár I–XV. folyamához. Gyűjtötték: Dárday Sándor, Gallu József, Zlinszky Imre. (Franklin-társ. 8-r. 269, 177 l. ára 2 frt 80 kr. Angol vászonba kötve 3 frt 60 kr.)
- Ebenhöch Ferencz.** Győr vidékének kőkorszaki leletei. (Győr. Szerző. 4-r. 12 l.)
- Emericz Géza és Kárpáti Endre.** Gyakorlati mértan. Főleg tanító-képezdek és néptanítók számára. (Győr. Hennicke Rudolf. n. 8-r. 160 és 36 l. ára 1 frt 40 kr.)
- Emlékek,** Magyar történelmi. Kiadja a m. tud. akadémia történelmi bizottsága. IV. oszt. Magyar diplomáciai emlékek Mátyás király korából 1458–1490. A m. tud. akad. tört. bizotts. megbiz. szerk. Nagy Iván és b. Nyáry Albert. III. köt. (Monumenta Hungariae Historica. Akadémia. n. 8-r. XXVII, 447 l. ára 2 frt.)
- Endródi Sándor.** Költemények. Kiadta a Petőfi-társaság (Aigner Lajos. k. 8-r. VIII, 214 l. ára 2 frt.)
- Erődi Béla.** Csok jasa. A török küldöttség látogatásának emlékkönyve. (Mehner Vilmos. 4-r. 72 l. ára füzve 1 frt 25 kr. Diszkótesben 2 frt 50 kr.)

- Értekezések a matematikai tudományok köréből.** Szerk. Szabó József. V. köt. 9–10 sz. (L. Konkoly.)
- Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből.** Szerk. Gyulai Pál. VI köt. 10., VII: 1. szám. (L. Joannovics György, Barna Ferdinánd.)
- Értekezések a társadalmi tudományok köréből.** Szerk. Fraknói Vilmos. IV. köt. 8. szám. (L. Tóth Lőrincz.)
- Évkönyv, Magyar statisztikai.** Szerk. és kiad. az orsz. magy. kir. statisztikai hivatal. III, V, VI, XI. füz. (Athenaeum. 4-r. 45, 163, 71, 62 l.)
- Évkönyv, Magyar statisztikai.** Statistisches Jahrbuch. V. Jahrgang. IV, VI, XI. H. (Orsz. m. k. statist. hivatal. 4-r. 91, 71, 62 l.)
- Évlapjai, A Kisfaludy-társaság.** Új folyam. XII. köt. (1876–7.) (Athenaeum. 8-r. IV, 274 l.)
- Fábián Dániel.** Népszerű egyházi beszédek egész évre. 2. kiad. (Kókai Lajos. 8-r. XV, 608 l. ára 3 frt.)
- Fábián Dániel.** Népszerű halotti beszédek. I. köt. (Petrik Géza. 8-r. VII, 166 l. ára 1 frt 40 kr.)
- Fábián János.** Constitutiones dogmaticae ss. concilii vaticani. A vatikáni szent zsinat által hozott határozatok. (Esztergom. Buzárovits Gusztáv. n. 8-r. 43 l. ára 40 kr.)
- Fábián János.** Isten igéje szent beszédekben. I. évfolyam. (Esztergom. Buzárovits. 8-r. 572 l.)
- Faluvégi Albert és Borbély Sámuel.** A szilágymegyei tanító-testület első évkönyve 1873–6. év. (Marosvásárhely. A róm. kath. leányiskola nyomdája. 8-r. 70 l. ára 50 kr.)
- Farkas Antal.** A magyar mondattan példákban. A főbb szabályok vázlatos előadásával. (Szeged. Endrényi Lajos és társa. 8-r. 107 l. ára 60 kr.)
- Farkas Ödön.** Közügyeinkről. 2. kiadás. (Aigner Lajos. n. 8-r. 85 l. ára 60 kr.)
- Feuillet Oktav.** Fülöp szerelme Regény. Francziából ford. Ábrányi Emil. (Athenaeum. k. 8-r. 155 l. ára 80 kr.)
- Flegler Sándor.** A magyar történetírás történelme. S a y o u s E d u a r d. A magyar történelem kútforrásai. Mindkettőt ford. ifj. Szinnyi József. (Olesó könyvtár. 38. sz. Franklin-társ. 16-r. VIII, 304 l. ára 60 kr.)
- Főrendiház Irományai.** (Az 1875. évi augusztus hó 28-ára hirdetett országgyűlés nyomtatványai. Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 4-r. V. kötet. 1–236 l.)
- Főrendiház Jegyzőkönyve.** (Az 1875. évi aug. hó 28-ára hirdetett országgyűlés nyomtatványai. Pesti könyvnyomda-r.-társaság. I. köt. 273–304 l.)
- Főrendiház Naplója.** (Az 1875. aug. 28-ra hirdetett országgyűlés nyomtatványai. Pesti könyvnyomda-r.-társaság. 4-r. II. köt. 201–232 l.)
- Freeskay János.** Találmányok könyve. Ismeretek a kézmű- és mű-ipar mezejéről. II. köt. (Franklin-társ. nyomdája. 8-r. 314 l. ára 4 frt.)
- Fuchs János.** A polgári jogok és köteleességek, vagy: rövid alkotmánytan. Népiskolák használatára. (Népiskolai ismerettár. VI. rész. Lauffer Vilmos. k. 8-r. 32 l. ára 10 kr.)
- Führer Ignác.** A természetrajz elemei, különös tekintettel az ipar- s kereskedésre. 4. kiad. (Kókai L. 8-r. 67 l. ára 30 kr.)

- Führer Ignác.** Első oktatás a francia nyelvben »magyar kiejtéssel«. Isk. és házi használatra. (Lauffer Vilmos. 8-r. 95 l. ára 30 kr.)
- Führer Ignác.** Kisebbszerű világtörténet jellemképek s életrajzokban. Felső nép-, ismétlő- és polg. iskolák számára. (Lauffer Vilmos. 8-r. 185 l. ára 60 kr.)
- Gáspár Imre.** Dalok az időnek. II. bőv. kiadás. (Aigner Lajos. 16-r. 100 l. ára 35 kr.)
- Gerevich Emil.** A házasságtartam. (Különlenyomat az alsó-lendvai polgári tanoda 1876 - 7. évi értesítőjéből. Nagy-Kanizsa. Wajdits József. 8-r. 27 l.)
- Gerlóczy Gyula.** Természetjogtan a vizsgálatra vagy szigorlatra készülők és a művelt rend számára. I. füz. (Szerző. 8-r. 92 l. ára 1 frt.)
- Goldberg Raphaël.** A zsidó nép és irodalom története a babyloni fogságtól kezdve a mai napig. (Aigner Lajos. 8-r. 101, III l. ára 80 kr.)
- Günther Antal.** Gyorsírási oktató-levelek. Olesőbb kiadás. (Kókai Lajos. n. 8-r. 93 l. ára 1 frt.)
- Gyulai Béla.** Magyar olvasókönyv. Nyelv és írálytani feladványokkal. I. II. rész. (Kókay L. 8-r. VIII, 120 és IV, 136 l. ára kötetenként 70 kr.)
- Gyulai István.** 50 válogatott mese. Az ifjúság számára. (S.-A.-Ujhely. Klein Alfréd. 8-r. 56 l. ára 40 kr.)
- Gyulai István.** Száz mese kép nélkül. Az ifjúság számára. (S.-A.-Ujhely. Klein Alfréd. 8-r. 115 l. ára 80 kr.)
- Haller Károly.** Gazdasági jogisme. A gazd. tanintézetek növendékei és a mezei gazdák szükségleteihez alkalmazva. (Franklin-társulat. n. 8-r. XVI, 191 l. ára 1 frt 60 kr.)
- Harsányi Pál.** Felfordított állami lét. (Harsányi Elek. 8-r. VIII, 394 l. ára 2 frt 80 kr.)
- Hátsek Ignác.** A magyar korona országainak térképe, az 1876. XXXIII. t. cz. alapján. (Zilahy S. ára 20 kr.)
- Haulleville.** A katolikus népek jövője. Magyaríták Varga József és Zibrinyi Gyula. (Esztergom. Buzárovits Gusztáv. 8-r. XIV, 186 l. ára 1 frt.)
- Heer Oszvald.** Pécs vidékén előforduló permi növényekről. Közli magyar nyelven Staub Móriéz. 4 könyom. táblával. (Különlenyomat a m. k. földtani intézet évkönyvének V-dik kötetéből. Kilián Frigyes 8-r. II, 16 l. és IV tábla. ára 40 kr.)
- Heiszler József.** Egyházi munkálatok. 4. köt. (Debreczen. Telegdi K. Lajos. n. 8-r. 273, II l. ára 2 frt.)
- Heller Ágost.** A természettan elemei. I. rész. A középtanodák alsó osztályai számára. (Középisk. tankönyvek tára. Eggenberger. 8-r. 191 l. számos famet-szettel. ára 1 frt 40 kr.)
- Helyesírás.** A magyar, elvei és szabályai. Ujabban átvizsgálva kiadta a m. tud. akadémia nyelvtudományi bizottsága. (Akadémia. 8-r. 30 l. ára 20 kr.)
- Hofer Károly.** A francia nyelv módszeres tankönyve. Mager nyomán. III. rész. A reáliskolák IV. oszt. számára. (Aigner L. 8-r. 80 l. ára 60 kr.)
- Hofer Károly.** Francia olvasókönyv középiskolai használatra. II. rész. A reáliskolák IV. és V. oszt. számára. (Aigner L. 8-r. 1—10 ív. ára 1 frt 60 kr.)
- Hofer Endre.** Görög gyakorló olvasókönyv. Tanmódszeres rendszerben. (Aigner Lajos. n. 8-r. IV, 73 l. ára 80 kr.)

- Hoffmann Ferencz.** A jó fiú. Elbeszélés. Ford. Tóth Vinceze. (Lauffer Vilmos. 8-r. 120 l. 4 képpel.)
- Hoffmann Ferencz.** A nemes és a pór. Beszély. Németből. (Pfeifer. 8-r. 87 l.)
- Hoffmann Ferencz.** A rosz szellem. Elbesz. Ford. Tóth Vinceze. (Lauffer. 8-r. 72 l. 4 képpel.)
- Hoffmann Ferencz.** Hol legnagyobb a veszély, ott legközelebb a segély. Elbesz. Ford. Tóth Vinceze. (Lauffer V. 8-r. 93 l.)
- Hoffmann Ferencz.** Isten segélyével minden sikerül. Beszély. Németből. (Pfeifer. 8-r. 95 l.)
- Hoffmann Mór.** A nemzetiség és a nemzeti nyelv. Hazafias elmélkedések. (Nagy-Kanizsa. Fischel Fülöp. 8-r. 176 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Hollós László.** A szabadkőművesség története, különös tekintettel a magyar szabadkőművesség fejlődésére. 2. kiad. (Rosenberg testv. ára 1 frt.)
- Homolka József.** Az osztr.-magy. monarchia kézi térképe. (Eggenberger. ára 40 kr.)
- Honvédkönyvtár.** XV. havi füzet. VII. köt. Szerk. Kobilicz Lajos. (L. Tereptan.)
- Horatius Flaccus, Quintus.** A költészetről. Levél a Pisókhöz. Ford. Czuczor Gergely. (Olesó könyvtár. 37. sz. Franklin-t. 16-r. 31 l. ára 20 kr.)
- Hornig Károly.** Egyházi beszéd szent István király ünnepén 1877. aug. 20-án a budai es. k. várórség templomában. (Kocsi Sándor nyomdája. 8-r. 20 l.)
- Hunfalvy János.** A Duna budapesti szakaszának szabályozása. (Franklin-társ. 8-r. 170 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Igazságügyministerium.** A m. k., rendeleteinek gyűjteménye. 1867, 1868, 1871. évi folyam. (Ráth M. n. 8-r. 89, 72 s V, 134 l. ára 80 kr., 80 kr. s 1 frt.)
- Ihász Gábor.** Magyar nyelvtan az algymnasium I, II, III. osztálya és reáliskolák használatára. 18. kiadás. (Lampel. 8-r. 208 l. ára 1 frt)
- Ismerettár,** Népiskolai. VI. rész. (L. Fuchs János.)
- Ivánfi Ede.** Titel mint prépostság, káptalan, hiteleshely és vár. Felolv. a »Dél-magyarországi történelmi és régészeti társ« 1877. május havi közgyűlésén. (Temesvár. Magyar-féle könyvnyomda. 8-r. 23 l. 12 rajzzal.)
- Joannovics György.** Az ikés igékről. (Értekez. a nyelv- és széptudom. köréből VI. köt. 10. sz. Akadémia n. 8-r. 63 l. ára 40 kr.)
- Jókai Mór.** Egy az Isten. Regény 6 köt (Athenaeum. 8-r. 182, 183, 182, 171, 191 és 131 l. ára a 6 kötetnek 6 frt.)
- Jókai Mór.** Kárpáthy Zoltán. Regény. 5. kiad. 3 köt. (Népszerű kiadás. 32—37. Franklin-társ. 16-r. 189, 216 s 235 l. ára 2 frt 40 kr.)
- Jónás János.** Német nyelvi tan- és olvasókönyv. I. rész. A középtanodák I. osztálya számára. (Franklin-társ. 8-r. 96 l. ára 50 kr.)
- Jósika Miklós.** Akarat és hajlam. 2 köt. 2. kiad. (Új olesó kiadás. 60, 61. sz. Franklin-társ. 16-r. 191 s 200 l. ára kötetenként 50 kr.)
- Jósika Miklós.** Az első lépés veszélyei. 2. kiad. 2 köt. (Új olesó kiadás. 58, 59. sz. Franklin-t. 16-r. 204 s 208 l. ára kötetenként 50 kr.)
- Juhász Péter.** Írasi mintalapok. Közép-, reál-, polgári- és felső népiskolák használatára. 1. (N.-Kanizsa. Wajdits József. 8-r. 15 l. ára 28 kr.)
- Kacziány Géza.** Szegedi igazságszolgáltatás. (Tettyey Nándor és társa. 8-r. 47 l. ára 40 kr.)

- Kakujay Károly.** Magyar nyelvgyak- és olvasókönyv Magyarország német népi szám. I. II. évf. 4. kiad. (Aigner 8-r. IV, 36 s IV, 66 l. ára 20 s 30 kr.)
- Karner-Novák.** Az egyszerű és kettős könyvvitel tankönyve. Teljesen átdolgozta Novák Sándor. II. rész. (Franklin-t. 8-r. VIII, 199 l. ára 1 frt 40 kr.)
- Káreli Gáspár.** Új testamentom azaz a mi urunk Jézus Kristusnak új szövetséget. (Hornvánszky V. 16-r. 509, 130 l.)
- Kassay Adolf.** A czégek berendezése, vezetése és a kereskedelmi ügyekbeni eljárás. (Tettey N. s társa. 8-r. 120 l. ára 80 kr.)
- Kassay Adolf.** Az 1876: XVI. t. cz. a végrendeletekről. A törvény eredeti szövegével, magyarázattal és iromány-példákkal. (Tettey s társa. 16-r. 96 l. ára 40 kr.)
- Kaszap Antal.** Földrajz a középiskolák használatára. Amerika, Ausztrália, Polynézia. Különös tekintettel a felfedezések és gyarmatosítások történelmére. II. köt. (Lampel R. 8-r. 115 l. ára 70 kr.)
- Kautz Gyula.** A fém-pénz- és valutaügy a törvényhozás és a tudomány jelen állása szerint. (Különlenyomat a »Nemzetgazdasági Szemle« 1877. évi II. füzetéből. Pesti könyvnyomda-r.-társ. 8-r. 48 l.)
- Kazaly Imre.** A kath. egyházjogtan kézikönyve, különös tekintettel Magyarországi jogi viszonyaira. 2 köt. (Esztergom. Buzárovits Gusztáv. n. 8-r. XVI, 1—366 s X, 367—767 l. ára 3 frt 20 kr.)
- Kelemen Kajetán.** A jász-kun redemptio története és fejlődése a jelenkorig. (Tettey Nándor s társa. 8-r. IV, 265 l. ára 1 frt 60 kr.)
- Képviselőházi Irományok.** (Az 1875. évi augusztus hó 28-ra hirdetett országgyűlés nyomtatványai. Schlesinger és Wohlaier nyomdája. 4-r. IX. kötet. 105—399 l., tartalom, — XVI. köt. 201—388 l., tartalom, — XVII. köt. 113—207 l., tartalom. — XVIII. köt. 463 l., tartalom. — XIX. köt. 1—156 l.)
- Képviselőházi Jegyzőkönyv.** (Az 1875. augusztus hó 28-ra hirdetett országgyűlés nyomtatványai. Schlesinger és Wohlaier nyomdája. 4-r. III. kötet. 1—60 l.)
- Képviselőházi Napló.** (Az 1875. évi augusztus hó 28-ra hirdetett országgyűlés nyomtatványai. Schlesinger és Wohlaier nyomdája. 4-r. XI. kötet. 65—376 l., tartalom, név- és tárgymutató.)
- Kerékyártó Elek és Kemenezky Károly.** Magyar olvasókönyv a polgári és egyéb felső leányiskolák számára. I. rész. 2. bőv. és jav. kiadás. (Eggenberger. 8-r. 141 l. ára 90 kr.)
- Király Sándor.** Tündérmesék. Külföldi és hazai művekből. (S.-A.-Ujhely. 8-r. 83 l. ára 60 kr.)
- Kiss Áron.** Nevelés- és oktatástörténet. 3. kiadás. I. füzet. (Rosenberg testv. n. 8-r. 1—4 iv. ára 1 frt 60 kr.)
- Kiss István.** Bevezetés a jog- és államtudományokba. — A jog- és államtudományi tanrendszerre s a jogi pályára általában vonatk. hazai szabályrendeletekkel és törvényekkel. (Eger. Szerző. 8-r. 255 l. ára 2 frt.)
- Kohn Sámuel.** A m. n. Múzeum könyvtárának héber kézíratai. (Különnyomat a »Magyar Könyvszemlé«-ből. Könyvtár. 8-r. 2, 26 l.)
- Kollerffy Mihály.** A magyar korona országainak helységnévtára 1877-re. (Földmív-, ipar- és keresk. m. k. ministerium. n. 8-r. 1359 l. bolti ára 7 frt 50 kr.)
- Komjáthy György.** 101 gyermekjáték leírását tartalmazó játékkönyv dalokkal. (Kökai L. 8-r. IV, 102 l. ára 1 frt.)

- Konkoly Miklós.** A napfelületek kinézése 1876-ban. (Értekez. a mathemat. tudományok köréből. V. köt. 9. sz. Akadémia. 8-r. 41 l. 3 képtáblával. ára 40 kr.)
- Konkoly Miklós.** 160 álló csillag szinképe. Megfigyeltetett az ó-gyallai csillag-dában 1876-ban. (Értek. a mathem. tudom. köréből. V. köt. 10. sz. Akadémia. 8-r. 34 l. ára 20 kr.)
- Koós Gábor.** A salicylsav tudományos tekintetben s alkalmazása a háztartásban stb. (Grill Károly. n. 8-r. 38 l. ára 1 frt.)
- Korény Ágoston.** Felsőbb kereskedelmi kettős számvitel és levelezés. Kereskedők, gyárosok, iparosok és pénzügyi hivatalnokok számára. 2. jav. kiad. (Athenaeum. n. 8-r. XVI, 561 l. ára 4 frt 50 kr.)
- Kosztány Tamás.** Magyarország jellemzőbb dohányainak chemiai és növény-életani vizsgálata. I. rész. (Kilián Frigyes. 4-r. VIII, 32 l. ára 1 frt.)
- Kosztka Victor.** A Perthes által javasolt tanmód szemléltetése egyes tanórák példáján, különös tekintettel az ifjabb tanárookra. (Kassa. Maurer Adolf. n. 8 r. 13 l. ára 12 kr.)
- Kovács Zsigmond.** Egyházi beszéd püspöki székeének elfoglalásakor. (Rudnyánszky nyomdája. 4-r. 18 l.)
- Könyvesház,** Magyar. 41—43. V. foly. 1—3. sz. (L. Margitay Dezső.)
- Könyvtár,** Falusi. 24. (L. Dely Mátvás.)
- Könyvtár,** Házi. XXV. A szent István-társulat évkönyve. 1877. (Szent István-társulat. 8-r. 95 l.)
- Könyvtár,** Olcsó. 36—39. (L. Zichy Antal elbeszélései, Q. Horatius Flaccus, Flegler Sándor, Sayous Eduard, Sand György.)
- Könyvtár,** Történelmi. 34—39. sz. (L. Áldor Imre, Toldy László.)
- Könyvtára,** A nemzeti színház. 112. füzet. (L. Barbier Gy. és Carré M.)
- Közegészségügy.** A m. kir. belügyministerium rendeletei és utasításai a közegészségügy rendezéséről szóló 1876: XIV. t. cz. végrehajtása tárgyában. (Ráth Mór. n. 8-r. 60 l. ára 40 kr.)
- Közleményei,** Budapest főváros statisztikai hivatalának. Szerk. Kőrösi József. XIII—XIV. füzet. (Város. 8-r. 57, 155 l. ára 80 kr., 2 frt.)
- Közlemények,** Archaeologiai. A hazai műemlékek ismeretének előmozdítására. Kiadja a m. t. akadémia archaeologiai bizottsága. XI. kötet. (Uj folyam, VIII. köt.) I. füzet. (Akadémia. 2-r. IV, 59 l. ára 80 kr.)
- Közlemények,** Matematikai és természettudományi. vonatkozólag a hazai viszonyokra. XIV. köt. 1876—7. 1—5. sz. (L. Staub M., Molnár J., Bernáth J., Nendtvich K., Mocsáry S.)
- Közlemények,** Nyelvtudományi. Kiadja a m. t. akadémia nyelvtudományi bizottsága. Szerk. Hunfalvy Pál. XIII. köt. II. füzet. (Akadémia. 8-r. 169—320 l. Egy füzet ára 75 kr.)
- Kreskay Antal.** Lelki rózsabimbók. Ina- és énekeskönyv, kath. népiskolák számára. (Győr. Klenka Ferencz. 24-r. 164 l. ára 20 kr.)
- Kriesch János.** A természetrajz vezérfonala. III. rész. Ásvány-földtan. 4-dik kiadás. Átdolgozta Koch Antal. (Nagel Bernát. n. 8-r. 1—7 ív, az egésznek ára 1 frt 40 kr.)

- Krisz Ferencz.** Ábrázoló mértan a reáliskolák felsőbb osztályai számára. I, II. füzet. (Franklin-társ. nyomdája. 8-r. VII, 112 l. 19 a szöveg közé nyomott fametsz. ábrával és X táblával; VIII, 331 l. egy a szöveg közé nyom. fametsz. ábrával és XXI táblával, ára 1 frt 60 kr. s 3 frt 20 kr.)
- Kubinyi Lajos.** A házi ipar könyve. III. füz. (M. kir. vallás- és közokt. minister. 8-r. 291—464 l. a szövegbe nyomott fametszvényekkel, ára 1 frt 20 kr.)
- Kubinyi Lajos.** Az okszerű gazdálkodás alapelvei. Kezdő- és kisbirtokosok számára. (Franklin-társ. nyomdája. 8-r. 232 l. ára 1 frt 60 kr.)
- Kulifay Zsigmond** egyházi beszédei. (Protestans egyházi beszédek gyűjteménye. Kókai L. 8-r. IV, 208 l. ára 1 frt.)
- Kuttner Sándor** kis általános földirata különös tekintettel a magyar királyságra. 18. átdolg. és bőv. kiadás. (Gyakorlati tankönyvek gyűjteménye. Lampel R. 8-r. 154 l. ára 48 kr.)
- Kuttner Sándor.** Kis világtörténet a magyar irodalomtörténet rövid vázlatával. 5. kiadás. (Lampel Róbert. 8-r. 160 l. ára 60 kr.)
- Lafontaine** meséi. (Szemelvények) a reáliskolák felsőbb osztályai számára. Irodalomtört. bevezetéssel, tárgyi- s nyelvtani magyarázatokkal s szótárral szerkeszté Palóczy Lipót. (Eggenberger. 8-r. IV, 148 s 35 l. ára 1 frt.)
- Lakits Vendel és Neiger Sándor.** Földrajz. Népiskolák közép oszt. számára. (Zilahy Sámuel. 8-r. VIII, 66 l. ára 30 kr.)
- Lázár Gyula.** Az ozmán birodalom története Európában. II. köt. (Franklin-társ. 8-r. VI, 339 l.)
- Lázár Mihály.** Mesék, kalandok és történetek. Az ifjúság számára. (S.-A.-Ujhely. Klein Alfréd. 8-r. 67 l. ára 40 kr.)
- Lentényi Márk.** A mennyiségtani földrajz alapvonalai. A főgymnasiumok VIII. oszt. számára. A szöveg közé nyomott 35 idommal. (Pécs és Arad. Szerző. n. 8-r. 192 l. ára 1 frt 60 kr.)
- Lorinser Frigyes Vilmos.** A legnevezetesebb ehető, gyanús és mérges gombák természetű képekkel 12 színnyomatú táblán. Ford. Renner Adolf. (Bécs. Zilahy S. n. 8-r. XII, 75 l. ára 5 frt 60 kr.)
- Lukács János.** Regék és elbeszélések. Mindkét nemű ifjúság számára. (S.-A.-Ujhely. Klein Alfréd. 8-r. 67 l. ára 40 kr.)
- Lukács Ödön.** Közönséges egyházi beszédek. (S.-A.-Ujhely. Klein Alfréd. n. 8-r. 171 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Lutter Nándor.** Közönséges számtan az új tanterv szerint a középtanodák használatára. 5. kiadás. 3 füzet. Az I, II. s III. osztály számára. (Franklin-társ. n. 8-r. 140 l.; II, 85, s II, 102 l. ára 80, 55 s 65 kr.)
- Lutter Nándor.** V számjegyű sorszámi és szögmértani táblák. 5. kiad. (Franklin-társ. nyomdája. 8-r. XXXI, 194 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Lutter Nándor.** Számtani példatár a népiskolák használatára. V. füzet. 3. a méterrendszer szerint átdolg. kiadás. (Franklin-társ. 8-r. 80 l. ára 25 kr.)
- Macauley.** Anglia története II. Jakab trónralépte óta. Ford. Zichy Antal. V. köt. (Akadémia. 8-r. 615 l.)
- Madzsar János.** Számtani és gyakorlati példatár. I—IV. füzet. 2. jav. kiadás. (Zilahy S. 8-r. 26, 79, 64 s 65 l. ára 12, 20, 20 s 20 kr.)

- Madzsar János.** Vezérkönyv a számtanításban. Néptanítók számára. I. köt. 2. jav. kiadás. (Zilahy S. 8-r. 71 l. ára 60 kr.)
- Majláth Béla.** Liptómege östernelése, adó-, ipar- és keresk. viszonyai. (Aigner Lajos. n. 8-r. VIII, 122 l. ára 1 frt.)
- Majtényi Flóra** újabb költeményei. (Tetty N. és társa. 16-r. 117, III l. ára 1 frt.)
- Malot Hector.** A világ szállodája. I. Chamberlain ezredes. II. Lucillière marquise. Regény. Ford. Sasvári Ármin. (Athenaeum. k. 8-r. 294, 358 l. ára 1 frt 40 kr.)
- Margitay Dezső.** Feltámadás után. Elbeszélés. (Magyar könyvesház. 41—43. sz. Aigner L. 16-r. 189 l. ára 60 kr.)
- Marikovszky Gábor.** Protestans halotti bucsúztatók. I. köt. 3. kiad. II. köt. 2. kiad. (Kókai L. k. 8-r. VIII, 160 s 144 l. ára kötetenként 60 kr.)
- Márki Sándor.** Sarkad története. (Kókai Lajos. 8-r. II, 189 l. s 2 térkép, ára 1 frt 50 kr.)
- Mártonffy Márton.** Magyar alkotmánytan s az abban foglalt polgári jogok és kötelességekről. 2. kiad. (Lauffer V. 8-r. IV, 96 l. ára 60 kr.)
- Mayer Miksa.** A magyarok történelme. (Zilahy Sámuel, ára 30 kr.)
- Meisermann Ignác.** Bakácskapolnai emlékkönyv, melyben az esztergomi főszékesegyházban létező s gyümölesoltó Boldogasszonyról nevezett Bakács-féle kápolna történelme foglaltatik dióhéjban. (Esztergom. Buzárovits nyomdája. 8-r. 96 l.)
- Mészáros Károly.** Egyházi beszéd a budapesti szűz Máriáról ezimzett szent Ferencziek zárdájának felszentelése alkalmával 1877. aug. 2-án. (Athenaeum nyomdája. 8-r. 15 l.)
- Ministerium,** A m. kir., rendeleteinek gyűjteménye, 1876. évfolyam. VIII. (utolsó) füz. 1877. évfolyam. 1—3. füz. (Pozsony. Ráth. 8-r. XIV, 177—305, 1—176 l.)
- Mocsáry S.** Bihar- és Hajdumegyék hártya-, két-, reczés-, egyenes- és félröpüi. (Mathem. s természettud. közlemények. 5. szám. Akadémia. 8-r. 37—80 l. ára 20 kr.)
- Molnár I.** A »Budai Rákóczi keserűviznek« vegyelemzése. (Math. s természettud. közlem. 2. sz. Akadémia. 8-r. 17—25 l. ára 10 kr.)
- Mommsen Tivadar.** A rómaiak története. Ford. Toldy István. VIII. köt. (Franklin-társ. 8-r. VI, 385 l. s egy térkép, ára 2 frt.)
- Montépin Xavér.** A házasságtörés drámái. Legújabb társadalmi regény, 32 eredeti párisi képpel. Francziából ford. Mártonffy Frigyes. I. kötet. (Mehner Vilmos. 8-r. 515 l.)
- Monumenta Hungariae historica.** (L. Magyar történelmi Emlékek.)
- Múzeum,** A magyar nemzeti, képcsarnokának lajstroma. (Athenaeum nyomdája. 8-r. 32 l. ára 20 kr.)
- Múzeum,** A magyar nemzeti, könyvtárának magyar történeti és irodalomtörténeti kiállítása. (Különnyomat a »Magyar Könyv-Szemlé«-ből. Könyvtár. 8-r. 2, 60 l. ára 40 kr.)
- Nagy Iván és b. Nyáry Albert.** Magyar diplomaciai Emlékek Mátyás király korából. III. köt. (L. Magyar történelmi Emlékek.)
- Navratil Imre.** A fővárosi Baraque-kórház sebész osztályának 1874. decz. 1-től 1876. decz. 1-ig terjedő kimutatása. (Grill Károly. n. 8-r. 75 l. ára 60 kr.)

- Nemes Imre.** Az emberi test és szellem viszonyának bölesészete. (Aigner L. n. 8-r. 176 l. ára 2 frt.)
- Némethy Lajos.** A kath. egyház szertartásainak régészeti s magyarázati kézikönyve. (Lampel. 8-r. XVI, 207 l. ára 84 kr.)
- Nendtvich K.** A parádi enargit. (Math. s természettud. közlem. 4. sz. Akadémia. 8-r. 33–35 l. ára 10 kr.)
- Noszág János.** Kétszer ötvenkét bibliai történet, protestáns népiskolák számára. 3. kiad. (Kókai L. 8-r. IV, 115 l. ára 40 kr.)
- Nyelvemléktár.** Régi magyar codexek és nyomtatványok. Kiadja a m. t. akadémia nyelvtudom. bizottsága. Szerk. Budenz J., Szarvas G., Szilády Á. V. köt. Érdi codex. II. fele. — Közzéteszi Wolf György. (Akadémia. 8-r. 532 l. ára 2 frt.)
- Nyulassy Antal.** Legteljesebb új magyar köszöntő. Különféle alkalmi üdvözlések és szavalmányok tára. Mindkét nembeli ifjúság használatára. 3. jav. és bőv. kiadás. (Esztergom. Buzárovits Gusztáv. 8-r. 224 l. ára 50 kr.)
- Oldal János.** Az egyetemes földirat alapvonalai. Polgári iskolák számára. 14 ábrával. I. rész az I. osztály számára. (Szeged. Várnai L. n. 8-r. 62 l. ára 60 kr.)
- Ozoray Árpád.** Német-magyar és magyar-német műszótár, különös tekintettel a vasút-építés, üzlet, távirászat és gépészetre. Jutányos kiadás. (Kókai L. 16-r. IV, 176 l. ára 1 frt.)
- Öreg János.** Gondolkodástan az egyetemesítő (inductív) s lehozó (deductív) módszer alapján. (Nagykőrös. Pfeifer Ferd. 8-r. VIII, 150 l. ára 1 frt.)
- Örömmünnepély.** Templomi. Ferencz József unitárius püspök egyházvizsgálata alkalmával Toroczkón, 1877. jun. 17-én. (Kolozsvár. Gámán János örököseinek nyomdája. 8-r. 25 l.)
- Paulekovich Gyula.** Útmutatás a szabadalmak elnyerése, meghosszabbítása és átruházása körül követendő eljárásról a m. korona területén lakó iparosok számára. (Franklin-társ. 8-r. 15 l. ára 20 kr.)
- Perthes Hermann.** Latin alaktan szószerinti beemlézésül. Magyaritá Kosztka Victor. A hosszú magánhangzókat megjelezte Löwe Gusztáv. (Kassa. Maurer Adolf. 8-r. V, 56 l. ára 40 kr.)
- Perthes Hermann.** Latin olvasókönyv a középtanodák I. és II. oszt. számára. Magyar középtanodák igényeihez alkalmazta Kosztka Victor. (Kassa. Maurer Adolf. 8 r. X, 129 l. ára 70 kr.)
- Perthes Hermann.** Nyelvtani szókönyv Perthes-Kosztka latin olvasókönyvéhez a középtanodák I. és II. oszt. számára. Magyaritá Kosztka Victor. A hosszú magánhangzókat megjelezte Löwe Gusztáv. I. évf. (Kassa. Maurer Adolf. 8-r. VIII, 142 l. ára 80 kr.)
- Péterfy Sándor.** Mutatványok a »Természetrাজي olvasókönyvből.« Természetrাজي olvasókönyv. A népiskola felső oszt. számára. I. rész. (Grimm és Horoviez. 8-r. 7 l.)
- Péterfy Sándor.** Természetrাজي olvasókönyv. A népiskola felsőbb oszt. számára. I. rész. (Grimm és Horoviez. 8-r. 143 l. ára kötve 50 kr.)
- Péterfy Sándor és Závodszy Károly.** Gyermekek öröme. Költemények gyermekek számára. 2. kiad. (Kókai Lajos. 16-r. VII, 214 l. ára 50 kr.)

- Pollák Káim.** Tér- és alaktan. alkalmas föladványokkal, a népiskola IV., V. és VI. oszt., valamint ismétlő iskolák számára, a szöveg közé nyomott 36 ábrával. Olcsóbb kiadás. (Kókai Lajos. 8-r. 34 l. ára 25 kr.)
- Ponson du Terrail.** Rocambole visszatérése. III. IV. kötet. (L. Új Szépirodalmi Csarnok. Rendkívüli folyam. VI. füz. Milassin. 8-r. 129—190, 1—16. Egy füz. ára 30 kr.)
- Rebbert.** A keresztények védelme nem zsidóhajs! A nép számára. A 3. kiadás után szabadon fordítva. (Esztergom. Buzárovits Gusztáv. 12-r. 29 l. ára 10 kr.)
- Reisz Heinrich.** Természetisme: Természetrajz és Természettan. A népiskolák felsőbb oszt. számára. Naturkunde etc. 8. verb. Auflage. (Lampel. 8-r. 132 l. ára 50 kr.)
- Rendeletek tára,** Magyarországi. XI. foly. 1877. Hiv. kiadás. 2, 3. s 4. füz. (Zilahy S. n. 8-r. 81—240, 241—320 l. ára 1 frt; 50 kr.)
- Rendszabályok,** Népiskolai, gyűjteménye. A magyar püspöki kar megbízásából kiadja a sz. István-társ. (Sz. István-társ. n. 4-r. IV, 160 l. ára 1 frt.)
- Rendtartás,** Magyarországi telekkönyvi. Az 1850—1877. évig megjelent összes idevonatkozó törvények és rendeletekkel. 2. kiad. (Pozsony. Ráth. 8-r. 196 l. ára 1 frt 80 kr.)
- Révész Imre.** Adalékok a magyar ref. egyház zsinat-tartási ügyének multjához. (Debreczen. Szerző. 8-r. IV, 44 l.)
- Ribáry Ferencz.** A magyar királyság földirata esillagászati és természett. földrajzi bevezetéssel. Az ország új területi beosztásának tekintetbevételével és a legújabb statist. adatokkal. 4. jav. kiad. (Eggenberger. 8-r. 140 l. ára 80 kr.)
- Ribáry Ferencz.** Egyetemes földirat. II. r. 3. jav. kiad. (Eggenberger. 8-r. 156 l. ára 80 kr.)
- Richmond L.** A tejárús leány. Igaz történet. (Hornyánszky nyomdája. 8-r. 38 l.)
- Rómer Flóris Ferencz.** Adalék a budai várnak a török foglalás előtti helyszíneléséhez. (Szerző. 2-r. 13 l.)
- Rómer Flóris Ferencz.** A győri káptalan antiphonaléja. (Szerző. 2-r. 16 l.)
- Rómer Flóris Ferencz.** Kiadatlan római feliratok. (Szerző. 2-r. 20 l.)
- Rómer Flóris Ferencz.** Kirándulás a kertzi apátságához Erdélyben. (Szerző. 2-r. 11 l.)
- Rónay István.** A nemzetek nagy egysége Krisztusban. Egyházi beszéd 1877. augusztus 20-án Szent István király ünnepén, Bécsben, a kapucinus atyák templomában. (Kaloosa. Malatin és Holmeyer nyomdája. 8-r. 14 l.)
- Rósty Kálmán.** Pius-émlék szentséges atyánk félszázados püspök-ünnepére. (Kaloosa. Malatin és Holmeyer nyomdája. 12-r. VIII, 82 l.)
- Ságh József.** Magyar zenészet. I. füz. (Táborszky és Parsch. 8-r. IV, 72 l. ára 70 kr.)
- Salamon Ferencz.** A magyar hadi történethez, a vezérek korában. Javít. kiad. a »Századok«-ból. (Pfeifer Nándor. n. 8-r. IV, 270 l. ára 2 frt.)
- Sand György.** Az ördög-mocsár. Beszély. Francz. ford. Csukássy József. (Olcsó könyvtár. 39. sz. Franklin-társ. 16-r. 102 l. ára 30 kr.)
- Sayous Eduard.** A magyar történelem kútforrásai. (L. Flegler Sándor)
- Schlott Gyula.** Francia olvasókönyv gymn. és reáltanodai használatra. Jegyzetekkel ellátva. (Lauffer V. 8-r. VI, 213 l. ára 1 frt 20 kr.)

- Schön Bernát.** Alkotmánytan rövid vázlatban, népiskolák számára. (Győr. Klenka Ferencz. 8-r. 35 l. ára 25 kr.)
- Schubert G. H.** Hüllők, kétéletűek, halak, puhányok, rovarok, férgek és a sugár-állatok képes természetrajza. Szövegét a 9. kiadás tekintetbevételével írta Pap János. (Pfeifer. 2-r. 23 l.)
- Schubert Károly.** A természettan alapelemei. Az 5. kiadás után fordítva és a m. k. közokt. ministerium által ajánlott Popp-féle táblák magyarázatával ellátva. IV. jav. kiad. (Lampel. 8-r. 173 l. 68 fametszv.)
- Schubert Nándor és Károly.** Természetrajz különös tekintettel a mindennapi élet szükségleteire. 5. jav. s bőv. kiadás. 55 ábrával. (Lampel R. 8-r. 315 l. ára 1 frt.)
- Schwarz Károly.** Adalékok a legújabb theologia történelméhez. Ford. Kovács Albert. Olesó kiadás. (Kökai L. k. 8-r. XII, 694 l. ára 3 frt 50 kr.)
- Ségur.** Intelem a fiatal szabadelvű katolikusokhoz. Németből magyaríták Maráz István és Wayand Géza. (Észtergom. Buzárovits Gusztáv. 8-r. IV, 88 l. ára 30 kr.)
- Seidel Pál.** A magyarok története és a világtörténelem legfőbb mozzanatai. Népiskolák használatára. 5. jav. és képekkel bőv. kiad. (Eggenberger. 8-r. 48 l. ára 25 kr.)
- Seidel Pál.** A polgári jogok és kötelességek ismertetése. 4. kiad. (Aigner Lajos. 8-r. 26 l. ára 24 kr.)
- Seidel Pál.** Földrajz a népiskolák számára. 10. jav. kiad. (Székesfehérvár. Klökner Péter. 8-r. 36 l. ára 30 kr.)
- Simay István.** Földirat. I—IV. füzet. (Arad. Gyulai István. 8-r. 142, 120, 104 s 169 l. I—III. füz. ára 50, IV. 70 kr.)
- Sólyom Jenő.** Buda déli környéke és keserűvíz-forrásai. Történeti, régészeti, helyíratl és természettudományi szempontból. (Aigner Lajos. k. 8-r. 68 l. ára 40 kr.)
- Sporzon Pál és Ébner Nándor.** Gazdasági olvasmányok minden rendű és tanuló gazdák számára. (Franklin-társ. 8-r. VIII, 229 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Staub M.** A vegetatio fejlődése Fiume környékén. (Math. s természettud. közlem. 1. sz. Akadémia. 8-r. 1—16 l. ára 20 kr.)
- Sudy K. János.** Természetrajz a népiskolák IV., V. s VI. oszt. használatára. (Lauffer V. 8-r. 94 l. ára 36 kr.)
- Suppan Vilmos.** Ábrázoló geometria. A középiskolák felsőbb oszt. számára. I. r. (L. Középiskolai tankönyvek tára. Eggenberger. 8-r. VII, 104 l. ára 1 frt 40 kr.)
- Szabó Alajos.** A házi állatok bönosztana tekintettel az élettaura. (Athenaeum. 8-r. XX, 573 l. a szöveg közé nyomott 197 rajzzal, ára 4 frt.)
- Szabóky Adolf.** Budapest iparosai 1877-ben. A budapesti kézműiparosok és gyárosok czégeinek jegyzéke. (Orsz. m. iparegyesület. 4-r. XXII, 94 l. ára 60 kr.)
- Szabóky Adolf.** Latin olvasókönyv. Lateinisches Lesebuch. X. kiad. (Franklin-t. nyomdája. 8-r. 79 l. ára 20 kr.)
- Szalay Imre.** Török vendégeink elé Rustsukig és velök vissza Pestre. (Kaposvár. Jeiteles Herman nyomdája. 8-r.)
- Szamosi János.** Szemelvény görög remekírókból. (Nagel Bernát. n. 8-r. 160 l. ára 1 frt 20 kr.)

- Szántay Aladár.** A romanismus. (Aigner L. 24-r. 38 l. ára 40 kr.)
- P. Szathmáry Károly.** Az Árpád- és vegyes-ház. A Habsburg, Lotharingen-ház. A Tudor-, Stuart- és Hannover-házak. A Bourbon-ház. A Bonaparte család. Leszármazási táblák. (Tettyey Nándor s társa. V tábla, ára 2 frt.)
- P. Szathmáry Károly.** Az emberi művelődés története. 3 kötet egyben. (M. k. honvédelmi ministerium. 8-r. 698 l. több a szövegbe nyomott ábrával, család- és időszaki táblákkal s 8 lith. képpel, bolti ára 5 frt.)
- Székács József** összegyűjtött egyházi beszédei. Olcsóbb kiad. (Kókai L. k. 8-r. VIII, 431 l. ára 2 frt.)
- Szemák István.** Elméleti s gyakorlati német nyelvtan tanodai s magánhasználatra. I. évf. 4. kiad. (Kassa. Maurer Adolf. 8-r. 79 l. ára 50 kr.)
- Szente József.** Számvetési gyakorlókönyv a népiskolák II. oszt. számára. I. rész. (Pesti könyvnyomda-r.-társaság. 8-r. 77 l. ára keménykötésben 30 kr.)
- Szente József.** Természettrajz. Népiskolák számára. 2. bőv. s jav. kiad. (Aigner Lajos. 8-r. 84 l.)
- Szente József.** Útmutatás az elemi számvetés természetszerű tanításában népisk. tanítók s képezédei tanulók számára. I. r. 1—2. tanfolyam. (Rosenberg testv. n. 8-r. XXVIII, 243 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Szentimrei Elek.** A haza minden előtt. Polit. és nemzetgazd. röpirat. (Légrády testv. nyomdája. 8-r. 48 l.)
- Szinnyei József,** idősb. Hirlapirodalmunk 1848—49-ben. (Különnyomat a »Magyar Könyv-Szemlé«-ből. Szerző. 8-r. 2, 42 l.)
- Szinnyei József,** ifj. A magyar irodalomtörténetírás ismertetése. (Rudnyánszky A. 8-r. IV, 95 l.)
- Szombathy Ignác.** A magyarok történelme előzményei, vagyis a jász-kun-avar évezred. (Győr. Aigner L. 8-r. 52 l. ára 30 kr.)
- Szontagh Miklós.** Új-Tátrafüred. Climatologiai és gyógyismei tanulmány. (Fanda József. 8-r. IV, 62 l.)
- Szulik József.** Rövid világtörténelem. Tanítóképző-intézetek, polg. és felsőbb népiskolák használatára. (Kalocsa. Malatin és Holmeyer nyomdája. 8-r. 156 l.)
- Szvorényi József.** Fejlődési tünemények a nyelvben, fővonatkozással a nyelvújításra. (Különnyomat az egri főgymnasiumi Értesítőből. Eger. Aigner L. 8-r. 53 l. ára 40 kr.)
- Tankönyvek,** gyakorlati, gyűjteménye. (L. Kuttner Sándor.)
- Tankönyvek,** középiskolai, tára. (L. Heller, Suppan.)
- Tárkányi B. József.** Szent ének-füzér. »Kath. egyházi Énektárából« kivonva, és néhány latin énekkel megtoldva kath. iskolák számára. VI. bőv. kiad. (Athenaeum. 16-r. 159 l.)
- Távirdák,** A magyar korona területén levő állami és vasuti, statistikája az 1876. évről. (Földmiv.-, ipar- és keresk. m. k. minist. 4-r. 129 l. 4 grafikai táblával.)
- Téglás Gábor.** A kőkorszaki ember nyomai Hunyadmegyében. (Tettyey N. s társa. n. 8-r. 31 l. ára 30 kr.)
- Tereptan** és Tereprajztan. IV. füz. (Pesti könyvnyomda-r.-társaság. 8-r. 161—224 l. egy füzet ára 40 kr.)
- Thanhoffer Lajos.** A földmiv.-, ipar- és keresk. ministerhez jelentése külföldi utazása alatt tett tapasztalatairól (Ministerium. 8-r. 68 l.)

- Toldy László.** Nagy Lajos király uralkodása. (Tört. könyvtár. 38. füz. Franklin-t. 8-r. 110 l. ára 40 kr.)
- Tormay Béla.** A szarvasmarha és annak tenyésztése. (Eggenberger. n. 8-r. XI. 284 l. ára 2 frt.)
- Tóth Lőrincz.** Bertha Sándor emlékezete. (L. Érték. a társad. tudom. köréből, IV. köt. 8. sz. Akadémia. 8-r. 30 l. ára 20 kr.)
- Tölgyi Gyula.** Francia nyelvten. A legújabb tanterv szerint. I. rész. (Zipser és König. 8-r. 1—48 l. ára 70 kr.)

Törvények.

- Törvényezikkek,** 1877. évi országgyűlési. I. füzet. 1—20. (Eggenberger. 8-r. 116 l. ára 70 kr.)
- Törvények,** Az 1877. évi, gyűjteménye. I. füz. I—XX. (Lampel Róbert. n. 8-r. 100 l. ára 60 kr.)
- Ugyanaz. (Lampel R. 16-r. 100 l. ára 60 kr.)
- Törvényezikkek,** 1877. évi országgyűlési. I. füzet. (Pfeifer. 8-r. 180 l.)
- Ugyanaz. (Pfeifer. 16-r. 180 l. ára 80 kr.)
- Törvényezikkek,** 1877. évi országgyűlési. I—II. füz. I—XX. (Pozsony. Ráth M. 8-r. 1—100 l.)
- Törvények,** Az 1877. évi, gyűjteménye. Hiv. kiadás. II. füzet. X—XX. (Zilahy Sámuel. n. 8-r. 25, 120 l. ára 60 kr.)
- Ugyanaz. (Zilahy Sámuel. 16-r. 33—196 l. ára 60 kr.)
- Törvényezikk,** a gyámság- és gondnokságról. Szentelést nyert 1877. jul. 4-én. Kihirdettetett a képviselő- és a főrendiházban jul. 7-én. (Eggenberger. 8-r. 96 l. ára 60 kr.)
- Törvényezikk.** 1877. évi. A gyámsági és gondnoksági ügyek rendezéséről. (Pfeifer. 8-r. 132 l.)
- Törvényezikk,** 1877: XX. A gyámsági és gondnoksági ügyek rendezéséről. Hiv. kiadás. (Zilahy S. n. 8-r. 64 l. ára 60 kr.)
- Ugyanaz. (16-r. 142 l. ára 60 kr.)
- Törvények,** Igazságügyi, anyaggyűjteménnyel. I. füz. I. 1877. évi V. t. cz. az 1870. XVI. és 1871. XII. t. cz. módosításáról. II. 1877. évi XIII. t. cz. az 1868. évi XXI. t. cz. módosításáról. (Uzsora-törvény.) Hiv. források alapján szerk. Fayer László. (Athenaeum. 8-r. IV, 92 l. ára 50 kr.)
- Törvények,** Pénzügyi, és szabályok. V. pótfüzet. Függelék a bélyeg- és illeték-törvények és szabályokhoz. (Ráth. n. 8-r. 16 l. ára 20 kr.)
- Törvényezikkek.** Magyarország némely törvényhatóságainak szabályozása. 1876. XX—XXXIII. 1877. I—IV. (Ráth. n. 8-r. IV, 16 l. ára 40 kr.)
- Uzsora-törvények.** 1868: XXXI. törvényezikk az uzsora-törvények eltörléséről. 1877: VIII. t. cz. az uzsora korlátozásáról. (Ráth Mór. n. 8-r. 7 l. ára 15 kr.)
- Utasítás,** a földadó-szabályozási 1875: VII. t. cz. azon rendeleteinek végrehajtásához. melyek a minőségi osztályok és tisztajövedelmi fokozatok felállítására vonatkoznak. (Ráth M. n. 8-r. 35 l. ára 40 kr.)

- Utasítás.** Pénzügyministeri, a közadók kezeléséről szóló 1876: XV. t. cz. 49. §-ban felsorolt elemi csapások által okozott károk felvétele stb. tárgyában. (Ráth M. n. 8-r. 11 l. ára 25 kr.)
- Vámbéry Ármin.** Vázlatok Közép-Ázsiából. 2. kiadás. (Ráth Mór. n. 8-r. VIII, 385 l. ára 1 frt 60 kr.)
- Váradi Antal.** Költemények. Jutányos kiadás. (Kókai Lajos. k. 8-r. 108 l. ára 60 kr.)
- Váradi Antal.** Újabb költemények. (Franklin-társ. 8-r. 96 l.)
- Varga Ferencz.** Szeged város története. (Pályanyertes mű.) I. köt. A legrégebb időtől a török foglalásig. (Szeged. Szerző. 8-r. IV, 314 l. ára 2 frt 50 kr.)
- Varga János.** A babonák könyve. A magyar orvosok és természetvizsgálók által 300 forint díjjal jutalmazott pályamű. (Arad. Szerző. 8-r. 208 l. ára 60 kr.)
- Vargyas Endre.** Magyarok története. Tekintettel a művelődés fejlődésére. (Győr. Hennieke Rudolf. 8-r. 132 l. ára 48 kr.)
- Vaszary Kolos.** Világtörténelem. A középtanodák felsőbb oszt. számára. I—II. köt. 2. kiad. (Lampel R. 8-r. 120 l. ára 1 frt.)
- Verbőczy István.** Szónoklattan, iskolai s magánhasználatra. 2. kiad. (Aigner J. 8-r. XI, 189 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Vergilius Maró** Aeneisének I. és II. könyve. Magyarázta Szénássy Sándor. 2. kiadás. (Kókai Lajos. 8-r. XXII, 151 l. ára 80 kr.)
- Versényi György.** Havasi rózsák. Lyrail cycelus. (Zilahy Sámuel. 16-r. IV, 75 l. ára 1 frt.)
- Vértesi Arnold.** A fölkelő nap országa. Regényes utazás Japánban. (Franklin-t. 8-r. 279 l. ára 2 frt.)
- Vértesi Arnold.** Eltévesztett utak. Regény. (Athenaeum. k. 8-r. 311 l. ára 1 frt 40 kr.)
- Virgilius P. M.** Aeneisének IV első könyve. Dido királyné. Ford. s az ered. szöveg kíséretében ókori térképpel és jegyzetekkel ellátta Barna Ignác. (Pesti könyvnyomda-r.-társaság. 8-r. 213 l.)
- Visontay János.** Egyetemes földirat. Az újabb adatok nyomán bővítve és átdolgozva. I. rész. Európa. 9. kiadás. (Tettey Nándor és társa. 8-r. 153 l. ára 80 kr.)
- Visontay János.** Európa földirata a három déli félsziget és a magyar királyság kivételével. (Grill Károly. 8-r. 128 l. ára 72 kr.)
- Weber György.** A világtörténet tankönyve. Tekintettel a műveltségre, irodalomra és vallásra. A 14. kiadás után magyarítva. V. köt. Az egész műre vonatkozó tárgymutató. 2. kiadás. (Franklin-társ. 8-r. 120 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Wein János** vízvezetéki igazgató jelentése a Dunafolyam és a balparti vízvezeték vizsgálata alkalmával 1874—5-ben szerzett adatokról. (Pesti könyvnyomda-r.-társ. 8-r. 15 l. egy térképpel.)
- Weisz József.** A szellem hatalma az anyag felett. (Tettey Nándor. n. 8-r. 33 l. ára 48 kr.)
- Wenzel Gusztáv.** Az egyetemes európai jogtörténetnek rövid vázlata. (Pfeifer. 8-r. 218 l.)

- Welter T. B.** Világtörténelme. A 25. kiadást a magyar középtanodák használataira alkalmazta Füßy Tamás. 3. jav. a görög és római hitregetan vázlatával bőv. kiadás. II. füzet. Középkor. (Lampel R. 8-r. 108 l. ára 60 kr.)
- Wettstein H.** Vegytan, felső nép- és polg. iskolák számára. A 2. kiadás után ford. Pásthly Károly. (Kecskemét. Gallia E. k. 8-r. 72 l. ára 40 kr.)
- Wieser János.** Ember és állat. Népszerű tudom. előadások, tekintettel a Darwin-féle leszármazási elméletre. Ford. az esztergomi papnövelde magyar egyházi-irodalmi iskolája. (Esztergom. Buzárovits Gusztáv. 8-r. XVI, 169 l. ára 60 kr.)
- Wührl Jákó.** A viláfgorgalom eszközei a vasutak, posták és táviridák. 2 kötet. (Tetty Nándor. n. 8-r. IV, 180 s IV, 160 l. ára 3 frt.)
- Xántus János.** Nehány hét Ceylon szigetén. (Franklin-társ. 8-r. 154 l.)
- Zábrák Dénes.** Mit ígér híveinek a megdicsőült Krisztus? Beköszöntő egyházi beszéd a szombathelyi prot. imaházban 1877. évi áldozó esütörtökön. (Szombathely. Seiler Henrik. 8-r. 16 l.)
- Zelliger József.** Magyar alkotmány. vagyis a magyar honpolgár jogai s kötelességei. Magyarország népiskolái s polgárai számára. (Pozsony. Horovitz Adolf. 8-r. 46 l. ára 15 kr.)
- Zichy Antal** elbeszélései. (Olesó könyvtár. 36. sz. Franklin-társ. 16-r. 143 l. ára 30 kr.)
- Zichy Géza.** Költemények. Kiadta a Petőfi-társaság. (Aigner I. k. 8-r. 108 l. ára 1 frt.)
- Zlamál Vilmos.** Részletes állatkór- s gyógytan, különös tekintettel a járványos kórokra s az állatorvosi rendészetre. (Athenaeum. n. 8-r. XVI, 648 l. ára 5 frt 50 kr.)
- Zlinszky Imre.** A magyar váltó- és kereskedelmi eljárás, különös tekintettel a gyakorlat igényeire. (Pfeifer. n. 8-r. 248 l. ára 2 frt 40 kr.)
- Zollner-Talabér.** Egyházi beszédek. I. évf. IV. füzet. (Tetty Nándor. n. 8-r. 481-507 s 1-128 l. ára 1 frt.)

Hazai nem-magyar irodalom.

- Bestimmungen,** Leitende, für die Verwendung grösserer Artillerie-Körper. (Kömárom. Siegler Károly. 8-r. 16 l.)
- Blochmann Ernst.** Predigt am 2. Pfingstfeiertage 1877. in der evang. Kirche zu Pinkafeld. (Pinkafő. Egyházközség. 8-r. 14 l. ára 10 kr.)
- Catalog** der Bildergallerie des National-Museum. (Athenaeum nyomdája. 8-r. 32 l. ára 20 kr.)
- Denkwürdigkeiten,** Zeidner, vom Jahre 1335 bis zum Jahre 1847. (Brassó. Gött János s fta. 8-r. IV, 88 l.)
- Deutsch Emanuel.** Rede von der Trauerandacht, mit besonderer Beziehung auf Albert Kohn. Gehalten am 5. April 1877. in der Synagoge zu Palanka. (Burián Mór nyomdája. 8-r. 13 l.)
- Ebenspanger Johannes.** Ungarnland, mein Vaterland! Patriotische Gedichte. 2. stark verm. Auflage. (Szombathely. Seiler nyomdája. 8-r. 65 l. ára 30 kr.)

- Felsmann Josef.** Deutsches Lesebuch für Mittelschulen mit deutschen und ungarischen Anmerkungen. I. Th. 6. Aufl. (Lampel R. 8-r. IV, 184 l.)
- Felsmann Josef.** Német olvasókönyv. Deutsches Lesebuch für Mittelschulen mit deutschen und ung. Anmerkungen. II. Theil. 3. Auflage. (Lampel. 8-r. 511 l.)
- Fuchs Johann.** Grundzüge der einfachen Buchführung. (Lauffer Vilmos. 8-r. 52 l. ára 20 kr.)
- Führer Ignaz.** Prakt. Lehrmethode der französischen Sprache mit Bezeichnung der »Aussprache.« Für Volk- und Bürgerschulen. (Lauffer Vilmos. 8-r. 96 l. ára 30 kr.)
- Führer Ignaz.** Prakt. Lehrmethode der ungarischen Sprache für Volk- und Bürgerschulen. (Lauffer V. 8-r. 120 l. ára 36 kr.)
- Heinrich Gustav.** Deutsches Lehr- und Lesebuch für höhere Lehranstalten, insbesondere für Obergymnasien und Oberrealschulen. II. Bd. 2. Auflage. III. Bd. II. Hälfte. (Lampel. 8-r. VIII, 284, 209—348 l. ára a 2. kötetnek 1 frt 40 kr., a 3. köt. 1 frt 80 kr.)
- Jendrássik A. E.** Das neue physiologische Institut an der Universität zu Budapest. (M. k. egyet. nyomda. 4-r. 39 l. 10 táblával s egy fametszettel.)
- Karner.** Lehrbuch der einfachen und doppelten Buchführung. Vollständig umgearbeitet von Alexander Novak. I Theil. Einfache Buchführung. (Franklin-társ. 8-r. VIII, 251 l. ára 1 frt 60 kr.)
- Landesgesetze des Jahres 1876.** IV. (Schluss-) Heft. XXXVII—LI. (Pozsony Ráth. 8-r. 365 - 432 l.)
- Landesgesetze des Jahres 1877.** II. Heft. IX—XX. (Pozsony. Ráth. 8-r. 17—116 l.)
- Langraf Moritz.** Deutsche Sprachlehre mit 125 Übungsaufgaben. I Thl. 15. verm. und verbesserte Auflage. (Lampel R. 8-r. 120 l. ára 36 kr.)
- Liebleitner Johann.** Aufgabensammlung zum Unterrichte in der deutschen Sprachlehre. IV. Aufl. (Pozsony. Szerző. 8-r. 123 l.)
- Márgai Karl.** Aufgaben für den deutschen Unterricht auf Grundlage des neuen Lehrplanes für die oberen Klassen der Mittelschulen. (Franklin-társ. nyomdája. 8-r. VIII, 84 l. ára 60 kr.)
- Montépin Xavér.** Die Dramen des Ehebruchs. Neuester Gesellschafts-Roman mit 32 pariser Orig. Illustrationen. Aus dem Französischen übersetzt von Hermann Scharz. I. Bd. (Mehner V. 8-r. 493 l.)
- Paulekovich Julius** Instruction für Staatsbürger der österreich-ungarischen Monarchie zur Erlangung eines Privilegiums für beide Reichs-Hälften. (Franklin-t. 8-r. 16 l. ára 20 kr.)
- Popp Anton.** Anfangsgründe der ungarischen Sprachlehre für die II. und III. Klasse der deutschen Volksschulen. 5. Aufl. (Pozsony. Stampfel Károly. 8-r. 48 l.)
- Puscariu Johann.** Das Stereometer, priv. Körper-Messinstrument. (Kocsi Sándor nyomdája. 8-r. 33 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Stifter Adalbert.** Der Hochwald (Pozsony. Heckenast Gusztáv. 8-r. 107 l.)
- Stifter Adalbert.** Der Nachsommer. Eine Erzählung. (Pozsony s Lipese. Heckenast. 8-r. VIII, 343 l. A szerző arcképével s 3 aczélmetszettel, ára 3 frt.)
- Unterrichtswesen,** Das ungarische, am Beginne des Jahres 1875. Bericht des k. ung. Ministers für Kultus und Unterricht an den Reichstag. (Egyet. könyv. nyomda. 4-r. XII. 467 l.)

- Vay Adelmá.** Visionen im Wasserglase. (Szentkirályi és Treutner. 8-r. 109 l. ára 1 frt.)
- Victorin Josef.** Grammatik der slovakischen Sprache, mit einer Chrestomathie. Revidirt durch Josef Loos. 4. Auflage. (Lauffer Vilmos. 8-r. VIII, 280 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Vorschrift** betreffend den Beruf u. d. Wirkungskreis der k. Steuer-Inspectoren. (Lauffer V. 8-r. 31 l. ára 50 kr.)
- Weiss Wilhelm.** Der Hermannstädter Musikverein. Eine Skizze seiner Geschichte zur Feier der Grundsteinlegung des neuzebauenden Vereins-Hauses. September 1877. (Nagyszében. Filtsch S. nyomdája. 8-r. 40 l. ára 30 kr.)
- Rosty Kálmán.** Angurium, quo Constantino Schuster Cassoviensi episcopo sedem episcopalem capessenti fausta quaeque ominatur collegium, gymnasium ephoeumque archiepiscopale Societatis Jesu. Colocae 10. octobr. 1877. (Kaloesa. Malatin és Holmeyer. 2-r. 12 l.)
- Rosty Kálmán.** Mitra jubilaris honoribus Ludovici Haynald, quum suae in episcopium consecrationis jam sextum lustrum auspicaretur, Collegium, Gymnasium Ephoeumque Colocense archiepiscopale Societatis Jesu 18. sept. 1877. (Kaloesa. Malatin és Holmeyer. 2-r. 13 l.)
- Roszival Stephanus.** Theses ex universa Theologia in Universitate hungarica pro obtinendo Doctoris in ss. Theologia gradu academico die 13. octobr. 1877. (Pozsony. Angermayer Károly betüivel. 8-r. 14 l.)
- Versus** memoriales de quantitate syllabarum. (Új lenyomás. Kókai L. 8-r. 14 l. ára 20 kr.)
- Abot Jovan.** Mati medju deezom evojom ili šta je dužnoet matere? (Hornyánszky nyomdája. 8-r. 110 l.)
- Baxter Richard.** Wěčné odpočinutí swatých. Prewédl Leopold Abaffy. (Hornyánszky nyomdája. 8-r. XI. 419 l.)
- Knižka Modlitebná,** Priručná, pre katolickeho krestana, zvláštne pre údov Braterstva Striezlivosti pod ochranou Bl. Panny Marie Hromničnéj od sv. Ote. Piusa IX. založeného. (Turócz-Szent-Márton. Könyvnyomda-részvénytársulata 12-r. 224 l.)
- Lutter Ferdinand.** Sbirka počlovedných príkladov pre národnie školy. Preložil: František Lacko. Svázok I—IV. (Franklin-társ. 8-r. 60, 36, 34, 56 l. ára 20, 10, 10, 15 kr.)
- Matejka Josef.** Krátky životopis Pia IX. Na pamiatku jeho 50-ročného biskupského jubilea. (Szakoleza. Skarniel. 8-r. 87 l.)
- Richmond L.** Mlékarské díwče. Prawdiwá událost. (Hornyánszky nyomdája. 8-r. 35 l.)
- Glasnik H.** Odjeljenje. Knjiga VII. Domaći izvori za srpsku istoriju. Uredio Ivan Paulović. Deo I. Žitija kralj srbskijili. (Panesova. Jovanovich testv. 8-r. XXVIII s 292 l. ára 50 kr.)
- Beruta.** Moj rad na saboru hrvatskem u. god. 1875 i 1876. Posvéenje svojim izbornikom kotara koprivničkoga. (Zágráb. Močnjak és Senttleben. 16-r. 124 l. ára 40 kr.)
- Daničić Gj.** Korijeni s riječima od njih postalijem u hrvatskom ili srpskom jeziku. (Zágráb. Délszláv Akadémia. 8-r. IV, 369 l.)

- Filipović Ivan**, hrvatski i njemački rječnik, II. dio »hrvatsko-njemački« sv. 25 (Zágráb. Hartman Lipót. 1921—2000 l. ára 35 kr.)
- Rad jugoslavenske Akademije znanosti i umjetnosti**. Knjiga 39—40. (Zágráb. Hartmann. 8-r. 251, 236 l. Egy kötet ára 1 frt 50 kr.)
- Službovník** za kr. ugarsko domobranstvo. Dio treći »konjaničtvo«. (Zágráb. Hartmann L. 8-r. 76 l. ára 20 kr.)
- Comsa D.** Pomaritul intoemit cu deosebită privire la grădina scolară. (Szeben Szerző. 8-r. VIII, 198 l.)
- Mareletiu I.** Manualu de Aritmetica pentru gimnasiulu inferioru dupa Fr. cav. de Mocnik. Partea II. (Balázsfalva. A gör. kath. papnövelde nyomdája. 8-r. 138 l. ára 1 frt.)
- Munteanu Solomonu.** Elementariu pentru clasa antania a scoleloru populari. Edit. IV. (Balázsfalva. A g. kath. papnövelde nyomdája. 8-r. 79 l. ára 23 kr.)
- Popu Nicolau.** Geografi'a Ungariei si Element din Geografi'a generala pentru scolele poporale. Ed. II. (Brassó. Gött J. nyomdája. 8-r. 72 l.)
- Vlassa Georgiu.** Geometria pentru Gimnasiale inferioari dupa Fr. cav. de Mocnik. Partea I. (Balázsfalva. A görög kath. papnövelde nyomdája. 8-r. 86 l. 124 ábrával.)
- Congrès international d'Anthropologie et d'Archéologie préhistoriques.** Comptendu de la VIII-me session, Budapest 1876. I. vol. (Franklin-t. nyomdája. 8-r. XL, 706 l.)

Hazánkat érdeklő külföldi munkák.

- Arneht Alfred.** Maria Theresia's letzte Regierungszeit 1763—1780. II. Bd. (Bécs. Braunmüller Vilmos. 8-r. XIII. 634 l.)
- Asseline Louis.** Histoire de l'Autriche depuis la mort de Marie Thérèse jusqu'à nos jours. (Páris. Baillière Germer és társa. 8-r. VIII, 360 l. egy térképpel. ára 3 frt 50 kr.)
- Barozzi Nicolo e Guglielmo Berchet.** Le relazioni della corte di Roma lette al senato dagli ambasciatori Veneti nel secolo decimosettimo Vol I. (Velence. Naratovich P. 8-r. 413 l.)
- Bedenken, Ernste,** gegen eine abermalige Uebertragung des Rechtes der Geldnoten-Erzeugung an eine Actien-Gesellschaft und Vorschläge zu einem staats- und volkswirthschaftlichen Geldbankwesen. (Bécs. Schönberger L. 8-r. 64 l.)
- Bonaparte Louis-Lucien.** Remarques sur certaines notes, certaines observations et certaines corrections, dont M. J. Vinson a accompagné l'essai sur la langue basque par F. Ribáry. Extrait des »Actes de la Société Philologique«. Tom VII, Nr. 2. Paris. (London. 8-r. 65 l.)
- Boué A.** Ueber die türkischen Eisenbahnen und ihre grosse volkswirthschaftl. Wichtigkeit, besonders Einiges für Oesterreich und Ungarn. (Bécs. Gerold K. s fia. 8-r. 10 l. ára 12 kr.)
- Campori Cesare.** Raimondo Montecuccoli la sua famiglia e i suoi tempi. (Florenz. Barbèra. 8-r. XI 569 l.)

- Collection philologique.** Recueil de travaux originaux ou traduits relatifs a la Philologie et a l'Histoire litteraire. VII. Fasc. (L. Ribary.)
- Demelić Fedor.** Le droit coutumier des Slaves meridionaux, d'après les recherches de V. Bogišić. (Paris. Thorin Ernest. 8-r. 156 l.)
- Deutsch G.** Die Lebensweise der Völker in Öesterreich-Ungarn. (Bécs. Hartleben A. 8-r. 56 l. ára 35 kr.)
- Dóczy Ludwig.** Der Kuss. Lustspiel in vier Aufzügen. Aus dem Ungarischen. Von der ungarischen Akademie der Wissenschaften mit dem Graf Teleki-Preise gekrönt. (Bécs. Rosner. 8-r. 111 l.)
- Falke Jacob.** Geschichte des fürstlichen Hauses Liechtenstein. II. Bd. (Bécs. Braumüller V. 8-r. VI, 480 l. két származási táblával.)
- Fessler Ignaz Aurelius.** Geschichte von Ungarn. 2. verm. und verb. Auflage, bearbeitet von Ernst Klein. Mit einem Vorwort von Michael Horváth. In 22—24 Lieferungen. 19. Lieferung. (Lipese. Brockhaus. 8-r. XVIII, 513—592. 1—32 l.)
- Frage,** Die ungarische, österreichisch gedacht. (Amberg s Lipese. Habel J. nyomása. 8-r. IV, 109 l.)
- Goldziher Ignaz.** Mythology among the Hebrews and its Historical Development. Translated from the german, with additions by the author by Russel Martineau. (London. Longmans, Green és társa. 8-r. XXXV. 457 l.)
- Hauer Fr.** Die Geologie u. ihre Anwendung auf die Kenntniss der Bodenbeschaffenheit der öst.-ung. Monarchie. 2. verm. und verb. Aufl. 1. Lief. (Bécs. Hölder Alfréd. 8-r. 1—128 l. ára 1 frt 40 kr.)
- Helfert, Frh.** Die Wiener Journalistik im Jahre 1848. (Bécs. Manz. 8-r. IV, 384 l. ára 3 frt.)
- Janauschek Leopoldus.** Originum Cisterciensium Tomus I. (Bécs. Cs. k. Akadémia. 4-r. LXXXII, 394 l. Arbor genealogica abbatiarum Cisterciensium.)
- Janssen Johannes.** Geschichte des deutschen Volkes seit dem Ausgang des Mittelalters. I. Band. 4. 5. Liefg. (Freiburg Breisgauban. Herder. 8-r. 266—344; 345—424 l.)
- Johann,** Erzherzog, Geschichte d. k. k. Linien-Infanterie-Regiments Erzherzog Wilhelm Nr. 12. I. Thl. (Bécs. Seidel L. W. s fia. 8-r. X, 653 s IX l. ára 1 frt 50 kr.)
- Karadžić V. S. a A. Nikolić,** Srbské národní pohádky. Ze sbírek preložil J. Z. Veselý. Seš 2. (Prága. Mikulás és Knapp. n. 12-r. 81—160 l. ára 20 kr.)
- Kohn Ignaz.** Eisenbahn-Jahrbuch der öst.-ung. Monarchie. X. Jahrg. (Bécs. Lehmann és Wentzel. 8-r. XXIV s 679 l. ára 4 frt.)
- Kohn S.** Die hebräischen Handschriften des ungarischen National-Museums zu Budapest. (Berlin. Benzian Gyula. 8-r. 32 l.)
- Krones Franz.** Handbuch der Geschichte Oesterreichs von der ältesten bis zur neuesten Zeit, mit besonderer Rücksicht auf Länder-, Völkerkunde und Cultur-Geschichte. 13 15. Liefg. (Bibliothek für Wissenschaft und Literatur. Historische Abtheilung. Berlin. Grieben Theobald. 8-r. 481—659 l. s 3 tábla 1—96 l. Egy füzet ára 90 kr.)

- List Guido.** Die Burg der Markgrafen der Ostmark auf dem Leopoldsberge bei Wien. Nebst einem kurzen Abriss der Gründungsgeschichte O-sterreichs. (Bécs. Issler R. 8-r. 31 l. 3 ábrával.)
- Losserth J.** Beiträge zur Geschichte der hussitischen Bewegung. (Bécs. Gerold K. s fia. 8-r. 136 l. ára 1 frt.)
- Mayer Franz Martin.** Über die Abdankung des Erzbischofs Bernhard von Salzburg und den Ausbruch des dritten Krieges zwischen Kaiser Friedrich und König Mathias von Ungarn. (1477—1481.) (Bécs. Gerold K. s fia. 8-r. 78 l. ára 50 kr.)
- Movimento commerciale di Trieste nel 1876.** (Triest. Kereskedelmi és iparkamara. 4-r. 159 l.)
- Naschér S. Franz Deák.** Gedächtnissrede, gehalten am 28. Januar 1877 im Berliner Ungar-Verein. (Separat-Abzug aus der »Nordd. Allg. Zeitung« vom 18 Februar d. J. Berlin. Weber W. 8-r. 12 l.)
- Neumann Léopold et De Plason Adolphe.** Recueil des traités et conventions, conclus par l'Autriche avec les Puissances étrangères, depuis 1763 jusqu'à nos jours. Nouvelle suite. Tome II. (Bécs. Udvari- és állami nyomda. 8-r. 556 lap.)
- Obermüller Wilh.** Die Abstammung der Magyaren nebst einem Anhang über die Herkunft der Zigeuner. 2-te verm. Auflage. (Bécs. Eurich Sándor. 8-r. 55 l. ára 30 kr.)
- D'Ormeville Carlo.** Mattia Corvino. Dramma lirico in un Prologo e 3 atti. Musica di Ciro Piusuti. (Milano. 8-r. 63 l.)
- Parčić A.** Grammaire de la langue serbo-croate. Traduction a l'usage des Français, contenant des améliorations suggérées par l'auteur. Avec une introduction par J. B. Feuvrier. (Paris. Vieweg F. 8-r. XVII, 228 l.)
- Podhorszky Ludwig.** Etymologisches Wörterbuch der magyarischen Sprache genetisch aus chinesischen Wurzeln und Stämmen erklärt. (Paris. Tettey N. s társa. 8-r. 344 l.)
- Ribary Fr.** Essai sur la langue basque, traduit du Hongrois par J. Vinson. (Collection philologique. VII. Fascicule. Paris. Vieweg F. 8 r. XVIII, 158 l. ára 5 frank.)
- Rohde Theodor.** Die Münzstätte Munkács unter Franz Rákóczy II. (1703—1711.) (Separatabdruck aus dem IX. Bande der »Numismatischen Zeitschrift«. Bécs Éremtani-társaság. 8-r. 19 l.)
- Romer F. F.** The prehistoric Antiquities of Hungary. An Address at the opening of the international anthropological congress, held at Budapest, sept. 1876. Translated for the Smithsonian Institution by Charles Rau. From the Smithsonian Report for 1876. (Washington. Smithsonian Inst. 8-r. 394—401 l.)
- Ruthner Anton.** Das Kaiserthum Oesterreich und Königreich Ungarn in malerischen Originalansichten seiner reizendsten Landschaften und grossartigsten Naturschönheiten, seiner bedeutendsten Städte und ausgezeichnetsten Bauwerke in Stahlstichen. Liefg. 62—65. (Bécs. Perles. 4-r. 336—416 l. Díszkiad. Egy-egy füzet ára 1 frt 70 kr.)
- Ruthrich Ladislaus.** Sacrae supellectilis materia, mensura propria et uitor, apposita nova mensura metrica cum notis. (Bécs. Szerző. 8r. 20 l.)

- Schatzmeyer E.** Dalmatien. Geographisch-historisch-statistische Beschreibung aus authentischen Quellen. (Triest. Schimpff. 8-r. 84 l. ára 1 frt.)
- Schematismus** des k. k. Heeres, S. M. Kriegsmarine, d. k. k. Landwehr u. der k. ung. Landwehr. (Bécs. Seidel L. W. s fia. 16-r. 160 l. ára 50 kr.)
- Schlosser Karl.** Neuester Geschichtskalender. VIII. Jahrgang. Ereignisse von 1876. (Frankfurt a. M. Rommel Vilmos. 8-r. 308 l.)
- Schulthess H.** Europäischer Geschichtskalender. XVII. Jahrg. 1876. (Nördlingen. Beck-féle könyvkereskedés. 8-r. 626 l.)
- Smets Moriz.** Geschichte der österreich-ungarischen Monarchie. Ein Volksbuch mit 12 Illustrationen. Vollständig in 16 bis 17 Lieferungen à 30 kr. 3 13. Lfg. (Bécs, Pest s Lipese. Hartleben. 8-r. 97—24 l.)
- Sutovicz Julian,** Walka Kazimierza Jagiellonczyka z Maciejem Korwinem o Korone czeska. (Osobne odbicie z »Przeglądu Polskiego«. Krakó. Gebethner G. és társa. n. 8-r. 165 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Tadra Ferd.** Beiträge zur Geschichte des Feldzuges Bethlen Gabors gegen Kaiser Ferdinand II. im Jahre 1623. (Bécs. Gerold Károly. 8-r. 64 l. ára 45 kr.)
- Teuffenbach Albin** (Reichsfreiherr). Vaterländisches Ehrenbuch. Geschichtliche Denkwürdigkeiten aus allen Ländern der öst.-ung. Monarchie. (Teschen. Prochaska Károly. 8-r. XVI, 994 l. ára 3 frt 60 kr.)
- Thun Leo.** Zur Revision des ungarischen Ausgleiches. (Bécs. Mayer és társa. 8-r. 17 l. ára 10 kr.)
- Toula Franz.** Die sarmatischen Ablagerungen zwischen Donau und Timok. Mit 1 Tafel und 4 Holzsehn. (Bécs. Gerold Károly s fia. 8-r. 33 l. ára 35 kr.)
- Zavjet, Novi,** gospoda našega Isukrsta. (Bécs. Reichard. 8-r. 377 l. — Psalmi Davidovi. 101 l.)
- Zavjet, Novi,** gospoda nasega Isusa Christa. Preveo V. St. Karadžits. (Belgrad. Britt bibliai társulat. 8-r. 411 l. — Hozzákötvé Dávid zoltárai Danicsits György fordításában 107 l.)
- Zichy Géza** comte. Six études pour la main gauche seule. (Páris. Ménéstrel, Heugel s társa. 4-r. 41 l. ára 10 frank.)
- Zichy Géza** comte. Valse d'Adèle. Transcription a 2 mains par Fr. Liszt. (Páris. Ménéstrel, Heugel s társa. 4-r. 9 l. ára 6 frank.)

Vegyes közlemények.

A Magy. Nemz. Múzeum könyvtárának magyar történeti és irodalomtörténeti állandó kiállítása, melynek célja egyrészt a hazai történelem kiváló alakjait oklevelek-, levelek- és arcképekben a közönség elé állítani, másrészt a hazai irodalom kifejlődését feltüntetni — és melynek tüzetes ismertetését a jelen füzet tartalmazza. október 2-án nm. Trefort Ágoston vallás- és közoktatási miniszter úr jelenlétében, nyitattott meg; azóta minden kedden és csütörtökön van nyitva, és nagyszámú közönség által látogattatik.

A M. N. Múzeum könyvtárában elhelyezett családi levéltárak száma ismét egygyel szaporodott: gróf Eszterházy Dánielnek ekkorig Pozsonyban őrzött levéltárával, mely az Eszterházy-család, Miklós nádor testvérétől Dánieltől, leszármazó ágának irományait tartalmazza. Ezek a család pozsony-, bars-, nógrád-, komárom-, tolna- és zólyommegyei birtokaira vonatkoznak. Ezekhez járul nagymennyiségű magánlevelezés a XVII. és XVIII. századból.

A gróf Berényi Ferencz által a M. N. Múzeum könyvtárának adományozott könyvek között, melyekről az e füzetben közölt hivatalos jelentés szól, egy igen ritka régi hirlap több évfolyamával szaporodott a könyvtár. Ez a Kölnben megjelenő »Relationes ordinariae et extraordinariae« czimű, hetenként kétszer megjelenő latin hirlap, mely a magyarországi hadi eseményekről is közöl kimerítő tudósításokat. Az 1696, 1697, 1698, 1700, 1701, 1702, 1704, 1705, 1706, 1707, (hiányosan) 1708, 1716, 1717. évi folyamokat bírja a könyvtár. Felhívjuk a hazai közönséget, hogy a kik a hiányzó évfolyamokat bírják, akár ajándékol, akár megvásárlás végett, felajánlani sziveskedjenek.

1848—49-iki hirlapokat a M. N. könyvtárának újabban a következők ajándékoztak: Nagy Imre legfőbb ítélőszéki bíró úr Budapestről, Székely József mérnök úr Deésről, Gyárfás István kir. táblabíró úr Budapestről, dr. Pauler Tivadar úr Budapestről, Lehoczky Tivadar úr Munkácsról, dr. Löwengard Bertalan orvos úr Nagy-Szent-Miklósról (Torontálm.), Halhegyi úr Szegedről, Czéh Sándor úr Magyar-Óvárról, Csatlás Gyula úr Miskolczról, Pollák Mór úr Budapestről, Horváth Kálmán gyógyszerész úr Kabáról, báró Gerliczi úrhölgy Budáról, Nagy József tanító úr Tácszról, Szűcs Sámuel árvaszéki ülnök úr Miskolczról, a m. kir. egyetemi nyomda Balogh István úr közvetítésével Budapestről és Juhász Ferencz plebános úr Nemes-Ladányról.

A Corvinák. Londonból Káldy Lajos úrtól a következő közleményt veszszük: »Csak nem rég jutottam dr. Rómer Flórisnak »Mátyás király budai könyvtáráról« szóló értekezéséhez, s e körülmény szolgáljon mentiségemül, hogy csak elkésve közölhetem az alábbi adatokat. Pirkheimer könyvtárát Thomas Howard, Earl of Arundel (szül. 1592-ben, meghalt 1646-ban Paduában) vette meg 1636-ban Nürnbergben az örökösöktől. A tudományszomjas és művészetpártoló nemes gróf halála után becses gyűjteményei szanaszét hurezoltattak. A nyomtatványok a Royal Society birtokába jutottak, 1687-ben

míg a gazdag kézirat-gyűjteményt az imént említett társaság és a College of Arms osztották föl maguk között. A Royal Society igazgató-választmányával történt egyezés folytán, ennek kézirat-gyűjteménye 1831-ben átment a British Museum birtokába, hol e gyűjtemény »The Arundel Manuscripts« cím alatt külön őriztetik. Legyen szabad aggályomat kifejezmem azíránt, mit dr. Römer, érdemdús tudósunk, e kézirat-gyűjtemény átkutatásától remél, hogy t. i. talán sikerülni fog közöttük Corvin-codexre akadni. Mr. J. Forshall, ki e gyűjteményt rendezte és a Múzeum megbízásából a kéziratok leíró jegyzékét 1834-ben közrebocsátotta, maga mondja: hogy egyetlen egy kéziratról sem lehet biztosan bímutatni, hogy az valamikor Mátyás király könyvtárához tartozott.«

A Párisban megjelenő »L' Art« ezimű illusztrált folyóirat folyó évi július 8-án kiadott füzetének élén **Römer Flórisnak** ily ezimű értekezését közli: »Les Manuscripts et Miniatures de la Bibliothèque Corvinienne.« A cikk első sorának kezdőbetűje gyanánt egy bécsi Corvin-cedex díszes initialéje szolgál. Ugyanezen codexnek (Philostrati Lemni Sophistarum Vitae) Attavante által festett címlapja sikerült fametszetben mellékelve van.

A **Drezdában dr. Petzholdt** által kiadott »Neuer Anzeiger für Bibliographie und Bibliothekenwissenschaft« ezimű szaklap az oktoberi füzetben Csontos Jánosnak a konstantinápolyi Corvinákról írt latin közleményét hozza, s a »Könyszemle« megjelent hasontartalmú értekezés különlenyomatáról elismerő szavakkal tesz említést.

»**A magyar nyomdászat történelmi fejlődése 1472—1877**« ezimű munka fog közelebb megjelenni, szorgalmas fiatal írónk Ballagi Aladártól. Ballagi munkája az első mű, mely a magyar műipar egyik, és pedig kultúr-történeti szempontból, legfontosabb, ágának teljes történelmét tartalmazza, egyúttal hírnöke annak, hogy történészeink az iparelet mindeddig bűváratlan maradt terén is kezdenek munkálkodni. E hézagpótló munkáról közelebbi füzetünkben bővebben fogunk megemlékezni.

Előfizetésre való felhívás

a következő

Tudományos folyóiratokra:

Archaeologiai Értesítő. A M. T. Akadémia Archaeologiai Bizottság közlönye. Szerkesztik *Dr. Henszmann és Br. Nyári Albert*. XII. kötet. 1878. folyam. Megjelenik augusztus és szeptember kivételével — minden hó utolsó napján. Előfizetési ára a folyamnak (bérmentes szétküldéssel) 3 frt. — Egyes számok bolti ára 40 kr.

Értesítője. (A M. Tud. Akadémia). Az Akadémia rendeletéből szerkeszti a *főtájkár*. XII. évfolyam 1878. Megjelenik évenként 12—20 számban. Előfizetési ára az évfolyamnak bérmentes szétküldéssel 2 frt. — Egyes számok bolti ára 20 kr.

☛ Az Akadémia ezen hivatalos közlönye az ülésein történt előadásokat s tárgyalásokat hozza, amazokat kivonatban, ezeket a jegyzőkönyv szerint. ☛

Nyelvtudományi közlemények. Kiadja a M. T. Akadémia nyelvtudományi bizottsága. Szerkeszti *Hunfalvy Pál*. XIV. kötet. (1878.) Megjelenik évenként 3 füzetben. Előfizetési ára a kötetnek bérmentes szétküldéssel 3 frt. — Az előbbi 13 kötet együtt 21 frton kapható.

Nemzetgazdasági szemle. A M. T. Akad. nemzetgazdasági és statisztikai állandó bizottságának megbízásából szerkeszti *György Endre*. I. évfolyam (1877). Megjelenik minden évben négyszer 10 ivnyi füzetekben. Előfizetési ára az évfolyamnak bérmentes szétküldéssel 5 frt. Egyes füzetek 1 frt 60 kron kaphatók.

Literarische Berichte aus Ungarn über die Thätigkeit der ungarischen Akademie der Wissenschaften und anderer gelehrten Gesellschaften und Anstalten. Herausgegeben von *Paul Hunfalvy*. I. évfolyam 1877. Megjelenik évenként négyszer 8 ivnyi füzetekben. Előfizetési ára az évfolyamnak bérmentes szétküldéssel 4 frt. — Egyes füzetek ára 1 frt.

Magyar Könyv-Szemle. A magyarországi könyvészet és a hazai könyvtárak közlönye. Közrebocsátja a *Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtára*. III. évfolyam (1878). Megjelenik évenként hatszor. Előfizetési ára az évfolyamnak, bérmentes szétküldéssel 2 frt 40 kr.

Magyar Nyelvőr. A M. T. Akadémia Nyelvtudományi Bizottságának megbízásából szerkeszti *Szarvas Gábor*. VII. évfolyam. (1877). Megjelenik minden hó 15-én 3 ivnyi tartalommal. Előfizetési ára az évfolyamnak, bérmentes szétküldéssel 5 frt. — A II—VI. évfolyam együtt véve 20 frt. kedvezményi áron kapható.

Századok. A Magyar Történelmi Társulat közlönye. Szerkeszti *Szilágyi Sándor*. 1878. évfolyam. Megjelenik évenként 10 füzetben. Előfizetési ára bérmentes szétküldéssel 5 frt.

Egyetemes Philologiai Közlöny. A budapesti M. K. Tud. Egyetem tanári karának több tagja megbízásából szerkesztik *Dr. Heinrich Gusztáv* és *Dr. Theurewk Emil* egyetemi tanárok. I. évfolyam 1877. Megjelenik évenként tízszer. Előfizetési ára az évfolyamnak bérmentes szétküldéssel 5 frt.

A M. T. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ VÁLLALATA
az 1875—1877-iki folyamában megjelent munkák
n é v s o r a :

I-ső vagy történelmi sorozat. Nyolcz kötet. Ára 15 frt. 20 kr.

Macaulay. Anglia története II. Jakab trónralépte óta. Fordította Csengery Antal. Második, átnézett kiadás I. II. és III. kötet. Angol díszkötésben. A harmadik kötettől kezdve fordítja Zichy Antal.

Carlyle T. A francia forradalom. Fordította Baráth Ferencz. I. és II. kötet. Angol díszkötésben.

Curtius E. A görögök története. Fordította Fröhlich Robert. I. és II. kötet. Angol díszkötésben.

Hunfalvy Pál. Magyarország ethnografiája. Egy kötet. Angol díszkötésben. (Teljes.)

II-ik vagy irodalmi sorozat. Hat kötet. Ára 11 frt 40 kr.

Göthe lyrai költeményei. Fordította Szász Károly. Két kötet együtt kötve. Angol díszkötésben. (Teljes.) Elfogyott.

Nisard D. Tanulmányok a renaissance és a reformatió korából. (Erasmus Rotterodamus. — Morus Tamás. — Melancton.) Fordította Vajda János. Egy kötet. Angol díszkötésben. (Teljes.) Elfogyott.

Müller M. Ujabb felolvasásai a nyelvtudományról. Fordította Simonyi Zsigmond. Egy kötet. Angol díszkötésben.

Boissier. Cicero és barátjai. Fordította dr. Csiky Kálmán. Egy kötet. Angol díszkötésben. (Teljes.)

Lewes. A philosophia története. Thalestől Comteig. Fordította dr. Bánóczy József. I. és II. kötet. Angol díszkötésben.

III-ik vagy jog- és államtudományi sorozat. Hét köt. Ára 11 frt 80 kr.

Bluntschli J. C. Az általános államjog és a politika története a tizenhatodik század óta a jelenkorig. Fordította dr. Acsádi Ignác. Két kötetben. Angol díszkötésben. (Teljes.) Elfogyott.

Gneist R. A jogi állam. Fordította dr. Takács Lajos. Egy kötet. Angol díszkötésben. (Teljes.)

Maine Sumner H. A jog őskora, összeköttetése a társadalom alakulásának történetével, s viszonya az ujkori eszmékhez. Fordította, bevezette és jegyzetekkel kísérte Pulszky Ágost. Egy kötet. Angol díszkötésben. (Teljes.)

Todd. Az angol parlamenti kormányrendszer fejlődése és állása. Fordította Dapsy László. Három kötetben. Angol díszkötésben. (Teljes.)

Mind a három sorozat 21 kötetben diszesen kötve 38 frt 40 kr.

A jelen vállalatban megjelent munkák egyenként nem kaphatók, s csak előfizetés útján az aláírók, mint a M. T. Akadémia könyvkiadó vállalatának pártoló tagjai által szerezhetők meg.

 Aláírások még folyvást, kívánatra részletfizetésre is elfogadtatnak.

MAGYAR KÖNYV-SZEMLÉ.

KÖZREBOCSÁTJA

A M. NEMZETI MÚZEUM

KÖNYVTÁRA.

BUDAPEST.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ HIVATALA.

1877.

A HATODIK FÜZET TARTALMA :

Dr. Rómer Flóris Ferencz: Adalékok a Corvina történetéhez	349—351
Thallóczy Lajos: Egy XVII. századbeli adat Corvin-codexekből	352
Id. Szinnyi József: Egy »Magyar írók névtára«-nak terve	353—371
Tipray Tivadar: Adalékok a cigányokról szóló irodalomhoz	372—385
Szabó Károly: A magyar akad. könyvtár egy colligatuma	386—394
Tipray Tivadar: A magyar irodalom 1877-ben	394—399
Hazai nem-magyar irodalom	399—400
Hazánkat érdeklő külföldi munkák	400—401
Kimutatás a »Magyar Könyvszemle« 1877. évi folyamában felsorolt könyvekről	401—402
Vegyes közlemények	402—408

MAGYAR KÖNYV-SZEMLE.

A magyar Nemzeti Múzeum könyvtára ezen cím alatt folyóiratot indít meg, mely a magyarországi könyvészet és a hazai könyvtárak közlönye óhajt lenni.

Közölni fog a régibb magyarországi bibliographia körébe tartozó értekezéseket és az újabb felfedezésekről szóló értesítéseket. Ismertetni fogja a hazai könyvtáraknak történetét, szervezetét, nevezetesebb tudományos kincseit és szerzeményeit. Továbbá összeállítandja a magyarországi sajtó irodalmi érdekű termékeinek és a hazánkat érdeklő külföldi munkáknak lehetőleg teljes és pontos jegyzékét.

Készséggel megnyitja hasábjait a könyvtárnokok és könyvgyűjtők felszólásainak, javaslatainak és kérdéseinek; számítt mindazoknak szives közreműködésére, kiket hivatalos állásuk és irodalmi foglalkozásuk ezen térre vezet.

A »Könyv-Szemle« megjelenik évenként 24 ívnyi terjedelemben, két-havi füzetekben, díszes kiállításban.

Előfizetési ára egész évre bérmentes szétküldéssel együtt 2 frt 40 kr.

Az első évfolyam elfogyott; a második még szintén 2 frt 40 kron rendelhető meg.

Az előfizetési pénzek Knoll Károly urhoz a M. Tud. Akadémia könyvkiadó hivatalába, vagy a Történelmi társulat pénztárához, vagy végre a legközelebbi könyvkereskedésbe, egyéb küldemények és irodalmi közlemények a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába küldendők.

ADALÉKOK A CORVINA TÖRTÉNETÉHEZ.

Közli: Dr. Rómer Flóris Ferencz.

Midőn 1874-ben Szent-Pétervárt a cs. könyvtárban kutattam, Jagits tanár úr, jelenleg a berlini egyetemen az ó-szláv nyelv tanára, említé, hogy ő egy Corvin-kéziratot látott a zágrábi akadémia könyvei között. Midőn tehát a következő évben a zágrábi egyetem megnyitásának ünnepélyére Zágrábba utaztam, kérésemre, Rački Ferencz, a délszláv akadémia elnöke szíves volt a Mátyás királynak felismert codexet leírás végett rendelkezésemre helyezni.

A díszes hártycodex czíme ez: Hilarii Pictaviensis episcopi de Sancta Trinitate Libri XII.

Már a könyv anyaga, a legfinomabb szűzhártya, minden hiba és varrás nélkül van, csak a könyv felső és alsó részei némileg le vannak vágva. Egy-egy ternio 10 levélből áll, minden lapon szép, kerekded írással 35 sort olvastam.

A díszítés olaszos, azaz: a keret, mely nagy E-hez hasonló, vörös, fehér, zöld és kék szíjakkból van izlésteljesen és mesterségesen összefonva, a különféle színű kitöltések fehéren pontozva és arany szemszőrös pontokkal díszítve.

A keret felső, vízszintes részében, középett egy szalagban ez áll: DE TRINITATE, a szalagot két gyönyörű geniusz tartja. E vonal két végén egy-egy gyermekfej tűnik fel kerek keretben; a függélyes részben geniusz, madarak és egy vörös sapkás gyermek látszik, az E rövid keresztvonását C, díszes kezdő képezi, melyben sz. Hilár püspök tűnik fel, az ég felé nézve, arany dicsfényvel, fehér infulával, vörös, kék-béllésű köpenyben jobbajával more latino-rum áld, míg baljában nyitott könyvet tart ezen szöveggel:

Circum
spicienti
mihi p
prima
vite hu
mane
ac reli

giosum
officium
quod ue
l a natu
ra ma
nans
uel a . . . .

Az alsó keret, mely mint a felső, virágokkal végződik, két keletben gyermekföket foglal, madarat és őzikét fogó geniuszokkal, míg ezek ketteje öltözve és aranyfénnyel ellátva Mátyás király többször leírt czímerét tartja, mely egymást átvágó és szelvényeikben különbözőleg színezett körökből alkotott négy karélyban áll.

A kézirat többi kezdői egyszerűen kékek; a kötés vörös, vagy inkább meggy színű plüschből áll; a kötők vörös atlaczból valók, a könyv háta hiányzik; aranyszegélyén zöld kereszt és vörös monoru vonalokból alkotott díszítmény látható, melyek közt ez áll: HILARIVS (DE) TRINITATE; a ( ) közti E a nagyobb D-ben áll.

A könyv eredetére nézve csak azt tudjuk, mi e papirlapocskán áll: Ex Libris J(oannis) C(omitis) Draskovich. In Bib. Zagr. Anno 1826.

*

1861-ben hallám a keszthelyi könyvtárban, hogy a megholt Feszetics grófnak volt egy 130 frton vett misemondó könyve; a király az offertoriumnál le van festve; e könyv régiesen volt kötve, de a gróf halála után tartott árverelésnél eladatott, nem tudni kinek? — Talán az 1846-ban, Bécsben tartott árverelés irataiból a vevő nevét meglehetne tudni! — Jegyzőkönyveimet átforgatván találtam ezen jegyzetet, melynek folytán alig van okom kételkedni, hogy az itten érintett misemondó könyv és dr. Fraknoi által leírt és általam is érintett római Missale Regis Mathiae Corvini ugyanegy, és így egyik régibb birtokosával megismerkedünk. (Lásd Dízslapok négy Corvin-Codexből. Pest. 1871. 9. l.)

*

Dr. G. M. Thomas a müncheni kir. könyvtár egyik főtisztje, ezen cím alatt: »Miscellen aus lateinischen Handschriften der Münchener Bibliothek« miután Denis megnyugtató sorait:

Quid mirum toto si spargitur orbe? jacere
uno non potuit tanta ruina loco! —

idézé, ezt mondja: de mégis érdekes volna tudni, mint a könyvesház végsorsa, valamint a Bibliographia érdekében, hol találtnak még e könyvtárnak maradékai?!

Hová tüntek el, kérdezhetnők ezen alkalommal, némely kéziratok a Corvinából, melyeket Obsopaeus Vincze szerint a Heliodoros aethiopiai történetileg írt epistola dedicatoria-jában (Basilea 1533.)

az a n s b a c h i könyvtárba vittek? Ő maga azon codexről, melyből az első kiadást rendezte, ezeket mondja: »Devenit ad me servatus et ista clade Ungarica, qua serenissimi quondam regis Matthiae Corvini bibliotheca omnium instructissima superioribus annis a barbarie Asiatica vastata est. Nunc cum aliis nonnullis miles quidam plane gregarius et ab omnibus tam Graecorum quam Romanorum disciplinis abhorrentissimus, iam apud nos tinctorem agens, tunc vero illustrissimum principem Casimirum, Marchionem Brandenburgensem laudabilis memoriae, comitatus in Ungariam forte fortuna, non sine mente reor, sine numine dirum, sustulit, quia auro exornatus nonnihil adhuc splendescibat, ne scilicet tam bonus autor, et visus et lectus paucissimis interiret.

(Sitzungsberichte der kön. bayer. Akademie der Wissenschaften. Philosophisch-philologische Classe. Sitzung vom 6. November 1875.)

P e t z h o l d t »Neuerer Anzeiger für Bibliographie und Bibliothekswissenschaft, Dresden 1875.« czímű folyóiratában nagy port vert fel Dr. M ü l l e r Alajos Olmützben a Corvina körül tett fölfedezésével, melyet azonban ugyanazon folyóiratnak 1876-iki I-ső füzetben maga érdemére leszállított, és az előbbennek alaptalan véleményét világosan bebizonyította. Bizony nagy érdeket költhetne a tudós világ előtt olyan kincs, t. i. 17 ismeretlen kéziratnak találása; de még kevesebbé lenne felfogható az, miképen lehetne az, hogy e könyvek ennyi ideig olyan homályban, főleg az újabb bibliographiai kutatások után, maradhattak volna.

Igaz, mint H a u p t József a bécsi cs. kir. könyvtár őre, józanon állítja, hogy a Corvina valamint a tengeri kigyó időről-időre felmerülvén, mindenki ujat, és eddig nem ismertet kíván fölfedezni; de az említett esetben Müller úr által a Corviná-hoz számított könyvek és kéziratok mindegyikéhez egyszersmind hozzá van esatolva a p r o v e n i e n t i a abban a lajstromban, a melyet már 1837-ben a bécsi cs. könyvtárhoz Olmützről beküldöttek. Ebből kitűnik, hogy a fenemlített 17 darabból egyen sincsen semmi jel, mely arról tanuskodnék, hogy e könyvek a budai könyvtárba be lettek volna keblezve. Müller előtt már R i c h t e r n e k azon hibás nézete volt, hogy a v ö r ö s b á r á n y b ő r, mely némely a Carthausiaktól származó könyvnek hátát borítja, annak jele, hogy e könyveknek budaiaknak kell lenniök!

EGY XVII. SZÁZADBELI ADAT CORVIN- CODEXEKRŐL.

Közli : Thallóczy Lajos.

A m. kir. kincstár levéltára »Neoregestrata« című oklevélgyűjteményében (fasc. 988 nro 36) egy oklevél akadt kezeimbe, melyben nem egészen érdektelen vonatkozás foglaltatik »az budai Bibliotheca«-ra.

A levél 1637. sept. 26-án kelt; Hadritius György prothonotarius írta, ki ekkoron nagy szerepet vitt a felvidéken. (A n.-szombati városi levéltárban is léptev-nyomon akadunk nevére.) A levélben a nádorhoz tesz jelentést, Révay Ferencznek, özvegy Révay Pálné asszony ellenében vitt peréről.

A könyvekre vonatkozó passus így szól: »Az mi penig Révay Pálné asszonyom dolgát illeti, nyilván vagyon nagyságodnál, hogy ez elmúlt esztendőben én kimenvén, az executiot ratione bonorum tam mobilium, quam immobilium, annyira végben vittem, hogy az könyveknél egyéb semmi hátra nem maradt, azok is miért maradtak légyen függőben, nagyságodnak annak előtte declaráltam; tudni illik, hogy azoknak az könyveknek jobb része, az mint informatus vagyok benne és obiter eszemben vehettem, sub Praelo Sectariorum emanaltatott volna, és így ha az asszonynak kezéhez jutnának, az idegen felekezetű tanítók töltőznének vélek, s más az, hogy sokat **azok között, az Révay familiának elei még az budai bibliothecából hoztak volt ki magokkal**, quo respectu talám jobb volna azon bibliothecának, Relicta minus urgente, penes Familiam Revaianam maradni, kiknek alias regestratiojára és executiojára, csak egy avagy két Juratus notarius is elégséges.«

Ebből kitetszik, hogy a Révayak birtokában több Corvina volt, hová lettek, regestráltattak-e, megvaunak-e? nyílt kérdés marad. A per további folyamában egy szóval sem említetik többé a könyvtár.

EGY „MAGYAR IRÓK NÉVTÁRÁ“-NAK TERVE.

Közli: **Id. Szinnyei József.**

Az igazi irodalomtörténet alapját a teljes könyvészet és az írók életrajzai teszik. Ezek összeállítására törekedtek nemesak a kiterjedt és világra szóló irodalommal dicsekvő nemzetek, mint az angol, francia, német és olasz, hanem a kisebb irodalommal bíró népek is, s ezek közt mi sem akartunk hátramaradni, mert ezen a téren dicséretet érdemlő buzgalommal másfél század óta fáradott több jelesünk, kik ha nem is nyújtottak a célnak megfelelő teljes műveket, legalább megkönnyítették a későbbi irodalomtörténet-búvárok munkáját.

Külföldön, nevezetesen a németeknél, kik nem hanyagolták el saját irodalmuk ismertetését már 1742-ben jelent meg ily könyvjegyzék, mely mint könyvtárosi segédkönyv elég száraz és felöleli az egész világ akkori irodalmát. Később azonban ennek folytatói belátták, hogy a mű így óriási mérvet öltene, azért csak saját irodalmuk körében megjelenő könyvekre szorítkoztak, de ezeket lehető pontosan közölték.

Ezen száraz könyvészeti jegyzék mellé azonban mindinkább kívánatosabbá vált az egyes írók, habár rövid életrajzi adatai felsorolása; így jelentek meg a Quérard híres francia bibliographus és ennek folytatója Lorenz párisi könyvtáros katalógusai, különösen pedig a specialis tudományok könyvészetével foglalkozó művek, hogy csak egyet említsek, a Poggendorffé. Ha a könyvészetet szárazon közölték is a külföldiek, nem hiányoztak azonban az írók életrajzára vonatkozó művek sem; ezekben ugyan nem adhatták irodalmuk teljes repertóriumát, mivel az oly mérvben kivihetetlen, annál is inkább, mert többnyire az egész tudós világ irodalmára kiterjeszkedtek, mint Jöcher és ennek folytatói Adelung és Rotermond. Mi természetesb, minthogy így saját irodalmuk háttérbe szorult és a kiterjedtebb életrajzok mellett a könyvészet szenvedett csorbát. Ezen csak úgy véltek segíthetni, ha bizonyos kort ölelnek fel, minek folytán mindenestre teljesebb művet nyújthattak, hanem ezzel a cél még nem volt elérve.

A nagy nemzetek épen irodalmuk roppant kiterjedtsége miatt nem nyújthatnak teljes könyvészzettel egybekötött írói névtárt, azért

ezt belátva és a teljes könyvészetre szoritkozva, megkezdték a könyvészet specialis feldolgozását. Mily óriási ezen anyag, azt megítélhetjük Petzholdt »Bibliotheca bibliographica« című művéből, mely csak könyvészeti jegyzékek címeit közli.

Mielőtt tervemet előadnám, szükségesnek tartom fölemlíteni és ismertetni azon főbb munkáinkat, melyeket e terv létesítésénél, részint az életrajzokhoz, részint a bibliographiához alapul lehetne venni.

Hazánk irodalmát a mult században ismertették Czvittinger, Horányi, Wallaszky, Bod sat., kik megközelítették ugyan a kitűzött czélt és a kornak megfelelőleg működtek, de teljes művet nem nyújthattak, részint mert a könyvtárak akkor még nem voltak úgy központosítva mint jelenleg, részint mert a kezdők nehézségeivel is kellett küzdeniök. Műveikről bővebben írt ifj. Szinnyei József.¹⁾

A tulajdonképeni magyar könyvészet kezdeményezője Sándor István volt, kinek szorgalmát nem bámulhatjuk eléggé, de hogy ez is mennyit nem ismert, azt Szabó Károlynak sajtó alatt levő korszakot alkotó könyvészetéből lehet látni. Sándor István 1800-ig 3625 művet említ.²⁾ Ezután következik a Denis, Engel, Szerdahelyi és Miller által összeállított Széchenyi-katalogus, melyben eddig legpontosabban és legteljesebben találjuk összeírva Magyarország könyvészetét.³⁾ Ezután egy félszázadig a magyar könyvészet csak egyes

¹⁾ Czvittinger Dávid. (Figyelő II. köt. 1877. 17—22 ll.) — Czvittinger követői. (U. o. 111—121.) — A magyar irodalomtörténet első rendszerezítői. (U. o. 175—187.) — A kritika kezdete a magyar irodalomtörténetben. (U. o. 241—255.) — Irodalomtörténeti monographiák. (U. o. 330—346.) — Toldy Ferencz. (U. o. III. 1—18 ll.) — Külön is ezen czímmel: A magyar irodalomtörténet-írás ismertetése. Írta ifj. Szinnyei József. Budapest, 1877. 8. r. IV, 95 l.

²⁾ Sándor István. Magyar Könyvesház, avagy a magyar könyveknek kinyomtatások ideje szerint való rövid említésök. Írá . . . Győr 1803, Streibig József betűivel. 8-r. VIII, 285 l.

³⁾ Catalogus bibliothecae Hungaricae Francisci com. Széchenyi. Tomus I. Scriptores Hungaros et rerum Hungaricarum typis editos complexus. Partes 2. Sopronii 1799. 8-r. XVI, 695; 613. ll. (Szerkesztette Denis Mihály.) — Index alter, libros bibliothecae Hungaricae Franc. com. Széchenyi duobus tomis comprehensis in scientiarum ordines distributos exhibens. Pesthini 1809. 8-r. VI, 494 l. — Supplementum I. Posonii 1803. 8-r. XXXII, 647 l. (Szerk. Engel János Keresztély.) — Index alter Supplemento I. Posonii 1803. 8-r. 216 l. — Supplementum II. Sopronii 1807. 8-r. XVI, 615 l. (Szerk. Szerdahelyi György Alajos.) — Index alter Supplemento II. Pesthini 1807. 8-r. 237 l. — Ezen műben körülbelől 50,000 munka van elősorolva.

folyóiratok és lapok közleményeire szorítkozott, melyek összeállításánál irodalomtörténetünk főbajnokáé Toldy Ferenczé volt az orosz-lán-rész. Könyvtárusaink is felkarolták könyvészetünk irodalmát könyvjegyzékeikkel és könyvészeti közlönyeikkel, noha ezeket csak üzleti célból adták ki. Ezek közt a Heckenast-féle,¹⁾ mint igen pontosan és a címek teljes közlése által rendszeresen kezelt folyóirat megérdemli a figyelmet; az Eggenberger-féle folytatás, habár nem oly teljes, mint az előbbeni, méltóan sorakozik melléje.²⁾ A Magyar Mihály könyvésze³⁾ a két előbbinek folytatása. Ilyenek még a bécsi »Magyar könyvjegyzék«,⁴⁾ az Aigner Lajos⁵⁾ és Márki Sándor⁶⁾ folyóiratai, a két katolikus irányú szaklap,⁷⁾ Makáry Könyvésze⁸⁾ s a Magyar Könyv-Szemle, első könyvészeti szak-folyóiratunk, mely

¹⁾ Bibliographiai Értesítő Magyarország és Erdély számára. Kiadja Heckenast G. Pest 1840. I. évf. = 12 sz. 80, VIII l. — 1841. II. évf. = 12 sz. 88, XX l. — 1842. III. évf. = 9 sz. 32 l. 8-r. (Szerk. ifj. W i g a n d K á r o l y.)

²⁾ Hóni irodalmi Hirdető. Kiadják Eggenberger J. és fiai. Pest 1842. 20 l. — 1843. I. évf. = 10 sz. 24 szlan levél. — 1844. II. évf. = 12 sz. 56, IX l. — 1845. III. évf. = 10 sz. 50, IV l. — 1846. IV. évf. = 12 sz. 48, IV l. — 1847. V. évf. = 12 sz. 52, IV l. — 1848. VI. évf. = 12 sz. 47 l. 8-r. (Szerk. Eggenberger Ferdinánd.)

A Heckenast és Eggenberger-féle könyvészet 3213 művet sorol föl.

³⁾ Magyar Könyvészet. A honi új-irodalom és művészet terjesztésére közli Magyar Mihály. Pest, 1855. I. évf. = 2 sz. — 1856. = 14 sz. 224 l. — 1857. II. évf. = 11. sz. 88 l. 8-r.

Körülbelül 2000 művet sorol föl.

⁴⁾ Magyar Könyvjegyzék. Kiadta az ausztriai könyvtárusok egylete. Bécs 1860—1870. I—XI. évf. 8-r. XIII, 42; XII, 48; XII, 40; XVI, 56; XV, 60; XII, 52; XVI, 43; XIV, 42; XIV, 71; XVI, 69; XIII, 42 l.

⁵⁾ Magyar Könyvészet. Közli Aigner Lajos. Pest 1869. I. évf. = 12 sz. 16, 48, 16, 24, 24, 32 l. — 1870. II. évf. = 10 sz. 24, 16, 16 l. 8-r.

⁶⁾ Irodalmi Értesítő. Könyvészeti szaklap. Szerk. Márki Sándor. Budapest 1874. = 12 sz. 2, 203 l. — 1875. = 12 sz. 2, 214 l. 8-r.

⁷⁾ Irodalmi Szemle. Kiadja és szerk. Luga László. Eger 1876. I. évf. = 12 sz. IV, 104 l. — 1877. II. évf. = 12 sz. IV, 104 l. kis 4-r.

Irodalmi Értesítő. Kiadja Buzarovits Gusztáv könyv- és műkereskedése. Esztergom 1875. I. évf. = 10 sz. IV, 152 l. — 1876. II. évf. = 12 sz. — 1877. = 1 sz. 228, 16 l. 8-r.

⁸⁾ Magyar Könyvészet 1876. Összeállította Makáry Gerő. Függetlenül a magyar hírlapok és folyóiratok 1877-ben. Rudapest 1877. Kiadta a »Budapesti könyvkereskedő-segédék egylete.« 8-r. XXVII, 97 l.

tervének megfelelően feldolgozott cikket is közöl. ¹⁾ Mindannyi segítségével egy nagyobb és általánosb könyvészeti műhöz, de némelyikük ovatosan használandó, mert a könyváruusi üzlet lebegvén szem előtt, nem szerkesztetett elég lelkiismeretesen.

Az írók életrajzaira vonatkozólag csak két nagyobb mű jelent meg a jelen század folytán: az egyik Ferenczy-Danieliké ²⁾ a másik Moenich-Vutkoviché. ³⁾ Az első, mely csupán magyar nyelven írt írókra szorítkozott s felvette a könyvészetet is, összesen 1525 íróról emlékezik meg. Ezen műben szembetűnő az életrajzok közti nagy aránytalanság, mert míg főpapokról, kik keveset írtak, több lapon ír, több nevezetes íróról röviden emlékezik meg; ezenfölül adatait ritkán meríté az első forrásból, azért azok nem is egészen megbízhatók; könyvészeti része mint mellékes tekintetett, azért hiányos és hibákkal telt. De nem is akart ezen mű teljes írói életrajz-gyűjtemény lenni, hanem a mint épen a könnyen hozzáférhető könyvekből gyorsan össze lehetett írni, a mit bizonyít a második pót-kötet, mely csak a mű hiányosságát leplezte fel, a nélkül, hogy azt teljessé tette volna. Ezen művet hiányossága daczára is, épen mert az írók rövid életrajzát és nevezetesb műveik jegyzékét tartalmazza, csaknem egyedüli általános segédkönyvül használják nem csak a journalisták, hanem mások is, kik nem érnek rá mélyebb kutatást tenni. Mivel ily tartalmú művel eddig nem rendelkezhetünk, nem csoda, ha ez idén egy vidéki napi lap tárczájában három jeles élő tudósunk életrajzát olvassuk Danielik művéből kiírva, mintha azok működése épen csak addig terjedt volna.

A másik Moenich és Vutkovich könyve, eredetileg az írók születési és halálozási napjaira emlékeztető könyv lett volna, azért jelent meg naptár alakban; hanem a munka íratása közben kiszélesedett, kibővült eredeti közlemények által, és lett belőle oly írói névtár, mely

¹⁾ Magyar Könyv-Szemle. Közreboesátja a M. Nemzeti Múzeum Könyvtára. Budapest 1876. I. évf. (6 füzet.) 8-r. IV. 320 l. — 1877. II évf. (jan.—okt. 5 füzet.) 348 l.

²⁾ Magyar írók. Életrajz-gyűjtemény. Gyűjték: Ferenczy J a k a b és D a n i e l i k J ó z s e f. Kiadja a Szent-István-Társulat. Pest 1856. 8-r. VIII, 641, X l. — Második az elsőt kiegészítő kötet. Gyűjté D a n i e l i k J ó z s e f. Kiadja a Szent-István-Társulat. Pest 1858. 8-r. VI, 441 l.

³⁾ Magyar írók névtára. (Életrajzi és könyvészeti adatok gyűjteménye.) Különféle kútfőkből szerkesztették M o e n i c h K á r o l y és dr. V u t k o v i c h S á n d o r. Pozsony 1876. 8-r. XVI, 577, XXIX ll.

itt-ott írók működésére is kiterjedt, s ez okozta a mű kettős beosztását is. Csak sajnálni lehet, hogy az írók ezen nagy fáradsággal gyűjtött anyagot nem arányosították, nem tűztek magok elé egységes czélt, lett légyen az egyedül az írók születése és halálózása napjának megvitatása, mely úgysis a mű legdícsérendőbb része, de akkor sem kellett volna elhanyagolni az eredeti kútforrásokat, t. i. ha ön-életrajzzal nem rendelkeztek, át kellett volna például kutatni a hírlapok tudósításait. E helyett azonban csak gyűjteményes munkákat használtak s így másod és harmad kézből vették adataikat. A munka azonban hiányai mellett mindaddig hasznos kézi-könyv marad, míg a czélnak megfelelőleg szerkesztett művel rendelkezünk. A szerzők szorgalmáról tanúskodik az, hogy 176 kútfőt használtak és 1428 írot gyűjtöttek össze.

Az előzményekből tehát bátran következtetjük, hogy oly irodalomtörténeti segédkönyvvel, mely az írók életrajzát és szellemi termékeiket hiánytalanul magába foglalná, mai napig nem rendelkezünk.

Ily munka szükségét ugyan már régtől fogva érezzük és meg is volt ily mű előállításához a nemes szándék, s jöllehet a nemes szándék nem lett kivive, azért az mindenkor tiszteletet és becsülést érdemel és méltó, hogy fölemlítsük és ismertessük.

Első ily törekvés a mult század végén keletkezett. Tertina Mihály, miskolci, majd nagyvárad tanár elméjében szülemlett meg az eszme, ki magyar költők életrajz-gyűjteményét és ahhoz kapcsolt anthológiát tervezett s épen úgy, mint annak idejében Bél Mátyás felszólítást intézett a honi és külföldi tudósokhoz, hogy munkájában támogassák. E felszólítását közzé is tette latin nyelven.¹⁾ Felhívásában magát e tárgyban úttörőnek vallja s jöllehet a költők életrajzát versben ígéri, műveik czímét és kritikáját is akarta adni, még pedig kötetlen beszédben, és Czvittinger, Bod, Seivert és mások hiányait is ki akarta pótolni. Tehát ha nem is általános írói névtár és könyvészet lett volna, minthogy a latin és magyar írókról egyaránt szólni akart, mindenesetre többet ölelt volna fel, mint megelőzői. Azonban a jó szándék, talán épen azért, mert nagyon is az egyesek segélyére támaszkodott terv maradt, s az anyag, ha ugyan volt némi sikere felhívásának, elveszett.

¹⁾ Magyar Hirmondó 1794. aug. 5. sz.-nak Toldalékában. — Irodalmi Szemle. Eger 1877. 8. sz. Concilia Emil »Jámbor szándékok« I. czikke.

Kovachich Márton György és fia Kovachich József Miklós Kolozsvártt febr. 10-én 1814-ben egy terjedelmes tervrajzot tettek közzé.¹⁾ Ezen magyar bibliographia- és szókönyv-tervet előbb több erdélyi főúr és tudós, társasággá alakulván, megvizsgálta s jöllehet a társaság a »nehézségeket, melyek miatt a planumnak véghezajtása akadályoztathatik, látta, mégis jónak találta, hogy az kinyomatassék.« Döbrentei Gábor jun. 17-én kelt előszóval mutatta be ezen előrajzot s a többi közt a következő buzdító szavakkal ajánlta a közönség figyelmébe. »Most, midőn tapasztaljuk, hogy némely írónk buzdításai nem lettek a nemzet előtt üres hangok, hanem az, nyelve iránt elevenebben érez, s más nemzetek példáját követni dicsőségének tartani inkább kezdi, ezen planum közlése talán megérett időben történik . . . A hazának érdemmel megőszült fia Kovachich szólt a hazához 70 esztendő korában, szinte kéri közülünk való elköltözése elől annak fiait, hogy nyelve körül fáradozni, ne tartsák megvetett foglalatosságnak. Példát ad mindazoknak, kiknek a magyar föld hazájok, mert látja, hogy a nemzet annak becsülése nélkül korcs zűzavarrá lesz. . .« Maga a terv igen életre való; közreműködésre hí az minden tanult lelkes hazafit, papot, tanárt, tisztviselőt; tüzetesen megmagyarázza, mit kíván az tőlök t. i. egy általános magyar bibliographiához anyagot. Igen érdekes utasítást ad ezen tervrajz a közreműködőknek s még azt is megmondja, hogy jegyezzék föl a könyvnek vagy kéziratnak teljes címét »az első szótól az utolsóiglan« külön-külön 4-rét papírra, továbbá a könyv alakját, lapszámát, ha címéből ki nem vehető, ki hol adta ki és nyomtatta? Ezután megvizsgálva a könyv beltartalmát az íróra vagy egyéb munkálataira vonatkozó jegyzeteket is írjanak a lapra; a munka felosztását is kéri, sőt még azt is, vajjon az a könyvvizsgáló engedelmével vagy anélkül látott-e napvilágot; végre, hogy ki hol bírja azt a könyvet, és a ki leírta a címnapot, írja nevét alá. Ez oly tökéletes könyvészeti terv, melyet most 63 év múlva is alá lehetne írni. Az írók életrajzára nézve közvetlen tudósítást is kérnek a következőkben: »ha valakinek valamely Historia íróról valamely Literaria esmerete volna (tudományos tudósítása) magáról vagy könyvéről, melyek az előtte álló leírásba nem találhatnának, vagy feljegyezve hibásan vol-

¹⁾ Planum egy tökéletes magyar bibliographia és szókönyv iránt Pest 1814. Trattner János Tamás betűivel. 8-r. 14 számozatlan levél.

nának, ezt pedig vagy a recensio tulajdon levelére jegyezni fel. . . »
 A könyváruosi jegyzékeket csak oly esetben akarja a terv tekintetbe venni, ha a könyv egyáltalában sehol nem léteznék, tehát a tervezett bibliographia, igen helyesen, magokról a könyvekről készült volna. A létező nagyobb könyvtárak közegei lettek volna hivatva az így megkészült czédulákat, könyvkészletükkel egybevetve, fölülvizsgálni és a hibákat kijavítani, a hiányokat pótolni.

A terv második részének taglalásába, mely egy általános magyar szótárról szól, nem bocsátkozunk. Az elsőről is magasztalólag szólva, sajnálatunkat fejezzük ki, hogy ez is pusztá szándék maradt, mert jóllehet egyedül a magyar irodalmat vette volna fel keretébe, igen megkönnyítette volna a későbbi hasonló törekvéseket; sok magyar irott és nyomtatott mű, mely azóta elveszett vagy jelenleg is lappang, így napfényre került volna, sok életrajzi adat megóvatott volna az enyészettől, szóval irodalmunk ismerete nagy mérvben gyarapodott volna.

Miután ezen tervről nem olvastam semmit az egykorú lapokban, azt kell hinnem, hogy az a közönség közönbösségén vagy talán pénzbeli nehézségeken szenvedett hajótörést, mert mind a tudós történetbúvár Kovachich Márton György, ki 10 évig a pesti egyetem könyvtár-öre, majd a kir. kincstári levéltár hivatalnoka, mind fia az országos levéltár levéltárnoka még sok évig élték túl a tervet.

Jankovich Miklós a magyar irodalomban rendkívüli ismeretekkel bíró tudós, ki csaknem egész életét és vagyonának nagy részét a hazánk történetét és irodalmát érdeklő ritkább nyomtatványok és oklevelek összegyűjtésére szentelé, ezen gyűjteményét és kutatásainak eredményét a nagy közönséggel is meg akarván ismertetni, 1832. augusztus 1-én előfizetési felhívást bocsátott közre a »Magyar Kurir« sept. 25-ki számában; melyben tudatja a közönséggel, hogy »Közönséges magyar könyvtár 1533—1830« czímmel két vaskos kötetben, kötetjét 2 frt 30 krért szándékozik kiadni az általa 40 év óta gyűjtött minden önálló magyar nyomtatványt, egyházi beszédeket, idvezlő verseket, könyveket és iskolakönyveket is ide számítva, az Ebert bibliographiai lexikona mintájára betűrendben.

Jankovich már kész anyaggal lépett fel s az általa összegyűjtött magyar művek számát 30 ezerre teszi, felhívja azért a tudósokat, irodalomkedvelőket, hogy az általok kiadott vagy általok ismert ritkább magyar művek címzeit küldjék be hozzá a munka teljessé

tétele végett. A munka megjelenését a közönség pártolásától tette függővé, a pártolás azonban elmaradt, mert Jankovich kéziratát 1841. aug. 25-én az akademiának ajánlá kiadás végett, mely annak kiadását el is vállalta, annak soron kívüli nyomtatását elrendelte, és a szerzőnek száz tisztelet-példányt ajánlott fel.¹⁾ Azonban ismeretlen okból visszavette a szerző kéziratát, mely halála után elérvezetettén, egy ismeretlen tudós kezébe került s csak annyi jutott tudomásomra, hogy az jó kézben van, azaz nincs az egerek pusztításainak kitéve.

Nunc venio ad fortissimum virum. Horváth Istvánt, a széles irodalmi és könyvészeti ismeretekkel bíró egyetemi tanárt és a Nemzeti Múzeum könyvtárnokát értem, kinek terve volt az összes magyarországi tudósokat — ide értve a külföldre szakadtakat is és a magyar birodalom minden részét érdeklő művek szerzőit — életrajz-, könyvészet- és repertórium széles keretébe tartozó munkában megismertetni. E célból minden hazai irodalomtörténeti művet és nagyobb könyvtáraink jegyzékét mint a Széchenyi- és Teleky-féle katalógusokat, átbuvarolva azok tartalmát nagy részben kiírta, ezen kívül a külföldi régibb irodalomtörténeti s bibliographiai műveket, a nyomdai zsenyéket tudományosan tárgyaló híresb könyvekből, mint Joacher, Maitter, Panzer stb., a hazai irodalomra vonatkozó helyeket szintén kijegyezte, saját gyűjteményében levő dissertatiókat és apróságokat leczímezte, külön helyezve az orvosok, a különféle szerzetesrendek tudósairól írt czédulákat, valamint az irodalom-pártolókat is, mert ez utóbbiakban a gyűjtemény rendkívül gazdag. Hogy némi fogalmat nyújtsak ezen kézírati mű rendkívüli kiterjedtségéről s az adatok bőségéről, megjegyzem, hogy az 248 csomagban őriztetik a Nemzeti Múzeum könyvtárában s körülbelől 49,600 czédulát foglal magában.

A kézíratos mű belbecsét illetőleg, — miután az a mi abban leíratott, nemcsak könyvészetileg a lehető legbővebben és legpontosabban készült, hanem oly külföldi művek is, melyek jelenleg előttünk már alig ismeretesek, irodalmunk története érdekében lélekismeretesen kivonattak, és sok oly anyag hordatott itt össze, a mi ily mérvben később aligha meg fog történni, — az mindenkor becses kútforrásul fog szolgálni. Hanem valamint tiszteljük és bámuljuk az

¹⁾ Magyar Académiai Értesítő 1841. 5. sz. 89. és 91. l.

igyekezetet, szorgalmat és kitartást, úgy sajnálnunk lehet azt, hogy nem tekintve a gyűjtő az emberi élet korlátoltságát, művének oly kiterjedést akart adni, melynek már kezdetben kivihetetlennek kellett előtte feltűnnie, nem is említve azt, hogy kiadása egyáltalában nem lett volna eszközölhető. Jóllehet a tudós gyűjtő ezen jegyzeteit haláláig vitte, a korabeli írókra és irodalmi termékekre alig volt figyelemmel, azért a jelen századra vonatkozó feljegyzést alig találunk nála, úgy szintén az életrajzi adatok is igen gyéren fordulnak benne elő; de erre ideje sem volt, mert ha Katona történelmi művét végig olvasván, abból az írókra vonatkozó legkisebb följegyzés mellé az idézett mű teljes címét is leírta mindannyiszor s így tett oly műveknél is mint Bartholomaeides és Weszprémi, hol egy-egy íróról vagy irodalom-pártolóról alig írt két sort, az idézett könyv címe mindannyiszor 5—6 sort foglal el, s így a helyett, hogy azt rövidítve vagy számmal jelölve idézte és csak egyszer írta volna le a teljes címet, többször fordul elő azon eset, hogy ezen idézett könyvcím háromszor-négyszer annyi mint a kiírt adat. A dissertatióknál a teljes cím mellett leírta az ajánlásnál előforduló hosszú címmezést, hogy az ajánlottat mint maecenást idézve erre hivatkozhassék. Különösen növelte a mű terjedelmét az, hogy gyűjteményébe fölvette minden oly író irodalmi munkásságát, ki legesekélyebb összeköttetésben volt Magyarországgal, vagy annak valamelyik tudósával, így Caleagninus Caeliusról, ki Magyarországon utazott és Perényi Ferenczhez levelet írt, 48 czédelát találunk, Chladenius Márton wittenbergiai tanárról, ki állítólag Magyarországon született 77 czédelát, szent Borromaeus Károlyról — nem tudtam ki-venni mi okból jött a magyar tudósok közé — 91-et, Brusoni Hieronymusról, mert esetleg Győrben halt meg, 22 czédelát írt. Fölvette gyűjteményébe a Dalmátiában született írókat is műveikkel együtt, habár alig találunk ezen czédelák közt Magyarországra vonatkozó adatot. Nem csoda tehát, ha a tudós bűvár kevés figyelmet fordított nevezetesebb hazai íróinkra, így Csokonaira vonatkozólag gyűjteményében csak két czédelát találunk, az egyik a Széchenyi katalogus Tom. I. Pars II. 579. lapjára utal, hol »Serkentés a nemes magyarokhoz a mostani országgyűléshez kantata, melyet magyarul a muzsikához készített . . .« fordul elő; a másik idézet Katona Historia Critikájára utal, hol hibásan áll Csokonainak halálozási helye Érsemlyén, ezen hibát nem is igazíthatta ki, nem fordítván erre több

figyelmet, de sok más jeles írónkról ennyit se találunk ezen gyűjteményben.

A gazdag gyűjteményt tekintve, a jeles tudóst nem a hiányzóért kell megrónunk, hanem inkább dicséernünk kell s a meglevő és sokak előtt ismeretlen adatok összegyűjtéseért emléket tisztelnünk. Ha nagyszerű tervét az idő rövidsége miatt nem vihette ki, az nem rajta mult.

Ezen gyűjtemény felsorolását nem tartom feleslegesnek :

Lexicon eruditorum regni Hungariae = Vol. 113. — Eruditi et scriptores Hungariae = 6. — Adversaria de scriptoribus societatis Jesu ad Hungariam spectantibus. Pest 1839. = 6. — Eruditi et scriptores Jesuitae Hungari = 31. — Scriptores Augustiniani Hungari = 1. — Script. Benedictini Hung. = 1. — Script. Capucini Hung. = 1. — Script. Carmelitae Hung. = 1. — Script. Cisterciatae Hung. = 1. — Equitis crucis stellae rubrae = 1. — Ordini seti Francisci Provinciae Bosniae Argentinae et Capistranae = 2. — Script. Francis. Mariani Hung. = 1. — Script. Franc. Salvatorini Hung. = 1. — Script. Francisci Stephanei H. = 1. — Script. Misericordiani H. = 1. — Script. Minoritae Hung. = 1. — Script. Paulini Hung. = 1. — Script. Piaristae Hung. = 1. — Script. Praemonstrat. H. = 1. — Script. Servitae Hung. = 1. — Script. Trinitarii Hung. = 1. — Script. Camaldulentes = 1. — Script. Carmelitae. = 1 — Script. Cartusiani = 1. — Script. Cisterciatae = 2. — Script. Dominicani = 1. — Script. Franciscani et Capucini = 1. — Script. Hospitalarii = 1. — Script. Humiliati = 1. — Script. religiosi Jesuitae provinciae Austriae = 5. — Medici Hungari aut ad Hungariam spectantes Stephano Weszprémi cogniti. Pest 1839. = 8. — Maccenates medicorum = 10. — Script. Universit. Hungariae = 2. — Poetae Hung. e Hungaris = 2. — Poetae latini e Hungaris = 3. — Poetae slavi e Hungaris = 1. — Poetae Syriaca lingua e Hung. = 1. — Poetae Gallica lingua e Hung. = 1. — Poetae Germanica lingua e Hung. = 1. — Poetae Graeca lingua e Hung. = 1. — Poeta Hebraicu lingua e Hung. = 1. — Eruditi comitatus et dioceseos Albaregalensis = 1. — Eruditi regionum et urbium = 1. — Dissertationes inaug. medicae = 11. — Adversaria de Catalogis impressi bibliothecarum privatorum Pestini 1832. = 11. — Catalogi impressi bibl. publ. = 5. Összesen 248 csomag.

Aigner Lajos könyvészete, melyet 1860-ban az Akadémiának benyújtott, minden nyelvű munkákra kiterjed, de csak a jelen századot foglalja magában. Legnagyobb részét könyvtári katalógusokból lett összeállítva, hozzájárulván a Schlauch-féle magyar theologiai bibliographia, mely könyvtári jegyzékek után készült ugyan, de igen rövid címekkel s így az egész a kiadás előtt teljesen át volna dolgozandó.

Ezen százados törekvéseknek még nem volt sikerük, mert mind-
eddig nem birunk felmutatni sem egy teljes hazai könyvészetet, sem
íróink teljes életrajz-gyűjteményét. Talán a nehézségektől és a pénz-
áldozatoktól riadtak vissza úgy egyesek mint tudományos társulataink.
Azonban annak részleteivel, mint kivihetőbbel igyekeztek ugyanazok
a hiányt némileg pótolni; így készült el csaknem egy időben há-
rom részletes könyvészet, t. i. Szabó Károlyé, Kertbenyé és a két
Szinnyeié.

Szabó Károly még 1869-ben közölte az erdélyi múzeumi könyv-
tár régi magyar könyveinek jegyzékét (1536—1711) az »Erdélyi
Múzeum-Egylet évkönyvei« V. kötetében. Már akkor figyelmet kel-
tett ezen tudományos jegyzetekkel kísért pontos könyvészet; ennek
alapján a jeles történetbúvárunk, kiterjesztve figyelmét többi nyilvá-
nos és magánkönyvtárainkra, művét a lehető legteljesebbé igyeke-
kezett tenni. Ezen buzgalomnak és szakismeretnek köszönhetjük nem-
zeti nyelvünkön nyomtatásban 1484—1711-ig megjelent könyveink
lehető legteljesebb könyvészetét, mely immár a Magyar Tudományos
Akadémia áldozatkészségével pár hónap mulva napvilágot látand.
Hogy mit nyer irodalmunk ezen gazdag tárházban, azt minden buzgó
irodalombarát képzelheti, tekintve Szabó Károly áldozatot és fáradsá-
got nem ismerő utánjárását, kutatásait, könyvészeti széles ismere-
teivel írt jegyzeteit, melyekben minden könyvnek mintegy történe-
tét, hollétét stb. írja meg. Míg Sándor István 1058 művet ismert
azon korból, Szabó Károly műve 1750-et sorol elő. A mű mintegy
55—60 ívet teend, előbeszéddel és a legrészletesebb indexxel lesz
ellátva.

A második mű Kertbeny Károlyé, ki fiatal korától itthon és
a haza határain kívül nemzeti irodalmunknak a külfölddel való meg-
ismertetésével könyvészetünknek nagy mérvben, a külföld mintájára
való összeállításával foglalkozott. Ezen terve mellett küzdött, fárad-
dott éjjelt nappalá téve; tervrajzot tervrajz után tett közzé, s hogy
mindez kiáltó szó volt a pusztában, az korántsem lankasztá a fáradsá-
gátlan férfit; míg végre most, 30 év mulva sikerült neki terveit
legalább részben valósulva látni. Eddig sikerült Kertbeny Károly-
nak a Magyarországra vonatkozó német ősnymtatványok (1454—
1600) jegyzékét összeszedve és jegyzetekkel, bő életrajzi és tárgy-
magyarázó mutatóval kísérve, a magyar vallás- és közoktatási mi-
nisterium költségén kiadni. Ezen mű összesen 32 ívre terjed és 1427

műről szól, melyek közül csak 9 jelent meg hazánkban. A jegyzetek és a register német nyelven írvák, s így a történeti irodalmunkra vonatkozó jelen mű a külföldön is elterjedhet. Természetesen előttünk csak növeli becsét, ha minél több a reményünk ezen műnek befejezéséhez, melyet a tudományok iránt lelkesedő miniszterünk Trefort Ágoston áldozatkészsége és a fáradhatlan könyvésznök bizton hinnünk engedi.

A kir. m. Természettudományi Társulat 1876. jan. 19. közülésén elhatározta, hogy Toldy emlékéért nem tisztelhetvén méltóbban, mintha régi vágyát, irodalmunk termékeit könyvészetileg megismertetni, legalább részben teljesíti, a természettudomány és matematika-kára vonatkozó hazai és hazánkat érdeklő könyvek és külföldi folyóiratokban megjelent cikkek könyvészetére nyílt pályázatot hirdetett, melyet a két Szinnyi nyervén el, munkájukkal ez ideig elkészültek és az rövid időn sajtó alá kerül.

Ezen könyvészetbe fölvételezett szerzők nevei alatt időrendbe sorozva mindazon mű, mely Magyarországon hazai írótól, vagy Magyarországra vonatkozólag külföldön bármely nyelven megjelent, a könyvek címei teljesen adatnak, a kiadó és nyomdász megnevezésével a lapszám, alak és a hol tudható a könyv ára is; ezenkívül vajjon megvan-e az valamelyik fővárosi nyilvános könyvtárban és hol, többször három-négy könyvtárnak kijelölésével. A szerzőknél, a hol kitudható volt, rövid életrajzi vázlat adatott. Fölvételezett ezen könyvészetbe minden természeti és matematikai cikk, mely külföldi folyóiratokban hazai írótól vagy hazánkra vonatkozólag külfölditől íratott; végül az egyes írók életrajzaira utalás is van, a hol azok feltalálhatók. A munka terjedelmére nézve elég legyen megjegyezni, hogy az 308 írott ívet tesz. 4687 író (ezek közt 4007 magyar, 680 külföldi) 8744 művel (ezek közt 3957 magyar, 4787 idegen nyelven) és 2198 cikkel van benne képviselve.

Az utóbbi három évtized alatt irodalmunk oly kiterjedést nyert, hogy méltán aggódhatunk, hogy azon könyvek egybegyűjtése és teljes könyvészetünk megírása mindinkább a lehetetlenséggel lesz határos. Azonban ezen nehézséggel mielőbb meg kell küzdenünk, nekünk kell könyvészetünkhöz az alapot megvetnünk, hogy azon az utánunk következők szilárdan építhessenek. Nyilvános könyvtáraink katalógusainak kinyomatása, ha nem ütköznék is annyi nehézségekbe, soha sem eredményezne a könyvészet igényeinek megfelelő

teljes művet s egyik főkönyvtárunk címjegyzéke se tükrözné híven vissza hazai irodalmunk képét, azaz akkor se bírnók teljes könyvészetünket.

A praktikus angolok ezen bajon is akartak segíteni. Jewett a Smithson intézet könyvtárnoka 1850-ben egy tervvel lépett fel, mely akkor az egész Egyesült-Államok könyvészeti tekintélyei előtt vizsgálásra talált; a kiküldött bíráló szakférfiak dicsérettel fogadták a tervet és az 1852-ben az első, 1853-ban a második kiadásban jelent meg.¹⁾ Jewett t. i. egy általános amerikai könyvészetet tervezett olyformán, hogy az egyúttal a könyvtárak ezen osztályának katalógusául is szolgálna. Leírta a Smithson intézet könyvtárának könyvcím-lapozási rendszerét; ezen rendszer szerint a könyvek címei leírtnak, külön egyenkint stereotipiroztatnak és rendszerbe vagy betűrendbe egybeállítva a címjegyzék kinyomatásánál számmal ellátva szétszedetnek; ha bármely könyvtár ezen számokra hivatkozva beküldi katalógusát, azt csekély áron (az összeállítást és papírost számítva) kinyomatják, sőt a jegyzékben hiányzó amerikai művek címeit is, ha azt az illető a meghatározott mód szerint leírva beküldi, ezáltal évről-évre megújíthatatnék a főcím-tár és mindinkább teljesebbé lenne az amerikai jegyzék.

Ily módon eszközölhetnék ugyan az összes hungaricumok jegyzékének kinyomatását; csakhogy ez jelenleg nálunk még alig vihető ki.

Miként lehetne tehát azt eszközölni, hogy már a jelen nemzedék is használhasson egy lehető teljes, írók rövid életrajzával egybekötött, magyarországi könyvészetet, mely minden magyar írótól Magyarországon megjelent könyvnek címét magában foglalná és utalna a főváros két vagy három könyvtárára, tehát a hungarikákra nézve a nevezett könyvtárak címjegyzéke is lenne; s bővebb búvárlat végett utalna arra is, hogy hol található az írók bővebb életrajzai, cikkeik sorozata vagy műveik kritikája, végül az álnevek vagy névtelenül megjelent művek igazi szerzőire is utalhatna.

Mindezt egy műbe foglalva kivihetőnek tartom, ha az amerikaiak példáját követve az ily általános katalógusoknál nem akarjuk

¹⁾ Jewett (Charles). Smithsonian Report. On the construction of catalogues of libraries, and their publication by means of separate, stereotyped titles. With rules and examples. 2. Edition. Washington 1853. 8-r. XII, 96 l.

az írók kimerítő életrajzát és a könyvek teljes címét adni, hanem ezt a részletes biographiai és bibliographiai művekre hagynók fel. Mert a mű úgy is nagy terjedelmű lenne és kiadása nem csekély nehézségekkel járna.

A munka írók szerint betűrendben lenne szerkesztve, mert ez által az ismétlések leginkább elkerülhetők. Az író neve után jönne születési éve, napja, helye és polgári vagy tudományos állása és kitüntetései a mennyire ez kitudható, évszerint leírva, valamint halálozásának éve, napja és helye. Ezt követné az önállólag megjelent műveinek sorozata időrendben a könyv címének pontos de lehető rövid leírásával, kitéve a kötetszám, nyomtatási év és hely, az alak csak a 2-r. és 4-rétűeknél teendő ki, azután következnek a mű kiadásai évszerint leírva. Ezután következnek a cikkeire való utalás olyformán, hogy a M. Tudom. Akadémia által kiadott »Magyar Tudományos Repertórium«-ra és a Természettudományi Társulat által kiadott »Természettud. és mathem. Könyvészet«-re történhetnék utalás, úgyszintén a cikkek összegyűjtésével foglalkozó folyóiratok vagy évkönyvekre. Az író által szerkesztett hírlapok, folyóiratok, évkönyvek vagy gyűjteményes munkák is felsorolvák. Utalás történhetnék azon helyekre, hol a szerző valamelyik műve ismertetve van, ez az illető könyv után irandó le, valamint a névtelenül, álnevek, vagy jegyek alatt írt önálló művek szerzősége is ott magyaráztatnék meg. Végül az író életrajzaira és arcképeire vonatkozó repertórium zárná be az egyes közleményt. Az egész mű végére jönne pótlékkül a hírlapok, évkönyvek, naptárak és más gyűjteményes munkák könyvészete.

Az életrajzi adatok kutatásánál nem lehet eléggé ajánlani az eredeti kútforrásokat, melyeket életrajz-gyűjtemény-íróink úgy látszik kényelem-szeretetből szorgalmasan kerültek, másod, harmad kézből vették az adatokat, pedig jól tudjuk, hogy a sok leírás következtében mennyi hiba csúszik be. Még régiebb íróink is, mint Horányi ily kutatásoknál csak ovatosan használandók, mert adataik nem mindig megbízhatók. Életrajzokra vonatkozó adatokra nézve eredeti vagy első forrásul tekintem az önéletrajzokat, arcképek köriratát vagy aláírását, gyászleveleket és az egykorú hírlapok nekrológiáit s életrajzait. A gyászlevelek gyűjtésével tudtommal eddig kevesen foglalkoznak, pedig a mily könnyen kezelhető, oly becses történeti adattár leendő egykor jeleseink életrajzának megírásánál. Itt megjegyzem, hogy Bodó Lipótnak Bars-megye alispánjának van eddig e nemből

legnagyobb gyűjteménye, mintegy 2000 darab, mind hazánkfiat illetők. Ezek után igen ajánlható a szerzők által írt előszó, mely igen gyakran életrajzaik egy részét foglalja magában, úgyszintén ha életrajzuk van a műhöz csatolva.

A könyvek lecímezése magáról a könyvről történjék; a menyiben könyvtáraink hiányossága miatt ez nem lehetséges, a gondal szerkesztett részletes könyvészeti művek is segítségül veendő, de egyáltalában nem, vagy csak utolsó esetben használandók a könyvárusi katalogusok, miután ezeknél a könyvek címei igen gyakran helytelenül rövidítettek és a gyors munka miatt az írási- és sajtóhibák igen gyakoriak.

Álljon itt mutatványul, a mennyiben jegyzeteimből összeállítottam egy példa:

Fáy (Fáji) András, szül. 1786. máj. 30. Kohányon Zemlén m. Tanult Sárospatakon 1793—1798, Pozsonyban 1799—1800, ismét Patakon bölcseletet és jogot 1803—1804-ben. Ekkor törvénygyakorlatra Pestre jött és ügyvédi vizsgálatot is tett, de sohasem ügyvédkedett. 1811. Pest megyében alszolgabíróvá lett, de már 1817-ben végkép lelépett a hivatalos pályáról s ugyanazon megye táblabírájává lett Ezentúl Pesten és gombai jószágán élt. 1831. febr. 15. a m. tud. Akadémia tiszt. tagja lett. 1834—35. Pest vármegye által a Budán letelepedett magyar színész-társaság igazgatójává neveztetett s utóbb az országos színházi választmány tagja volt. 1835. mint országgyűlési képviselő 9 hónapig egyike volt az ellenzék legkitünőbb tagjainak 1837. febr. 6. a Kisfaludy-Társaság első alakító gyűlésén három évre közakarattal igazgatóvá választatott. 1840. jan. 11-én nyitott meg az első hazai takarékpénztár a pesti megyeház egy szerény termében, melynek alapítása és tervének kidolgozása az ő érdeme, ezért ő annak eleinte valódi, aztán halálaig tiszteletbeli igazgatója lett. 1845. jun. 9. a m. tudom. Akadémia igazg. tagjává választotta és 1847-ben mint helyettes elnök vett részt annak ülésein. Tagja volt továbbá a pesti casinónak 1832—1850-ig, melynek igazgatói hivatalát két ízben a választm. tagságot és könyvtár-elnökséget csaknem folytonosan viselte, tagja volt a pesti állóhídi választmánynak; igazgató, választmányi tagja részint elnöke az ipar, kisededővő, művészi sat. egyleteknek. Meghalt 1864. jul. 26 Pesten.

Őnálló munkái: 1. Bokréta. Írta F. F. A. = (Fáji Fáy András) Pest 1807. VI, 148 lap egy könyomattal. = M. *)

2. Próbatétel a mai nevelés két nevezetes hibáiról. Pest 1816. 159, 2 l. = E. M.

3. Fris bokréta. Írta F. F. A. T. P. V. A. = (Fáji Fáy András Tek. Pest várm. al-szolgabírája) Pest 1818. 2, 134 l négy hangjeggyel. = E. M.

*) A. E. M. = A könyvtáraknak hol a művek feltalálhatók kezdőbetűit jelöli, t. i. A. (akadémia-), E. (egyetemi-) é s M. (múzeumi-) könyvtárét.

4. Eredeti meséi és aphorismái. Bécs 1820. 128 l. (1-ső és 2. kiadás.)
 — 2. (helyesebben 3. kiadás. Pest 1825. = A. E. M. A Marczibányi-alapítvány bírái 1824-ben F. A. meséinek ítélte a nagy jutalmat.
 — Originelle Fabeln u. Aphorismen. Deutsch von L. Petz. Raab 1825. VIII, 150, 6 l. egy rézm. = A.
 Olaszra is lefordítottott.
5. Kedvesapongások. 2 kötet. Pest 1824. (Tart : Régi pénzek, vígj. 5 felv. és humoros beszélyek.) = M. (a 2. köt. 2, 180 l. egy rézm.)
 — Régi pénzek, vígj. 5 felv. a szerzőnek utolsó átdolgozása után. Pest 1858. 112 l. = A. E.
6. Ujabb eredeti meséi és aphorismái. Pest 1825.
 — 2. kiadás. U. o. 1828. 2, VIII, 192, 5 l. egy rézm. = E. M.
 — 4. kiadás (összes meséire vonatkozik.) 2 kötetben. Budapest 1874. 2, 240; 2, 223 l. egy rajzzal. (Kis Nemz. Múzeum. XV. XVI.) = M.
 — Butler E. D. Az olcsó ebéd . . . with en allegory and a few fables by Fáy. Translated from the Hungarian into English and German by . . . of the British Museum London (1877.) 21—85 ll. = M.
7. A két Balthory, tört. dráma 5 felv. Pest 1827. 2, 175 l. egy aczél-metsz. = A. M.
8. Hasznos házi jegyzetek. Pest 1828.
 — 2. kiadás U. o. 1833. 200 l. = E.
 — 3. kiadás. U. o. 1851. 2 részben. 224; 180, XXXVI l. = A. E. M.
9. A Bélteky-ház. Tanregény 2 köt. Pest 1832. IV, 396; 2, 342 l. két rézm. = E. M.
 A m. t. Akadémia 1835. mint dícséretre méltót jelölte.
10. Jutalmazott felelet a m. tud. Társaság ezen kérdésére: Miképen lehetne a magyar játékszínt Budapesten megalapítani? Buda 1834. VI, 51 l. = A.
 Ez czímmel is: Magyar játékszíni jutalmazott feleletek a m. tud. Társaság 1833-beli ezen kérdésére . . . (I. Fáy András. II. Kállay Ferencz. II. Jakab István felelete.)
 Első jutalomra (30 arany) érdemesíttetett.
11. Terve a Pest megyei köznép számára felállítandó takarékpénztárnak Buda 1839. VIII, 82 l. egy táblázattal. = A. E. M.
 Ism. Figyelmező 1839. 24 sz.
12. A Pest megye pártfogása alatt álló hazai első takarékpénztár szabályai. Pest 1840. 42 l. = E.
 — U. o. 1843. 40 l. = E.
 — U. o. 1846. 50 l. = E.
 Névtelenül jelent meg.
 — Ugyanez németül. Pest 1840. = E.
 U. o. 1843. = E.
13. Javaslat egy Pesten állittandó ref. főiskola tárgyában. Pest 1840.
14. Kelet népe nyugaton. Buda 1841. 32 l. = A. E. M.
 — 2. bőv. kiadás. U. o. 1842. 81 l. = A. E. M.
15. Nőnevelés és nőnevelési intézetek hazánkban. Pest 1841. 142 l.

16. Óramutató. Pest 1842. 149 l. = M.
Észrevételek Hajnal Ábeltől. (Prot. Egyh. és Isk. Lap. 1842. 36, 37. sz.)
17. Szépirodalmi összes munkái 8 kötet. Pest 1843—44. XXII, 256; XXIII, 265; 340; 327; 268; 239; 175 és 248 l. A szerző arcképével és 3 rajzzal aczélm. = A. E. M.
- Uj olcsó (ezímlap) kiadás 16 füzetben. U. o. 1847.
18. A jelenkorban megjelent összeállítások a hon legközelebbi teendői körül. Pest 1846. 2, 86 l. = A. E. M.
19. Az életbiztosító intézet terve. Pest 1848. (Könyomat.)
20. Búzavirágok és kalászkok. Két kötet. Pest 1853. IV, 264; IV, 337 l. = A. E. M.
21. Adatok Magyarország bővebb ismertetésére. Pest 1854. 88 l. 7 táblázattal. = E.
22. A legegyszerűbb, természet- és tapasztalathűbb és gyakorlatibb nevelési rendszer. Pest 1855. 48 l. = M.
23. Jávor orvos és szolgája Bakator Ambrus. Regény 2 köt. Pest 1855. 218; 213, 2 l. = A. E. M.
24. A Szutyogfalviak. Regény 2 köt. Pest 1856. 232; 206 l. = A. M.
25. A Halmay-család. 2 köt. Pest 1858. XVI, 287; IV, 285, 2 l. Két rézmetszettel. = A. E. M.
- Ism. Néptanítók Könyve IV. 1860. 130 l. Lelki kincstár I. 1860. 23 l. 2. olcsó kiadás. 2 köt. U. o. 1866.
26. Oskolai és házi növendék-élet Pest 1860. 301 l.
27. Hulló virágok. Pest 1861. 301 l. = A. E. M.
28. Az elszegényedések. Pest 1862. 103 l. = A. M.
- Czikkek, beszélyek s vígjátékok a folyóiratokban, zsebkönyvekben. Árvízkönyvben. L. Divatesarnok 1853. 3. sz. — Toldy: A magyar költészet kézikönyve. Pest 1857. II. 434—440. és 2. kiadás. Budapest 1876. IV. 64—76 l. — M. tudós-társ. Névkönyve 1839. 130. 1840. 181. 1842. II. 54. 1843. 203. 203. 1845. 65. 1846. 67. 1847. 72. 1848. 74. M. t. Akadémiai Almanach 1861. 94. 1863. 195. 1864. 215. — Szinnyei Repertórium I. oszt. 1. köt. 56, 203, 281, 308 498, 1051, 1103 és 1113 h. II. oszt. 1 köt. 357 hasáb.*
- Álneve: Cserépi.*
- Levelei: Történeti Lapok 1874. 1, 11, 17, 35—39. l. 1875. (II. évf.) 1. sz. Figyelő 1876. I. 120—122. l. 1877. II. 309 l. Kéziratban: a »Szemere-Tár«-ban.*
- Kéziratai közt cigány szótár s nyelvtan s több eredeti zeneszerzemény maradt. — Zeneművei közül »Ne síj lyánka« jelent meg nyomtatásban.*
- Életrajzok: Toldy, Handbuch der ungar. Poesie. Wien u. Pest 1828. II. Bd. S. 138. — Közhasznú Esmeretek Tára. Pest 1832. IV. k. 440 l. — Tudom. Tár 1834. I. 241. III. 249. — Oesterr. National-Encyclopedie. Wien 1835. II. 104. — Ujabb kori Ismeretek Tára. Pest 1851. III. 189. — Divatesarnok 1853. 1, 3, 7, 8 és 9 sz. »Pályaismertetési adatok« Szemere Páltól. — Kertbeny, K. M. Album hundert ung. Dichter. Dresden u. Pesth 1854. 539 l. — Pesti Napló 1854. 75. sz. Greguss Ágosttól — Vasárnapi Ujság*

1855. 29. sz. arczk. — Ferenczy-Danielik. Magyar írók. Pest 1856—58 I. k. 134. I. II. k. 401. l. — Toldy, A magyar költészet kézikönyve Pest 1857. II. 434—440. h. — Magyar írók arczképei s életrajzai Pest 1857. 27. l. arczkép. — Nouvelle Biographie Général. Paris 1856. XVIII. 228. — Protestans képes Naptár 1857. 42 l. — Család Könyve 1857. 273. — Wurzbach, Const. Biographisches Lexikon Wien 1858. IV. 153. — Családi Kör 1861. 14. sz. könyv arczk. — Ország Tükre 1862. 6. sz. könyv. arczk. — Kisfaludy-Társaság Évlapjai. Új foly. II. 1863.—65. 182—219 l. Emlékbeszéd Tóth Lőrincztől — Pesti Napló 1864. 170. sz. — A Hon 1864. 170. »z. — Prot. Egyh. és Isk. Lap. 1864. 1003 l. — Házi kincstár 1864 255 l. — Remény-Naptár 1865. 79. l. Girókutitól. — Protestáns Képes Naptár 1866. 47. l. — Egyetemes Magyar Encyclopaedia. Pest 1870. VIII. k. 183 l. — Larousse, Pierre. Grand Dictionnaire Universel du XIX-e Siècle Paris. 1872. Tome XIII. p. 172 — Fővárosi Lapok 1873. 48, 49. sz. Fáy önéletírása (Levél Székács Józsefhez máj. 20. 1859.) — M. Tudom. Akadémia Évk. XIV. 2. dar. 16. l. Emlékbeszéd Zichy Antaltól — Vutkovich Sándor, Magyar írók Albuma. Pozsony 1873. 97—102 l. — Andr. Fáy als Pädagog, von Joh. Gruber. Ungar. Schulbote 1873. 13—49. sz. — Meyers Conversations Lexikon. 3. Aufl. Leipzig 1875. Bd. VI. S. 611. — Brockhaus Convers. Lexikon. 12. Aufl. Leipzig 1876. Bd. VI. S. 416. — Moenich-Vutkovich, Magyar írók Névtára. Pozsony 1876. 167, 211 l. — Toldy F. A magyar költészet kézikönyve. 2. kiad. Budapest 1876. IV. k. 64—73 l.

Taglaljuk a felhozott példát. Az életrajzi adatokra nézve legteljesebbek a Szemere Pál, Toldy Ferencz, Tóth Lőrincz és Zichy Antal által írt életrajzok, azonban az összes idézett életrajzokat átnevezve sem találtam azokban megemlítve a Fáy életének egyik fontos momentumát a Kisfaludy-társaság első közülését; e helyett azt tapasztaltam, hogy életrajz-íróink a már rendelkezésükre állott életrajzokat aligha használták, vagy ha igen, többnyire hibásan.

A könyvészet mint tervünk fontosabb része nagyobb figyelmet érdemel. Itt elsőben is feltűnik az, hogy három főkönyvtárunkban sem található a 4, 6. és 8. sz. mű első és a 25. második kiadása, továbbá a 13, 15, 19. és 26. számú művek, az 5. számúnak első kötete és a 4. olasz fordítása. Azt talán fölösleges említenem, hogy az író teljes könyvészetét sehol se találtam; néhol alig van tiz műve főlemlítve. Egyik könyv címe rosszul van idézve péld. hibásan így: »Terve egy Pest megyében felállítandó takarékpénztárnak« az »Újabbkori Ism. Tára« III. k. 190 l., így ment át Danielik művébe és a »Magyar írók arczképei és életrajzai« című munkába; nem csoda tehát, ha ezen kettős cím alatt bárki is két munkát keres. Az évek össze-vissza cserélése igen gyakori. Így Ferenczy és Da-

nieliknél »Fáy újabb meséi« nem 1825, hanem 1824-re, a »Béletelek-ház« nem 1832, hanem 1834-re, »Szépirodalmi összes munkái« nem 1843—44, hanem 1843—45-re, a »Szutyogfalviak« nem 1856, hanem 1857-re vannak téve, végre a »Hasznos házi jegyzetek«-nek csak középső kiadását ismerik. Nagy könyvészeti botlás az is, ha az egyes művek a gyűjteményes kiadás folytatásaul íratnak; így Ferenczy és Danieliknél a 20, 23 és 24-ik, Fáy összes művei nek 9—14. köteteként jelöltetnek; ugyanott a »Régi pénzek« című színmű mint ezen cím alatt megjelent külön mű van feltüntetve, holott az a »Kedvesapongások« 2. kötetében jelent meg 1824-ben. Egy írónál a nevezett műben ennyi hiba!

A szerző nevének első betűi alatt megjelent műveket rendszeren a szerző neve alá sorozzák könyvészeink a nélkül, hogy azon jegyet megmagyaráznák, vagy róluk, valamint a névtelenül megjelent művekről és álnevekről külön mutatót csatolnának a munkához. Pedig ez igen fontos; e nélkül íróink teljes működési körét aligha megfogjuk ismerhetni; a könyvek így könnyebben elpusztulnak, sok könyvtárban ismeretlenek maradnak és lappanganak. Toldy és Szemere egyedül magyarázzák meg a »Bokréta« címlapján álló F. F. A. jegyet, kívülök senki se tette azt. A Nemzeti Múzeum példányán, miként több más író művén, írónnal van a név kitüntetve.

Az idézett minta szerint szerkesztve, előleges számításom szerint a »Magyar írók névtára« nyolcz 50 íves kétszer hasábozott nagy 8-rét kötetet tenne, ugyanis ha Jankovich 1830-ig a magyar könyvek számát 30 ezerre tette, ez a jelenkorig még egyszer annyira teendő; hozzá véve az idegen nyelven megjelent műveket, mely különösen a múlt század alatt túlnyomó volt s ide véve a tudori dissertatiókat, bátran tehető az 40 ezerre; tehát a fölveendő könyvczímek száma megközelítőleg százezer. Tekintve az általam eddig gyűjtött életrajzi és könyvészeti fél millió följegyzést és hogy még annyinak gyűjtése szükségeltetnék, ezt és az egy lapra szánt 16 könyvczímet véve, nem is túlságos számítás.

VISSZHANG SZINNYEI J. TERVÉRE.

Mindnyájan, kik a hazai történelemmel, irodalommal és könyvészzettel foglalkozunk, régóta és naponkint érezzük egy oly munka hiányát, mely a hazai írók élettörténeteit tartalmazza. A XVIII. század e tekintetben teljesítette kötelességét. Horányi és Veszprémy munkái az azonkori tudományosságnak teljesen színvonalán állanak. Nem mondhatjuk el ugyanazt az utóbbi évtizedekben tett kísérletekről; bár nem vonjuk kétségbe becses voltukat, és elismeréssel vagyunk a buzgó jóakarát iránt, melynek azokat köszönhetjük.

Inmár elérkezett az időpont, midőn irodalmunkban és könyvtárainkban az anyag eléggé fel van halmozva és rendezve; és midőn ennek feldolgozását az irodalom lényeges hátránya nélkül tovább halasztani nem lehet.

Örömmel üdvözljük tehát t. kartársunknak id. Szinnyei Józsefnek felszólalását; mely a feladatot történeti előzményeinek megvilágítása és conerét javaslatai által a megoldáshoz közelebb hozta.

Köszönettel tartozunk neki.

De a concrét tervnek nem minden részletével értünk egyet. Szinnyei terve szerint a munka első sorban bibliographia volna, az írók nevei alatt csoportosítva. Az írók életrajza, munkásságuk irányának ismertetése mellékes dolog maradna. Nem állítom, hogy Szinnyei úr tervének valósulása nem volna nagy szolgálat irodalmunknak. De nekünk többre és másra van szükségünk. Arra, a mit *W u r z b a c h n a k* »Biographisches Lexicon des Kaiserthums Österreich« című jeles vállalata nyújt, mely a bécsi cs. Akadémia segélyezése mellett Bécsben jelent meg.

A budapesti tudományos intézetek karöltve, képesek volnának ily feladat megoldására. Kötelesek is arra.

F. V.

ADALÉKOK A CZIGÁNYOKRÓL SZÓLÓ IRODALOMHOZ.

Közli : **Tipray Tivadar.**

Az 1876. évi szeptember hóban Budapesten tartott embertani és őstörténelmi VIII. nemzetközi congressus egyik ülésén a cigányok eredetéről, Európába vándorlásuk idejének meghatározásáról és általában történetök homályos részeinek felderítéséről folyt a vita. Minthogy azonban ezen alkalommal, valamint már egyébkor a tudósok véleményei mindezen pontokra nézve igen szétágastak a gyűlés azon óhajtást fejezte ki, vajha mind azon adatok, melyek a különböző országokban tartózkodó cigányok történetére, nyelvére, szokásaira, műveltségök állapotaira vonatkoznak, mielőbb egybegyűjtetnének és feldolgoztatnának, hogy ily módon lehetőségessé váljék, ezen különben is érdekes fajról és történetéről magunknak minél teljesebb képet alkotni. És ezen óhajtás teljesítésére, különösen a congressus magyar tagjai hívtak fel, mely megbízást azok magokra is vállalták.

Ezen feladat megoldásához mi is hozzá akarván járulni, nem tartottuk fölöslegesnek mindazt összegyűjteni és közzétenni, mit a magyar és külföldi tudósok részint önálló művekben, részint pedig folyóiratokban a legrégibb időktől fogva egészen a mai napig a cigányokról írtak, a mennyiben azt a rendelkezésünkre állt anyag megengedte.

Ki valaha egyes tárgyakra vonatkozó könyvészeti adatok összegyűjtésével foglalkozott, legjobban tudja, miszerint egyes tárgyról egyszerre teljes könyvészetet adni, a legjobb igyekvés mellett is lehetetlen, azért mi is, belátván könyvészeti adalékaink hiányosságát, mindenkor köszönettel fogjuk a netalán hibásan közlött címeknek helyreigazítását vagy kiegészítését venni, különösen pedig oly helyreigazításokat, melyek a magyarországi cigányokra és történetükre vonatkoznak.

Mert míg a külföldi cigányok viszonyairól, aránylag véve, elég tekintélyes irodalom létezik, a mieinkkel az irodalom kevésbé foglalkozott. Csak újabb időben kezdik mind magyar, mind külföldi tudósok a magyarországi cigányok nyelvét és egyes szójárásait kutatni, azok közmondásait és meséit összegyűjteni; így Bataillard Pál, Miklosich Ferencz, Müller Frigyes, Bornemisza, Jhánkó, Garami és mások. Jóllehet már a mult században Molnár, és a jelennek elején Enessey György a magyarországi cigányokkal és azok nyelvével foglalkoztak; de kutatásaik a tudományra nézve kevés becsesl birnak, minthogy egészen téves szempontokból indultak ki.

A nyomtatásban megjelent cigány nyelvtanokon kívül néhány kiadatlanról is van tudomásunk; ilyen: Fáy András kis cigány szótára és nyelvтана, melyről, vajjon hol létezik? tudomást szereznünk nem sikerült. 1827-ben zalamegyei Gelje nevű helységben ismeretlen szerzőtől készült nyelv- és mondattan, jelenleg a M. Tud. Akadémia kéziratárának tulajdona, Ipolysághi Balogh J. szótára és végre Garami Rikárd fővárosi reáliskolai tanár a magyar (rumi) cigányok szójárását követő nyelvтана.

Pott, Miklosich és Bataillard összeállításait a cigányokkal foglalkozó művekről útbaigazításul lelkiismeretesen felhasználtuk ugyan, de mindenütt oda törekedtünk, hogy, a mennyire lehetséges volt, magukat a közlött műveket tekinthessük, mely műveket kimutatásunkban csillaggal is megjeleltünk, a csillag nélküli címeket ellenben csak más művekben idézve találtuk, és így azok helyes könyvészeti közléseért felelősséget nem vállalhatunk. Helyén találjuk itt Rómer Flóris kanonok, id. Szinnyi József egyetemi hely. könyvtár-igazgató és Garami Rikárd fővárosi reáliskolai tanár uraknak köszönetünket kifejezni azon szíves útbaigazításokért, melyekkel minket jelen összeállításnál támogattak.

Összeállításunkat három részre osztjuk. Az elsőben oly dolgozatok foglaltatnak, melyek a cigány-fajról általán szólóknak; a másodikban azokról, melyek a magyarországi cigányokat tárgyalják, vagy azokról figyelembe veendő adatokat közölnek; a harmadikban végre azokról, melyek a többi országokban élő cigány népekre vonatkoznak.

A) A cigányokról általában szóló dolgozatok.

*Ascoli G. J. Zigeunerisches. Besonders auch als nachtrag zu dem Pott'schen werke: »Die Zigeuner in Europa und Asien.« Halle 1865. 8-r. VIII, 178 l.

Bataillard Paul. De l'apparition et de la dispersion des Bohémiens en Europe. Bibliothèque de l'École des Chartes. V. 438—475. 521—539. Paris. 1843, 1844. Nouvelles recherches. Troisième Série. Tome premier. 14—55. Paris. 1849.

***Bataillard Paul.** De l'apparition et de la dispersion des Bohémiens en Europe. Extrait de la Bibliothèque de l'Écoles des Chartes année 1844. Paris. 1844. 8-r. 69 l. (Különnyomat.)

***Bataillard Paul.** Nouvelles recherches sur l'apparition des Bohémiens en Europe (particulièrement dans l'Europe orientale, avec un appendice sur l'arrivée de dix ou douze Louri, Zuth ou Djatt en Perse entre les années 420—440.) Extrait de la Bibliothèque de l'École des Chartes, année, 1849. Paris. 8-r. 48 l. (Különnyomat.)

Bataillard Paul. Les derniers travaux relatifs aux Bohémiens dans l'Europe Orientale. (Revue critique, nos 171 et 181, t. 2. de la 5e année (1870—1871). Paris. 1871. 8-r. 191—218. 277—323 l.)

***Bataillard Paul.** Les derniers travaux relatifs aux Bohémiens dans l'Europe Orientale. Extraits de la Revue critique, nos 171 et 181, t. 2 de la 5e année (1870—1871) p. 191—218 et 277—323. Paris. 1872 8-r. 2, 80 l. (Különnyomat.)

***Bataillard Paul.** Notes et questions sur les Bohémiens en Algérie. Extrait des bulletins de la société d'anthropologie de Paris, séance du 17 juillet 1875. Paris. 1875. 8-r. 21 l. (Különnyomat.)

***Bataillard Paul.** Sur les origines des Bohémiens ou Tsiganes avec l'explication du nom Tsigane. Lettre à la Revue critique. Extrait de la Revue critique nos des 25 septembre, 2 et 9 octobre 1875. Paris. 1875. 8-r. 31 l. (Különnyomat.)

***Bataillard Paul.** Sur les origines des Bohémiens ou Tsiganes. Les Tsiganes de l'âge du bronze études à faire sur les Bohémiens actuels. Extrait des bulletins de la société d'Anthropologie de Paris seances des 18 novembre et 2 décembre 1875. Paris. 1876. 8-r. 48 l. (Különnyomat.)

***Bataillard Paul.** Pour servir d'introduction à la question de l'importation du bronze dans le nord et l'occident de l'Europe par les Tsiganes. (Congrès international d'anthropologie et d'archéologie préhistoriques Compte-Rendu de la huitième session a Budapest. 1876. Premier Volume. Budapest. 1877. 321—384 l.)

Baudrimont A. Vocabulaire de la langue des Bohémiens habitant les pays basques Français. Extrait des Actes de l'Académie Impériale des Sciences, Belles-Lettres et Arts de Bordeaux. Bordeaux. 1862. 8-r. 40 l. (Különnyomat.)

Beschreibung des chursächsischen allgemeinen Zucht-, Waysen- und Armenhauses zu Waldheim. Auf Befehl einer hohen Commission zum Druck übergeben, auch bei dieser neuen Auflage mit einem Rothwelschen und Zigeunerischen Lexico u s w vermehret. Erste und Zweyte Nachricht. Dresden und Leipzig. 1726. 8-r.

***Beytrag** zur Rottwellischen Grammatik oder Wörterbuch von der Zigeunersprache. Frankfurt und Leipzig. 1755. 8-r. 39 l.

***Bischoff Ferdinand.** Deutsch-Zigeunerisches Wörterbuch. Ilmenau. 1827. 8-r. XII, 112 l.

Borek, Le baron de, Mémoire historique sur le peuple nomade appelé Bohémien. Oeuvres diverses. Paris. 1802.

Borde Andrew. The Fyrst Boke of the Introduction of Knowledge made by A. B. of Physycke Doctor. A Comdyous Regyment or A Dyetary of Helth made in Mountpyllier, compyled by Andrewe Borde. Barnes in the Defence of the Berde: a Treatyse made, answeyngye the Treatyse of Borde vpon Berdes. Edited, with a life of Andrew Boorde, and large extracts from his Breuyary, by F. J. Furnivall. London. 1870. (Borde 1542-ben írta főmunkáját és közölt benne számos cigány mondatokat.)

Bagge Sophtus. Vermischtes aus der Sprache der Zigeuner. (Kuhn und Schleicher. Beiträge zur vergleichenden Sprachforschung. 1857. I. 139—155 lap.)

***Camerarius Philippus.** Operae horarum subcisivarum, sive Meditationes historicae, auctiores quam antea editae. Centuria Prima-Altera. Francofurti. 1602—06. 4-r. 2, 474, 56 és 24, 391, 52 l. (Az első rész 95—97. lapjain és a második rész 298. lapján szerző a cigányokról szól.)

Collectanea Curiosa, theologica et historica. Oder: Eine nützliche Sammlung Satyrischer Straff-Schriften, Von vortrefflichen Männern, ehemals einzeln heraus gegeben, nun aber wegen ihrer grossen Nutzbarkeit, abermahls von neuen aufgeleget und zusammen gedruckt. Leipzig und Franckfurth. 1735. 8-r. 24, 816 l. (Das 21. Tractätlein: Historische und Politische Beschreibung der so genannten Zygeuner. 799—816 l.)

Danilowicz J. Ocyganach wiadomośc historyczna. Wilno. 1824. 8-r. (Oroszul.)

Domeny de Rienzi G. De l'origine des Tzengaris. (Revue encyclopédique. Paris. 1832. Novembre. 365—373 l.)

Dorph N. V. Rotvaelck Lexicon. Vilborg. 1824.

Fant Erich M. Dissertatio. Observationes historiam Zigeunerorum illustrantes. Upsala. 1791. (Fant Rabenius név alatt is előfordul.)

Freitag Gustav. Die Zigeuner und ihre Sprache. (Die Grenzboten. Leipzig. 1852. 496—497 l.)

***Fritschius Ahasverus,** Diatribe historico-politica de Zygeunorum origine, vita ac moribus. Jenae. 1660. 4-r. 24 l.

***Gesnerus Conradus.** Mithridates. De differentiis linquarvm tym veterum quae hodie apud diversas nationes in toto orbe terrarum in usu sunt. Tigvri. 1555. Kis 8-r. 4, 156 l. és 1 tábla. (A 73—77. lapokon »rotwellsche« [czigány] szavak.)

Giancarli Gigio Arthemio (Rhodigino). La Cingana. Mantua. 1546. (Szinjáték, első kiadás. Későbbi Velence. 1550. Libri állítása szerint, a cigány nyelv ezen vigjátékban legelőször fordul elő egyes szavakban;

Ascoli »Zigeunerisches« című művének 123. lapján azonban kimutatja, miszerint ezen szavak korántsem cigányszavak, hanem vulgararab szavak.)

Goeje J. Býdrage tot de Geschiedenis der Zigeuners. Amsterdam. 1875. 8-r. 25 l.

***Graffunder.** Über die Sprache der Zigeuner. Eine grammatische Skizze. Erfurt. 1835. 4-r. 60 l.

***Grammatik,** Rotwellsche, oder Sprachkunst, das ist: Anweisung wie man diese Sprache in wenig Stunden erlernen, reden, und verstehen möge. Nebst einigen Historischen Nachahmungen, durch welche ein Anfänger desto eher zur Vollkommenheit gelangen kan. Frankfurt am Mayn. 1755. 8-r. 6, 72 l.

Gräberg de Hemsö. Doutes et conjectures sur les Bohémiens et leur première apparation en Europe. (Academia di Torino. 1813. 17—40 l)

***Grellmann H. M. G.** Die Zigeuner. Ein historischer Versuch über die Lebensart und Verfassung, Sitten und Schicksale dieses Volks in Europa nebst ihrem Ursprunge. Dessau und Leipzig. 1783. 8-r. 274 l. (Ezen munka francia fordításban is megjelent, először 1787-ben Párisban és Metzben, másodsor 1810-ben Párisban, Mr. le B. de B. [Bock] által fordítva)

***Grellmann H. M. G.** Historischer Versuch über die Zigeuner, betreffend die Lebensart und Verfassung, Sitten und Schicksale dieses Volks seit seiner Erscheinung in Europa und dessen Ursprung. Zweite, viel veränderte und vermehrte Auflage. Göttingen. 1787. 8-r. XVI, 358, 10 l.

Grellmann H. M. G. Über den Ursprung der Zigeuner. (Schlötzer: Staatsanzeiger. Heft XVI. 440 l.)

Harriot J. Staples. Observations on the oriental origin of the Romnichal, or tribe miscalled Gypsey and Bohemian (Transactions of the Royal Asiatic Society. London. 1830. II. 518—558 l.)

***Hasse Johann Gottfr.** Zigeuner im Herodot oder neue Aufschlüsse über die ältere Zigeuner-Geschichte aus griechischen Schriftstellern. Königsberg 1803. kis 8-r. 46 l.

Heister C. v. Ethnographische und geschichtliche Notizen über die Zigeuner. (Archiv für vaterländische Interessen oder Preussische Provinzialblätter. Herausgegeben von O. W. L. Richter. Neue Folge. 1842. 1. oder Juli Heft. Königsberg. 25—59. lapokon)

Heister C. v. Ethnographische und geschichtliche Notizen über die Zigeuner. Königsberg. 1842. 8-r. (Különnyomat.)

Hervas Laur. Vocabolario poligloto. Cesena. 1787. 4-r. (A 120—125. lapokon cigány szavak is fordulnak elő, szerző azonban tévedésből az olasz tolvajnyelvet is cigánynak tartja.)

Hopf C. Die Einwanderung der Zigeuner in Europa. Gotha. 1870. kis 8-r. 47 l.

Horky. Zur Geschichte der Zigeuner. (Brünner Wochenblatt. 1824. Nr. 6., 9.)

Hoyland J. Historical survey of the customs cet. of the Gypseys. York. 1816.

Hoyland. Historical survey of Gypsies. London. 1832. 8-r.

***Jordan M.** Histoire de la vie et des ouvrages de Mr. la Croze. Avec des remarques de cet auteur sur divers sujets. Première-seconde partie. Amsterdam. 1741. 8-r. 2 kötet. 2, 240, 2, 241—337 l. (A 2. kötet 310. lapján cigány szavak fordulnak elő.)

Kindler J. P. Interessante Mittheilungen über die Zigeuner. Nürnberg. 1831. 8-r.

Leist A. Die Sprache der Zigeuner. Nach eigener Erforschung. (Ausland. 1864. 880—884. l.)

Liebich R. Die Zigeuner in ihrem Wesen und ihrer Sprache. Leipzig. 1863.

***Ludolphus vel Leutholf Job.** Ad suam historiam aethiopicam antehac editam Commentarius. Francofurti ad Moenum. 1691. 2-r. 634 l. (A 214 lapon szerző a cigányokról szól és cigány szavakat közöl.)

Marsden W. Observations on the language of the people commonly called Gypseys. In a letter to Joseph Banks. (Archaeologia or Miscellaneous tracts relating to Antiquity published by the Soc. of Antiquaries of London. London. 1785. 4-r. VII. kötet. 382—386. lapokon.)

***Miklosich Franz.** Über die Mundarten und die Wanderungen der Zigeuner Europa's. I—VIII. (Denkschriften der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften. Philosophisch-Historische Classe. XXI—XVII. Band. Wien. 1872—1876 4-r. 7 kötet.

***Miklosich Franz.** Über die Mundarten und die Wanderungen der Zigeuner Europa's. I—VIII. Wien. 1872—77. 4-r. 8 füzet. 56; 84; 2, 46; 2, 68; 70; 68; 89; 110 l. (Különnyomat.)

***Miklosich Franz.** Beiträge zur Kenntniss der Zigeunermundarten. I—II—III. (Sitzungsberichte der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften. Philosophisch-Historische Classe. 77, 84 Band Wien. 1874—76. 8-r. 2 kötet.

***Miklosich Franz.** Beiträge zur Kenntniss der Zigeunermundarten. I—II—III. Wien. 1874—76. 8-r. 2 füzet. 36 l. és 30 l. Különnyomat.

Narbutt Théod. Rys historyczny ludu Cyganskiego. Wilno. 1830 8-r. 176 l.

***Obermüller Wilhelm.** Die Abstammung der Magyaren mit einer Einleitung über die keltischen Wanderungen und die heutigen europäischen Völker, nebst einem Anhang über die Herkunft der Zigeuner und Rothhäute (Die beiden ersten Abhandlungen sind Sonder-Abdrücke aus den Mittheilungen der Wiener geographischen Gesellschaft. Wien 1872. 8-r. 55 l. (Második kiadás: 1877.)

***Obermüller Wilhelm.** Die Herkunft der Sekler und die atlantidisch-indische oder Zigeuner-Race. Separatabdruck aus dem 52. u. 53. Hefte der »Oesterreichischen Wochenschrift für Wissenschaft und Kunst« vom Monat December 1872. Wien. 8-r. 19 l.

***Parte Presa nell' eccellentiss Consiglio die Pregadi 1558.** 15. Luglio, et 1588. 14. Settembre. In Materia de Cingani. Stampata per Antonio Pinelli, Stampator Du'cale. 4-r. 4 l.

Passa Joubert de. Essai historique sur les Gitanos. (Annales des Voyages. Paris 827. XXXIII 289—362 l.)

***Pott A F.** Die Zigeuner in Europa und Asien. Ethnographisch-linguistische Untersuchung, vornehmlich ihrer Herkunft und Sprache, nach gedruckten und ungedruckten Quellen. Halle. 1844—45. 2 kötet 8-r. XVI, 416 és IV, 540 l.

Pott A F. Über die Zigeuner. (Zeitschrift der deutschen morgenländischen Gesellschaft. III. 321—335 l. — Neueste Beiträge zur Kenntniss der Zigeuner und ihrer Sprache. VII. 389—399 l.)

***Predari Francesco.** Origine e vicende dei Zingari con documenti intorno le speciali loro proprietà fisiche e morali, la loro religione, i loro usi e costumi, le loro arti e le attuali loro condizioni politiche e civili in Asia, Africa ed Europa con un saggio di gramatica e di vocabolario dell' arcano loro linguaggio. Milano. 1841. 8-r. czímkép, XII, 274, 1 l.

Puchmayer A. J. Románi Cib, das ist: Grammatik und Wörterbuch der Zigeuner-Sprache nebst einigen Fabeln in derselben. Dazu als Anhang die Hantyrka oder die Czechische Diebesprache. Prag. 1821. 8-r. 88 l.

Raper M. Dissertation on the Gypsies, being an historical enquiry Concerning the manner of life, oeconomy, customs and conditions of the people in Europe and their origin. London. 1787. 4-r.

Roberts S. The Gypsies, their origin, continuance and destination as clearly foretold in the prophecies of Isaih, Jeremiah and Ezekiel. London. 1836 8-r.

Rösler R. Zur Frage von dem ältesten Auftreten der Zigeuner in Europa. (Ausland. 1872. 406 l.)

***Rüdiger J. C. C.** Neuester Zuwachs der Sprachkunde. 1. Stück. Halle. 1782. 8-r. 2, 118 l. Ugyanaz. 1. Stück. Neue Auflage. Halle. 1796. (A 37—84. lapokon a czigány nyelvhez adalékokat szolgáltat szerző.)

***Sabbathier.** Characteristisches Völkerlexicon oder Sitten- und Völkergebräuche der neuesten Zeiten. Nach dem Französischen. Bayreuth. 1778. 8-r. VIII, 590, 2 l.

Simson W. A history of the Gypsies with specimens of the Gypsey language. London. 1865. 8-r. 262 l.

Smart Bath C. The dialect of the Gypsies. Berlin. 1863. 8-r.

Sprengler F. R. Dissertatio historico-iuridica de Cinganis sive Zigeunis. Lugduni Batavorum. 1839. 8-r.

***Tetzner Th.** Geschichte der Zigeuner, ihre Herkunft, Natur und Art. Weimar und Ilmenau. 1835. 8-r. X, 142 l.

***Thomasius Jacobus.** Dissertatio philosophica de Cingaris. In disputationem proposita Lipsiae anno 1652. Nunc recusa anno 1671. Lipsiae. (1671.) 4-r. 22 l.

***Thomasius Jacobus.** Dissertatio philosophica de Cingaris in disputationem proposita Lipsiae anno 1652. Nunc recusa anno 1671. Lipsiae. 1677. 4-r. 24 l.

***Thomasius Jacobus.** Gründliche historische Nachricht von denen Zi-

geunern. Aus dem Lateinischen in das Teutsche übersetzt. Franckfurt und Leipzig. 1748. 8-r. czímkép, 63 l.

***Tractätlein**, Zwei nützliche. Das Erste: Wunderliche und wahrhaftige Beschreibung der Cingaren oder Ziegeuner u. s. w. Das Andere: Von den rechten natürlichen Tartern, welche ihren Ursprung von den alten Völkern den Scyten haben. In Druck gegeben von C. B. L. M. V. R. s. l. 1664. 4-r. 24 l.

Vulcanius Bonaventura. De literis et lingua Getarum seu Gothorum; item de notis Lombardicis, quibus accesserunt specimina variarum linguarum ect. Lugduni Bataworum. 1597. 8-r. 110 l. (A 102—105. lapok a cigány nyelvre vonatkoznak.)

(**Wratislaw**, Graf von Mitrovic, **Rudolf**.) Versuch einer Darstellung der Lebensweise, Herkunft und Sprache der Zigeuner im Allgemeinen und der in Oesterreich lebenden Zigeuner insbesondere. Als Manuscript gedruckt. Prag. 1868. 8-r 168 l.

Zigeuner, Dic, in Europa. (Hannov. Magazin. 1841. Nr. 40., 62.)

B) A magyarországi cigányokról szóló dolgozatok.

***Abel Jenő**. Czigány nyelvtan. Írta Ihnatko György. Birálta H. O. jel alatt A. J. (Egyetemes Philologiai Közöny 1. folyam. 1877. 8. füzet. 393—397. lapokon.)

***Anzeigen** aus sämtlichen k. k. Erbländern. V., VI. Wien 1775., 1776. 4-r. (V. Von dem heutigen Zustande, sonderbaren Sitten und Lebensart, wie auch von denen übrigen Eigenschaften und Umständen der Zigeuner in Ungarn. 159 l. VI. Zigeunerische Wörter nebst ihrer Bedeutung. 94. l. Das Vaterunser zigeunerisch. 95. l.)

***Ballagi Aladár**. A cigányok vallásáról. (Vasárnapi Ujság. 1877. XXIV. évfolyam. 37, 38. sz. 585—586, 601—602 l.)

Balogh Jancsi (Ipolysági). Legelső cigány imádságok, a melly (?) mind a két magyar hazában lévő cigány nemzet számára fordította J. B. J. nemzeti zenekarigazgató. Esztergam. 1850. 8-r. 8 levél. (Igen ritka.)

***Bartalus István**. A cigány és viszonya zenénkhez. Első—Harmadik Közlemény. (Budapesti Szemle. Uj folyam. 3—4. kötet. Pest. 1865—66. 8-r. 3. köt. 107—119, 290—308 l., 4. kötet 35—73 l.)

Beiträge zur Ethnographie Siebenbürgens. (Vaterländische Blätter. 1811. 349., 359., 363, 377 l.)

***Bornemisza János**. A cigány nyelv elemei. (Új Magyar Múzeum. Harmadik folyam. 1853. 2. kötet. Pest. 8-r. 83—122 l.)

***Bornemisza János**. A cigány nyelv' elemei. Olvstatott a' magyar academiában május 15. és jul. 10. 1852. Pest. 1853. 8-r. 42 l. (Külön kiadás, mely nagy ritkasága miatt alig ismeretes. A szerző valódi neve Breznik János, jelenleg tanár a selmeczi ev. lyceumban.)

***Brassai Sámuel**. Magyar- vagy Czigány-Zene? Elmefuttatás Liszt Ferencz »Czigányokról« írt könyve felett. Kolozsvár. 1860. 8-r. 4, 56 l.

***Bright Richard.** Travels from Vienna through Lower Hungary; with some remarks on the state of Vienna during the Congress, in the year 1814. Edinburg. 1818. 4-r. XVIII, 642, CII l. (Magyarországi cigányokra vonatkozó adatokat tartalmaz.)

***Brückmann.** Von den Zigeunern und ihrer Lebensart in Ungarn. (Sammlung. Breslau. 33. Th. 69. és következő lapokon.)

***Caronni F.** Caronni in Dacia. Mie osservazioni locali, nazionali, anti-quarie sui Valacchi specialmente e Zingari Transilvani. Milano. 1822.

***Croneberg Georg Friedrich.** Fragment aus dem Tagebuch meiner Reise. Das Dorf Pered. (Patriotisches Wochenblatt für Ungern. Herausgegeben von Johann Karl Lübeck. 1804. Monat Mai Nr. 22. Pest. 8-r. 209—220. l.)

***Usontosí János.** Adalék a magyarországi cigányok történetéhez. (Századok. 1877. V. Füzet. Május 8-r. 454.—456. l.)

***Enessei Görög.** A tzigány nemzetnek igazi eredete, nyelve, története; most leg-először hoszas feledékenységből világosságra hozattak, és rendben szedettek E. G. Nagy-Győr vidéki Magyar által. Komárom. 1798. 8-r. 39 l.

***Enessei György.** A' tzigány nyelvről toldalék. E. G. Nagy-Győr vidéki magyar által. (Győr.) 1800. 8-r. 31 l.

***Fándly Georgius.** Compendiata historia gentis Slavae Georgii Papánek, de regno regibusque slavorum. Quam compendiavit G. F. Adnexis disputabilibus historicis quaestionibus, additisque notis, similes materias indicantibus, in vetustissimo Magnae Moraviae situ, Georgii Szklenar. Tyrnaviac. 1793. 8-r. (280—286. lapokon: de postrema in Europa natione Zingarica.)

***Gerando A. de.** La Transylvanie et ses habitants. Paris. 1845. 8-r. 2 kötet. XII, 427 l. és IV, 403 l. és számos kép. (Az erdélyi cigányokra vonatkozó adatokat szerző az első kötet 179—196. lapjain közli.)

***Griselini Franz.** Versuch einer politischen und natürlichen Geschichte des temeswarer Banats in Briefen an Standespersonen und Gelehrte. Wien. 1779. 4-r. 2 rész. 4, 301, és 4, 135 l. és VIII tábla. (Különösen az 1. rész 197—212. lapjain szól szerző a délmagyarországi cigányokról.)

***Heinrich Gustav.** Die Sprache der Zigeuner. (Pester Lloyd 1877. Nr. 146. Reggeli lap.)

***Heinrich Gustav.** Eine Grammatik der Zigeunersprache, (Magazin für die Literatur des Auslandes. 1877. Nr. 21. 320. l.)

***Heuffer L. R. v.** Zigeunerisches Wörterverzeichnis, 1850 einem Zigeuner in Hermannstadt abgefragt. (Mittheilungen d. k. k. geographischen Gesellschaft. Wien. 1858. II. 50—52. l.)

***Holéczy.** Nyomozások a' Czigányokról. (Tudományos Gyűjtemény. 1830. 14. esztendői folyamata. 6. kötet. 77—96. l.)

***Ihnátko György.** Czigány nyelvtan. Losonc. 1877. 8-r. 104, 2 l. (Bírálatok: L. Ábel Jenő, Heinrich Gusztáv.)

***Liszt François.** Les Bohémiens et leur musique en Hongrie. Paris. 1859. 8-r.

***Liszt Ferencz.** A cigányokról és a cigány zenéről Magyarországon. Pest. 1861. 8-r. 2, 328 l.

***Mennyei József.** A cigányfaj Magyarországon. (Tanodai Lapok. Pest. 1856. 4-r. 7—8. sz. 61—63, 69—70. l.)

***Molnár.** Specimen linguae czingaricae. Debrecini. 1798. 8-r (A könyv igen ritka, a budapesti nyilvános könyvtárak egyikében sem található.)

***Müller Friedrich.** Beiträge zur Kenntniss der Rom-Sprache. I—II. (Sitzungsberichte der Akademie der Wissenschaften. Philosophisch-Historische Classe. Wien. 8-r. 61. Band. 1869. 149—206. I 70. Band. 1872. 85—100. l. (Magyar és cseh cigány mesék és dalok.)

***Szmodics János.** A' cigán nyelvnek némelly tulajdonságai több más nyelvekéhez képest. (Tudománytár. 9. kötet. Buda. 1836. 8-r. 47—59. l.)

***Toppeltinus Laurentius de Medgyes.** Origines et occasus Transsylvaniae seu ervtae nationes Transsylvaniae, carumque vltimi temporis Revolutiones Historicá narratione breviter comprehensae. Lugduni. 1667. 12-r. 22, 242, 20 l. és számos képpel. (55—60. lapokon szerző a cigányokról szól)

***Tzigányokról való Historia,** mellynek első részében leíratattik a' Tzigány Nemzetnek eredete, régisége sat: Második Részében elő-adattatik egy nevezetes Példában, minémü pompás tzeremóniával élnék sat. Hely- és év nélkül. 8-r. 8 l.

***Tzigányok végső veszedelme rövid historiája** versekben. Nyomtattott ebben az esztendőben. Hely- és év nélkül. 8-r. 4 l.

C) A többi országokban élő cigányokról szóló dolgozatok.

Bernard H. Moeurs des Bohémiens de la Moldavie et de la Valachie. Paris. 1869. 8-r. 68 l. (L. Birálatát: »Revue critique Paris. 1870. 28. mai.«)

Biestler und Kraus. Über die Zigeuner, besonders im Königreiche Preussen und von ihrer Sprache. (Berliner Monatsschrift. 1793. 21. kötet februar 108—166. l. és april 360—393. lapokon.)

Bliher Sten. Viborg Amt beskrevet. Kjöbenhavn. 1839.

Boehlingk Otto. Mélanges asiat. St.-Petersbourg. 1852.

Böhlingk Otto. Über die Sprache der Zigeuner in Russland. (Bulletin de la classe historico-philologique. St.-Petersbourg. 1853. X. l. 161. l.)

Borov. Cygane Etnografčeska očerka. (»Cistalište« című konstantinápolyi bolgár lap. 1870. 6. sz.)

Borrov George. Embéo e Majoró Lucas. Brotoboro randado andré la chipe griège, acána chibado andré o Romanó, ó chipe es Zincales de Sesé. El Evangelio segun S. Lucas traducido al Romaní, ó dialecto de los Gitanos de Espana. 1837. k. 8-r. 177 l.

Borrow G. The Zineali; or, an account of the Gypsies of Spain. With an original collection of their songs and poetry, and a copious dictionary of their language. London. 1841. 2 vol. 8-r. (Diefenbach Lőrincz kimerítő bírálatot, a mű terjedelmes kivonatával együtt, a következő folyóiratokban közölt: »Berliner Jahrbuch für wissenschaftliche Kritik.« 1842.

März. Nr. 46—50, 367—396 l. és »Ergänzungsblatt der Allgemeinen Literatur-Zeitung.« 1842. Aug. Nr. 68—70.)

Forrow G. The Zincali. An account of the Gypsies of Spain. New edition. London. 1861

Bryant J. Collection on the Zingara, or Gypsey language. Transmitted to O. Salisbry Brereton in a letter from the Rev. Dr. Douglas. (Archaeologia or Miscellaneous tracts relating to Antiquity published by the Soc. of Antiquaries of London. London. 1785. VII. köt. 4-r. 387—395. l. Coz angol paptól Bryant ezen gyűjteményéhez 17 magyarországi cigány-szó van mellékelve.)

Campuzano R. Origen, usos y costumbres de los Gitanos, y diccionario de su dialecto. II. edicion. Madrid. 1851.

Cruzillo E. Vocabulario del dialecto Gitano. Madrid. 1844.

Cyganie w królestwie polskim. (Dodatek Gazeta Lwowska 1851. 14. 15.)

Czacki T. O cyganach. III. 285—304. l. (Dziela. Poznań. 1844, 45. 3 vol.)

Diccionario del dialecto Gitano. Origen y costumbres de los Gitanos. Contiene mas de 4500 voces. Por A. de C. Barcelona. 1851.

Dirks J. Geschiedkundige ondersoekingen aangaande het verblijf der Heidens of Egyptiërs in de Noordelijke Nederlanden. Utrecht. 1850. 8-r. VIII, 160 l.

Dorph N. V. De jydskse Zigeunere og en rotvaelsk Ordbog. Kjöbenhavn. 1837. 8-r. 46 l. (E mü kimerítő bírálatát közölte Henrichsen a »Maanedskrift for Literatur« ezimű folyóiratban. XVIII. kötet. 1837.)

Dyrlund. Tater-og Natmandsfolk i Danmark betragtede med Hensyn til Samfundsforholdene i det Hele. Kjöbenhavn. 1872.

D'Elvert Chr. Zur Geschichte der Zigeuner in Mähren und Schlesien. (Schriften der historisch-statistischen Section der k. k. mährisch-schlesischen Gesellschaft des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde. Brünn. 1859. XII. kötet. 110—144 l.)

Etzel A. v. Vagabondenthum und Wanderleben in Norwegen. Berlin. 1870. (Sundt Eilert műve után.)

Födisch J. E. Böhmische Zigeuner. (Mittheilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen. IV. Jahrgang. Prag. 1866. 202—209. l.)

Grabb James. The Gipsies Advocate, Obs. on the origin, char., manners and habits of the Engl. Gipsies. London. s. a. (Sem Pott, sem Miklosich nem látták ezen művet, Pott csak Sprengler után közli hézagosa ezimét.)

Hamlin Cyrus. Memoir on the language of the Gypsies as now used in Turkish Empire. (Journal of the American Orient. Society. Vol. VII. 1861. New Haven. 1862. 8-r. 128. lapon)

Jamenez D. A. Vocabulario del dialecto Jitano con cerca de 3000 palabras. Sevilla. 1846. — II. Edition. Sevilla. 1853.

Irvine. On the similitude between the Gypsey and Hindostani languages. (Transactions of the Literary Society of Bombay. 1819. 4-r. II. köt. 53—66. lapokon.)

Kogalnitschan M. de. Esquisse sur l' histoire, les moeurs et la langue des Cigains, suivie d'un recueil de sept cent mots Cigains. Berlin. 1837. 8-r.

***Kogalnitschan Michael von.** Skizze einer Geschichte der Zigeuner, ihrer Sitten und ihrer Sprache, nebst einem kleinen Wörterbuche dieser Sprache. Aus dem Französischen übersetzt und mit Anmerkungen und Zusätzen begleitet von Fr. Casca. Stuttgart. 1840. 8-r. IV, 71 l.

Mayo Francisco de Sales. El Gitanismo. Historia, costumbres y dialecto de los Gitanos. Con un epitome de gramática Gitana, primer estudio filológico publicado hasta el dia, y un diccionario caló-castellano. Por Francisco Quindale. Novisima edicion. Madrid. 1870.

Michel Francisque. Le pays basque. Paris. 1857. (Les Bohémiens du pays basque. 128—146. l.)

Newbold. The Gypsies of Egypt. (The Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland. London. 1856. XVI. köt. 285—312. l.)

Paspati A. G. Memoir on the language of the Gypsies, as now used in the Turkish empire. (Journal of the American Oriental Society. Newhaven. 1862. VII. 143—270. l.)

***Paspati A. G.** Études sur les Tchinghianés ou Bohémiens de l'Empire Ottoman. Constantinople. 1870. 8-r. 652 l. (Bailey János 'Eglington ezen műről kimerítő bírálatot közölt ezen című folyóiratban: »Owen's College Magazine«, nro de janvier. 1871.)

***Peysounel.** Observations historiques et géographiques sur les peuples barbares, qui ont habité les bords du Danube et du Pont-Euxin. Paris. 1765. 4-r. czímkép, XLIV, 364 l. és számos térképpel és képpel. (A 109—111. lapokon szerző a cigányokról szól.)

Poissonier. Les esclaves tsiganes des principautés danubiennes. Paris. 1855. 8-r. 64 l.

Possart P. A. F. K. Das Fürstenthum Serbien, seine Bewohner, deren Sitten und Gebräuche. Darmstadt 1837. (A 106—113. lapokon adalékok a szerb cigányok nyelvére vonatkozólag.)

Pott A. F. Über die Sprache der Zigeuner in Syrien. (Höfer's Zeitschrift für die Wissenschaft der Sprache. Berlin. 1846. I. 175—186. l.)

Pottinger H. Travels in Beloochistan and Sinde. London. 1816. 8-r. (Loorecs 152—154. lapokon.)

Pottinger H. Reise durch Beludschistan und Sinde. (Bibliothek, neue, der wichtigsten Reisebeschreibungen. Weimar. 1817. 8-r. 12. köt.)

Richardson D. An Account of the Bazeegurs, a sect commonly called Nuts. (Asiatic Researches. London. 1803. VII. 451—479. l. Ugyanez németül következő művekben: Baumgärtner: Magazin über Asien. Heft II. 69. lapon, és Ehrmann: Beiträge zur Kunde von Indien. I. 334. lapon.)

Rosenberg oder die im preussischen Staate entdeckte Zigeuner Verschwörung. (Denkwürdigkeiten der preussischen Staaten. 1802. Juni.)

Serwatowski H. O cyganach w Galicyi. (Przeglad pozanski. 1851. XIII, 412. l.)

Setzen U. Jasper. Reisen durch Syrien, Palaestina, Phönicien, die Transjordanländer, Arabia Petraea und Unter-Aegypten. Berlin. 1854. (II. Wörterverzeichnis aus der Sprache der Zigeuner Syriens. 184 - 189. l.)

Sloet. Bijdrage tot de geschiedenis der »Heidenen« in Gelderland. (Bijdrage tot de vaderl. geschied. 1847. V, 93 l.)

Smart et Crofton. The dialect of the English Gypsies. London. 1875. 8-r. XXIII, 302 l.

Storch. Über die Zigeuner im Königreich Preussen. (Preuss. Provinzialblätter. 1833. X. 426 l.)

***Sulz.** Zigeuner-Liste und genaue Beschreibung des zum Schaden und Gefahr des Gemeinen Wesens meistens in Schwaben, auch in Böhmen, Ungarn so dann in denen Heszen Hanau-Lichtenbergischen Landen, und besonders bey Pirmasens herum sich aufhaltenden- und herum vagirenden Räuber- und Zigeuner-Gessindels usw. In Anno 1787. Tübingen. 2-r. 88 l.

Sulzer. Geschichte des Transalpinischen Daciens. Wien. 1781. 8-r. 3 kötet. (A 2. kötet 136 - 147. lapjain cigány szavak fordulnak elő)

Sundt Eilert. Beretning om Fante-eller Landstrygerfolket i Norge. Christiania. 1850. 8-r. V, VI, 394 l.

Sundt Eilert. Beretning om Fante-eller Landstrygerfolket i Norge. Andet Oplag. Christiania. 1852. (Ezen műből négy folytatás megjelent 1859-, 1862-, 1863- és 1865-ben, a főmunka a 364—392. lapokon következő függelékét tartalmaz: Ordfortegnelse til det norske og svenske Fanteprog.)

Szujew Wasilii. Beschreibung seiner Reise von St.-Petersburg nach Cherson in den Jahren 1781 und 1782. Aus dem Russischen übersetzt. 1. Th. Dresden u. Leipzig. 1789. 4-r. (A 123—134. lapokon cigány szavak.)

Vaillant J. A. Origines, langage et croyance des Romains Zindromes et Zindeali. (Revue de l'Orient IV. Paris. 1844. 127. l.)

Vaillant J. A. Les Romes. Histoire vraie des vrais Bohémiens. Paris. 1857. 8-r. 486 l.

Vaillant J. A. Grammaire, dialogues et vocabulaire de la langue des Bohémiens ou Cigains. Paris. 1868. 8-r. (A román cigányok nyelvjárását illetőleg csaknem egyedüli forrás.)

Zigeuner. Können Zigeuner nicht aus dem preussischen Staate verbannt werden? Berlin. 1791. (Megismertetések: Halle'sche Allgemeine Literaturzeitung. 1795. I. 375. l. Deutsche Bibliothek. CXV. 278. l.)

Zigeuner. Über die Zigeuner des Baskenlandes. (Annalen der Erdkunde. Berlin. 1831. 492—494. l.)

A MAGYAR AKADÉMIAI KÖNYVTÁR EGY COLLIGATUMA.

Közli: Szabó Károly.

A mult hónapban Hellebrant Árpád m. akadémiai könyvtár-tiszt úr szívességéből mintegy 100 darab régi magyar nyomtatvány czímmását kaptam, hogy azokat, ha netalán köztök előttem ismeretlen munkák akadnának, sajtó alatt lévő magyar könyvészeti kézikönyvemben használjam föl.

Meg voltam lepetve, midőn e közleményben néhány oly régi magyar könyv czímmására akadtam, melyeket az általam átvizsgált hazai könyvtárakban vagy teljességgel nem, vagy csak csonka példányban láthattam.

Hogy ezen régi magyar könyvek címeit hűséggel és pontossággal vehessem és adhassam, a m. akad. könyvtár igazgatósága kérelmemre szíves volt a kijelelt darabokat, s ezek közt egy a XVII. század első felében gyűjtött és bekötött, tenyéryi vastag 4-rét colligatumot is, néhány héti használatra hozzám küldeni, melyben az általam kért részint eddig ismeretlen, részint igen ritka magyar nyomtatványok közül négyet találtam bekötve.

Az ezen igen nagybecsű colligatumba foglalt könyvek közül a legrégebb 1594-ki, a legújabb 1638-ki nyomtatvány. Az egész áll 25 darab nyomtatványból és 2 kéziratból, mely utóbbiak azonban nem hazánkra vonatkoznak.

A 25 nyomtatvány között magyar van 5, latin hungaricum 11, a külföldi politikai s egyházi viszonyokra vonatkozó, 1615—1623 közt kiadott külföldi nyomtatvány 9 darab.

Ez utóbbiakat, mint nem a »Magyar Könyv-Szemle« körébe tartozókat, mellőzve, van szerencsém a magyar nyomtatványokat és a latin hungaricumokat, mint nagy részben egyetlen vagy igen ritka példányokat, két osztályba s időrend szerint sorozva, e lapok olvasóival könyvészetiileg megismertetni.

I. Magyar nyomtatványok a XVI. és XVII. századból.

1. *Præcatio pia ad Iesvm Christvm in extremo mortis discrimine erigenda, continens varias crucis vtilitates, et ea quae S. S. nobis tempore afflictionum suggerit.*

Mars, morbi, mortes, mundi mala multa manete:

Vox verae vitae, viuida vita veni.

Bartphae. 1597. 4-r. A 1—4 = 4 sztlan levél.

A szöveg egy magyar énekből áll, két oldalt a szent írásból vett latin idézetekkel.

Eddig ismeretlen, egyetlen példány.

2. Rimai János. Generosi ac Magnifici Domini Valentini Balassa de Gyarmath, ad Castra Strigoniensia iter et procinctus . . . Az Nagysagos Gyarmathi Balassa Balitnac Esztergam ala valo keszueleti, keszueletiben való Imádsága, s-Mit példázott légyen az oe Feiér voerfoelyes Kamokából tsináltatott Zászlóia, kin Hárpháiaual Dáuid Király vagyon terdén telepedue oeszue fogott s-fel emelt ket kezeiuel írua. Ad notam: Botsásd meg Wr Isten iffiuságomnac vétkét. Hely és év n. 4-r. A—D = 4 ív = 16 sztlan levél.

A szerző az első ének versfejeiben így nevezi meg: »Balassios fratres Rimai decorat.

Hogy e könyv Bártfán volt nyomtatva, bizonyos abból, hogy betűi teljesen egyeznek az 1. szám alatt leírt bártfai 1597-ki nyomtatvány betűivel. Hogy pedig Rimai e versei a XVI-dik században, már 1598-ban ki voltak nyomtatva, kétségtelen a szerzőnek a címlap aljára írt ezen sajtátkező jegyzetéből: »Sum Joannis Rimai (monogrammal) Anno 1598.«

Irodalomtörténetünkben ismeretlen. — Egyetlen teljes példány; csonka példányát, melyből az utolsó ív hiányzik, láttam a debreczeni ref. coll. könyvtárában (egy colligatumban).

3. Rerum in Transsylvania, Anno Domini 1613. Toto Mense Octobri Gestarum Ordo et Series. Nec non Articuli Trium Nationum Eiusdem Regni Transsylvaniae. In quibus omnibus, mutationis hujus Causa et effectus, Christiano orbi, ob oculos ponitur. Ac Electio Serenissimi Domini Gabrielis Bethlen, Dei gratia, in Principem Transsylvaniae, Partiumque Regni Hungariae Dominum, et Siculorum Comitem etc. Electi. Inauguratio item; additis omnibus conditionibus, laudatissimae regni administrationis, descripta habetur. Par denique literarum, Varadino in Transsylvaniam missarum, quibus primum omnium de infelicissima morte Serenissimi Principis Gabrielis Bathori, tres regni Nationes, in generali congregatione in Civitate Claudiopolitana, certiores factae sunt, sub-

sequitur. Ex permissv Illvstrissimi Principis etc. Primo Claudiopoli, Typis Heltanis impressa. 4-r. A—C = 3 ív = 12 szatlan levél.

Tartalma a címlapon, a különböző czikkek felíratain, és ifjabb Varsolezi Jánosnak, a kolozsvári óvári magyar iskola collaboratorának, »Epigramma in tam repentinam regni hujus mutationem« című latin versén kívül, mely a hét utolsó lapot foglalja el, egészen magyar.

Igen ritka. — Csak néhány példányt láttam Erdélyben.

4. Apologia, Az az, mentsegre valo iras, tudni illik, mi-csoda el tavoztathatatlan Okokbol Kenszeritettek Cseh Orszagnak mind három Statusi, kik az Ur Vacsorajat mind az ket szin alatt veszik, magok oltalmaert hadat fogadni. Az Pragai Nemet nyelven (Vezeszlavi Samuel által) nyomtatott Exemplarbol Magyar nyelvre fordítatot. H. és év nélkül. (Kolozsvár. 1618.) 4-r. A—C = 3 ív = 12 számozatlan levél.

Külön címlapja nincs, nem is volt.

Hogy e könyv kolozsvári nyomtatvány, bizonyos abból, hogy betűi s nyomdai díszítményei a régi Heltai-féle nyomdából valók. Hogy pedig a cseh protestáns rendek ezen Prágában 1618. május 25-én kelt Apológiájának magyar fordítása már 1618-ban megjelent, bizonyos Rimai Jánosnak az első lap aljára írt ezen jegyzetéből: »Monaki Miklos Uram ő kegyelme ajandeka. Ao 1618, 23. 9-bris.«

Sándor István, M. Könyvesház 22. l. e. könyvet H. n. 1620-ra veszi föl, s ő utána magam is tévedtem, midőn sajtó alatt lévő s mintegy félig kinyomott munkámban, Régi magyar könyvtár 226. l. ez Apológiát Kolozsvár, 1620-ra vettem föl.

Ezen kívül még csak egy általam eddig egyetlennek hitt példányt láttam a sáros-pataki ref. coll. könyvtárában. — Egy levelének töredéke Lugossy József ajándékából az erdélyi Múzeumban.

5. Roevid, de igen bizonyos Relatio, Arról: mikent ez jelen valo 1634. Esztendoeben, A die 12. Januarii, usque ad ultimum Februarii, Arulo Albertus Wallensteiner, Mechelburg, Fridland, Sagan, és Groslogau Hertzegh; azonkivuel négy foe foe Személyeckel, az mi Kegyelmes Urunknak, II. Ferdinand Császárnak Foe Generalissimussa; Elsoeben, Pilsna nevoe városban, azhol Generalis Quartiria vólt, És annak utána, Egra nevoe városba Cseh országban,

Keresztyen Fejedelme s-minden érdeme felet való Kegyelmes Ura, és az Austriai ház s-az egész Imperium ellen való álnok Practikáló cselekedeti, s-fel toet czélul viselt hamis csalárd árultatása miatt, méltán érdeme szerint loett büntetése, és gyalázatos ki-menetele, Sokaknak Peldajokra. Justus es Domine et rectum iudicium tuum. Leutschoviae, Typis Laurentii Brevveri, M. DC. XXXIIII. 4-r. A—C₂ = 2¹/₂ ív = 10 sztlan lev.

Egyetlen példány.

II. Latin Hungaricumok.

1. Latosinius (Joannes). Prognosticon, de regnorum ac imperiorum mutationibus, ex orbium coeli syderumque motu et lumine vario, in haec tempora incidentibus. Maximè verò de Christianorum contra Turcas successu. A Ioanne Latosinio Medico Phisico, et Mathematico, diligentissime conscriptum, et publicae vtilitatis gratia editum. Anno 1594. 4-r. A—C = 3 ív = 12 sztlan levél.

Az ajánlás II. Rudolf császárhoz kelt »Crac: Calend: Marty. 1594.«

Az utolsó levélen Magyarországot illető jövendölés olvasható.

2. Artievli iuxta qvos regitur ecclesia in syperioribus Regni Vngariae partibus. M. D. XCV. 4-r. A—B 6 = 10 sztlan levél.

All 55 czikkből. — Betűi és nyomdai díszítményei után ítélve kétségtelenül bártfai nyomtatvány.

3. Apologia et protestatio Legatorvm et Ecclesiarvm Hungaricarvm, aduersus iniquissimas Monacho-Iesuitarum criminationes, quibus Serenissimum Dominum, Dominum Stephanvm Dei gratiá Hungariae & Transyluaniae Principem, gentemque Hungaricam, in odia et contemptum potentissimorum Germaniae Principum inducere, & aduersus eos, more Jesuitico, concitare volentes, Arianismi insimulare non sunt veriti. Bartphae Excudebat Iacobus Klös. Anno M D C VIII. 4-r. 7 lap.

Ezen eddig egy példányban sem ismert röpírat emlékezetét Pázmány Péternél találtam, az Alvinczi Péterhez intézett Őt szép levél 1. kiadásában Pozsony. 1609. 8-r. 100. lev. e szavakkal: Mi az oka, hogy az felfoeldi Caluinista kialtoc, abba az Apologia ba oltalmazó írásba, melliet Bartfan nem regten nyomtatánac, megh akarúan mutatni, hogy az megh holt Boeskaí Istuán,

nem volt Arianus, anni sok modnekuel valo hazughságokat fueztec egybe?« — Pázmány e. h. 100—102 lev. e könyvecske állításainak czáfolatába is ereszkedik.

Hogy e röpirat Bártfán 1608. magyar nyelven is megjelent, azt, miután eddig magyar példány nem került napfényre, csak Szenczi Molnár Albert ezen szavaiból következtetem, melyek a m.-vásárhelyi Teleki-könyvtárban őrzött sajátkezű naplójának 533. lapján olvashatók: 1608. 12. Juny. recudi curavi A pologiam Ungaricam Boczkai.«

4. Parentalia anniversaria in mortem Egregij quondam Laurentii Feia aliter Rakowszky de Nagy Rakow Sedis comitatus Thurociensis Iurati Assessoris, etc. Anno 1612. die 16. Martij ex hac lacrymarum valle in aeterna gaudia evocati. Scripta In consolationem filii Egregij Domini Matthiae Feia, etc. Sacratissimae Caesariae Regiaeque Majestatis, Camerae Scepusiensis Rationarij. I. Thessalonicens. Cap. 4. Consolamini invicem. Cassoviae, Typis Ioannis Festi Anno M. DC. XV. 4-r. A—C₂ = 2½ ív = 10 sztlan lev.

A czímlap aljára jegyezve: Reuerendo domino Stephano Miskolezy ibidem Pastori ouium Christi gravissimo mittit consolatus Amicus.

Latin gyászversek gyűjteménye, melyeket írtak: 1. II. Fabricius György, esász. koszorús költő, a kassai német egyház első papja. — 2. Bocatius János, Kassa város polgármestere. — 3. Marussi András, szállósi harminczados, Ugocea várm. táblabírája. — 4. Colmitius János, a kassai iskola német rectora. — 5. Mokoschinus Márton, túróczyi ev. pap. — 6. Váczi Gergely, gálszécsi első pap. — 7. Peregi István, Kassa város szószólója. — 7. Sárosi Márton, a Rákóczyi urak secretariususa. — 8. Makkai Máté, losonczyi harminczados. — 9. Feia vagy Rakowszky György — 10. Feia vagy Rakowszky Jeromos az elhalt fiai.

5. Rectoratus Academicus, id est, Orationes, Quas Comes Emericus Thurzo de Arvva; etc. Rector hactenus Academiae Wittebergensis etc. officij caussa publicè habuit. Wittebergae, E Typographèo Johannis Richteri, Anno M. DC. XVI. 4-r. A—H₂ = 7½ ív = 30 sztlan lev.

Ajánlja a szerző gr. Thurzó Imre János György százsz választófejedelemnek és atyjának Bethlenfalvi gr. Thurzó György nádornak »Wittebergae Cal. Maij Anno c1o DC. XVI.«

Egyik beszédében, melyet a vártemplomban a rectorstágról leköszönve 1616. máj. 1-én tartott, igen élénken rajzolja a törököknek Magyarországon elkövetni szokott kegyetlenségeit.

6. Genethliaca, in natalem pveli Generosissimi et Magnifici, maximaeque spei Domini. D.....¹⁾ Rakoci, etc. Spectabilis ac Magnifici Domini Dñ. Georgii Rakoci de Felsoe Vadasz, Sacrae Caes. Regiaeque Majestatis Dapiferi, Capitanei Supremi Onadiensis, Comitatus Comitatus Borsodien. etc. Domini, in S. Patach, Makovicza, Saaros, Onod, Szerencs, Lednicze, etc. Ecclesiae Dei Trivni Nutritii et Meoenatis Scholarum liberalissimi, etc. ex Magnifica et Generosissima Dña. Dña Svsanna Lorantfiana, etc. Conjuge dilectissima, filioli primo geniti.²⁾ Junij Anno M. DC. XIX. nati, Atque per Baptisma S. Regenerationis Ecclesiae Dei inserti, die XXII. Augusti, Anni ejusdem, etc. Scripta A Rec. et Studiosis S. Patachiensibus, gratitudinis, observantiae, et boni ominis causa. H. és év n. (Bártfa. 1618.) 4-r. A—B = 2 iv = 8 sztlan lev.

A czímlap aljára jegyezve: Reverendo ac Clarissimo Viro Domino Stephano Mischolezj Pastor apud Liszkaenses, vigilantissimo, fraternique suo omni observantiâ colendo, misit Patachino Paulus Puah Mischolcius.

A latin versek szerzői: Szeenci B. János, a pataki iskola rectora, Kisíri György senior, Gelei T. Gáspár, Czeglédi F. János, Meggyaszai P. Ferencz, Szántai C. Mátyás, Miskolezi P. György, Pataki An. Mihály, Váradi K. István, Meszti F. János, Óvári B. Péter, Rivuli P. Bálint, Pelsőczy Miklós, Komjáthi D. Mátyás, Miskolezi Puah Pál, Szeenci B. Mihály, Ináncsi Gergely és Gyarmathi Izsák.

7. Symbolum B. Athanasii de S. S. Trinitate: et de Incarnatione Filij Dei Domini nostri Jesu Christi Notis Breviter declaratum atque assertum Studio Davidis Parei D. Sacrarum literarum Professoris in Academia Heidelbergensi. Heidelbergae, Impen-

¹⁾ Kézirattal kitöltve SIGISMVNDI.

²⁾ Beírva: 27.

sis Jonae Rosae Librarij Francofurt. Typis Joannis Lancellotti. Academiae Typog. Anno cIo Io c.XIX. 4-r. 44 lap.

Pars prior de S. S. Trinitate. Respondente Basilio B. Borzasi Ungaro 20. Junij 1618. — Pars altera de incarnatione Jesu Christi. Respondente Michaele Aszalos Nobili Ungaro. S. Augusti 1618.

Az első részt ajánlja Borzási Balázs Rhédei Ferencz Bihar vármegyei főispánnak, a váradi vár főkapitányának, fiának Rhédei Ferencznek, Deesi István váradi ref. papnak és a bihari egyházvidék esperestjének, s Keserői Dajka János gy.-fejérvári ref. papnak s Bethlen Gábor fejedelem udvari papjának. Üdvözlő verseket írtak Rhédei Ferenczhez, mint Borzási párfogójához Bojthi Gáspár, magához Borzásihoz Szilvási Márton, Csepei Ferencz, Szentkirályi Benedek és Udvarhelyi György. — A 2-dik részt ajánlja Aszalos Mihály Rákóczi Zsigmondnak, mint kegyes urának, és atyjának Gönczi Aszalos Tamásnak. Üdvözlő verseket írtak hozzá Thornai P. Ferencz, Muraközi D. Márton és Udvarhelyi György.

8. Septuaginta Graves et arduae Rationes, ob quas Regem Poloniae Nec non Senatores et Nobilitatem Regni Defensionis, in Hungaria, Bohemia et alibi locorum inevitabili necessitate susceptae, non adversari, neque committere decet, ut huic negotio implicentur. Quarum nonnullae ad Regem a Dn. Generali missae, Postea verò à Generoso quodam, Deo, Regi et Patriae fideli Polono, pacis avido, auctae, et informando unicuique, Germanica et Latina lingua publicatae sunt. S. l. et a. (1619). 4-r. A—T = 19 ív = 76 szímlap lev.

A címlap aljára jegyezve egykorú kézírással: N. B. Igaz Haza fia, és igaz lelkű ember volt ez, akarki volt, aki illyen tanácsot ad, és ezt méltó mindennap olvasni.

Ajánlja III. Zsigmond lengyel királynak, mint legkegyelmesebb urának »Posonii die Martini, Anno M. D. CXIX. Majestatis Tuae Subjectissimus D. R.«, ki mint a szöveghez függesztett 13 oklevél legutolsójából kitetszik lengyelországi senator volt s III. Zsigmond lengyel király felszólítására írta meg a hetven fontos okot, melyeknél fogva nem tanácsolja, hogy királya és országa a Magyar- és Csehországban s a többi szövetkezett tartományokban kitört mozgalmakba avatkozzék.

Az egész könyv szövege latin.

9. *Corona Nuptialis*. Sereniss: Ac Potentiss: Principis Et Domini, Dn. Gabrielis D. G. Sac: Rom: Imp: et Trans. Princip: etc: Partium Reg: Hung: Dn. Sic. Com. etc. Oppulidae ac Ratib: Dveis etc. cum Serenissima Princ: ac Domina, Dn. Catharina Marchionissa Brandeb: Prus: Iuliae, Cliviae: Montium Sedinorum: Pomer: Cassub: Vandal: etc. Nec non in Silesia, Cros: Car: Dveissa . . . . . Consecrata primùm Heroi Sponso et Illustri, eiusdemque Sponsae Heroae et amicabile . . . . . Ipso die solenni Nuptiarum: Anno: Gabrieli Bethlemio Katharina BrandebVrga est sVaVis aVis. (1626). Ab Andrea Teutovillano Sereniss. Dn. Principis Beneficiario. Bartphae, Typis Iacobi Kloesz. 4-r. A—B₂ = 1¹/₂ ív = 6 sztlan lev.

10. *Christianus Lactens*, Quem Illustres et Magnifici Domini Dn. Georgius et Dn. Sigismundus Rakoci Devotè juxta et feliciter. Deo gratiam largiente, et universis auditoribus applaudentibus, repraesentarunt, quando tyrocinium Christianismi sui deposuerunt, in solenni examine, quod 15. Augusti Anno 1637. Celsissimus Transylvaniae Princeps praemitti voluit administrationi sacrae Coenae, in quà postridie hi duo Suae Celsitudinis filii fidem suam publicè primum obsignarunt. Praeunte Paulo B. Kereszturi, Praeceptore Illustrium Dominorum. Albae-Juliae Typis Celsissimi Principis, Anno 1637. 4-r. 160 lap. — Elöl czíml., Rákóczy Zsigmond ajánlása atyjához és az examen előtt tartott beszéde, mind latinul, 8 sztlan levél.

Megjelent a »Csecsemő Keresztyén« cz. alatt magyarul is Gyula-Fejérvártt, 1638. 4-r.

Hazai könyvtárainkban több példányban található.

11. *Instructio Quam Illustrissimus et Celsissimus Princeps ac Dominus, Dominus Georgivs Rakoci, Transylvaniae Princeps, Partium Regni Hungariae Dominus et Siculorum Comes, etc. Tradidit Illustri et Magnifico Domino, Domino Georgio Rakoci, filio suo, natu majori, non longè pòst cùm ille scholis valedixisset. Albae-Juliae Anno 1638. 4-r. 12 lap.*

Czímlap híján megvan az erd. Múzeum könyvtárában is (néhai gr. Mikó Imre könyvtárából).

Sándor István Magyar Könyvesház 30. l. szertint megjelent magyarul is, Kis Imre fordításában, Gyula-Fehér-

vártt 1640. 4-r.; de én a magyar fordításnak egy példányát sem láthattam.

Az általam leírt eredeti latin példány a m. Akadémia colligatúrában a Keresztúri Pál Christianus Lactensébe, annak előzményei után a szöveg elébe, van kötve.

A magyar irodalom 1877-ben.

Ötödik közlemény.

Összeállítja: **Tipray Tivadar.**

(Ezen jegyzékbe mindazon nyomtatványok vétettek fel, melyek az 1877-iki évszámmal vannak jelelve. — Hol a nyomtatás helye nincs kitéve, Budapest értendő. — A nyomdász vagy a nyomdaintézet csak oly nyomtatványoknál van megnevezve, a melyeknek kiadója nem ismeretes. — Hogy ezen jegyzéket lehetőleg teljesen és pontosan lehessen összeállítani, felkértnék a szerzők és kiadók, hogy kiadványaiknak egy példányát az ár megjelölése mellett, a Nemzeti Múzeum könyvtárához beküldeni szíveskedjenek.*)

- Ábrányi Kornél.** A magyar dal és zene sajtáságai. Nyelvi, zöngidomi, harmoniai s műformai szempontból. I. rész. (Egyetemi nyomda n. 8- r. 148 l. ára 1 frt 80 kr.)
- Ábrányi Kornél.** Zenészeti Aesthetika elméleti s gyakorlati szempontból tárgyalva. Az orsz. m. kir. zene-akadémia használatára. I. rész. (Egyet. nyomda. n. 8-r. 150 l. ára 1 frt 80 kr.)
- Acta reg. scient. vniuersitatis vng. Budapestinensis anni 1877—78. Fasc. I.** Beszédék a budapesti tudomány-egyetem 1877—78. tanévi rectora és tanácsának beiktatásakor sept. 1. (Egyetemi nyomda. 8-r. 87 l.)
- Akadémia,** A m. tud., évkönyvei. XVI. köt. 1 darab. A magy. tud. akadémia 1877. május 27-én tartott XXXVII. közülésének tárgyai. (Akadémia. n. 8-r. 35 l. ára 1 frt.)
- Államköltéségetés** a magyar korona országai részére az 1878. évre. 1—13 füz. (Államnyomda. 4-r. 19, 59, 5, 3, 4, 4, 4, 28, 44, 292, 110, 44, 67, 54, 86-52, 70, 34, 54, 30, 90, 11 l.)
- Államvasutak,** A magy. kir., 1876. évi üzleti jelentése. (Athenaeum. 4-r. 48 l. 25 melléklettel.)
- Államvasutak,** A m. k., (keleti vonal) 1878. évi üzlet-előirányzata. (Államnyomda. 4-r. 36 l.)
- Bátorfi Lajos.** Adatok Zalamegye történetéhez. IV. köt. 4. füz. (Nagy-Kanizsa. Wajdits József nyomdája. 8-r. 193—256 l. Egy füzet ára 50 kr.)
- Beszéd** a kir. József-műegyetemen az 1877—8-ki tanév megnyitásakor 1877. sept. 16. (Athenaeum. 8-r. 25, V l.)

*) Ezen észrevételek értelmében tehát a jelen kimutatásból mindazon könyvek maradtak ki, melyeknek ezimlapjai az 1878. évszámmal vannak megjelölve.

- Bodnár Zsigmond** irodalmi dolgozatai. (Grimm és Horovicz. 8-r. IV, 179 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Böszörményi Albert.** Kebelhangok. Vegyes költemények. (Debreczen. Szerző. 8-r. 103 l. ára 1 frt)
- Chilkó László.** A debreczeni r. kath. egyház vázlatos története. (Debr. város könyvnyomdája. 8-r. 78 l.)
- Csanády Virgil.** Riadó. Tűzoltó-induló szöveggel. (Debreczen. Szerző. 4-r. 2 l.)
- Csorba Géza.** A demokraczia mint a közjólét megvalósítója és biztosítója. II. füz. (Tetty N. s társa. 8-r. 113—216 l. ára 50 kr.)
- Daudet Alfonz.** Egy boldogtalan története. Regény. Ford. V. Á. 3 köt. (Athenaeum. k. 8-r. 243, 240 s 208 l. ára 3 frt.)
- Degré Alajos.** Itthon. Regény. 2 köt. (Pfeifer Ferd. k. 8 r. 241 s 280 l. ára 2 frt 80 kr.)
- Emericzy Géza és Kárpáti Endre.** Atlasz a »Vezérkönyv a népiskolai földrajz-tanításban« című munkához. A vallás- és közokt. m. k. minister által koszor. pályamű. (M. kir. állam tulajdona. 34 tábla. Bolti ára kötve 1 frt 25 kr.)
- Emericzy Géza és Kárpáti Endre.** Földrajzi eredménytár a népiskolai V., esetleg VI. osztály és az ismétlő iskola számára. A vallás- és közokt. m. k. min. által kosz. pályamű. (M. k. állam tulajdona. 8-r. 28 l. Bolti ára kötve 8 kr.)
- Emericzy Géza és Kárpáti Endre.** Vezérkönyv a népiskolai földrajz-tanításban, tanítók és tanító-jelöltek számára. A m. k. vallás- és közokt. minister által kosz. pályamű. (M. k. állam tulajdona. 8-r. VIII, 400 l. Bolti ára kötve 50 kr.)
- Énekek, Egyházi** — és inák a ker. kath. tanuló ifjúság használatára közrebocsátva Népeffy Károly által. (Kaposvár. Hagelman Károly. 8-r. 167 l.)
- Értekezések** a mathem. tudományok köréből. Szerk. Szabó József. VI. köt. 1. sz. (L. Konkoly M.)
- Értekezések** a társadalmi tudományok köréből. Szerk. Fraknoi Vilmos. IV. köt. 9. szám. (L. Wenzel G.)
- Ezermester,** A fölülmulhatlan, bűvészkamrája. Biztos mód tíz perc alatt bűvészsé lenni. 6. bőv. kiadás. (Lampel. 8-r. 112 l. ára 24 kr.)
- Ferecny József.** Hypothesisek a babonák és hasonlók indokairól. (Ottó testv. nyomdája. 8-r. 19 l. ára 30 kr.)
- Ferecny József.** Tompa Mihály. (Kassa. Paunonia nyomda. 8-r. 107 l.)
- Fillinger Károly.** Árúisme. (Lafite E. 8-r. 92 l. ára 1 frt.)
- Gaal József.** Rövid utmutatás a községi faiskolák céljai és hasznairól. (Szeged. Burger Zsigmond özvegye. 8-r. 40 l. ára 20 kr.)
- Gelléri Mór.** A magyarországi iparos-ifjúsági egyletek 1877. május 20—22-én Veszprémben tartott első vándorgyűlésének és az ezzel kapcsolatos munkakiállítás emlékkönyve. (Szeged. Egylet. 8-r. 64 l.)
- Genersich Antal.** Az egyetemi tanszabadság és a szigorlati szabályzatok. Rectori Beszéd, mellyel az 1877—8. tanévet megnyitotta. (Kolozsvár. Stein János nyomdája. 8-r. 34 l.)
- Greguss Gyula.** Természettan a középtanodák alsó osztályai számára. Átvizsgálta Berecz Antal. VI. kiadás. A szöveg közé nyomott 179 ábrával. (Eggenberger. 8-r. VIII, 192 l. ára 1 frt 40 kr.)

- Grósz Lajos.** Jelentés az országos közegészségi tanács 1876. évi működéséről. (Különlenyomat az »Orvosi Hetilap« 1877. évi 12. számából. Khór és Wein nyomdája. 8-r. III, 8 l.)
- Hajnal István.** A békési kaszinó története. (Békés-Gyula. Dobay nyomdája. 8-r. 69 l.)
- Hankó Vilmos.** A Dithioethyl-szénsav-sók (Xantogensavsók) száraz lepárlási terményeiről. Tudori-értekezés. (Kolozsvár. Stein János nyomdája. 8-r. 23 l.)
- Hazslinszky Frigyes.** Magyarhon üszökgombái és ragyái. (Math. és természettud. közlemények. XIV. köt. 6. sz. Akadémia n. 8-r. 81—197 l. ára 70 kr.)
- Henneberger Ágoston.** A latin nyelv elemei. Olvasmányok, alaktan és szótár. A hetedik kiadás u. ford. Kovács Béla. Magyar feladatokkal ellátta K. Sáfány Péter. (M.-Sziget. Kaufman Ábrahám. 8-r. 156, 39 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Herczl Márk.** Forgalmi számtan kereskedelmi, polgári s gazdasági tanintézetek és a művelt közönség használatára. 1. füzet. (Debreczen. Telegdi Lajos K. n. 8-r. 48 l. ára 50 kr.)
- Hollósy István.** A jövő költészetének reformjai. 1877. novemberi füzet. (Máramaros-Sziget. Részvénynyomda. 8-r. 66 l. ára 60 kr.)
- Horváth Boldizsár.** Emlékezés gr. Mikó Imre fölött. (Athenaeum. 8-r. 32 l.)
- Hunfalvy János.** Baradla, az Aggteleki barlang. (Lenyomat a »Gömör és Kishont« leírásából. Lőese. Pannonia nyomda. 8-r. 19 l.)
- Igazságügyminisztérium,** A m. kir., rendeleteinek gyűjteménye. 1872. évi folyam Ráth. 8-r. 144 l. ára 1 frt.)
- Ipolyi Arnold.** A magyar iparélet történeti fejlődése. (Különnyomat a »Századok« m. tört. társ. közlönyéből. Athenaeum. 8-r. 49 l.)
- Jenray Géza.** A nagyravágyás átka. Történeti regény. (Nagy-Kanizsa. Wajdits József. k. 8-r. II, 183 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Kákay Aranyos Nr. 2.** Újabb országgyűlési fény- és árnyképek. 1877. (Szerző. 8-r. 159 l. ára 1 frt 60 kr.)
- Kármán József.** A babonáról, Kardos tanító és Mihály gazda. (Tettyey Nándor s társa. n. 8-r. 179 l. ára 50 kr.)
- Kármán Mór.** Magyar olvasókönyv. A gymnasiumok és reáliskolák második osztálya számára. II. rész II. jav. kiadás. (Középiszkolai Tankönyvek tára. Eggenberger. 8-r. 224 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Képviselőházi Irományok.** (1875. évi augusztus 28-ra hirdetett országgyűlés nyomtatványai, Schlesinger és Wohlauser nyomdája. XIX. köt. 157—375 l. czímlap, tartalom.)
- Kereskedelmi- és ipar-kamara,** A budapesti, jelentése a m. k. földművelés-ipar- és keresk. miniszterhez a budapesti kamarai kerület kézmű- és gyáriparáról az 1870—1875-iki években. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 8-r. XXVI. 395, 337 l.)
- Konkoly Miklós.** Hulló esillagok megfigyelése a magyar korona területén. I. rész. 1871—1873. (Értek. a math. tudom. köréből. VI. köt. 1. szám. Akadémia. 8-r. 35 l. ára 20 kr.)
- Kont Gyula.** A természettan elemei. A középtanodák felsőbb osztályai számára. Különös tekintettel az alapelvek fejlődése történetére. I. füzet. (Pozsony. Ki-

- lián. 8-r. 240 l. 500 ábrával. A teljes 30 ívből álló munkának az ára 3 frt 60 kr.)
- Kovács Lajos.** Bibliai történetek. II—III—IV. elemi iskola növendékeinek olyan iskolák számára, melyekben egy tanító több osztályt tanít. A tiszántúli ref. egyházker. népisk. tanterve alapján. (Debreczen. Telegdi. 8-r. 95 l.)
- Kovácsházi István.** Pantografia (Egyetemes írás) Pantographia (Écriture universelle.) (Franklin-társ. nyomdája. 4-r. 31 l.)
- Közlemények,** Archaeologiai, A hazai műemlékek ismeretének előmozdítására. XI. köt. (Új folyam VIII.) II. füzet. (Akadémia. 4-r. 68 l.)
- Közlemények,** Math. és természettudományi, XIV. köt. 1876—77. 6. 7. sz. (L. Hazslinszky Frigyes, Staub Móricz.)
- Kriesch János.** A Természettudományi elemek. Állattan és Növénytan. VII. kiadás. (Nagel. 8-r. 229 l. ára 1 frt 40 kr.)
- Lederer A.** A példaadás módszere szülők, tanítók és más emberbarátok számára. (Külön lenyomat a »Népevelők Lapja«-ból. Vodianer nyomdája. 8-r. 30 l. ára 20 kr.)
- »Lloyd, Az osztrák«, s a magyar önálló tengeri gőzhajózás ügye. (Légrády testvérek nyomdája. 8-r. 19 l.)
- Macauley.** Anglia története. II. Jakab trónralépte óta. Ford. Zichy Antal. VI. köt. (Akadémia. 8-r. 328, LXIV. l.)
- Malot Hector.** A világ szállodája II. Lucillière marquise. Regény. Ford. Sasváry Ármin. (Athenaeum. 8-r. 358 l.)
- Mill János Stuart.** A deductiv és inductiv Logika rendszere mint a megismerés elveinek és a tudom. kutatás módszerének előadása. Az ered. 7. K. u. a m. t. Akadémia megbízásából ford. Szász Béla. III. köt. (Franklin-társ. nyomdája. 8-r. XIV. 514 l. ára 3 frt.)
- Mindszenty Gedeon** legújabb költeményei. (Szent-István-társulat. 8-r. XV. 279 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Ministerium,** A m. k., rendeleteinek gyűjteménye. 1877. évi folyam. IV. füzet. (Ráth. 8-r. 177—256 l. ára 50 kr.)
- Molnár Jenő.** Birálati észrevételek az 1868. LIV. t. cz. módosítása tárgyában alkotott törvényjavaslat felett. (Nagyvárad. Hügel Ottó. 8-r. 93 l. ára 80 kr.)
- Montépin X.** A házasságtörés drámái. Legújabb társadalmi regény. Franciaából ford. Mártonffy Frigyes. II. kötet. (Mehner Vilmos. 8-r. 396. l. harminckét képpel.)
- Mutschenbacher Victor.** A magyar váltóeljárás az 1876. nov. 30. m. igazságügy-ministeri rendelet szerint, elméletileg, gyakorlatilag, és ezelőtti váltóeljárásunkkal, valamint az ausztriai- és részben a németországi váltóeljárási elvekkel összehasonlítólag. (Pécs. Simon Zsigmond. 8-r. VII. 143. l. ára 1 frt 20 kr.)
- Nagy Ferencz.** A bölcsészet története kezdettől mostanig. Magán- és iskolai használatra. Ó-, közép- és új kor. (Keeskemét. Gallia. n. 8-r. IV, 207 l. ára 1 frt 40 kr.)
- Nemes György.** A Carbanilid és kénvegyületének viselkedése légenysav iránt. Tudori értekezés. (Kolozsvár. Stein nyomdája. 8-r. 31 l.)
- Nogáll János.** Kis képes-katé. Kath. népisk. számára. I—II. tanfolyam. (Békés-Gyula. Dobay János könyvnyomdája. 8-r. 48 l. ára 15 kr.)

- Nogáll János.** Közép-katé az egyházi szertartások magyarázatával kathol. népisk. számára. III—IV. tanfolyam. (Békés-Gyula. Dobay János nyomdája. 8-r. 87 l. ára 30 kr.)
- Nogáll János.** Nagy-katé az egyházi történelem rövid foglalatiával kathol. népisk. számára. V—VI. tanfolyam. (Békés-Gyula. Dobay János nyomdája. 8-r. 101 l. ára 34 kr.)
- Nyíry Péter.** Olvasmányok. A II. elemi osztály számára. II. kiadás. (Debreczen. Telegdi. 8-r. 103 l.)
- Prém József.** Vázlatok az ipar-művészet köréből. (Eggenberger. 8-r. 77 l.)
- Schenkl.** Görög elemi olvasókönyve Curtius Nyelvtanához. Ford. Kiss Lajos. A IX. eredeti kiad. nyomán átvizsg. V. jav. kiad. (Kilian Frigyes. 8-r. 231 l. ára 1 frt.)
- Schikédanz A. és Pulszky K.** Kalaúz az iparművészeti Múzeum gyűjteményeihez. (Franklin-társ. nyomdája. 8-r. 111 l. ára 30 kr.)
- Schnierer Gyula.** A magyar kereskedelmi jog kérdésekben és feleletekben. (Lafite E. 8-r. II, 202 l. ára 1 frt 30 kr.)
- Schultz Ferdinánd** kisebb latin Nyelvtana. Ford. Kiss Lajos. A X. jav. kiadás után V. jav. kiadás. (Kilián Frigyes. 8-r. 286 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Smith Edward.** A tápszerek. Az ered. IV. kiad. u. ford. Högyes Endre. Átvizsg. Fodor József. (Természett. társ. 8-r. XVI, 443 l. négy rajztáblával és 18 fametszettel.)
- Staub Mór.** Fiume és legközelebbi környékének floristikus viszonyai. (Math. és természettud. közlemények. XIV. köt. 7. sz. Akadémia. n. 8-r. 193 l.)
- Szabályok a hadsereg s honvédség részére szükséges lovak beszerzése iránt.** Utasítások a lovak számának s minőségének nyilvántartása és a lovak avatása körül követendő eljárás tárgyában. (Ráth Mór. n. 8-r. 32 l. ára 40 kr.)
- Szabó József.** A Wehrlit szarvas-kőről. (Külön lenyomat a »Földtani Közlöny« 1877. évi angusztszi számából. Légrády testv. nyomdája 8-r. 12 l.)
- Szilágyi Sándor.** A magyar történelmi társulat 1877-ik évi aug. 23—30-iki vidéki kirándulása Pozsony városába s vármegyébe. (Társulat. 8-r. 116 l.)
- Sztojanovits István.** Magyar Nyelvtan gyakorlati példákkal, tekintettel a levélírássra és az ügyiratok fogalmazására. III. jav. kiadás. (Eggenberger. 8-r. 215 l. ára 90 kr., keménykötésben 1 frt.)
- Társulat,** Orsz. magyar képzőművészeti, A műcsarnok megnyitására. (Franklin-társ. nyomdája. 4-r. 14, 15. l.)
- Tihamér.** Kálmán a szegedi lelenéz, vagy Konstantinápoly rózsája Tört. regény, a török-orosz háborúból. 1. 2. füzet. (Bécs és Prága. Bensinger Zsigmond. n. 8-r. 1—96 l. ára füzetenkint 25 kr.)
- Todd Alphons.** A parlamenti kormányrendszer Angliában, s annak eredete, kifejlődése és gyakorlati alkalmazása. Ford. Dapsy László. III. köt. (Akadémia. 8-r. 628 l.)
- Tóth Mike.** A zárda. Felvilágosítások és buzdítások a zárdaélet érdekében. (»Hunyadi Mátyás« nyomda. 8-r. 277 l.)
- Törvényjavaslat** az osztrák-magyar vámterület általános vámtarifájáról. (4-r. 35 l.)
- Turgenjew Iván.** Nov. (Uj föld) Regény. Ford. T. K. (Athenaeum. 8-r. 449. l. ára 2 frt.)

- Vámtarifa.** Az új. Összehasonlítva a jelenleg érvényes vámtarifa és a jelenleg fennálló szerződések vámtételeivel. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 4-r. 52 l.)
- Verne Jules.** A fekete Indiák. (Les Indes noires.) Ford. Fáy J. Béla. (Légrády testv. 8-r. 257 l. ára 1 frt.)
- Weisz Béla.** A nemzetgazdaságtan néhány alapkérdéseinek jelenlegi felfogása a külföldi tudományban. Három tanulmány. Fordította W. B. (Ráth Mór. 8-r. 78 l. ára 80 kr.)
- Wenzel Gusztáv.** Magyarország városai és városjogai a múltban és jelenben. Tanulmány az összehasonlító jogtudomány szempontjából. Érték. a társad. tudom. köréből. IV. köt. 9. sz.. Akadémia. 8-r. 59 l. Ára 40 kr.)
- Witt Fülöp.** A hangtan és a hangszerek népszerű előadásokban. (Nagykanizsa. Wajdits József. 12-r. 71 l. ára 40 kr.)
- Zay János.** A gyomai rom. kath. új templom alapkövének beszentelésekor tartott alkalmi Beszéd. 1877. máj. 1. (Gyula. Dobay János könyvnyomdája. 8-r. 14 l.)
- Zollner Talabér.** Egyházi beszédek. I. évf. 5. füzet. (Tettyey Nándor s társa n. 8-r. 129—288 l. ára 1 frt.)
- 222 magyarországi iskola értesítvényei az 1876—77. tanévről küldettek be a múzeumi könyvtárnak.

Hazai nem-magyar irodalom.

- Aprent Joh.** Das Menschenleben in seiner sittlichen Erscheinung. (Pozsony. Heckenast G. 8-r. 316 l. ára 2 frt.)
- Denkschrift zur Begründung des Abschlusses einer Viehseuchen-Convention.** (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság 8-r. 45 l.)
- Horschetzky Karl.** Der zehnte November. Lustspiel. (Szerző. 8-r. 16 l.)
- Hunfalvy Johann.** Die Tropfsteinhöhle Baradla. (Aus dem Ungarischen von Proché. Lőcse. Pannonia nyomda. 8-r. 25 l.)
- Ipolyi Arnold.** Die geschichtliche Entwicklung des Gewerbesens in Ungarn. Aus dem Ungarischen von A. Dux. (Athenaeum. 8-r. 60 l.)
- Mayer M.** Die Geschichte der Ungarn. (Zilahy S. 8-r. 92 l. ára 30 kr.)
- Montépin Xavier.** Die Dramen des Ehebruchs. Aus dem Französischen übersetzt von H. Schwarz. II. B. (Mehner Vilmos. 8-r. 405 l. 32 képpel.)
- Müller Josef.** Vaterländische Soldaten-Bilder zur Illustration des k. k. Dienst-Reglements. (I. Th.) Zum Vortrage in den Unterofficiers- und Mannschafts-Schulen mit deutschem, ungarischem und slavischem Text. (Pesti nyomda-részvénytárs. 8-r. 62 l.)
- Rill Jos.** Lehrplan für die Volksschulen Ungarns im Sinne des 38. G. A. v. J. 1868. (Seperatabdruck aus Nr. 41—42. des »Ungarisch. Schulboten«. Szerző. 8-r. 25 l. ára 30 kr.)
- Rosegger P. K.** Waldheimath. (Pozsony, Heckenast G. 8-r. XI, 395 l. ára 2 frt 40 kr.)

- Szabó Josef.** Die Geologie in Ungarn. (Separatabdruck aus dem 3. Hefte »Literarische Berichte aus Ungarn«. Franklin-társulat nyomdája. 8-r. 24 l.)
- Vámbery H.** Ueber die Reformfähigkeit der Türkei. (Kilián Gy. 8-r. 60 l. ára 80 kr.)
- Knižnica slowenského ludu.** Sw. I. (Rizner.)
- Rizner Lud W.** Werný radca pri opatrowani a liečení dobytku a hydu. Knížnica slowenského ludu. Swázok I. Szakoleza. Skarnícl. 8-r. 141 l. Egy füzet ára 30 kr.)
- Rohling Aug.** Zidia podľa talmudu, Poslovenčil A. Cernianský. (Turócz-Szt-Márton. Cernianský A. 8-r. 112 l. ára 50 kr.)
- Katichisis** ili nauka pravoslavio-christianska. (Egyetemi könyvnyomda. 8-r. 222 l.)
- Molitvenniki** dla vostočija cerkve pravoslaviichi christiani. Tretie izdanie. (Egyetemi nyomda. 8-r. 252 l.)
- Zivanovič Jovan,** izvod iz stare slovenske gramatike. Svojim učenicima sastavio. Drugo izdanje. (Ujvidék, Popovits M. testv. 8-r. 74 l. ára 45 kr.)
- Filipović Ivan.** Riečnik, hrvatsko-niemački. (Zágráb. Hartman Lipót. 26. és 27. füz. 2001—2132. l. ára füzetenkint 35 kr.)
- Pogledič Franjo.** Imovina i život plemićah kotara Turopoljskoga. (Zágráb. Albrecht nyomdája. 8-r. 11 l. ára 16 kr.)
- Sbornik** ugarsko-hrvatskih skupnih Zakonah. Godina, 1877. Broj. 1. (Egyetemi nyomda 4-r. 1—18.)
- Urbanič Fran.** Udrugarsto po ustanovah trgovočkoga zakona. (Zakon čl. XXXVII. zoj. hrv.-ugar. sabora od g. 1875.) I. razdjel : O družtvih. (Zágráb, Mučnjak és Senftleben. 8-r. VII és 256 l. ára 2 frt.)
- Petrisioru Teodorn.** Elemente dein Constitutiunea patriei pentru scolele populare si adulti. (Balázsfalva, Papnöveldei nyomda. 8-r. 55 l. ára kötve 20 kr.)

Hazánkat érdeklő külföldi munkák.

- Bernáth.** Mittheilungen über die Ofner Bittersalz-Quellen. (Separatabdruck aus den Nummern 20—25 des »Cursalon«. Bécs. Szerző. 8-r. 15 l.)
- Cassel Paulus.** Der Chazarische Königsbrief aus dem 10. Jahrhundert. Ein Beitrag zur Gesch. des südlichen Russland. Von Neuem übersetzt und erklärt von P. C. (Berlin. Windollf nyomdája. 8-r. 104 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Denkschrift** über den auswärtigen Handel der ungarischen Monarchie. (Bécs. Stockinger és Morsack. 4-r. 26 l.)
- Friedjung Heinrich.** Der Ausgleich mit Ungarn. Polit. Studie über das Verhältniss Oesterreichs zu Ungarn und Deutschland. (Lipcese. Wigand. 8-r. 92 l. ára 78 kr.)
- Glogau H.** Handelsgeographie der europäischen Staaten. I—II. Bd. (Stuttgart. Maier. 8-r. 1265, 772 l.)
- Kerpely Ant.** Ritter v. Ungarns Eisensteine und Eisenhütten-Erzeugnisse. (Bécs. Lehmann u. Wentzel. 4-r. 95 l. 7 tábla és 11 fametszet. ára kötve 5 frt.)

- Kohlhepp Emil.** Oesterr-ungar. Militär-Gesetz und Normaliensammlung. 6, 7. Lief II. Th. (1850—1868.) (Teschen. Prochaska K. 8-r. 281—392 l. ára füzetenkint 60 kr.)
- Krones Franz.** Handbuch der Geschichte Oesterreichs von der ältesten bis zur neuesten Zeit mit besonderer Rücksicht auf Länder-, Völkerkunde und Culturgeschichte bearbeitet. Liefg. 16, 17, 18. (Berlin. Grieben. 8-r. 97—384 l. Egy füzet ára 90 kr.)
- Leistner Ernst.** Kaiser Josefs II. unvergessliche Gedanken, Aussprüche u. Bestrebungen. (Bécs. Hartleben A. 8-r. 199 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Manzoni A.** Briozoi fossili del Miocene d'Austria ed Ungheria. II. Parte. Celiptoridae, Escharidea, Vincularidea. Selenaridea. Con diecisetete Tavole litografice. (Sonder-Abdr. a. d. Denkschr. d. k. Akad. d. Wiss. Bécs. Gerold K. s fia. 4-r. 30 l. ára 4 frt.)
- Navigazione austro-ungarica all' estro nel 1876.** (Triest. Keresk.- és iparkamara 4-r. 123 l.)
- Neumann L. et Ad. de Plason.** Recueil de traités et conventions conclus par l'Autriche etc. Tom. 4. (Bécs. cs. k. udv. s államnyomda. 8-r. 667 l. ára 4 frt.)
- Nitra.** Dar deerám a synfün Slovenska, Moravy, Cech a Slezska obětovoný. Vydávaná od Milosl. Jos. L. Hurbana. Ročník. VII. (Prága. Urbanek A. K. 8-r. 468 l. ára 2 frt.)
- Ruthner Anton.** Das Kaiserthum Oesterreich und Königreich Ungarn in malerischen Originalansichten seiner reizendsten Landschaften in Stahlstichen. Mit beschreibendem Text seiner Geschichte. Liefg. 66—67. (Bécs. Perles. 4-r. 417—448 l. Egy füzet ára 1 frt 70 kr, három aczélmetszettel.)
- Schatzmayer Em.** La Dalmazia. Descrizione geograficostorica e statistica, Prima ediz. italiana (Triest. Schimpff L. H. 8-r. 117 l. ára 1 frt.)
- Smets Moritz.** Geschichte der österreichisch-ungarischen Monarchie. Ein Volksb. mit 12 Illustrationen. Vollständig in 16 bis 17 Liefrgen. 14—15 Liefrg. (Bécs. Hartleben. 8-r. 625—720 l. Egy füzet ára 30 kr.)
- Wolf Adam.** Geschichtliche Bilder aus Oesterreich. I. Band. Aus dem Zeitalter der Reformation. (1526—1648.) (Bécs. Braumüller Vilm. 8-r. V s 410 l. ára 4 frt.)

Kimutatás a »Magyar Könyv-Szemle« 1877. évi folyamában fel-sorolt könyvekről.

A) A magyar nyelven megjelent művek, szakok szerint: 1. Hittudomány 68. — 2. Bölcsészet és szépészet 20. — 3. Nevelés-tudomány 16. — 4. Nyelvészet 28. — 5. Ó-kori remekírók kiadásai 10. — 6. Történelem. a) Vegyes 24. b) Magyarország 51. — 7. Földrajz és statisztika. a) Vegyes 10. b) Magyarország 15. — 8. a) Atlasz 1. b) Térképek (vegyes) 1. c) Magyarország 1. — 9. Jog- és államtudomány, nemzetgazdaságtan. a) Vegyes 15. b) Magyarország 103. — 10. Természettudományok 47. — 11. Orvostudomány 29. — 12. Mennyiségtan 18. — 13. Gazdaságtan

17. — 14. Hadászat 10. — 15. Ipar, kereskedelem, forgalom 27. — 16. Szép-irodalom. a) Eredeti 55. b) Fordítások 50. — 17. Irodalomtörténet. a) Vegyes 3. b) Magyarország 13. — 18. Könyvjegyzékek 3. — 19. Életrajzok 6. — 20. Iskolakönyvek és értesítők 329. — 21. Ifjúsági iratok 26. — 22. Külfölte beszédek 13. — 23. Egyleti dolgok 10. — 24. Naptárak 77. — 25. Vegyesek 39. — Összesen 1067.

B) Német nyelven: Mű 88. Naptár 7. Összesen 95.

C) Latin nyelven: Mű 16. Directorium és schematismus 4. Összesen 20.

D) Tót nyelven: Mű 32. Naptár 7. Összesen 39.

E) Oláh nyelven: Mű 23. Naptár 2. Összesen 25.

F) Szerb nyelven: Mű 21. Naptár 3. Összesen 24.

G) Horvát nyelven: 21.

H) Olasz nyelven: Mű 1. Naptár 1. Összesen 2.

J) Francia nyelven: 4.

K) Hazánkat érdeklő külföldi munka, nyelvek szerint: Latin mű 4. Német mű 76. Francia mű 9. Olasz mű 13. Angol mű 2. Svéd mű 3. Csseh mű 3. Szerb mű 3. Lengyel mű 1. Összesen 113.

A) Magyar nyelvű mű 1067

B) Hazai nem magyar nyelvű mű 230

C) Hazánkat érdeklő külföldi mű 113

Összesen 1410.

Vegyes közlemények.

Ö Császári és Apostoli Felsége Magyarország királya november 15-én a Nemzeti Múzeumot látogatásával szerencséseltette, a mely alkalommal a könyvtár történeti és irodalomtörténeti kiállítását, valamint egyéb gyűjteményeit behatóan és kiváló érdeklődéssel megszemlélte. — Ugyancsak a nevezett kiállításról megjegyezzük, hogy arról több szakfolyóiratban, különösen a Drezdában kiadott »Neuer Anzeiger für Bibliographie und Bibliothekswissenschaft«, a bécsi »Österreichische Buchhändler-Correspondenz« és a »Figyelő« füzeteiben tüzetes ismertetések jelentek meg.

A M. N. Múzeum könyvtára az 1877. második felében 4466 kötet vagy füzet nyomtatvánnyal szaporodott; és pedig ajándékol kapott 1092, köteles példány gyanánt 1388 és vásárolt 992 kötetet. Ezekhez járul 992 iskolai értesítvény, melyeket a könyvtár 1877. szeptember 26-án kelt felhívására az ország mindenrendű tanintézetei

hazafias készséggel siettek, a könyvtár gyűjteményének kiegészítésére beküldeni. — A kézirattár szaporodott ajándékuul nyert 489 levéltári csomaggal (az Eszterházy család zólyomi ágának levéltára) 21 kézíráttal és 23 oklevéllel. Vásároltatott 3 oklevél. — Könyv-vásárlásra és kötésre fordított 1528 frt 80 kr. — Az olvasók száma 8642-re ment, kik 18,262 nyomtatványt, 933 kéziratot és 6534 oklevelet használtak.

★ **A múzeumi könyvtár december havában ismét több nevezetes munkával gyarapodott.** A régi magyar irodalom termékei közül megemlítjük Pécsi Lukács »Szent Agoston Doctornak . . . imadságit«, mely 1591-ben Nagyszombatban jelent meg. Ritka szép és tiszta példány, melynek bőrkötése kiváló ízléssel készült, és ily feliratot mutat: »S. K. Anno J. N. 1606.« Ekkorig csak egy teljes példány volt ismeretes: az Erdélyi Múzeumban. Ez a második. Csonka példány is csak kettő létezik e ritka munkából. A magyarországi hadi eseményekről közrebocsátott régi olasz hírlapokból is több ritka darabot sikerült Cohn berlini antiquárius utján szereznünk. — Kettőt emelünk ki a XVI-dik század végéről. Az egyik Esztergomnak 1595. szeptember 2-án történt megvételeét hirdeti: »La presa dell' inespugnabile fortezza di Strigonia con altre vittorie ottenute dal Transilvano contra Turchi. Et il preparamento di Christiani per andar sotto Buda. Con la descrizione de Itagliani che si dice sono morti et feriti. Tradotta di Todesco in Italiano. Stampeta in Ferrara et ristampata in Bologna.« Kis 8-adrétű 8 lap. — A másik a királyi hadak 1598. október 9-iki győzedelméről szól, midőn Mátyás főherczeg a budai vizi-várost hatalmába ejtette. Czíme: »La presa della citta reale di Buda, capo di tutta l'Ungheria seguita a di 9 d'Ottobre 1598. Per il Serenissimo Arciduca Matthias. Publicata per Bernardino Beccari. In Ferrara. MDXCVIII.« Kis 8-adrétű 8 lap. A címnap Budavárának és a gellérthegyi erődnek gyarlón rajzolt képét tünteti fel.

A M. N. Múzeum könyvtára a hazai írókhoz a következő felhívást fogja szétküldeni: »A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának legfőbb feladata, hogy a hazai írók munkáit lehetőleg teljesen egybegyűjtve, az utókornak fenntartsa. E végből az 1848-dik évi XVIII. törvényezikk elrendelte, hogy a hazai nyomdák összes nyomtatványaiknak egy példányát könyvtárunknak megküldjék. Azonban ezen törvény az 1850—67 közötti időben tényleg hatályon kívül

volt helyezve, és azóta is nem vagyunk képesek annak egész kiterjedésében érvényt szerezni. Ennek következtében arra vagyunk utalva, hogy a könyvtár említett feladatának megoldásához az írók hazafias közreműködését vegyék igénybe. Ezennel van szerencsém közölni azon kiadványainak sorozatát, melyek könyvtárunkban meg vannak. És tisztelettel felkérem, hogy a hiányzókat — bárhol, bármily nyelven jelentek meg, és bármily kis terjedelműek — beküldeni szíveskedjék. Különös súlyt helyezek arra, hogy az önálló munkáknak minden kiadásait, és a folyóiratokban kiadott dolgozatoknak külön lenyomatait is birjuk.» Azon eredmény, melyet az egyházi schematismusok, az iskolai programok és az 1848—49-diki hírlapok tárgyában tett felhívásainknak köszönhetünk, feljogosít arra a reményre, hogy a jelen felhívást is hasonló siker fogja koronázni.

Jelentés a M. Tud. Akadémia könyvtárának állapotáról, gyarapodásáról és használatáról 1877-ben. A könyvtár rendezése tudományos szakok szerint történik. Minden szakról két lajstrom készítettik. Az egyik az inventárium, melybe a munkák folyó szám szerint, azaz úgy a mint a polcon vannak felállítva, írattnak be; a másik az alphabetikus katalógus. Ebben a munkák címei egyes lapokra íratnak; s azután a szerzők nevei szerint abc rendben állítatnak egybe; vagy ha a szerző neve nem tudatik, akkor más szó, többnyire főnév vétetik vezérszónak. Egy munka csak egy számot kap, bármennyi kötetből álljon is. Ha a munka több kötetből áll, akkor ez a pajzska jobb alsó sarkában jeleltetik meg 1, 2, 3 . . . számokkal. A pajzska a könyv felső külső, és belső oldalára ragasztatik.

A rendezés már jól előre haladt. A rendezett tudományos szakok száma 34-et tesz. Ezekből 1876 második feléig 27 volt elkészítve; 1876 második felétől 1877-ig pedig 7 szak lett lajstromozva. Azonban ezeknek még nem mindegyikéből készült el az inventárium is. Ama szakok, melyek 1876. szeptembertől mostanáig rendezettek, a következők:

Statistika	346 munkával.
Anthropologia	93 »
Széptudomány	170 »
Nyelvtudomány	906 »
Class. philologia	284 »

Olasz-spanyol irodalom 165 munkával.

Germán (német, angol, skandináv) irodalom 623 »

Az elkészült alfabetikus katalogusok köteteinek száma 40-re megy, melyek az olvasóknak kiadatnak. Jelenleg a francia irodalom és külföldi folyóiratok rendeztetnek. A nyelvtudományi és statisztikai szakokban pedig a múlt év óta bejött könyvek iktattatnak be.

A kéziratár rendezésén Jakab Elek akad. lev. tag dolgozik. Múlt év, illetőleg 1875 óta a Bossányi-féle levéltár, Kazinczy-féle kéziratokat, Romy- és Teleky-féle levelezéseket rendezte.

A könyvkötés is pontosan folyik.

A lefolyt évben 728 munka 1043 kötetben és 179 füzetben lett bekötve.

Az Akadémia könyvtárának gyarapodása a külföldi társulatokkal, testületekkel folytatott csereviszony által történt. Ehhez járultak a magánosok ajándékai, a nagyon gyéren beküldött köteles példányok, saját kiadványai; végre a vétel útján történt járulékok.

Az összes gyarapodás 1877. jan. 2-től dec. 19-ig 1918 nyomtatványból áll. Ezek közül 438 nyomtatvány csere, 99 ajándék, 681 vétel útján, 202 akadémiai kiadvány, és csak 498 köteles példányképen jutott a könyvtárba. Ezeken kívül járt 208 folyóirat, melyek közül hazai 123 volt.

Itt meg kell újitanom a régi panaszt. Értem a köteles példányok rendetlen beküldését. A magyar korona területén körülbelül 249 nyomda van. Ezek közül 29, mondó huszonkilenc nyomda küldte be a lefolyt évben a törvény által rendelt köteles példányokat.

A nevezetesebb nyomdák közül legrendesebben, s mondhatni mindent beküldtek, az Athenaeum nyomda Budapesten, Wigand Pozsonyban, Stein J. Kolozsvártt, a városi nyomda Debreczenben. — A budapesti részvény-nyomda, Rudnyánszky, Vodianer, Légrády testvérek stb. nyomdák fennállásuk óta egyetlen példányt sem küldtek be. — Itt az ideje, hogy ezt a dolgot rendezzék.

Az Akadémia folyó évben tényleg 72 társulattal állt csereviszonyban.

A könyvtár használata a következő:

A könyvtárban használt 9896 egyén 12074 munkát.

Hazai használatra kivett 194 » 1268 »

összesen . . 10090 egyén 13342 munkát

olvasott.

A könyvtár 214 napon volt nyitva.

Szünidő jun. 28—sept. 15-ig tartott, mely idő alatt a könyvtár tisztogatása történt.

Hellebrant Árpád.

Jelentés a budapesti tudomány-egyetem könyvtárának rendezéséről, gyarapodásáról és forgalmáról 1877-ben. A jelen év folytán a tiszti személyzet a múlt év jun. 16-án megkezdett könyvtár-rende-zéssel volt elfoglalva, feldolgozván időközben a jelentékeny gyarapodást is:

A múlt évben két főszak könyvei lettek czédulázva és számozva, u. m. a természettudományé és matematikáé 7808 művel, az orvosi tudományoké 6388 művel; ehhez a folyó évben három főszak könyvei járultak s ezen művekről is egyidőben készült el a betűrendes és szakkatalogus. A tudományszakok következőleg vannak a könyvtárban képviselve. **J o g t u d o m á n y o k.** a) Jogtörténelem és encyclopaedia 676 művel; b) Észjog 294; c) Római jog 967; d) Egyházi jog 404; e) Közjog 1010; f) Magánjog és bányajog 475; g) Polgári törvénykezés és büntetőjog 1330; h) Váltó- és kereskedelmi jog 182; összesen 5338 művel. — **Á l l a m t u d o m á n y o k.** a) Politikai tudomány 1312; b) Nemzetgazdaság és pénzügytan 481; c) Statistica 504; d) Ipar és kereskedelem 263; összesen 2560 művel. — **T ö r t é n e l e m é s f ö l d r a j z.** a) Egyetemes és nem hazai történelem és segédtudományai 5735; b) Hazai történelem és segédtudományai 1856; c) Irodalomtörténet és bibliographia 1815; d) Műtörténet és régészet 639; e) Földrajz és utazások 2836; összesen 12,881 művel. Eddig tehát 5 főszak 34,975 művel lett rendezve.

A könyvtár gyarapodásáról szólva első helyen kell fölemlítenünk a II. Abdul Hamid szultánnak a budapesti tudomány-egyetemnek adott beceses ajándékát, azon 35 darab codexet értve, melyek egykor Mátyás király könyvtárának alkatrészét képezték, s melyek i. év ápr. 28-án érkeztek hazánkba és helyeztetek el az egyetemi könyvtárba.

Ez évben könyvvásárlásokra és köttetésre a rendes 5000 frt évi dotatióon kívül a nm. vallás- és közoktatási minister úr előterjesztése folytán a képviselőház által négy évre megszavazott 28,000 frtnak első 7000 frtos részlete is igénybe vétetett, úgy szintén 966 frt 53 kr. a karok díjalapjából. Ezen 12,966 frt 53 krnyi összegből 1422 mű szereztetett be; ezek közt 83 hazai és 89 külföldi hírlap és folyóirat; bekötetett 1302 darab könyv. A 7000 forintos rend-

kivüli dotatió célja drága munkák beszerzése és a könyvtár hiányos műveinek kiegészítése; ezen czélnak megfelelően több igen ritka és becses könyv szereztetett be u. m. a londoni Royal Society »Philosophical Transactions« című világhírű közlönyének 112 évfolyama, mely most 1665-től teljes; nem érdektelen tudnunk, hogy ebben hazánkfiak közül Bél Mátyás, Boscovich, Segner, Torkos és Zach Ferencz műveivel találkozunk; megvették továbbá az »Annales d'Oculistique. Bruxelles 1838—76.« 76 kötete. »Reise der Österr. Novara« teljes kiadása sat. Ki lettek egészítve a Troschel-féle »Archiv für Naturgeschichte«, »Hermes Zeitschrift für class. Philologie« sat. — Ezekhez járulnak az egyesek ajándékai és nyomdák küldeményei, melyek 210 könyvre és 180 miscellaneára tehetők.

Az egyetemi könyvtár forgalma 1877-ben.*)

Hó	Hány nap volt nyitva	Olvások száma	A használt művek száma	Az olvasók átlagos száma	Legtöbben voltak	Legkevesebben voltak
Január	30	4547	5049	151	jan 30. 211	jan. 6. 52
Február	28	4687	5307	167	febr. 15. 240	febr. 13. 46
Márczius	28	4976	5642	178	márc 5. 226	márc. 25. 86
Április	28	4336	4859	155	ápril 25. 201	ápril 29. 51
Május	27	3253	3682	120	máj. 19. 162	május 31. 36
Junius	16	1026	1296	64	junius 2. 95	jun. 16. 48
September	30	3511	4190	117	sept. 25. 197	sept. 2. 46
October	31	6128	7606	198	oct. 29. 239	oct. 7. 148
November	27	5379	6781	200	nov. 10. 155	nov. 18. 155
Deczember	27	4565	5782	170	dec. 3. 214	dec. 23. 100
	272	42408	50194	156	febr. 15. 240	május 31. 36

A házon kívül 573 kikölesönző 1403 művet használt.

Nyitvatartási idő hétköznapokon d. u. 2-től 6-ig; ünnepnapokon d. e. 9-től 12 óráig.

Sz. 7.

A »Magyarországi természettudományi- és matematikai könyvészet 1472—1875,« melynek megírásával a kir. magyar Természettudományi Társulat idősb és ifjabb Szinnyi Józsefet bízta meg, elkészült. Ezen műbe föl vannak véve mindazon önálló könyvek és folyóiratokban megjelent czikkek, melyeket hazai írók vagy hazánkra

*) Junius 17—aug. 31-ig a könyvtár olvasó-terme zárva volt.

vonatkozva külföldiek irtak; 4678 író (4007 hazai, 680 külföldi) által 7068 önálló munka van képviselve és 2198 külföldi folyóiratokban megjelent czikk van felsorolva. A fennebbi 7068 munkához még 1676 névtelenül megjelent munka járult. Tehát összesen 8744 önálló munka a hazai természettudományi és matematikai irodalom termelése; ezek közt 3957 magyar nyelven, 4787 idegen nyelveken jelent meg. Nemzeti irodalmunkra nézve ezen kedvezőtlen arány onnan származik, mert még a múlt század végeig a tudományos művek nálunk csaknem kizárólag latin vagy német nyelven irattak, sőt az orvostudori értekezések és iskolai könyvek még a jelen század első három tizedében is latin nyelven adtak ki. A könyvészet az írók rövid életrajzi adatait is hozza és életrajzi repertóriumot közöl; legtöbb könyvnél utalás van a fővárosi könyvtárakra, melyekben feltalálhatók. A Természettudományi Társulat e nagy szorgalommal összeállított munkát közelebb bocsátja sajtó alá. Abban nem csak becses segéd munkát fog nyújtani a természettudományi irodalom művelőinek, hanem abban szellemi életünk történetének tiszteletre méltó emléket állított.

A m. tud. Akadémia keresi megvétel végett:

1. A Ludovica Akadémia közlönyének I. évfolyam február és augustusi füzetét.
2. Orthmayr-Szentkláray. Történelmi adattár Csanádegyházmegye hajdana s jelenéhez. I. évf. jul.—decz. füzeteket.

É R T E S I T É S

a Magyar Tudom. Akadémia könyvkiadó vállalatáról.

A M. Tud. Akadémia könyvkiadó vállalatából az első három évfolyam immár be van fejezve. Huszonegy kötet — köztök az európai irodalmak legjelentékenyebb termékei — van a pártoló tagok kezei között.

De, habár az Akadémia a programjában kijelölt ivszámot tetemesen meghaladta, a megindított nagy történeti műveket nem nyújthatta teljesben. Ennélfogva a könyvkiadó vállalat következő három évfolyamában (1878—1880): az Első vagy TÖRTÉNELMI SOROZATBAN

MACAULAY »Anglia története« (IV—VI);

CURTIUS »A görögök története« (III—IV); és

CARLYLE »A francia forradalom története« (III)

befejező kötetei fognak közrebocsátatni.

A Második vagy IRODALMI SOROZATBAN

LEWES »Philosophia története« (a III. kötettel) szintén be fog fejeztetni.

E mellett egy tartalmára és irányára nézve egyaránt kitünő nagy irodalom-történeti munkának magyar fordításával fog irodalmunk gazdagíttatni. Ez

NISARD »Francia irodalom története«,

melynek lefordítására Szász Károly kéretett fel. Ehez két eredeti munka járul:

ARANY JÁNOS »Prózai munkái«; és

GYULAI PÁLtól »Petőfi és munkái«.

A Harmadik vagy JOG- ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYI SOROZATBAN a nemzetgazdaság és büntető jog újabb irodalmának köréből két nagyfontosságú munka fog magyar fordításban megjelenni, úgymint:

LEROY-BEAULIEU »Traité de la Science des Finances« két kötet; és

CARRARA »Programma del Corso di diritto penale«. Végre e sorozatban lát világot

PAULER TIVADAR »Adalékok a hazai jogtudomány történetéhez« című munkája.

Minden évfolyamban, az I. sorozatból legalább 80 ív, a II. és III. sorozatból legalább 60—60 ív fog a pártoló tagoknak megküldetni. A tagdíj az I. sorozatra *négy*, a II. és III. sorozatra *három-három* forint, a mely (a könyvkötői illetékekkel, kötetenként 40 kr.) minden évfolyam első szállítmányának átvételekor postai utánvétellel fizetendő.

Az eddigi pártoló tagok, kik a következő három évfolyamra nem kívánnak előfizetni, felkéretnek, hogy erről a folyó év végéig, a M. Tud. Akadémia könyvkiadó hivatalát, egyszerű levelezési lapon, értesíteni szíveskedjenek.

Ugyanezen határnapig jelentkezhetnek azok is, kik mint új pártoló tagok kívánnak belépni; s ezek az ekkoráig megjelent s befejezetlen maradt munkákat — míg a készlet tart — azon kedvezményi áron szerezhetik meg, a melyben a korábbi pártoló tagok kapták; és pedig díszes kötésben:

A Z E L S Ó S O R O Z A T B Ó L :

MACAULAY »Anglia története« I—III kötet 5 frt 70 kron.

CARLYLE »A francia forradalom« I—II. kötet 3 frt 80 kron.

CURTIUS »A görögök története.« I—II. kötet 3 frt 80 kron.

A M Á S O D I K S O R O Z A T B Ó L :

LEWES »A philosophia története.« I—II. kötet 3 frt 80 kron.

Megrendelések a teljes első három évi (1875—1877-ki) cyclusra szintén folyvást elfogadtatnak.

Az 1878-ik évi tagilletmény első szállítmánya február hóban fog szétküldetni.

Budapestben 1877. október 6-án.

A M. Tud. Akadémia Könyvkiadó Bizottsága.

A M. T. Akadémia könyvkiadó vállalata

az 1875-1877-iki folyamában megjelent munkák

J E G Y Z É K E :

I-ső vagy történelmi sorozat.

Nyolcz kötet. Diszesen kötve. Ára 15 frt 20 kr.

- Macaulay.** Anglia története II. Jakab trónralépte óta. Fordította Csengery Antal. Második, átnézett kiadás I. II. és III. kötet. Angol díszkötésben. A harmadik kötetből kezdve fordítja Zichy Antal.
- Carlyle T.** A francia forradalom Ford. Baráth Ferencz. I. és II. kötet. Angol díszkötésben.
- Curtius E.** A görögök története. Fordította Fröhlich Robert. I. és II. kötet. Angol díszkötésben.
- Hunfalvy Pál.** Magyarország ethnografiája Egy köt. Angol díszkötésben. (Teljes.)

II-ik vagy irodalmi sorozat.

Hat kötet. Diszesen kötve. Ára 11 frt 40 kr.

- * **Göthe** lyrai költeményei. Ford. Szász Károly. Két kötet egybe kötve. Angol díszkötésben. (Teljes.) Elfogyott.
- * **Nisard D.** Tanulmányok a renaissance és a reformatió korából. (Erasmus Rotterodamus. — Morus Tamás. — Melancthon.) Ford. Vajda János. Egy kötet. Ang. díszköt. (Teljes.) Elfogyott.
- Müller M.** Ujabb felolvasásai a nyelvtudományról. Fordította dr. Simonyi Zsigmond. Egy köt. Ang. díszkötésben.
- Boissier.** Cicero és barátjai. Ford. dr. Csiky K. 1 kötet. Ang. díszk. (Teljes.)
- Lewes.** A philosophia története Thalestől Comteig. Fordította dr. Bánóczy J. I. és II. köt. Angol díszkötésben.

* Az elfogyott Göthe és Nisard helyett kiegészítésül a következő három munka egyikét tetszés szerint lehet választani, ugymint: **Lewes:** Göthe élete. 2 kötet. — **Pauler** Wesselényi összeesküvése 2 kötet. — **Kállay:** A szerbek története.

III-ik vagy jog- és államtudományi sorozat.

Hét kötet. Diszesen kötve. Ára 11 frt 80 kr.

- * **Bluntschli J. C.** Az általános államjog és a politika története a tizenhatodik század óta a jelenkorig. Fordította dr. Acsádi Ignác. Két kötetben. Angol díszköt. (Teljes.) Elfogyott.
- Gneist R.** A jogi állam. Fordította dr. Takács Lajos. Egy kötet. Angol díszkötésben. (Teljes.)
- Maine Sumner H.** A jog őskora, összeköttetése a társadalom alakulásának történetével, s viszonya az ujkori eszmékhez. Fordította, bevezette és jegyzetekkel kísérte Pulszky Ágost. Egy kötet. Angol díszkötésben. (Teljes.)
- Todd.** Az angol parlamenti kormányrendszer fejlődése és állása. Fordította Daptsy László. Három kötetben. Angol díszkötésben. (Teljes.)

* Az elfogyott Bluntschli helyett kiegészítésül a következő három munka egyikét tetszés szerint lehet választani, ugymint: **Lewes:** Göthe élete. 2 kötet. — **Pauler:** Wesselényi összeesküvése. 2 kötet. — **Kállay:** A szerbek története.

Mind a három sorozat 21 kötetben diszesen kötve 38 frt 40 kr.

A jelen vállalatban megjelent munkák egyenként nem kaphatók, s csak előfizetés útján az aláírók, mint a M. Tud. Akadémia könyvkiadó vállalatának pártoló tagjai által szerezhetőek meg.

== Aláírások még folyvást, kívánatra részletfizetésre is elfogadtnak. ==